Coperta de ADRIANA IONIȚA

ISBN-973-95006-0-2

ALEXANDRE DUMAS

PAJUL DUCELUI DE SAVOIA

În românește de Teodora Sadoveanu

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE: HORVATH DEZIDERIU

Editura „MODERNA P.D."
1992

PARTEA ÎNTÎI

CE-AR FI PUTUT VEDEA UN OM COCOȚAT PE CEL MAI ÎNALT TURN DIN HESDIN-FERT, ÎN ZIUA DE 5 MAI 1555, PE LA ORELE DOUĂ DUPĂ-AMIAZĂ

Să strămutăm dintr-o dată, fără prefață, fără prealabile considerații, pe acei dintre cititorii noștri care nu se tem să facă, împreună cu noi, un salt de trei secole în trecut, pentru a-i pune în prezența unor oameni cu care trebuie să le facem cunoștință și în mijlocul unor evenimente la care îi vom face să asiste.

Sîntem în 5 mai, anul 1555.

Henric al II-lea domnește în Franța ;

Maria Tudor, în Anglia ;

Carol-Quintul stăpînește Spania, Germania, Flandra, Italia și cele două Indii, adică a șasea parte a lumii.

Scena se deschide în apropierea orășelului Hesdin-Fert, pe care îl terminâ de reclădit Emmanuel-Philibert, prințul de Piemont, pe temeliile fostului Hesdin-le-Vieux, cucerit de el și ras de pe suprafața pămîntului cu un an înainte. — Deci, călătorim în acea regiune a vechii Franțe care se chema pe atunci Artois și care astăzi se numește departamentul Pas-de-Calais.

Am spus a vechii Franțe, deoarece pentru un moment Artois-ul a fost alipit la patrimoniul regilor noștri de către Philippe-Auguste, învingătorul de la Saint-Jean-d'Acre și de la Bouvines ; dar după ce a fost atașat, în 1180, domeniului regal al Franței și dăruit apoi de Ludovic cel sfînt în 1237 fratelui său mezin Robert, se înstrăinează în mîinile a trei femei, Mahaud, Ioana I-a și Ioana a II-a, trecînd la trei case diferite. Apoi, cu Margareta sora Ioanei a II-a și fiica Ioanei I-a, ajunge în stăpînirea contelui Ludovic de Mâle, a cărui fiică îl trece odată cu comitatele Flandrei și Nevers, casei ducilor de

Burgundia. În sfîrșit, Carol Temerarul murind, Maria de Burgundia, ultimă moștenitoare a numelui colosal și a averilor imense ale tatălui ei, avea să aducă în zina căsătoriei sale cu Maximilian, fiul împăratului Frederic al III-lea, renume și bogății domeniului casei de Austria, unde dispărură mistuindu-se asemeni unui fluviu ce se pierde în apele oceanului.

Asta însemna o mare pierdere pentru Franța, căci Artois-ul era o provincie frumoasă și bogată. Așa că, de trei ani de zile, cu noroc schimbător și soartă capricioasă, Henric al II-lea și Carol-Quintul luptau într-o vajnică încleștare corp la corp, picior la picior, frunte la frunte; Carol-Quintul ca s-o păstreze, Henric al II-lea ca s-o recucerească.

În timpul acestui război înverșunat, în care fiul regăsea pe vechiul dușman al tatălui său și, la fel ca acesta, avea să aibă Marignanul și Pavia sa, fiecare avusese parte de zile bune și zile rele, victorii și înfrîngeri. Franța văzuse armata lui Carol-Quintul părăsind în dezordine Metz-ul asediat și cucerise Marienbourg, Bouvines și Dinant; Imperiul, la rîndul său, luase cu asalt Thérouanne și Hesdin și furios de înfrîngerea suferită la Metz dăduse foc unuia și răsese de pe suprafața pămîntului pe celălalt.

Am comparat Metz-ul cu Marignan-ul și nu exagerăm. O armată de cincizeci de mii de infanteriști, paisprezece mii de cai, decimată de frig, de molimă și, să mai adăugăm, de curajul ducelui Francisc de Guise și a garnizoanei franceze, se mistui ca un abur, dispăru ca un fum, lăsînd drept singură urmă a existenței sale zece mii de morți, două mii de corturi și o sută douăzeci de tunuri!

Descurajarea era atît de mare, încît fugarii nici măcar nu încercau să se apere. Carol de Bourbon urmărea un corp de cavalerie spaniolă; căpitanul care comanda acel corp se opri și se duse de-a dreptul la căpetenia dușmană:

— Ori ce-ai fi, prinț, duce sau simplu gentilom, îi spuse el, ori ce-ai fi, dacă lupți pentru glorie, caută altă ocazie; căci astăzi ai ucide oameni prea slăbiți, nu numai să-ți stea împotrivă, ba chiar s-o ia la fugă.

Carol de Bourbon își vîri spada în teacă, porunci oamenilor lui să facă la fel și căpitanul spaniol cu trupa sa își continuară retragerea fără să mai fie hărțuit de ei.

Carol-Quintul nu se arătase nici pe departe atît de îndurător. Thérouanne cucerită, porunci să orașul să fie jefuit, ras pînă la temelii; să se distrugă nu numai edificiile civile, dar chiar și bisericile, mănăstirile și spitalele; să nu mai lase, în sfîrșit, nici o urmă de zid; și, ca să nu mai rămînă nici piatră de piatră, chemă pe locuitorii Flandrei și Artois-ului să împrăștie ruinele.

Chemarea la distrugere fusese auzită. Populația din Artois și Flandra, căreia garnizoana din Thérouanne îi pricinuia mari pagube, alergase înarmată cu cazmale, ciocane, sape și tîrnăcoape, și orașul dispăruse ca Sagunta sub picioarele lui Hannibal, ca și Cartagina la sunetul lui Scipion.

Hesdin avusese aceeași soartă ca Thérouanne.

Dar, între timp, Emmanuel-Philibert fusese numit comandant-șef al armatelor Imperiului în Țările-de-Jos; și el, dacă nu putuse salva Thérouanne obținuse, cel puțin, să reclădească Hesdin.

Izbutise în cîteva luni să săvîrșească o muncă colosală și un nou oraș se ridicase ca prin farmec la un sfert de leghe de cel vechi. Acest nou oraș, așezat în mijlocul mlaștinilor din Mesnil, pe rîul la Canche, era așa de bine fortificat, că după o sută cincizeci de ani încă mai stîrnise admirația lui Vauban, deși în cursul acelor o sută cincizeci de ani sistemul de fortificații se schimbase cu totul.

Fondatorul lui îi dăduse numele Hesdin-*Fert*; adică, adăugase numelui, pentru a sili noul oraș să-și amintească de origina lui, aceste patru litere: F.E.R.T. date împreună cu crucea albă de împăratul Germaniei, după asediul de la Rodos lui Amedeu cel Mare, al treisprezecelea conte de Savoia și care însemnau: *Fortitudo ejus Rhodum tenuit*, adică: *curajul său a salvat Rodos*.

Dar nu era singurul miracol săvîrșit de înaintarea în grad a tînărului general, căruia Carol-Quintul îi încredințase conducerea armatei sale. Datorită disciplinei rigu roase pe care știuse s-o impună, nenorocitul ținut care de patru ani era un cîmp de luptă începea să respire;

cele mai severe ordine fuseseră date de el ca să împiedice jaful și chiar furtul ; orice comandant care încălca ordinele era dezarmat și pus la arest, mai lung ori mai scurt, în cortul lui și în văzul întregei armate ; orice soldat prins asupra faptului era spînzurat.

Drept urmare, cum iarna din 1554—1555 făcuse să înceteze aproape de tot ostilitățile din amîndouă părțile, locuitorii Artois-ului petrecuseră vreo patru sau cinci luni care, în comparație cu cei trei ani scurși între asediul Metz-ului și reconstruirea orașului Hesdin, îi se păruse ca o întrezărire a epocii de aur.

Se mai auzea totuși din cînd în cînd, pe ici pe colo, de cîte un castel incendiat, vreo fermă jefuită, vreo casă prădată, fie de francezii care ocupau Abbeville, Doullens și Montreuil-sur-Mer, și care încercau incursiuni în teritoriul dușmanului, fie de jefuitorii înrăiți, cavaleriști, pedestrași mercenari și vagabonzi, care se țineau după armata imperială ; dar Emmanuel-Philibert îi urmărea cu atîta strășnicie pe francezi, și-i pedepsea atît de aspru pe cei din armata imperială, că ungiile acelea deveneau din zi în zi mai rare.

Iată deci care era situația în provincia Artois și mai cu seamă în împrejurimile orașului Hesdin-Fert, în ziua în care începe povestirea noastră, adică la 5 mai 1555.

Dar, după ce le-am oferit cititorilor noștri o privire generală asupra stării morale și politice a ținutului, ne mai rămîne, pentru a completa tabloul, să le dăm și o idee despre aspectul material, aspect care s-a schimbat cu desăvîrșire, din acea epocă, datorită răspîndirii industriei și ameliorării aduse culturii pămîntului.

Să spunem deci, pentru a ajunge la acest anevoios rezultat pe care ni-l propunem și care are drept țel redarea unui trecut aproape dispărut, să spunem deci, ce-ar fi văzut, în acea zi de 5 mai 1555, către orele două după amiază, un om cocoțat pe cel mai înalt turn din Hesdin, și care, cu spatele întors spre mare, ar fi cuprins cu privirile orizontul ce se întindea însemicerc înaintea ochilor săi, de la extremitatea nordică al micului lanț de coline, în spatele cărula se ascunde Béthune, pînă la ultimele delușoare sudice ale aceluiași lanț, la poalele cărora se ridică Doullens.

Mai întîi, ar fi avut drept în față, înaintînd în unghi ascuțit către țărmurile riului Canche, codrul des și întunecos de la Saint-Pol-sur-Ternoise, al cărui imens covor verde, aruncat ca o mantie pe umerii colinelor, cobora pînă în josul povîrnișului opus să-și înmoaie poalele la izvoarele riului Scarpe, care-i pentru Escaut ceea ce-i Sâone pentru Rhône, ori Moselle pentru Rhin.

La dreapta acestui codru, și prin urmare la stînga observatorului pe care-l presupunem plasat pe cel mai înalt turn din Hesdin-Fert, în fundul cîmpiei, la adăpostul aceloraș coline care închid zarea, burgurile Enchin și Fruges, pierdute în mijlocul fumurilor albăstrii ale hogeacurilor, fumuri ce le învăluiau ca un abur transparent, ca un voal diafan, arătau că frigurosii locuitori ai acelor provincii nordice, cu toată apariția primelor zile de primăvară, nu-și luaseră rămas bun cu adevărat de la foc, acel credincios și vesel prieten al zilelor de iarnă.

În fața celor două orășele, asemeni unei santinele care ar fi îndrăznit să iasă din pădure, dar care încă nesigură n-ar fi vrut să părăsească cu totul liziera ei ,se ridica o mică și încîntătoare așezare, jumătate fermă, jumătate castel, numită Parcq.

Se vedea, unduind ca o panglică pe veșmîntul verde al cîmpiei, drumul unic la început care pornea de la poarta fermei și se despărțea îndată în două ramuri, dintre care una se ducea direct la Hesdin, și cealaltă, înconjurînd pădurea, vădea relațiile dintre locuitorii din Parcq și satele Frévent, Auxy-le-Chateau și Nouvion în Ponthieu.

Cîmpia, ce se întindea de la cele trei burguri pînă la Hesdin, forma bazinul din partea opusă celui descris mai înainte, adică era situată la stînga regiunii pădurii Saint-Pol și prin urmare, la dreapta spectatorului închipuit care se servește de cicerone, sau mai degrabă de pivot.

Era partea cea mai interesantă a peisajului, nu din cauza variațiilor naturale ale terenului, ci dimpotrivă, a împrejurării deosebite care îl însuflețea în acel moment.

Într-adevăr, pe cînd valea cealaltă era acoperită numai de holde înverzite, aceasta era aproape în întregime ocupată de tabăra împăratului Carol-Quintul.

Această tabără, împrejmuită de șanțuri și întărită ca palisade, închidea un întreg oraș, nu de case, ci de corturi.

În centrul acestor corturi, ca Notre-Dame în inima Parisului, ca palatul Papilor în mijlocul Avignon-ului, ca o corabie cu trei punți pe valurile înspumate ale Oceanului, se înălța marele cort imperial al lui Carol-Quintul, având la cele patru colțuri patru stindarde fluturînd, cînd de obicei unul singur ajungea pentru a mulțumi ambiția umană. Erau stindardele Imperiului, Spaniei, Romei și Lombardiei, căci acel cuceritor, viteaz, victorios, fusese încoronat de patru ori : la Toledo cu coroana de diamante ca rege al Spaniei și al Indiilor, la Aix-la-Chapelle cu coroana de argint, ca împărat al Germaniei, în sfîrșit, la Bolonia cu coroana de aur, ca rege al Romanilor și cu coroana de fier, ca rege al Lombarzilor. Și, la încercările de împotrivire la hotărîrea de a se încorona la Bolonia, în loc de a se duce el, cum era obiceiul, să fie încoronat la Roma și la Milano, cînd i se aminti de bula Papei Ștefan, care oprea ca acea coroană de aur să părăsească Vaticanul și de decretul împăratului Carol cel Mare care interzicea scoaterea coroanei de fier din Monza, el răspunse trufaș, acest învingător al lui Francisc I, al lui Soliman și al lui Luther, că era obișnuit să vină coroanele la el, nu să alerge el după coroane.

Și luați bine aminte că aceste patru stindarde erau dominate de stindardul propriu, pe care figurau coloanele lui Hercule, cu deviza de hotar ale lumii vechi, ci ca porțile lumii noi, făcînd să fluture în cele patru vînturi ambițioasa deviză a cărei măreție sporise prin mutilare : *Plus ultra !* [1]

La vreo cincizeci de pași depărtare de marele cort pătrat al împăratului, se găsea cortul generalului șef, Emmanuel-Philibert, cort ce nu se deosebea întru nimic de al celorlalți căpitani, în afara unui drapel dublu purtînd, unul stema Savoiei — o cruce de argint pe un fond roșu, cu acele patru litere a căror înțeles l-am explicat mai înainte : F.E.R.T. ; — și celălalt stema particulară a lui Emmanuel, reprezentînd o mînă ridicînd spre cer un trofeu compus din lănci, săbii și pistoale, cu deviza : *Spoliatis arma supersunt*, adică : *celor despuiați le rămîn armele.*

Tabăra dominată de cele două corturi, era împărțită în patru cvartire. Prin mijlocul lor șerpuia rîul peste care se construiseră trei poduri.

Primul cvartir era destinat germanilor, al doilea spaniolilor, al treilea englezilor. În cel de al patrulea se afla parcul de artilerie, complet reînnoit după înfrîngerea de la Metz și care, prin adăugarea pieselor franceze capturate la Thérouanne și Hesdin, ajungea la o sută douăzeci de tunuri și cincisprezece bombarde.

Pe chiulasa fiecărei piese luată de la francezi, împăratul puse să se graveze cele două cuvinte favorite ale sale : *Plus ultra !*

Îndărătul tunurilor și ale bombardelor erau aliniate pe trei rînduri chesoanele și cărucioarele încărcate cu muniții ; santinele, cu sabia în mînă, fără archebuze ori pistoale, veghiau ca nimeni să nu se apropie de acei vulcani cărora nu le trebuia decît o scînteie ca să izbucnească în flăcări.

Alte santinele stăteau de strajă în afara incintei.

Pe străzile acestei tabere, orînduite ca într-un oraș, circulau mii de oameni a căror vie activitate militară era temperată totuși de gravitatea germană, de trufia spaniolă și de sîngele rece englez.

Soarele se reflecta pe toate acele arme, care-i întorceau razele în fulgerări ; vîntul se zbenguia printre toate stindardele, toate flamurile, toate stegulețele, înfășurind sau desfășurînd, după capriciul lui, pliurile mătăsoase și culorile strălucitoare.

Acea forfotă și hărmălaie care plutesc întotdeauna deasupra mulțimilor și a oceanelor, făceau un contrast izbitor cu tăcerea și singurătatea din cealaltă parte a cîmpiei, unde soarele nu lumina decît mozaicul mișcător al haldelor, care începeau pe rînd a da în pîrg și unde vîntul înflora doar florile de cîmp pe care fetele se distrau să le împletească pentru gîteala de duminică în cununițe de purpură și azur.

[1] Expresia completă : *Nec plus ultra* înseamnă nimic mai mult, pînă aici.

Şi acum, după ce am consacrat primul capitol al cărţii noastre ca să arătăm ce ar fi descoperit privirea unui om cocoţat pe cel mai înalt turn din Hesdin-Fert, în ziu de 5 mai 1555, să consacrăm al doilea capitol ca să spunem ce ar fi săpat privirii lui, oricit de pătrunzătoare ar fi fost.

II

AVENTURIERII

Ceea ce-ar fi scăpat privirilor acelui om, oricit de pătrunzătoare ar fi fost ele, este ceea ce se petrece în regiunea cea mai deasă şi, prin urmare, cea mai întunecoasă a pădurii Saint-Pol-sur-Ternoise, în fundul unei peşteri ascunsă în umbra arborilor, învăluită în iederă ca într-o reţea, pe cînd, ca să asigure cea mai desăvîrşită pază celor ce ocupau această grotă, o strajă ascunsă în mărăciniş, culcată pe burtă, la fel de nemişcată ca trunchiurile arborilor ce o înconjurau, veghea ca nici o persoană străină să nu tulbure importanta consfătuire la care, în calitatea mea de romancier, adică de magician căruia toate uşile îi sînt deschise, îi vom face să asiste pe cititorii noştri.

Să profităm de scurta clipă în care, distrată de zgomotul pe care îl face săltînd prin ferigi un căprior speriat, această santinelă, care nu ne-a văzut şi pe care noi am descoperit-o, întoarce ochii înspre partea de unde vine zgomotul, pentru a ne strecura neobservaţi în peşteră şi a urmări în cele mai mici amănunte ceea ce se petrece acolo, fiind adăpostiţi după un colţ de stîncă.

Peştera este ocupată de opt oameni, cu chipuri, costume şi caractere diferite, deşi, după armele pe care le au asupra lor sau sînt aruncate pe jos la îndemînă, par să fi ales aceeaşi carieră.

Unul dintre ei, cu degetele pătate de cerneală, cu o faţă fină, vicleană, muindu-şi pana, — din vîrful căreia extrage din cînd în cînd cîte un fir din acelea ce se găsesc pe suprafaţa hîrtiilor de proastă calitate, — muindu-şi pana, după cum spuneam, într-una din acele călimări de corn pe care le poartă la cingătoare grămăticii, notarii şi portăreii, scrie pe un fel de masă de piatră aşezată pe două picioare masive, în timp ce altul care ţine în mînă, cu răbdarea şi neclintirea unui candelabru de metal, o ramură de brad aprinsă, luminează nu numai pe scriitor, masa şi hîrtia, dar cu pete de lumină mai puternice ori mai slabe, după poziţia mai apropiată sau mai îndepărtată, mai întîi pe el însuşi şi apoi pe cei şase tovarăşi.

Este vorba, fără nicio îndoială, de un act ce interesează întreaga societate, lucru uşor de văzut după ardoarea cu care participă fiecare la întocmirea lui.

Totuşi, trei dintr-înşii par mai puţin preocupaţi decît ceilalţi de această grijă cu totul materială.

Primul este un tînăr frumos de vreo douăzeci şi patru — douăzeci şi cinci de ani ,elegant îmbrăcat cu un fel de platoşă din piele de bivol rezistentă, dacă nu la gloanţe, cel puţin la o lovitură de spadă sau de pumnal. O tunică ajustată de catifea cafenie, cam decolorată e-adevărat, dar încă foarte prezentabilă, după ce îşi arăta, prin deschiderile de la umeri, mînecile despicate după modă spaniolă, adică croite după ultima modă, se prelungea cu patru degete pe sub marginea de jos a platoşei şi cădea în falduri destul de largi peste nişte pantaloni bufanţi de postav verde avînd acelaşi sistem de tăieturi şi care intrau într-o pereche de cizme destul de înalte pentru a proteja coapsele cînd eşti călare şi destul de suple pentru a se răsfrînge pînă sub genunchi, cînd mergi pe jos.

Fredonează un rondel de Clément Marot, în timp ce-şi răsuceşte mustaţa-i fină, neagră, cu o mînă şi-şi piaptănă cu cealaltă pletele, pe care le poartă puţin mai lungi decît este moda la această epocă, fără îndoială pentru a nu pierde avantajul ondulaţiilor suple cu care l-a înzestrat natura.

Al doilea este un om de treizeci şi şase de ani abia ; dar are faţa atît de plină de cicatrice care o crestează în toate sensurile, că este cu neputinţă să-i dai o vîrstă. Are braţul şi o parte a pieptului descoperite şi, pe acea

porțiune vizibilă a trupului, se observă o colecție de cicatrice tot atît de bogată ca cea care îi împodobește chipul. Tocmai își pansează o rană care i-a jupuit o parte a bicepsului ; din fericire rana este la brațul stîng și, prin urmare, nu va fi atît de supărătoare cum ar fi fost la brațul drept. Ține între dinți capătul unei fîșii de pînză, cu ajutorul căreia fixează pe rană un pumn de scamă pe care tocmai l-a muiat într-un anumit balsam, a cărui rețetă o are de la un țigan și care, pretinde el, îi face foarte bine. Altfel, nu scoate un geamăt și pare atît de insensibil la durere, de parcă membrul pe care îl oblojește ar fi de stejar ori de brad.

Al treilea este un om de patruzeci de ani, înalt și subțire, cu obraz palid și înfățișare ascetică. Stă îngenunchiat într-un colț, deapănă un șir de mătănii între degete și expediază, cu o volubilitate de care numai el este în stare, o duzină de Pater și o duzină de Ave. Din cînd în cînd mîna lui dreaptă lasă mătăniile și-și repede în piept o lovitură care răsună ca ciocanul unui dogar într-un butoi gol ; dar, după ce omul rostește de două-trei ori *meu culpa* cu voce tare, se întoarce la mătăniile lui care încep a i se învîrti iar în mîini, la fel de repede ca mătăniile mari în mîinile unui călugăr sau un *combolio* între degetele unui derviș.

Celelalte trei personaje ce ne mai rămîn de descris au, slavă Domnului ! un caracter la fel de diferit ca cele cinci pe care am avut deja cinstea de a le înfățișa ochilor cititorilor noștri.

Unul dintre aceștia trei se reazămă cu amîndouă mîinile chiar de masa la care scriitorul își îndeplinește misiunea ; urmărește, fără a pierde o trăsătură, toate învîrtecușurile și șerpuirile peniței sale ; el a făcut cele mai multe observații asupra actului ce se întocmește și, trebuie să recunoaștem, observațiile lui, deși puțin impregnate de egoism, au aproape întotdeauna multă finețe și lucru ciudat, sînt pline de bun simț, cu toate că cele două calități sînt atît de opuse. Are patruzeci și cinci de ani, ochi isteți, mici și înfundați sub sprîncene groase, blonde.

Altul stă culcat la pămînt ; a găsit o grezie bună de ascuțit săbiile și pumnalele și profită de ocazie pentru

a face cu-n mare consum de salivă și multă frecătură pe grezie, un nou vîrf jungherului său complet tocit. Limba ce și-o strînge între dinți și care îi iese prin colțul gurii, arată cîtă atenție și, am putea spune chiar, cît interes poartă acțiunii pe care o îndeplinește. Totuși atenția nu-i chiar atît de totală, încît să nu tragă cu urechea la discuție. Dacă redactarea este pe placul lui, se mulțumește să încuviințeze din cap ; dacă, dimpotrivă, rănește simțul lui moral ori îi strică socotelile, se ridică, se apropie de scrib, pune vîrful pumnalului pe hîrtie, rostind următoarele trei cuvinte : „Mă rog... cum ?...“ și nu-și ridică pumnalul decît atunci cînd e perfect mulțumit de explicație, pe care o exprimă apoi printr-o salivație și mai abundentă și printr-o frecătură și mai înverșunată a jungherului pe grezie, frecătură datorită căreia prețiosul instrument promite să-și recapete în curînd ascuțimea-i de odinioară.

Ultimul, — și începem prin a ne recunoaște greșeala pe care am săvîrșit-o așezîndu-l în categoria celor preocupați de interesele materiale care se discută la această oră între scrib și cei de față, — ultimul, cu spatele rezemat de peretele grotei, cu brațele atîrnînd, cu ochii spre cer, sau mai degrabă spre bolta umedă și sumbră pe care se joacă, ca niște flăcări misterioase, luminile mișcătoare ale făcliei de rășină, ultimul, spunem, pare totodată un visător și un poet. Ce caută el în momentul acesta ? Să fie oare soluția vreunei probleme de felul celor rezolvate de Cristofor Columb ori Galileu ? Să fie forma vreunei terțet asemeni celor făcute de Dante, sau vreunui octet cum le cînta Tasso ? Asta n-ar putea să ne-o spună decît demonul ce veghează în el, și care se preocupă atît de puțin de cele lumești — absorbit cum este în contemplarea lucrurilor abstracte — încît lasă să se prefacă în zdrențe toată partea veșmintelor onorabilului poet care nu-s de fier, de aramă ori de oțel.

De bine de rău, iată portretele schițate. Să punem nume sub fiecare dintre ele.

Cel care ține pana se numește Preocope ; este de origine normand, aproape jurist prin educație. Își împănează conversația cu axiome scoase din dreptul roman

și aforisme împrumutate din Capitularele[1] lui Carol cel Mare. Odată ce ai făcut un act cu el, trebuie să te aștepți la un proces. Ce-i drept, dacă te mulțumești cu cuvîntul lui, cuvîntul lui e de aur; numai că nu-i totdeauna de acord cu morala, în înțelesul obișnuit al cuvîntului, în felul cum își ține cuvîntul dat. Nu vom cita decît un exemplu, chiar acel care îl aruncase în viața aventuroasă unde îl întîlnim. Un nobil senior de la curtea lui Francisc I venise într-o zi să-i propună o afacere, lui și altor trei tovarăși; știa că vistiernicul regal trebuia să aducă chiar în seara aceea, de la Arsenal la Luvru, o mie de scuzi de aur; afacerea consta din oprirea vistiernicului la colțul străzii Saint-Paul și ușurarea lui de cei o mie de scuzi, pentru a-i împărți astfel: cinci sute marelui senior, ce va aștepta în piața Regală să se dea lovitura și care pretindea în calitatea lui de mare senior jumătate din sumă; cealaltă jumătate rămînea lui Procope și celor trei tovarăși ai lui, care se alegeau astfel fiecare cu o sută douăzeci și cinci de scuzi. Afacerea se încheie pe cuvînt din amîndouă părțile și treaba făcută după cum fusese convenit; numai că, după ce vistiernicul fu cum se cuvine jefuit, stîlcit și aruncat în rîu, cei trei tovarăși ai lui Procope își dădură cu părerea s-o apuce spre Notre-Dame, în loc să se ducă în piața Regală, și să păstreze cei o mie de scuzi de aur, în loc să înmîneze cinci sute marelui senior. Dar Preocope le aminti de cuvîntul dat.

— Domnilor, rosti el cu gravitate, uitați că ar însemna nerespectarea unei înțelegeri, că ar însemna să înșelăm un client!... Cinstea înainte de toate. Vom preda ducelui (căci marele senior era un duce) cei cinci sute de scuzi de aur care i se cuvin, pînă la ultimul ban. Dar, urmă el observînd că propunerea stîrnea unele murmure, *distinguimus*: după ce îi va încasa și va recunoaște că sîntem oameni cinstiți, nimic nu ne împiedică să ne așezăm la pîndă în cimitirul Saint-Jean, pe unde sînt sigur că trebuie să treacă; este un loc pustiu și foarte potrivit de pîndă. Vom proceda cu ducele ca și cu vis-

[1] Capitular: ordonanță din secolul al IX-lea.

tiernicul și cimitirul Saint-Jean nefiind prea departe de Sena, ar putea fi găsiți mîine amîndoi în plasele de la Saint-Cloud. Așa, în loc de o sută douăzeci și cinci de scuzi, vom avea fiecare două sute cincizeci, de care douăsute cincizeci de scuzi ne vom putea bucura și cheltui fără remușcări, dat fiind că ne-am ținut foarte corect de cuvînt față de onorabilul duce!

Propunerea fiind acceptată cu entuziasm, zis și făcut. Din nefericire, în graba lor de a-l arunca în rîu, cei răcoarea apei îl făcu să-și revie și, în loc să se ducă pînă patru asociați nu observară că ducele mai respira încă; la Saint-Cloud, cum spera Procope, abordă la cheiul Gèvres, se tîri pînă la Châtelet și dădu prefectului Parisului, care la acea epocă era domnul d'Estourville, semnalmentele alit de exacte ale celor patru bandiți, încît chiar de a doua zi, aceștia socotiră mai nimerit să părăsească Parisul, de frica unui proces în care, cu toate cunoștințele temeinice ale lui Procope în materie de drept, ar fi putut foarte bine să-și piardă lucrul la care, oricît de filozof ai fi, îți întotdeauna mai puțin ori mai mult, adică viața.

Cei patru voinici ai noștri părăsiseră deci Parisul, răzlețindu-se în cele patru puncte cardinale. Lui Procope îi fu sortit nordul. Astfel se face că avem plăcerea să-l regăsim mînuind pana în peștera din Saint-Pol-sur-Ternoise, întocmind, la alegerea noilor săi tovarăși care îi recunoscuseră astfel meritele, actul important de care ne vom ocupa îndată.

Cel care îl luminează pe Procope se numește Heinrich Scharfenstein. Este un neîntrecut adept al lui Luther, pe care asprele persecuții ale lui Carol-Quintul față de hughenoți îl-au silit să intre în rîndurile armatei franceze cu nepotul său Frantz Scharfenstein, ce se află în momentul de față de strajă afară. Sînt doi uriași ce par animați de același suflet și conduși de o singură minte. Mulți pretind că acea minte unică nu e de-ajuns pentru două trupuri de șase picioare fiecare; ei însă nu-s de aceeași părere și găsesc că totul e bine așa cum este. În viața obișnuită rar catadixesc să recurgă la vreun auxiliar oarecare, fie om, instrument, ori mașină, ca să-și ajungă scopul propus. Dacă acest scop este să

mişte o greutate oarecare, în loc să caute ca savanţii noştri moderni, prin ce mijloace dinamice şi-a transportat Cleopatra corăbiile din Mediterana în Marea Roşie, sau cu ajutorul căror maşinării a ridicat Titus blocurile gigantice ale circului lui Flavius, ei înşfacă voinicește cu cele patru braţe obiectul care trebuie mutat, înoadă neînfrîntul lanţ al degetelor de fier, fac o sforţare simultană cu precizia care le caracterizează toate mişcările, şi obiectul îşi părăseşte locul pe care îl ocupa pentru cel unde trebuie să stea. Dacă este vorba să sară peste vreun zid, sau să ajungă la vreo fereastră, în loc să care, cum fac tovarăşii lor, o scară grea care-i stînjeneşte la mers cînd expediţia reuşeşte, sau pe care trebuie s-o părăsească ca pe un corp delict cînd afacerea dă greş, ei se duc cu mîinile goale la locul unde au treabă. Unul din ei, n-are importanţă care, se reazămă de zid, celălalt se suie pe umerii lui sau, la nevoie, în mîinile ridicate deasupra capului. Cu ajutorul braţelor al doilea atinge astfel o înălţime de vreo optsprezece, douăzeci de picioare, înălţime aproape totdeauna suficientă pentru a ajunge pe coama unui zid, sau la balconul unei ferestre. Acelaşi sistem de asociaţie fizică îl folosesc şi în luptă : merg unul lîngă altul, cu pas egal ; doar că unul loveşte şi celălalt pradă ; cînd cel ce loveşte s-a săturat de lovit, trece foarte simplu tovarăşului său spada, ghioaga sau barda, rostind doar atît : „E rîndul tău !“ Atunci, rolurile se schimbă : cel care lovea, pradă şi cel care pradă, loveşte. De altfel, felul de-a lovi, al amîndurora, este cunoscut şi foarte preţuit ; dar, cum am spus, în general se pune mai mult preţ pe braţul lor decît pe creierul lor, pe forţa lor decît pe inteligenţa lor. Iată de ce unul a fost însărcinat să facă pe straja afară şi celălalt pe candelabru înăuntru.

Cît despre tînărul cu mustăcioară neagră şi păr buclat, care-şi răsuceşte mustaţa şi-şi piaptănă pletele, numele lui este Yvonnet ; parizian de origine şi francez ca suflet. Calităţilor fizice pe care le-am remarcat deja la el, trebuie să mai adăugăm mîini şi picioare de femeie. În timp de pace, se plînge mereu. Ca sibaritul din antichitate, petala îndoită a unei roze îl rănește ; e leneş cînd trebuie să meargă ; are ameţeli cînd trebuie să urce ;

are nevricale cînd trebuie să cugete. Impresionabil şi nervos ca o fată, sensibilitatea lui pretinde cele mai mari menajamente. Ziua, are oroare de paianjeni, îi este scîrbă de broaşte, îi vine leşin la vederea unui şoarece. Ca să se aventureze în bezna pe care n-o poate suferi trebuie să-l scoată din minţi o mare pasiune. Dealtfel, să-i recunoaştem asta, are mereu cîte o mare pasiune ; dar mai întotdeauna, dacă i s-a dat întîlnire noaptea, ajunge la iubita lui înspăimîntat şi tremurînd şi are nevoie ca să-şi revină de tot atîtea cuvinte de îmbărbătare, de mîngîieri pasionate şi de îngrijiri atente, cîte îi dăruia Hero lui Leandru, cînd acesta intra în turnul ei, ud leoarcă din apele Dardanelelor ! Adevărat, că de cum aude trompeta ; adevărat, că de cum simte praful de puşcă ; adevărat, că îndată ce vede drapelele, Yvonnet nu mai este acelaşi om ; se întîmplă în el o completă transformare : s-a sfîrşit cu lenea, cu ameţelile, cu nevricalele ! Tinerica se prefăcea într-un soldat feroce, împungînd şi tăind cu sabia, adevărat leu cu gheare de fier şi dinţi de oţel. El, care şovăia să urce nişte trepte ca să ajungă la dormitorul unei femei frumoase, se caţără pe o scară, se agaţă de o frînghie, se aţîrnă de un fir ca să ajungă primul pe zid. Cum s-a sfîrşit lupta, îşi spală mîinile şi faţa cu cea mai mare grijă, îşi schimbă cămaşa şi hainele ; apoi treptat, se transformă din nou în tinerelul pe care îl vedem în momentul de faţă, răsucindu-şi mustaţa, pieptănîndu-şi pletele şi scuturînd cu vîrful degetelor praful impertinent lipit de haine.

Pe cel care-şi pansează rana de la bicepsul braţului sting îl cheamă Malemort. E o fire posomorîtă şi melancolică, care n-are decît o pasiune, o dragoste, o bucurie : războiul ! Pasiune nenorocită, dragoste prost răsplătită, bucurie scurtă şi fatală ; de abia a simţit pe buze gustul măcelului, că datorită înflăcărării oarbe şi vijelioase cu care se aruncă în încăierare şi lipsei de grijă de a nu fi lovit cînd loveşte pe alţii, se alege ori cu vreo străşnică împunsătură de suliţă, ori cu vreo teribilă salvă de flinte care-l întinde la pămînt, unde rămîne gemînd jalnic, nu de durerea pricinuită de rană, ci de suferinţa pe care o îndură cînd vede pe ceilalţi continuînd petrecerea fără el. Din fericire, e bun la carne şi oasele i se

refac ușor. În prezent are la activ douăzeci și cinci de râni, cu trei mai mult ca Cezar și trage nădejde, dacă războiul continuă, să mai capete încă douăzeci și cinci înaintea celei care, inevitabil, va pune capăt acestei cariere de glorie și de suferință.

Personajul uscățiv care se roagă într-un colț numărându-și mătăniile în genunchi, se numește Lactance. Este un catolic înfocat care cu greu îndură apropierea celor doi Scharfenstein, căci se teme mereu să nu-i spurce erezia lor. Silit, de profesia pe care o are, să se lupte împotriva fraților lui întru Hristos și să ucidă cît mai mulți, se supune celor mai aspre privațiuni pentru a echilibra această crudă necesitate. Poartă drept îmbrăcăminte, în clipa de față, un fel de haină de postav, fără vestă nici cămașă, pusă direct pe piele, căptușită cu o za ușoară, dacă nu cumva zaua este fața și postavul căptușeala. Oricum ar fi, în luptă poartă zaua pe dinafară, care devine astfel o cuirasă ; după sfîrșitul bătăliei poară zaua pe dinăuntru și atunci se preface în cămașă de penitent. De altfel, este o plăcere să mori ucis de el ; cel pe care cuceritorul nostru îl trimite cu mîna lui pe lumea cealaltă, este sigur cel puțin că nu va duce lipsă de rugăciuni. În ultima încăierare a omorît doi spanioli și un englez și, cum e în urmă față de ei, mai ales din cauza ereziei englezului care nu se poate mîntui cu un *De profundis* obișnuit, turuie, cum am mai spus, o droaie de Pater și de Ave, lăsîndu-și tovarășii să se ocupe pentru el de trecătoarele interese care se discută în acest moment. După ce își va pune în ordine afacerile cu cerul, va coborî iar pe pămînt, va face observațiile pe care le va crede de cuviință lui Procope și va semna trimiterile și ștersăturile pe care tardiva-i intervenție le va socoti necesare la actul ce se întocmește.

Cel care se reazămă cu amîndouă mîinile de masă și care, cu totul opus lui Lactance, urmărește cu atenție încordată fiecare trăsătură a penei lui Procope, se numește Maldent. Născut la Noyon dintr-un tată originar din Mans și o mamă din Picardia, a avut o tinerețe svăpăiată și risipitoare. Ajuns acum la o vîrstă matură, vrea să recîștige timpul pierdut și-i grijuliu în afaceri. I s-au întîmplat o droaie de aventuri pe care le povestește cu o naivitate ce nu-i lipsită de farmec ; dar, trebuie să remarcăm, acea naivitate dispare complet de îndată ce începe cu Procope o discuție pe chestiuni de drept. Atunci parcă reînvie legenda celor doi Gasparzi, fiind poate chiar eroii ei, unul din Mans, celălalt normand. Altfel, Maldent dă și primește cu vitejie loviturile de sabie și, cu toate că-i departe de-a avea forța lui Heinrich ori Frantz Scharfenstein, curajul lui Yvonnet, înflăcărarea lui Malemorf, la nevoie este un tovarăș pe care poți conta și care, la un caz, nu-și va părăsi prietenul într-o încurcătură.

Tocilarul care-și ascute pumnalul, cercîndu-i apoi ascuțișul pe vîrful unghiei, se numește Pilletrousse. Este jefuitorul pur sînge. A servit rînd pe rînd la spanioli și la englezi. Dar englezii se tîrguiesc prea mult, iar spaniolii plătesc prost ; așa că s-a hotărît să lucreze pe cont propriu. Pilletrousse stă la pîndă la drumul mare ; noaptea mai ales, drumurile sînt pline de jefuitori de toate națiile. Pilletrousse jefuiește pe jefuitori ; numai că respectă pe francezi, semi-compatrioții lui, căci Pilletrousse este provensal. Pilletrousse are chiar suflet bun : dacă sînt săraci, îi ajută ; dacă sînt slabi îi ocrotește ; dacă-s bolnavi îi îngrijește ; dar dacă întîlnește un adevărat compatriot, adică cineva născut între muntele Viso și gurile Ronului, între Comtat și Fréjus, acelui om Pilletrousse i se devotează cu trup și suflet, sînge și bani, mîi de trăsnete, și tot Pilletrousse pare că rămîne cel îndatorat.

În sfîrșit, al nouălea și ultimul, cel care stă rezemat de zid cu brațele atîrnînd și ochii rdicați spre cer, se numește Francasso. Este,cum am mai spus, un poet și un visător. Departe de a semăna cu Yvonnet, care nu poate suferi întunericul, iubește minunatele nopți luminate numai de stele, iubește malurile ripoase ale fluviilor, iubește plajele sonore ale mării. Din nefericire, silit să urmeze armata franceză oriunde se îndreaptă — căci, deși italian, și-a pus sabia în slujba lui Henric al II-lea, — nu-i liber să hoinărească după cheful său. Dar ce-are a face ! pentru poet, totul este prilej de inspirație ; pentru visător, orice e-un motiv de visare. Numai că specificul visătorilor și poeților este să fie distrați și

distracția este fatală în cariera aloasă de Fracasso. De aceea, adesea în mijlocul încăierării Fracasso se oprește deodată ca să asculte o trîmbiță ce sună, să privească un nor ce trece, să admire cum se săvîrșește o frumoasă ispravă vitejească. Atunci dușmanul care se află în fața lui Francasso profită de acel moment de distracție ca să-i tragă după pofta inimii o lovitură strașnică, care-l trezește pe visător din visare, pe poet din extaz. Dar vai de acel dușman dacă, cu toate avantajele ce i s-au oferit, n-a avut destulă grijă să-l amețească dintr-odată pe Fracasso! Fracasso își va lua revanșa, nu pentru a se răzbuna de lovitura primită, ci pentru a pedepsi pe nepoftitul care l-a făcut să se coboare din al șaptelea cer, unde plutea purtat pe aripile multicolore ale fanteziei și imaginației.

Și acum, după ce am făcut, în maniera divinului orb, enumerarea aventurierilor, — dintre care cîțiva poate nu-s cu totul necunoscuți acelora dintre prietenii noștri care au citit *Ascanio* și *Cele două Diane*, — să spunem ce întîmplare i-a adunat în grotă și ce este actul misterios pe care se silesc să-l înfăptuiască cu atîta grijă.

III

UNDE CITITORUL FACE CUNOȘTINȚĂ MAI BINE CU EROII PE CARE TOCMAI I-AM PREZENTAT

În dimineața acelei zile de 5 mai 1555, o mică trupă de patru oameni — care păreau să facă parte din garnizoana din Doulens — părăsise orașul strecurîndu-se afară prin poarta Arras, de îndată ce poarta fusese, nu vom spune deschisă, ci numai întredeschisă.

Acei patru oameni, înfășurați în mantale mari ce le puteau sluji la fel de bine să le ascundă armele cît și să-i apere de vîntul rece al dimineții, urcaseră cu multă fereală pe cursul micuțului riu Authie, pînă la izvoarele lui. De acolo ajunseseră la șirul de coline despre care am mai pomenit în cîteva rînduri și înaintaseră, mereu cu aceleași precauții, pe coasta dinspre apus și, după două ore de mers, ajunseseră în sfîrșit la marginea pădurii Saint-Pol-sur-Ternoise. Acolo, unul dintre ei ce părea mai familiarizat cu împrejurimile, preluase conducerea micului grup și apoi, ghidîndu-se după un copac mai stufos ori mai despuiat de crengi decît alții, cînd recunoscînd drumul după o stîncă ori o baltă, ajunsese, fără prea multă șovăială, la intrarea acelei peșteri unde i-am condus chiar noi pe cititorii noștri la începutul capitolului precedent.

Atunci, făcînd semn însoțitorilor să aștepte o clipă, privise cu oarecare neliniște la niște ierburi ce păreau de curînd călcate, la cîteva ramuri proaspăt rupte, se lungise apoi pe burtă și, tîrîndu-se ca un șarpe, dispăruse înăuntru.

În curînd, camarazii lui rămași afară îi auziră vocea răsunînd; dar intonația acelei voci n-avea nimic îngrijorător. Întreba adîncurile grotei și, cum adîncurile grotei nu-i întoarseră răspuns decît tăcerea și singurătatea, neauzind cu toată tripla-i chemare decît ecoul triplu al propriei sale voci, nu întîrzie să reapară făcînd semn camarazilor că puteau să-l urmeze.

Cei trei îl urmară și, după cîteva obstacole ușor învinse, se pomeniră înăuntrul subteranei.

— Ah! murmură acel care făcuse cu atîta dibăcie pe călăuza, slobozind un oftat de mulțumire, *tandem at terminum eamus!*

— Asta înseamnă?... întrebă unul din cei trei aventurieri, cu un accent picard din cele mai pronunțate.

— Asta înseamnă, dragă Maldent, că ne apropiem, ori mai degrabă că sîntem foarte aproape de țința expediției noastre.

— Erdare, tomnul Brogobe, spuse un alt aventurier, tar nu înțeles pine... Tar tu, Heinrich?

— Nigi eu nu înțelez pine.

— Și de ce, naiba, vreți voi să înțelegeți? le răspunse Procope (căci cititorul a și ghicit că cel pe care Franz Scharfenstein îl ascundea cu accentul lui teuton sub pseudonimul Brogobe, era juristul nostru), bine că înțeleg eu și cu Maldent, nu vi-e deajuns asta?

— *Ia*, răspunseră cu filozofie cei doi Scharfenstein, atefarat ca e teazums.

— Dacă-i așa, zise Procope, să ne așezăm, să îmbucăm ceva și să tragem cîte o dușcă ca să mai treacă timpul și în timp ce îmbucăm și-i tragem cîte o dușcă, am să vă explic planul meu.

— *Ia ! Ia !* exclamă Frantz Scharfenstein, sa impucam cefa, sa tracem o tusca si intre timp, el ne lamureste blanul zau.

Aventurierii priviră în jur și, cum ochii lor începuseră a se obișnui cu întunecimea, mai puțin mare de altfel în gura peșterii decît în adîncul ei, zăriră trei pietroaie pe care le apropiară, ca să poată sta la sfat mai în taină.

Cum nu găsea un al patrulea pietroi, Heinrich Scharfenstein i-l oferi politicos pe al său lui Procope, care n-avea pe ce sta ; Procope însă îi mulțumi cu aceeași curtoazie, își întinse mantaua jos și se culcă pe ea.

Apoi scoaseră din desagii pe care-i purtau cei doi uriași pită, friptură rece și vin ; le așezară pe toate în mijlocul semicercului, al cărui arc îl formau cei trei aventurieri așezați și a cărui coardă era Procope culcat la pămînt ; după care prinseră a înfuleca prînzul improvizat, atacîndu-l cu o înverșunare ce dovedea că plimbarea matinală pe care o făcuseră nu rămăsese fără efect asupra poftei comesenilor.

Vreme cam de vreo zece minute nu se auzi decît zgomotul fălcilor, măcinînd cu o regularitate care ar fi făcut cinste unor mașinării piinea, carnea și chiar oasele păsărilor împrumutate de pe la fermele vecine și care alcătuiau felul cel mai ales al dejunului.

Maldent își regăsi cel dintîi graiul.

— Vra să zică, dragă Procope, spuneai că în timp ce-om îmbuca, ai să ne explici planul tău... Dinspre partea mea, cel puțin, mi-am cam mîncat porția. Hai, dă-i drumul cu explicațiile. Ascult.

— *Ia !* zise Frantz cu gura plină, noi azgultam.

— Ei bine ?

— Ei bine, iată chestiunea... *Ecce res judicanda*, cum se spune la palat.

— Tăcere, Scharfensteinilor, făcu Maldent.

— Eu nu spuz nîgi un guvînd, răspunse Frantz.

— Nîgi eu, adaugă Heinrich.

— A ! mi s-a părut că aud...

— Și mie la fel, spuse Procope.

— Ei, vrei vulpe pe care am stîrnit-o din vizuina ei. Hai, Procope, zi-i.

— Ei bine, repet deci, iată chestiunea : la un sfert de leghe de aici se află o mică fermă drăgălașă...

— Ne-ai făgăduit un castel ! observă Maldent.

— Of Doamne, cît ești de tipicar, spuse Procope. Bine, fie, revin... La un sfert de leghe de aici se află un micuț castel drăgălaș.

— Ferma ori gazdel, spuse Heinrich Scharfenstein, n-ere a fage, numai brada sa vie !

— Bravo, Heinrich, așta zic și eu vorbă ! dar diavolul ăsta de Maldent mă sîcîie ca un procuror... Continui.

— Ta, gondinuă, zise Frantz.

— Deci, la un sfert de milă de aici se află un încîntător conac, locuit numai de proprietar și o pereche de slujitori, bărbat și femeie... E adevărat că în comună locuiesc fermierul și oamenii lui.

— Chite zund îmbreuna ?

— Cam zece persoane, răspunse Procope.

— Noi afem griza te cele zege bersone ale dale, eu gu Frantz... Nu asa nebode ?

— *Ia*, unghiule, răspunse Frantz cu laconismul unui spartan.

— Ei bine, urmă Procope, iată deci afacerea. Așteptăm aici pînă se lasă noaptea, mîncînd, bînd și sporovăind...

— Mai alez band zi mangand, spuse Frantz.

— Apoi, după ce se face noapte, continuă Procope, ieșim de aici fără zgomot, la fel cum am venit ; ajungem la marginea pădurii, de la marginea pădurii ne strecurăm pe un drumeag desfundat, pe care îl cunosc, pînă sub zid. Ajunși sub zid, Frantz se urcă pe umerii lui unchiu-său, sau Heinrich pe-ai lui nepotu-său ; cel care-i pe umerii celuilalt sare peste zid și vine să ne deschidă poarta... Odată poarta deschisă, — înțelegi, Maldent ? — odată poarta deschisă, — înțelegeți Scharfensteinilor ? — odată poarta deschisă... intrăm.

— Dar sper că nu fără noi ! rosti la doi pași în spatele grupului de aventurieri o voce atît de răspicată, încît făcu să tresară nu numai pe Procope, nu numai pe Maldent ci chiar și pe cei doi coloși.

— Trădare ! strigă Procope, sărind în picioare și făcînd un pas înapoi.

— Trădare ! strigă Maldent, cercînd să străpungă cu privirea întunericul, dar rămînînd locului.

— Trădare ! urlară într-un glas cei doi Scharfenstein, trăgîndu-și săbiile din teacă și făcînd un pas înainte.

— Aha ! luptă ? făcu aceeași voce ; vreți luptă ?... Bine, fie. La mine, Lactance ! la mine, Fracasso ! la mine, Malemort !

Un întreit urlet răsună în fundul cavarnei, arătînd că cei pe care vocea îi chemase erau gata să sară într-ajutor.

— O clipă ! o clipă, Pilletrousse ! rosti Procope, care recunoscuse după voce pe al patrulea aventurier ; ce naiba ! doar nu sîntem nici turci nici vagabonzi ca să ne înjunghiem așa în toiul nopții, mai-nainte de a fi cercat să ne înțelegem. Să facem mai întîi lumină, fiecare în parte ; să ne privim bine ochi în ochi, ca să știm cu cine avem de-a face ; să ne înțelegem, dacă-i cu putință... și dacă nu ne putem înțelege, ei bine, atunci să ne batem !

— Întîi să ne batem, răsună o voce lugubră din profunzimile grotei, venind parcă din adîncurile iadului.

— Tăcere, Malemort ! spuse Pilletrousse ; cred că Procope ne face o propunere cît se poate de rezonabilă. — Tu ce spui, Lactance ? — Dar tu, Francasso ?

— Eu, zic, răspunse Lactance, că dacă propunerea asta poate salva viața unuia din frații noștri, o accept.

— Ar fi fost totuși poetic să lupți într-o peșteră ce-ar fi slujit de mormînt celor răposați ; dar cum nu trebuie să sacrifici poeziei interesele materiale, continuă cu melancolie Fracasso, mă alătur părerii lui Pilletrousse și-a lui Lactance.

— Ba, eu vreau să mă bat ! urlă Malemort.

— Ascultă, pansează-ți mai bine brațul și lasă-ne în pace, zise Pilletrousse, sîntem trei contra ta, și Procope,

care-i un jurist, îți poate spune că trei au totdeauna dreptate împotriva unuia singur.

Malemort scoase un răget de regret, văzînd că-i scapă un prilej atît de frumos de a se alege cu o nouă rană ; dar, urmînd sfatul dat de Pilletrousse, cedă, deși părerea lui nu se potrivea cu a majorității.

Între timp, Lactance dintr-o parte și Maldent din cealaltă, scăpărară amnarele și, cum fiecare bandă își luase măsurile pentru cazul cînd ar fi avut nevoie să vadă bine, două făclii de brad alcătuite din cîlți îmbibați cu smoală pîlpîiră în același timp, luminînd cu flacăra lor dublă grota și locuitorii ei.

Pe una am explorat-o și cu cellalți am făcut cunoștință ; nu mai avem deci nevoie să descriem scena și să prezentăm personajele, ci numai să descriem și să prezentăm felul cum erau grupați

În fundul peșterii se aflau Pilletrousse, Malemort, Lactance și Fracasso.

La intrare, cei doi Scharfenstein, Maldent și Procope.

Pilletrousse își păstrase poziția avansată ; în urma lui, Malemort scrîșnea din dinți de furie ; lîngă Malemort, Lactance, cu torța în mînă, cercînd să-și potolească războinicul tovaraș ; Fracasso, în genunchi ca Agnès de pe mormîntul lui Leonida, își lega ca și el sandala pentru a fi gata de luptă, deși se declara partizan al păcii.

În partea opusă, cei doi Scharfenstein formau, cum am mai spus, avangarda ; la un pas în urma lor sta Maldent și la un pas în urma lui Maldent sta Procope.

Cele două făclii luminau toată partea circulară a grotei. O singură adîncitură aproape de gura peșterii în care era îngrămădit un maldăr de ferigi destinat, fără îndoială, să fie patul viitorului pustnic căruia îi va veni chef s-o locuiască, rămînea în penumoră.

O rază de lumină, strecurîndu-se prin deschizătura grotei, cerca zadarnic ca palida-i culoare să lupte împotriva razelor aproape sîngerii pe care le aruncau cele două torțe.

Toate împreună formau un ansamblu sumbru și amenințător care s-ar fi potrivit minunat pentru punerea în scenă a unei drame moderne.

Cei mai mulți dintre aventurierii noștri se cunoșteau deja; se mai văzuseră în acțiune pe cîmpul de luptă, dar luptînd împotriva unui dușman comun, nu gata să se căsăpească între ei.

Oricît de neînfricate vor fi fost inimile lor, nu puteau să nu-și dea seama, fiecare în parte, de situație.

Dar cel care cumpănea în mintea lui, cu cea mai mare claritate și nepărtinire, loviturile de dat și de primit, era, fără îndoială, juristul Procope.

— Așa că înaintă spre adversari, fără însă a depăși linia marcată de cei doi Scharfenstein.

— Domnilor, zise el, de comun acord am dorit să ne vedem și iată că ne vedem... tot e ceva, căci văzîndu-te îți poți cîntări șansele. Sîntem patru contra patru; dar noi avem de partea noastră pe acești domni pe care-i vedeți... (și arătă spre Frantz și Heinrich Scharfenstein) ceea ce mă îndreptățește aproape să spun că sîntem opt contra patru.

Această imprudentă fanfaronadă fu imediat întîmpinată nu numai de strigătele ce izbucniră din piepturile lui Pilletrousse, Malemort, Lactance și Fracasso, ba chiar de tragerea săbiilor din teacă.

Procope își dădu seama că abilitatea lui o cam scrintise de data asta și că apucase pe un drum greșit.

Încercă s-o dreagă.

— Domnilor, reluă el, nu pretind că fiind chiar opt contra patru, victoria ar fi sigură, cînd cei patru se numesc Pilletrousse, Malemort, Lactance, Fracasso...

Acest soi de post-scriptum păru să mai calmeze puțin spiritele; numai Malemort continua să mîrîie înfundat.

— Să revenim la subiect, spuse Pilletrousse.

— Da, răspunse Procope, *ad eventum festina*... Ei bine, domnilor, spuneam deci că, lăsînd deoparte șansele întotdeauna neprevăzute ale unei lupte, e mai bine să încercăm a ajunge la o înțelegere. Ori, între noi este un fel de proces pendinte, *jacens sub judice lis est*; cum vom termina procesul acesta? Mai întîi, prin expunerea clară și simplă a situației din care va apărea dreptul nostru. Cui i-a venit ieri ideea de a pune mîna la noapte pe fermulița ori castelașul Parcq, cum vreți să-i spuneți?

Mie și acestor domni. Cine a plecat azi dimineață din Doullens ca să pună planul în aplicare? Tot eu și acești domni. Cine a venit aici în peșteră ca să se pregătească pentru noaptea ce vine? Iar eu și acești domni. Și apoi, cine a închegat planul, cine l-a expus înaintea dumneavoastră și cine v-a dat astfel dorința de a vă asocia asociației? Tot eu și acești domni. — Răspunde la asta, Pilletrousse, și spune dacă conducerea unei acțiuni nu revine de drept și fără nici o îndoială celor ce au avut în același timp prioritatea ideii și-a execuției... *Dixi!*

Pilletrousse începu a rîde, Fracaso ridică din umeri, Lactance își agită torța! Malemort, bombănind: „la luptă!"

— Ce te face să rizi, Pilletrousse? întrebă cu gravitate Procope, neluînd în seamă pe ceilalți și binevoind a discuta numai cu cel care părea, pentru moment, că-și atribuise rolul de șef al trupei.

— Ce mă face să rîd, dragă Procope, răspunse aventurierul căruia i se adresase întrebarea, este deplina încredere cu care ai făcut expunerea drepturilor voastre, expunere care, dacă ne raportăm la concluziile trase de dumneata, vă scoate din cauză imediat pe dumneata și pe tovarășii dumitale... Da, sînt de acord cu dumneata că conducerea unei acțiuni revine de drept și fără nici o îndoială celor care au avut prioritatea ideii și-a execuției totodată...

— Aha! făcu Procope c-un aer triumfător.

— Da, adaug însă: ideea de a pune stăpînire pe fermulița sau castelul Parcq, cum vrei să-i spui, ți-a venit ieri, nu-i așa? Ei, nouă, ăstorlalți, ne-a venit alaltăieri. Ați plecat azi-dimineață din Doullens pentru a o pune în aplicare? Noi, am plecat în același scop, ieri seară, din Montreuil-sur-Mer. Ați sosit acum o oră în peșteră? Noi, eram sosiți de patru ore. Ați înjghebat și ați pus la punct planul înaintea noastră? Dar noi îl înjghebasem și-l pusesem la punct înaintea voastră. Aveați de gînd să atacați ferma în noaptea asta? Noi socoteam să punem stăpînire pe ea în astă seară! Pretindem deci prioritatea de idee și execuție și, prin urmare, dreptul de a conduce această afacere fără neînțelegeri și fără de nici o piedică.

Şi, parodiind maniera clasică cu care Procope îşi isprăvise discursul :

— *Dixi !* adăugi Pilletrousse la fel de îndrăzneţ şi de pompos ca şi juristul.

— Dar, întrebă Procope, puţin descumpănit de argumentarea lui Pilletrousse, cine mă asigură că ai spus adevărul ?

— Cuvîntul meu de gentilom ! zise Pilletrousse.

— Aş prefera o altă garanţie.

— Onoarea mea de aventurier, atunci !

— Hm ! făcu imprudent Procope.

Atmosfera era foarte încordată ; îndoiala exprimată de Procope în privinţa cuvîntului lui Pilletrousse exasperă pe cei trei aventurieri ce erau cu el.

— Ei bine, să ne batem, strigară într-un glas Fracasso şi Lactance.

— Da, la luptă, la luptă, la luptă, urlă Malemort.

— Să ne batem deci ! dacă vreţi aşa, spuse Procope.

— Să ne batem, zise şi Maldent.

— Să ne batem ! repetară Frantz şi Heinrich Scharfenstein pregătindu-se de luptă.

Şi cum asta era părerea tuturor, fiecare îşi scoase sabia sau pumnalul, înfăcă barda sau ghioaga, îşi alese din ochi adversarul şi, cu amenințarea pe buze, cu chipul plin de furie şi moartea în mînă, se pregăti să se năpustească asupră-i.

Dintr-odată văzură mişcîndu-se mormanul de ferigi din adîncitura aflată la intrarea peşterii ; un tînăr îmbrăcat elegant ieşi din ea şi, avîntîndu-se din întunecime, apăru în cercul de lumină întinzînd braţele, ca Hersilia în tabloul *Sabinele*, şi strigînd :

— Hei, jos, armele, camarazi ! mă însărcinez să aranjez totul spre mulţumirea tuturor.

Toţi ochii se îndreptară spre noul personaj care intrase în scenă într-un fel atît de brusc şi neaşteptat şi toţi strigară într-un glas :

— Yvonnet !

— De unde naiba ai apărut ? întrebară în acelaşi timp Pilletrousse şi Procope.

— Vreţi să ştiţi, făcu Yvonnet ; dar mai întîi săbiile şi pumnalele în teacă... Vederea atîtor tăişuri ameninţătoare mă enervează teribil.

Toţi aventurierii îl ascultară, în afară de Malemort.

— Haide, haide, i se adresă Yvonnet, ce înseamnă asta, camarade ?

— Oh, se văită Malemort, scoţînd un suspin din adîncul rărunchilor, care n-are să se poată niciodată schimba în tihnă o sărmană micuţă lovitură de sabie ?

Şi îşi vîrî sabia în teacă cu un gest încîntat şi dezamăgit.

IV

ACTUL DE ASOCIAŢIE

Yvonnet aruncă o privire în juru-i şi dîndu-şi seama că, deşi mînia nu se potolise în inimi, cel puţin săbiile şi pumnalele intraseră în tecile lor, se întoarse pe rînd spre Pilletrousse şi Procope care, după cum vă amintiţi, îi făcuseră onoarea de a-i pune amîndoi aceeaşi întrebare.

— De unde am apărut ? repetă el. Ei drăcie ! ce mai întrebare ! Am ieşit din mormanul ăsta de ferigi, sub care mă ascunsesem cînd i-am văzut întîi intrînd pe Pilletrousse, Lactance, Malemort şi Fracasso şi unde am socotit că-i mai cuminte să rămîn, văzîndu-i apoi intrînd pe Pricope, Maldent şi cei doi Scharfenstein.

— Dar ce făceai tu în peştera asta la asemenea oră din noapte ? căci am sosit aici înainte de revărsatul zorilor.

— Ah ! răspunse Yvonnet, ăsta-i secretul meu, şi-o să vi-l spun îndată dacă sînteţi cuminţi ; dar mai întîi să ne ocupăm de ce-i mai grabnic.

Şi adresîndu-se lui Pilletrousse :

— Vra să zică, dragul meu Pilletrousse, spuse el, aţi venit cu intenţia de a face o mică vizită fermei sau castelului Parcq, cum vreţi să-i spuneţi ?

— Da, zise Pilletrousse.

— Şi voi la fel ? întrebă Yvonnet de Procope.

— Şi noi la fel, răspunse Procope.

— Şi eraţi gata să vă bateţi pentru a dovedi prioritatea drepturilor voastre ?

— Eram gata să ne batem, răspunseră într-un glas Pilletrousse şi Procope.

— Ptiu ! făcu Yvonnet, camarazi sînteţi voi ! Francezi, sau măcar, să spunem, oameni care slujesc cauza Franţei !

— De ! n-aveam încotro, deoarece domnii aceştia nu voiau să renunţe la planul lor, spuse Procope.

— Nu puteam face altfel, deoarece domnii aceştia nu voiau să ne cedeze locul, spuse Pilletrousse.

— N-aveaţi încotro ! nu puteaţi face altfel ! repetă Yvonnet imitînd vocea celor doi întrebaţi. Trebuia numaidecît să vă căsăpiţi între voi, nu-i aşa ? altfel nu se putea decît să vă ucideţi, hai ? Şi dumneata, Lactance, erai aici, ai văzut pregătirile de măcel şi inima dumitale creştinească n-a scos nici un geamăt ?

— Ba da, spuse Lactance, cum să nu geamă, şi cît de tare !

— Şi asta-i tot ce ţi-a insuflat sfînta dumitale religie : un geamăt ?

— După luptă, adaugă Lactance cam umilit de reproşurile lui Yvonnet, reproşuri pe care le simţea îndreptăţite : după luptă, m-aş fi rugat pentru cei morţi.

— Ia te uită !

— Ce-ai fi vrut să fac, dragă domnule Yvonnet ?

— Ei ! drace ! ceea ce fac eu, care nu sînt un evlavios, un sfînt, un hulpav de rugăciuni ca dumneata. Ce-aş fi vrut ? Să te fi aruncat între spade şi săbii, *inter gladios et enses*, ca să vorbesc ca juristul nostru Procope şi să fi spus fraţilor tăi rătăciţi, cu acel aer evlavios care-ţi stă aşa de bine, ce am să le spun eu acum : camarazi, cînd este pentru patru, este şi pentru opt ; dacă prima afacere nu ne aduce profitul la care ne aşteptăm, vom întreprinde a doua. Oamenii se nasc ca să se ajute unii pe alţii, pe trudnicele căi ale vieţii şi nu ca să-şi pună bete în roate pe drumurile şi aşa destul de anevoioase pe care le au de străbătut. În loc să ne învrăjbim, să ne asociem : ce nu putem întreprinde în patru fără de riscuri enorme, vom îndeplini în opt aproape fără

primejdie. Să păstrăm pentru duşmanii noştri ura, pumnalele şi spadele noastre şi între noi să nu fie decît vorbe bune şi-o bună conduită. Dumnezeu, care ocroteşte Franţa cînd n-are altceva mai bun de făcut, va zîmbi văzînd frăţia noastră şi o va răsplăti ! — Iată vorbele pe care ar fi trebuit să le rosteşti, dragă Lactance şi pe care nu le-ai rostit.

— Ai dreptate, răspunse Lactance lovindu-se cu pumnul în piept : *Mea culpa ! mea culpa ! mea maxima culpa !*

Şi, stingîndu-şi făclia ce-i slujea în scop dublu, îngenunchie şi începu a se ruga cu înfocare.

— Ei bine, atunci spun eu în locul dumitale, urmă Yvonnet, şi adaug : răsplata divină pe care v-ar fi făgăduit-o Lactance, v-o aduc eu, camarazi.

— Tu, Yvonnet ! zise Procope cu un aer neîncrezător.

— Da, eu... eu care am avut aceeaşi idee ca voi şi înaintea voastră.

— Cum ! făcu Pilletrousse, şi ţie la fel ţi-a venit ideea să pătrunzi în castelul la care jinduim ?

— Nu numai că am avut ideea, zise Yvonnet, dar această idee am şi pus-o în aplicare.

— Asta-i ! exclamară toţi cei de faţă devenind deodată mult mai atenţi la cele ce spunea Yvonnet.

— Da, am relaţii tainice acolo, răspunse acesta ; o micuţă cameristă încîntătoare, pe care o cheamă Gertrude, adăugă el răsucindu-şi mustaţa, care pentru mine e în stare să se lepede de tată, mamă, de stăpîn şi stăpînă... un suflet pe care-l mîn spre pierzanie.

Lactance scoase un suspin.

— Şi spui că ai intrat în castel ?

— Am ieşit de acolo astă noapte ; voi ştiţi cît de urîte îmi sînt marşurile de noapte, mai ales cînd trebuie să le fac singur. Decît să merg trei leghe ca să ajung înapoi la Doullens, sau şase leghe ca să ajung la Abbeville sau Montreuil-sur-Mer, am mers un sfert de leghe şi m-am aciuat în peştera asta, pe care o cunoşteam, căci aici am avut primele întîlniri cu zîna mea. Am găsit pe bîjbîite patul de ferigi pe care-l ştiam aici şi eram gata să adorm, cu gîndul ca a doua zi să propun lovitura primilor dintre voi pe care-i voi întîlni, cînd Pilletrousse a sosit cu

banda lui, apoi Procope cu a lui. Fiecare venea cu același scop; această năzuință spre același țel a stîrnit discuția care avea să aibă, fără îndoială, un sfîrșit tragic, cînd am socotit că era timpul să intervin, și am intervenit. Acum, vă spun: în loc să ne batem, nu vreți să ne asociem? În loc să intrăm cu forța, nu vreți să intrăm prin viclenie? În loc să sfărîmăm porțile, nu vreți să vi se deschidă? În loc să căutați la întîmplare aurul, juvaerurile, vesela, argintăria, nu vreți să fiți conduși de-a dreptul la ele? Atunci, să batem palma, sînt omul vostru! și ca dovadă a dezinteresării și prieteniei mele, cu tot serviciul pe care vi-l fac, nu pretind decît o parte egală cu a celorlalți... Dacă este cineva care are o propunere mai bună, să vorbească la rîndul lui... Îi dau cuvîntul și ascult.

Un murmur general de admirație se ridică. Lactance, întrerupîndu-și rugăciunea, se apropie de Yvonnet și-i sărută umil poala mantalei. Procope, Pilletrousse, Maldent și Fracasso îi strînseră mîna. Cei doi Scharfenstein cît pe ce să-l înăbușe îmbrățișîndu-l. Numai Malemort bombăni în colțul lui:

— Să vedeți că n-o să fie rost nici măcar de-o lovitură de sabie, cît de mică... Parcă-i un blestem!

— Ei atunci, spuse Yvonnet, care visa de mult asemenea asociație și văzînd acum norocul trecînd pe lîngă el, nu voia să-i scape ocazia de-al înhăța de chică; ei atunci, să nu mai pierdem o clipă! Iată-ne deci, adunați laolaltă, nouă tovarăși care nu se tem nici de Dumnezeu, nici de dracu...

— Mă rog, îl întrerupse Lactance făcîndu-și cruce, de Dumnezeu ne temem!

— Adevărat, adevărat!... e un fel de-a vorbi, Lactance... Precum spuneam, ne aflăm aici nouă tovarăși pe care întîmplarea i-a adunat...

— Providența, Yvonnet! îl corectă Lactance.

— Providența, fie... Din fericire s-a întîmplat să avem între noi pe Procope, un jurist; tot din fericire acest jurist are la briu cernealâ și pană și, sînt sigur, că în buzunarul lui se află hîrtie cu timbrul bunului nostru rege Henric al II-lea...

— Într-adevăr, așa-i făcu Procope, am de toate, din fericire, cum bine spune Yvonnet.

— Atunci să ne grăbim... Să înjghebăm o masă și să întocmim actul nostru de asociație, pe cînd unul dintre noi va face de santinelă în pădure, aproape de intrarea peșterii, veghind ca să nu fim deranjați.

— Eu voi face de santinelă, zise Malemort, și cîți spanioli, englezi sau germani vor da tîrcoale prin pădure, atîția morți vor fi!

— Tocmai asta-i ceea ce nu trebuie, dragă Malemort, spuse Yvonnet. În situația noastră, adică la două sute de pași de tabăra Maiestății-Sale Împăratul Carol-Quintul, avînd a ne teme de un om cu o ureche atît de fină și un ochi atît de ager ca monseniorul Emmanuel-Philibert de Savoia, nu trebuie să ucizi decît atunci cînd n-ai încotro, dat fiind că, oricît ai fi de sigur de lovitură, nu omori întotdeauna; și dacă nu omori, înseamnă că rănești; că răniții strigă ca niște vulturi; că la strigătele răniților vor veni într-ajutor și odată pădurea ocupată, Dumnezeu știe ce s-ar întîmpla cu noi! Nu, dragă Malemort, vei rămîne aici și va sta de strajă unul dintre Scharfenstein-i. Amîndoi sînt nemți; dacă cel care va veghea este descoperit va putea să se dea drept un pedestraș de-al ducelui de Aremberg, sau un mercenar al contelui de Waldeck.

— Te al contelui te Faltec ezde mai pine, spuse Heinrich Scharfenstein.

— Uriașul ăsta e deștept foc! zise Yvonnet. Da, *viteazule, te al contelui te Faltec ezde mai pine,* fiindcă contele de Waldeck este un jefuitor. Asta ai vrut să spui, nu-i așa?

— *Ia,* eu frut spus azta.

— Și că nu-i lucru de mirare ca un jefuitor să se ascundă în pădure?

— *Nein...* te loc te mirare.

— Numai că Sharfenstein-ul care va face de pază să bage bine de seamă, ca nu cumva cu asemenea titlu de jefuitor să cadă în mîinile monseniorului duce de Savoia... care nu glumește cînd e vorba de jecmăneală!

— Ta, spuse Heinrich, toi zoltați el zbînzurat ghiar ieri!

— Drei ! interveni Frantz.

— Ei, care dintre voi doi își ia răspunderea să facă de strajă ?

— Eu, răspunseră într-un glas unchiul și nepotul.

— Prieteni, le spuse Yvonnet, devotamentul pe care-l arătați este apreciat de camarazii voștri ; dar o singură strajă ajunge. Trageți deci la sorți... Celui care rămîne aici i se rezervă un post de onoare.

Cei doi Scharfenstein se consultară un moment.

— Frantz, el are oghi puni și ureghi pune... pendru noi face el zantinela, zise Heinrich.

— Bine ! încuviință Yvonnet ; atunci Frantz să se ducă la postul său.

Cu calmu-i obișnuit Frantz se îndreptă spre gura peșterii.

— Pricepi, Frantz ? zise Yvonnet, dacă te lași prins de ceilalți, nu-i nimic ; dar dacă ești prins de ducele de Savoia, ești spînzurat !

— Eu nu lasat prinz te nimeni, fi fara grișa, răspunse Frantz.

Și ieși din peșteră ca să se așeze la postul său.

— Zi bostul te onoare, întrebă Heinrich, unte-i ?

Yvonnet luă făclia din mîinile lui Maldent și i-o prezentă lui Heinrich :

— Uite, zise el, așează-te aici... luminează pe Procope și nu te mișca.

— Nu ma foi mișga ! spuse Heinrich.

Procope se așeză, își scoase hîrtia din buzunar, călimara din cingătoare și penele din călimară.

L-am văzut la lucru în clipa cînd am intrat în grota din Saint-Pol-sur-Ternoise, atît de solitară de obicei și, printr-un concurs de ciudate împrejurări, atît de vizitată în acea zi.

Noi am atras atenția că nu era ușor de întocmit pentru a satisface pe toți, lucrarea la care se angajase Procope, între orele unsprezece dimineața și trei după amiază ale acelei faimoase zile de 5 mai 1555.

Astfel, cum s-ar putea spune de un proiect de lege într-un parlament modern, fiecare își adusese, după interesele ori prioceperea lui, *amendamentele* și *subamendamentele*. Așa zisele amendamente și sub-amendamente

fuseseră trecute cu majoritate de voturi și, trebuie să recunoaștem spre lauda aventurierilor noștri, fuseseră votate cu multă chibzuință, calm și nepărtinire.

Se găsesc o seamă de firi sucite, bîrfitori nerușinați ai legislatorilor, ai judecătorilor și ai justiției, care pretind că un cod redactat de către toți ar fi mult mai complet și, mai ales, mult mai echitabil decît un cod redactat de oameni cinstiți.

Îi plîngem pe acei nenorociți de orbirea lor, cum plîngem pe calviniști și pe luterani de rătăcirea în care se află, și rugăm pe bunul Dumnezeu să-i ierte, și pe unii și pe alții.

În fine, în clipa cînd ceasul lui Yvonnet arăta ora trei și un sfert, — oricît de rar va fi fost la acea epocă un astfel de juvaer, constatăm aici că cochetul nostru aventurier își procurase un ceas, — în fine, repetăm, la ora trei și un sfert, Procope ridică capul, puse pana jos, apucă cu amîndouă mîinile hîrtia privind-o cu un aer satisfăcut și scoase o exclamație de bucurie :

— Ei ! făcu el, cred că s-a terminat, și destul de bine... *Exegi monumentum !* [1]

La această vestire, Heinrich Scharfenstein, care ținea torța de trei ore și douăzeci de minute, făcu o mișcare să-și întindă brațul, ce începuse a obosi ; Yvonnet își întrerupse cîntecul, dar continuă să-și răsucească mustața ; Malemort termină de bandajat brațul sting și își fixă legătura cu un bold ; Lactance expedie un ultim Ave ; Maldent, sprijinit cu pumnii de masă, se îndreptă ; Pilletrousse își vîrî în teacă pumnalul îndeajuns de ascuțit și Fracasso se trezi din visarea-i poetică, mulțumit că pusese la punct un sonet pe care îl rumega de mai bine de o lună.

Toți se apropiară de masă, afară de Frantz care, bizuindu-se pe unchiul său în privința discutării intereselor lor comune, se postase, sau mai exact, cum am spus, făcea de strajă culcat la douăzeci de pași de intrarea

[1] Fraza completă este : *Exegi monumentum aere perennius* (Am sfîrșit un monument mai trainic decît bronzul), din odele lui Horațiu.

peşterii, ferm hotărît nu numai să-şi păzească tovarăşii cu străşnicie, dar nici să nu se lase prins de nimeni şi mai cu seamă de Emmanuel-Philibert de Savoia, neînduplecatul jude.

— Domnilor, zice Procope, aruncînd o privire satisfăcută asupra cercului care se formase în jurul lui, la fel de regulat, ba chiar mai regulat decît cel ce se formează în jurul ofiţerului care-şi cheamă soldaţii la ordin ; domnilor, toată lumea este de faţă ?

— Da, răspunseră în cor aventurierii.

— Toată lumea, urmă Procope, este pregătită să asculte lectura celor optsprezece articole din care se compune actul pe care l-am sfîrşit de redactat împreună şi care s-ar putea numi act de asociaţie ? Căci, de fapt, noi întemeiem, stabilim şi regularizăm un fel de asociaţie.

Răspunsul fu afirmativ şi general, Heinrich Scharfenstein răspunzînd, bineînţeles, pentru el şi pentru nepot.

— Ascultaţi deci, zise Procope.

Şi, după ce tuşi şi scuipă, începu :

„Între subsemnaţii..."

— Un moment, întrerupse Lactance, vedeţi, eu nu ştiu să semnez.

— Nu, zău ! făcu Procope, parcă-i mare scofală ! ai să-ţi pui crucea.

— Aha, murmură Lactance, cu atît mai sacre îmi vor fi obligaţiile... Continuă, frate.

Procope reluă :

„Între subsemnaţii" :

„Jean-Chrysostome Procope..."

— Dar nu te pre jenezi, spuse Yvonnet, te-ai pus singur în frunte !

— Oricum, trebuia să încep cu cineva, răspunse cu nevinovăţie Procope.

— Bun, bun, zise Maldent, urmează.

Procope urmă :

„Jean-Chrysostome Procope, fost procuror la baroul din Caen, delegat pe lîngă cele din Rouen, Cherbourg, Valognes..."

— Ei, drăcia dracului, exclamă Pilletrousse, atunci nu mă mai mir că redactarea a durat trei ore şi jumătate, dacă ai făcut pentru fiecare ca pentru tine, înşirînd toate titlurile şi rangurile... Dimpotrivă, ce mă uimeşte este că ai şi terminat !

— Nu, zise Procope, v-am pus tuturor acelaşi titlu şi am dat fiecăruia un singur şi unic rang ; dar am socotit că pentru mine, redactor al actului, înşirarea titlurilor şi rangurilor era un lucru potrivit, ba chiar de absolută necesitate.

— Atunci e perfect, spuse Pilletrousse.

— Dă-i drumul odată ! urlă Malemort. Nu mai sfîrşim niciodată, dacă-i întrerupt aşa la fiecare cuvînt... Eu sînt grăbit să mă bat.

— De ! făcu Procope, doar nu mă întrerup eu singur, parcă-mi-se.

Şi urmă :

„Între subsemnaţii : Jean-Chrysostome Procope, etc., Honoré-Joseph Maldent, Victor-Félix Yvonnet, Cyrille-Népomucène Lactance, César-Annibal Malemort, Martin Pilletrousse, Vittorio-Albani Fracasso şi Heinrich şi Frantz Scharfenstein, — toţi căpitani în slujba regelui Henric al II-lea..."

Un murmur de satisfacţie îl întrerupse pe Procope şi nimeni nu se mai gîndi să-i conteste titlurile şi rangurile pe care şi le dăduse, ocupat fiind fiecare să-şi aranjeze simbolul — eşarfă, şervet, batistă, zdrenţă sau cîrpă — ce justifica rangul de căpitan în serviciul Franţei, cu care tocmai fusese investit.

Procope lăsă timp murmurului de satisfacţie să se liniştească, apoi urmă :

„S-a hotărît cele ce urmează..."

— S-avem iertare, zise Maldent, dar actul este nul.

— Cum nul ? întrebă Procope.

— Un singur lucru ai uitat la actul tău.

— Care ?

— Data.

— Data-i pusă la urmă.

— A ! zise Maldent, asta-i altceva... Totuşi, ar fi mai bine să fie pusă la început.

— Început ori sfîrșit este același lucru, îi întoarse cuvîntul Procope. Institutele[1] lui Iustinian spun categoric: *Omne actum quo tempore scriptum sit, indicato: seu initio, seu fine, ut paciscentibus libuerit.*

Adică:

„Este obligator ca orice act să poarte o dată; însă contractanții vor fi liberi să pună data la sfîrșitul sau începutul sus-numitului act."

— Ce limbaj oribil, limbajul de procuror! spuse Fracasso, și cît de departe-i latina aceasta de latina lui Virgiliu și Orațiu!

Și începu a scanda cu duioșie următoarele versuri din a treia eglogă a lui Virgiliu:

Malo me Galatea petit, lasciva puella,
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri...[2]

— Tăcere, Fracasso! zise Procope.

— Tăcere, cît vrei, răspunse Fracasso; totuși adevărul este că oricît de mare împărat ar fi Iustinian întîi, îl prefer pe Homer al doilea, și mi-ar plăcea mai mult să fiu autorul Bucolicelor, Eclogelor și chiar al Eneidei, decît al Digestelor, Pandectelor, Institutelor și al întregului *Corpus juris civilis*.

Fără îndoială că o discuție era pe cale să se pornească între Fracasso și Procope asupra acestui important punct, — și Dumnezeu știe unde i-ar fi condus pe cei doi palavragii! — cînd un fel de strigăt înăbușit se auzi în afara grotei, atrăgînd într-acolo atenția aventurierilor.

Îndată ziua de-afară dispăru aproape complet, indicînd că un corp opac se așezase între lumina artificială și efemeră a făcliei și lumina divină și nestinsă a soarelui. În sfîrșit, o făptură care nu se putea desluși de ce soi este, atît de bizară părea forma-i ce se zvîrcolea în penumbră, apăru și înaintă în mijlocul cercului care se

[1] Iustinian a codificat dreptul civil roman „Corpus iuris civilis" compus din: Institutele, Digestele, Codul lui Iustinian și Novelele.

[2] Galateea zvîrle-n mine, nebunatecu copilă,
Cu un măr și fuge-n sălcii și plîndește:
n-o zărese? (Trad. Teodor Naum.)

deschise spontan înaintea ei. Abia atunci, la flacăra torței ce lumina momîia fără formă, recunoscură pe Frantz Scharfenstein ținînd în brațe o femeie și astupîndu-i gura cu laba lui mare în chip de capac ori de căluș.

Toți așteptau explicația acestui nou incident.

— Gamaruri! rosti uriașul, iată o femeiușcă gare ta tarcoale la îndrarea grodei; am brînz-o și o aduc la foi... ce trebue să fac cu ea?

— Ei drăcie! exclamă Pilletrousse, dă-i drumul... Doar n-o să ne mănînce pe toți nouă, sper.

— Eh! nu am friga c-o za ne manange pe tozi nouă, zise Frantz izbucnind într-un hohot de rîs zgomotos; mai tecrapa o manang întrega eu zingur!... Ia uohi!

Și, la invitația lui Pilletrousse, depuse femeia în picioare, drept în mijlocul cercului, retrăgîndu-se iute înapoi.

Femeia, care era tînără și drăguță și, după costum, părea să facă parte din onorabila clasă a bucătăreselor de casă mare, aruncă în jurul ei, circular, o privire speriată, voind parcă să-și dea seama în ce fel de societate se află, societate care la prima aruncătură de ochi i se părea poate cam amestecată.

Dar privirea-i, fără a mai isprăvi de făcut întregul înconjur, se opri asupra celui mai tînăr și mai elegant aventurier:

— Vai! domnule Yvonnet, strigă ea, pentru numele lui Dumnezeu, ocrotește-mă, apără-mă!

Și tremurînd toată se aruncă la gîtul tînărului.

— Ia te uită! zise Yvonnet, domnișoara Gertrude! Pe toți sfinții! spuse el strîngînd pe tînără la piept ca s-o liniștească; aflați domnilor, că vom avea vești proaspete de la castelul Parcq; căci iată o fermecătoare copilă ce vine de acolo.

Ori, cum veștile făgăduite de Yvonnet prin gura domnișoarei Gertrude interesau pe toată lumea în cel mai înalt grad, aventurierii noștri, părăsind, cel puțin pentru moment, lectura actului lor de asociație, se îngrămădiră în jurul celor doi tineri așteptînd cu nerăbdare ca tulburarea ce pusese stăpînire pe domnișoara Gertrude să se mai potolească, ca să poată vorbi.

V

CONTELE DE WALDECK

Urmară încă vreo cîteva minute de tăcere, după care domnişoara Gertrude, îndeajuns de liniştită de lămuririle pe care i le şoptea Yvonnet, îşi începu în sfîrşit istorisirea.

Dar, cum istorisirea aceasta, adesea întreruptă cînd de o urmă de emoţie, cînd de întrebările aventurierilor, s-ar putea să nu apară îndeajuns de limpede cititorilor noştri, le vom cere voie să înlocuim cu proza noastră pe cea a povestitoarei şi, luînd în mînă situaţia, să istorisim cît mai clar cu putinţă întîmplarea tragică care silise pe tînăra fată să părăsească castelul Parcq şi o adusese în mijlocul aventurierilor noştri.

Două ore după plecarea lui Yvonnet, în clipa cînd domnişoara Gertrude, puţin cam obosită fără îndoială de conversaţia nocturnă cu frumosul parizian, se hotărîse în sfîrşit să părăsească patul şi să coboare la stăpîna ei care o chema pentru a treia oară, feciorul fermierului, un tînăr de vreo şaisprezece, şaptesprezece ani, numit Philippin, intră înspăimîntat în camera oaspelanei şi o vesteă că o trupă de patruzeci, cincizeci de oameni ce, socoteau el, după eşarfele galbene şi negre, aparţineau armatei împăratului Carol-Quintul, se îndrepta spre castel, după ce îl luaseră prizonier pe tatăl său pe cînd lucra la cîmp.

Philippin, care lucra şi el la cîteva sute de paşi de fermier, văzuse pe conducătorul trupei înhăţîndu-l şi ghicise, după gesturile soldaţilor şi ale prizonierului, că vorbeau despre castel. Atunci tîrîndu-se pe brînci se strecurase pînă la un drumeag adîncit, şi de acolo, observînd că dispoziţia topografică a terenului ascundea fuga lui de toate privirile, alergase într-un suflet ca să-şi vestească stăpîna de cele ce se petreceau, dîndu-i astfel timp să ia o hotărîre.

Castelana se sculă şi ducîndu-se la fereastră văzu într-adevăr trupa la o depărtare abia de-o sută de paşi de castel; era formată din vreo cincizeci de oameni,

cum spusese Philippin, şi părea comandată de trei căpetenii. Lîngă calul unuia din cei trei şefi mergea fermierul, cu mîinile legate la spate; ofiţerul lîngă care mergea ţinea capătul frînghiei, fără îndoială pentru ca prizonierul să nu încerce să scape, sau, dacă ar fi încercat să scape, să poată fi oprit de la început.

Acea privelişte nu era de loc liniştitoare. Totuşi, deoarece cavalerii care veneau să viziteze castelul purtau, cum am mai spus, eşarfa imperială; deoarece cei trei şefi care mergeau în frunte purtau coroane pe creasta coifurilor şi blazoane pe pieptul armurilor; deoarece ordinele ducelui Emmanuel-Philibert în privinţa jafului şi furtişagului erau categorice; deoarece în sfîrşit, pentru o femeie nu exista nici un mijloc de fugă, castelana se hotărîse să-i primească pe cei ce soseau cît va putea mai bine. Drept care ieşise din camera ei şi, coborînd scările, se dusese, ca semn al cinstei ce le-o făcea, să-i aştepte în capul scărilor de la intrare.

Cît despre domnişoara Gertrude, la vederea acelor oameni, se înspăimîntase atît de cumplit, că în loc să meargă în urma stăpînii sale, cum ar fi fost poate de datoria ei, se agăţase cu disperare de Philippin, rugîndu-l să-i arate vreun cotlon sigur unde să se poată ascunde tot timpul cît soldaţii vor rămîne la castel şi unde el, Philippin, ar putea veni, din cînd în cînd, să-i aducă veşti cum merg treburile cu stăpîna ei, treburi ce păreau a lua o întorsătură cam urîtă.

Deşi în ultima vreme domnişoara Gertrude îl cam repezise pe Philippin şi deşi acesta, căutînd zadarnic pricina acestei schimbări de atitudine faţă de el, îşi permisese să se poarte mai aspru cînd ea avea nevoie de serviciile lui, domnişoara Gertrude era aşa de frumoasă cînd se speria şi atît de seducătoare cînd se ruga încît Philippian se lăsă înduplecat şi pe o scară dosnică o conduse pe Gertrude în curte şi din curte în grădină; acolo o ascunse într-un colţ al unui rezervor unde tatăl lui şi cu dînsul ţineau de obicei uneltele de grădinărie.

Era puţin probabil ca nişte soldaţi, a căror intenţie era, fără îndoială, să se ocupe de castel, de cămări şi de pivniţă, să vie s-o caute într-un loc unde, cum spunea în glumă Philippin, nu era decît apă de băut.

Domnişoara Gertrude ar fi fost bucuroasă să-l poată ţine lîngă ea pe Philippin şi poate, la rîndul său, şi Philippin ar fi fost încîntat să rămînă lîngă domnişoara Gertrude; dar încîntătoarea copilă era încă şi mai curioasă decît fricoasă, astfel că dorinţa de-a afla veşti birui frica de-a rămîne singură.

Pentru mai multă siguranţă de altfel, Philippin vîrî cheia rezervorului în buzunar, lucru care o cam nelinişti la început pe domnişoara Gertrude, dar care, după o clipă de gîndire, i se păru din contra o măsură de siguranţă.

Domnişoara Gertrude asculta cu foarte mare atenţie ţinîndu-şi respiraţia; auzi mai întîi o mare larmă de arme şi cai, de strigăte şi nechezături; dar, aşa cum prevăzuse Philippin, nechezăturile şi strigătele păreau că se concentrează în Castel şi în curţi.

Prizoniera tremura de nerăbdare şi ardea de curiozitate. În mai multe rînduri se dusese la uşă, încercînd s-o deschidă. Dacă ar fi izbutit, ar fi căutat bineînţeles, riscînd ce ţi se poate întîmpla rău în asemenea împrejurări, să audă ce se spunea, sau să vadă ce se petrecea, ascultînd la uşi şi privind pe deasupra zidurilor.

În sfîrşit, paşi ce atingeau pămîntul tot atît de uşor ca paşii animalelor nocturne ce dau tîrcoale cotetelor şi stînelor, se apropiară de rezervor, o cheie vîrîtă cu grijă în broască scrîşni uşor şi uşa se deschise încet şi se închise cu iuţeală, după ce-l lăsă să treacă pe jupîn Philippin.

— Ei bine? întrebă Gertrude chiar înainte de a se închide uşa.

— Ei bine, domnişoară, zise Philippin, se pare că sînt într-adevăr nobili cavaleri, după cum îi recunoscuse doamna baroană; dar ce mai gentilomi, Doamne sfinte! dacă i-ai auzi cum înjură şi blestemă, ai spune că-s adevăraţi păgîni.

— Dumnezeule! ce spui, domnule Philippin! strigă plină de spaimă fata.

— Adevărul, domnişoară Gertrude, adevărul adevărat! Dovadă că sfinţia-sa preotul nostru a încercat să le facă mustrări şi ei i-au răspuns că dacă nu-şi ţine gura o să-l silească să spună liturghia spînzurat de frînghia clopotului cu capul în jos şi picioarele în sus, pe cînd preo-

ţul lor, un soi de puşlama cu barbă şi mustăţi, va urmări slujba pe liturghier, ca să nu sară nici o întrebare şi nici un răspuns.

— Dar, atunci, întrebă domnişoara Gertrude, nu sînt adevăraţi gentilomi?

— Ba da, fir-ar al naibii! şi încă din cei mai mari din Germania! Nu le-a fost ruşine să-şi spună numele; ceea ce este, trebuie să recunoşti, o mare cutezanţă, după felul cum se poartă. Cel mai bătrîn, un om cam la cincizeci de ani, se numeşte contele de Waldeck şi comandă patru mii de mercenari în armata Maiestăţii sale Carol-Quintul. Ceilalţi doi, ce par să aibă, primul, douăzeci şi patru — douăzeci şi cinci de ani şi al doilea, între nouăsprezece şi douăzeci, sînt feciorii lui, unul legitim şi celălalt bastard. Numai că, după cît am putut observa, — lucru de altfel destul de obişnuit, — pare să-şi iubească mai puţin feciorul legitim decît bastardul. Fiul legitim este un tînăr frumos, cu chipul smead şi ochi mari castanii, cu plete şi mustăţi negre şi îmi face impresia că ar fi om de înţeles. Dar n-aş putea spune la fel de celălalt, bastardul cel roşcat, care are nişte ochi de huhurez... Acela, vai! domnişoară Gertrude, e diavolul în persoană! Ferească Dumnezeu să-l întîlneşti!... Se uită la doamna baroană... ştii, să te treacă fiorii, nu alta!

— A! adevărat? zise domnişoara Gertrude, care era, bineînţeles, tare curioasă să ştie cum ar putea fi o privire care să te înfioare.

— Vai, Doamne! chiar aşa, răspunse Philippin drept comentariu, şi iată unde au ajuns lucrurile... Acum mă întorc să mai aflu noutăţi şi îndată ţi le aduc.

— Da, da, zise Gertrude, du-te! şi întoarce-te repede; dar bagă de seamă să nu ţi se întîmple vreo nenorocire.

— Fii liniştită, domnişoară, îi răspunse Philippin, nu mă arăt niciodată decît cu cîte o sticlă în fiecare mînă, şi cum ştiu unde stau sorturile bune, banditii îmi arată o deosebită consideraţie.

Philippin ieşi şi o încuie pe domnişoara Gertrude, pe care îndată începu a o frămînta gîndul cum ar putea fi ochii în stare să arunce asemenea priviri încît să te înfioare.

Nu izbutise încă să-şi lămurească bine acest fenomen, deşi trecuse mai bine de o oră de cînd cugeta la asta, cînd cheia se răsuci din nou în broască şi mesagerul reapăru.

Nu era cel din arcă şi nici vorbă să ţină vreo ramură de măslin în mînă. Contele de Waldeck şi fiii lui siliseră pe baroană, prin ameninţări şi chiar prin brutalităţi, să le dea juvaerurile, argintăria şi tot ce era de aur în castelul ei. Dar nu se mulţumiseră cu asta, şi după această primă răscumpărare plătită, biata femeie, în clipa cînd se credea scăpată de nobilii bandiţi care veniseră să-i ceară ospitalitatea, biata femeie, dimpotrivă, fusese legată de piciorul patului şi înculată în laţacul ei, făgăduindu-i-se că în două ore vor da foc castelului, dacă între timp nu va găsi, fie în punga ei, fie într-a prietenilor, două sute de taleri.

Domnişoara Gertrude deplînse după cum se cuvenea soarta stăpînei sale; dar neavînd două sute de taleri să-i împrumute pentru a o salva din încurcătură, cercă să se gîndească la altceva şi întrebă pe Philippin ce făcea ticălosul acela de bastard al lui Waldeck, cu plete roşcate şi ochi înfiorători.

Philippin răspunse că bastardul lui Waldeck se pornise pe beţie, ocupaţie la care era foarte sîrguincios ajutat de tatăl său. Numai vicontele de Waldeck era singurul care-şi păstra, pe cît era cu putinţă, sîngele rece în mijlocul jafului şi al orgiei.

Domnişoara Gertrude avea o dorinţă nestăpînită de a-şi da seama chiar cu ochii ei ce era o orgie. Cît despre jaf, îl cunoştea prea bine, fiindcă văzuse jefuirea oraşului Theronanne; — dar, de orgie, habar n-avea.

Philippin îi explică că este o adunare de oameni ce beau, mănîncă, spun necuviinţe şi batjocoresc în fel şi chip femeile care le cad în mînă.

Curiozitatea domnişoarei Gertrude spori mult la acest tablou care ar fi făcut să se înfioare totuşi o inimă mai puţin curajoasă ca a ei. Rugă deci pe Philippin s-o lase să iasă măcar pentru zece minute; acesta însă îi repetă de atîtea ori şi atît de serios că ieşind îşi punea viaţa în primejdie, încît se resemnă să rămînă în ascunzătoare

şi să aştepte a treia vizită a lui Philippin ca să ia o hotărîre definitivă.

Dar hotărîrea era deja luată înaintea reîntoarcerii lui Philippin.

Trebuia, să încerce cu orice preţ să ajungă la castel, strecurîndu-se prin coridoare tainice şi scări ferite, pentru a vedea cu ochii ei cele ce se petreceau. O povestire, oricît de vie, este întotdeauna mai prejos decît spectacolul pe care încearcă să-l descrie.

Aşa că de îndată ce auzi pentru a treia oară cheia răsucindu-se în broască, se pregăti să se repeadă afară din rezervor, cu sau fără aprobarea lui Philippin; — dar, zărindu-l pe tînăr, se dădu înapoi îngrozită.

Philippin era palid ca un mort; buzele-i bolboroseau cuvinte fără şir, iar ochii păstrau expresia aceea rătăcită pe care o întipăreşte teroarea în privirea omului care a văzut de curînd cine ştie ce sumbră şi teribilă întîmplare.

Gertrude voi să-i pună întrebări, dar în faţa acestei spaime simţi că îngheaţă; paloarea ce acoperea obrajii lui Philippin trecu pe chipul ei şi în faţa acelei mutenii înspăimîntătoare, amuţi şi ea.

Tînărul, fără a-i spune nimic, dar cu acea putere pe care ţi o dă o spaimă împotriva căreia nici nu mai încerci să reziști, o apucă de mînă şi o trase spre portiţa grădinei ce dădea în cîmpie, bolborosind doar atît:

— Moartă... asasinată... înjunghiată!...

Gertrude se lăsă condusă; Philippin o părăsi pentru o clipă ca să închidă poarta grădinii în urma lor; precauţie inutilă, căci nimeni nu se gîndea să-i urmărească.

Dar şocul fusese atît de violent pentru Philippin, încît impulsul pe care i-l declanşă n-avea să se oprească decît atunci cînd biletul băiat avea să ajungă la capătul puterilor. După cinci sute de paşi, părăsindu-l puterile, căzu cu răsuflarea tălată, bolborosind cu o voce răguşită, ca a unui om în agonie, acele groaznice cuvinte, singurele, de altfel, pe care le rostise:

— Moartă... asasinată... înjunghiată!...

Atunci, Gertrude privise în jurul ei: se afla numai la două sute de paşi de poala pădurii; cunoştea pădurea,

cunoștea peștera; era un dublu refugiu. Pe lîngă asta poate că în peșteră îl va găsi pe Yvonnet.

Avea oarecum remușcări să-l lase pe bietul Philippin astfel în nesimțire pe marginea unui șanț; dar vedea venind spre dînsa patru sau cinci oameni călări. Poate că erau mercenari din trupele contelui de Waldeck; nu mai avea nici o secundă de pierdut dacă voia să le scape. O luă la fugă spre pădure și, fără să mai privească înapoi, alergă ca o nebună, disperată, cu părul despletit, pînă ce intră în pădure. De abia acolo se opri și, rezemîndu-se de un copac ca să nu cadă jos, își aruncă privirile spre cîmpie.

Cei cinci sau șase cavaleri ajunseseră la locul unde îl lăsase pe Philippin leșinat. Îl ridicaseră; dar văzîndu-l că nu putea să se țină pe picioare, unul dintr-înșii îl puse de-a curmezișul pe șea și urmat de camarazii lui îl duceau spre tabără.

De altfel, oamenii aceia păreau să aibă doar intenții bune, și în Gertrude se înfiripă credința că pentru Philippin fusese o întîmplare fericită să cadă în mîinile unor oameni ce păreau atît de milostivi.

Atunci, liniștită în privința tovarășului ei, mai odihnindu-se puțin în această haltă, Gertrude o luă din nou la fugă în direcția, sau mai degrabă spre punctul ce credea ea că se află în direcția grotei; dar era atît de năucită încît nici nu mai vedea semnele după care recunoștea de obicei drumul. Așa că se rătăci, și de abia după o oră, numai din întîmplare, printr-un noroc, ori din instinct, ajunse în vecinătatea peșterii și la îndemîna lui Frantz Scharfenstein.

Restul este ușor de ghicit: Frantz întinse o mînă cu care cuprinse talia Gertrudei, cu cealaltă îi astupă gura, ridică fata ca pe un fulg, intră cu ea în peșteră și o depuse înspăimîntată în mijlocul aventurierilor, cărora, liniștită de vorbele încurajatoare ale lui Yvonnet, le povesti întîmplarea pe care v-am spus-o, și care fu primită cu un strigăt general de indignare.

Dar, să nu ne înșelăm, indignarea aceasta avea o pricină cu totul egoistă. Aventurierii nu erau indignați de lipsa de moralitate pe care o dovediseră jefuitorii față de castelul Parcq și locuitorii săi. Nu, erau indignați

fiindcă contele de Waldeck și fiul lui jefuiseră dimineața un castel pe care ei plănuiseră să-l jefuiască seara.

Indignarea stîrni o mare larmă, urmată de hotărîrea, luată în unanimitate, de a pleca în recunoaștere, ca să afle ce se petrece totodată înspre partea taberei, unde fusese transportat Philippin, și înspre partea castelului Parcq, unde se petrecuse drama pe care Gertrude o povestise cu toată însuflețirea și energia pe care ți-o insuflă groaza.

Dar aventurierii, chiar indignați, nu uitau de prudență; așa că fu hotărît ca un voluntar să înceapă explorarea pădurii, venind apoi să facă un raport aventurierilor asupra situației. Se va acționa potrivit motivelor de siguranță sau de teamă ce vor rezulta din explorare.

Yvonnet se oferi să cerceteze pădurea. Era de altfel tocmai omul potrivit pentru așa ceva: cunoștea toate cărările și cotloanele pădurii; era sprinten ca un căprior și viclean ca o vulpe.

Gertrude protestă cu indignare, opunîndu-se ca amantul ei să îndeplinească o misiune atît de primejdioasă; dar fu lămurită în cîteva cuvinte că momentul era prost ales din partea ei să dea frîu liber unor susceptibilități amoroase care nu puteau fi decît prost prețuite de societatea cam materialistă în care se afla. Era o fată cu bun simț, în fond; așa că se calmă văzînd că vaietele și lacrimile ei, nu numai că nu erau de nici un folos, ba chiar puteau să se întoarcă în contra ei. De altfel Yvonnet îi explică în șoaptă că amanta unui aventurier nu trebuie să manifeste o sensibilitate nervoasă ca de prințesă de roman și, după ce o dădu în grija prietenului, său Fracasso și în paza specială a celor doi Scharfenstein, ieși din peșteră pentru a îndeplini importanta misiune pe care și-o luase.

După zece minute, era înapoi.

Pădurea era complet pustie și părea a nu ascunde nici o primejdie.

Cum, la povestirea domnișoarei Gertrude, aventurierii ardeau acum în grota lor de-o curiozitate aproape la fel de nestăpînită ca a domnișoarei Gertrude în cisterna ei la povestirea lui Philippin, și cum niște vechi prădalnici de teapa lor e de la sine înțeles că nu puteau avea ace-

leași motive de prudență ca cele ce conduc acțiunile unei frumoase și timide fete, ieșiră din subterană, lăsînd actul de asociație al lui Procope în paza duhurilor pămîntului, îl poftiră pe Yvonnet să treacă în fruntea lor, și, călăuziți de el, se îndreptară spre marginea pădurii, nu însă înainte ca fiecare în parte să se fi asigurat că pumnalul ori sabia nu i se ruginise în teacă.

VI

JUDELE

Pe măsură ce aventurierii noștri înaintau spre acel punct al pădurii pe care l-am descris alungindu-se, ca un vîrf de suliță, pînă la un sfert de leghe de Hesdin, despărțind cele două văi ale cîmpiei cunoscute deja cititorilor noștri, o sihlă deasă luă locul codrului bătrîn, astfel că înghesuiala trunchiurilor, încîlceala ramurilor, oferea o siguranță sporită celor ce se strecurau pe sub umbra ei. Mica ceată ajunse deci, fără a fi văzută de vreo ființă vie, pînă sub poala pădurii.

Cam la vreo cincisprezece pași înainte de șanțul despărțitor dintre pădure și cîmpie, șanț ce înconjura drumul asupra căruia am atras atenția cititorului chiar din primul capitol al cărții și care stabilea o legătură între castelul Parcq, tabăra împăratului și satele învecinate, aventurierii noștri se opriră.

Locul era bine ales pentru popas: un stejar uriaș, rămas cu încă vreo cîțiva arbori de aceeași esență și aceeași talie, pentru a aminti cum arătau în vremuri străvechi uriașii ce se prăvăliseră sub loviturile topoarelor, își întindea bolta-i stufoasă deasupra capetelor, pe cînd, înaintînd doar cîțiva pași puteau, fără a fi văzuți, să cerceteze cu privirile cîmpia.

Toți în același timp își ridicară ochii spre falnicul frunziș al copacului secular. Yvonnet înțelese ce așteptau din nou de la dînsul; făcu un semn de încuviințare cu capul, împrumută caietul lui Fracasso ce mai conținea doar o ultimă foaie albă, pe care poetul i-o arătă recomandîndu-i să respecte pe celelalte, păstrătoare ale visătoarelor sale elucubrații. Îl propti pe unul din Scharfensteini de coloana zgrunțuroasă pe care n-o putea cuprinde cu brațele, se urcă în mîinile împreunate ale colosului ,din mîini i se cățără pe umeri iar de pe umeri pe primele ramuri ale arborelui și într-o clipă se așeză călare pe una dintre crengile lui puternice, cu tot atîta îndemînare și siguranță ca un matelot pe verga trinchetului sau pe vîrful bompresului.

Gertrude îl urmărise tot timpul ascensiunii cu priviri îngrijorate; dar începuse a învăța să-și ascundă îngrijorările și să-și stăpînească strigătele. De altfel, văzînd dezinvoltura cu care Yvonnet se așezase pe creangă, ușurința cu care își răsucea capul ba la dreapta, ba la stînga, înțelese că în afară doar de vreuna din acele ameteli ce-l apucau pe Yvonnet cînd nu-l vedea nimeni, nu era nici un pericol pentru amantul ei.

De altfel, Yvonnet, cu mîna streașină la ochi, privind cînd spre nord, cînd spre sud, părea că își împarte atenția între două spectacole la fel de interesante.

Numeroasele-i mișcări de cap stîrneau teribil curiozitatea aventurierilor care, afundați în desimea hățișului, nu puteau vedea nimic din cele ce vedea Yvonnet din regiunile înalte unde își stabilise domiciliul.

Așa că Yvonnet le înțelese nerăbdarea pe care și-o manifestau prin semne, ridicînd capul, întrebîndu-l cu privirile și chiar îndrăznind să-i strige încetișor: „Dar ce se întîmplă?"

Și, printre întrebătorii cu gestul și cu vocea, trebuie să recunoaștem că domnișoara Gertrude nu era dintre cei mai puțin agitați.

Yvonnet făcu cu mîna un semn de făgăduială tovarășilor săi, dîndu-le a înțelege că în cîteva secunde vor ști tot atît cît și el. Deschise caietul lui Fracasso, rupse ultima pagină albă, scrise cu creionul cîteva rînduri pe acea pagină, răsuci hîrtia pe degete, ca să n-o ia vîntul, și-i dădu drumul jos.

Toate mîinile se întinseră ca s-o primească, chiar minușele albe ale domnișoarei Gertrude; dar hîrtia căzu între labele mari ale lui Franz Scharfenstein.

Uriașul începu a rîde de norocul lui și, dînd hîrtia vecinului.

— Cinste ezte a tumitale, tomnule Brogobe, rosti el ; eu nu știi getit vranceza.

Procope, la fel de curios ca ceilalți să afle ce se petrecea, despături hîrtia și, în mijlocul atenției generale, citi următoarele rînduri :

„Castelul Parcq este în flăcări.

„Contele de Waldeck, cei doi fii și cei patruzeci de mercenari ai săi au pornit din nou și merg pe drumul care duce de la castelul Parcq spre tabără.

„Se află aproape la două sute de pași de locul din pădure unde sîntem ascunși.

„Iată ce văd în dreapta mea.

„Acum, altă trupă mică înaintează pe drum dinspre tabără, spre castel.

„Trupa aceasta se compune din șapte oameni, un comandant, un scutier, un paj și patru oșteni.

„După cît îmi pot da seama de aici ,comandantul este ducele Emmanuel-Philibert.

„Trupa lui se află aproape la aceeași distanță în stînga noastră ca cea a contelui de Waldeck în dreapta.

„Dacă amîndouă trupele merg cu același pas, ele trebuie să se întîlnească drept la vîrful pădurii și să se pomenească față în față pe neașteptate.

„Dacă ducele Emmanuel a fost prevenit, cum este probabil, de către domnul Philippin de cele întîmplate la castel, vom vedea ceva ciudat.

„Atenție, camarazi ! este chiar ducele."

Aici se termina biletul lui Yvonnet ; dar ar fi fost greu să spui mai multe lucruri în mai puține cuvinte și să făgăduiești cu mai multă simplitate un spectacol care într-adevăr avea să fie dintre cele mai curioase, dacă aventurierul nu se înșela asupra identității și intenției persoanelor.

Așa că întreaga bandă se apropie cu precauție de marginea pădurii ca să asiste cît mai din plin și cu cît mai puține riscuri la spectacolul promis de Yvonnet, căruia întîmplarea îi rezervase cel mai bun loc.

Dacă cititorul vrea să urmeze exemplul aventurierilor noștri, nu ne vom mai interesa de contele Waldeck și

de fiii lui, pe care îi cunoaștem deja din povestirea domnișoarei Gertrude, ne vom strecura și noi spre marginea stîngă a pădurii și vom lua legătura cu noul personaj anunțat de Yvonnet și care nu-i altul decît eroul istoriei noastre.

Yvonnet nu se înșelase. Căpetenia care înainta între pajul și scutierul său, conducînd, ca și cum ar fi fost vorba de o simplă patrulă de zi, o mică trupă de patru oșteni, era într-adevăr ducele Emmanuel-Philibert, generalisimul trupelor împăratului Carol-Quintul în Țările-de-Jos.

Și era ușor de recunoscut, mai cu seamă că, după cum obișnuia, mai întotdeauna pe ploaie ori pe soare și uneori chiar în timpul bătăliei își avea coiful atîrnat în partea stîngă a șeii în loc să-l poarte pe cap ; de asta se spunea că soldații, văzînd nepăsarea lui la frig, la căldură și la lovituri, îl porecliseră *Cap-de-fier*.

La epoca în care ne aflăm, era un tînăr frumos de douăzeci și șapte de ani, de statură mijlocie, dar bine legat, cu părul tăiat foarte scurt, fruntea înaltă, descoperită, cu sprîncene castanii frumos arcuite, ochii albaștri vii și pătrunzători, nas drept, mustăți bogate, barbă tăiată ascuțit și, în sfîrșit, cu gîtul cam îndesat între umeri, cum au mai întotdeauna descendenții neamurilor războinice ai căror străbuni au purtat coiful timp de mai multe generații.

Cînd vorbea, vocea-i era nespus de dulce și în același timp surprinzător de hotărîtă. Lucru ciudat ! putea să ajungă la exprimarea celei mai violente amenințări, fără să ridice glasul mai mult de-un ton sau două ; gama ascendentă a mîniei rămînea ascunsă în nuanțele aproape insesizabile ale accentului.

Din pricina asta, numai persoanele intime puteau să ghicească la ce pericole se expuneau imprudenții care stîrneau și înfruntau acea mînie, mînie atît de bine stăpînită într-însul, că nu-i puteai înțelege importanța și măsura forța decît în clipa în care, precedată de fulgerul ochilor săi, izbucnea, lovind și pulverizînd totul, ca trăsnetul ; apoi, întocmai cum după trăsnet furtuna se liniștește și timpul se înseninează, după explozie fizionomia ducelui își regăsea calmul și seninătatea obișnuite,

ochii privirea flegmatică și pătrunzătoare, gura zimbetul binevoitor și măreț.

Scutierul care mergea în dreapta sa și purta viziera ridicată, era un tînăr bălan cam de aceeași vîrstă și exact de statura ducelui. Ochii lui de-un albastru deschis, plini de forță și cutezanță, barba și mustățile-i de un blond mai auriu decît pletele, nasul cu nări dilatate ca de leu, buzele, ce se întrezăreau printre perii mustăților, roșii și cărnoase, tenul colorat în același timp de fardul soarelui și al sănătății, totul în el arăta forța fizică ajunsă la apogeu. Prinsă, nu la șold, ci bălăbănindu-se pe spate, zăngănea o spadă teribilă pentru două mîini, la fel cu cele trei rupte de Francisc I la Marignan, care din cauza lungimii lor nu se trăgeau din teacă decît peste umăr, iar la oblîncul șeii atîrna un fel de bardă avînd pe o parte un tăiș, de cealaltă parte un ciocan și în vîrf un fier tiunghiular ascuțit, astfel că numai cu ea singură putea, după cum era cazul, să taie ca o secure, să lovească ca o ghioagă și să străpungă ca un pumnal.

La stînga ducelui mergea pajul său. Era un adolescent frumos, la vreo șaisprezece sau optsprezece ani abia, cu părul atît de negru încît bătea în albăstrui, tăiat nemțește, cum poartă cavalerii lui Holbein și îngerii lui Raphaël. Ochii lui, umbriți de gene lungi, catifelate, erau înzestrați cu acea nuanță de nedescris ce vibrează de la castaniu spre violet, pe care o întîlnești numai la ochii arabi ori sicilieni. Tenul smead, avînd acea frumoasă paliditate caracteristică ținuturilor nordice ale peninsulei italiene, părea al unei statui de marmoră de Carrara căreia soarele roman i-ar fi sorbit îndelung și drăgăstos paloarea. Mîinile mici, albe și subțiri, conduceau cu o îndemînare remarcabilă un căluț tunisian, ce-avea în loc de șea un valtrap dintr-o piele de leopard cu ochi de smalț, dinți și ghiare de aur și în loc de hățuri, un șnur fin de mătase. Îmbrăcămintea-i era simplă, dar deosebit de elegantă ; se compunea dintr-o vestă scurtă de catifea neagră pusă peste o tunică ajustată vișinie, cu tăieturi dublate de satin alb de-a lungul mînecilor, încinsă la talie cu un cordon de aur de care atîrna un pumnal avînd mînerul făcut dintr-o singură piatră de agat. Piciorușul, grațios modelat, era strîns într-o cizmă de marochin

înaltă pînă la genunchi, în care intra pantalonul bufant din aceeași catifea ca vesta.

În sfîrșit, pe frunte purta o tocă din aceeași stofă și aceeași culoare cu întregu-i veșmînt de deasupra și în jur, prinsă în frunte cu o agrafă de diamant, se înfășura o pană vișinie, al cărui vîrf, agitîndu-se ușor la cea mai mică adiere de vînt, îi fîlfîia grațios între umeri.

Acum, după ce am prezentat și-am introdus în scenă noile noastre personaje, să ne reîntoarcem la acțiunea, un moment întreruptă, care începe a spori în intensitate și vigoare.

Într-adevăr, în timpul acestei descrieri, ducele Emmanuel-Philibert, cu cei doi tovarăși și cu cei patru oameni din escortă își continuau drumul fără să grăbească ori să încetinească pasul cailor. Numai că, cu cît se apropiau de capătul pădurii, chipul ducelui se posomora ca și cum se aștepta dinainte la spectacolul jalnic ce avea să-i apară dinaintea ochilor, după ce va fi depășit acel vîrf al pădurii. Dar, dintr-odată, ajunși în același timp la extremitatea unghiului, după cum prevăzuse Yvonnet, cele două trupe se pomeniră față în față și, cludat lucru ! tocmai cea mai numeroasă din ele se opri, țintuită locului de un simțămînt de surprindere în care se amesteca vădit și puțină teamă.

Dimpotrivă, Emmanuel-Philibert, fără a arăta prin cea mai mică tresărire a trupului, prin vreun gest al mîinii sau schimbare a chipului, sentimentul, oricare ar fi fost, ce-l stăpînea, își continuă drumul, mergînd drept spre contele de Waldeck care-l aștepta între cei doi feciori ai lui.

La zece pași de conte, Emmanuel făcu un semn scutierului, pajului și celor patru soldați ai lui, care se opriră cu o supunere și disciplină adevărat ostășească, lăsîndu-i să-și continue drumul.

Cînd ajunse la un pas de vicontele de Waldeck, ce se afla postat ca un zid de apărare între el și tatăl său, ducele se opri la rîndu-i.

Cei trei gentilomi își duseră mîna la coif în semn de salut ; numai că bastardul de Waldeck, cînd își ridică mîna își dădu în jos viziera, ca pentru a fi pregătit în orice împrejurare.

Ducele răspunse întreitului salut înclinîndu-şi capul descoperit.

Apoi, cu o voce atît de melodioasă încît vorba-i părea un cîntec, se adresă vicontelui de Waldeck :

— Domnule viconte de Waldeck, rosti el, eşti un brav şi merituos gentilom, cum îmi place mie şi cum îi place şi augustului meu stăpîn, împăratul Carol-Quintul. De multă vreme mă gîndeam să fac ceva pentru dumneata ; ocazia s-a prezentat acum un sfert de oră şi am profitat de ea. Am primit vestea că o companie de o sută douăzeci de lănci, care am poruncit să fie ridicată, în numele maiestăţii sale împăratul, de pe malul stîng al Rinului, este adunată la Spire ; te-am numit căpitan al acestei companii.

— Monseniore... îngînă tînărul nimit, îmbujorîndu-se de plăcere.

Iată brevetul dumitale, semnat de mine şi purtînd pecetea împărăţiei, urmă ducele scoţînd de la piept un pergament pe care-l prezentă vicontelui ; ia-l şi pleacă imediat, fără a mai întîrzia o clipă... Probabil vom reîncepe ostilităţile şi voi avea nevoie de dumneata şi de oamenii dumitale. Pleacă, domnule viconte de Waldeck ; arată-te demn de favoarea ce ţi s-a acordat si Dumnezeu să te aibă în pază !

Favoarea era mare, într-adevăr. Aşa că tînărul, supunîndu-se fără comentariu poruncii ce i se dăduse de a pleca fără întîrziere, îşi luă imediat rămas bun de la tatăl şi fratele său şi, întorcîndu-se către Emmanuel :

— Monseniore, spuse el, sînteţi un adevărat *jude*, aşa cum vi se spune, şi pentru rău şi pentru bine, pentru cei de treabă ca şi pentru cei ticăloşi... aţi avut încredere în mine ; această încredere va fi justificată. Adio, monseniore.

Şi, pornind în galop, tînărul dispăru după cotitura pădurii.

Emmanuel-Philibert îl urmări cu privirea pînă nu-l mai văzu.

Apoi, întorcîndu-se şi aţintindu-l cu o privire severă pe contele de Waldeck :

— Şi acum, e rîndul dumitale, domnule conte, spuse el.

— Monseniore, îl întrerupse contele, îngăduiţi-mi mai întîi să mulţumesc Alteţei Voastre de favoarea ce aţi acordat-o fiului meu.

— Favoarea pe care am acordat-o vicontelui de Waldeck, răspunse cu răceală Emmanuel, n-are nevoie de mulţumiri, fiindcă-i meritată... Dar aţi auzit ce-a spus el : sînt un jude drept şi pentru rău şi pentru bine, pentru cei cumsecade ca şi pentru cei ticăloşi. Predă-mi sabia, domnule conte !

Contele tresări şi cu un ton ce arăta că nu se va supune uşor ordinului primit :

— Eu, să vă predau sabia ? Şi pentru ce ?

— Cunoşti decretul meu ce interzice jaful şi prădarea, pedepsite cu bătaie şi spînzurătoarea pentru ostaşi şi cu arest sau închisoare pentru căpetenii. Ai încălcat decretul meu pătrunzînd cu forţa, cu toată împotrivirea fiului dumneavoastră mai mare, în castelul Jarcq şi furînd aurul, juvaerurile şi argintăria castelanei ce-l locuia... Eşti un jefuitor şi un prădalnic ; predă-mi sabia dumitale, domnule conte de Waldeck !

Ducele rostise cuvintele acestea fără ca tonul vocii să fi părut schimbat decît scutierului şi pajului său care, începînd a înţelege despre ce era vorba, se priviră cu oarecare îngrijorare.

Contele de Waldeck păli ; dar, cum am mai spus, era greu ca un străin să poată bănui după tonul vocii lui Emmanuel-Philibert, în ce măsură îl ameninţa judecata sau mînia lui.

— Sabia mea, monseniore ? repetă Waldeck. Ah ! voi fi săvîrşit poate vreo altă fărădelege... Un gentilom nu-şi predă sabia pentru atît de puţin !

Şi căută să rîdă dispreţuitor.

— Da ,domnule, răspunse Emmanuel, da, aţi mai făcut ceva ; dar, pentru onoarea nobleţei germane, am trecut sub tăcere cele ce-ai făptuit... Vrei să vorbesc ? Fie ; ascultă atunci. După ce ai furat aurul, argintăria, bijuteriile, nu ţi-a fost deajuns : ai legat pe stăpîna casei de

piciorul patului şi l-ai spus : „Dacă în două ore nu-mi pui în palmă suma de două sute de taleri, voi da foc castelului !"* Aşa ai spus şi după două ore, cum biata femeie, care vă dăduse pînă la ultimul ban, n-avea cum să facă rost de cei două sute de taleri ceruţi, cu toată rugăminţile fiului dumitale mai mare, aţi dat foc fermei pentru ca nenorocita victimă să aibă timp de gîndire pînă cînd focul va cuprinde castelul... Şi uite, nu poţi spune că nu-i adevărat : se văd de aici flăcările şi fumul. Eşti un incendiator ; predă-mi sabia, domnule conte !

Contele scrîşni din dinţi, căci începea să înţeleagă cîtă hotărîre cuprindeau cuvintele calme, dar neînduplecate ale ducelui.

— Deoarece sînteţi atît de bine informat despre început, monseniore, zise el, cunoaşteţi probabil tot atît de bine sfîrşitul ?

— Ai dreptate, domnule, ştiu totul ; voiam doar să te cruţ de funia pe care o meriţi.

— Monseniore ! strigă Waldeck pe-un ton ameninţător.

— Tăcere, domnule ! rosti Emmanuel-Philibert ; respectă pe acuzator şi tremură în faţa judecătorului dumitale... Sfîrşitul ! Ţi-l voi spune. Văzînd flăcările ce începeau să se înalţe în văzduh, bastardul dumitale care avea cheia lăcatului unde fusese legată prizoniera, a intrat în acea încăpere. Nenorocita nu strigase la vederea focului ce se apropia de dînsa, căci nu însemna decît moartea... dar începu să strige văzîndu-l pe bastardul dumitale apropiindu-se şi înşfăcînd-o în braţe, căci însemna dezonoarea ! Vicontele de Waldeck îi auzi strigătele şi alergă în grabă. Îi strigă fratelui său să redea libertatea celei pe care o necinstea ; el însă, fără a ţine seamă de acel apel la simţul onoarei, îşi aruncă prizoniera, aşa cum era legată, pe pat şi trase sabia. Vicontele de Waldeck scoase şi el la rîndu-i sabia din teacă, hotărît s-o salveze pe femeie chiar cu riscul vieţii. Cei doi fraţi se atacară cu înverşunare, căci se urau de multă vreme. Atunci ai intrat dumneata şi crezînd că feciorii se luptau pentru posedarea acelei femei ai spus : „Nici cea mai frumoasă

femeie din lume nu merită măcar o picătură din sîngele ce curge în vinele unui soldat. Lăsaţi armele, băieţi ! am să vă împac pe amîndoi..." Atunci, la glasul dumitale, cei doi fraţi îşi aplecară săbiile ; ai trecut printre ei ; amîndoi te urmăreau cu privirea, căci nu ştiau ce voiai să faci. Te-ai apropiat de femeia legată şi răsturnată pe pat şi, înainte ca vreunul din fiii dumitale să aibă timp de a se opune acelei ticăloşii, ai scos jungherul şi i l-ai implîntat în piept... Să nu-mi spui că faptele ce s-au petrecut aşa ; să nu-mi spui că asta nu-i adevărat : junghierul ţi-i încă umed şi mîinile însîngerate. Eşti un asasin ; predă-mi sabia dumitale, conte de Waldeck !

— Uşor de spus, monseniore, răspunse contele ; dar un Waldeck nu ţi-ar preda sabia, poţi fi domnia-ta prinţ încoronat sau descoronat, chiar de-ar fi singur contra şapte ; d-apoi cînd are pe fiul său la dreapta şi patruzeci de ostaşi în spate.

— Atunci, rosti Emmanuel cu o voce puţin schimbată, dacă nu vrei să mi-o dai de bunăvoie, trebuie să ţi-o iau eu cu forţa.

Şi, silind calul să facă o săritură, se află într-o clipă alături de contele de Waldeck.

Acesta, prea înghesuit ca să-şi poată trage sabia, duse mîna la buzunarul oblîncului ; dar înainte de a putea desface nasturele ce-l închidea, Emmanuel-Philibert îşi şi vîrîse mîna într-al său, deschis dinainte, scoţînd un pistol gata armat.

Mişcarea fu atît de rapidă, încît nici bastardul de Waldeck, nici scutierul, nici pajul ducelui, nici chiar contele de Waldeck n-o putură vedea. Emmanuel-Philibert cu o mînă calmă şi sigură ca cea a dreptăţii, slobozi pistolul chiar în faţa lui, arzîndu-i obrazul cu pulberea şi zburîndu-i creierii cu glonţul.

Contele abia avu vreme să scoată un strigăt ; desfăcînd braţele în lături se răsturnă cu încetul pe crupa calului, ca un atlet pe care un luptător nevăzut îl apleacă pe spate. Scăpă piciorul stîng din scară, apoi pe cel drept şi se rostogoli greoi la pămînt.

Judele făcuse dreptate ; contele fusese ucis pe loc.

Tot timpul cît durase această scenă, Waldeck, bastardul, acoperit în întregime de armura-i de fier, rămăsese drept și nemișcat ca o statuie ecvestră ; văzînd însă că tatăl lui cade, scoase un răcnet de furie care ieși ca un scrîșnet prin viziera coifului.

Apoi, întorcîndu-se către mercenarii înmărmuriți și îngroziți :

— După mine, camarazi ! le strigă el în nemțește ; omul acesta nu-i de-al nostru... La moarte ! la moarte cu ducele Emmanuel !

Dar mercenarii nu răspunseră decît cu o clătinare din cap, în semn de negație.

— Așa ! răcni tînărul cuprins de o furie tot mai nestăpînită ; așa ! vra să zică nu mă ascultați ! Așa ! nu vreți să răzbunați pe cel ce vă iubea ca pe copiii lui, vă încărca de aur, vă ghiftuia de pradă !... Atunci, am să-l răzbun eu singur, fiindcă voi sînteți niște nerecunoscători și niște lași !

Și își trase sabia, gata să se arunce asupra ducelui ; dar doi mercenari se repeziră la armura ce proteja capul calului și apucară hățurile de amîndouă părțile zăbalei, în timp ce un al treilea îl înșfăcă strîns în brațe.

Tînărul se zbătea furios, acoperind de insulte pe cei ce-l țineau încătușat.

Ducele privea spectacolul acela cu oarecare milă : înțelegea disperarea unui fiu ce-și vede tatăl căzînd la picioarele lui.

— Alteță, întrebă ostașii, ce hotărîți cu omul acesta și ce să facem cu el ?

— Să-l lăsați liber, răspunse ducele. Deoarece m-a amenințat, dacă l-aș aresta, ar putea crede că-mi este frică.

Soldații smulseră sabia din mîinile bastardului și-i dădură drumul.

Tînărul dădu pinteni calului, care dintr-un singur salt străbătu distanța ce-l despărțea de Emmanuel-Philibert.

Acesta îl aștepta cu mîna pe patul celui de-al doilea pistol.

— Emmanuel-Philibert, duce de Savoia, prinț de Piemont, strigă bastardul de Waldeck întinzînd mîna spre dînsul în semn de amenințare, înțelegi, nu-i așa, că începînd de astăzi, între mine și tine s-a iscat o ură de moarte ?... Emmanuel-Philibert, mi-ai ucis tatăl ! (și își ridică viziera coifului). Uită-te bine la chipul meu, și oricînd îl vei revedea, fie noaptea, fie ziua, la vreo petrecere, ori într-o bătălie, va fi vai de tine, Emmanuel-Philibert !

Și, întorcîndu-și în loc calul, porni în galop, făcînd un gest cu mîna, ca și cum ar fi aruncat un blestem ducelui și strigîndu-i încă odată : „va fi vai de tine !"

— Mizerabile ! strigă scutierul lui Emmanuel, dînd pinteni calului pentru a se avînta în urma lui.

Dar ducele făcu un semn poruncitor cu mîna :

— Rămîi pe loc, Scianca-Ferro ! rosti el ; nu-ți îngădui !

Apoi, întorcîndu-se către pajul său care, palid ca un mort, părea că-i gata să alunece din șa :

— Ce înseamnă asta, Leone ? îi spuse el apropiindu-se și întinzîndu-i mîna. Spun drept, văzîndu-te în starea asta, palid și tremurînd, cineva ar putea crede că ești o femeie !

— O ! prea-iubitul meu duce, murmură pajul, mai spune-mi odată că nu ești rănit, altfel mă pierd...

— Copilule ! zise ducele, nu mă aflu oare sub mîna lui Dumnezeu ?

Apoi, se adresă mercenarilor.

— Prieteni, rosti el, arătîndu-le cadavrul contelui de Waldeck, găsiți un lăcaș de veci creștinesc acestui om și pedeapsa care i-am dat-o, după dreptate, să vă fie dovadă că pentru mine, ca și pentru Cel de Sus, nu există nici mari, nici mici.

Și, făcînd un semn din cap lui Scianca-Ferro și lui Leone, porni cu el înapoi spre tabără, fără ca fața-i să fi păstrat altă urmă a teribilei întîmplări petrecute, decît obișnuita dungă a gîndirii de pe frunte, ce părea acum mai adîncită.

VII

ISTORIE ŞI ROMAN

Pe cînd aventurierii, martori nevăzuţi ai tragicei întîmplări povestite, după o ultimă şi melancolică privire aruncată ruinelor fumegînde ale castelului Parcq, se întorc la grota lor unde trebuie să facă ultimele completări la actul de asociaţie devenit deocamdată nefolositor ,dar care, fără îndoială, în viitor va oferi cele mai minunate roade abia născutei asociaţii ; pe cînd mercenarii germani, ascultînd de porunca dată, sau mai degrabă de sfatul de a găsi un lăcaş de veci creştinesc stăpînului lor, se duc să sape într-un colţ al cimitirului din Hesdin o groapă pentru cel care, primind pe pămînt pedeapsa crimei, odihneşte acum sperînd îndurarea divină ; pe cînd Emmanuel-Philibert se întoarce la cortul său între scutierul Scianca-Ferro şi pajul Leone ; părăsind tot ceea ce n-a fost pînă acum decît prolog, punere în scenă şi personajele secundare ale dramei noastre, ca să trecem la acţiunea adevărată şi personajele principale, care şi-au făcut în sfîrşit apariţia, să încercăm — pentru a da prilej cititorului să facă o cunoştinţă mai temeinică cu caracterele şi situaţia lor morală şi politică — să facem o expediţie în acelaşi timp istorică pentru unii şi romantică pentru alţii în domeniul trecutului, minunată împărăţie a poetului şi a istoricului, pe care nici o revoluţie nu le-o poate răpi.

Al treilea fiu al lui Carol al III-lea, numit Cel Bun şi al Beatricei de Portugalia, Emmanuel-Philibert, se născuse în castelul Chambéry, la 8 iulie 1528.

Primise dublul nume Emmanuel-Philibert, Emmanuel în amintirea strămoşului său după mamă, Emmanuel rege al Portugaliei, şi Philibert, datorită unui legămînt ce făcuse tatăl său sfîntului Philibert din Tournus.

Se născuse la ora patru după amiază, şi apăruse atît de plăpînd la porţile vieţii, încît respiraţia pruncului nu putu fi menţinută decît de suflul pe care i-l introduse în plămîni una din femeile mamei sale şi pînă la vîrsta de trei ani rămase cu capul aplecat pe piept, fără

să se poată ţine pe picioare. De aceea cînd horoscopul, care se întocmea pe atunci la naşterea oricărui fiu de prinţ, vesti că cel care venise pe lume va fi un mare războinic şi va face să strălucească casa de Savoia de un renume şi mai mare decît acel pe care i-l adusese Pierre, supranumit Micul Carol-Cel-Mare, ori Amedeu al V-lea numit Cel Mare, ori Amedeu al VI-lea poreclit de popor contele Verde, maica lui nu-şi putu stăpîni lacrimile, iar tatăl său, prinţ cuviios şi resemnat, spuse clătinînd din cap cu o expresie de îndoială matematicianului care-i făcuse această prezicere :

— Să te audă Dumnezeu, prietene !

Emmanuel-Philibert era nepotul lui Carol al V-lea prin mama sa Béatrice de Portugalia, cea mai frumoasă şi mai înzestrată dintre toate prinţesele acelui timp, şi vărul lui Francisc I, prin mătuşa sa, Luise de Savoia, sub perna căreia conetabilul de Bourbon pretindea că lăsase cordonul Sfîntului-Duh[1], pe care Francisc I i-l cerea înapoi.

Tot mătuşă îi era şi acea spirituală Margareta de Austria care lăsă în manuscris o culegere de cîntece ce se poate vedea şi astăzi la biblioteca naţională franceză şi care, surprinsă de o furtună pe cînd se ducea în Spania ca să se căsătorească cu infantul, fiul lui Ferdinand şi al Isabellei, după ce fusese logodită cu delfinul Franţei şi cu regele Angliei, îşi făcuse ei însăşi, crezînd că va muri, acel curios epitaf :

O ! plîngi Amor ! frumoasa cea de-odinioară,
Căci de trei ori promisă, Margot muri fecioară.

Cît despre Emmanuel-Philibert, era atît de plăpînd, cum am mai spus, încît cu toate că astrologul îi menise că va ajunge un vestit războinic, părintele său îl hărăzi Bisericii. Aşa că, la vîrsta de trei ani, îl trimise la Bolonia, ca să sărute picioarele Papii Clement al VII-lea ce venise să încoroneze pe unchiul său împăratul Carol-Quintul. La recomandarea acestuia tînărul prinţ obţinu de la papă făgăduiala unei pălării de cardinal. De aici i se trăgea şi porecla de *Cardinalin* pe care o căpătase în copilărie şi care îl înfuria grozav.

[1] Mare decoraţie.

Oare de ce porecla asta îl înfuria așa de tare pe copil ? O să vă spunem.

Vă amintiți de femeia, sau mai degrabă de acea prietenă a ducesei de Savoia, care aflîndu-se lîngă dînsa în clipele nașterii îl înviorase cu sufiul ei pe micul Emmanuel-Philibert, aproape leșinat. Cu șase luni înainte născuse un fiu care venise pe lume atît de voinic și viguros, pe cît era de șalb și de lînced fiul ducesei. Și văzînd ducesa cum îi salvase fiul, îi spusese :

— Dragă Lucreția, pruncul acesta este de acum încolo tot atît al tău cît și-al meu, ți-l dau ; i-al, hrănește-l cu laptele tău ,cum l-ai hrănit și cu suflarea ta și îți voi datora mai mult chiar decît îți va datora el, căci el nu-ți va datora decît viața, pe cînd eu pe copilul meu !

Lucreția primi pruncul, căruia trebuia să-i fie mamă, ca pe un odor sacru. Numai că moștenitorul ducelui părea că avea nevoie să prindă puteri și să se înzdrăvenească în dauna micului Rinaldo, — așa îl chema pe fiul ei, — deoarece porția de hrană pe care o va cere micuțul Emmanuel va micșora în aceeași măsură pe cea a fratelui său de lapte.

Dar Rinaldo la șase luni era voinic cît altul la un an. De altfel natura face uneori minuni și, fără ca izvorul laptelui matern să seace o clipă, cei doi copii sorbiră viața la același sîn.

Ducesa surîdea privind cum stăteau atîrnați, ca două roade pe acea ramură vie, copilul străin așa de voinic și propriul ei copil atît de plăpînd.

De altfel, ai fi spus că micuțul Rinaldo înțelegea slăbiciunea fratelui său și-l compătimea. Ades capriciosul prunc ducal voia mamela la care sugea celălalt copil. Atunci acesta, surîzînd cu buzele albe de lapte, ceda locul pretențiosului sugar.

Cei doi crescură astfel pe genunchii Lucreției. La trei ani Rinaldo părea de cinci ; la trei ani, cum am mai spus, Emmanuel-Philibert abia începea a merge și nu-și putea ridica decît anevoie capul aplecat pe piept.

La acea vîrstă fu dus în călătorie pînă la Bolonia și papa Clement al VII-lea îi făgădui pălăria de cardinal.

Ai fi zis că făgăduiala aceea îi purta noroc și că porecla de Cardinalin îl punea sub ocrotirea lui Dumnezeu,

căci de la vîrsta de trei ani începu a se însănătoși și a se înzdrăveni.

Dar felul cum se dezvolta Rinaldo era într-adevăr ca o minune. Jucăriile cele mai rezistente se făceau țăndări între degetele lui ; nu putea să atingă pe nici una fără s-o strice. Se gîndiră atunci să i le facă din fier, dar el le sfărîmă ca și cum ar fi fost de faianță. Așa că bunul duce Carol al III-lea, care se amuza ades privind joaca celor doi copii, nu-i spunea tovarășului lui Emmanuel decît *Scianca-Ferro*, adică, în dialectul piemontez, *Sfarmă-Fier*.

Și așa îi rămase numele.

Dar cel mai interesant lucru era că Scianca-Ferro nu se slujea de forța-i miraculoasă decît pentru a-l proteja pe Emmanuel, pe care-l adora, în loc să fie gelos, cum s-ar fi întîmplat poate cu un alt copil.

Pe de altă parte, tînărul Emmanuel admira grozav forța aceea a fratelui său de lapte și ar fi schimbat bucuros porecla lui de Cardinalin cu cea de Scianca-Ferro.

Totuși, se părea că începea a prinde și el oarecare putere în contact cu acea forță mai mare decît a lui Scianca-Ferro, măsurîndu-și puterile cu ale tînărului prinț, se lupta cu el, alerga cu el și pentru a nu-l descuraja, se lăsa uneori întrecut la fugă și învins în luptă.

Toate exercițiile le făceau împreună : călăritul, înotul, scrima. La toate, Scianca-Ferro era deocamdată superior ; totuși era de la sine înțeles că asta era numai o chestiune de timp și că, deși rămas în urmă, Emmanuel nu-și spusese ultimul cuvînt.

Cei doi copii erau nedespărțiți și se iubeau ca frații. Fiecare se arăta gelos pentru celălalt, ca o amantă pentru iubit, dar se apropia momentul cînd un al treilea tovarăș, adoptat de amîndoi cu o dragoste egală, avea să ia parte la jocurile lor.

Într-o zi, pe cînd curtea ducelui Carol al III-lea se afla la Verceil din cauza unor tulburări ce izbucniseră la Milano, cei doi tineri ieșind călare, cu maestrul de călărie, făcură o cursă lungă pe malul stîng al rîului Sesia, trecură de Novare, aventurîndu-se aproape pînă în Tessin. Calul tînărului duce Emmanuel mergea în frunte, cînd dintr-odată un taur, înțărcuit într-o pășune,

rupînd și dărîmînd gardul unde era închis, sperie calul prințului care o rupse la goană în cîmpie, sărind peste pîrale, tufișuri și garduri. Emmanuel fiind un călăreț desăvîrșit, nu era nici un motiv de îngrijorare; totuși Scianca-Ferro se avîntă după el, urmînd același drum, trecînd ca și el peste aceleași obstacole care-i ieșeau în cale. Maestrul de călărie, mai prudent, făcu un ocol care avea să-l ducă, printr-o linie curbă, la locul spre care se îndreptaseră cei doi tineri.

După un sefrt de oră de goană nebunească, Scianca-Ferro, nemaivăzîndu-l pe Emmanuel și temîndu-se să nu i se fi întîmplat ceva, începu a-l striga din toate puterile. Două dintre chemările lui rămaseră fără răspuns; în sfîrșit i se păru că aude vocea prințului din direcția satului Oleggio. Se avîntă cu calul într-acolo și îndată, într-adevăr, călăuzit de vocea lui Emmanuel, îl găsi pe malul unui pîriu, afluent al Tessinului.

La picioarele lui zăcea o femeie moartă, iar în brațe ținea un băiețel de vreo patru cinci ani, ce abia mai respira.

Calul, care se potolise, păștea liniștit mlădițe tinere, pe cînd stăpînul lui cerca să-l readucă la viață pe copil. În privința femeii, nu mai era nimic de făcut, se vedea bine că-și dăduse sufletul.

Părea că se prăpădise din pricina oboselii, a mizeriei și a foamei. Copilul, care fără îndoială îndurase aceleași oboseli și aceeași mizerie ca și mama lui, părea și el pe punctul de-a muri de inaniție.

Satul Oleggio se afla numai la o milă depărtare. Scianca-Ferro porni în galop, dispărînd în direcția satului.

Emmanuel ar fi preferat să se ducă chiar el, în loc să-și trimită fratele; dar copilul se agățase de dînsul și parcă simțind că de acolo avea să-i revie viața ce era pe punctul de a-l părăsi, nu voia să-l dea drumul.

Sărmanul micuț îl atrăsese pînă lîngă femeie și-i spunea, cu tonul acela sfîșietor al copilăriei ce nu poate înțelege nenorocirea ce s-a abătut asupră-i:

— Haide! trezește-o odată pe mama! trezește-o odată pe mama!

Emmanuel plîngea. Ce putea să facă și el, un biet copil care vedea pentru prima oară spectacolul morții? Ce-i putea oferi altceva decît lacrimile?

Scianca-Ferro reveni; aducea pîine și o butelie cu vin de Asti.

Încercă să toarne cîteva picături de vin în gura mamei; zadarnic, nu mai era decît un trup lipsit de viață.

Trebuiau deci să se ocupe numai de copil.

Micuțul, tot plîngîndu-și mama care nu voia să se trezească, bău, mîncă și mai prinse puțină vlagă.

Atunci sosiră și niște țărani ce fuseseră înștiințați de Scianca-Ferro. Întîlniseră pe maestrul de călărie, speriat că-și pierduse pe cei doi elevi și-i aduseseră cu ei la locul indicat de Scianca-Ferro.

Știau deci că aveau de face cu tînărul prinț de Savoia și, cum ducele Carol era adorat de supușii săi, se arătară numaidecît bucuroși să îndeplinească poruncile pe care va binevoi să le dea Emmanuel în privința nenorocitului orfan și a maicii sale.

Emmanuel alese dintre țărani pe-o femeie ce i se păru bună și miloasă; îi dădu toți banii pe care-i aveau el și Scianca-Ferro, își însemnă numele femeii și o rugă să aibă grijă de funeraliile mamei și să facă rost de cele trebuincioase copilului.

Apoi, cum se lăsa înserarea, mastrul de călărie își îndemnă elevii să se întoarcă la Verceil. Micuțul orfan plîngea amarnic; nu voia să se despartă de bunu-i prieten Emmanuel, căruia îi știa numele, dar nu și rangul. Emmanuel îi făgădui să se întoarcă, promisiune ce-l mai liniști puțin; pe cînd se îndepărta însă nu înceta de-a întinde mereu brațele spre salvatorul pe care i-l trimisese întîmplarea.

Și într-adevăr, dacă ajutorul trimis de întîmplare, sau mai degrabă de Providență bietului copil ar fi întîrziat numai două ore, ar fi fost găsit mort lîngă maică-sa.

Oricît îi grăbi la întors maestrul de călărie, elevii săi n-ajunseră la castelul Verceil decît seara tîrziu. Erau cu toții foarte îngrijorați, trimiseseră după el pretutindeni și ducesa tocmai se pregătea să-i certe, dar Emmanuel îi povesti întîmplarea, cu glasu-i dulce, plin încă de mîhnirea ce-i lăsase în suflet acea tristă întîmplare. La

sfîrșitul povestirii, ducesa nici nu se mai gîndi să-i certe pe copii ci, dimpotrivă, îi lăudă și simțind același interes ca și fiul ei față de orfan, declară că peste două zile, adică imediat după sfîrșirea funeraliilor mamei, se va duce chiar ea în persoană să-i facă o vizită.

Într-adevăr, peste două zile porniră spre satul Oleggio, ducesa în litieră, cei doi tineri întovărășind-o călare.

Ajunși în apropierea satului, Emmanuel nu se mai putut stăpîni; își înfipse pintenii în burta calului și o porni în goană ca să revadă mai degrabă pe micuțul orfan.

Sosirea lui fu o mare bucurie pentru nefericitul copil. Trebuiseră să-l smulgă de pe trupul maicii lui, căci nu voia să creadă că era moartă și striga fără încetare:

— N-o viriți în pămînt, n-o viriți în pămînt... Vă făgăduiesc că are să se trezească!

De cînd mama lui fusese scoasă din casă, trebuiseră să-l țină închis, căci voia să se ducă după dînsa.

Apariția salvatorului îi mai alină deznădejdea. Emmanuel îi spuse că mama lui voise să-l vadă și că sosea.

— A! tu o ai pe mama ta! îl întrebă orfanul. Am să-i rog atunci pe bunul Dumnezeu, ca ea să n-adoarmă și să nu se mai trezească niciodată!

Era un mare eveniment pentru țărani vestea pe care le-o adusese Emmanuel, că ducesa sosea în casa lor. Așa că alergaseră în întîmpinarea ei și cum străbătînd ulițele spuneau tuturor unde se duc, întregul sat îi urmase în fugă.

În sfîrșit cortegiul sosi, precedat de Sciancа-Ferro care din politețe rămăsese să-i servească de scutier ducesei.

Emmanuel își prezentă protejatul mamei sale. Ducesa îl întrebă pe copil ceea ce Emmanuel uitase să-l întrebe, adică cum îl cheamă și cine era mama lui.

Copilul răspunse că se numește Leone și că pe maică-sa o chema Leona, dar nu mai voi să dea alte amănunte, răspunzînd la toate întrebările ce i se puneau: „Nu știu".

Dar ciudat lucru! se simțea că se preface și că așa ascundea o taină.

Fără îndoială că înainte de a muri, maica lui îi recomandase să nu răspundă altceva decît ceea ce răspundea acum. Într-adevăr, numai ultimul sfat al unei mame pe moarte poate face o asemenea impresie asupra unui copil de patru ani.

Atunci, ducesa îl cercetă pe orfan cu o curiozitate specific femeiască. Deși îmbrăcat cu haine grosolane, avea mîini fine și albe; se vedea că atenția unei mame, a unei mame elegante și distinse, avusese grijă de acele mîini. Totodată limbaju-i era aristocratic și, la patru ani, vorbea la fel de bine italiana și franceza.

Ducesa ceru să vadă hainele mamei; erau țărănești.

Dar țăroncile ce-o dezbrăcaseră îi mărturisiră că nu văzuseră niciodată o piele mai albă, mîini mai delicate și picioare mai mici și mai frumoase.

De altfel, un amănunt trăda din ce clasă părea să fi făcut parte biata femeie: la costumul țărănesc, fustă de molton, corsaj de aba și încălțări grosolane, purta ciorapi de mătase.

Fără îndoială, fugise deghizată și din hainele pe care le lepădase ca să fugă nu-și păstrase decît acei ciorapi de mătase, ce-o trădau după moarte.

Ducesa se întoarse la micuțul Leone, întrebîndu-l despre toate acestea, dar el răspundea mereu: „Nu știu". Ducesa nu putu scoate altceva de la el. Ca să întărească recomandările lui Emmanuel, dădu din nou în grijă pe micuțul orfan acelor țărani de treabă ce-l găzduiseră pînă atunci, le lăsă o sumă de bani de două ori mai mare decît cea pe care o primiseră deja și-i însărcină să facă prin împrejurimi cercetări despre mamă și copil, făgăduindu-le o recompensă bună dacă izbuteau să descopere ceva despre ei.

Micul Leone voia cu orice chip să-l urmeze pe Emmanuel, iar Emmanuel tare ar fi dorit s-o roage pe maică-sa să-l ia cu el, fiindu-i foarte milă de orfan. Așa că-i promise lui Leone să revină cît mai curînd și chiar ducesa anunță că-i va mai face o vizită.

Din nefericire, chiar în acea epocă se petrecură evenimente care o împiedicară pe ducesă să-și ție făgăduiala. Francisc I declară pentru a treia oară război lui Carol-Quintul, din pricina ducatului Milan al cărui moștenitor

se pretindea prin drepturile Valentinei Visconti, soția lui Ludovic de Orléans, fratele lui Carol al VI-lea.

Prima dată, Francisc cîștigase bătălia de la Marignan. A doua oară, pierduse bătălia de la Pavia.

După tratatul de la Madrid, după închisoarea din Toledo, mai ales după jurămîntul făcut, s-ar fi putut crede că Francisc I renunțase la orice pretenție asupra acelui nenorocit ducat care, dacă i-ar fi fost restituit, ar fi făcut pe regele Franței vasalul Imperiului; dar dimpotrivă, el n-aștepta decît un prilej să-l revendice din nou, așa că se agăță de prima ocazie.

Și era bună, — întîmplător! — dar chiar să fi fost proastă, tot n-ar fi lăsat-o să-i scape.

Francisc I, se știe, n-avea scrupule în privința sensibilităților prosteşti ce țin în sclavie pe acea rasă de nerozi numită a oamenilor cinstiți.

Iată, de altfel, ocazia care i se prezentase:

Maria-Francesco Sforza, fiul lui Ludovic Maurul, domnea în Milano; numai că domnea sub tutela absolută a împăratului, de la care cumpărase ducatul în ziua de 23 decembrie 1529 cu o sumă de patru sute de mii de ducați, plătibili în primul an al domniei și alta de cinci sute de mii, plătibilă în următorii zece ani.

Pentru a se asigura de acele plăți, castelele din Milano, Como și Pavia rămîneau în mîna Imperiului.

Ori, se întîmplă că pe la 1534 Francisc I acredită pe lîngă ducele de Sforza un gentilom milanez care-i datora lui Francisc I rangul și situația lui.

Gentilomul acela se numea Francesco Maraviglia.

Devenind foarte bogat la curtea Franței, Francesco Maraviglia fusese fericit și mîndru totodată că se întoarce în orașul său natal cu toată pompa unui ambasador.

Își adusese cu el soția și fiica, în vîrstă de trei ani, lăsînd la Paris printre pajii regelui Francisc I, pe fiul lui, Odoardo, de doisprezece ani.

De ce nu i-o fi convenit oare ambasadorul acesta lui Carol-Quintul? De ce l-o fi îndemnat pe ducele Sforza să se debaraseze de el cu prima ocazie? Asta nu se știe, și nu se va putea afla decît dacă s-ar găsi corespondența secretă a împăratului cu ducele Milanului, așa cum s-a găsit corespondența lui secretă cu Cosmo

de Medicis. Dar întîmplarea făcu ca slujitorii lui Maraviglia, luîndu-se la harță cu niște oameni din partea locului și avînd nenorocul să ucidă în această ceartă doi oameni de-ai ducelui Sforza, acesta îl arestă pe Maraviglia și-l trimise la castelul Milano care era, după cum am mai spus, în stăpînirea oamenilor împăraților.

Ce s-a întîmplat cu Maraviglia? Nu s-a știut bine niciodată. Unii spuneau că a fost otrăvit; alții că, împiedicîndu-se, căzuse în tainițele castelului, de vecinătatea cărora neglijaseră să-l prevină. În sfîrșit, versiunea cea mai probabilă și mai răspîndită, era că fusese executat, sau mai degrabă asasinat în închisoare. — Fapt sigur era că dispăruse și că, aproape odată cu el, dispăruseră, fără să se mai afle vreodată ceva, soția și fiica lui.

Evenimentele acestea se petrecuseră de curînd, abia cu cîteva zile înainte de întîlnirea lui Emmanuel cu copilul acela pierdut și femeia găsită moartă pe malul unui pîrîu și aveau să aibă o înrîurire teribilă asupra destinului ducelui Carol.

Francisc I prinse ocazia din zbor.

Dar ceea ce a făcut ca balanța să se încline spre partea războiului n-a fost nici valetele copilului rămas lîngă el, care cerea răzbunare pentru uciderea tatălui său, nici măiestatea regală insultată în persoana unui ambasador și, în sfîrșit, nici drepturile omului, violate printr-un asasinat, ci o veche drojdie a răzbunării ce fermentase în inima învinsului de la Pavia și a prizonierului din Toledo.

Se hotărî a treia expediție în Italia.

Momentul era bine ales. Carol al V-lea se războia în Africa cu vestitul Khaïr-Eddin, supranumit Barbă-Roșie.

Numai că pentru a izbuti această nouă invazie, trebuia să treacă prin Savoia. Dar Savoia era sub stăpînirea lui Carol-cel-Bun, tatăl lui Emmanuel-Philibert, unchiul lui Francisc I, cumnatul lui Carol-Quintul.

De partea cui se va declara Carol-cel-Bun? Oare de partea cumnatului? ori de partea nepotului? Asta era important de știut.

Dealtfel, era de bănuit: toate arătau că ducele de Savoia era un aliat al Imperiului și un dușman al Franței.

Într-adevăr, ducele de Savoia dăduse lui Carol-Quintul, drept zălog al credinței sale, pe fiul cel mare, Ludovic, prinț de Piemont; refuzase să primească de la Francisc I cordonul Sfîntului Mihail și o companie de cavalerie împreună cu o pensiune de douăsprezece mii de taleri; ocupase niște pămînturi ale marchizatului Saluce, un fief schimbător al Dauphiné-ului; refuzase să-și recunoască vasalitatea față de coroana Franței pentru ținutul Faucigny; își arătase prin scrisori către împărat bucuria de înfrîngerea de la Pavia; în sfîrșit, împrumutase bani conetabilului de Bourbon, cînd acesta străbătuse ținuturile sale și se dusese să fie ucis la asediul Romei de Benvenuto Cellini.

Totuși, trebuia să se asigure că acele bănuieli erau întemeiate.

În acest scop, Francisc I îl trimise la Torino pe Guillaume Poyet, președintele parlamentului din Paris, care era însărcinat să ceară ducelui Carol al III-lea două lucruri:

Primul era trecerea armatei franceze prin Savoia și Piemont.

Al doilea, cedarea ca puncte de siguranță a fortărețelor Montmeillan, Veillane, Chivas și Verceil.

Îi propunea în schimb ducelui Carol să-i dea ținuturi în Franța și s-o căsătorească pe fiica sa Margareta cu prințul Ludovic, fratele mai mare al lui Emmanuel-Philibert.

Carol al III-lea îl delegă pe Purpurat, președintele piemontez, să discute cu Guillaume Poyet, președintele parlamentului din Paris. Purpurat avea aprobarea să îngăduie trecerea trupelor franceze prin cele două provincii, Savoia și Piemont; dar trebuia să răspundă prin felurite amînări la început și apoi, dacă Poyet insista, printr-un refuz categoric la cedarea celor patru cetăți.

Discuția se înfierbîntă într-atît între cei doi plenipotențiari, că pînă la urmă Poyer, învins de motivele serioase pe care i le servea Purpurat, exclamă:

— Va fi așa, pentru că așa vrea regele!

— S-avem iertare, răspunse Purpurat, dar nu găsesc această lege printre legile Piemontului.

Și ridicîndu-se, abandonă viitorul în seama atotputernicei voințe a regelui Franței și a înțelepciunii Celui-de-Sus.

Conferințele fură întrerupte și în cursul lunii februarie a anului 1535, pe cînd ducele Carol se afla la castelul din Verceil, un herald se înfățișă înaintea lui declarîndu-i război din partea regelui Francisc I.

Ducele îl ascultă liniștit; apoi, după ce heraldul își isprăvi războinica solie, îi răspunse cu glas liniștit:

— Prietene, niciodată n-am făcut decît servicii regelui Franței și credeam că titlurile de aliat, prieten, de slujitor și de unchi meritau procedee cu totul diferite. Am făcut tot ce-am putut ca să trăiesc în bună înțelegere cu el; n-am scăpat nici un prilej pentru a-l face să înțeleagă cît de mare greșeală săvîrșește că s-a supărat pe mine. Știu prea bine că puterile mele nu se pot nici pe departe asemui cu ale sale; dar, deoarece nu vrea cu nici un chip să fie înțelegător și deoarece pare hotărît să pună mîna pe ținuturile mele, spune-i că mă voi găsi la hotar și că, ajutat de prietenii și aliații mei, sper să pot ține piept și să-mi apăr țara. Regele, nepotul meu, îmi cunoaște de altfel deviza: *Nimic nu-i lipsește celui cu credință în Dumnezeu!*

Și îl trimise înapoi pe herald, dăruindu-i un veșmînt foarte bogat și o pereche de mănuși pline de taleri.

După un astfel de răspuns, nu le mai rămînea decît să se pregătească de război.

Prima hotărîre pe care o luă Carol al III-lea fu să-și pună în siguranță, în fortăreața din Nisa, soția și copilul.

Așa că se anunță plecarea neîntîrziată de la Verceil la Nisa.

Atunci, Emmanuel Philibert socoti că sosise momentul să obție de la mama lui o favoare pe care tot aminase pînă atunci să i-o ceară: de a-l lua pe Leone din casa acelea de țărani unde, de altfel, nu fusese lăsat decît provizoriu, pentru a-l face, lucru deja hotărît, ca pe Scianca-Ferro, un copil din anturajul prințului.

Ducesa Beatrice, cum am mai spus, era o femeie c-o minte ageră. Tot ceea ce observase la orfan, gingășia

trăsăturilor, finețea mîinilor, distincția limbajului o făceau să bănuiască că îmbrăcămintea grosolană a mamei și a copilului ascundeau o mare taină. Pe lîngă asta, ducesa era o femeie cu suflet pios: ea văzu mîna lui Dumnezeu în acea întîlnire a lui Emmanuel în urma accidentului cu taurul, întîmplare aproape providențială, deoarece n-avusese alt rezultat decît să-l conducă pe tînărul prinț lîngă femeia moartă și copilul pe cale de a-și da sufletul. Se gîndi că în acele clipe, cînd totul îi părăsea, cînd nenorocirea se apropia de casă, cînd îngerul zilelor întunecate îi arăta soțului, ei și copilului calea tainică a pribegiei, nu era momentul să-l respingă pe orfan care, ajuns om, poate le va fi într-o zi prieten. Își aminti de trimisul lui Dumnezeu înfățișîndu-se ca un simplu călător în pragul tristei case a lui Tobie orbul, căruia prin mîinile fiului său, îi redase mai tîrziu bucuria și lumina ochilor; de aceea în loc să se opună cererii lui Emmanuel, chiar de la primele cuvinte îi îndeplini dorința și, cu încuviințarea ducelui, îi îngădui fiului să-și aducă pe micul protejat la Verceil.

De la Verceil la Nisa, Leone va călători cu ceilalți doi copii.

Emmanuel abia puțu aștepta pînă a doua zi dimineață pentru a se repezi să-i anunțe lui Leone vestea cea bună. Coborî la grajduri în revărsatul zorilor, își înșeuă singur căluțu-i arab și, lăsînd toate celelalte în grija lui Scianca-Ferro, porni în cea mai mare goană spre Oleggio.

Îl găsi pe Leone tare mîhnit. Bietul orfan auzise de nenorocirea ce se abătuse asupra bogaților și puternicilor lui protectori. Se vorbea despre plecarea curții la Nisa, adică într-o țară de care Leone nici măcar nu auzise; iar cînd sosi Emmanuel, înfierbîntat de alergătură și cu chipul luminat de bucurie, găsi pe Leone plîngînd de parcă își pierduse pentru a doua oară mama.

Mai ales printre lacrimi zăresc copiii pe îngeri. Nu exagerăm dacă spunem că Emmanuel îi apăru, printre lacrimi, un înger lui Leone.

În cîteva cuvinte se spuse, se lămuri și se aranjă totul și lacrimile se preschimbară în zîmbete. Există în viața omului o epocă — și asta-i vîrsta de aur — cînd

lacrimile și zîmbetele se ating, înginîndu-se ca noaptea cu zorile.

La două ore după Emmanuel, sosi Scianca-Ferro cu primul scutier al prințului și doi sulițași, aducînd de friu chiar iapa de călărie a ducesei. Dădură o sumă frumoasă de bani țăranilor care timp de șase săptămîni avuseseră grijă de Leone. Acesta îi îmbrățișă lăcrimînd din nou; dar plînsul lui era amestecat acum cu lacrimi de bucurie. Emmanuel îl ajută să se aburce în șa și, de teamă să nu i se întîmple ceva scumpului său protejat, hotărî că va conduce el însuși iapa de frîu.

În loc să fie gelos de noua prietenie, Scianca-Ferro galopa nespus de vesel, cînd înainte cînd înapoi, conducîndu-i ca un adevărat căpitan, zîmbind cu zîmbetul acela frumos de copil ce-și arată și inima odată cu strălucirea dinților, către prietenul prietenului său. Ajunseseră astfel la Verceil. Ducesa și ducele îl îmbrățișară pe Leone și din clipa aceea Leone făcu parte din familie.

Porniră chiar a doua zi spre Nisa, unde ajunseră cu bine.

VIII

SCUTIERUL ȘI PAJUL

Nu avem intenția — Doamne ferește! căci au făcut-o alții mult mai bine decît am putea-o face noi — nu avem intenția, spunem, să istorisim războaiele din Italia și să scriem istoria marii rivalități ce a umbrit începutul secolului al XVI-lea. Nu; din fericire ne-a fost hărăzită, cel puțin în această împrejurare, o sarcină mai umilă dar în același timp, trebuie să recunoaștem, mai pitorească pentru noi și mai distractivă pentru cititorii noștri. Astfel că-n povestirea ce va urma nu vom vedea decît culmile marilor evenimente, asemeni înaltelor piscuri ale Alpilor ce își ridică deasupra norilor vîrfurile lor acoperite de zăpezi veșnice.

Francisc I trecu prin Savoia, străbătu Piemontul și se revărsă asupra Italiei.

Timp de trei ani tunurile Imperiului și ale Franței bubuiră, cînd în Provence, cînd în ducatul Milanului.

Mîndre cîmpii ale Lombardiei și Piemontului, numai îngerul morții știe cîte cadavre au trebuit pentru a vă dărui rodnicia voastră nesecată!

În acest timp, sub cerul minunat al Nisei, numai aziz ziua, numai flăcări noaptea, unde pînă și gîzele întunericului sînt scîntei ziburătoare, copiii creșteau sub privirile prințesei Beatrice și sub ochiul lui Dumnezeu.

Leone devenise un tovarăș nedespărțit al acelei vesele tinerități; lua parte la toate jocurile, dar nu la toate exercițiile. Practicile prea violente ale meșteșugului de război nu se potriveau cu mînuțele lui, iar brațele-i păreau prea plăpînde maeștrilor acestei arte ca să poată purta vreodată în chip falnic lancea sau scutul. Este adevărat că Leone era cu trei ani mai tînăr decît camarazii lui; dar în realitate între ei părea a fi o diferență de zece ani, mai ales de cînd — fără îndoială prin grația lui Dumnezeu, care-l destina unor fapte mari — Emmanuel prinsese a crește în putere și sănătate, ca și cum își pusese în gînd să recupereze avansul pe care, în privința asta, îl cîștigase față de fratele său de lapte Scianca-Ferro.

Așa că rolurile se împărțiră în mod firesc între tovarășii micului duce: Scianca-Ferro deveni scutierul său; Leone, mai puțin ambițios, se mulțumise să-i fie paj.

Între timp, sosi vestea că fiul cel mare al ducelui, prințul Ludovic, murise la Madrid.

Fu o mare durere pentru ducele Carol și ducesa Beatrice. La drept vorbind, pe lîngă această durere, Dumnezeu le dădea o consolare, dacă totuși există vreo consolare pentru un tată și mai ales pentru o mamă la moartea copilului lor: prințul Ludovic trăia de multă vreme departe de părinții săi, pe cînd sub ochii ducelui și ai ducesei, Emmanuel-Philibert, ca și cum ar fi vrut să dea în fiecare zi tot mai multă garanție preziceri astrologului, înflorea ca un crin, creștea ca un stejar.

Dar soarta, care nu voise, fără îndoială, decît să-i pună la încercare pe exilați, nu întîrzie să le dea o lovitură cu mult mai crudă. Ducesa Beatrice căzu la pat doborîtă de o boală mistuitoare și, cu toată arta medicilor, cu toate îngrijirile soțului, ale copilului și ale femeilor sale, își dădu sufletul la 8 ianuarie 1538.

Durerea ducelui fu adîncă, dar religioasă; a lui Emmanuel atinse aproape culmea disperării. Din fericire, copilul ducal avea lîngă el pe celălalt orfan care știa ce înseamnă lacrimile! Ce s-ar fi făcut fără dulcele-i tovarăș, care nu cerca să-l consoleze, ci se mulțumea doar, în loc de orice considerație filozofică, să-și amestece lacrimile cu ale lui!

Fără îndoială că și Scianca-Ferro suferea de pierderea aceasta; dacă ar fi putut s-o readucă la viață pe ducesă ducîndu-se să provoace pe vreun uriaș teribil dintr-un turn, sau să înfrunte vreun balaur de basm pînă în peștera lui, cavalerul nostru de unsprezece ani ar fi plecat pe loc și fără ezitare să săvîrșească, fie chiar cu prețul vieții lui, isprava care ar fi redat veselia și fericirea prietenului său! Dar la asta se mărgineau consolările pe care i le putea oferi; natura-i viguroasă nu se potrivea de loc cu plînsul moleșitor. O rană putea face să-i curgă sînge; o supărare nu știa să-i stoarcă lacrimi. Ce îi trebuia lui Scianca-Ferro era să înfrunte primejdii, nu să îndure nenorociri.

Așa că ce făcea el, cînd Emmanuel-Philibert plîngea cu capul rezemat de umărul lui Leone? Înșeuîndu-și calul, încingîndu-și sabia și atîrnîndu-și buzduganul la oblînc, o lua razna peste încîntătoarele șiruri de coline ce mărginesc Mediterana și, asemeni unui dulău care întărîtat contra pietrelor și bîtelor le sfarmă în dinți, își închipuia că are de a face cu ereticii germani sau sarazinii din Africa, făurindu-și fantasme de dușmani din lucrurile nesimțitoare și neînsuflețite și, neavînd platoșe de străpuns și coifuri de zdrobit, sfărîma stîncile cu buzduganul, tăia brazii și stejarii tineri cu palosul, căutînd și găsind o alinare a durerii în exercițiile acelea violente spre care îl mîna structura lui viguroasă.

Orele, zilele și lunile se scurseră; lacrimile secară. Durerea, încă vie în adîncul inimii sub forma unui dulce

regret și a unei duioase amintiri, dispăru cu încetul de pe chipuri ; ochii ce căutau zadarnic soția, mama și prietena aici jos, se ridicară ca să caute îngerul în ceruri.

Inima ce se îndreaptă spre Dumnezeu este foarte aproape de consolare.

De altminteri, evenimentele își urmau cursul, exercitînd puternica lor influență chiar asupra durerii.

Tocmai se hotărîse o conferință între papa Paul al III-lea (Alexandru Farnese), Francisc I și Carol-Quintul. Era vorba de izgonirea turcilor din Europa, totodată de crearea unui ducat lui Ludovic Farnese și de retrocedarea domeniilor ducelui de Savoia.

Conferința trebuia să aibă loc la Nisa.

Nisa fusese aleasă de papă și de Carol-Quintul în speranța că, drept recunoștință a ospitalității oferite de unchiul său, regele Francisc I va fi mai generos la concesii.

Apoi, mai trebuia de asemeni făcută un fel de împăcare între papa Paul al III-lea și Carol-Quintul. Alexandru Farnese dăduse fiului său mai mare, Ludovic, orașele Parma și Piacenza în schimbul principatelor Camerino și Nepi, pe care i le luase pentru a le da celui de al doilea fiu, Octav. Această învestitură îi displăcuse lui Carol-Quintul care, chiar atunci — Maria-Francesco Sforza murind în 1535 — refuzase papii, orice sumă i-ar fi oferit, vestitul ducat al Milanului care era, dacă nu pricina, cel puțin pretextul nesfîrșitului război dintre Franța și Imperiu.

De altfel, Carol-Quintul avea dreptate : noul duce de Parma și Piacenza era acel infam Ludovic Farnese care declara că puțin îl pasă dacă-i iubit, ori nu, principalul este să fie temut, și care dezarma nobilii, biciuia femeile și brutaliza episcopii.

Papii secolului al XVI-lea nu erau norocoși la copii !

Conferința de la Nisa avea deci ca scop să reconcilieze nu numai pe ducele de Savoia cu regele Franței, ci și pe împărat cu papa.

Totuși Carol al III-lea, pe care nenorocirea îl făcuse prudent, nu vedea fără o oarecare teamă instalarea nepotului său, a cumnatului și a sfîntului lor arbitru în ultimul lui loc fortificat.

Cine-i garanta că în loc să i se redea domeniile ce i se luaseră, nu i se va lua și singurul oraș ce i se mai lăsase ?

Așa că, pentru orice eventualitate și pentru mai multă siguranță, îl închise pe Emmanuel-Philibert, ultimul lui moștenitor așa cum Nisa era ultimu-i oraș, în fortăreața ce domina așezarea, recomandînd guvernatorului să nu deschidă castelul nici unei trupe, chiar de-ar veni acea trupă din partea împăratului, din partea regelui Francisc I, sau din partea papii.

Apoi plecă în persoană în întîmpinarea lui Paul al III-lea care, după programul stabilit, trebuia să ajungă cu cîteva zile înaintea împăratului și a regelui Franței.

Papa se afla numai la o leghe de Nisa, cînd sosi o scrisoare a ducelui adresată guvernatorului, prin care îi poruncea să pregătească în castel *Apartamentele papii*.

Scrisoarea o aducea căpitanul gărzii Sanctității Sale care, avînd sub comanda sa două sute de pedestrași, cerea să fie primit în castel pentru a-și îndeplini serviciul de gardă de onoare pe lîngă suveranul său.

Ducele Carol al III-lea vorbea de papă, dar nu amintea nici de căpitan și nici de cei două sute de oameni ai lui.

Situația era foarte neplăcută ; papa cerea tocmai ce îi era strict interzis guvernatorului să acorde.

Atunci guvernatorul ținu un sfat.

Emmanuel-Philibert asista la acel sfat, deși avea numai unsprezece ani. Fără îndoială că fusese chemat să fie de față pentru a înflăcăra și mai mult curajul apărătorilor săi.

Pe cînd deliberau, copilul zări atîrnat pe perete modelul în lemn al castelului care era pricina acelei grave neînțelegeri pe cale de a izbucni între Carol al III-lea și papă.

— Pe cinstea mea, domnilor ! se adresă el sfetnicilor care discutau de o oră fără să ajungă la nici un rezultat, văd că v-ați încurcat rău pentru o nimica toată ! Deoarece avem un castel de lemn și un castel de piatră, să-l dăm pe cel de lemn papii și să-l păstrăm pentru noi pe cel de piatră !

— Domnilor, rosti guvernatorul, iată că datoria ne este dictată de cuvintele unui copil. Sanctitatea-sa va

avea, dacă ține numaidecît, castelul de lemn ; dar jur pe ce am mai sfînt, că atît cît voi trăi eu, nu va avea pe cel de piatră !

Răspunsul copilului și cel al guvernatorului fură transmise papii, care fără să mai insiste descinse la mănăstirea Cordelierilor.

Sosi și împăratul, apoi regele Franței.

Fiecare se instală în corturile proprii, de o parte și de alta a orașului, papa la mijloc.

Conferința se deschise.

Din nefericire, nu dădu nicidecum rezultatele așteptate.

Împăratul pretindea pentru cumnatul său statele Savoia și Piemont.

Francisc I pretindea ducatul Milanului pentru cel de al doilea fiu al său, ducele de Orleans.

În sfîrșit, papa, care și el voia să-și plaseze fiul acolo, cerea să fie ales duce de Milano un prinț care să nu aparțină nici familiei lui Francisc I, nici celei a lui Carol-Quintul, dar cu condiția să primească de la împărat investitura și să plătească tribut regelui Franței.

Fiecare voia deci imposibilul, deoarece voia tocmai contrariul de ceea ce voiau ceilalți.

Așa că, refuzînd cu toții să stabilească ceva definitiv, se ajunse la soluția unui armistițiu.

Toată lumea, într-adevăr, dorea acel armistițiu :

Francisc I, pentru a da puțin răgaz oștenilor săi, aproape sleiți de puteri să se odihnească, și totodată și finanțelor care erau cu desăvîrșire sleite ;

Carol-Quintul, pentru a pune capăt incursiunilor turcești în cele două regate ale sale, Neapole și Sicilia ;

Paul al III-lea, ca să-și asigure mai temeinic cel puțin fiul în principatele Parma și Piacenza, deoarece nu putea să-l instaleze în ducatul Milanului.

Se încheie un armistițiu de zece ani ; Francisc I fixă el singur cifra.

— Zece ani ori nimic ! spuse categoric.

Și i se acordară zece ani. Este adevărat că el însuși călcă acest armistițiu peste patru ani.

Carol al III-lea, care se temea ca toate conferințele acelea să nu se isprăvească cu sechestrarea puținelor

domenii ce-i mai rămîneau, privi îndepărtîndu-se pe ilustrii săi oaspeți cu mai multă bucurie decît îi privise sosind.

Îi părăseau așa cum îi găsiseră, lăsîndu-l doar mai sărăcit cu toate cheltuielile făcute de ei pe domeniile sale și pe care uitaseră să i le plătească.

Papa era singurul care obținuse ceva din toate acestea, reușind două căsătorii : căsătoria celui de al doilea fiu al său, Octave Farnese, cu Margareta de Austria, văduva lui Giuliano de Medici care fusese asasinat la Florența în biserica Santa-Maria-dei-Fiori și căsătoria nepoatei lui, Victoria, cu Antoine, fiul cel mai mare al lui Carol de Vendôme.

Scăpînd de grijă în privința lui Francisc I, Carol-Quintul se pregăti împotriva turcilor la Genova ; pregătiri colosale ce durară doi ani.

La sfîrșitul acestor doi ani, cum flota era pe punctul de a porni, ducele Carol al III-lea se hotărî să facă o vizită cumnatului său și să-și prezinte fiul, pe Emmanuel-Philibert, ce avea să împlinească în curînd treisprezece ani.

Este de la sine înțeles că Scianca-Ferro și Leone făceau parte din suită ; Emmanuel-Philibert nu pleca niciderî fără ei.

De cîtva timp tînărul prinț era foarte preocupat. Era vorba de compunerea unui discurs de care nu voia să pomenească nici monseniorului Ludovic Alardet, episcop de Lausanne, preceptorul său, nici profesorilor săi, Ludovic de Châtillon, senior de Musinens, mare scutier de Savoia, Jean-Baptiste Provana, senior de Leyni și Edouard de Genève, baron de Lullens.

Se mulțumi să se destăinuiască numai scutierului și pajului său.

Era vorba să ceară împăratului Carol-Quintul îngăduința de a-l însoți în expediția împotriva barbarilor.

Dar Scianca-Ferro se scuză spunînd că de-ar fi vorba de trimis o provocare, el ar fi meșter în materie, dar se recunoștea nepriceput la înjghebarea unui discurs.

Leone se scuză mărturisind că numai gîndul primejdiilor pe care le va întîmpina desigur Emmanuel-Philibert într-o asemenea expediție îi tulbura așa de tare

mintea, că nu ar putea lega nici măcar primele două cuvinte din asemenea cerere.

Tînărul prinț se văzu deci nevoit să se mulțumească cu proprile-i forțe. Atunci, cu ajutorul lui Titus Livius, Quintilian, Plutarh și toți fabricanții de discursuri din antichitate, compuse discursul pe care intenționa să-l adreseze împăratului.

Împăratul locuia la prietenul său Andrea Doria, în acel splendid palat, ce pare regele portului Genova și supraveghea înarmarea flotei plimbîndu-se pe minunatele terase de unde falnicul amiral, după ce dăduse un banchet ambasadorilor venețieni, pusese să se arunce în mare argintăria.

Ducele Carol, Emmanuel-Philibert și suita lor fură introduși la împărat îndată ce se anunțară. Împăratul își îmbrățișă cumnatul și voi apoi să-și îmbrățișeze și nepotul.

Dar Emmanuel-Philibert se desfăcu respectuos din augusta îmbrățișare, puse un genunchi la pămînt și cu cel mai grav aer din lume, avînd alături pe scutierul și pajul său, fără ca nici tatăl lui să știe ce voia să spună, rosti următorul discurs :

— Aducînd devotamentul meu în sprijinul gloriei și cauzei măriei tale, ce sînt ale lui Dumnezeu și ale sfintei noastre religii, vin de bună voie și cu bucurie pentru a vă ruga, o, Cezar ! să fiu primit ca voluntar între puzderia de războinici ce sosesc din toate părțile ca să se așeze sub stindardele măriei tale, fericit fiind, Cezar ! să învăț sub conducerea celui mai mare dintre regi și a nebiruitului împărat, disciplina ostășească și meșteșugul războiului.

Împăratul îl privi, surise și, în timp ce Scianca-Ferro își exprima cu glas tare admirația pentru discursul prințului său, în timp ce, pălind de teamă, Leone se ruga lui Dumnezeu să-i inspire împăratului gîndul cel bun de a refuza oferta ce i se făcuse, îi răspunse cu gravitate :

— Prințe, îți mulțumesc pentru această dovadă de devotament ! Stăruie mai departe în sentimentele acestea frumoase, ele ne vor fi de folos la amîndoi. Numai că ești încă prea tînăr pentru a mă urma la război ; dar,

dacă vei păstra întotdeauna aceeași înflăcărare și voință, fii fără grijă, peste cîțiva ani nu-ți vor lipsi ocaziile !

Și, ridicînd pe tînărul prinț, îl îmbrățișă ; apoi, pentru a-l consola, scoțîndu-și ordinul Lînei de aur ce-l purta pe piept, îl petrecu pe după gîtul lui Emmanuel.

— Ei, drace ! exclamă Scianca-Ferro, iată ceva mai prețios decît pălăria de cardinal !

— Văd că ai un îndrăzneț tovarăș, chipeșe nepoate ! spuse Carol-Quintul și o să-i dăm și lui un lanț, pînă cînd o să-i atîrnăm de el vreo cruce.

Și, luînd un lanț de aur de la gîtul unuia dintre nobilii ce se aflau acolo, i-l aruncă lui Scianca-Ferro.

— E al tău, frumosule scutier ! rosti el.

Dar oricît de rapid fusese gestul lui Carol-Quintul, Scianca-Ferro avu timp să pună un genunchi în pămînt, astfel că primi darul împăratului într-o atitudine respectuoasă.

— Hai, exclamă învingătorul de la Pavia ce era bine dispus, trebuie ca fiecare să-și primească partea sa, chiar pajul.

Și, scoțînd din degetul cel mic un diamant :

— Frumosule paj, zise el, e rîndul tău !

Dar spre marea uimire a lui Emmanuel-Philibert, a lui Scianca-Ferro și a întregei asistențe, Leone păru că n-aude, rămînînd nemișcat la locul lui.

— O ! O ! făcu Carol-Quintul, după cît se pare, avem un paj surd.

Și, ridicînd vocea :

— Haide, frumosule paj, stărui el, vino aici.

Dar, în loc să asculte, Leone făcu un pas înapoi.

— Leone ! strigă Emmanuel apucîndu-l pe băiat de mînă și încercînd să-l conducă la împărat.

Dar, lucru straniu ! Leone își smulse mîna dintr-a lui Emmanuel și scoțînd un strigăt, se repezi afară din sală.

— Iată un paj care nu-i de loc interesat, zise Carol-Quintul, și va trebui să-mi spui de unde ți-i procuri, dragă nepoate... Diamantul pe care voiam să i-l dăruiesc valorează o mie de pistoli !

Apoi, întorcîndu-se către curteni :

— Frumoasă pildă de urmat, domnilor ! spuse Carol-Quintul.

IX

LEONE—LEONA

Oricît stărui Emmanuel-Philibert pe lîngă Leone, după ce se întoarse la palatul Corsi unde locuia cu tatăl său, pentru a afla nu numai din ce pricină refuzase diamantul, dar şi ce-l făcuse să zboare, am putea zice, ca un pui de şoim speriat, cu un strigăt de spaimă, copilul rămase mut şi nici o rugăminte nu-l putu face să scoată o vorbă în privinţa asta.

Era aceeaşi încăpăţînare pe care ducesa Beatrice n-o putuse învinge cînd cercase să obţină informaţii de la copil în privinţa mamei lui, lămuriri pe care copilul refuzase mereu să i le dea.

Dar oare cum putea să fie amestecat împăratul Carol-Quintul în catastrofa ce lovise pe pajul orfan ? Iată ce-i era cu neputinţă lui Emmanuel-Philibert să ghicească. Orice ar fi fost, decît să-l socotească o clipă pe Leone capricios şi uşuratec, era gata să dea vina pe oricine, chiar pe unchiul lui.

Se scurseră doi ani de cînd se încheiase armistiţiul de la Nisa. Cam mult pentru regele Francisc I ca să-şi ţină cuvîntul. Aşa că toată lumea se mira şi mai ales Carol-Quintul, care, în timpul întrevederii avute cu cumnatul său, fusese mereu bănuitor cu privire la intenţiile regelui Franţei îndată ce el, Carol-Quintul, nu va mai fi acolo ca să-l ocrotească pe bietul duce.

Într-adevăr, abia ridicase ancora Împăratul că ducele de Savoia, reîntors la Nisa, primi o solie de la Francisc I.

Francisc I propunea unchiului său să-i redea Savoia, dacă Carol al III-lea îi ceda Piemontul pentru a-l anexa la coroana Franţei.

Ducele indignat de asemenea propunere trimise înapoi pe solii nepotului său, interzicîndu-le să mai apară în faţa lui.

Cine-i dăduse lui Francisc I atîta încredere încît să declare pentru a patra oară război împăratului ?

Era faptul că avea doi aliaţi noi, Luther şi Soliman, hughenoţii din Germania şi sarazinii din Africa. Ciudaţi aliaţi pentru regele *Prea-Creştin*, pentru *fiul cel mare al Bisericii* !

Lucru de mirare ! tot timpul acestei lungi lupte între Francisc I şi Carol-Quintul, acel căruia i se spune *regele-cavaler* nu-şi ţine niciodată cuvîntul ! După ce pierduse totul, *în afară de onoare*, pe cîmpul de bătălie de la Pavia, păteză pentru totdeauna această onoare, rămasă pînă atunci neatinsă, semnînd în închisoare un tratat pe care n-avea să-l respecte ! Iată regele pe care istoricii ar trebui să-l alunge din istorie, cum a alungat Hristos pe vînzători din templu ; iată pe soldatul făcut cavaler de Bayard şi blestemat de Sfîntul-Vallier ! De cum şi-a călcat cuvîntul pare că şi-a pierdut mintile ; este prietenul turcului şi al ereticului ; dă mîna dreaptă lui Soliman şi stînga lui Luther ; păşeşte, el fiul lui Ludovic cel Sfînt, alături de fiul lui Mahomed ! De asta, Dumnezeu, după ce i-a trimis înfrîngerea, fiica mîniei sale, îi trimite apoi ciuma, fiica răzbunării !

Asta nu împiedică cu nimic ca în cărţi, cel puţin în cele ale istoricilor, să poarte titlul de regele cavaler.

E adevărat că noi ceilalţi, poeţii, îl numim regele infam, sperjur faţă de duşmani, sperjur faţă de prieteni, sperjur faţă de Dumnezeu !

De astă dată, primind răspunsul ducelui de Savoia, el ameninţă Nisa.

Ducele de Savoia lăsă Nisa în grija unui viteaz cavaler savoiard numit Odinet de Montfort şi, retrăgîndu-se prin pasul Tende, ajunge la Verceil unde începe să adune puţinele forţe de care mai putea încă dispune.

Emmanuel-Philibert ceruse tatălui său favoarea de a rămîne la Nisa ca să-şi înceapă cariera armelor luptînd în acelaşi timp contra lui Francisc I şi contra lui Soliman. Fiind însă singurul şi ultimul moştenitor al casei sale,

ducele îl socotea prea prețios pentru a-i îndeplini asemenea dorință.

Nu se întîmplă același lucru cu Scianca-Ferro; el căpătă învoirea și o și folosi din plin.

Abia ajunseseră, ducele, fiul lui, Leone și suita la cîteva leghe de Nisa, că zăriră o flotă de două sute de corăbii, purtînd paviloanele turcești și franceze, ce debarcă în portul Villefranche zece mii de turci comandați de Khair-Eddin și douăsprezece mii de francezi comandați de ducele de Enghien.

Asediul fu teribil; garnizoana se apără pas cu pas; cu toții, cetățeni, soldați și gentilomi, făcură minuni de vitejie. Orașul fu străpuns în zece locuri diferite; turcii și francezii intrară prin zece breșe, luptîndu-se apoi pentru fiecare stradă, pentru fiecare casă, fiecare răspîntie. Focul mergea în pas cu asediatorii. Odinet de Montfort se retrase în castel, lăsînd dușmanului doar un oraș în ruină.

A doua zi, un herald îl somă să se predea.

Dar el îi spuse scuturînd din cap:

— Prietene, mergi pe un drum greșit adresîndu-te mie ca să-mi propui asemenea lașitate... Mă numesc *Montfort* [1]; emblema mea este *țeapa*, și deviza: *nu cedă!*

Montfort se arătă demn de deviza, de emblema și de numele său. Rezistă pînă cînd sosind pe de o parte ducele cu patru mii de piemontezi și pe de alta Alphonse d'Avalos cu șase mii de spanioli din partea împăratului, turcii și francezii fură nevoiți să ridice asediul.

A fost o mare sărbătoare pentru ducele Carol și pentru supușii săi, ziua cînd intră în Nisa, oricît de ruinat era orașul; a fost o mare sărbătoare și pentru Emmanuel-Philibert și scutierul său. Scianca-Ferro își cîștigase numele pe care i-l dăduse Carol al III-lea. Cînd fratele lui de lapte îl întrebă cum se descurcase cînd trebuise să lovească adevărate chiurase și adevărate scuturi:

— Eh! exclamase el, nu-i mai greu decît a despica stejarii... nu-i mai anevoios decît a sfărîma stîncile.

— Ah! de ce n-am fost și eu acolo! murmură Emmanuel-Philibert, fără a observa că Leone, cramponat de

[1] Montfort: munte puternic.

brațul lui, se făcuse palid gîndindu-se la primejdiile prin care trecuse Scianca-Ferro și la cele prin care va trece într-o zi Emmanuel.

Este adevărat că la puțină vreme bietul nostru paj se liniști cu totul, căci se încheie pacea de la Crespy, ca urmare a invaziei lui Carol-Quintul în Provence și, în același timp, a bătăliei de la Cérisole.

Pacea a fost semnată la 14 octombrie 1544.

Clauzele prevedeau ca Filip de Orléans, al doilea fiu al lui Francisc I, să se căsătorească peste doi ani cu fiica împăratului și să primească ca dotă ducatul Milanului și Țările de Jos; iar la rîndul său, regele Franței să renunțe la pretențiile lui asupra regatului Neapole și să redea ducelui de Savoia tot ce-i luase, cu excepția fortărețelor din Pignerol și Montmellian care vor rămîne alipite teritoriului francez ca cetăți de pază.

Tratatul trebuia pus în aplicare peste doi ani, adică la căsătoria ducelui de Orléans cu fiica împăratului.

După cum se vede, am ajuns la anul 1545. Copiii creșcuseră: Leone, cel mai tînăr din cei trei avea paisprezece ani, Emmanuel împlinise șaptesprezece, Scianca-Ferro, cel mai mare dintre ei, avea cu șase luni mai mult decît Emmanuel.

Ce se petrecea în inima lui Leone și de ce era tînărul din ce în ce mai trist? Iată întrebarea pe care și-o puneau zadarnic Emmanuel și Scianca-Ferro; iată ce-l întreba zadarnic Emmanuel pe Leone.

Lucru ciudat, într-adevăr! cu cît înainta în vîrstă, tînărul paj urma tot mai puțin exemplul celor doi camarazi ai lui. Emmanuel, pentru a face să fie uitată cu desăvîrșire porecla-i de Cardinalin și scutierul, pentru a merita tot mai mult porecla de Scianca-Ferro, își petreceau zile întregi în lupte închipuite; veșnic cu spada, lancea sau securea în mînă, tinerii se întreceau în forță și îndeminare. Emmanuel își însușise tot ce se poate cîștiga în mînuirea armelor; Scianca-Ferro dobîndise în vigoare și forță musculară tot ce poate primi un bărbat de la Cel-a-tot-puternic.

În timpul acesta Leone ori sta visător într-un turn, de unde putea să vadă exercițiile celor doi tineri și să-l urmărească din ochi pe Emmanuel; ori, dacă în furia

luptelor închipuite ei se îndepărtau prea mult, lua o carte și, retrăgîndu-se într-un cotlon singuratic al grădinii, se apuca să citească.

Singurul lucru pe care-l învățase Leone cu bucurie — fără îndoială pentru că vedea în asta un mijloc de a-l urma pe Emmanuel — era călăria ; dar de cîtva timp, pe măsură ce tristețea-i sporea, pajul se lăsa încetul cu încetul și de acest exercițiu.

Dar ceea ce îl mira îndeosebi pe Emmanuel era că întotdeauna fața lui Leone se întuneca și mai mult la ideea că el va ajunge un prinț bogat și puternic.

Într-o zi, ducele primi de la Carol-Quintul o scrisoare în care era vorba de un proiect de căsătorie între Emmanuel-Philibert și fiica fratelui său, regele Ferdinand. Leone se afla de față la citirea scrisorii ; neputîndu-și ascunde impresia ce-o făcuse asupră-i, spre marea uimire a ducelui Carol al III-lea și a lui Scianca-Ferro, ce căutau zadarnic motivele unei asemenea dureri, băiatul izbucni în plîns, ieșind din cameră.

După ce ducele Carol se retrase în apartamentele sale, Emmanuel se repezi pe urmele pajului. Ceea ce simțea pentru el, era un sentiment straniu ce nu semăna de loc cu cel care îl avea pentru Scianca-Ferro. Ca să salveze viața lui Scianca-Ferro el și-ar fi dat viața ; ca să crute sîngele fratelui său de lapte, și-ar fi dat sîngele ; dar și-ar fi dat și viața și sîngele, ar fi dat totul să oprească o singură lacrimă ce tremura pe marginea pleoapei catifelate și a genelor lungi, negre, ale lui Leone.

Așa că, văzîndu-l plîngînd, vru să cunoască pricina acelei dureri. De mai bine de un an observa tristețea crescîndă a micului paj și adesea îl întrebase care era pricina tristeții sale ; dar îndată Leone făcea o sforțare asupră-și, scutura capul ca pentru a alunga un gînd sumbru și răspundea surîzînd :

— Sînt prea fericit, monseniore Emmanuel, și mereu mă tem că asemenea fericire nu poate dura !

La rîndu-i, Emmanuel clătina din cap. Dar, cum își dădea seama că o prea mare stăruință părea a-l face și mai nenorocit pe Leone, se mulțumea să-i prindă mîinile într-ale sale și să-l privească fix, ca pentru a-l întreba în același timp prin toate simțurile.

Leone însă își ferea încet ochii și-și retrăgea ușor mîinile din mîinile lui Emmanuel.

Atunci Emmanuel pleca mîhnit să-l găsească pe Scianca-Ferro, care nici nu se gîndea să-l întrebe ce păs are și niciodată nu i-ar fi trecut prin minte să-i cuprindă mîinile și să-l întrebe cu privirea, atît de diferită era prietenia ce-l lega pe Emmanuel de Scianca-Ferro de cea care-l lega de Leone.

Dar, în ziua aceea, zadarnic îl căută Emmanuel pe paj mai bine de o oră în castel și în parc, că nu-l găsi nicăieri. Întrebă pe toată lumea, dar nimeni nu-l văzuse pe Leone. În sfîrșit, se adresă unui argat de la grajduri. După spusele lui, Leone intrase în biserică și probabil că se mai afla încă acolo.

Emmanuel alergă la biserică, cuprinse dintr-o privire tot interiorul sumbrei clădiri, și văzu într-adevăr pe Leone îngenunchiat în cel mai ferit colț al celei mai tainice capele.

Se apropie de el, aproape să-l atingă, fără ca pajul, cufundat în meditație, să-i fi simțit prezența. Atunci, mai făcu un pas și-l atinse pe umăr, rostindu-i numele.

Leone tresări și-l privi pe Emmanuel cu un aer aproape speriat.

— Dar ce faci tu în biserica asta, la asemenea oră, Leone ? îl întrebă îngrijorat Emmanuel.

— Mă rog lui Dumnezeu, răspunse cu melancolie Leone, să-mi insufle puterea de a îndeplini planul la care cuget.

— Și care ți-e planul, copile ? întrebă Emmanuel ; n-aș putea să-l știu și eu ?

— Dimpotrivă, monseniore, răspunse Leone, chiar domnia-ta îl vei ști primul.

— Îmi juri, Leone ?

— Vai ! da, monseniore, răspunse tînărul cu un surîs trist.

Emmanuel îl apucă de mînă și încercă să-l scoată din biserică. Leone însă își desprinse ușurel mîna, cum obișnuia să facă de cîtva timp și îngenunchie din nou, rugîndu-l cu un gest pe tînărul duce să-l lase singur ;

— Îndată ! spuse el ; simt nevoia să mai rămîn încă o clipă cu Dumnezeu.

În tonul tînărului era ceva atît de solemn şi de melancolic, încît Emmanuel nu încercă să mai stăruie.

Ieşi din biserică, dar îl aşteptă pe Leone la uşă. Leone tresări zărindu-l şi totuşi nu păru mirat că-l găseşte acolo.

— Şi secretul, întrebă Emmanuel, îl voi afla curînd ?

— Mîine sper că voi avea puterea să vi-l destăinuiesc, monseniore, răspunse Leone.

— Unde ?

— Aici, în biserică.

— La ce oră ?

— Veniţi la aceeaşi oră ca şi azi.

— Şi pînă atunci, Leone ?... întrebă, aproape rugător, Emmanuel.

— Pînă atunci, sper că monseniorul nu mă va sili să ies din camera mea ; am nevoie de singurătate ca să pot cugeta...

Emmanuel se uită la paj cu o nespusă stringere de inimă şi îl întovărăşi pînă la uşa lui. Ajunşi acolo, Leone vru să ia mîna prinţului şi s-o sărute ; Emmanuel, la rîndu-i îşi trase mîna şi întinse braţele ca să şi-l apropie pe copil şi să-l sărute pe obraz. Leone, însă, îl respinse blînd, se desfăcu din îmbrăţişare şi spuse cu un accent de o neasemuită dulceaţă şi tristeţe :

— Pe mîine, monseniore !

Şi intră la el.

Emmanuel rămase o clipă nemişcat în picioare în faţa uşii. Îl auzi pe Leone trăgînd zăvorul.

Răceala acelui fier scîrţîind de-a lungul uşii păru a-l străpunge pînă în adîncul inimii.

— O ! Doamne ! murmură el în şoaptă, ce se întîmplă cu mine, şi ce simt oare ?

— Ce naiba faci acolo ? rosti în spatele lui Emmanuel o voce aspră, în timp ce o mînă puternică i se aşeza pe umăr.

Emmanuel scoase un suspin, îl luă pe Scianca-Ferro de braţ şi-l trase după el în grădină.

Se aşezară unul lîngă altul pe o bancă.

Emmanuel îi povesti lui Scianca-Ferro toate cele petrecute între el şi Leone.

Scianca-Ferro se gîndi o clipă, privi în văzduh, îşi muşcă pumnul, apoi rosti deodată :

— Pariez că ştiu ce este !

— Ei, spune, ce-i ?

— Leone este îndrăgostit !

Emmanuel simţi ca o lovitură în inimă.

— Cu neputinţă ! îngînă el.

— Şi de ce, mă rog, cu neputinţă ? se înfurie Scianca-Ferro. Ce, eu parcă nu sînt ?

— Tu !... şi de cine ? întrebă Emmanuel.

— Ei ! asta-i ! de Gervaise, fata portarului de la castel... Îi era tare frică în timpul asediului, bietei copile ! mai ales după înnoptat, şi-o ţineam lîngă mine ca s-o liniştesc...

Emmanuel făcu o mişcare din umeri ce însemna că era absolut sigur că Leone nu iubea pe fiica vreunui portar.

Scianca-Ferro se înşelă asupra semnificaţiei gestului lui Emmanuel, luîndu-l drept un semn de dispreţ.

— Ei, domnule Cardinalin ! spuse el (cu tot cordonul Linei de aur, în unele momente Scianca-Ferro îi mai dădea încă porecla aceea lui Emmanuel) să nu-mi faci mie pe mofturosul !... Ei bine, eu îţi declar că o prefer pe Gervaise tuturor frumoaselor doamne de la curte... Şi, de-ar fi un turnir, aş fi gata să port culorile ei şi să-i apăr frumuseţea împotriva oricui s-ar prezenta !

— Aş plînge pe cei care n-ar fi de părerea ta, dragă Scianca-Ferro ! răspunse Emmanuel.

— Ai dreptate, căci pentru fiica portarului aş lovi tot aşa de năprasnic ca pentru fiica unui rege.

Emmanuel se ridică strînse mîna lui Scianca-Ferro şi se retrase în camera lui.

Hotărît lucru, cum spusese el însuşi, Scianca-Ferro lovea prea năprasnic ca să înţeleagă ce se petrecea în inima lui Emmanuel, să ghicească ce se petrecea în sufletul lui Leone.

Cît despre Emmnuel, deşi înzestrat cu o mult mai mare sensibilitate de simţire şi cu o rară fineţe de spirit, zadarnic căuta în singurătatea camerei sale şi în tăcerea

nopții să descopere nu numai ce se petrecea în sufletul lui Leone, dar și de ce era atît de tulburată inima lui.

Aștepta deci nerăbdător ziua următoare. Dimineața se scurse încet, fără ca Emmanuel să-l vadă pe Leone. Cînd sosi ora porni tremurînd de emoție spre biserică, ca și cum avea să se hotărască în viața sa un lucru de cea mai mare importanță.

Tratatul de la Crespy, semnat cu un an înainte, care trebuia să-i redea sau să-i ia definitiv domeniile, i se păruse mult mai puțin important decît taina ce avea să i-o dezvăluie Leone.

Găsi pe tînăr în același loc ca în ziua precedentă. Fără îndoială, se ruga de multă vreme. Pe chip i se citea o resemnare plină de melancolie. Cu siguranță că hotărîrea lui, încă șovăielnică în ajun, era acum luată.

Emmanuel se apropie repede de el; Leone îl întîmpină cu un zîmbet dulce și trist.

— Ei bine? întrebă Emmanuel.

— Ei bine, monseniore, răspunse Leone, vreau să vă cer o favoare.

— Anume ce, Leone?

— V-ați dat seama de slăbiciunea și nepriceperea mea la toate exercițiile corporale. Pentru viitorul vostru, aproape regal, veți avea nevoie de oameni puternici ca Scianca-Ferro, nu de copii plăpînzi și timizi ca mine, monseniore.

Leone făcu o sforțare să se stăpînească, și două lacrimi mari se rostogoliră pe obrajii lui.

— Monseniore, vă solicit o ciudată favoare: aceea de a vă părăsi.

Emmanuel făcu un pas înapoi. Viața lui, începută între Scianca-Ferro și Leone, nu și-o închipuise niciodată lipsită în viitor de vreunul din cei doi prieteni.

— Să mă părăsești? rosti el cu o nemărginită uimire.

Leone își aplecă capul fără a răspunde.

— Să mă părăsești? repetă Emmanuel cu un ton ce trăda cea mai profundă durere. Tu! să mă părăsești; pe mine? Nu se poate!

— Trebuie, înghină Leone cu o voce aproape neînțeleasă.

Emmanuel, ca un om ce simte că-i pe cale să înnebunească, își duse mîna la frunte, privi altarul și lăsă să-i cadă amîndouă brațele lipsite de vlagă de-a lungul trupului. Cîteva secunde se întrebase pe el însuși. După asta îl întrebase pe Dumnezeu și, neprimind răspuns nici de pe pămînt, nici din cer, îl cuprinse din nou deznădejdea.

— Să mă părăsești, reluă el pentru a treia oară, ca și cum nu se putea deprinde cu acel cuvînt; pe mine care te-am găsit aproape mort, Leone! pe mine care te-am primit ca pe un trimis al Providenței! pe mine care te-am tratat totdeauna ca pe un frate!... Oh!

— Tocmai din pricina asta, monseniore; tocmai pentru că îți datorez prea mult și rămînînd lîngă domnia-ta, nu pot să-ți înapoiez nimic din cele ce-ți datorez. De asta aș vrea să mă rog toată viața pentru binefăcătorul meu.

— Să te rogi pentru mine? făcu Emmanuel din ce în ce mai mirat. Și unde, mă rog?

— În vreo sfîntă mănăstire, care îmi pare un loc mai potrivit pentru un biet orfan ca mine, decît cel pe care l-aș ocupa la o curte strălucită, cum va ajunge a voastră.

— Mamă,biată mamă! murmură Emmanuel, tu care-l iubeai atît, ce ai spune dacă ai auzi așa ceva?

— În fața lui Dumnezeu care ne ascultă, zise Leone punînd cu solemnitate mîna pe brațul tînărului prinț, în fața lui Dumnezeu care ne ascultă, ea ar spune că am dreptate.

În răspunsul lui Leone era atîta sinceritate, atîta convingere, dacă nu a inimii, cel puțin a conștiinței, încît Emmanuel fu zguduit.

— Leone, spuse el, fă ce vrei, copile, ești liber. Am încercat să te leg sufletește de mine, dar niciodată nu mi-a trecut prin cap că aș avea vreun drept asupra ființei tale. Totuși îți cer să nu te grăbești a lua o hotărîre; mai așteaptă opt zile, mai așteaptă...

— Ah! exclamă Leone, dacă nu plec în clipa cînd Dumnezeu îmi dă puterea de a te părăsi, Emmanuel, nu voi mai pleca niciodată și să știi, urmă copilul izbucnind în lacrimi, că trebuie să plec!

— Să pleci!... Dar de ce, de ce să pleci?

La această întrebare, Leone răspunse doar cu una din acele tăceri împietrite, pe care le mai manifestase încă în două ocazii : prima dată în satul Oleggio, cînd ducesa îl întrebase despre părinții și originea lui ; a doua oară la Genova, cînd Emmanuel voise să știe de ce refuzase diamantul lui Carol-Quintul.

Totuși voia să mai stăruie, cînd auzi în biserică un pas străin.

Era unul din slujitorii tatălui său care venea repede să-i spună că ducele Carol voia să-l vadă fără întîrziere.

Primiseră veşti importante din Franța.

— După cum vezi, Leone, se întoarse Emmanuel către tînăr, trebuie să te părăsesc ; diseară am să te revăd și, dacă stărui în hotărîrea ta, Leone, ei bine ești liber, copile. Poți să mă părăsești mîine, sau chiar astă seară, dacă crezi că nu trebuie să rămîi mai mult timp lîngă mine.

Leone nu răspunse ; căzu iar în genunchi cu un geamăt înăbușit, ca și cum i se sfîșia inima.

Emmanuel se îndepărtă ; dar, înainte de a ieși din biserică, nu se putu stăpîni să nu întoarcă de două, trei ori capul ca să-și dea seama dacă copilul suferea tot atîta simțindu-l că se îndepărtează pe cît suferea el.

Rămas singur, Leone se mai rugă încă o oră ; apoi mai liniștit se întoarse în camera lui. În absența lui Emmanuel, hotărîrea sa, șovăielnică atît timp cît tînărul prinț fusese de față, îi revenea călăuzită de acel înger cu inimă de gheață numit rațiunea.

Dar ajuns în cameră, gîndul că Emmanuel putea să apară dintr-o clipă în alta pentru a face o ultimă încercare, îl tulbură.

Tresărea la orice zgomot ce se auzea pe scări ; pașii care răsunau pe coridor păreau, trecînd prin fața ușii, că păsesc pe inima lui.

Se scurseră două ore, se auzi un pas. Ah ! de astădată Leone nu mai avu nici o îndoială : recunoscuse acel pas.

Ușa se deschise și Emmanuel apăru.

Era trist, și totuși în privirea lui lucea o rază de bucurie pe care tristețea nu izbutea s-o stingă cu totul.

— Ei, Leone, întrebă el după ce închise ușa, ai chibzuit bine ?

— Monseniore, răspunse Leone, cînd m-ai părăsit hotărîrile mele erau luate.

Așa că stărui în hotărîrea de a mă părăsi ?

Leone n-avu puterea să răspundă ; se mulțumi să dea afirmativ din cap.

— Și asta, urmă Emmanuel cu un surîs melancolic, mai cu seamă pentru că voi ajunge un mare prinț și voi avea o curte strălucită ?

Leone înclină din nou capul.

— Ei bine, spuse Emmanuel cu oarecare amărăciune, în privința asta fii fără grijă, Leone ! Astăzi sînt mai sărac ca niciodată.

Leone își ridică capul și Emmanuel putu să vadă uimirea strălucind printre lacrimi în ochii lui frumoși.

— Al doilea fiu al regelui Franței, ducele de Orléans, a murit, zise Emmanuel ; astfel că tratatul de la Crespy este rupt.

— Și... și ?... întrebă Leone, interogîndu-l pe Emmanuel cu toate trăsăturile chipului său.

— Și, urmă Emmanuel, cum împăratul Carol-Quintul, unchiul meu, nu cedează ducatul Milanului vărului meu Francisc I, vărul meu Francisc I nu restituie domeniile tatălui meu.

— Dar, întrebă Leone cu o nespusă îngrijorare ; căsătoria cu fiica regelui Ferdinand, căsătoria aceea propusă chiar de împărat... căsătoria, se mai face ?

— Ei ! dragă Leone, zise tînărul ; cel pe care împăratul voia să-l căsătorească cu nepoata lui era contele de Bresse, prințul de Piemont, ducele de Savoia, era un tot încoronat, știi, nu sărmanul Emmanuel-Philibert, care nu mai are din toate domeniile sale decît orașul Nisa, valea Aosta și vreo trei-patru cetăți ca vai de lume împrăștiate prin Savoia și Piemont.

— Ah ! exclamă Leone cu o bucurie pe care nu și-o putu înăbuși.

Dar, aproape imediat, recăpătîndu-și stăpînirea de sine ce amenința să-i scape :

— N-are importanță ! zise el, asta nu trebuie să schimbe întru nimic cele hotărîte, monseniore.

— Vra să zică, întrebă Emmanuel, mai trist și mai întunecat de hotărîrea aceea a copilului decît fusese la

vestea pierderii domeniilor sale, totuşi mă părăseşti, Leone ?

— Cum trebuia neapărat ieri, la fel trebuie neapărat şi astăzi, Emmanuel.

— Ieri, Leone, eram bogat, eram puternic, aveam pe cap o coroană ducală ; astăzi sînt sărac, sînt despuiat, nu mi-a mai rămas decît o sabie în mînă. Părăsindu-mă ieri, Leone, nu erai decît crud ; părăsindu-mă azi, eşti nerecunoscător !... Adio, Leone !

— Nerecunoscător ? strigă Leone. O ! Doamne, auzi-l, spune că sînt nerecunoscător !

Apoi, cum tînărul prinţ, cu privirea înegurată şi sprîncenele încruntate, pornea spre uşă :

— O ! Emmanuel, Emmanuel ! strigă Leone, dacă mă părăseşti astfel, voi muri !

Emmanuel se răsuci în loc şi-l văzu pe copil cu braţele întinse spre el, palid, clătinîndu-se, gata să leşine.

Se repezi, îl prinse în braţe şi, mînat de o pornire spontană, fără să-şi dea seama ce face, îşi apăsă buzele pe buzele lui Leone.

Leone scoase un strigăt atît de dureros ca şi cum l-ar fi ars un fier înroşit, căzu pe spate şi leşină.

Agrafa vestei stringîndu-i pieptul, Emmanuel o desfăcu, apoi, cum copilul se sufoca din pricina gulerului plisat şi scrobit, i-l rupse şi-n acelaşi timp, pentru a-i da putinţă să respire, îi descheie toţi nasturii pieptarului.

Atunci însă, fu rîndul lui să scoată un strigăt, nu de durere, ci de surpriză, de uimire, de bucurie.

Leone era femeie !

Revenindu-şi din leşin, Leone nu mai exista ; în schimb Leona era amanta lui Emmanuel-Philibert.

Din acel moment, nu mai putu fi vorba pentru biata copilă să se despartă de iubitul ei căruia, fără un cuvînt de lămurire, îi explicase totul, tristeţe, singurătate, dorinţa de fugă. Dîndu-şi seama că-l iubeşte pe Emmanuel-Philibert, Leona voise să se îndepărteze de el, dar din clipa din care tînărul îi cucerise dragostea, Leona îl dăruise viaţa.

Pentru toată lumea, pajul urmă să fie un tînăr cu numele Leone.

Numai pentru Emmanuel-Philibert, Leone era o frumoasă copilă pe care-o chema Leona.

Ca prinţ Emmanuel-Philibert pierduse Bresse, Piemontul şi Savoia, rămînîndu-i numai Nisa, Valea Aosta şi oraşul Verceil.

Ca om însă, nu pierduse nimic, pentru că Dumnezeu îi dăduse pe Scianca-Ferro şi pe Leona, cele mai nepreţuite daruri, pe care Cel de Sus în mărinimia-i fără de margini le poate oferi unuia din aleşii săi :

Devotamentul şi iubirea !

X

CELE TREI VEŞTI

Să spunem acum în cîteva rînduri ce se petrecuse în timpul scurs între perioada aceea şi epoca în care ne aflăm.

Emmanuel-Philibert spusese lui Leone că nu-i mai rămînea decît spada.

Liga protestanţilor din Germania înfiinţată de Jean-Frederic, elector de Saxa, ce era neliniştită de încălcările repetate ale Imperiului, intrînd cu violenţă în acţiune îi dădu tînărului prinţ ocazia să-şi ofere spada lui Carol-Quintul.

De astădată împăratul acceptă.

Prinţii protestanţi pretextau că atîta vreme cît trăia împăratul, fratele lui, Ferdinand, nu putea fi rege al romanilor.

Liga se întemeie în orăşelul Smalkalde situat în comitatul Hennecery ce aparţinea landgravului de Hesse ; de acolo îşi trage şi numele de *Liga de la Smalkalde*, cum a rămas cunoscută.

Henric al VIII-lea din scrupul se abţinuse ; Francisc I dimpotrivă, i se alăturase din toată inima. Situaţia asta dură de multă vreme : de la 22 decembrie 1530, ziua primei întruniri.

Şi Soliman făcea parte din ligă. De fapt îi şi dăduse ajutor venind să asedieze Messina, în 1532.

Dar Carol-Quintul pornise împotrivă-i cu o armată de nouăzeci de mii de pedestraşi şi treizeci de mii de cai, silindu-l să ridice asediul. Apoi, ajutat şi de ciumă, zdrobise armata lui Francisc I în Italia. Astfel, pe de o parte intervenise tratatul de la Cambrai din 5 august 1529 şi pe de alta, tratatul de la Nurenberg din 23 iulie 1532 care, pentru puţin timp, adusese pacea în Europa.

Cunoaştem durata tratatelor încheiate cu Francisc I. Tratatul de la Nurenberg fu călcat şi liga din Smalkalde, care avusese timp să-şi adune toate forţele, intră cu violenţă în acţiune.

Împăratul în persoană porni împotriva smalkaldezilor. Ceea ce se petrecea în Germania părea întotdeauna că-l atingea în chip deosebit faţă de ceea ce se petrecea în altă parte.

Asta din pricină că împăratul înţelegea că de cînd papalitatea decăzuse, cea mai mare putere din lume era imperiul.

Astfel stăteau lucrurile cînd la 27 mai 1545 Emmanuel-Philibert plecă spre Worms, unde se afla împăratul. Tînărul prinţ era întovărăşit, ca întotdeauna, de Scianca-Ferro şi de Leone.

Patruzeci de gentilomi îl urmau.

Era toată armata pe care o putuse ridica de pe domeniile rămase, cel ce mai purta încă titlurile de duce de Savoia, de Chablais şi de Aosta; prinţ de Piemont, de Achaia şi de Moreea; conte de Geneva, de Nisa, de Asti, de Bresse şi de Romont; senior de Verceilt, de Beaufort, de Bugey şi de Fribourg; prinţ şi vicat permanent al Sfîntului-Imperiu; marchiz de Italia şi rege al Ciprului, ca s-o trimită cumnatului său.

Carol-Quintul îşi primi nepotul cu toată cinstea cuvenită, îngăduind să i se dea în prezenţa lui titlul de Maiestate, din cauza acelui regat al Ciprului asupra căruia tatăl său pretindea că are drepturi.

Emmanuel-Philibert răspunse acestei primiri frumoase făcînd minuni de vitejie la bătălia de la Ingolstadt şi de la Mühlberg.

Aceasta din urmă încheie lupta. Zece din cei patruzeci de gentilomi ai lui Emmanuel-Philibert lipsiră seara la apelul şefului lor, fiind morţi sau răniţi.

Cît despre Scianca-Ferro, recunoscînd în mijlocul bătăliei pe electorul Jean-Frederic după voinicu-i cal frizon, după statura-i uriaşă şi loviturile-i teribile, se ţinuse cu încăpăţînare după el.

Cu siguranţă că tînărul şi-ar fi cîştigat aici numele de Scianca-Ferro, dacă nu şi l-ar fi cucerit demult.

Cu dosul teribilei sale barde dăduse o lovitură ce sfărîmase braţul drept al prinţului, apoi cu tăişul îi dăduse altă lovitură care-i tăiase coiful şi obrazul, astfel că atunci cînd prizonierul îşi ridicase viziera ciuntită a coifului în faţa împăratului, trebuise să-şi spună numele; întreg obrazul era o înspăimîntătoare rană.

Francisc I murise cu o lună înainte. Pe patul de moarte spusese fiului său că toate nenorocirile Franţei se trag de la alianţa lui cu protestanţii şi cu turcii şi, recunoscînd că atotputernicul era de partea lui Carol-Quintul, povăţuise pe viitorul rege al Franţei să rămînă în termeni paşnici cu el.

Urmă un răstimp de linişte, în care Emmanuel-Philibert se duse să-şi vadă tatăl la Verceil. Revederea fu dulcoasă căci îi unea o mare dragoste; fără îndoială, dacele de Savoia avea presimţirea că-şi îmbrăţişa fiul pentru ultima oară!

Sfatul dat de Francisc I lui Henric al II-lea nu lăsă urme adînci în inima acestui rege lipsit de geniu militar, dar cu porniri războinice şi războiul se aprinse din nou în Italia cu ocazia asasinării ducelui de Piacenza, acel Paul-Ludovic Farnese, fiul mai mare al lui Paul al III-lea, despre care am mai vorbit. Muri la Piacenza în 1548, asasinat de către Palavicini, Landi, Anguisuola şi Gonfalonieri care predară apoi imediat oraşul lui Ferdinand de Gonzague, guvernatorul ducatului Milano din partea lui Carol-Quintul.

Pe de altă parte, Octave Farnese, al doilea fiu al papei Paul al III-lea, pusese stăpînire pe Parma şi pentru a nu fi silit s-o dea înapoi ceruse protecţia regelui Henric al II-lea.

Ori, chiar de pe cînd trăia Paul-Ludovic, Carol-Quintul revendicase mereu Parma şi Piacenza, ca oraşe ce făceau parte din ducatul Milanului.

Ne amintim de discuţiile pe care le avusese la Nisa în privinţa asta cu papa Paul al III-lea.

Asta fu deajuns ca să reaprindă războiul care izbucni în acelaşi timp în Italia şi în Ţările de Jos.

Ca de obicei, în Flandra îşi concentră Carol-Quintul forţele lui cele mai mari ; deci natural că ochii noştri, care căutau pe Emmanuel-Philibert, s-au îndreptat spre nord chiar de la începutul acestei cărţi.

Am povestit cum, după asediul Metz-ului şi cucerirea localităţilor Thérouanne şi Hesdin, împăratul, însărcinînd pe nepotul său să reclădească oraşul din urmă, îl numise comandantul suprem al armatelor din Flandra şi guvernator al Ţărilor-de-Jos.

Atunci, ca pentru a compensa această deosebită onoare, o mare durere se abătu asupra lui Emmanuel-Philibert, sfîşiindu-i inima.

La 17 septembrie 1553, tatăl său, ducele de Savoia, muri !

În această calitate de comandant suprem şi cu doliul morţii părintelui său, dacă nu păstrat în îmbrăcăminte, ci, ca al lui Hamlet, întipărit numai pe chip, l-am văzut ieşind din tabăra imperială şi-l vedem acum renitorcîndu-se, după ce făcuse să-i fie respectată autoritatea, aşa cum făcuse altădată Romulus.

Un curier al lui Carol-Quintul îl aştepta în faţa cortului : împăratul dorea să-i vorbească imediat.

Emmanuel descălecă numaidecît, aruncă frîul calului în mîinile unuia dintre oamenii săi, făcu un semn din cap către scutier şi paj dîndu-le a înţelege că nu se îndepărta de ei decît atît cît îl va reţine Carol-Quintul, desfăcu cureaua sabiei, puse sabia sub braţ, cum avea obiceiul să facă cînd mergea pe jos — pentru ca mînerul să-i fie întotdeauna la îndemînă în cazul cînd ar fi trebuit s-o scoată din teacă ; — după care se îndreptă spre cortul modernului Cezar.

Santinela îi prezentă arma şi el intră precedat de curier, ce trebuia să vestească împăratului sosirea lui.

Cortul de campanie al împăratului era împărţit în patru compartimente, în afară de un fel de anticameră, ori mai degrabă de portic susţinut de patru stîlpi.

Cele patru compartimente ale cortului imperial slujeau, unul de sufragerie, al doilea de salon, al treilea de dormitor şi ultimul de cameră de lucru.

Fiecare era mobilat prin donaţiile unui oraş şi împodobit cu trofeele unei victorii.

Singurul trofeu din camera de culcare a împăratului era spada lui Francisc I, atîrnată la căpătîiul patului. Era un trofeu simplu, după cum vedeţi ; dar pentru Carol-Quintul, care a luat-o cu el chiar şi la mănăstirea Saint-Just, preţuia mai mult decît toate trofeele din celelalte trei încăperi.

Cel ce scrie rîndurile de faţă adesea, cu o tristă şi melancolică privire spre trecut, a ţinut şi a tras această sabie purtată de Francisc I care o predase, de Carol-Quintul care o primise şi de Napoleon care o redobîndise.

Stranie nimicnicie a lucrurilor pămînteşti ! ajunsă aproape singura zestre a unei frumoase prinţese decăzute, ea este astăzi proprietatea unui servitor al Caterinei a II-a.

O, Francisc I ! o, Carol-Quintul ! o, Napoleon !

Deşi numai traversă anticamera, Emmanuel-Philibert, — cu ochiul ager al comandantului care vede totul dintr-o privire şi într-o secundă, — Emmanuel-Philibert, repetăm, observă un om cu mîinile legate la spate, păzit de patru soldaţi.

Omul legat era îmbrăcat ţărăneşte ; dar cum avea capul descoperit, lui Emmanuel-Philibert i se păru că nici pletele şi nici tenul nu i se potriveau cu hainele.

Se gîndi că ar putea fi un spion francez pe care tocmai îl prinseseră şi că împăratul îl chemase în legătură cu asta.

Carol-Quintul se afla în camera lui de lucru ; ducele intră la împărat imediat ce fu anunţat.

Carol-Quintul, născut odată cu secolul al XVI-lea, era pe atunci un om de cincizeci de ani, scund de statură, dar voinic ; ochiu-i ager scînteia sub sprîncene, cînd suferinţa nu-i umbrea strălucirea.

Părul îi căruntise, dar barba, mai mult deasă decît lungă, rămăsese de un roșu aprins.

Stătea întins pe un fel de divan turcesc acoperit cu stofe orientale capturate din cortul lui Soliman, în fața Vienei.

Aproape, la îndemînă, strălucea un trofeu de hangere și iatagane arabe. Era înfășurat într-o haină de casă lungă de catifea neagră căptușită cu jder. Chipu-i era mohorît și părea că așteaptă cu nerăbdare pe Emmanuel-Philibert.

Totuși, cînd i se anunță sosirea ducelui, expresia de nerăbdare dispăru într-o clipă, cum dispare la suflarea crivățului un nour ce întunecă lumina zilei.

În timpul celor patruzeci de ani de domnie împăratul avusese timp să învețe cum să-i dea chipului său o anumită expresie și, trebuie să spunem, nimeni nu era mai abil ca el în această artă.

De cum își aruncă ochii asupra împăratului, Emmanuel-Philibert înțelese totuși că acesta avea de discutat cu el lucruri grave.

Carol-Quintul, zărindu-și nepotul, întoarse capul spre el și, făcînd o sforțare ca să-și schimbe poziția, îi adresă un salut amical cu mîna și capul.

Emmanuel-Philibert se înclină respectuos.

Împăratul începu convorbirea în limba italiană. El, care regretase toată viața că nu putuse niciodată învăța latina și greaca, vorbea la fel de bine cinci limbi vii: italiana, spaniola, engleza, flamanda și franceza. Chiar el singur explica cum foolsește cele cinci limbi.

— Am învățat italiana, spunea el, ca să vorbesc cu papa; spaniola ca să vorbesc cu mama mea Ioana; engleza ca să vorbesc cu mătușa mea Ecaterina; flamanda ca să vorbesc cu compatrioții și prietenii mei; și în sfîrșit, franceza ca să-mi vorbesc mie însumi.

Oricîtă grabă ar fi avut să vorbească despre treburile lui cu cei pe care îi chema la el, împăratul începea întotdeauna cu cîteva vorbe despre ale lor.

— Ei, întrebă el în italiană, ce mai noutăți din tabără?

— Sire, răspunse Emmanuel-Philibert folosind aceeași limbă de care se servise Carol-Quintul și care de altfel

era limba lui maternă, o noutate pe care Maiestatea Voastră nu va întîrzia s-o afle dacă nu i-aș spune-o eu însumi. Vestea că, pentru a face respectat titlul meu și autoritatea voastră, am fost silit să aplic o pedeapsă, exemplară.

— O pedeapsă exemplară! repetă distrat împăratul care se întorsese iar la gîndurile lui; anume ce?

Emmanuel-Philibert începu povestirea celor întîmplate între el și contele de Waldeck; dar oricît de importantă era povestirea, se vedea bine că Carol-Quintul n-o asculta decît cu-o ureche iar gîndul lui era aiurea.

— Bine! spuse pentru a treia oară împăratul cînd Emmanuel-Philibert sfîrși.

Însă cufundat în sinea lui, probabil că nu auzise nici un cuvînt din raportul făcut de generalul său.

Într-adevăr, pentru a-și ascunde preocuparea, tot timpul povestirii împăratul își privise degetele mîinii drepte, sucite și deformate de gută, mișcîndu-le cu greutate.

Asta era adevărata dușmancă a lui Carol-Quintul, dușmancă mult mai înverșunată împotrivă-i decît Soliman, Francisc I și Henric al II-lea! Guta și Luther erau cei doi demoni care nu-l lăsau o clipă în pace.

Așa că îi punea pe amîndoi în aceeași oală.

— Ah! fără Luther și fără guta mea, spunea el uneori, strîngîndu-și în pumn barba-i roșie cînd descăleca frînt de oboseală după un drum lung sau după efortul unei bătălii crîncene — ah! fără Luther și fără guta mea, ce somn aș mai trage la noapte!

Urmă un minut de tăcere după povestirea lui Emmanuel-Philibert pînă cînd împăratul reluă conversația.

În sfîrșit acesta întorcîndu-se către nepotul său rosti:

— Și eu am a-ți spune noutăți, chiar noutăți neplăcute!

— De unde, auguste împărate?

— De la Roma.

— A fost ales Papa!

— Da.

— Și cum îl cheamă?

— Petru Caraffa... Cel pe care îl înlocuiește avea exact vîrsta mea, Emmanuel, era născut în același an cu

mine : Marcel al II-lea... bietul Marcel ! Moartea lui nu-mi spune oare că și eu trebuie să mă pregătesc să mor ?

— Sire, zise Emmanuel, era născut în același an cu mine : Marcel al II-lea... bietul Marcel ! Moartea lui nu-mi spune oare că și eu trebuie să mă pregătesc să mor ?

— Sire, zise Emmanuel, cred că gîndul vostru n-ar trebui să stăruie asupra acestui eveniment și să privească moartea papii Marcel ca pe o moarte obișnuită. Cardinalul Marcel Cervino era sănătos, voinic și ar fi putut trăi pînă la o sută de ani ; cardinalul Marcel Cervino, ajuns papa Marcel al II-lea, moare în douăzeci de zile !

— Da, știu bine, răspunse Carol-Quintul gînditor ; dar și el prea era grăbit să ajungă papă. S-a încoronat cu tiara în vinerea mare, adică chiar în ziua cînd Mîntuitorul a purtat coroana de spini. Poate asta să-i fi purtat nenoroc... Așa că mă preocupă mai puțin moartea lui, decît alegerea lui Paul al IV-lea.

— Totuși, dacă nu mă înșel, sire zise Emmanuel, Paul al IV-lea este napolitan, adică un supus al Măriei Tale ?

— Da, fără îndoială ; dar întotdeauna mi s-au făcut raporturi defavorabile despre acest cardinal și tot timpul cît a stat la curtea Spaniei eu personal am avut a mă plînge de el. Ah ! urmă Carol-Quintul cu o expresie de oboseală, va trebui să reîncep cu dînsul lupta pe care o duc de douăzeci de ani cu predecesorii lui și am ajuns la capătul puterilor !

— Vai ! sire !

Carol-Quintul căzu într-un fel de visare de care însă se scutură îndată.

— De altfel, adăugă cu un suspin ca pentru sine, poate că și acesta mă va înșela cum m-au înșelat și ceilalți papi ; aproape întotdeauna se comportau exact contrariu decît atunci cînd erau cardinali. L-am crezut pe Medici, Clement al VII-lea, un om pașnic, hotărît și constant ; bun ! iată-l numit papă și mă pomenesc că m-am înșelat în toate privințele, că-i o fire neliniștită, un încurcă-lume și un nestatornic ! Dimpotrivă, îmi închipuisem că Iuliu al III-lea își va neglija treburile pentru plăceri, că nu se va ocupa decît de distracții și serbări : *peccato* ! n-a existat niciodată un papă mai harnic și mai conștiincios, pe care să-l intereseze mai puțin plăcerile lumești ca el ! Ce ne-a mai dat de furcă, el și cu cardinalul lui, Polus, cînd cu căsătoria lui Filip al II-lea cu vara lui, Maria Tudor ! Dacă nu l-am fi oprit pe turbatul acela de Polus la Augsburg, cine știe dacă s-ar mai fi făcut pînă azi căsătoria ?... Ah ! sărmane Marcel ! spuse împăratul scoțînd încă un suspin mai expresiv ca primul, nu din pricină că te-ai încoronat în Vinerea Mare n-ai supraviețuit decît douăzeci de zile întronării tale, ci fiindcă erai prietenul meu !

— Să lăsăm asta în grija timpului, auguste împărate, rosti Emmanuel-Philibert ; Maiestatea Voastră mărturisește singur că s-a înșelat asupra lui Clement al VII-lea și a lui Iuliu al III-lea, poate se înșeală și asupra lui Paul al IV-lea.

— Să dea Dumnezeu ! mă îndoiesc însă.

Se auzi un zgomot la ușă.

— Ce este, întrebă Carol-Quintul iritat. Am spus să nu ne deranjeze nimeni. Vezi despre ce este vorba, Emmanuel.

Ducele ridică draperia din fața ușii, avu un schimb de vorbe cu persoanele ce se aflau în încăperea vecină și întorcîndu-se spre împărat :

— Sire, spuse el, a sosit un curier din Spania, de la Tordesillas.

— A ! lasă-l să intre, copilul meu ; fără îndoială, aduce vești de la mama !

Curierul se înfățișă.

— Nu-i așa, se adresă Carol-Quintul în spaniolă curierului, ai vești de la mama mea ?

Curierul, fără să răspundă, întinse o scrisoare lui Emmanuel-Philibert care i-o luă din mînă.

— Dă-mi-o, Emmanuel ! dă-mi-o ! zise împăratul. Este sănătoasă, nu-i așa ?

Curierul păstră înainte tăcerea. Pe de altă parte, Emmanuel ezita să-i dea lui Carol-Quintul scrisoarea cu pecete neagră. Carol-Quintul văzu pecetea și se înfioră.

— Ei ! făcu el, iată că alegerea lui Paul al IV-lea îmi poartă nenoroc !... Dă-o, copilul meu, urmă el întinzînd mîna spre Emmanuel.

Emmanuel se supuse ; ar fi fost copilăresc să mai întîrzie.

— Măria-ta, zise el oferind scrisoarea lui Carol-Quintul, aminteşte-ţi că eşti om !

— Da, răspunse Carol-Quintul, aşa li se spunea victorioşilor de altă dată...

Şi tremurînd de emoţie deschise scrisoarea.

Nu cuprindea decît cîteva rînduri şi totuşi ca s-o citească trebui s-o reia de două, trei ori de la capăt.

Lacrimile îi tulburau vederea ; ochii săi palizi, secătuiţi de ambiţii, erau parcă ei înşişi miraţi de asemenea minune ; că mai puteau să plîngă.

După ce-o sfîrşi, o întinse lui Emmanuel-Philibert care i-o luă din mînă, apoi se lăsă pe divan.

— Moartă ! zise el, moartă la 13 april 1555, chiar în ziua în care Petru Caraffa era numit papă !... Ei ! fiule, nu-ţi spuneam eu că omul acesta îmi va aduce nenoroc !

Emmanuel îşi aruncase privirea pe scrisoare. Era semnată de notarul regal din Tordesillas. Vestea, într-adevăr, moartea Ioanei de Castilia, mama lui Carol-Quintul, cunoscută în istorie mai mult sub denumirea de Ioana cea Nebună.

Rămase o clipă nemişcat în faţa acelei mari dureri, pe care nu ştia cum s-o aline căci Carol-Quintul îşi adora mama.

— Măria-ta, murmură el după un timp, aminteşte-ţi de toate vorbele pe care, în bunătatea ta, mi le-ai spus acum doi ani, cînd şi eu am avut nefericirea să-l pierd pe tatăl meu.

— Da, se spun asemenea vorbe, îi răspunse împăratul. Găsim motive frumoase cînd e vorba să mîngîiem pe alţii, dar cînd ne vine rîndul sîntem neputincioşi să ne consolăm pe noi singuri !

— De asta nici nu te consolez, Măria-Ta, zise Emmanuel ; dimpotrivă, îţi spun : „Plîngi, plîngi, căci nu eşti decît un om !"

— Ce viaţă dureroasă a avut, Emmanuel ! suspină Carol-Quintul. În 1496 s-a căsătorit cu tatăl meu, Filip-

cel-Frumos pe care îl adora. În 1506 soţul îi moare otrăvit dintr-un pahar cu apă pe care-l bea la jocul cu mingea şi ea înebuneşte de durere ! Zece ani aşteaptă învierea soţului ei pe care i-o făgăduise un călugăr pentru a o consola şi de zece ani nu ieşise din Tordesillas decît în 1516 ca să mă întîmpine la Villa-Viciosa şi să-mi pună pe cap, cu mîna ei, coroana Spaniei. Nebună din dragostea ce-o purtase soţului, nu-şi venea în fire decît atunci cînd se ocupa de fiul ei ! iată mamă ! cel puţin, întreaga-mi domnie este o mărturie a respectului ce i-l purtam. Nu s-a întîmplat în Spania nici un lucru însemnat de patruzeci de ani fără să i se ceară părerea — deşi n-o putea da întotdeauna, dar era datoria mea de fiu să procedez astfel şi mi-o îndeplineam. — Ştiu tu că deşi era spaniolă, adevărată spaniolă, s-a dus să nască în Flandra numai ca să pot ajunge într-o zi împărat în locul bunicului meu Maximilian ? Ştii tu, că împotriva dragostei ei de mamă, a renunţat să mă alăpteze de teamă că aş putea fi învinuit că sînt prea spaniol, numai fiindcă am supt laptele ei ? Şi, în adevăr, prunc de sîn al Anei Sterel şi cetăţean al Gand-ului, sînt cele două principale titluri cărora le datorez coroana imperială. Ei bine, chiar înainte de naşterea mea, mama prevăzuse toate astea ! Ce-aşi putea face acum pentru ea moartă ? Funerarii frumoase ? Le va avea. Dar, cînd te gîndeşti, să fii împăratul Germaniei, regele Spaniei ,al Neapolului, al Siciliei şi al celor două Indii, să ai un imperiu în care soarele nu apune niciodată, cum spun cei care mă linguşesc şi să nu poţi face nimic altceva pentru mama ta moartă, decît nişte funerarii frumoase !... Ah ! Emmanuel, cît de mărginită este puterea celui mai puternic dintre stăpînitori !

În acel moment draperia de la intrarea cortului se dădu într-o parte şi prin deschizătură zăriră un ofiţer plin de praf care părea şi el purtător de veşti grabnice.

Chipul împăratului arăta atîta suferinţă, încît uşierul care-şi luase răspunderea, dată fiind importanţa veştilor pe care le aducea cel de al treilea curier, să încalce consemnul întrînd în camera de lucru a lui Carol-Quintul, se opri deodată.

Dar Carol-Quintul văzuse pe ofiţerul plin de praf.

— Intră se adresă în flamandă curierului ; ce este ?

— Auguste împărate, spuse acesta înclinîndu-se, Regele Henric al II-lea a pornit războiul cu trei corpuri de armată : primul, sub comanda lui, avînd în subordine pe conetabilul de Montmorency ; al doilea comandat de mareşalul de Saint-André şi al treilea comandat de ducele de Nevers.

— Ei, şi mai departe ? îl întrebă împăratul.

— După asta, sire, regele Franţei a asediat Marienburg şi l-a cucerit ; la ora aceasta înaintează spre Bouvines.

— În ce zi a început asedierea Marienburgului ?

— La 13 april, sire !

Carol-Quintul se întoarse spre Emmanuel-Philibert.

— Ei, îl întrebă el în franceză, ce spui de dată, Emmanuel ?

— Fatală, într-adevăr, răspunse Emmanuel.

— Bine, domnule, se adresă Carol-Quintul curierului, poţi pleca.

Apoi, către uşier :

— Aveţi grijă ca domnul căpitan să fie tratat ca şi cum ar fi adus o veste bună, rosti împăratul. Du-te !

De astădată Emmanuel-Philibert n-aşteptă să-l întrebe împăratul ; luă cuvîntul înainte de a se lăsa portiera.

— Din fericire, spuse el, dacă nu putem face nimic împotriva alegerii lui Paul al IV-lea, auguste împărate, dacă nu putem face nimic împotriva morţii iubitei voastre mame, cel puţin putem face ceva împotriva cuceririi Marienburgului.

— Şi ce-am putea face ?

— Să-l recucerim, la naiba !

— Tu da, eu însă nu, Emmanuel.

— Cum aşa, Măria Ta, nu ? exclamă prinţul de Piemont.

Carol-Quintul făcu o mişcare alunecînd de-a lungul divanului şi ridicîndu-se anevoie în picioare încercă să meargă ; dar nu putu face decît cîţiva paşi şchiopătînd.

Dădu din cap şi, întorcîndu-se către nepot :

— Vezi, uită-te la picioarele mele, rosti el ; nu mă mai ţin acum nici pe jos, nici călare ; uită-te la mîinile mele : nu mai pot strînge spada. Este un avertisment, Emmanuel : cel ce nu mai poate ţine spada, nu mai poate ţine nici sceptrul.

— Ce spuneţi ,sire ? exclamă înmărmurit Emmanuel.

— Un lucru la care m-am gîndit adesea şi la care voi mai cugeta încă, Emmanuel ; totul îmi dă de veste că a sosit timpul să las locul meu altuia : surpriza de la Inspruck, de unde am fost silit să fug pe jumătate gol ; retragerea de la Metz, unde am lăsat o treime din oastea mea şi jumătate din reputaţia mea şi, mai mult decît toate, vezi tu, boala asta pe care forţele omeneşti n-o pot îndura mult timp, răul ce mă chinuie, pe care medicina nu-l poate vindeca, boala îngrozitoare, necruţătoare, crudă, care cuprinde întregul trup, din vîrful capului pînă în tălpi, care nu lasă nici o părticică sănătoasă, care zgîrceşte nervii stîrnind dureri insuportabile, care pătrunde în oase, care îţi îngheaţă măduva, care preface într-un fel de cretă solidă ulelul binefăcător pe care natura îl răspîndeşte în articulaţiile noastre pentru a le uşura mişcările ; rău ce-l schilodeşte pe om bucată cu bucată, cu mai multă cruzime şi mai sigur decît o poate face fierul, decît o poate face focul, decît o poate face pustiirea războiului, care îţi nimiceşte seninătatea, forţa şi libertatea sufletească sub torturile materiei ; boala asta care-mi strigă neîncetat : „Destul ai dominat, destul ai cîrmuit, destul ai fost puternic pînă acum ! Intră în neantul vieţii, înainte de a intra în neantul mormîntului ! Carol, prin graţia divină, împărat al romanilor, Carol mereu preaslăvit, Carol rege al Germaniei, al Castiliei, al Leonului, al Grenadei, al Aragonului, al Neapolului, al Sicîliei, al Majorcăi, al Sardiniei, al insulelor şi a Indiilor din marea Oceanului şi din marea Atlantică, lasă locul tău altuia ! lasă locul tău altuia !

Emmanuel vru să vorbească.

Împăratul îl opri cu un gest.

— Şi apoi, apoi, urmă Carol-Quintul, mai este un lucru pe care am uitat să ţi-l spun ! Ca şi cum descompunerea acestui biet trup ar fi prea încetă după dorinţa

dușmanilor mei, ca și cum nu îmi erau deajuns înfrîngerile, ereziile, gluta, iată că se mai amestecă și pumnalul.

— Cum, pumnalul ? strigă Emmanuel.

Chipul lui Carol-Quintul se întunecă.

— Azi cineva a încercat să mă asasineze, rosti el.

— O tentativă de asasinat asupra Maiestății Voastre ? rosti Emmanuel înspăimîntat.

— De ce nu, răspunse Carol-Quintul cu un surîs. Nu mi-ai spus chiar tu mai înainte să-mi amintesc că sînt om ?

— Oh ! strigă Emmanuel, care nu-și revenise încă din emoția pricinuită de acea veste, și cine-i mizerabilul ?...

— Ei ! Asta-i, zise împăratul, cine-i mizerabilul ?... Am pumnalul, dar nu și mîna !

— Într-adevăr, spuse Emmanuel, omul acela pe care l-am văzut legat mai înainte în anticameră.

— Da, mizerabilul acela, cum îi spui tu, Emmanuel. Numai că, cine-i cel care mi l-a trimis ? Să fie turcul ? Nu-mi vine a crede : Soliman este un dușman leal. Henric al II-lea ? Nici prin minte nu-mi trece să-l bănuiesc. Paul al IV-lea ? E de prea puțină vreme ales și apoi papii... ei preferă în general otrava în locul pumnalului : *Ecclesia abhorret a sanguine*[1]. Octav Farnese ? E un adversar prea mic ca să mă atace pe mine, pasăre imperială pe care Maurice nu îndrăznea s-o prindă, necunoscînd, spunea el, o colivie destul de mare în care s-o închidă ! Să fie luteranii din Augsburg, calviniștii din Geneva ? Nu mai înțeleg ! Și totuși tare aș vrea să știu... Ascultă, Emmanuel, omul acesta a refuzat să răspundă la întrebările mele ; ia-l, du-l în cortul tău, i-ai interogatoriul la rîndul tău, fă ce vrei cu el : ți-l dau ; dar, mă înțelegi ? trebuie să vorbească ! Cu cît dușmanul este mai puternic și mai aproape, cu atît este mai important să-l cunosc.

Apoi, după un moment de tăcere, își ațintì privirea asupra lui Emmanuel-Philibert care, gînditor, își ținea ochii aplecați spre pămînt.

[1] Ecleziaștii au groază de sînge.

— Știi, rosti el, vărul tău Filip al II-lea a sosit la Bruxelles.

Trecerea fusese atît de bruscă, încît Emmanuel tresări.

Ridică capul și privirea lui întîlni pe-a împăratului. De astădată se înfioră.

— Și-atunci ? întrebă el.

— Și-atunci, răspunse Carol-Quintul, voi fi fericit să-mi revăd fiul !... Parcă ar fi ghicit, nu-i așa, că momentul este favorabil și a sosit clipa să-mi urmeze ? Dar înainte de a-l revedea ai grijă Emmanuel de asasinul meu.

— Într-o oră, răspunse Emmanuel, Maiestatea voastră va ști tot ce dorește să știe.

Și, înclinîndu-se în fața împăratului care-i întinse mîna schiloadă, Emmanuel-Philibert se retrase, convins că subiectul pe care Carol-Quintul îl atinsese doar ca un adaus la conversație era, din toate evenimentele acelei zile, cel căruia în realitate îi dădea cea mai mare importanță.

XI

ODOARDO MARAVIGLIA

Ieșind, Emmanuel-Philibert aruncă o nouă privire prizonierului, care-i întări prima impresie, că va avea de-a face cu un gentilom.

Făcu un semn șefului celor patru soldați să se apropie de el.

— Prietene, îi spuse, din ordinul împăratului îmi vei aduce peste cinci minute pe omul acesta în cortul meu.

Emmanuel n-ar fi avut nevoie să se servească de numele lui Carol-Quintul. Se știa că împăratul îi dăduse toate împuternicirile și în general soldații, care îl adorau, îl ascultau la fel ca pe împărat.

— Ordinul alteței voastre va fi executat, răspunse sergentul.

Ducele se îndreptă către locuința sa.

Cortul lui Emmanuel nu era, ca cel al împăratului, un splendid pavilion împărțit în patru încăperi ; era un cort soldățesc despărțit în două printr-o simplă pînză.

Scianca-Ferro sta la intrare.

— Pentru ce ? întrebă Scianca-Ferro.

— Un om care a încercat să asasineze pe împărat va fi adus aici. Vreau să-i iau interogatoriul între patru ochi. Uită-te la el cînd va intra și dacă nu-și va ține cuvîntul pe care mi-l va da fără îndoială, încercînd să fugă, prinde-l, dar viu, auzi ? trebuie să rămînă viu !

— Atunci, zise Scianca-Ferro, n-am nevoie de arme, brațele mi-s deajuns.

— Fă cum crezi ; eu te-am prevenit.

— Fii fără grijă, răspunse Scianca-Ferro.

Scianca-Ferro continua să-l tutuiască pe fratele său de lapte, sau mai degrabă acesta, credincios tradițiilor sfinte ale copilăriei, pretinsese lui Scianca-Ferro să continuie a-l tutui.

Prințul intră în cort și îl găsi pe Leone, ori mai bine zis pe Leona, așteptîndu-l.

Cum intră singur, iar perdeaua cortului se lăsase în urmă-i, Leona veni în întîmpinarea lui cu brațele deschise.

— Iată-te, în sfîrșit, prietene ! zise ea. Doamne, la ce teribilă scenă am asistat ! Și cîtă dreptate ai avut să-mi spui că emoția și paloarea m-ar fi putut trăda că sînt femeie.

— Ce poți face, Leona ? sînt întîmplările obișnuite ale vieții ostășești și ar fi trebuit să te obișnuiești pînă acum.

— Rămîi aici, îi spuse Emmanuel, însă ia-ți o armă.

— Uită-te la Scianca-Ferro și ia exemplu de la el, adăugă el surîzînd.

— Cum poți rosti asemenea vorbe, chiar în glumă, Emmanuel ? Scianca-Ferro este un bărbat ; te iubește atît cît poate iubi un bărbat pe alt bărbat, știu bine ; pe cînd eu, Emmanuel, nici nu-mi pot exprima prin cuvinte dragostea mea, căci te iubesc ca pe ceva fără de care nu pot trăi ! Te iubesc cum iubește floarea roua dimineții, cum iubește pasărea pădurea, cum iubește aurora

soarele... Cu tine trălesc, exist, iubesc ! Fără tine nu sînt nimic !

— Scumpa mea, spuse Emmanuel, tu pentru mine întruchipezi farmecul, devotamentul și iubirea ; știu că mergi alături de mine, dar că în realitate tu trălești în mine, de asta n-am față de tine nici o rezervă, nici un secret.

— De ce-mi spui asta ?

— Pentru că va fi adus aici un om ; pentru că omul acesta este un mare vinovat și trebuie să-l cercetez ; pentru că îmi va destăinui poate lucruri importante, cine știe ? care ar putea compromite persoanele cele mai sus-puse. Treci în cealaltă parte a cortului. Ascultă dacă vrei, n-are importanță ! ce voi auzi, știu bine că nu voi auzi decît eu singur.

Leona ridică ușor din umeri.

— În afară de tine, spuse ea ,ce-mi pasă de restul lumii ?

Și fata, făcînd cu mîna un gest drăgăstos iubitului ei, dispăru după perdea.

Era și timpul căci cele cinci minute trecuseră și, cu o punctualitate militărească, sergentul sosea aducînd prizonierul.

Emmanuel îl primi stînd jos, pe jumătate învăluit în umbră. Din acea penumbră putu să arunce pentru a treia oară o privire mai profundă și mai lungă asupra ucigașului.

Părea un om între treizeci și treizeci și cinci de ani. Era înalt de statură și avea un chip atît de distins încît cu tot deghizamentul, cum am spus, Emmanuel-Philibert putu recunoaște că-i nobil.

— Lasă-l singur cu mine, se adresă prințul sergentului.

Pentru sergent nu exista decît ordinul, așa că ieși cu cei trei oameni.

Prizonierul își ațintì privirea-i vioaie, pătrunzătoare asupra lui Emmanuel-Philibert.

— Domnule, spuse Emmanuel ridicîndu-se și apropiindu-se de dînsul, oamenii aceia nu știau cu cine au de-a face și v-au legat. Îmi vei da cuvîntul dumitale de

gentilom că nu vei încerca să fugi şi-ţi voi dezlega mîinile.

— Nu-s gentilom, sînt ţăran, spuse ucigaşul : aşa că nu pot să vă dau cuvîntul meu de gentilom.

— Dacă eşti ţăran, cuvîntul de gentilom nu te obligă cu nimic, aşa că mi-l poţi da, deoarece este singura garanţie pe care ţi-o cer.

Prizonierul nu răspunse.

— Atunci, zise Emmanuel, îţi voi dezlega mîinile fără cuvînt de onoare. Nu mă tem să stau singur cu un om, chiar dacă n-are cuvînt de onoare de dat !

Şi prinţul începu să dezlege mîinile necunoscutului.

Acesta făcu o mişcare înapoi.

— Staţi, zise el : pe cuvîntul meu de gentilom că nu voi încerca să fug !

— Ei, vezi, spuse zîmbind Emmanuel-Philibert, ce naiba ! doar ne pricepem la cîini, la cai şi la oameni.

Şi termină de dezlegat frînghia.

— Aşa ! iată-te liber ; acum să stăm de vorbă.

Prizonierul privi cu indiferenţă mîinile-i învineţite şi le lăsă în jos.

— Să stăm de vorbă ! repetă el ironic ; şi despre ce ?

— Bineînţeles, despre pricina care te-a făcut să săvîrşeşti crima, răspunse Emmanuel-Philibert.

— N-am spus nimic, reluă necunoscutul ; deci, n-am nimic de spus.

— Că n-ai spus nimic împăratului, pe care ai vrut să-l ucizi, este uşor de înţeles ; că n-ai spus nimic soldaţilor care te-au prins, asta iarăşi pricep ; dar mie, gentilom, care te tratează nu ca pe un asasin de rînd, ci ca pe un gentilom, mie îmi vei spune totul.

— La ce bun ?

— La ce bun ? Îţi voi spune, domnule : pentru că nu te socot un om plătit de vreun laş care foloseşte braţul dumitale în locul mîinii lui, neîndrăznind să lovească el însuşi. La ce bun ? Ca să nu fii spînzurat ca un hoţ, ca un asasin de drumul mare, ci decapitat ca un nobil şi ca un senior.

— Am fost ameninţat cu tortura ca să vorbesc, rosti prizonierul ,deci să fiu supus torturii !

— Tortura ar fi o cruzime inutilă : o vei îndura şi nu vei vorbi, vei fi schilodit dar nu vei fi învins şi vei păstra taina, lăsîndu-ţi umiliţi călăii. Nu, nu vreau asta. Vreau o mărturisire, vreau adevărul ; vreau să-mi spui mie, gentilom, general şi prinţ, ce-ai spune unui preot şi, dacă mă socoţi nedemn de a-mi vorbi, înseamnă că eşti unul dintre ticăloşii cu care nu voiam să te confund, înseamnă că ai fost mînat de vreo pasiune josnică pe care nu îndrăzneşti s-o mărturiseşti, înseamnă că...

Prizonierul îşi înălţă capul, întrerupîndu-l :

— Mă numesc Odoardo Maraviglia, domnule ! Caută să-ţi aminteşti şi încetează de a mă insulta.

La numele Odoardo Maraviglia, lui Emmanuel i se păru că aude un strigăt înăbuşit în cealaltă încăpere a cortului ; dar ceea ce cu siguranţă nu i se păruse era mişcarea ce însufleţise pînza despărţitoare.

În acelaşi timp Emmanuel simţi vibrînd adînc în amintirile lui acel nume.

Într-adevăr acel nume servise de pretext războiului care-l despuiase de domeniile sale.

— Odoardo Maraviglia ! exclamă el. Eşti poate fiul ambasadorului Franţei la Milan, al lui Francesco Maraviglia ?

— Sînt fiul lui.

Emmanuel îşi întoarse gîndurile către îndepărtata-i copilărie. Numele era bine întipărit acolo, dar nu lămurea cu nimic situaţia prezentă.

— Numele dumitale, spuse Emmanuel, este într-adevăr numele unui gentilom, dar nu-mi aminteşte nici un fapt care să aibă legătură cu crima de care eşti învinuit.

Odoardo surise dispreţuitor.

— Întreabă pe prea măritul împărat, zise el, dacă în amintirile lui dăinuie aceeaşi întunecime ca într-ale voastre.

— Iartă-mă, domnule, spuse Emmanuel ; pe vremea cînd a dispărut contele Francesco Maraviglia eram încă un copil, aveam abia opt ani ; nu-i de mirare deci că nu cunosc amănuntele unei dispariţii care, după cît îmi amintesc, a rămas un mister pentru toată lumea.

— Ei bine, monseniore, acest mister îl voi lămuri eu... Ştiţi ce prinţ infam a fost cel din urmă Sforza, în-

clinind mereu cînd spre Francisc I, cînd spre Carol-Quintul, după cum geniul victoriei favoriza pe unul sau pe altul. Tatăl meu, Francesco Maraviglia, era trimisul extraordinar al regelui Francisc I pe lîngă el. Asta s-a întîmpla în anul 1534. Împăratul era ocupat în Africa; ducele de Saxa, aliatul lui Francisc I, tocmai încheiase pacea cu regele romanilor; Clement al VII-lea, alt aliat al Franței, excomunicase pe Henric al VIII-lea, regele Angliei; totul în Italia se întorcea în contra împăratului. Sforza se întoarse și el contra, ca toți ceilalți, abandonîndu-l pe Carol-Quintul căruia trebuia să-i mai plătească patru sute de mii de ducați și puse întreaga-i soartă politică în mîinile trimisului extraordinar al lui Francisc I. Era un mare triumf; Francesco Maraviglia făcu imprudența să se laude. Cuvintele pe care le spusese trecură mările și ajunseră în fața Tunisului, făcîndu-l pe Carol-Quintul să tresară. — Vai! norocul este schimbător! Două luni mai tîrziu, Clement al VII-lea, care era forța francezilor în Italia, muri. Tunisul fu cucerit de Carol-Quintul și împăratul, cu armata-i victorioasă, debarcă în Italia. Era nevoie de o victimă ispășitoare; destinul alese ca victimă pe Francesco Maraviglia. În urma unei încăierări cu niște oameni de rînd, doi milanezi fură uciși de slujitorii contelui Maraviglia. Ducele nu aștepta decît un pretext pentru a-și îndeplini angajamentul luat față de augustul împărat; omul care de mai bine de un an era stăpîn în Milan decît însuși ducele fu arestat ca un răufăcător de rînd și dus în cîtadelă. Mama mea se afla acolo, avînd cu dînsa pe sora mea, copilă de patru ani. Eu eram la Paris, la Luvru; făceam parte din pajii lui Francisc I. Îl smulseră pe conte din brațele mamei mele; îl luară fără să spună bietei femei nici ce voiau de la dînsul, nici unde îl duceau. Trecură opt zile, timp în care, cu toate demersurile făcute de ea, contesa nu putu descoperi nimic despre soarta soțului ei. Maraviglia avea bogății imense, era lucru știut și soția lui putea să-l răscumpere c-un preț oricît de mare libertatea. Într-o noapte, un om bătu la poarta palatului mamei; i se deschise și el ceru să vorbească fără martori contesei. În împrejurările în care se afla, orice avea importanță. Cu ajutorul prietenilor și cu al francezilor, mama dăduse

de veste în tot orașul că va răsplăti cu cinci sute de ducați pe cel ce i-ar putea spune precis unde se afla soțul ei. Probabil că omul acela care dorea să-i vorbească fără martori venise să-i aducă vești din partea contelui și, temîndu-se să nu fie trădat, voia să-și păstreze taina vorbind între patru ochi.

Mama nu se înșelase: omul acela era un temnicer de la fortăreața Milanului, unde fusese dus tatăl meu; venise să-i spuie nu numai unde se afla tatăl meu, ba chiar îi aducea și o scrisoare de la el. Recunoscînd scrisul soțului, mama plăti omului cei cinci sute de ducați promiși.

Scrisoarea tatii o înștiința că era arestat și ținut la secret, dar altfel nu arăta prea mare îngrijorare. Mama îi răspunse că-i gata la orice sacrificiu pentru el; viața ei ca și averea, îi aparțineau. Trecură încă cinci zile. La miezul nopții, același om bătu în poarta palatului; i se deschise și cum fu recunoscut după semnalmentele date, îl duseră imediat în fața contesei. Situația prizonierului se agravase; fusese transportat în altă carceră și ținut la cel mai mare secret.

Viața lui, spunea temnicerul, era în primejdie.

Omul acela voia să stoarcă de la contesă vreo sumă mare de bani, ori spunea adevărul? Una sau alta din cele două ipoteze putea fi adevărată. Frica din inima mamii învinse. De altfel, îi puse întrebări temnicerului și răspunsurile lui, deși lăsau să se întrevadă lăcomia de bani, aveau totuși un ton de sinceritate.

Mama îi dădu aceeași sumă de bani ca întîia oară și-i spuse să se gîndească numaidecît la un mijloc de a-l face să evadeze pe conte. Cînd va fi stabilit planul de evadare, temnicerul va primi în mînă cinci mii de ducați și odată contele în afară de pericol, i se vor plăti încă douăzeci de mii.

Era o avere! — Temnicerul plecă făgăduindu-i contesei că are să se gîndească la cele propuse. În același timp contesa se interesă de situația contelui. Avînd prieteni pe lîngă duce, află de la dînșii că situația era și mai gravă decît o informase temnicerul. — Era vorba să i se facă contelui un proces de spionaj. Aștepta nerăbdătoare vizita paznicului pe care nici măcar nu știa cum îl

cheamă şi chiar de l-ar fi ştiut, n-ar fi însemnat pierzania lui şi a ei dacă ar fi întrebat de un temnicer din partea contesei de Maraviglia ? Totuşi, un lucru o mai liniştea puţin : procesul de care era vorba. De ce ar fi putut fi acuzat tatăl meu ? De moartea celor doi milanezi ? Fusese o încăierare între slujitori şi ţărani, în care nu putea avea nici un amestec un gentilom, un ambasador. Însă, se şoptea pe ici, pe colo, că nu va fi proces şi acele şoapte erau mai sinistre decît toate, deoarece dădeau a înţelege că soţul ei nu va scăpa totuşi de condamnare. În sfîrşit, într-o noapte mama tresări auzind zgomotul ciocanului în poartă ; începea a recunoaşte felul de a lovi al vizitatorului ei nocturn. Îl aştepta în pragul iatacului. Cu un aer şi mai misterios ca de obicei, o înştiinţă că găsise un mijloc de evadare şi venise să-l propună contesei. Iată care era planul :

Carcera prizonierului era despărţită de locuinţa temnicerului printr-o singură celulă care comunica cu carcera contelui printr-o uşă de fier cu un grilaj în partea de sus. Temnicerul avea cheia de la a doua celulă, ca şi de la prima. Propunea să sargă zidul camerei sale îndărătul patului, într-un loc se putea rămîne ferit privirilor. Prin această deschizătură se va putea intra în celula goală, iar din celula goală în carcera contelui. Îndată ce cătuşele contelui vor fi desfăcute, acesta va trece din încăperea lui în celula alăturată şi-apoi în camera temnicerului.

Acolo va găsi o scară de frînghie cu ajutorul căreia va cobori în şanţul castelului, în locul cel mai întunecat şi mai singuratec al zidului. O trăsură va aştepta pe conte la o sută de paşi de şanţ şi-l va scoate de pe domeniile ducelui în goana cea mai mare a cailor. — Planul era bun şi contesa îl acceptă ; numai că de teamă să nu fie înşelată în privinţa contelui, spunîndu-i-se că-l salvat, cînd în realitate el va rămîne închis, pretinse să fie şi ea de faţă cînd va fugi. Paznicul obiectă că era greu s-o introducă în fortăreaţă, dar cu un singur cuvînt

contesa înlătură acea piedică. Obţinuse pentru ea şi fiica ei o învoire de a-şi vedea soţul, pe care încă nu o folosise ; învoirea era deci încă valabilă. În ziua hotărîtă pentru evadarea contelui, ea va intra în fortăreaţă spre inserat ; îl va vedea pe conte, apoi la plecare în loc să iasă din fortăreaţă, va profita de întuneric ca să intre la paznic. Va aştepta acolo clipa evadării prizonierului. Temnicerul, plecînd cu contele, va primi chiar de la el restul sumei convenite. În trăsura care-l va aştepta pe conte vor fi o sută de mii de ducaţi.

Deoarece făcuse propunerea fiind de bună credinţă, paznicul căzu la învoială. Hotărîră fuga pentru a doua noapte. Înainte de a pleca, temnicerul primi cei cinci mii de ducaţi şi indică locul unde trebuia să aştepte trăsura. Paza trăsurii contesa avea s-o încredinţeze unuia dintre slujitorii ei, un om foarte devotat.

— Dar vă cer iertare, monseniore, spuse Odoardo oprindu-se ; uitam că vorbesc unui străin şi că toate amănuntele acestea, atît de vii şi de emoţionante pentru mine, nu pot interesa pe cel care ascultă.

— Te înşeli, domnule, răspunse Emmanuel ; doresc, dimpotrivă, să încerci a-ţi aminti cît mai bine, ca să pot participa şi eu la toate amintirile dumitale... Te ascult.

Odoardo urmă :

— Cele două zile se scurseră în îngrijorarea care de obicei precede executarea unui asemenea plan. Doar un lucru o mai liniştea puţin pe contesă : interesul pe care îl avea temnicerul la reuşita acestei evadări. O sută de ani de credinţă nu puteau aduce acestui om ceea ce cîştiga într-un sfert de oră de trădare. De zeci de ori se întrebă contesa de ce aminase atîta fixînd fuga peste patruzeci şi opt de ore, în loc s-o fixeze peste douăzeci şi patru. I se părea că ultimele douăzeci şi patru de ore nu se vor scurge niciodată, sau că între timp se va întîmpla vreo catastrofă şi planul, oricît de bine ticluit şi de ingenios ar fi, va da greş... Timpul se scurse, măsurat de mîna eternităţii. Orele sunară cu indiferenţa lor

obișnuită. În sfîrșit, sosi ora plecării la închisoare. Chiar în prezența contesei trăsura fu încărcată cu toate lucrurile necesare pentru fuga contelui, scutindu-i astfel de orice oprire în drum; doi cai fuseseră trimiși dincolo de Pavia, pentru a putea face astfel vreo treizeci de leghe cu cea mai mare iuțeală. La ora unsprezece caii vor fi înhămați și la miezul nopții trăsura va aștepta la locul știut.

Îndată ce va fi în afară de orice primejdie, fugarul va înștiința pe contesă, care va veni să-l întîlnească, oriunde s-ar afla. Ora sună. Acum, cînd sosise clipa executării planului, contesei i se părea că timpul trecuse prea repede! Luîndu-și fetița de mînă, porni spre închisoare. În timp ce mergea, o teamă o cuprinse: dacă cumva, permisul fiind mai vechi de opt zile, n-o să-i mai dea voie să intre la soțul ei?

Contesa se înșela; fără nici o dificultate fu introdusă în celula prizonierului. Nu i se exagerase nimic căci după felul cum era tratat un om de rangul contelui, nu-și mai putea face nici o iluzie asupra soartei ce-l aștepta. Ambasadorul regelui Franței avea lanțuri la picioare, ca un ocnaș de rînd. Întrevederea ar fi fost nespus de dureroasă dacă n-ar fi știut că fuga lui era atît de apropiată și de sigură. În timpul întrevederii puseră la punct tot ce nu fusese definitiv hotărît.

Contele era gata la orice; știa că nu se putea aștepta la nici o îndurare: că împăratul ceruse condamnarea lui, moartea lui.

Emmanuel-Philibert făcu un gest.

— Ești sigur de ceea ce spui, domnule? întrebă el cu severitate. Îți dai seama cît de gravă este învinuirea pe care o aduci împotriva unui prinț atît de mare ca împăratul Carol-Quintul!

— Alteța voastră-îmi poruncește să mă opresc, ori îmi îngăduie să urmez?

— Urmează! Dar de ce să nu răspunzi întîi la întrebarea mea?

— Pentru că urmarea povestirii mele cred că va face inutil răspunsul.

— Atunci urmează, domnule, zise Emmanuel-Philibert.

XII

CE SE PETRECEA ÎNTR-O CARCERĂ A FORTĂREȚEI DIN MILAN ÎN NOAPTEA DE LA 14 SPRE 15 NOIEMBRIE 1534

— La ora nouă fără cîteva minute, reluă povestirea Odoardo, temnicerul veni s-o înștiințeze pe contesă că era timpul să plece. Urma să fie schimbată paza și era bine ca santinela care o văzuse intrînd s-o vadă ieșind. Despărțirea fu dureroasă, deși trebuiau să se revadă peste trei ore și în curînd să fie reuniți pentru a nu se mai despărți. Copilul scotea strigăte disperate, nevrînd să se desfacă de tatăl lui și contesa trebui să-l ia aproape cu de-a sila. Trecură prin fața santinelei și temnicerul, femeia și copilul se pierdură în adîncurile cele mai întunecoase ale curții. Din locul unde se aflau izbuteră, cu cele mai mari precauții, să ajungă fără a fi zăriți la casa temnicerului. Odată ajunși acolo, paznicul închise pe contesă și pe fetiță într-o cămăruță, dîndu-le în grijă să nu rostească nici un cuvînt și să nu facă nici o mișcare, căci în orice clipă putea să intre la el vreo inspecție. Contesa și copilul stătură mute și nemișcate: o simplă mișcare, un cuvînt rostit cu jumătate de voce, ar fi putut să curme viața unui soț și-a unui tată.

Cele trei ore care o mai despărțeau încă de miezul nopții i se părură la fel de lungi contesei ca și cele patruzeci și opt de ore de cînd aștepta. În sfîrșit, temnicerul deschise ușa.

— Haideți, rosti el așa de încet încît contesa și fetița doar bănuiră la suflul acelei voci, nu ce spusese omul, ci ceea ce voia să le înștiințeze.

Mama refuzase să se despartă de copilă, ca tatăl înainte de-a fugi s-o mai poată săruta încă odată. De altfel, există în viață clipe cînd nici pentru toate bogățiile lumii nu te-ai despărți de cei dragi. Știa oare ce avea să se întîmple biata mamă ce încerca să smulgă călăilor viața soțului ei? Nu va fi oare silită și ea să fugă, ori cu contele, ori singură? Și dacă trebuia să fugă, ar fi fost cu putință că plece fără copilul ei?

Temnicerul trase la o parte patul : în zid era făcută o deschizătură înaltă de două picioare și jumătate și largă de două.

Era mai mult decît ar fi fost nevoie ca să poată evada unul după altul toți prizonierii din fortăreață. — Precedate de temnicer, mama și copila intrară în prima celulă. După asta, soția temnicerului împinse înapoi la perete patul în care dormea un băiețel de patru ani. Temnicerul, cum am mai spus, avea cheia primei carceri ; deschise cu ea ușa, ce avea balamalele și broasca unse cu grijă de el și intrară în carcera contelui. Cu o oră înainte, acesta primise o pilă pentru a-și tăia lanțul ; dar, neîndemînatec la asemenea treabă și de altfel temindu-se să nu fie auzit de santinela ce umbla pe coridor, era de abia la jumătatea lucrului. Temnicerul luă la rîndu-i pila și, în timp ce contele își îmbrățișa soția și copilul, se apucă să taie lanțul. Deodată înălță capul și rămase într-un genunchi, cu corpul aplecat pe mîna ce ținea pila și cu cealaltă mînă întinsă în direcția ușii, ascultînd. Contele voi să-l întrebe.

— Tăcere ! zise el, se petrece ceva neobișnuit în fortăreață.

— O ! Doamne ! murmură contesa înspăimîntată.

— Tăcere ! repetă temnicerul.

Rămaseră cu toții muți ; pînă și respirația părea că li se oprise pentru totdeauna. Cele patru personaje arătau ca un grup de bronz, reprezentînd toate nuanțele fricii, de la mirare pînă la groază. Se auzea un zgomot înăbușit și prelung ce se apropia ; era zgomotul unui grup de persoane în mers și după felul cadențat al pașilor se cunoștea că printre cei ce veneau, o parte erau soldați.

— Haideți ! rosti paznicul, înșfăcînd în brațe pe contesă și pe fetiță și trăgîndu-le cu el, haideți ! Fără îndoială că-i vreo inspecție de noapte, vreun rond al guvernatorului. În orice caz, nu trebuie să fiți văzute. După ce vizitatorii vor ieși din temnița domnului conte, — dacă vor intra cumva aici — ne vom relua lucrul de unde l-am lăsat.

Contesa și fetița nu se împotrivîră prea mult ; de altfel chiar și prizonierul le împingea spre ușă. Păsiră

pragul urmate de temnicer care încuie ușa după ele. După cum am mai spus Alteții Voastre, a doua celulă avea o deschizătură cu gratii ce dădea spre prima și prin care, datorită întunericului și apropierii dintre bare, puteai să vezi totul fără să fii văzut.

Contesa ținea fetița în brațe. Mama și copilul abia respirînd își lipiră obrazul de gratii ca să vadă ce se va petrece.

Speranța de o clipă că noii veniți n-aveau nimic de-a face cu contele se spulberă. Cortegiul se oprise la ușa carcerii și se auzi cheia scrîșnind în broască. Ușa se deschise. La priveliștea ce i se oferi ochilor, contesa fu cît pe ce să sloboadă un strigăt de groază ; dar temnicerul ca și cum ar fi presimțit acel strigăt :

— Nici un cuvînt, doamnă ! nici o șoaptă ! nici o mișcare, orice s-ar întîmpla, că de nu... o clipă se opri pentru a găsi o amenințare cu care să impună contesei tăcere, apoi scoțînd de la piept un stilet îngust și ascuțit încheie : că de nu, îți înjunghii copila !

— Mizerabile !... îngăimă contesa.

— Ei ! răspunse temnicerul, acum fiecare își apără pielea lui și viața unui sărman temnicer valorează în ochii acelui sărman temnicer cît și viața unei nobile contese !

Contesa astupă cu mîna gura fetiței, ca s-o facă să tacă. Căci ea, după asemenea amenințare, era sigură că nu va scoate o șoaptă !

Iată ce văzuse contesa de cealaltă parte a ușii și care o făcuse să scoată acel strigăt, înăbușit de amenințarea temnicerului.

Întîi, doi oameni îmbrăcați în negru, purtînd fiecare cîte o torță în mînă ; după ei, un om ținînd un pergament desfăcut, în josul căruia atîrna o pecete mare de ceară roșie ; în spatele lui, alt om mascat înfășurat într-o mantie cafenie ; după omul mascat un preot... Intrară unul după altul în celulă, fără ca mama să-și trădeze emoția printr-un cuvînt ori printr-un gest și totuși, pe măsură ce intrau, biata femeie vedea apărînd în penumbra coridorului un grup și mai sinistru ! În fața ușii sta un om purtînd o haină jumătate neagră, jumătate roșie, cu amîndouă mîinile rezemate pe mînerul unei săbii

lungi, late și drepte, fără teacă ; în spatele lui șase călugări din ordinul Mizericordiei învesmîntați în rase cu glugi negre, cu găuri în dreptul ochilor, purtau pe umeri un sicriu ; în sfîrșit, mai în fund se zăreau lucind țevile muschetelor purtate de vreo zece oșteni înșiruiți de-a lungul zidului. Cei doi oameni cu torțe, omul ce ținea documentul, omul mascat și preotul intrară, cum am mai spus, în celulă, apoi ușa se închise, lăsînd afară pe călău, pe călugări și pe oșteni.

Contele sta în picioare rezemat de zidul mohorît al închisorii, pe care se detașa chipul lui palid. Ochii căutau după gratiile ușii să întîlnească o privire înspăimîntată pe care n-o vedea, dar o simțea fixîndu-l de dincolo. Apariția aceea, deși neașteptată și tăcută, nu-i mai lăsa nici o îndoială asupra soartei ce-l aștepta. De altminteri, dacă din fericire ar fi avut vreo îndoială, îndoiala n-ar fi fost de lungă durată.

Oamenii ce purtau făcliile se așezară unul la dreapta și altul la stînga lui ; omul mascat și preotul rămaseră lîngă ușă ; omul ce ținea pergamentul înainte.

— Conte, întrebă el, te crezi ocrotit de Dumnezeu ?

— Atît cît poate fi cineva, răspunse contele cu voce liniștită, care n-are nimic a-și reproșa...

— Cu atît mai bine ! reluă omul cu pergamentul, căci ești condamnat și am venit să-ți citesc sentința de moarte.

— Hotărîtă de care tribunal ? întrebă ironic contele.

— De atotputernica justiție a ducelui.

— Sub a cui acuzare ?

— Sub acuzarea prea-măritului împărat Carol-Quintul.

— Bine... sînt gata să ascult sentința.

— În genunchi, conte ! în genunchi se cuvine să asculte omul ce va trebui să moară, sentința care-l condamnă.

— Cînd e vinovat, da, nu însă cînd e nevinovat.

— Conte, nu ești mai presus de legea obișnuită ; în genunchi ! de nu, vom fi siliți să întrebuințăm forța.

— Încercați ! spuse contele.

— Lasă-l în picioare, rosti omul mascat ; numai să-și facă semnul crucii ca să se pună sub ocrotirea Domnului !

La auzul acelei voci contele tresări.

— Duce Sforza, zise el întorcîndu-se spre omul mascat, îți mulțumesc.

— Ah ! dar dacă e ducele, murmură contesa, poate s-ar putea obține grațierea.

— Tăcere, doamnă, dacă ții la viața copilului, îi șopti temnicerul.

Contesa scoase un geamăt pe care contele îl auzi și-l făcu să tresară.

Schiță cu mîna un gest ce voia să spună : curaj ; apoi, ascultînd îndemnul omului mascat, rosti cu voce tare, făcîndu-și semnul crucii :

— În numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh.

— *Amen !* murmurară cei de față.

Atunci, omul cu pergamentul începu să citească sentința. Era redactată în numele ducelui Francesco-Maria Sforza, la cererea împăratului Carol-Quintul, și îl condamna pe Francesco Maraviglia, agent al regelui Franței, să fie executat noaptea în temniță, ca *trădător, spion și divulgator de secrete de stat.*

Un alt geamăt ajunse la urechea contelui, dar un geamăt atît de slab că numai el singur putea, nu să-l audă, ci să-l ghicească.

Își întoarse privirea spre partea din care venea acel suflu dureros.

— Oricît de nedreaptă este sentința ducelui, o primesc, spuse el, fără tulburare și fără mînie ; totuși, cum omul care nu-și mai poate apăra viața, trebuie totuși să-și apere onoarea, fac apel împotriva sentinței ducelui.

— Către cine ? întrebă omul mascat.

— Către stăpînul și regele meu, Francisc I, mai întîi, și apoi, către viitor și Dumnezeu ! Către Dumnezeu de care depind toți oamenii și mai cu seamă prinții, regii și împărații.

— Este singurul tribunal în care îți pui nădejdea ? întrebă omul mascat.

— Da, răspunse contele, și te somez să te prezinți în fața acestui tribunal, duce Francesco-Maria Sforza !

— Și cînd va fi asta ? întrebă iar omul mascat.

— Cînd se va împlini același termen pe care l-a fixat și Jacques de Molay, marele maestru al templierilor judecătorului său, adică peste un an și o zi. Ne aflăm

astăzi în 15 noiembrie 1534 ; așa că la 16 noiembrie 1535, duce Francesco-Maria Sforza, înțelegi ?

Și întinse mîna către omul mascat în semn totodată de somație și de amenințare. Fără masca ce-i acoperea obrazul, s-ar fi observat desigur paloarea ducelui, căci fără îndoială, el era cel ce venise să asiste la agonia victimei sale. O clipă triumfă condamnatul și cel ce tremura înaintea lui era judecătorul.

— Bine, spuse ducele, mai ai un sfert de oră de stat cu acest om sfînt înainte de a-ți primi pedeapsa.

Și arătă înspre preot.

— Vezi de termină într-un sfert de oră, căci nu ți-e îngăduit un minut în plus.

Apoi întorcîndu-se către omul bisericii :

— Părinte, zise, fă-ți datoria.

Și ieși luînd cu el pe cei doi purtători de făclii și pe omul cu pergamentul.

Dar lăsă ușa larg deschisă în urmă pentru ca el și soldații să poată privi înăuntrul celulei și să observe fiecare mișcare a condamnatului, de care se îndepărtase numai din respect față de spovedanie, atît doar cît să nu le audă vocile.

Un nou suspin trecu printre gratii și veni să atingă inima palpitîndă a osînditului. Contesa sperase că ușa se va închide lăsîndu-l singur cu preotul și, cine știe ? poate atunci, prin rugăminți și lacrimi, văzînd la picioarele sale o femeie cerînd îndurare pentru soțul ei, un copil rugîndu-se pentru tatăl său, poate că omul lui Dumnezeu ar fi consimțit să întoarcă capul și să-l lase pe conte să fugă.

Era ultima speranță a bietei mele mame, și o pierdu...

Emmanuel-Philibert tresări. Uneori uita că întîmplarea era istorisită de un fiu care îi povestea ultimele clipe ale părintelui său. Îi se părea că citește cîteva pagini dintr-o îngrozitoare legendă.

Apoi deodată un cuvînt îl readuce la realitate, făcîndu-l să înțeleagă că povestirea nu era născocirea penei unui istoric indiferent, ci cronica vie a agoniei unui tată povestită de fiu.

— Era ultima speranță a bietei mele mame și o pierdu ! repetă Odoardo care, văzînd mișcarea făcută de

Emmanuel, se oprise o clipă din povestire. Căci, urmă el, de cealaltă parte a ușii, luminat de cele două torțe și de lămpile fumegînde ale coridorului, spectacolul funebru stăruia în fața ochilor ei teribil ca o vedenie, ucigător ca realitatea. Numai preotul rămăsese lîngă conte, cum v-am spus. Contele, fără să-i mai pese din partea cui venea ultimu-i consolator, îngenunchie în fața lui. Apoi începu spovedania ; stranie spovedanie, în care cel care avea să moară nu părea că se gîndește la el, ci avea numai grija celorlalți ; în care cuvintele ce păreau adresate preotului erau în realitate adresate soției și copilului și nu se înălțau spre Dumnezeu decît după ce trecuseră prin inima mamei și a fiicei ! Numai sora mea, dacă mai trăiește încă, ar putea spune cu cîte lacrimi a fost primită confesiunea aceea, căci eu nu eram acolo. Eu, copil zglobiu, neștiind ce se petrecea la trei sute de leghe de mine, zburdam, rîdeam, cîntam poate chiar în momentul cînd tatăl meu, în pragul morții, vorbea despre fiul lui absent mamii și sorei mele înlăcrimate.

Apăsat de acea amintire, Odoardo se întrerupse o clipă ; apoi reîncepu înăbușindu-și un suspin :

— Sfertul de oră trecu îndată. Omul mascat urmărea cu ceasul în mînă desfășurarea spovedaniei pe chipurile preotului și a osînditului ; apoi, cînd cele cincisprezece minute se sfîrșiră, rosti :

— Conte, timpul care ți-a fost sortit să rămîi printre cei vii a expirat. Preotul și-a sfîrșit misiunea ; e rîndul călăului să și-o îndeplinească.

Preotul îl împărtăși pe conte și se ridică. Apoi, arătîndu-i crucifixul, se retrase spre ușă, pe cînd în același pas cu el se apropia călăul. Contele rămăsese în genunchi.

— Ai vreo ultimă rugăminte să adresezi ducelui Sforza sau împăratului Carol-Quintul ? întrebă omul mascat.

— N-am a adresa vreo rugăminte decît lui Dumnezeu, răspunse contele.

— Atunci, ești pregătit ? întrebă același om.

— Vezi bine, deoarece sînt în genunchi.

Într-adevăr contele era în genunchi, cu fața întoarsă spre gratiile porții întunecoase prin care îl priveau soția

și copilul său. Buzele, ce păreau că se roagă mai departe, le trimetea vorbe de iubire ; era tot ca o ultimă rugă.

— Dacă nu vreți ca mîna mea grosolană să vă atingă, conte, rosti o voce în spatele osînditului, răsfrîngeți-vă singur gulerul cămășii. Sînteți nobil și n-am dreptul să vă ating decît cu tăișul sabiei.

Contele, fără să răspundă, își desfăcu cămașa pînă pe umeri și rămase cu gîtul descoperit.

— Cere îndurare lui Dumnezeu ! zise călăul.

— Doamne bun și milostiv, spuse contele, Doamne a-tot-puternic, îți încredințez sufletul meu !

Nici nu apucase bine să sfîrșească ultimul cuvînt, că sabia gîdelui șuieră și luci în întunecime ca un fulger ; capul osînditului desprins de pe umeri zbură, ca într-un ultim elan de dragoste, și rostogolindu-se izbi partea de jos a ușii cu gratii.

Un strigăt surd se auzi odată cu zgomotul unui trup ce se prăbușea la pămînt.

Dar cei de față crezură că acel strigăt era ultimul horcăit al osînditului ; zgomotul căderii unui trup îl luară drept cel al cadavrului căzînd pe lespezile carcerii...

— Iertați-mă, monsenioare, zise Odoardo întrerupîndu-se, dar dacă vreți să știți urmarea, mi-ar trebui un pahar cu apă, căci simt că-mi vine leșin.

Emmanuel-Philibert văzînd că într-adevăr cel care-i povestise întîmplarea aceea teribilă pălise și se clătina, se repezi să-l susțină și îl așeză pe niște perne, dîndu-i el însuși paharul cu apă pe care-l cerea.

Fruntea prințului era îmbrobonată de sudoare și, cu toate că era oștean călit pe cîmpul de bătălie, părea și el gata să leșine ca și nenorocitul căruia îi dădea ajutor.

După vreo cinci minute Odoardo își reveni.

— Vreți să știți ce-a mai urmat, monsenioare ? întrebă el.

— Vreau să știu tot, domnule, zise Emmanuel ; asemenea povestiri sînt învățături foarte bune pentru prinții ce vor domni într-o zi.

— Fie ! spuse tînărul ; de altfel, ce-a fost mai groaznic a trecut.

Își șterse cu palma mîinii fruntea plină de sudoare și poate totodată ochii umezi de lacrimi.

— Cînd mama își reveni, urmă el, totul dispăruse ca o vedenie și ar fi putut să creadă că n-avusese decît un vis urît, dacă nu s-ar fi trezit culcată pe patul portarului. Cu atîta disperare o implorase mama pe sora mea să nu plîngă, de spaimă că hohotele ei ar putea fi auzite încît, deși biata copilă credea că-și pierduse totodată cu tatăl și mama, sta tăcută privind-o cu ochi mari înspăimîntați din care șiroiau lacrimile ; lacrimi ce curgeau la fel de tăcute din ochii fetiței cum curseseră și pentru tată. Temnicerul nu se afla acolo, era numai soția lui. Făcîndu-i-se milă de contesă, femeia îi dădu să-și pună niște haine de-ale ei, o îmbrăcă și pe fetiță cu straie de-ale băiatului și în zorii zilei ieșind cu ele, le conduse pînă la drumul către Novara ; acolo dădu contesei doi ducați, spunîndu-i să plece cu Dumnezeu.

Biata mamă părea obsedată de o vizîune groaznică.

Nu îndrăznea să se întoarcă la palat ca să ia bani, ori să se intereseze de trăsura cu care trebuia să fugă contele, fiind înnebunită de spaimă. N-avea decît un singur gînd, să fugă, să treacă granița, să părăsească pămînturile ducelui Sforza. Dispăru cu copilul spre Novara și de atunci nu s-a mai auzit nimic de ea... Ce s-a întîmplat cu mama ? Ce s-a întîmplat cu sora mea ? Nu știu nimic ! — Știrea morții tatălui meu ajunse la Paris. Chiar regele mi-o aduse la cunoștință, asigurîndu-mă că mă pot bizui pe ocrotirea lui și că un război va răzbuna asasinatul contelui.

Am cerut voie regelui să-l întovărășesc. La început norocul surise armatei franceze, am străbătut provinciile ducelui, tatăl domniei tale, pe care regele puse stăpînire și ajunserăm la Milano.

Ducele Sforza se refugiase la Roma, la papa Paul al III-lea.

Se făcură cercetări cu privire la uciderea tatălui meu ; dar n-a fost cu putință să regăsească pe vreunul din cei care asistaseră la acel omor, sau chiar participaseră. Călăul murise subit la trei zile după execuție. Nimeni nu știa numele grefierului care citise sentința. Preotul care

îl spovedise pe condamnat era necunoscut. Temnicerul, soția și fiul lor fugiseră.

Astfel, cu toate cercetările mele, n-am putut nici măcar să descopăr unde odihnea trupul tatălui meu. — Trecuseră douăzeci de ani de la cercetările mele zadarnice, cînd am primit o scrisoare de la Avignon.

Un om care nu semna decît cu o inițială mă poftea să vin imediat la Avignon, dacă voiam dezvăluiri sigure și complete despre moartea tatălui meu, contele Francesco Maraviglia. Îmi da numele și adresa preotului care avea misiunea de a mă conduce la el, dacă acceptam invitația lui.

Ceea ce-mi oferea scrisoarea aceea era dorința întregii mele vieți ; așa că am plecat fără întîrziere. M-am dus de-a dreptul la preotul care mă aștepta și care mă conduse la omul ce-mi scrisese. Era temnicerul fortăreței din Milano. Văzîndu-l pe tatăl meu mort și cunoscînd locul unde aștepta trăsura cu cei o sută de mii de ducați, duhul rău îl ispiti. O întinsese pe mama pe pat, lăsînd-o în grija soției lui și coborîse cu ajutorul scării de frînghie. Se dusese să-l găsească pe vizitiu, care aștepta pe cîmp, se furișase pînă la el spunîndu-i că venea în numele tatălui meu, îl înjunghiase și după ce îl aruncase într-un șanț, plecase cu trăsura.

Ajuns la frontieră, luase poștalionul pînă la Avignon, vînduse trăsura și, cum nimeni nu venise să reclame comoara din ea, își însușise cei o sută de mii de ducați și scrisese soției și fiului să vină la el.

Dar pedeapsa lui Dumnezeu îl ajunse. Întîi îi muri femeia, apoi după zece ani de suferință, fiul se duse după mamă. În sfîrșit, simțise că în curînd îi va veni și lui rîndul să se înfățișeze înaintea lui Dumnezeu, pentru a da seamă de cele făptuite cît timp trăise pe acest pămînt. Simțind acea chemare de sus, îl cuprinseseră remușcările și se gîndise la mine. Așa că înțelegeți acum de ce dorea să mă vadă.

Voia să-mi povestească totul și să-mi ceară iertare, nu pentru moartea tatii, căci n-avea nici un amestec în acea crimă, ci pentru asasinarea vizitiului și pentru furtul celor o sută de mii de ducați. În privința omului asasinat, nu mai era nimic de îndreptat, omul fiind mort.

Cît despre cei o sută de mii de ducați, cumpărase cu ei, la Villeneuve-lez-Avignon, un castel și o moșie minunată din venitul căreia trăia.

Mai întîi, l-am pus să-mi povestească moartea tatii cu toate amănuntele, nu odată, ci de zece ori. De altfel, noaptea aceea i se păruse și lui atît de groaznică, încît nu-i scăpase nici un detaliu și își amintea cele mai mici amănunte ale sinistrei întîmplări, ca și cum s-ar fi petrecut în ajun. Din nefericire, despre mama și sora mea nu știa nimic, în afară de ce-i povestise soția care le văzuse dispărînd pe drumul spre *Novara*. Vor fi murit de oboseală ori de foame !

Eram bogat și n-aveam nevoie să-mi mai sporesc avutul, dar se putea întîmpla ca într-o zi să apară mama, ori sora mea. Nevoind să-l dezonorez pe omul acela printr-o mărturisire publică a crimei, l-am pus să doneze castelul și moșia contesei de Maraviglia și fiicei sale ; apoi, atît cît mi-a fost cu putință și-mi îngăduia Cel de sus, l-am iertat.

Dar la atît s-a mărginit iertarea mea. Francesco-Maria Sforza murise în 1535, la un an și o zi după somația făcută de tatăl meu de a se înfățișa înaintea judecății lui Dumnezeu. Deci, de acela n-aveam a mă mai ocupa ; fusese pedepsit măcar pentru slăbiciunea, dacă nu pentru crima lui.

Dar rămînea împăratul Carol-Quintul, la apogeul puterii, în culmea gloriei și a prosperității ! Numai el rămăsese nepedepsit și pe acesta m-am hotărît să-l lovesc.

Ai să-mi spui că oamenii care poartă sceptru și coroană nu pot fi judecați decît de Dumnezeu ; dar uneori Dumnezeu pare a uita.

Atunci e datoria oamenilor să-și amintească ; eu mi-am amintit, asta-i tot. Numai că nu știam că împăratul poartă sub haină cămașă de zale. El de asemeni își amintea ! — Ați vrut să știți cine sînt și de ce am făptuit crima. Sînt Odoardo Maraviglia și am vrut să-l ucid pe împărat pentru că datorită lui tatăl meu a fost asasinat în noaptea aceea, iar mama și nora mea au murit de oboseală și de foame !

Iată ce-am avut de sus. Acum, monseniore, cunoașteți adevărul. Am vrut să ucid, merit să fiu ucis; dar sînt gentilom și cer să mor ca un gentilom.

Emmanuel-Philibert înclină capul în semn de aprobare.

— E drept, zise el, și cererea îți va fi acordată. Dorești să rămîi liber pînă la ora execuției? Înțeleg prin *a rămîne liber*, să nu fii legat.

— Ce-ar trebui să fac pentru asta?

— Să-mi dai cuvîntul dumitale că nu vei încerca să fugi.

— Vi l-am și dat.

— Atunci mai dă-mi-l odată.

— Vi-l mai dau; dar grăbiți-vă... Crima este cunoscută, mărturisirea completă... De ce m-ați face să mai aștept?

— Nu hotărăsc eu ora morții unui om. În privința asta se va proceda după cum va binevoi împăratul Carol-Quintul.

Apoi, chemîndu-l pe sergent.

— Condu-l pe domnul într-un cort separat, spuse Emmanuel, și vezi să nu-i lipsească nimic. Ca pază este deajuns o singură santinelă: am cuvîntul său de gentilom. Plecați!

Sergentul ieși, luînd cu dînsul pe prizonier.

Emmanuel-Philibert îl urmări cu privirea pînă cînd ieși din cort.

Apoi, părîndu-i-se că aude un ușor zgomot în spate, se întoarse.

Leona sta în picioare pe pragul celei de a doua încăperi și draperia despărțitoare tocmai se lăsase în urmă-i.

Zgomotul care atrăsese atenția lui Emmanuel îl făcuse draperia căzînd.

Leona ținea mîinile împreunate; pe chip i se vedeau urmele lacrimilor vărsate fără îndoială la povestirea prizonierului.

— Vreiceva? întrebă prințul.

— Vreau să-ți spun, Emmanuel, îi răspunse Leona, vreau să-ți spun că este cu neputință ca omul acesta să moară!

Chipul lui Emmanuel-Philibert se întunecă.

— Leona, rosti el, nu-ți dai seama ce-mi ceri. Tînărul a săvîrșit o crimă îngrozitoare, dacă nu cu fapta, cel puțin cu intenția.

— N-are a face, zise Leona înlănțuindu-i gîtul cu brațele, îți repet că tînărul acela nu va muri!

— Împăratul va hotărî soarta lui, Leona. Tot ce pot face și singurul lucru pe care-l pot face, este să raportez totul împăratului.

— Iar eu, îți spun, dragă Emmanuel, că de-ar fi ca împăratul să-l condamne pe tînăr la supliciul suprem, tu ai putea obține grațierea lui, nu-i așa?

— Leona, îți închipui că am asupra împăratului o putere pe care n-o am. Trebuie ca justiția imperială să-și urmeze cursul. Dacă ea osîndește...

— Chiar de-ar fi să-l osîndească, trebuie ca Odoardo Maraviglia să trăiască, înțelegi? Trebuie, iubitul meu Emmanuel!

— Și de ce trebuie numaidecît?

— Pentru că, rosti Leona, pentru că este fratele meu!...

Emmanuel scoase un strigăt de uimire.

Femela pe moarte, doborîtă de oboseală și de foame pe malul rîului Sesia, copilul ce păstrase cu îndîrjire secretul nașterii și sexului său, pajul ce refuzase diamantul lui Carol-Quintul, toate i se lămureau acum datorită celor trei cuvinte care-i scăpaseră Leonei despre Odoardo Maraviglia: „Este fratele meu!"

XIII

DEMONUL SUDULUI

Pe cînd în cortul lui Emmanuel-Philibert se petrecea scena pe care v-am povestit-o, un mare eveniment, vestit de fanfara trompetelor și uralele oștenilor, punea în mișcare toată tabăra imperială.

O mică trupă de călăreți fusese semnalată dinspre Bruxelles; se trimiseseră ștafete în întîmpinarea ei iar ștafetele întorcîndu-se în galop făceau semne de mare

bucurie, vestind că șeful cavalcadei era chiar Filip, fiul unic al prea măritului împărat, prințul de Spania, regele Neapolului și soțul reginei Angliei.

La sunetul fanfarelor, la uralele celor dintîi care-l zăriseră pe prinț, toată lumea ieși din corturi repezindu-se în întîmpinarea augustului oaspete.

Filip călărea pe un frumos cal alb, pe care-l strunea cu destulă eleganță. Era învești mîntat într-o mantie violetă și purta o vestă neagră — dublă culoare de doliu la regi — pantaloni bufanți violeți ca și mantia, cizme înalte din piele de bivol, iar pe cap o tocă mică neagră, cum se purta la acea epocă, avînd în jurul calotei un șnur de mătase împodobit cu o pană neagră.

La gît purta colierul ordinului Lînei de aur.

Era pe atunci un om de douăzeci și opt de ani, de statură mijlocie, mai mult gras decît slab, cu obrajii puțin buhăiți și barbă blondă, cu buzele strînse, rareori surizătoare, nasul drept și ochii avînd un fel de tremur sub pleoape ca la iepuri. Deși era un om mai degrabă frumos, ansamblul fizionomiei lui n-avea nimic simpatic și se simțea că îndărătul acelei frunți de timpuriu încrețite se frămîntau mai mult gînduri mohorîte decît vesele.

Împăratul avea o mare afecțiune pentru el. Își iubea fiul așa cum o iubise și pe mama lui ; dar întotdeauna cînd o mîngîiere i-ar fi putut apropia, simțise că inima prințului de Spania rămîne învăluită în acea pojghiță de gheață pe care nici o îmbrățișare n-o putuse vreodată topi.

Uneori, după ce nu-și văzuse mult timp fiul, cînd mai ulta de gîndurile ascunse în dosul privirii tulburi și tremurătoare a tînărului prinț, se întreba îngrijorat în ce direcție întunecatul miner, veșnic preocupat de intrigi subterane, își îndrepta cazmaua ambițiilor sale. Împotriva dușmanilor lor comuni ? sau chiar împotriva lui ? Și, cu îndoiala aceasta în inimă, lăsa atunci să-i scape vorbe teribile, ca acelea pe care le spusese lui Emmanuel-Philibert chiar în dimineața aceea cînd vorbiseră de prizonier.

Nașterea tînărului prinț fusese sumbră, așa cum avea să-i fie și viața. Există uneori aurori sinistre ce se răs-

tring asupra unei zile întregi. Împăratul primise știrea nașterii fiului său care venise pe lume marți 31 mai 1527, odată cu cea a morții conetabilului de Bourbon, a jefuirii Romei și a captivității papii Clement al VII-lea. Fusese oprită orice petrecere cu ocazia acestei nașteri, de teamă că ar putea să pară o impietate față de doliul creștinității.

Abia după un an vlăstarul imperial a fost recunoscut prinț de Spania. Avuseseră loc atunci mari serbări, dar pruncul, care ajuns om avea să fie pricina atîtor lacrimi vărsate, plînsese fără întrerupere tot timpul acelor petreceri.

Împlinise șaisprezece ani cînd împăratul, voind să-l încerce la război, l-a însărcinat cu despresurarea orașului Perpignan asediat de Francezi sub comanda delfinului ; dar, pentru a înlătura orice risc în această acțiune, îl trimisese însoțit de șase granzi de Spania, paisprezece baroni, de opt sute de gentilomi, două mii de cai și cinci mii de pedestrași.

Împotriva unui asemenea ajutor de trupe proaspete nu era nimic de făcut. Francezii ridicară asediul și infantul de Spania debută în cariera militară printr-o victorie.

Dar, după rapoartele pe care le ceruse în privința acestei campanii, împăratul Carol-Quintul își dădu numaidecît seama că fiul său n-avea stofă de războinic ; își luă deci asupra lui riscurile războaielor și soarta schimbătoare a bătăliilor, lăsînd moștenitorului împărăției sale studiul politicii, pentru care părea să aibă mai multă înclinare.

La șaisprezece ani, tînărul prinț făcuse asemenea progrese în marea artă de a guverna, încît Carol-Quintul nu ezită să-l numească guvernator al tuturor regatelor Spaniei.

În 1543 se căsătorise cu dona Maria de Portugalia, vara lui dreaptă, născută în același an, în aceeași zi și în aceeași oră cu el.

Avusese un fiu, don Carlos, eroul unei jalnice povestiri și a două, trei tragedii ; fiu care se născuse în 1545.

În sfîrșit, în 1548, voind să viziteze Italia, plecase din Barcelona în toiul unei furtuni îngrozitoare care îm-

prăştiase flota lui Doria şi-o silise să se întoarcă pentru moment în port ; apoi, cu un vînt potrivnic încercase din nou să plece, debarcase la Genova, de la Genova ajunsese la Milano, cercetase cîmpul de bătălie de la Pavia, ceruse să i se arate locul exact unde Francisc I îşi predase sabia, măsurase cu ochii adîncimea şanţului unde fusese în primejdie de a fi îngropată, monarhia franceză ; apoi, la fel de posac şi tăcut, părăsise Milano, străbătuse Italia centrală şi venise să-l întîlnească pe împărat la Worms.

Atunci, Carol-Quintul, flamand cu trup şi suflet, îl prezentase compatrioţilor din Namur şi din Bruxelles.

La Namur, îl întîmpinase şi-i făcuse onorurile oraşului Emmanuel-Philibert. Cei doi veri se îmbrăţişaseră afectuos întîlnindu-se. După aceea Emmanuel îi oferise spectacolul unui mic război, la care, bineînţeles, Filip nu participase.

Serbările fură la fel de somptuoase la Bruxelles ca şi la Namur. Şapte sute de prinţi, baroni şi gentilomi ieşiră în afara porţilor ca să-l primească pe moştenitorul celei mai mari monarhii din lume. Apoi, după ce moştenitorul a fost văzut şi recunoscut cum se cuvine, tatăl lui îl primise în Spania.

Emmanuel-Philibert îl însoţi pînă la Genova. În timpul acestei călătorii îl văzu prinţul de Piemont pentru ultima oară pe tatăl său.

Trei ani după întoarcerea lui Filip în Spania, regele Eduard al VI-lea al Angliei muri, lăsînd coroana sorei sale Maria, fiica Caterinei, mătuşa împăratului, pe care împăratul o iubea atît de mult încît învăţase engleza, spunea el, numai ca să poată vorbi cu ea.

Noua regină era grăbită să-şi aleagă un soţ : avea patruzeci şi şase de ani, deci n-avea timp de pierdut. Carol-Quintul îi propuse pe fiul său Filip.

De la moartea încintătoarei Maria de Portugalia, care nu trăise decît pînă la vîrsta înfloririi, Filip rămăsese văduv. Patru zile după naşterea lui don Carlos femeile reginei, curioase să vadă un măreţ auto-da-fé de hughenoţi, o lăsaseră pe lehuză singură lîngă o masă plină de fructe, de care bolnava nu avea voie să se atingă. Fiică a Evei în toate privinţele, biata prinţesă n-ascultă

de sfaturile medicului : se sculă, muşcă cu poftă nu dintr-un măr, ci dintr-un pepene şi peste douăzeci şi patru de ore muri !

Nimica nu-l împiedica deci pe infantul don Filip să ia în căsătorie pe Maria Tudor, să lege Anglia de Spania şi, între insula din Nord şi peninsula din Sud, să înăbuşe Franţa.

Era scopul cel mare al acestei uniri.

Filip avea doi concurenţi la mîna verişoarei lui :

Pe cardinalul Polus, cardinal fără să fie preot — fiul lui George, ducele de Clarence, frate cu Eduard al IV-lea — văr prin urmare cu regina, aproape de acelaşi grad ca şi Filip ;

Şi pe prinţul de Courtenay, nepotul lui Henric al VIII-lea, adică rudă la fel de apropiată ca cellalţi doi cu regina Maria.

Carol-Quintul îşi asigură mai întîi sprijinul reginei Maria şi, după ce se asigură de acest sprijin, pe care îl cucerise datorită influenţei părintelui Henric, duhovnicul reginei văduve, trecu fără şovăire la acţiune.

Prinţesa Maria era o înflăcărată catolică. Mărturie stă titlul de *Maria cea sîngeroasă*, pe care i l-au dat, unii după alţii, toţi istoricii englezi.

Împăratul începu deci prin a îndepărta de lîngă ea pe prinţul de Courtenay, un tînăr de treizeci şi doi de ani, frumos ca un arhanghel, viteaz ca un Courtenay, învinuindu-l că ar fi un înflăcărat ocrotitor al ereziei ; într-adevăr regina Maria observase că miniştrii ei care o îndemnau la această căsătorie făceau parte dintre cei pe care-i bănuia molipsiţi de falsa religie al cărei papă se proclamase tatăl ei, Henric al VIII-lea, ca să nu mai albă de furcă cu *episcopii de la Roma*, cum le spunea el.

Odată ce regina era convinsă de asta, prinţul de Courtenay nu mai era de temut.

Rămînea cardinalul Polus, poate mai puţin viteaz decît Courtenay, dar tot aşa de frumos ca el şi cu siguranţă un politician mult mai abil, crescut fiind la şcoala papilor.

Cardinalul Polus era cu atît mai de temut cu cît Maria Tudor, înainte de a fi încoronată scrisese, cu sau fără intenţie, papii Iuliu al III-lea să i-l trimită pe car-

dinalul Polus în calitate de legat apostolic, ca să lucreze împreună cu ea la sfînta operă de restabilire a religiei. Din fericire pentru Carol-Quintul, papa care știa cît de mari neplăceri avusese Polus sub Henric al VIII-lea și prin ce primejdii trecuse, ezită la început să trimită în mijlocul frămîntărilor din Anglia un prelat de asemenea valoare. Așa că trimise înaintea lui pe cardinalul Jean-François Commendon, mare șambelan. Dar Maria îl ceruse pe Polus, nu pe Commendon, așa că îl trimise pe acesta înapoi, rugîndu-l să grăbească venirea cardinalului.

Polus plecă ; dar împăratul avea la Roma spionii lui, așa că fu informat de plecare și, cum legatul *a latere* [1] trebuia să străbată Germania și să treacă de la Insbruck, Carol-Quintul dădu ordin lui Mendoza, care comanda un corp de cavalerie în oraș, să-l aresteze pe cardinalul Polus cînd va trece, sub pretextul că era rudă prea apropiată cu regina ca să-i poată da sfaturi dezinteresate în problema căsătoriei ei cu infantul don Filip.

Mendoza era un adevărat căpitan, așa cum le trebuie prinților în asemenea împrejurări. Pentru el nu exista decît ordinul primit. Ordinul spunea să-l aresteze pe cardinalul Polus ; îl arestă și-l ținu prizonier pînă fură semnate toate articolele contractului de căsătorie dintre Filip al Spaniei și Maria a Angliei.

După semnarea articolelor, i se dădu drumul. Polus, om înțelept, acceptă situația și își îndeplini misiunea de legat *a latere* nu numai pe lîngă Maria, ci și pe lîngă Filip.

Unul dintre articole specifica că Maria Tudor, regină a Angliei, nu se putea căsători decît cu un rege. Asta nu era o problemă pentru Carol-Quintul ; îl făcu pe fiul său Filip, rege al Neapolului.

Succesul acesta îl mai consolă puțin pe împărat, întristat de cele două eșecuri pe care le suferise, unul la Inspruck unde surprins în toiul nopții de ducele Maurice, fugise atît de grabnic încît nu observase că-și pusese numai centironul, uitînd sabia ; al doilea în fața orașului Metz, unde fusese silit să ridice asediul, lăsînd în noroaiele unui dezgheț tunurile, chesoanele, materialele de război și o treime din armată.

— Aha ! exclamase el, deci mi se întoarce roata norocului !

În sfîrșit, la 24 iulie 1554, adică cu nouă luni înainte de epoca la care am ajuns, chiar de sărbătoarea sfîntului Iacob, ocrotitorul Spaniei, Maria a Angliei se unise cu Filip al II-lea. Cea care putea fi numită *Tigresa Nordului* se căsătorise cu cel care avea să fie numit *Demonul Sudului*.

Filip plecase din Spania însoțit de douăzeci și două de vase de război în care se aflau șase mii de oameni. Dar înainte de a intra în portul Hampton, expediase înapoi toate corăbiile lui, ca să nu debarce în Anglia decît cu cele pe care i le trimisese în întîmpinare logodnica lui, regina Maria.

Acele vase, în număr de optsprezece, erau precedate de cea mai mare corabie construită vreodată de englezi, care fusese lansată la apă cu prilejul acesta.

Corăbiile înaintară în întîmpinarea prințului de Spania pînă la trei leghe în largul mării și acolo, în zgomotul salvelor de artilerie, a duruitului tobelor și a fanfarei trompetelor, Filip trecu de pe vasul lui pe cel ce i-l trimitea logodnica.

Era însoțit de șaizeci de gentilomi, dintre care doisprezece erau granzi de Spania. Patru dintre ei, amiralul de Castilia, ducele de Medina-Coeli, Ruy Gomez de Silva și ducele de Alba aveau fiecare cîte patruzeci de paji și valeți.

În sfîrșit, lucru minunat și nemaivăzut vreodată, spune Gregorio Leti, istoricul lui Carol al V-lea, s-a socotit că acei șaizeci de seniori aveau cu ei o mie două-sute treizeci de paji și valeți armați.

Cununia avu loc la Wincester. Cei care ar vrea să știe cum a venit regina Maria Tudor în întîmpinarea logodnicului ei, cu ce rochie era îmbrăcată, cu ce podoabe era gătită, ce formă avea amfiteatrul dominat de cele două tronuri care așteptau pe cei doi soți ; cei care ar vrea să cunoască și mai multe, să afle cum a fost oficiată liturghia, cum s-au așezat la masă și, în sfîrșit, cum Maiestățile lor : „se sculară de la masă cu atîta *iscusință*

[1] Cardinal însărcinat de papă cu o misiune specială.

că, deşi aveau înaintea lor mulţime de nobili şi doamne, dispărură în iatacul lor nevăzuţi printr-o uşă mascată", vor găsi toate amănuntele acestea şi încă multe altele în istoricul pe care l-am citat.

În ce ne priveşte, oricît de interesante şi mai cu seamă de pitoreşti ar fi asemenea amănunte, ele ne-ar duce prea departe, aşa că ne întoarcem la regele Angliei şi al Neapolului, Filip al II-lea, care după nouă luni de căsnicie reapărea pe continent şi, într-un moment cînd nimeni nu se aştepta, îşi făcea apariţia, după cum am mai spus, la intrarea în tabără, salutat de duruitul tobelor, fanfara trompetelor şi de uralele oştenilor germani şi spanioli ce-l însoţeau cu alai.

Carol-Quintul fusese unul dintre primii anunţaţi de sosirea neaşteptată a fiului său şi bucuros că Filip n-avea nici un motiv (cel puţin aşa părea) să-i ascundă prezenţa lui în Flandra, deoarece venea să-l viziteze în tabără, făcu o sforţare şi sprijinindu-se pe braţul unui ofiţer se tîrî pînă la uşa cortului.

De abia ajunsese că îl şi zări pe don Filip înaintînd spre el în mijlocul uralelor, tobelor şi trompetelor, ca şi cum era deja domn şi stăpîn.

— Ei, ce să-i faci, murmură Carol-Quintul, aşa vrea Dumnezeu!

Dar Filip cum îşi zări părintele struni calul şi descălecă, apoi, apropiindu-se cu braţele întinse, capul descoperit şi aplecat, se aruncă la picioarele împăratului.

Această umilinţă alungă toate gîndurile rele din mintea lui Carol-Quintul. Îl ridică pe Filip, îl strînse în braţe şi întorcîndu-se către cei ce-l urmaseră cu alai pe prinţ:

— Mulţumesc, domnilor, rosti el, că aţi ghicit bucuria ce-o voi avea la vederea fiului meu prea iubit şi că mi-aţi vestit-o dinainte cu strigăte şi urale!

— Don Filip, zise el apoi prinţului, sînt aproape cinci ani de cînd nu ne-am văzut. Vino! avem multe să ne spunem.

Şi, salutînd toată acea mulţime de oşteni şi ofiţeri adunaţi în faţa cortului, se sprijini de braţul fiului şi intră în pavilion în strigătele entuziaste: „Trăiască regele Angliei!" şi „Trăiască împăratul Germaniei!", „Trăiască

don Filip!" şi „Trăiască Carol-Quintul!" repetate de mii de ori.

Într-adevăr, cum prevăzuse împăratul, el şi Filip aveau multe a-şi spune.

Şi totuşi, după ce Carol-Quintul se instală pe divan iar Filip, refuzînd onoarea de a sta alături de părintele său, se aşeză pe un scaun, urmă un moment de tăcere.

Carol-Quintul rupse primul tăcerea pe care Filip o păstra, poate din respect faţă de tatăl său.

— Fiule, zise împăratul, a fost deajuns prezenţa ta atît de mult dorită ca să împrăştie impresia neplăcută pe care mi-au pricinuit-o veştile primite astăzi.

— Una din aceste veşti, cea mai tristă din toate o şi cunosc, cum poţi observa după îmbrăcămintea mea, tată, răspunse Filip; am avut durerea de a pierde domnia-ta mama, eu o bunică!

— Vestea ai aflat-o în Belgia, fiule?

Filip se înclină.

— În Anglia, sire; putem comunica direct cu Spania, pe cînd curierul pe care l-a primit Maiestatea-Voastră, a trebuit să vină de la Geneva aici pe uscat, ceea ce desigur l-a făcut să întîrzie.

— Într-adevăr, încuviinţă Carol-Quintul, aşa trebuie să fie; dar, în afară de această durere, fiule, mai am şi un alt motiv de îngrijorare.

— Maiestatea-Voastră se referă la alegerea papii Paul al IV-lea şi la liga pe care el a propus-o regelui Franţei semnată probabil la ora aceasta?

Carol-Quintul privi uimit pe don Filip.

— Fiule, spuse el, nu cumva tot un vas englez te-a informat atît de bine? Totuşi e cale lungă de la Civita-Vecchia pînă la Portsmouth!

— Nu, sire, vestea ne-a sosit prin Franţa; de asta am putut-o afla înaintea voastră. Trecătorile Alpilor şi Tirolului sînt încă închise de zăpezi şi l-au întîrziat pe curierul Maiestăţii-Voastre, pe cînd al nostru a venit de-a dreptul de la Ostia la Marsilia, de la Marsilia la Boulogne şi de la Boulogne la Londra.

Carol-Quintul se încruntă; multă vreme crezuse că el avea dreptul să fie informat primul de orice eveni-

ment de seamă petrecut în lume şi iată că fiul lui nu mai că aflase înainte de moartea reginei Ioana şi alegerea lui Paul al IV-lea, dar îi şi anunţa un lucru neştiut de el: liga semnată între Henric al II-lea şi noul papă.

Dar Filip păru că nu observă uimirea tatălui său.

— De altfel, urmă el, familia Caraffa şi partizanii lor şi-au luat atît de bine toate măsurile, că tratatul a fost trimis regelui Franţei chiar în timpul conclavului.[1] Asta explică şi îndrăzneala cu care Henric al II-lea a înaintat spre Bouvines şi Dinant, după ce cucerise Marienburg, fără îndoială cu scopul de a vă tăia retragerea.

— O! O! făcu Carol-Quintul, să fie el oare chiar atît de avansat cum spui, şi s-ar putea să fiu ameninţat de o nouă surpriză în genul celei de la Inspruck?

— Nu, răspunse Filip, deoarece sper că Maiestatea-Voastră nu va refuza să încheie un armistiţiu cu regele Henric al II-lea.

— Pe cuvîntul meu! strigă împăratul, ar fi o nebunie să refuz aşa ceva, ba chiar să n-o propun eu!

— Sire, zise Filip, un armistiţiu propus de domnia-ta l-ar face prea orgolios pe regele Franţei. Iată de ce, regina Maria şi cu mine, am avut ideea să ne ocupăm de această afacere în interesul demnităţii Voastre.

— Şi vii să-mi ceri învoirea de a trece la acţiune? Fie! Începe şi nu pierde timpul; trimite în Franţa cei mai abili ambasadori; cu cît ajung mai repede, cu atît mai bine.

— Aşa ne-am gîndit şi noi, Sire, şi, lăsînd Maiestăţii-Voastre libertatea de a ne desemna, am şi trimis pe cardinalul Polus la regele Franţei pentru a cere un armistiţiu.

Carol-Quintul dădu din cap.

— N-are să ajungă la timp, spuse el şi Henric va ajunge la Bruxelles înainte ca Polus să fi debarcat la Calais.

— De asta cardinalul Polus a venit prin Ostende şi l-a ajuns pe regele Franţei la Dinant.

[1] Adunarea episcopilor pentru alegerea papii.

— Oricît de priceput diplomat ar fi, zise Carol-Quintul cu un suspin, mă îndoiesc că va izbuti în asemenea tratative.

— Sînt fericit atunci că pot vesti Maiestăţii-Voastre că a izbutit, răspunse Filip. Regele Franţei primeşte, dacă nu un armistiţiu, măcar o încetare a luptelor pînă cînd se vor stabili condiţiile armistiţiului. Regele a ales ca loc de conferinţă mănăstirea Vocelles, de lîngă Cambray şi cardinalul Polus cînd a venit să-mi anunţe la Bruxelles rezultatul misiunii, mi-a spus că a socotit mai înţelept să nu facă dificultăţi în privinţa asta.

Carol-Quintul îl privi pe don Filip cu un fel de admiraţie: iată că îi anunţa cu cea mai mare modestie fericitul deznodămînt al unei negocieri pe care el, Carol-Quintul, o socotise cu nepotinţă.

— Şi armistiţiul, întrebă el, ce durată va avea?

— Cea adevărată sau cea stabilită?

— Cea stabilită.

— Cinci ani, Sire!

— Şi cea adevărată?

— Cît va fi voia Celui de Sus.

— Şi cît timp crezi, don Filip, că va dura voia Celui de Sus?

— El, zise regele Angliei şi al Neapolului cu un zîmbet abia simţit, doar timpul necesar să adunăţi din Spania o întărire de zece mii de spanioli şi eu să pot trimite din Anglia un ajutor de zece mii de englezi.

— Fiule, zise Carol-Quintul, armistiţiul acesta era dorinţa mea cea mai vie, şi... şi, cum tu ai obţinut-o, ei bine, îţi făgăduiesc că tu îl vei ţine, ori rupe, după placul tău.

— Nu înţeleg ce vrea să spună măritul împărat, replică Filip, care nu se putu stăpîni îndeajuns pentru a împiedica strălucirea de speranţă şi lăcomie ce străluci o clipă în ochii săi.

Întrevăzuse foarte aproape de el sceptrul Spaniei şi al Ţărilor de Jos şi cine ştie? poate şi coroana imperială.

Opt zile mai tîrziu se semnă un armistiţiu în următorii termeni:

„Se încheie un armistiţiu pe cinci ani, atît pe mare cît şi pe uscat, de care se vor bucura în egală măsură

toate popoarele, statele, regatele şi provinciile atît ale împăratului cît şi ale regelui Franţei şi al regelui Filip".

„Pe durata celor cinci ani vor fi oprite orice acţiuni armate şi, totuşi, fiecare din aceşti stăpînitori va păstra tot ce a cucerit în timpul războiului".

„La acest armistiţiu participă şi Sanctitatea Sa Paul al IV-lea."

Chiar Filip prezentă tratatul împăratului, care aruncă o privire aproape speriată pe chipul neclintit al fiului său.

Tratatului nu-i mai lipsea decît semnătura lui Carol-Quintul.

Carol-Quintul semnă.

Apoi, după ce trasă cu mare dificultate cele cinci litere ale numelui său :

— Sire, spuse el, dînd pentru prima oară acest titlu fiului, întoarceţi-vă la Londra şi fiţi gata să reveniţi la Bruxelles la primul meu ordin.

XIV

UNDE CAROL-QUINTUL ÎŞI ŢINE FĂGĂDUIALA FĂCUTĂ FIULUI SĂU DON FILIP

Vineri 25 octombrie anul 1555, străzile oraşului Bruxelles mişunau de popor adunat nu numai din capitala Brabantului meridional, dar şi din alte state flamande ale împăratului Carol-Quintul.

Toată gloata aceea se grămădea către palatul regal, care astăzi nu mai există şi pe-atunci se ridica în partea de sus a oraşului, aproape de culmea Caudenberg-ului.

O mare adunare convocată din motive încă necunoscute şi care mai fusese odată amînată de împărat trebuia să aibă loc în ziua aceea.

În scopul acesta interiorul sălii mari fusese împodobit şi tapisat spre partea de apus, adică spre intrare, unde se construise un fel de tribună înaltă de vreo şase, şapte trepte, acoperită de covoare splendide, avînd de-

asupra un baldachin cu stema imperială sub care se aflau trei fotolii goale ,destinate bineînţeles, cel din mijloc împăratului, cel din dreapta regelui Filip, sosit în ajun şi cel din stînga reginei văduve a Ungariei, Maria de Austria, sora lui Carol-Quintul.

O serie de bănci paralele aşezate în continuarea celor trei fotolii formau împreună un fel de semicerc.

Alte scaune erau aşezate înaintea estradei, ca băncile în faţa scenei unei săli de spectacol.

Regele Filip, regina Maria, regina Eleonora, văduva lui Francisc I, Maximilian regele Boemiei, Cristina, ducesa de Lorraine se instalaseră în palat.

Numai Carol-Quintul rămăsese mai departe în căsuţa lui din Parc, cum îi spunea el.

La ora patru după amiază ieşi idin căsuţă, încălecă pe un catîr al cărui mers domol îl făcea să sufere mai puţin decît oricare alt mijloc de locomoţie. De mers pe jos nici nu putea fi vorba ; accesele de gută erau tot mai violente şi împăratul nu ştia dacă va putea merge din pragul uşii pînă la tribuna sălii mari, ori va trebui să fie purtat acei cîţiva paşi.

Regii şi prinţii urmau pe jos catîrul împăratului.

Împăratul era înveşmîntat cu mantia imperială, toată ţesută în fir de aur, peste care atîrna marele cordon al Lînii de aur. Purta coroana, dar sceptrul, pe care mîna lui nu mai avea puterea să-l ţină, era dus înaintea lui pe o pernă de catifea roşie.

Personajele care trebuiau să ocupe băncile aşezate în cele două laturi ale fotoliilor şi în faţa estradei fuseseră dinainte introduse în sală.

La dreapta fotoliilor stăteau cavalerii Lînei de aur pe o bancă tapiţată.

Pe banca din stînga la fel tapiţată se aflau prinţii, granzii de Spania şi seniorii.

În spatele lor, pe alte bănci netapiţate, se aflau cele trei consilii : Consiliul de Stat, consiliul privat şi consiliul de finanţe.

În sfîrşit, pe alte bănci plasate în faţă, erau mai întîi reprezentanţii Brabantului, apoi reprezentanţii Flandrei şi toţi ceilalţi reprezentanţi, după rangul ce-l aveau

Balcoanele ce înconjurau sala erau de dimineață tixite cu spectatori.

Împăratul intră către orele patru și un sfert; se rezema de umărul lui Whilhelm de Orania, cel supranumit mai tîrziu *Taciturnul*.

Lîngă Wilhelm de Orania mergea Emmanuel-Philibert însoțit de scutier și de paj.

De cealaltă parte, înaintea regilor și a părinților, la cîțiva pași în dreapta împăratului, înainta un om de treizeci, treizeci și cinci de ani, necunoscut tuturor și care părea tot așa de mirat că se află acolo ca și spectatorii care-l priveau.

Era Odoardo Maraviglia ce fusese scos din închisoare, îmbrăcat într-un splendid costum și adus în acel loc, fără să știe unde va merge și nici ce voiau să facă cu el.

La apariția împăratului și a strălucitei suite ce venea după el, toată lumea se ridică.

Împăratul Carol-Quintul înainta pe tribună păsind cu foarte mare greutate, deși era sistinut. Se vedea bine că-i trebuia un curaj nemaipomenit și mai cu seamă o mare obișnuință a suferinții ca să nu scoată un geamăt la fiecare pas ce-l făcea.

Se așeză, avînd la dreapta pe don Filip și la stînga pe regina Maria.

Apoi, la un semn al lui, toată lumea făcu la fel, afară de prințul de Orania, Emmanuel-Philibert și cele două persoane care formau suita lui într-o latură iar în cealaltă Odoardo Maraviglia care liber, învesmîntat, cum am mai spus, în haine scumpe, privea cu uimire spectacolul.

După ce toată lumea se așeză, împăratul făcu semn consilierului Philibert Brussellius să ia cuvîntul.

Toți așteptau cu neliniște. Numai chipul lui Filip rămînea calm și nepăsător. Privirea-i înăluită părea că nu vede nimic. Aproape nu-ți venea a crede că putea circula sîngele sub pielea aceea palidă și neînsufletită. Vorbitorul explică în puține cuvinte că regii, prinții, granzii de Spania, cavalerii Lînei de aur, reprezentanții Flandrei prezenți în sală au fost convocați să fie de față la abdicarea împăratului Carol-Quintul în favoarea fiului său don Filip, căruia, începînd din acel moment,

îi treceau titlurile lui de rege al Castiliei, al Leonului, al Granadei, al Navarei, al Aragonului, al Neapolului, al Siciliei, al Majorcăi, al insuleleor, a Indiilor și a pămînturilor din marea Oceanică și Atlantică, precum și cele de arhiduce de Austria, duce de Burgundia, de Lothier, de Brabant, de Luisburg, de Luxemburg, de Quelière; conte de Flandra, de Artois; de Burgundia: palatin de Hainaut, de Zélande, de Olanda, de Feurette, de Haguenau, de Namur, de Zutphen; în sfîrșit și cele de prinț de Zwane, marchiz al Sfîntului-Imperiu, senior de Frize, de Salmi, de Malines, și a cetăților, orașelor și regiunilor Utrecht, Overyssel și Groeningen.

Coroana imperială era rezervată lui Ferdinand, regele romanilor.

La acest punct numai o umbră livîdă trecu pe fața lui don Filip și un ușor tremur îi înfioră mușchii obrajilor.

Abdicarea, ce tăiase tuturor răsuflarea de uimire, oratorul o atribuie dorinței împăratului de a revedea Spania, pe care n-o mai văzuse de doisprezece ani și mai ales suferințelor ce le îndura din pricina gutei, suferințe sporite și mai mult de clima aspră a Flandrei și Germaniei.

Sfîrși rugînd în numele împăratului pe reprezentanții Flandrei să privească cu bunăvoință această cedare a țării lor lui don Filip.

După ce sfîrși discursul cu o peroratie în care ruga pe Dumnezeu să-l țină mai departe pe mărinul împărat sub ocrotirea lui divină, Philibert Brussellius tăcu și își reluă locul.

Atunci împăratul se ridică la rîndul său; era palid și nădușeala suferinței îi umezea chipul; voia să vorbească și ținea în mînă o hîrtie pe care era scris discursul lui, pentru cazul cînd nu l-ar ajuta memoria.

La primul semn prin care-și arătă dorința de a vorbi, murmurul general ce se ridicase în sală cînd își sfîrșise discursul consilierul Brussellius, încetă ca prin farmec și oricît de slabă era vocea împăratului nu se pierdu nici o silabă din clipa cînd începu a vorbi. E drept că pe măsură ce-și rostea discursul și, aruncînd o privire asupra vieții sale trecute, își amintea de munca, pri-

mejdiile, activitatea și planurile sale, vocea-i creștea, gesturile deveneau tot mai largi, ochiul căpăta o vioiciune ciudată și accentul găsea acele solemne inflexiuni pe cînd le au ultimele cuvinte ale muribunzilor.

— Dragi prieteni, începu el,[1] ați auzit care sînt motivele ce m-au hotărît să renunț la sceptru și la coroană în favoarea regelui Filip, fiul meu. Dați-mi voie să adaug cîteva vorbe care vă vor lămuri mai bine hotărîrea și gîndul meu. Dragi prieteni, mulți dintre cei care mă ascultă astăzi trebuie să-și aducă aminte că în ziua de cinci ianuarie trecut s-au împlinit exact patruzeci de ani de cînd bunicul meu, prea slăvitul Maximilian, m-a eliberat de sub tutela lui și, chiar în această sală și la aceeași oră, avînd eu abia cincisprezece ani, mă lăsă stăpîn pe toate drepturile mele. În anul următor murind regele Ferdinand Catolicul, bunicul meu după mamă, primii coroana, nefiind în vîrstă decît de șaisprezece ani.

„Mama mea trăia; dar, deși atît de tînără și în putere, rămăsese așa de zguduită de moartea soțului ei, după cum știți, încît nu era în stare să conducă ea însăși regatele părinților și a trebuit la șaptesprezece ani să-mi încep călătoriile peste mări ca să iau în stăpînire regatul Spaniei. În sfîrșit, cînd bunicul meu împăratul Maximilian muri, acum treizeci și șase de ani — aveam atunci nouăsprezece — am rîvnit la coroana imperială pe care o purtase, nu din dorința de a stăpîni un cît mai mare număr de țări, ci pentru a putea apăra mai bine interesele Germaniei, a celorlalte regate ale mele și mai ales a Flandrei mele iubite. În scopul acesta am plănuit și dus la bun sfîrșit atîtea călătorii; să le numărăm și veți fi surprinși de numărul și de amploarea lor.

„Am fost de nouă ori în Germania de nord, de șase ori în Spania, de șaptè ori în Italia, de zece ori în Belgia, de patru ori în Franța, de două ori în Anglia și de

[1] N-am schimbat nimic din discursul împăratului, pe care îl luăm dintr-o publicație apărută în 1830, la Bruxelles, datorită savantului director adjunct al arhivelor regale, L. P. Gachard. (N.A.)

două ori în Africa; ceea ce face în total patruzeci de călătorii ori expediții.

„Și în aceste patruzeci de călătorii ori expediții, n-am pus la socoteală drumurile de importanță mai mică făcute pentru vizitarea insulelor și a provinciilor cucerite.

„Ca să săvîrșesc toate acestea am trecut de opt ori Marea Mediterană și de trei ori Marea Occidentului, pe care mă pregătesc s-o traversez astăzi pentru ultima oară.

„Voi trece sub tăcere călătoria mea în Franța, pe care am traversat-o venind din Spania ca să mă duc în Țările de Jos; călătorie impusă, după cum știți, de motive grave.[1]

„Am fost silit, din cauza numeroaselor și deselor absențe să dau în grija sorei mele regina, aici de față, guvernarea acestor provincii. Dar eu știu, cum știu și diferitele organizații ale statului la fel de bine ca mine, cum și-a îndeplinit această sarcină.

„Odată cu aceste călătorii am avut și multe războaie; toate au fost provocate sau acceptate împotriva voinței mele și astăzi ceea ce mă întristează părăsindu-vă, dragi prieteni, este că nu pot lăsa o pace mai durabilă, o liniște mai sigură... Asemenea treburi nu se fac, cum vă dați bine seama, decît cu multă pregătire și mare osteneală și se vede prea bine, după paliditatea și slăbiciunea mea, cît de mistuitoare sînt acele osteneli și cît de anevoioase acele lucrări. Așadar, să nu vă închipuiți că nu mă cunosc într-atîta încît, măsurînd sarcina ce mi-o impuneau evenimentele cu forța pe care mi-a hărăzit-o Dumnezeu, să nu-mi dau seama că nu sînt la înălțimea misiunii ce mi-era dată. Dar am socotit că din pricina nebuniei de care suferea mama și a vîrstei fragede a fiului meu, ar fi fost o crimă să mă lepăd înainte de vreme de sarcina, oricît de grea ar fi fost, cu care Providența, dîndu-mi coroana și sceptrul, mi-a împovărat capul și brațul.

„Totuși, chiar de cînd am părăsit ultima oară Flandra ca să mă duc în Germania, aveam intenția să pun în aplicare planul pe care-l îndeplinesc astăzi; dar văzînd

[1] Răscoala locuitorilor din Gand. (N.A.).

cît de jalnică era situaţia, simţind că mai am în mine un pic de forţă şi considerîndu-mă obligat de frămîntările ce tulburau republica creştină, atacată în acelaşi timp de turci şi de luterani, am crezut că este de datoria mea să las odihna pentru mai tîrziu şi să sacrific popoarelor mele ce-mi mai rămînea din forţă şi din viaţă. Eram pe drumul cel bun, gata să ajung la ţintă, cînd prinţii germani şi regele Franţei, călcîndu-şi cuvîntul dat, mă aruncară iar în vîltoarea tulburărilor şi a bătăliilor. Unii se îndîrjiră chiar împotriva mea, cît pe ce să mă facă prizonier la Inspruck; alţii ocupară oraşul Metz, care făcea parte din Imperiu. Atunci m-am dus grabnic eu însumi ca să-l asediez cu o armată numeroasă. Am fost învins, armata mea nimicită, dar nu de oameni ci de forţele naturii. În schimbul Metz-ului, pierdut am luat francezilor burgurile Thérouanne şi Hesdin. Am făcut mai mult: am pătruns pînă la Valenciennes înaintea regelui Franţei şi l-am silit să se retragă, făcînd tot ce-am putut la bătălia de la Renty, disperat că nu puteam face mai mult.

„Dar astăzi, în afară de lipsurile pe care întotdeauna mi le-am recunoscut, iată că boala se înrăutăţeşte şi mă doboară. Din fericire, în momentul cînd Dumnezeu îmi ia mama, îmi dă în schimb un fiu ajuns la vîrsta cînd poate domni. Acum cînd puterile m-au părăsit şi mă apropii de moarte, nu mai preget să renunţ la dragostea şi pasiunea de a domni pentru binele şi liniştea supuşilor mei. În locul unui moşneag infirm, ajuns cu un picior în groapă, vă dau un prinţ voinic, preferabil prin tinereţea şi virtutea-i înfloritoare. Juraţi-i deci lui dragostea şi credinţa pe care mi-aţi jurat-o mie şi pe care mi-aţi păstrat-o cu atîta loialitate. Mai ales, luaţi seama ca nu cumva ereziile ce vă împresoară să se strecoare printre voi tulburînd frăţia ce trebuie să vă unească şi dacă vedeţi cumva că ele prind rădăcini, grăbiţi-vă să le stîrpiţi, să le smulgeţi din pămînt şi să le aruncaţi departe de voi.

„Şi acum, ca să închei cu încă cîteva cuvinte tot ce am spus despre mine, voi adăuga că am făcut multe greşeli, fie din neştiinţă în tinereţe, fie din orgoliu la maturitate, fie din oricare altă slăbiciune inevitabilă

firii omeneşti. În acelaşi timp, declar aici că niciodată n-am făcut cuiva înadins, cu bună ştiinţă, vreo ofensă sau violenţă, sau de s-a făcut fără ştirea mea ofensă sau violenţă şi am aflat, întotdeauna am îndreptat greşeala, aşa cum voi face îndată în faţa tuturor unei persoane aici prezente pe care o rog să aştepte cu răbdare şi îndurare.

Apoi, se întoarse către don Filip care la sfîrşitul discursului venise să îngenuncheze la picioarele lui.

— Fiule, rosti el, dacă numai prin moartea mea aş fi intrat în stăpînirea atîtor regate şi provincii, tot aş fi meritat fără îndoială ceva din partea ta, pentru că ţi-am lăsat o moştenire atît de bogată, mărită de mine cu atîtea avuţii. Dar, deoarece această mare moştenire nu-ţi revine astăzi prin moartea mea, ci numai prin voinţa mea; deoarece părintele tău a vrut să moară înainte ca trupul lui să pogoare în mormînt, ca să te poţi bucura, el fiind în viaţă, de avantajele moştenirii sale, îţi cer — şi am dreptul să cer asta — îţi cer să-ţi dăruieşti popoarelor tale toată grija şi dragostea ce crezi că mi-o datorezi mie, pentru că ţi-am dat dinainte dreptul de a te bucura de împărăţie.

„Ceilalţi regi se bucură să aducă pe lume copii şi să le lase regatele; eu am vrut să smulg morţii satisfacţia de a-ţi face acest dar, închipuindu-mi că voi avea o îndoită bucurie dacă, aşa cum te văd trăind datorită mie, te văd dominînd datorită mie. Puţini se vor găsi care să-mi urmeze pilda, cum puţini am găsit dintre cei din veacurile trecute a căror pilde să fie bune de urmat; dar măcar vor lăuda intenţia mea cînd se va dovedi că ai meritat să fie făcută cu tine prima experienţă; şi vei obţine într-adevăr meritul, fiule, dacă vei păstra aceeaşi înţelepciune pe care ai dovedit-o pînă acum, dacă vei purta mereu în suflet frica de cel atotputernic, dacă vei lua apărarea religiei catolice şi vei proteja justiţia şi legile, care sînt forţa cea mai mare şi sprijinul cel mai temeinic al împărăţiilor. În sfîrşit, îmi mai rămîne să-ţi urez ca pruncii tăi să crească şi să ajungă oameni atît de credincioşi, încît să le poţi trece împărăţia şi puterea de bună voie, tot atît de nesilit ca mine!

Rostind acele cuvinte, fie că erau într-adevăr sfîrșitul discursului, sau că emoția îi curmase șirul vorbelor, vocea lui Carol-Quintul se stinse și, punînd mîna pe capul fiului său îngenunchiat înaintea lui, rămase un minut neclintit, mut, în timp ce lacrimile îi curgeau tăcute de-a lungul obrajilor.

După un minut de tăcere, mai grăitor chiar decît discursul rostit, cum părea că forțele îl părăsesc, întinse mîna spre sora lui, în timp ce don Filip care stătuse încovoiat în genunchi se ridică și-l cuprinse cu brațul de mijloc, ca să-l sprijine.

Atunci regina Maria scoase din buzunar o sticluță de cristal ce conținea un lichid roz, pe care vărsîndu-l într-un mic potir de aur îl prezentă împăratului.

În timp ce împăratul sorbea băutura, întreaga adunare se lăsă în voia emoției. Printre persoanele de față, mai depărtate sau mai apropiate ca rang de tron, puține erau cele a căror inimă nu fusese mișcată, ai căror ochi nu se aburiseră de lacrimi.

Într-adevăr, era măreț spectacolul oferit lumii de acel suveran, de acel războinic, de acel Cezar care, după patruzeci de ani de o dominație pe care soarta a hărăzit-o doar cîtorva aleși, cobora de pe tron de bunăvoie și, cu trupul sleit de puteri, cu sufletul împovărat, recunoștea sus și tare zădărnicia măririlor lumești în fața urmașului căruia i le ceda.

Dar era așteptat un spectacol și mai măreț, făgăduit chiar de împărat. Era vorba de un om ce recunoștea în fața tuturor o greșeală săvîrșită și cerea iertare celui căruia îi făcuse un rău.

Împăratul înțelese că asta așteptau cu toții și, adunîndu-și puterile, îl îndepărtă cu blîndețe pe don Filip.

Era limpede că voia să vorbească din nou, așa că se făcu tăcere.

— Dragi prieteni, începu împăratul, am făgăduit mai înainte că voi da satisfacție în fața tuturor unui om căruia i-am făcut o nedreptate. Să fiți deci cu toții martori că după ce m-am lăudat cu ce-am crezut că sînt faptele mele bune, m-am învinuit de cele rele.

Atunci, întorcîndu-se spre necunoscutul îmbrăcat în haine strălucitoare, pe care toți îl remarcaseră, rosti cu voce hotărîtă :

— Odoardo Maraviglia, apropie-te.

Tînărul căruia i se adresa acea invitație solemnă păli și se apropie de Carol-Quintul cu pași șovăielnici.

— Conte, rosti împăratul, ți-am făcut un mare rău, cu voia ori fără voia mea, lăsînd ca tatăl dumitale să sufere o moarte crudă în temnițele din Milano. Adesea această faptă mi-am reamintit-o sub semnul îndoielii. Astăzi îmi apare ca o fantasmă învăluită în lințoliul remușcării. Conte Maraviglia, în fața tuturor, sub privirea oamenilor și a Celui de Sus, în clipa cînd scot mantia imperială care îmi apasă umerii de treizeci și șase de ani, mă umilesc în fața ta și te rog, nu numai să mă ierți, ci să ceri lui Dumnezeu îzbăvire pentru mine, căci se va îndura mai ușor la stăruințele victimei decît la ruga fierbinte a ucigașului.

Odoardo Maraviglia, scoțînd un strigăt, căzu în genunchi.

— Mărite împărate, zise el, pe bună dreptate ți-a dat lumea titlul de August. Da ! da ! te iert în numele meu și al părintelui meu ! O ! da, Dumnezeu te va ierta ! Dar eu, eu auguste împărate, cui să-i cer o iertare pe care nu mi-o mai acord nici eu ?

Apoi ridicîndu-se :

— Domnilor, rosti Maraviglia întorcîndu-se spre adunare, domnilor, aveți în fața domniilor voastre un om care a vrut să-l asasineze pe împărat și împăratul nu numai că-l iartă, dar îi și cere iertare. — Rege don Filip, adăugă el făcînd o plecăciune în fața acelui care de atunci înainte avea să se numească Filip al II-lea, ucigașul se predă în mîinile voastre.

— Fiule, zise Carol-Quintul, cuprins pentru a doua oară de-o mare slăbiciune, las în grija ta pe omul acesta. Viața lui să-ți fie sacră !

Și căzu în fotoliu aproape leșinat.

— O, Emmanuel, iubitul meu ! spuse pajul ducelui de Savoia, care profitînd de mișcarea stîrnită de cele întîmplate împăratului, se strecurase pînă la stăpînul său,

cît ești de bun! cît ești de mărinimos! ce bine te recunosc după cele petrecute acum!

Și, înainte ca Emmanuel să se poată împotrivi, cu inima plină de emoție, cu ochii în lacrimi, Leone-Leone îi sărută mîna, aproape cu tot atîta respect cît și dragoste.

Ceremonia, o clipă întreruptă de incidentul pe care l-am povestit, unul dintre cele mai mișcătoare ale acelei zile solemne, trebuia să se desfășoare mai departe, căci pentru îndeplinirea completă a abdicării, după ce Carol-Quintul dăruise, trebuia ca Filip al II-lea să primească.

Filip care răspunsese cu un semn de făgăduială la recomandarea tatălui său se înclină din nou cu umilință înaintea lui și spuse în spaniolă, limbă pe care mulți dintre cei de față n-o vorbeau ,dar aproape toți o înțelegeau, cu un glas în care pentru întîia oară poate se strecura o ușoară emoție:

— N-am meritat niciodată, prea victoriosule împărat și bunule părinte și n-am crezut niciodată că aș fi vrednic de o dragoste părintească atît de mare, cum desigur n-a mai fost vreodată pe lumea asta, niciodată cel puțin care să se arate în felul acesta, fapt care mă tulbură adînc, gîndindu-mă la puținul merit pe care-l am, copleșindu-mă de recunoștință și respect în fața mărinimiei voastre. Dar, fiindcă ați binevoit să vă purtați față de mine cu atîta dragoste și generozitate, datorită augustei voastre bunătăți, folosiți înainte aceeași bunătate, scumpul meu părinte, rămînînd încredințat că și eu, dinspre partea mea, voi face tot ce-mi va sta în putință ca hotărîrea ce ați luat-o în favoarea mea să fie binevenită și plăcută tuturor, cercînd să guvernez în așa fel ca statele să poată fi convinse de afecțiunea pe care le-am purtat-o întotdeauna.

Sfîrșind astfel, sărută de mai multe ori mîna tatălui său, pe cînd împăratul, strîngîndu-l la piept, îi spunea:

— Îți urez, iubitul meu fiu, ca Cel de Sus să te binecuvînteze cu cele mai de preț haruri și să te aibă în paza lui.

Atunci don Filip își apăsă pentru ultima oară buzele pe mîna părintelui său, își șterse o lacrimă, probabil absentă de pe ploapă, se ridică, se întoarse către dregători, îi salută și, cu pălăria în mînă, la fel cum stăteau toți cei care îl ascultau, în afară de împărat, singurul ce sta jos și cu capul acoperit — rosti în franceză cele cîteva cuvinte ce urmează, pe care le redăm întocmai pentru a nu le știrbi înțelesul:

— Domnilor, mult aș fi vrut să fi știut mai bine limba țării acesteia decît o știu, pentru a vă putea face să înțelegeți mai ușor dragostea sinceră și bunăvoința ce v-o port; dar cum n-o cunosc atît de bine pe cît ar fi de trebuință, voi apela la episcopul de Arras, care va vorbi în numele meu.

Numaidecît Antoine Perrenot de Granvelle, cel care avea să fie mai tîrziu cardinal, servind de interpret sentimentelor prințului, luă cuvîntul lăudînd zelul lui don Filip pentru binele supușilor săi și arătînd hotărîrea lui de a se conforma cu fidelitate poveților bune și înțelepte pe care i le dăduse împăratul.

Apoi ,regina Maria, sora împăratului, ce guvernase timp de douăzeci și șase de ani provinciile Țărilor-de-Jos, se ridică la rîndu-i și, în cîteva cuvinte, trecu nepotului regența cu care fusese investită de fratele ei.

După asta regele Filip depuse jurămîntul că va păstra drepturile și privilegiile supușilor săi și toți membrii adunării, prinții, granzii de Spania, cavalerii Lînei de aur, delegații statelor, îi jurară credință, unii în numele lor, alții în numele acelora pe care îi reprezentau.

După ceremonia depunerii jurămintelor, Carol-Quintul se ridică, așezîndu-l pe tron în locul lui pe regele Filip, îi puse coroana pe cap și rosti cu voce tare:

— Doamne, fă ca această coroană să nu fie pentru alesul tău o coroană de spini!

Apoi făcu un pas spre ușă.

Numaidecît don Filip, prințul de Orania, Emmanuel-Philibert și ceilalți prinți și nobili, toți cîți se aflau acolo, se repeziră ca să-l ajute pe împărat să meargă; el însă făcu un semn lui Maraviglia care se apropie șovăind, căci nu putea înțelege ce voia de la el împăratul.

Împăratul nu voia să aibă alt sprijin în clipa retragerii decît al acelui Maraviglia pe al cărui tată îl condamnase la moarte și care drept ispășire a sîngeroasei fapte, încercase să-l asasineze.

Dar, cum celălalt braț al împăratului atîrna lipsit de viagă :

— Sire, spuse Emmanuel-Philibert, îngăduie ca pajul meu Leone să fie al doilea sprijin pe care să se reazeme Maiestatea-Voastră și cinstea care i-o veți face lui e ca și cum mi-ați fi făcut-o mie.

Și îl împinse pe Leon către împărat.

Carol-Quintul se uită la paj și-l recunoscu.

— A ! A ! făcu el ridicînd brațul ca tînărul să-i poată oferi umărul, e tînărul cu diamantul... Așadar, vrei să te împaci cu mine, frumosule paj ?

Apoi împăratul își privi mîna ; nu mai purta inele din pricina durerilor, numai la degetul cel mic mai păstrase un singur inel de aur.

— Așteptarea nu ți-a fost cu folos, frumosule paj, urmă el ; în loc de diamant, nu vei avea decît acest inel simplu. E drept că poarta inițialele mele ; cred că asta ar putea să fie o compensație pentru tine.

Și scoțîndu-și inelul din degetul mic, îl trecu în degetul mare al lui Leone, fiind singurul destul de gros ca să-l poată purta gingașa-i mînă.

Ieși după asta din sală sub privirile și în mijlocul ovațiilor adunării ; dar cu cît mai curioase ar fi fost privirile și cu cît mai entuziaste aclamațiile, dacă cei de față ar fi putut ghici că împăratul acela, ce cobora singur de pe un tron, creștinul ce pornea spre singurătate, păcătosul ce-și încovoia umil spinarea cerînd iertare, înainta spre apropiatu-i mormînt, sprijinindu-se nu numai pe fiul, dar și pe fiica nefericitului Francesco Maroviglia, ucis din porunca lui cu douăzeci de ani în urmă pe o întunecată noapte de septembrie într-una din carcerile fortăreței din Milano.

Era poate rugăciune ; cea mai plăcută priveliște din cîte se află pe pămînt în ochii Domnului, dacă ar fi să credem în vorbele lui Hristos.

Ajuns însă la poarta drumului singuratec unde-l aștepta catîrul ce-l adusese, împăratul nu îngădui niciunuia din cei doi tineri să facă un pas mai departe, trimițîndu-l pe Odoardo la noul lui stăpîn, don Filip, și pe Leone la vechiu-i stăpîn, Emmanuel-Philibert.

Apoi, fără altă gardă, fără alt alai, fără altă escortă decît slujitorul ce ținea frîul blîndului animal, porni pe același drum spre căsuța-i din Parc, așa că nimeni dintre cei care-l vedeau umblînd astfel în întunecime nu putea bănui că umilul pelerin era chiar cel a cărui abdicare făcea atunci vîlvă la Bruxelles și în curînd avea să stîrnească vîlvă în lumea întreagă.

Carol-Quintul ajungînd la poarta căsuței din Parc, care se afla atunci pe locul unde se ridică astăzi palatul Adunării Naționale, găsi poarta deschisă.

Slujitorul doar împinse grilajul ca să poată intra catîrul, cavalerul și el.

Apoi, la porunca împăratului, ducînd catîrul cît mai aproape de a doua poartă, astfel ca după ce va descăleca drumul pînă la ușa salonului să fie cel mai scurt cu putință, omul îl luă pe împărat în brațe și-l puse pe prag.

Și această poartă era deschisă ca și prima.

Împăratul nu luă în seamă amănuntul acela, cufundat fiind în gînduri pe care mai ușor le vine cititorilor noștri să le înțeleagă decît nouă să le descriem. Sprijinindu-se cu o mînă pe bastonul regăsit în același loc unde-l lăsase cu două ore înainte, adică după ușă — și cu cealaltă pe brațul slujitorului, ajunse în salonul cu pereții căptușiți de draperii călduroase, cu covoare groase așternute pe jos și cu un foc mare arzînd în cămin.

Salonul nu era luminat decît de strălucirea flăcărilor care se răsuceau cu lăcomie în jurul tăciunilor devorîndu-i ; dar în starea de spirit în care se afla împăratul, semi-obscuritatea aceea îi convenea mai mult decît o mare iluminare.

Se întinse pe o canapea și trimițînd la grajd pe slujitor, începu să-și amintească fiecare față a acelei vieți plină de evenimentele unei jumătăți de veac, și ce jumătate de veac ! Cea în care a trăit Henric al VIII-lea, Maximilian, Clement al VII-lea, Francisc I, Soliman și Luther ! Își sili memoria să parcurgă din nou drumul făcut de-a lungul anilor săi, ca un călător care la sfîrșitul vieții ar urca de-a lungul riului cu maluri înflorite și parfumate pe care-l coborîse în tinerețe.

Era o călătorie colosală, falnică, minunată, însoțită de adorația curtenilor, de aclamațiile lumii întregi și de mulțimea popoarelor ce alergau să îngenuncheze înaintea acestui neasemuit destin.

Deodată, în mijlocul visării care era mai mult a unui zeu decît a unui om, un tăciune din cămin se rupse în două și o bucată căzu în cenușă, pe cînd cealaltă se rostogoli pe covorul din care numaidecît începu să se ridice un fum gros.

Acea întîmplare, oricît de prozaică era, sau poate chiar din cauză că era atît de prozaică, avu darul să-l aducă la realitate pe Carol-Quintul.

— Hei ! chemă el ; hei ! cine-i de serviciu aici ? Repede, să vină cineva la mine !

Nimeni nu răspunse.

— Cum, nu-i nimeni în anticamere ? strigă ex-împăratul pierzîndu-și răbdarea și lovind cu bastonul în pardoseală.

Nimeni nu răspunse nici la a doua chemare.

— Haide, să vină cineva să aranjeze focul, și cît mai repede ! strigă Carol-Quintul tot mai enervat.

Aceeași tăcere.

— Ah ! murmură el tîrîndu-se de la o mobilă la alta ca să ajungă la cămin — deja singur, părăsit... Dacă Soarta m-a îndemnat să mă pocăiesc de cele săvîrșite, lecția a venit cam repede.

El singur atunci, cu mîinile-i îndurerate, apucă cleștele și cu multă cazmă potrivi focul pe care nimeni nu venea să-l așeze.

Toți, de la prinți pînă la valeți, se aflau în jurul noului rege, don Filip.

Împăratul împingea cu piciorul ultimii cărbuni ce fumegau pe covor, cînd un pas răsună în anticameră și o formă omenească se ivi în pragul ușii, conturîndu-se în penumbră.

— În sfîrșit ! murmură împăratul.

— Sire, zise noul venit, dîndu-și seama că împăratul se înșeală asupra identității lui, cer iertare Maiestății Voastre că mă prezint astfel înaintea sa ; dar găsind toate ușile deschise și nevăzînd în anticamere pe nimeni

care să mă anunțe, am îndrăznit să intru pentru a mă anunța singur.

— Anunță-te atunci, domnule, răspunse Carol-Quintul, care-și făcea repede, după cum se vede, ucenicia de simplu particular. Ei bine, cine ești ?

— Sire, răspunse necunoscutul cît se poate de respectuos și înclinîndu-se pînă la pămînt, sînt Gaspard de Châtillon, senior de Coligny, amiral al Franței și trimis extraordinar al Maiestății Sale, regele Henric al II-lea.

— Domnule trimis extraordinar al Maiestății Sale regele Henric al II-lea, zise Carol-Quintul surizînd cu oarecare amărăciune, ați greșit ușa. Misiunea pe care o aveți nu mă mai privește pe mine, ci pe regele Filip al II-lea, urmașul meu la tronul Neapolului de două luni și la tronul Spaniei și al Indiilor de douăzeci de minute.

— Sire, spuse Coligny la fel de respectuos și înclinîndu-se a doua oară ,oricare ar fi evenimentele ce au adus o schimbare în soarta regelui Filip al II-lea, de nouă luni sau de douăzeci de minute, pentru mine veți rămîne întotdeauna alesul Germaniei, preamăritul, preasfîntul și augustul împărat Carol al V-lea și cum scrisoarea regelui este adresată Maiestății Voastre, îngăduiți-mi s-o înmînez Maiestății Voastre.

— În cazul acesta, domnule amiral, replică Carol-Quintul, ajutați-mă să aprind luminările, deoarece urcarea pe tron a fiului meu Filip al II-lea mă lipsește, după cît se pare, pînă și de ultimul lacheu.

Și împăratul, ajutat de amiral, se apucă să aprindă luminările de ceară pregătite în candelabre, ca să poată citi scrisoarea ce-i adresa regelui Henric al II-lea și totodată fiind nerăbdător poate să-l vadă pe omul care timp de trei ani îi fusese un adversar atît de dîrz.

Gaspard de Châtillon, senior de Coligny, era, la epoca unde am ajuns, un om de treizeci și opt — treizeci și nouă de ani, cu ochi ageri, cu înfățișare de războinic, înalt de statură și bine legat. Fire leală și cutezătoare, fusese tot atît de prețuit de regele Francisc I, pe cît îl prețuia și regele Henric al II-lea și avea să-l prețuiască regele Francisc al II-lea.

Oricît de groaznic a fost masacrul din 24 august 1572 [1], a trebuit ura ereditară a lui Henric, duce de Guise, împreună cu ipocrizia Caterinei de Medici şi cu slăbiciunea lui Carol al IX-lea, ca să poată fi asasinat mişeleşte un asemenea om.

Acea ură care, în ziua cînd introducem în scenă pe vestitul amiral, începuse să-l îndepărteze de vechiul său prieten, Francisc de Guise, încoltise pe cîmpul de bătălie de la Renty. În tinereţe, aceşti doi mari căpitani care cu geniul lor ar fi putut săvîrşi atîtea fapte minunate împreună, fuseseră foarte buni prieteni ; nu existau plăceri, munci, exerciţii pe care să nu le împărtăşească. Cînd studiaseră antichitatea îşi luaseră ca model nu numai oamenii care au lăsat pilde frumoase de curaj, ci şi pe cei care au lăsat frumoase exemple de frăţie.

Cei doi tineri ţineau atît de mult unul la altul încît purtau, spune Brantôme, aceleaşi podoabe şi aceleaşi costume. Dacă regele Henric al II-lea trimitea un sol împăratului Carol-Quintul şi dacă solul nu era conetabilul de Montmorency, atunci nu putea fi decît amiralul de Coligny ori ducele de Guise.

Împăratul îl privi pe amiral cu oarecare admiraţie. Nu era cu putinţă, ne asigură toţi istoricii contemporani, ca cineva să întruchipeze mai bine ca el ideea de mare căpitan.

Dar, în aceeaşi clipă, lui Carol-Quintul îi veni în minte că Coligny fusese trimis la Bruxelles, nu chiar pentru a-i preda scrisoarea pe care o ţinea în mînă, ci mai degrabă pentru a informa curtea Franţei despre cele petrecute la palatul din Bruxelles în acea vestită zi de 25 octombrie 1555. Aşa că iată ce întrebare îi puse împăratul lui Coligny, după ce o lungă privire asupra trimisului lui Henric al II-lea îi satisfăcu curiozitatea :

— De cînd aţi sosit, domnule amiral ?

— De azi dimineaţă, Sire, răspunse Coligny.

— Şi îmi aduceţi ?...

— Această scrisoare a Maiestăţii Sale regele Henric al II-lea.

[1] Masacrul protestanţilor din noaptea Sfîntului Bartolomeu.

Şi prezentă împăratului scrisoarea.

Împăratul o luă şi făcu cîteva încercări zadarnice de a rupe pecetea, atît de dureroase şi deformate de gută îi erau mîinile.

Atunci amiralul se oferi să-l ajute.

Carol-Quintul îi întinse scrisoarea, rîzînd.

— Ce zici, domnule amiral, mai sînt eu un bun cavaler, ca să alerg şi să rup o lance, cînd nu sînt în stare nici să rup o pecete ?

Amiralul înapoie lui Carol-Quintul scrisoarea deschisă.

— Nu, nu, spuse împăratul, citiţi, domnule amiral : vederea mi-i tot atît de slabă ca şi mîna. Cred deci că veţi recunoaşte ca şi mine că am făcut bine să renunţ la tot, la forţă şi putere, încredinţîndu-le în mîinile cuiva mai tînăr şi mai abil.

Împăratul accentuă ultimul cuvînt.

Amiralul nu răspunse şi începu să citească scrisoarea. În timpul lecturii, Carol-Quintul, care pretindea că nu mai vede, îl aţintea pe Coligny cu privirea-i vulturească, arzătoare.

Mesajul nu era decît o scrisoare de înştiinţare a regelui Franţei către împărat, în care primul îl anunţa pe al doilea că trimite lucrările definitive ale armistiţiului : lucrările pregătitoare fiind deja terminate de cinci-şase luni.

După ce sfîrşi scrisoarea, Coligny scoase din haină pergamentele semnate de plenipotenţiari şi pecetluite cu sigiliul regal al Franţei.

Era schimbul ce se făcea cu documentele asemănătoare trimise mai înainte de Carol-Quintul lui Henric al II-lea, semnate de plenipotenţiarii spanioli, germani, englezi, purtînd pecetea imperială.

Împăratul aruncă o privire asupra acelor contracte politice şi, ca şi cum ar fi presimţit că nu se va scurge mai mult de un an pînă la încălcarea lor,le puse pe o masă mare acoperită cu o stofă neagră şi luîndu-l de braţ pe amiral ca să-l ajute să se întoarcă la locul lui, îi spuse :

— Domnule amiral, nu ţi se pare o minune a soartei ca eu, slab şi retras din lume, să mă sprijin astăzi pe

brațul celui care era cît pe ce să mă doboare în epoca mea cea mai glorioasă ?

— Sire, răspunse amiralul, nu există decît un om care ar fi putut să-l învingă pe Carol-Quintul : însuși Carol-Quintul. Și dacă ne-a fost dat nouă, celorlalți pigmei, să luptăm împotriva unui uriaș, asta-i din pricină că Dumnezeu a vrut să dovedească cu prisosință lumii slăbiciunea noastră și puterea Maiestății Voastre.

Carol-Quintul zîmbi. Se vedea bine că nu-i displăcea asemenea compliment venind din partea unui om ca amiralul.

Totuși, așezîndu-se și făcînd un semn cu mîna lui Coligny să se așeze și el, îi răspunse :

— Destul ,destul amirale ! nu mai sînt împărat, nu mai sînt rege, nu mai sînt prinț : am sfîrșit cu vorbele măgulitoare. Să schimbăm deci conversația. Cum îi merge fratelui meu Henric ?

— Minunat, Sire ! răspunse amiralul supunîndu-se invitației de a se așeza, pe care împăratul o repeta pentru a treia oară.

— Ah ! Cît sînt de mulțumit ! zise Carol-Quintul ; atît de mulțumit că-mi tresaltă inima, și pe bună dreptate, căci mă simt mîndru să mă trag dinspre partea mamii din această rămură care poartă cea mai celebră coroană din lume. Dar, urmă el prefăcîndu-se că întoarce conversația către lucrurile mărunte ale vieții, mi s-a spus, totuși, că prea-iubitul meu frate începe a încărunți, iar mie mi se pare că au trecut abia trei zile de cînd era un copil căruia nici nu începuse a-i crește barba și se afla în Spania. Ah ! totuși, curînd se împlinesc douăzeci de ani de atunci !

Și Carol-Quintul scoase un suspin, ca și cum fusese deajuns acele cîteva cuvinte rostite ca să-i redeschidă vastul orizont al trecutului.

— De fapt, Sire, reluă amiralul răspunzînd întrebării împăratului, Maiestatea Sa regele Henric începe a-și număra firele albe, dar cel mult cîte dou, trei. Ori, cine nu are, chiar dintre cei mai tineri ca el, cîteva fire albe ?

— Ah ! ce adevărate sînt cele ce-mi spui, dragă amirale ! exclamă împăratul. Eu te întreb de firele albe ale

fratelui meu Henric, dar să-ți povestesc cum au apărut ale mele. Aveam aproape aceeași virstă ca el : treizeci și șase sau treizeci și șapte de ani abia ; asta s-a întîmplat la întoarcerea mea de la Goulette și sosind la Neapole... Cunoști farmecul Neapolului, orașul acela minunat, domnule amiral, frumusețea și grația doamnelor de acolo ?

Coligny se înclină zîmbind.

— Sînt și eu om, urmă Carol-Quintul, și am vrut să cîștig bunăvoința unei doamne, ca și ceilalți. Astfel, chiar a doua zi după sosire am chemat pe bărbierul meu să mă frizeze și să mă parfumeze. Omul acela îmi prezentă o oglindă ca să pot urmări operația în timp ce el o îndeplinea. De mult timp nu mă mai privisem. Aspru război a fost cel pe care l-am purtat împotriva turcilor, aliații bunului meu frate Francisc I ! Și deodată am strigat : „Ei, bărbierule, ei prietene, ce înseamnă asta ? — Sire, răspunse el, nu sînt decît două, trei fire albe". Dar trebuie să-ți mărturisesc că lingușitorul acela minte, n-aveam două, trei cum pretindea el, ci o duzină. „Hai, repede ! repede ! meștere, am strigat la el, smulge-mi firele albe și bagă de seamă că nu care cumva să mai rămînă vreunul". Și mi le-a scos. Dar știi ce s-a întîmplat apoi ? După un timp, vrînd eu să mă privesc iar în oglindă, am băgat de seamă că în locul unui fir argintiu scos, creșcuseră zece în loc ; așa că dacă le-aș fi tot smuls pe rînd, pînă a nu se împlini anul aș fi ajuns alb colilîu ! Spune deci fratelui meu Henric, domnule amiral, să-și păstreze cu sfințenie cele trei fire albe și să nu îngăduie nici măcar frumoaselor mîini ale doamnei de Valentinois să i le smulgă.

— Nu voi uita, Sire, răspunse Coligny rîzînd.

— Și, fiindcă veni vorba de doamna de Valentinois, urmă Carol-Quintul, dovedind prin acea parantează că nu-i străin de bîrfelile curții lui Henric al II-lea, cum o mai duce amiralul, unchiul domniei tale, marele conetabil ?

— Cît se poate de bine, răspunse amiralul, deși-i alb la cap, ca neaua.

— Da, rosti Carol-Quintul, are capul alb ; e ca și prazul, are capul alb, dar restul e verde. Și are nevoie

de asta, ca să poată fi galant și acuma cu frumoasele doamne de la curte... Ei ! ia spune — căci nu te las să pleci, dragă amirale, fără să-ți cer vești despre toată lumea — ce mai face fiica vechiului nostru prieten Francisc I ?

Și Carol-Quintul apăsă surizind pe cuvintele *vechiul nostru prieten*.

— Maiestatea voastră întreabă de doamna Margareta de Franța ?

— Tot i se mai spune a patra grație, a zecea muză ?

— Desigur, sire, și pe zi ce trece își merită tot mai mult acest titlu dublu, prin protecția ce o acordă marelor noastre talente, domnilor de l'Hospital, Ronsard, Dorat.

— Ei ! ei ! făcu Carol-Quintul, pare-mi-se că fratele nostru Henric al II-lea e gelos pe regii, vecinii lui și vrea să păstreze numai pentru el perla asta minunată ; n-aud încă vorbindu-se de o călătorie pentru doamna Margareta, și trebuie să aibă... (Carol-Quintul se prefăcu că încearcă să-și amintească) cam pe-aproape de treizeci și doi de ani.

— Da, sire ; dar pare abia de douăzeci și din zi în zi e tot mai fragedă și mai frumoasă.

— Trandafirului îi este menit să înverzească și să înboboceacă în fiecare primăvară, îi replică Carol-Quintul. — Dar fiindcă veni vorba de trandafiri și de boboci, ia spune-mi dragă amirale, ce au de gînd la curtea Franței cu tinerica regină a Scoției ? Nu v-aș putea fi de ajutor să-i aranjați situația cu nora mea, regina Angliei ?

— A ! sire, nu-i nici o grabă, răspunse amiralul, și Maiestatea Voastră, care cunoaște așa de bine vîrsta prințeselor noastre, știe că regina Maria Stuart are de abia treisprezece ani ; ori, ea este — nu cred că dezvălui un secret de stat spunînd confidențial Maiestății Voastre, — destinată delfinului Francisc al II-lea și căsătoria nu poate și nu trebuie să se facă decît peste un an, doi.

— Stai, stai puțin, dragă amirale, să-mi aduc aminte, îl întrerupse Carol-Quintul, căci parcă aș păstra undeva, în fundul memoriei mele, ceva ca un sfat bun pe care aș vrea să-l dau fratelui meu Henric al II-lea, deși nu-i

decît o simplă presupunere a științei cabalistice... A ! mi-am amintit. Dar mai întîi, poți să-mi spui, dragă amirale, ce se mai aude despre un tînăr senior numit Gabriel de Lorges, conte de Montgomery ?

— Da, desigur : se află la curte, are mare trecere pe lîngă rege și ocupă postul de căpitan în garda lui scoțiană.

— Are mare trecere, aha ! zise Carol-Quintul gînditor.

— Aveți ceva de spus împotriva acestui tînăr senior, sire ? întrebă respectuos amiralul.

— Nu... Dar, ascultă o întîmplare.

— Ascult, sire.

— Cînd am străbătut Franța, cu învoirea fratelui meu Francisc I, pentru a mă duce să pedepsesc revolta prea-iubiților mei compatrioți și supuși gantezii, regele Franței mă primi — cum desigur îți amintești, deși la vremea aceea erai un tinerel cu barba abia mijind — regele Franței mă primi cu mari onoruri. De pildă, trimise înaintea mea la Fontainebleau pe delfin cu o mulțime de tineri seniori și de paji. Îți mărturisesc, dragă amirale, că numai fiindcă n-aveam încotro traversam regatul Franței și aș fi preferat să iau oricare alt drum. Fusesem prevenit insistent din toate părțile să nu pun nici un temei pe loialitatea regelui Francisc I și cu atît mai mult, îți mărturisesc, aveam puțină teamă (neîntemeiată, cum au dovedit-o evenimentele) ca fratele meu din Franța să nu profite de ocazie să-și ia revanșa pentru tratatul de la Madrid. Așa că luasem cu mine, ca și cum știința omenească avea vreo putere împotriva hotărîrilor divine, un om foarte iscusit, un astrolog foarte lăudat, care de la prima cercetare a chipului omenesc judeca, după liniile figurii, dacă era primejduită libertatea ori viața celui care-și risca viața și libertatea în fața acelor oameni.

Amiralul zîmbi.

— Era o bună măsură de precauție, zise el, demnă de un împărat înțelept ca Maiestatea Voastră ; dar ați văzut că uneori măsurile de precauție se pot dovedi inutile.

— Așteaptă puțin și ai să vezi... Ne aflam, așadar, pe drumul de la Orleans spre Fontainebleau cînd deodată

văzurăm venind în întîmpinarea noastră un cortegiu măreț. Era, cum ți-am mai spus, delfinul Franței cu o numeroasă suită de seniori și paji. — La început, nevăzind în depărtare decît colbul ce se ridica de sub copitele cailor, am crezut că era o trupă de oșteni și ne-am oprit ; îndată însă, prin acel nor cenușiu de pulbere, întrezărirăm lucind satinul, sclipind catifelele și strălucind aurul. Era limpede că trupa aceea era o escortă de onoare, nu o trupă ostilă. Ne-am urmat deci drumul, plini de încredere în cuvîntul lui Francisc I. Curînd cavalcadele se întîlniră și delfinul, înaintînd spre mine, îmi ură bun venit din partea tatălui său. Urarea era atît de măgulitoare și venea la un moment atît de potrivit pentru a liniști, nu îndoielile mele — Dumnezeu, căruia îi închin de acum înainte viața mea, mi-e martor că n-am bănuit o clipă pe iubitul meu frate ! — urarea, spun, era atît de măgulitoare încît am dorit să îmbrățișez pe loc pe tînărul prinț care o rostise. Ori, pe cînd îl îmbrățișam cu atîta drag, încît cred că a durat o minută lungă, cele două trupe se amestecaseră, iar tinerii nobili și pajii din suita delfinului, curioși fără îndoială să mă vadă, fiindcă stîrnisem și eu puțină vîlvă în lume, mă înconjuraseră cu toții, înghesuindu-se cît mai aproape. Atunci am observat că astrologul meu, pe care îl chema Angelo Policastro, un italian din Milano, își împinsese calul în așa fel încît îmi închidea tot flancul sting. Mi s-a părut cam prea îndrăzneț din parte-i să se amestece astfel în acea splendidă și bogată nobilime.

— Ei ! signor Angelo, i-am spus, ce faci aici ?

— Sire, mi-a răspuns el, sînt la locul meu.

— N-are a face ! dă-te mai la o parte, signor Angelo.

— Nu pot și nici nu trebuie, prea mărite stăpîne, îmi răspunse.

Atunci am bănuit că ceva care pe el îl supăra strica bunul mers al călătoriei ; așa că temîndu-mă să nu ascult de printul meu ordin :

— Rămîi atunci, signor Angelo, am adăugat, rămîi, deoarece te-ai așezat aici avînd bune motive. Numai că, după ce vom intra în castel, îmi vei spune de ce te-ai așezat aici, nu-i așa ?

— Bineînțeles, sire, fiind de datoria mea să vă spun ; dar întoarceți capul spre stînga și priviți cu atenție pe tînărul blond de lîngă mine ce poartă plete lungi.

Am tras cu coada ochiului ; tînărul era foarte ușor de remarcat și ar fi fost cu neputință ca privirea mea să nu-i descopere, dat fiind că avea un aer străin, de englez și era singurul ce purta plete lungi.

— Bine, îl văd, i-am răspuns.

— Asta-i tot... cel puțin pentru moment, zise astrologul ; voi vorbi mai tîrziu despre el Maiestății Voastre.

Într-adevăr, cum am intrat în castel, m-am retras în apartamentul meu sub motiv că trebuie să-mi schimb costumul ; *il signor* Angelo mă urmă.

— El, l-am întrebat, ce ai a-mi spune despre tînărul acela ?

— Ați observat, sire, cuta pe care o are între sprîncene, deși-i tînăr ?

— Nu, pe cinstea mea ! am exclamat, căci nu l-am privit atît de aproape ca dumneata.

— Să știți că această cută, noi, oamenii cabalei, o numim *linia morții*... sire, tînărul acesta va ucide un rege.

— Un rege sau un împărat ? am întrebat.

— N-aș putea spune, dar va lovi un cap ce poartă coroană.

— Ah ! ah ! și nu există vreun mijloc ca să afli dacă acel cap pe care-l va lovi este al meu ?

— Ba da, sire, dar pentru asta mi-ar trebui o șuviță din părul lui.

— Aha, din părul lui ; și cum să facem rost ?

— Nu știu, dar de asta am nevoie.

Am început să mă gîndesc. Tocmai atunci intră fata grădinarului, purtînd în brațe un splendid buchet de flori din grădină, pe care venea să le așeze în vazele de pe cămin și de pe console. După ce sfîrși, am luat-o de mînă și am tras-o spre mine ; apoi am scos din buzunar și i-am dat doi maximilieni de aur noi nouți și frumoși. Ea îmi mulțumi, iar eu, sărutînd-o pe frunte, i-am spus :

— Frumoaso, nu vrei să cîştigi de zece ori pe-atîta ? Ea îşi aplecă ochii şi se înroşi.

— A ! nu, i-am spus, nu-i asta... nu-i vorba de asta...

— Despre ce-i vorba, atunci, slăvite împărate ? mă întrebă ea.

— Uite, i-am spus eu ducînd-o la geamul ferestrei şi arătîndu-i pe tînărul cu părul bălai ce se distra făcînd exerciţii cu lancea la manechin : vezi pe acel tînăr senior ?

— Da, îl văd.

— Cum ţi se pare ?

— Mi se pare foarte frumos şi foarte elegant îmbrăcat.

— Ascultă, trebuie să-mi aduci o şuviţă din părul lui mîine dimineaţă şi în loc de doi maximilieni de aur, vei primi douăzeci !

— Dar cum să fac pentru a căpăta o şuviţă din părul lui ? întrebă ea, privindu-mă cu naivitate.

— De ! frumuşico, asta nu mă priveşte ; e treaba ta să găseşti mijlocul... Tot ce pot face eu, este să-ţi dau o biblie.

— O biblie ?

— Da, ca să vezi cum a procedat Dalila ca să taie părul lui Samson...

Frumoasa roşi iar, dar păru că pricepuse povaţa mea, căci ieşi cam pe gînduri şi totodată foarte zîmbitoare. A doua zi veni cu o buclă de păr bălai ca aurul. — Ah ! cea mai naivă femeiuşcă este mai iscusită decît cel mai şmecher dintre noi, domnule amiral !

— Dar Maiestatea Voastră nu sfîrşeşte povestirea ?

— Ba da, desigur ! Am dat bucla de păr blond *al signor* Angelo, care făcu experienţele-i cabalistice cu ea şi-mi spuse că horoscopul nu mă ameninţa pe mine, ci pe un prinţ ce-avea pe blazon o floare de crin. Ei bine, dragă amirale, tînărul blond ce are între sprîncene linia morţii este seniorul de Lorges, contele de Montgomery, căpitanul gărzii scoţiene a fratelui meu Henric.

— Cum ! Maiestatea Voastră ar putea să bănuiască ?...

— Eu, zise Carol-Quintul ridicîndu-se pentru a-i arăta amiralului că audienţa se sfîrşise, eu nu bănuiesc nimic, ferească Dumnezeu ! Îţi repet numai cuvînt cu cuvînt horoscopul lui signor Angelo Policastro, ca ceva ce ar putea să-i fie de folos fratelui meu Henric al II-lea şi previn pe Maiestatea Sa prea-credincioasă să bage bine de seamă la linia aceea dintre sprîncenele căpitanului gărzii sale scoţiene care se numeşte linia morţii, amintindu-i că ameninţă mai cu seamă un prinţ purtînd floare de crin pe blazon.

— Sire, răspunse Coligny, sfatul acesta bun va fi transmis regelui Franţei din partea voastră.

— Şi iată, ca să nu uiţi de asta, dragă amirale, zise Carol-Quintul scoţîndu-şi de la gît şi punînd ambasadorului splendidul lanţ de aur de care atîrna acea stea de diamante denumită *steaua asfinţitului*, în amintirea posesiunilor apusene ale regilor Spaniei.

Coligny voi să primească darul în genunchi, dar Carol-Quintul nu-i îngădui acel semn de respect şi, luîndu-l în braţe, îl sărută pe amîndoi obrajii.

La uşă se întîlniră cu Emmanuel-Philibert care, de îndată ce se isprăvise ceremonia, lăsase totul pentru a veni să-şi depună omagiile la picioarele acelui împărat care era şi mai mare în ochii săi de cînd renunţase la orice măriri.

Cei doi căpitani se salutară curtenitor ; amîndoi se văzuseră pe cîmpul de luptă şi se apreciau foarte mult unul pe altul.

— Maiestatea Voastră, zise Coligny, n-are nimic altceva să comunice stăpînului meu, regele ?

— Nu, nimic...

Privi pe Emmanuel-Philibert şi surise.

— Atît doar, dragă amirale, că dacă grija mîntuirii noastre ne va lăsa o clipă de răgaz, ne vom ocupa să căutăm un soţ pentru doamna Margareta de Franţa.

Şi, sprijinîndu-se pe braţul lui Emmanuel :

— Vino, scumpul meu Emmanuel ! îi spuse întrînd împreună cu el în salon ; mi se pare că a trecut un veac de cînd nu te-am văzut !

XV

DUPĂ ABDICARE

Pentru acei dintre cititorii noştri care vor să cunoască orice lucru pînă la capăt şi sensul fiecărui eveniment, ne-am hotărît să scriem prezentul capitol care împiedică poate pentru cîteva momente mersul acţiunii noastre, dar înlesneşte privirii, deocamdată oprită asupra împăratului Carol-Quintul, să urmărească acest destin măreţ, pierdut în obscuritatea vieţii lui noi, din ziua abdicării pînă într-a morţii, adică de la 25 octombrie 1555 pînă la 21 septembrie 1558.

După ce învingătorul lui Francisc I va fi dus în lăcaşul de veci, la nouă ani după rivalul său, ne vom întoarce la viaţă, la lupte, la serbări, la dragoste şi ură, la imensul zumzet care străbate pînă în adîncul mormintelor, tulburînd pînă şi pe cei ce-aşteaptă judecata de apoi.

Diferitele afaceri politice pe care Carol-Quintul trebuia să le termine în Ţările-de-Jos, abdicarea imperiului în favoarea fratelui său Ferdinand — abdicare care trebuia să urmeze după cea a statelor ereditare în favoarea lui don Filip, fiul lui — reţinură aproape un an întreg pe fostul împărat la Bruxelles. Astfel abia în primele zile ale lui septembrie 1556 putu să părăsească oraşul şi să plece spre Gand, escortat de toţi grandzii, ambasadorii nobilii, magistraţii, comandanţii şi ofiţerii din Belgia.

Regele don Filip ţinuse numaidecît să-l conducă pe tatăl lui pînă la locul îmbarcării, adică pînă la Flessingue, fostul împărat călătorind în lectică, întovărăşit de cele două regine, surorile sale, cu doamnele lor de onoare, regele Filip cu întreaga-i curte şi Emmanuel-Philibert cu cei doi tovarăşi nedespărţiţi, Leone şi Scianca-Ferro.

Despărţirea fu lungă şi tristă ; omul acela care cuprinsese în braţele lui întreaga lume se despărţea nu numai de cele două surori, de fiul lui şi de un nepot recunoscător şi devotat, ci şi de lume, aproape chiar de viaţă, hotărîrea lui fiind ca îndată ajuns în Spania să se retragă la o mănăstire.

De asta, fostul împărat dori să-şi ia rămas bun în ajunul plecării, spunînd că dacă despărţirea ar avea loc a doua zi, la ora cînd trebuia să se îmbarce, n-ar mai avea curajul să pună piciorul pe corabie.

Carol-Quintul îşi luă rămas bun mai întîi de la fiul său, don Filip — poate fiindcă în adîncul inimii lui era cel pe care îl iubea mai puţin. După ce primi sărutul părintelui său, regele Spaniei îngenunche şi-i ceru binecuvîntarea.

Carol-Quintul i-o dădu cu acea măreţie pe care ştia s-o arate în asemenea împrejurări, recomandîndu-i pacea cu puterile aliate şi mai ales, dacă era cu putinţă, cu Franţa.

Don Filip îi făgădui că va ţine seamă de sfaturile lui, deşi se îndoia că asemenea lucru ar fi cu putinţă în privinţa Franţei, jurînd totuşi că, dinspre partea lui, va respecta cu stricteţe armistiţiile atîta timp cît regele Henric al II-lea, vărul lui, nu le va încălca.

Apoi Carol-Quintul îl îmbrăţişă pe Emmanuel-Philibert, ţinîndu-l îndelung strîns în braţe, neputîndu-se hotărî să se despartă de el.

În sfîrşit, cu lacrimi în ochi şi în glas, îl chemă pe don Filip :

— Dragul meu fiu, îi spuse, ţi-am dăruit multe lucruri... Ţi-am dăruit Neapole, Flandra şi cele două Indii ; m-am despuiat pentru tine, în sfîrşit, de tot ce-mi aparţinea ; dar ţine minte un lucru : nici Neapole cu palatele lui, nici Ţările-de-Jos cu comerţul lor, nici cele două Indii cu minele de aur, de argint şi de nestemate nu valorează cît comoara pe care ţi-o dau lăsîndu-ţi pe vărul tău Emmanuel-Philibert, om deştept şi de acţiune, bun diplomat şi mare comandant ! Te povăţuiesc deci să nu-l tratezi ca pe un supus, ci ca pe un frate şi în felul acesta, crede-mă, abia dacă-l tratezi cum merită.

Emmanuel-Philibert voi să sărute genunchii unchiului său, care însă îl mai ţinu încă un moment îmbrăţişat, apoi îl împinse cu blîndeţe în braţele lui don Filip :

— Plecaţi, roşti el, plecaţi ! E ruşinos pentru nişte bărbaţi să se vaiete şi să lăcrimeze aşa, din pricina unei scurte despărţiri în lumea asta ! Să facem astfel ca prin fapte bune, purtări frumoase şi o viaţă creştinească să

ne putem regăsi într-o zi în cealaltă ; numai atît contează !

Apoi, întorcîndu-se pentru a se duce la surorile sale și făcînd semn cu mîna celor doi tineri să se îndepărteze, rămase cu spatele la ei pînă cînd ieșiră din apartament.

Don Filip și Emmanuel-Philibert încălecară pe cai și porniră imediat spre Bruxelles.

Iar fostul împărat se îmbarcă a doua zi, la 10 septembrie 1556, pe un vas „cu adevărat regesc ca măreție și podoabe", spune Gregorio Leti, cronicarul lui Carol al V-lea ; dar abia ieșit în larg fu acostat de o navă engleză. Corabia aducea pe contele d'Arondel, trimis de regina Maria la socrul ei pentru a-l ruga să nu treacă atît de aproape de țărmurile Marii Britanii fără a-i face o vizită.

La care poftire, Carol-Quintul ridică din umeri și răspunse contelui cu un ton ce nu era lipsit de oarecare amărăciune.

— Ei ! ce plăcere ar putea găsi o regină atît de mare să se vadă nora unui simplu gentilom ?

Cu tot răspunsul acela, contele d'Arondel perseveră prin stăruințî atît de curtenitoare și rugi atît de respectuoase, încît Carol-Quintul, nemaiștiind cum să se mai apere de insistențele lui, îi spuse :

— Domnule conte, totul va depinde de vînt.

Cele două regine se îmbarcaseră împreună cu fratele lor. Șaizeci de corăbii escortau vasul imperial și, văzînd că împăratul trecea fără să oprească pe lîngă Yarmouth, pe lîngă Londra și pe lîngă Portsmouth, cu toate că vîntul nu era de loc potrivnic, contele d'Arondel nu mai stărui, ci alăturîndu-se respectuos suitei vasului imperial îl întovărăși pînă la Loredo, port în golful Biscaia, unde Carol-Quintul fu primit de către marele conetabil de Castilia.

Dar cum ajunse în acel ținut al Spaniei unde dominase cu atîta strălucire, fără să mai aștepte discursul pregătit de marele conetabil, se așeză numaidecît în genunchi și sărută pămîntul acelei țări pe care o socotea de acum încolo a doua sa patrie :

— Cu adîncă umilință mă închin ție, o mamă a tuturor ! rosti el, și despuiat cum am ieșit din pîntecele maicii mele pentru a primi de la lume atîtea comori, la fel

voiesc să mă întorc în sînul tău, prea iubită mamă ! Iar dacă atunci n-a fost decît o datorie a naturii, astăzi grația divină îmi călăuzește voința.

Nici nu apucase să-și isprăvească ruga, că vîntul începu a sufla și o furtună atît de îngrozitoare se porni, că întreaga flotă ce-l întovărășea pieri în port împreună cu vasul imperial încărcat cu toate bogățiile și darurile minunate pe care împăratul le aducea din Belgia și Germania ca să le facă danie bisericilor spaniole. Asta făcu pe un personaj din suita lui Carol-Quintul să spună că vasul imperial, prevăzînd că niciodată o asemenea glorie nu-i va mai fi hărăzită, se cufundase în mare ca să-și arate astfel respectul, regretul și durerea.

De fapt, nu era rău ca măcar lucrurile neînsufletite să dea asemenea dovezi de respect, de regret și de durere lui Carol-Quintul, căci oamenii se arătau destul de reci în fața acelei glorii apuse. La Burgos, de pildă, fostul împărat străbătu orașul fără să fie întîmpinat de nici o delegație și fără ca orășenii să-și dea măcar osteneala de-a alerga pînă în pragul ușii ca să-l privească trecînd ; lucru pe care văzîndu-l, împăratul clătină din cap murmurînd :

— Într-adevăr, se pare că locuitorii din Burgos m-au auzit cînd spuneam la Loredo că întru despuiat în Spania !

În aceeași zi, venind totuși un mare senior, pe nume don Bartolomeo Mirande, să-i facă o vizită și spunîndu-i : „Chiar azi se împlinește anul, sire, de cînd Maiestatea Voastră imperială a părăsit lumea pentru a se putea dărui cu totul lui Dumnezeu...

— Da, răspunse Carol, și chiar azi se împlinește exact un an de cînd am regretat-o amarnic !

Carol-Quintul își amintea de seara aceea tristă și însingurată a abdicării lui, cînd nu avusese pe nimeni și trebuise să-l ajute amiralul Coligny ca să arunce înapoi în cămin tăciunii ce se rostogoliseră de pe grătar pe covor.

De la Burgos, împăratul se duse la Valladolid, care era pe vremea aceea capitala Spaniei. La o jumătate de oră de oraș întîlni un cortegiu ce venea înaintea lui : erau nobilii și seniorii, conduși de nepotul său don Carlos, în vîrstă de unsprezece ani pe atunci.

Copilul mînuia cu multă măiestrie calul și mergea la portiera stîngă a lecticii împăratului. Era prima dată cînd își vedea bunicul și acesta îl cerceta cu o atenție care ar fi intimidat pe oricine. Dar don Carlos nici măcar nu-și aplecă ochii ci, de fiecare dată cînd privirea bătrînului împărat se ațintea asupră-i, își scotea numai respectuos toca, pe care și-o punea la loc de îndată ce Carol-Quintul nu-l mai privea.

Așa că de cum intră în apartamentul său, împăratul trimise să-l cheme pentru ca să-l vadă mai îndeaproape și să stea de vorbă cu el.

Copilul se prezentă într-o atitudine foarte respectuoasă, dar fără pic de timiditate.

— Frumos din partea ta, nepoate, spuse Carol-Quintul, c-ai venit să mă întîmpini.

— Era de datoria mea, răspunse copilul, fiind de două ori supusul Vostru, căci sînteți și bunicul, și împăratul meu.

— Ah! ah! făcu Carol-Quintul mirat să găsească atîta siguranță și îndrăzneală la o vîrstă așa de fragedă. — De altfel, chiar de n-ar fi trebuit să vin din datorie înaintea Maiestății Voastre imperiale, urmă copilul, tot aș fi venit din curiozitate.

— Și de ce, mă rog?

— Pentru că am auzit adesea spunîndu-se că sînteți un vestit împărat și că ați săvîrșit fapte mărețe.

— A! adevărat? zise Carol-Quintul, pe care îl amuza curioasa naturalețe a copilului, și vrei poate să-ți povestesc acele mari isprăvi?

— Ar fi o mare plăcere și o neasemuită cinste pentru mine, răspunse tînărul prinț.

— Atunci, așează-te aici.

— Cu îngăduința Maiestății Voastre, răspunse copilul, voi asculta în picioare.

Atunci Carol-Quintul îi povesti toate războaiele pe care le purtase cu regele Francisc I, cu turcii și cu protestanții.

Don Carlos îl ascultă foarte atent și, cînd bunicul lui isprăvi, spuse, ca să arate că povestirea nu era nouă pentru el:

— Da, întocmai așa.

— Da, urmă împăratul, stimate nepoate, nu-mi spui cum ți se par aventurile mele și dacă socoți că m-am purtat vitejește.

— Ah! făcu tînărul prinț, sînt destul de mulțumit de tot ce-ați înfăptuit; un singur lucru nu v-aș ierta...

— Asta-i! exclamă mirat împăratul; și ce lucru, mă rog?

— Că ați fugit de la Inspruck într-o noapte, pe jumătate gol, dinaintea ducelui Maurice.

— O! cît despre asta, zise împăratul rizînd, s-a întîmplat fără voia mea, fiule, crede-mă... M-a surprins și n-aveam decît pe curtenii mei.

— Ba eu, n-aș fi fugit, spuse don Carlos.

— Cum, n-ai fi fugit?

— Nu.

— Dar trebuia să fug, deoarece nu puteam să-i țin piept.

— Ba eu n-aș fi fugit, repetă prințul.

— Vrea să zică trebuia să mă las prins? Ar fi fost o mare imprudență, care ar fi fost și mai aspru judecată.

— N-are a face! Eu n-aș fi fugit, repetă pentru a treia oară copilul.

— Spune-mi atunci ce-ai fi făcut în asemenea împrejurare, și ca să-ți ajut să-mi răspunzi, ce-ai face acuma, de pildă, dacă aș pune vreo treizeci de paji să te atace?

— N-aș fugi, se mulțumi să răspundă copilul.

Împăratul se încruntă și, chemînd pe preceptorul prințului, îi spuse:

— Domnule, poți să-l iei pe nepotul meu. Vă felicit pentru educația ce i-o dați; dacă continuă la fel, va ajunge cel mai mare războinic al familiei noastre!

În aceeași seară, îi spunea sorei lui, regina Eleonora, pe care o lăsa la Valladolid:

— Mi se pare, dragă soră, că regele Filip nu-i norocos la urmași, cu un fiu ca don Carlos; atitudinea și felu-i de a se purta, la acest început de tinerețe, nu-mi place, nefiind firești vîrstei lui. Nu știu ce-ar putea să se întîmple mai tîrziu, cînd va avea douăzeci și cinci de ani. Fii atentă la cuvintele și purtările copilului și spune-mi sincer părerea ta despre el cînd îmi vei scrie.

Peste două zile Carol-Quintul plecă spre Palencia și, în ziua următoare, regina Eleonora îi scria :

„Frate, dacă purtările nepoțelului nostru Carlos ți-au displăcut, deși nu l-ai văzut decît o zi, mie, care l-am văzut trei, mi-au displăcut și mai mult."

Omulețul acela, care n-ar fi fugit la Inspruck, era același don Carlos pe care tatăl lui, Filip al II-lea, îl condamnă la moarte doisprezece ani mai tîrziu, sub pretextul că ar fi conspirat cu răzvrătiții din Țările-de-Jos.

La Valladolid împăratul își concediase toată curtea, în afară de doisprezece slujitori și doisprezece cai, nemaipăstrîndu-și decît cîteva mobile rare și prețioase, dăruind tot restul gentilomilor ce-l întovărășiseră, după care își luase rămas bun de la cele două regine, plecînd spre Palencia.

Palencia era așezată numai la optsprezece mile depărtare de mănăstirea Sfîntul-Iustin ce ținea de ordinul hieronimiților, pe care Carol-Quintul o alesese ca loc de retragere. Cu un an înainte, trimisese acolo un arhitect însărcinat să-i construiască șase camere la același nivel : patru dintre ele asemeni celulelor călugărești și două ceva mai înalte. În afară de asta, artistul trebuia să-i traseze o grădină după un desen făcut chiar de mîna împăratului.

Grădina era partea plăcută a lăcașului de retragere împărătesc ; pe două laturi mărginită de un riușor cu apă limpede, șopotitoare, era plantată cu portocali, lămîi și cedri, a căror ramuri umbreau și înmiresmau ferestrele ilustrului pustnic.

În 1542, Carol-Quintul vizitase mănăstirea Sfîntul-Iustin și spusese la plecare :

— Iată un adevărat loc de pustnicie pentru un al doilea Dioclețian.

Împăratul se instală în apartamentul său din mănăstirea Sfîntul-Iustin la 24 februarie 1557. Era aniversarea zilei lui de naștere, zi în care totdeauna îi mersese bine.

— Vreau, spuse el trecînd pragul mănăstirii, să renaște pentru cer în aceeași zi în care am venit pe lume.

Din cei doisprezece cai pe care și-i păstrase, trimise înapoi unsprezece, ultimul folosindu-l la plimbările pe

care le făcea uneori în încîntătoarea vale Serandilla, numai la o milă depărtare, supranumită și paradisul din Extramadura.

De la acea dată, nu mai păstră decît puține legături cu lumea de afară, nemaiprimind decît arareori vizite de la vechii lui curteni și, odată ori de două ori pe an, scrisori de la regele Filip, de la împăratul Ferdinand și de la cele două regine, surorile lui. Singurele-i distracții erau plimbările despre care am vorbit, mesele pe care le oferea întîmplător unora dintre gentilomii ce veneau să-l vadă și pe care îi reținea pînă seara spunîndu-le : „— Prieteni, rămîneți să gustați împreună cu mine viața monahală" și plăcerea de a îngriji păsările de toate felurile pe care le ținea închise în voliere.

Viața asta dură un an ; după un an însă începu să i se pară totuși cam mondenă augustului anahoret și în ziua aniversării nașterii sale, care după cum vă amintiți era și a intrării împăratului în mănăstire, pe cînd arhiepiscopul de Toledo venise în vizită spre a-l felicita, îi spuse :

— Domnule, am trăit cincizeci și șapte de ani pentru lume, un an pentru prietenii și slujitorii mei cei mai apropiați în locul acesta pustiu și de-acum vreau să închin Celui-de-Sus puținele luni ce mi-au mai rămas de trăit.

Așa că, mulțumind prelatului pentru vizita lui, îl rugă să nu se mai ostenească să vină la el decît atunci cînd îl va chema pentru mîntuirea sufletului său.

Într-adevăr, cu începere de la 25 februarie 1558, împăratul duse o viață austeră aproape la fel ca a călugărilor, mîncînd cu ei, făcînd penitență, ducîndu-se cu strictețe la toate slujbele, nemaiîngăduindu-și nici o distracție în afară de liturghiile pe care punea să le facă pentru nenumărații soldați, marinari, ofițeri și comandanți, morți în serviciul său în diferitele bătălii duse de el, sau în numele lui, în cele patru părți ale lumii.

Ținea un registru foarte exact cu data morții tuturor generalilor, sfetnicilor, miniștrilor și ambasadorilor săi, punînd să li se ridice altare speciale și să se țină slujbe în numele fiecăruia ; s-ar fi spus că după ce în trecut își făcuse o glorie în a domni peste cei vii, își folosea acum toată credința ca să domnească peste cei morți.

În sfîrșit, la începutul lunii iulie a aceluiași an 1558, săturîndu-se să asiste la funeraliile altora și bizar de distracția aceea funebră, Carol-Quintul hotărî să asiste la propriile-i funerarii. Totuși îi trebui citva timp ca să se obișnuiască cu această idee cam bizară ; se temea să nu fie învinuit de orgoliu sau de originalitate cedînd acelei dorințe care pusese însă într-atîta stăpînire pe dînsul, încît se destăinui unui călugăr din mănăstire, pe nume părintele Jean Regola.

Aproape tremurînd de emoție îndrăzni Carol-Quintul să se mărturisească, atît de tare se temea ca lumea să nu privească defavorabil îndeplinirea acelui plan ; dar, spre marea bucurie a împăratului, călugărul, dimpotrivă, îi răspunse că deși era o faptă extraordinară și nemaivăzută, el nu găsea într-asta nici un rău, considerînd-o chiar pioasă și bună de dat drept pildă.

Totuși aprobarea unui simplu călugăr, într-o împrejurare atît de gravă, nu i se păru satisfăcătoare împăratului. Atunci părintele Regola se oferi să ceară părerea arhiepiscopului de Toledo.

Carol-Quintul găsi că sfatul era bun și numindu-l pe călugăr ambasador la prelat, îl trimise călare pe un catîr, însoțit de o escortă, ca să-i aducă încuviințarea atît de mult rîvnită.

Niciodată în zilele-i de glorie temporară, oricît de însemnată ar fi fost știrea, nu așteptase Carol-Quintul întoarcerea unui mesager cu atîta nerăbdare.

În sfîrșit, după cincisprezece zile, călugărul se întoarse. Răspunsul era favorabil : arhiepiscopul de Toledo socotea dorința împăratului prea-sfîntă și prea-creștină.

Din clipa acelei întoarceri, care fu o adevărată sărbătoare, nimeni nu se mai ocupă în întreaga mănăstire decît de pregătirea ceremoniei funebre, ca să fie demnă de marele împărat ce avea să fie înmormîntat viu.

Primul lucru de care s-au ocupat a fost construirea unui măreț mausoleu în mijlocul bisericii ; părintele Vargas, care era inginer și sculptor, făcu desenul și împăratul îl găsi pe gustul său, afară de cîteva amănunte pe care le corectă.

Desenul fiind aprobat, au fost aduși de la Palencia douăzeci de meșteri dulgheri și pictori care, timp de cinci

săptămîni, lucrară la construirea mausoleului. După cinci săptămîni, datorită îndemnului pe care îl dădea fiecăruia prezența și încurajările împăratului, monumentul era gata. Lung de patruzeci de picioare, înalt de cincizeci și lat de treizeci, avea de jur-împrejur galerii unde te urcai pe diferite scări ; puteau fi văzute acolo o serie de tablouri reprezentînd pe cei mai ilustri împărați ai casei de Austria și principalele bătălii ale lui Carol-Quintul. În sfîrșit, chiar sus era așezat sicriul, fără capac, avînd la stînga lui Renumele și la dreapta Nemurirea.

Totul fiind gata, se fixă pentru acele false funerarii ziua de 24 august, dimineața.

De la ora cinci, adică o oră și jumătate după răsăritul soarelui, patru sute de luminări mari, vopsite în negru, fură așezate și aprinse pe sarcofag, în jurul cărula erau înșirați toți slujitorii fostului împărat, îmbrăcați în doliu, cu capul descoperit, ținînd cîte o făclie în mînă. La ora șapte intră Carol-Quintul, îmbrăcat într-o haină lungă de doliu, avînd de fiecare parte, adică la dreapta și la stînga sa, cîte un călugăr îmbrăcat în doliu ca și el. Înaintă, ținînd de asemeni o făclie în mînă, și se așeză pe un jilț ce i se pregătise în fața altarului. Acolo, nemișcat, cu făclia sprijinită în pămînt ascultă, viu fiind, toate cîntecele destinate celor morți, de la *Requiem* pînă la *Requiescat*, în timp ce șase călugări din diferite ordine rosteau cu voce scăzută șase liturghii în cele șase capele laterale ale bisericii.

Apoi, la un moment dat, ridicîndu-se, se duse, tot însoțit de cei doi călugări, să se închine înaintea altarului mare și îngenunchie în fața starețului.

— Îți cer și te rog, o ! arbitru și monarh al vieții și morții noastre, rosti el, ca așa cum preotul primește în mîinile lui din mîinile mele, făclia aceasta pe care ți-o ofer cu toată umilința, binevoiește și tu a primi sufletul meu, pe care-l încredințez milei tale divine ; să mi-l ții, cînd vei binevoi, în sînul bunătății și îndurării tale ce fără de sfîrșit.

Atunci, starețul așeză luminarea într-un sfeșnic de argint masiv, pe care fostul răposat îl dăruise mănăstirii pentru această extraordinară ceremonie.

După asta, Carol-Quintul se ridică și, însoțit tot de cei doi călugări ce-l urmau ca umbra lui, se întoarse și se așeză din nou în jilț.

La sfîrșitul slujbei, împăratul socoti că-i mai rămînea ceva de făcut și că uitaseră cel mai important lucru al ceremoniei ; puse deci să se ridice o lespede din fața altarului și, în fundul unei gropi anume săpată, porunci să se aștearnă o cuvertură de catifea neagră, cu o pernă tot din catifea drept căpătîi. Apoi, ajutat de cei doi călugări, coborî în groapă și se întinse țeapăn cu mîinile pe piept și ochii închiși, cercînd să facă pe mortul cît putea mai bine.

Numaidecît, preotul ce slujea intonă *De profundis clamavi* și, în timp ce corul continua să cînte, toți călugării aceia înveșmîntați în negru, toți gentilomii și toți slujitorii în straie de doliu, cu lumînări în mînă, începură a defila plîngînd în jurul răposatului, cu preotul în frunte, fiecare pe rînd stropindu-l cu aghiazmă și rugîndu-se pentru odihna sufletului său.

Ceremonia dură mai mult de două ore, atît de numeroși erau cei ce-l stropeau cu aghiazmă, așa că împăratul ud pînă la piele de apa ce răzbise prin haina-i neagră și datorită și suflului rece și funebru ce se ridica printre crăpăturile pietrelor din cavourile mortuare ale mănăstirii, tremura tot cînd, rămas singur în biserică numai cu cei doi călugări, se ridică pentru a se întoarce în chilia lui.

— Prea cuviosilor frați, le spuse el atunci, simțindu-se peste seamă de înțepenit și de înfiorat de frig : nu știu dacă merită, într-adevăr, să mă mai scol de aici.

Și adevărat că înapoindu-se în chilie, Carol Quintul trebui să se culce numaidecît în pat, și odată culcat nu se mai ridică de acolo. Astfel, în mai puțin de o lună de la ceremonia de repetiție, se celebră ceremonia adevărată și tot ce se pregătise pentru prefăcuta moarte sluji celei adevărate.

La 21 septembrie 1558 împăratul Carol-Quintul își dădea sufletul în brațele arhiepiscopului de Toledo ce se afla din fericire la Palencia și pe care-l chemase pentru ultima oară după făgăduiala făcută cu șase luni în urmă, că-l va chema în ceasul morții.

Trăise cincizeci și șapte de ani, șapte luni și douăzeci și unu de zile ; domnise patruzeci și patru de ani, condusese Imperiul treizeci și opt și, la fel cum se născuse într-o zi cînd se serbează un apostol, de Sfîntul Matias, Matei, adică la 21 septembrie.

Părintele Strada povestește în cartea lui, *Istoria Flandrelor*, cum chiar în noaptea morții lui Carol-Quintul a înflorit un crin în grădina mănăstirii Sfîntului Iustin ; fapt de care fiind înștiințați călugării, acel crin a fost depus la altarul mare, ca dovadă sigură de *nevinovăția* sufletească a împăratului.

Cît de frumos lucru este isteria ! drept care, socotindu-mă nedemn de a fi istoric, m-am făcut romancier.

PARTEA A DOUA

I

CURTEA FRANȚEI

La un an și ceva după abdicarea lui Carol-Quintul la Bruxelles, cam la epoca cînd fostul împărat se închidea în mănăstirea Saint-Just, la vremea cînd de pe colinele Saint-Germain se zăreau în depărtări aurind holdele cîmpiilor și ultimele zile ale lui iulie își rostogoleau norii de flăcări pe un cer de azur, o strălucită cavalcadă ieșea din vechiul castel, înaintînd în parcul cu arbori mari și înalți ce începeau să se învesmînteze în acele tonuri calde, atît de îndrăgite de pictori.

Și cum să nu fie strălucită acea cavalcadă, cînd o alcătuiau regele Henric al II-lea, doamna Margareta de Franța, sora lui, frumoasa ducesă de Valentinois, amanta lui, delfinul Francisc, fiul lui cel mare, fiica lui, Elisabeta de Valois, tînăra regină a Scoției, Maria Stuart și cele mai de seamă doamne și mai mari seniori ce formau la acea epocă podoaba și faima casei de Valois, ajunsă la tron prin Francisc I mort, cum am mai spus, la 31 mai 1547.

În afară de asta, pe balconul de sus al castelului, rezemată de un fel de dantelă de fier minunat lucrată, sta regina Caterina cu cei doi prinți ce aveau să se numească mai tîrziu, unul regele Carol al IX-lea și celălalt regele Henric al III-lea. Prințul Carol avea șapte ani, prințul Henric șase, iar micuța Margareta, ce avea să ajungă regina Navarei, n-avea încă decît cinci ani. Toți trei prea mici, după cum se vede, pentru a-l însoți pe tatăl lor, regele Henric, la vînătoarea cu goană ce se pregătea.

Cît despre regina Caterina de Medici, pretextase o ușoară indispoziție pentru a nu lua parte la vînătoare și cum regina Caterina era din acele femei care nu fac

nimic fără un motiv întemeiat, dacă indispoziția nu era reală, cu siguranță că avea alt motiv să fie indispusă.

Toate personajele prezentate avînd a juca roluri principale în povestea pe care ne-am pus în minte s-o istorisim, cititorul ne va îngădui, ca înainte de a relua firul rupt al evenimentelor contemporane, să le înfățișăm portretul fizic și moral al fiecărela dintre ele.

Să începem cu regele Henric al II-lea, care mergea în fruntea alaiului, avînd la dreapta pe doamna Margareta, sora lui și la stînga pe ducesa de Valentinois.

Era pe atunci un cavaler chipeș de treizeci și nouă de ani, cu sprîncene negre, ochi negri, barbă neagră, oacheș la piele, cu nas acvilin și dinți albi frumoși; nu atît de masiv și de mușchiulos ca părintele său, era mai înalt de statură decît un bărbat mijlociu și admirabil proporționat. Îi plăcea așa de mult războiul, încît dacă nu-l avea cu adevărat în țară sau pe la vecini, voia să aibă măcar iluzia lui la curte și în mijlocul plăcerilor.

De asta, chiar în timp de pace regele Henric al II-lea — neavînd pricepere în ale literaturii decît atît cît trebuia ca să răsplătească generos poeții, despre care primea părerile gata făcute ale surorii lui, doamna Margareta, ale amantei lui, frumoasa Diana, sau ale încîntătoarei lui pupile, micuța Maria Stuart — astfel, chiar în timp de pace, spunem, regele Henric al II-lea era omul cel mai ocupat din țară.

Iată cum își împărțea timpul zilei:

Diminețile și serile, adică scularea și culcarea, erau consacrate afacerilor și de obicei două ore dimineața îi erau deajuns ca să le rezolve. Apoi asculta slujba religioasă cu multă cucernicie — căci era un bun catolic, cum o dovedise declarînd că ar vrea să vadă cu ochii lui arzînd pe consilierul parlamentului Anne Dubourg, plăcere ce nu i-a fost hărăzită, murind cu șase luni înainte cu bietul hughenot să fie ars pe rug. — La douăsprezece fix prînzea, după care împreună cu seniorii curții făcea o vizită Caterinei de Medici unde găsea, cum spune Brantôme, o mulțime de *zeițe pămîntești*, unele mai frumoase ca altele. Și acolo, pe cînd sta de vorbă cu regina, cu sora lui, cu micuța regină-delfină Maria Stuart, ori cu prințesele fiicele-i mai mari, fiecare

senior sau gentilom făcea la fel ca regele, stînd de vorbă cu doamna care-i plăcea mai mult. Asta dura cam două ore; apoi regele trecea la jocurile lui.

În timpul verii erau jocul cu palma [1], jocul cu mingea și jocul cu ciocanul [2].

Henric al II-lea avea o adevărată pasiune pentru jocul cu palma și era un jucător foarte bun; nu conducea niciodată jocul, ci era secund sau terț, adică alegea întotdeauna, din pricina firii sale aventuroase, pozițiile cele mai primejdioase și mai dificile; astfel era cel mai bun *secund* și cel mai bun *terț* din tot regatul, cum se spunea pe atunci. De altfel, cu toate că nu conducea jocul, își lua totdeauna asupră-și cheltuielile jocului: cînd cîștiga, lăsa cîștigul partenerilor lui; dacă aceștia pierdeau, plătea pentru ei.

Partidele erau de obicei de cinci-șase sute de scuzi, nu ca la regii succesori, de patru, șase, ori zece mii de scuzi. „Dar, spune Brantôme, pe timpul regelui Henric al II-lea, se plătea frumos și pe loc, pe cînd în zilele noastre ești silit să apelezi la tot felul de onorabile tertipuri".

Celelalte jocuri favorite ale regelui, după jocul cu palma, erau balonul și ciocanul, exercițiii la care era de asemeni unul dintre cei mai abili.

În timpul iernii, dacă era ger și îngheța, se duceau la Fontainebleau ca să se dea pe gheață pe aleele parcului, ori pe lacuri; dacă era prea multă zăpadă pentru ghețuș, înălțau redute și se băteau cu bulgări de zăpadă; în sfîrșit, dacă în loc să înghețe sau să ningă, ploua, se împrăștiau prin sălile de jos ca să se antreneze la scrimă.

La un astfel de antrenament i se întîmplase un accident domnului de Boucard: pe cînd era delfin, regele exersîndu-se cu el îi scoase un ochi, *întîmplare pentru care își ceruse cuviincios iertare*, spune autorul de la care împrumutăm amănuntele acestea.

Doamnele de la curte asistau la toate exercițiile de vară și de iarnă, părerea regelui fiind că prezența doam-

[1] *Jeu de paume*: joc asemănător cu tenisul de azi.

[2] *Jeu de maill*: joc în care o bilă de lemn este lovită cu un ciocan cu coadă lungă.

nelor nu putea dăuna în nici o privință ci, dimpotrivă, înfrumusețea totul.

Seara, după cină, se întorceau la regină și cînd nu era bal — distracție de altfel destul de rară la acea epocă — se sta de vorbă două ore. Atunci era momentul cînd primeau pe poeți și literații adică pe domnii Ronsard, Morat și Muret, niște prea savanți limousini ce n-au tras niciodată mița de coadă, cum spune Brantôme și pe domnii Danesius și Amyot, preceptorii, unul al prințului Francisc și celălalt al prințului Carol, avînd loc între acești ilustri rivali întreceri de știință și poezie ce încîntau foarte pe doamne.

Un singur lucru — cînd întîmplător își aminteau de el — arunca un văl sumbru peste nobila curte : o prezicere nefastă făcută în ziua urcării pe tron a regelui Henric.

Un ghicitor chemat la castel ca să-i compună horoscopul prevestise, în fața conetabilului de Montmorency, că regele avea să moară într-un duel, la care regele, foarte bucuros că i se promitea asemenea moarte, se întorsese spre conetabil, spunîndu-i :

— Auzit-ai, frățioare, ce-mi făgăduiește omul acesta ?

Conetabilul, crezînd că regele s-a speriat de prezicere, îi răspunse cu obișnuita-i brutalitate :

— Ei ! sire, nu te potrivi la ticăloșii aceștia, sînt niște mincinoși și niște flecari ! Lasă-mă să arunc prezicerea caraghiosului ăstuia într-un foc bun, cu el cu tot, ca să se învețe minte să ne mai spună altădată asemenea baliverne !

„Dar regele răspunse :

— Ba de loc, frățioare ; uneori se întîmplă dimpotrivă, că tocmai oameni de soiul acesta spun adevărul. Și, de altfel, prezicerea nu-i rea, după părerea mea. Îmi convine mai mult să mor de asemenea moarte decît de altă numai să pier de mîna unui leal și viteaz gentilom și să-mi rămînă neatinsă faima.

Și, în loc să arunce în foc prezicerea cu astrolog cu tot, îl răsplăti pe acesta cu multă dărnicie, dînd în păstrare profeția domnului d'Aubespine, unul dintre sfetnicii lui de ispravă, de care se slujea mai cu seamă în afacerile diplomatice.

Acea prezicere fusese pentru un moment reluată în discuție cînd domnul de Châtillon se întorsese de la Bruxelles ; căci vă amintiți cum, în căsuța-i din Parc, împăratul Carol-Quintul îi dăduse în grijă să-l prevină pe frumosu-i văr, că Gabriel de Lorges, conte de Montgomery, căpitanul gărzii sale scoțiene, avea între ochi un anumit semn nefast ce prezicea moartea unui prinț purtînd floare de crin pe blazon.

Dar cugetînd la asta, regele Henric al II-lea ajunsese la convingerea că era cu neputință să aibă vreodată un duel cu căpitanul gărzii sale și, după ce clasase prima profeție între lucrurile posibile și care merită să le dai atenție, clasă pe a doua printre cele imposibile și nevrednice de luat în seamă. Așa că în loc să-l îndepărteze pe Gabriel de Lorges, cum ar fi făcut un prinț mai puțin cutezător, el, dimpotrivă, îl arătă mai multă prietenie și prețuire.

Am spus că la dreapta regelui călărea doamna Margareta de Franța, fiica regelui Francisc I.

Să dăm atenție un moment acestei prințese, una din cele mai desăvîrșite din acea vreme și care joacă un rol mai mare ca toate celelalte în povestirea noastră.

Prințesa Margareta de Franța se născuse în ziua de 5 iunie 1523, în același castel Saint-Germain, de unde am văzut-o mai înainte ieșind pe poartă, ceea ce în seamnă că în clipa cînd am făcut-o să treacă prin fața cititorului avea treizeci și trei de ani și nouă luni.

Cum se poate ca o prințesă de un rang atît de înalt și atît de frumoasă să rămînă pînă la acea vîrstă fără soț ? Existau două motive care puteau explica asta : unul, pe care îl mărturisise cu glas tare și în fața tuturor ; al doilea, pe care poate nu îndrăznea să și-l mărturisească nici măcar în taină ei înșăși.

Regele Francisc I voise s-o căsătorească de foarte tînără cu domnul de Vendôme, primul ca rang dintre prinții de sînge ; dar ea, mîndră pînă la dispreț, răspunsese că nu se va căsători niciodată cu un om care va fi într-o zi supusul fratelui ei.

Iată motivul invocat cu glas tare ca să rămînă fecioară și să nu-și piardă rangul de prințesă de Franța.

Să vedem acum motivul ascuns, care era probabil adevărata pricină a refuzului ei.

Cînd avusese loc la Nisa întrevederea dintre papa Paul al III-lea și regele Francisc I, regina de Navarra, din îndemnul regelui, se dusese să-l vadă pe răposatul duce de Savoia, tatăl, la castelul din Nisa, luînd-o și pe nepoata ei, doamna Margareta. Bătrînul duce, găsind-o încîntătoare pe tînăra prințesă, vorbise despre o căsătorie între ea și Emmanuel-Philibert. Cei doi tineri se văzuseră deci; dar Emmanuel-Philibert, preocupat numai de exercițiile vîrstei lui, de tandrețea lui pentru Leona și de prietenia cu Scianca-Ferro, aproape n-o băgase în seamă pe tînăra prințesă. Cu dînsa însă nu se întîmplase același lucru: chipul tînărului prinț i se întipărise adînc în inimă și cînd negocierile s-au rupt între regele Franței și ducele de Savoia, fusese cuprinsă de o mare disperare, disperare de copil căreia nimeni nu-i dăduse atenție, dar care, multă vreme nutrită cu lacrimi se prefăcuse într-o dulce melancolie, susținută de o vagă speranță care nu părăsește niciodată inimile simțitoare și încrezătoare.

Douăzeci de ani se scurseseră de atunci și, sub felurite pretexte, prințesa Margareta refuzase toate partidele ce i se oferiseră.

Așteptînd ca hotărîrile Providenței sau capriciile soartei să-i favorizeze dorințele tainice, crescuse, înaintase în vîrstă și devenise o încîntătoare prințesă plină de grație, de blîndețe și de bunătate, cu păr frumos auriu ca spicul grîului, cu ochi castanii, nasul puțin cam mare, gura cărnoasă și-o piele albă ca laptele, cu nuanțe roz.

De cealaltă parte a regelui călărea, cum am spus, Diana de Poitiers, contesă de Brézé, fiica acelui domn de Saint-Valier care, fiind complicele conetabilului de Bourbon, fusese condamnat la decapitare în piața Grève și, aflîndu-se pe eșafod sub sabia călăului, obținuse grațierea — dacă se poate numi grațiere așa ceva — comutîndu-i-se pedeapsa capitală în închisoare pe viață, închisoare „alcătuită din patru pereți de piatră cioplită, vîrtos legată cu mortar, neavînd decît o singură fereastruică prin care să i se treacă băutura și hrana".

Totul era mister și minune la Diana care, născută în 1499, avea la epoca în care am ajuns cincizeci și opt de ani și totuși, prin tinerețea-i aparentă și frumusețea-i adevărată, umbrea pe cele mai tinere și mai fermecătoare prințese de la curte; astfel că regele o iubea mai mult ca pe oricare alta și înaintea tuturor.

Iată ce lucruri misterioase și uimitoare se povesteau despre acea frumoasă Diana, pe care regele Henric o făcuse ducesă de Valentinois în 1548:

Mai întîi, un lucru se știa sigur, că descindea din zîna Melusine și că dragostea ce i-o purta regele și ciudata-i frumusețe pe care și-o păstrase erau urmarea acelei înrudiri. Diana de Saint-Vallier moștenise de la străbuna ei, vestita vrăjitoare, îndoitul secret, rar și magic, de a rămîne mereu frumoasă și mereu iubită.

Frumusețea veșnică, Diana o datora, se spunea, unor fierturi ce conțineau aur lichid. — Se știe rolul pe care l-a avut aurul lichid în toate elixirele evului mediu.

Acea dragoste fără de sfîrșit o datora unui inel magic, pe care regele îl primise în dar de la dînsa și care avea puterea s-o facă iubită de rege cît timp îl va purta la deget. Zvonului din urmă i se dădea, mai ales, multă crezare, căci doamna de Nemours povestea, oricui voia s-o asculte, anecdota pe care o vom povesti la rîndul nostru.

Regele îmbolnăvindu-se și căzînd la pat, regina Caterina de Medici spusese doamnei de Nemours:

— Dragă ducesă, regele ține foarte mult la dumneata; du-te să-l vizitezi în camera lui, așează-te lîngă pat și, în timp ce veți sta de vorbă, cearcă să-i scoți inelul ce-l poartă în degetul al treilea de la mîna stîngă, care-i un talisman dăruit de doamna de Valentinois pentru a se face iubită de el.

La curte nimeni n-avea prea mare simpatie pentru doamna de Valentinois, nu din pricină că ar fi fost rea, dar cele tinere n-o iubeau, cum am mai spus, pentru că se încăpățîna să rămînă tînără, iar cele bătrîne n-o puteau suferi fiindcă nu voia să îmbătrînească. Așa că doamna de Nemours primi cu plăcere să-i facă acel serviciu. Intrînd în camera regelui și așezîndu-se lîngă pat, izbuti în joacă să scoată din degetul lui Henric inelul a cărui

putere el n-o cunoștea ; dar de abia i-l scosese că bolnavul o rugă pe doamna de Nemours să fluiere pe valetul de cameră. — Se știe că pînă la doamna de Maintenon care a introdus clopoțelul, fluierile mici de argint și de aur erau folosite de regi, prinți și marii seniori ca să-și cheme slujitorii. — Bolnavul o rugase deci pe doamna de Nemours să fluiere pe valetul de cameră, care întrînd numaidecît primi poruncă de la rege să nu mai lase pe nimeni să intre.

— Nici pe doamna de Valentinois ? întrebase valetul de cameră mirat.

— Nici pe doamna de Valentinois, la fel ca pe ceilalți, răspunsese regele cu voce acră ; ordinul nu admite excepții.

După un sfert de oră, doamna de Valentinois prezentîndu-se la ușa regelui, i se refuză intrarea.

Reveni peste o oră ; același refuz ; în sfîrșit, după două ore, deși refuzată pentru a treia oară, intrase de astă dată cu forța și ducîndu-se de-a dreptul la rege îi luase mîna și văzînd că-i lipsește inelul, izbutise să-i smulgă mărturisirea celor petrecute. Atunci pretinse pe loc lui Henric să ceară înapoi de la doamna de Nemours inelul. Porunca regelui de a-i înapoia prețioasa bijuterie era atît de drastică, încît doamna de Nemours, care nu-l dăduse încă reginei Caterina temîndu-se de ce s-ar putea întîmpla, trimisese înapoi inelul. Cum își puse regele inelul în deget, zîna căpătă iarăși asupră-i putere care, de altfel, din acea zi a mers tot crescînd.

Cu toată marea competență a celor ce ne transmit povestirea — și luați aminte, că în privința fierturilor de aur lichid este vorba chiar de mărturia unuia ca Brantôme, iar pentru întîmplarea cu inelul de afirmațiile unora ca domnul de Thou și Nicolas Pasquier — noi sîntem înclinați să credem că nu exista nici o vrăjitorie în miracolul frumoasei Diana de Poitiers, ce avea să se repete o sută de ani mai tîrziu cu Ninon de Lenclos ; ba chiar sîntem dispuși să acceptăm ca singură și adevărată magie rețeta pe care o da ea însăși, dacă i-o cerea cineva și anume : pe orice fel de vreme, chiar pe gerurile cele mai aspre, *o baie cu apă de fîntînă*. Pe lîngă asta, în fiecare dimineață ducesa se scula în zorii zilei și făcea

o plimbare călare de două ore, apoi se întorcea și se așeza în pat, unde rămînea pînă la amiază citind ori stînd de vorbă cu femeile ei.

Și asta nu era tot ; orișice devenea subiect de discuții cînd era vorba de frumoasa Diana și cei mai serioși istorici par, în privința asta, a fi uitat că prima condiție a istoriei este să aibă întotdeauna pregătită dovada împotrivă acuzației.

Mézeray povestește — și nu ne pare deloc rău că-l prindem pe Mézeray cu o greșeală — Mézeray povestește că Francisc I ar fi acordat grațierea lui Jean de Poitiers, tatăl Dianei, numai după ce luase de la fiică ce *avea cu mai prețios ;* ori, asta se petrecea în 1523. Diana, născută în 1499, avea douăzeci și patru de ani și era măritată de zece ani cu Louis de Bréz ! Nu pretindem că Francisc I, obișnuind adesea asemenea manevre, n-ar fi impus anumite condiții frumoasei Diana ; dar nu le impunea unei fetișcane de paisprezece ani, cum spune Mézeray, și numai dacă am vrea să-l calomniem fără milă pe bietul domn de Brézé, căruia văduva i-a ridicat un măreț monument admirat încă și astăzi la Rouen, n-am putea logic presupune că l-a lăsat pe rege să ia femeii de douăzeci și patru de ani ceea ce avusese mai prețios fetișcana de paisprezece ani.

De altfel, tot ce-am spus pînă acum n-are ca scop decît un singur lucru : să dovedim frumoaselor noastre cititoare că mai mult valorează istoria scrisă de romancieri decît istoria scrisă de istorici, mai întîi fiindcă-i mai adevărată și, în al doilea rînd, pentru că este mai amuzantă.

Într-un cuvînt, la acea epocă, rămasă de douăzeci și șase de ani văduvă și fiind amanta lui Henric al II-lea de douăzeci și unu de ani, Diana, în ciuda celor cincizeci și opt de ani împliniți, avea cel mai frumos și mai neted ten cu putință, un splendid păr negru, bucle, statură, admirabil proporționată, gîtul și pieptul fără cusur.

Asta era cel puțin părerea bătrînului conetabil de Montmorency care, deși în vîrstă de șaizeci și patru de ani, pretindea că se bucură pe lîngă frumoasa ducesă de favoruri cu totul deosebite ce l-ar fi făcut foarte gelos pe rege, dacă nu s-ar fi adeverit și de astă dată zicala

că cei interesați să știe primii un lucru, îl află totdeauna cei din urmă, ba uneori nu-l mai află deloc.

Să ni se ierte lunga digresiune istorico-critică, dar dacă exista la acea curte atît de elegantă, de instruită și de galantă o femeie care într-adevăr merita abaterea noastră, era cea care-l făcuse pe regalul ei amant să-i poarte culorile de văduvă, alb și negru și care cu numele ei păgîn, Diana, îi inspirase ideea să-și pună pe emblemă o semilună cu deviza : *Donec totum impleat orbem* ! [1] Am spus că în spatele regelui Henric al II-lea, care avea la dreapta lui pe doamna Margareta de Franța și la stînga pe ducesa de Valentinois, se afla delfinul Francisc, avînd și el la dreapta pe sora lui Elisabeta și la stînga pe logodnica lui, Maria Stuart.

Delfinul avea paisprezece ani ; Elisabeta treisprezece ; Maria Stuart treisprezece ; — toți trei împreună patruzeci de ani.

Delfinul era un adolescent slăbuț și bolnăvicios, cu fața palidă, părul castaniu, cu privirea lîncedă și-o expresie nehotărîtă, în afară de momentele cînd se uita la tînăra Maria Stuart ; căci atunci ochii lui se însuflețeau, căpătînd o expresie de dorință ce transforma pe adolescent în om tînăr. De altfel, neavînd înclinare pentru exercițiile violente, atît de apreciate de tatăl său regele, părea veșnic stăpînit de o slăbiciune a cărei cauză zadarnic căutau s-o descopere medicii și pe care, îndrumați de pamfletele timpului, ar fi găsit-o poate în capitolul *Cei doisprezece Cezari*, unde Suetoniu povestește plimbările în litieră ale lui Nero cu mama sa Agripina. Totuși, ne grăbim să adăugăm că în dubla calitate de străină și catolică, Caterina de Medici era foarte urîtă de mulți și că nu trebuie să credem fără a cerceta tot ce spuneau despre ea epigramele, cîntecele și satirele timpului, aproape toate ieșite de sub tiparele presei calviniste. Moartea prematură a tinerilor prinți Francisc și Carol, pe care mama lor nu-i iubea ca pe Henric, preferatul ei, contribui și ea îndeajuns pentru a da crezare tuturor acelor zvonuri urîte care au străbătut secolele, ajungînd

[1] Pînă va ajunge să fie plină (lat.).

pînă la noi învesmîntate într-o autenticitate aproape istorică.

Prințesa Elisabeta, deși cu un an mai mică decît delfinul, arăta mai mult a tînără domniță decît el a tînăr cavaler. Nașterea ei fusese o bucurie în familie și o desfătare publică, deoarece în clipa cînd venea pe lume se semna pacea dintre regele Francisc I și regele Henric al VIII-lea. Astfel că cea care, măritîndu-se, avea să aducă pacea cu Spania, adusese, născîndu-se, pacea cu Anglia. De altfel tatăl ei, Henric al II-lea, îi prețuia atît de mult frumusețea și caracterul că atunci cînd căsătorise înaintea ei pe sora mai mică, doamna Claude, cu ducele de Lorraine, răspunsese cuiva care-l ținea de rău că o mărîtase înaintea sorei mai mari : — Fiica mea Elisabeta nu-i dintr-acele ce se mulțumesc să aibă dotă un ducat ; ei îi trebuie un regat, și nu din cele mai mici, ci din cele mai mari și mai nobile, atîta măreție și noblețe are în caracter !

A avut regatul promis și odată cu el nenorocirea și moartea. Vai ! o soartă mai bună n-aștepta nici pe frumoasa Maria ce mergea la stînga delfinului, logodnicul ei !

Sînt nefericiri care au un asemenea răsunet, încît trezesc ecouri în întreaga lume și după ce au atras privirile contemporanilor asupra celor pe care îi lovea, atrag încă asupra lor, peste veacuri, ochii posterității, de fiecare dată cînd un nume rostit le amintește.

Așa sînt nenorocirile, meritate într-o măsură, a frumoasei Maria, nenorociri care au întrecut într-atît măsura, încît greșelile și chiar crimele vinovatei dispar în fața pedepsei exagerate. Dar pe atunci, cum am spus, micuța regină a Scoției își urma veselă calea într-o viață umbrită de tristețe la început din pricina morții tatălui ei, regele cavaler Iacob al V-lea. Mama copilei purta în numele ei acea coroană a Scoției plină de spini care, cum spusese tatăl ei pe patul de moarte, așa cum de o fată a fost adusă, tot de o fată va fi luată !

La 20 august 1548 sosise la Morlaix, pășind pentru prima oară pe pămîntul Franței, unde își petrecu singurele zile fericite ale vieții. Aducea cu ea acea cunună de trandafiri scoțieni, numită cele patru Marii, toate de aceeași vîrstă, născute în același an și în aceeași lună

cu ea, care se numeau Maria Fleming, Maria Seaton, Maria Livingston și Maria Beaton. La acea epocă Maria Stuart era o copilă încîntătoare și încetul cu încetul, crescînd devenise o tînără încîntătoare. Unchii ei din familia Guise, ce-și închipuiau că îți vor realiza prin ea vastele lor planuri ambițioase, căci nemulțumindu-se să-și întindă dominația lor asupra Franței, credeau că prin Maria o vor putea întinde și asupra Scoției, ba poate și asupra Angliei, o înconjurau cu un adevărat cult. Iată ce scria cardinalul de Lorraine surorii sale Maria de Guise :

„Fiica ta a crescut și crește zi de zi tot mai frumoasă, mai bună și mai virtuoasă ; regelui îi place să stea la taifas cu ea, căci se pricepe să vorbească despre lucruri interesante și înțelepte, aidoma unei femei de douăzeci și cinci de ani."

De fapt, era bobocul înfocatului trandafir ce-avea să se deschidă amorului și voluptății. Nepricepîndu-se să facă ceea ce nu-i plăcea, făcea, dimpotrivă, cu pasiune tot ce-i plăcea : cînd dansa, nu se oprea pînă nu cădea sleită de puteri, cînd călărea, nu se oprea din galop pînă cînd nu dădea gata chiar pe cel mai bun armăsar, cînd asista la un concert, muzica o făcea să vibreze toată. Scîlpind de pietre prețioase, dezmierdată, răsfățată, adorată, la vîrsta de treisprezece ani era una dintre minunile acelei curți a casei de Valois, ea însăși atît de minunată. Caterina de Medici, care nu prea iubea altceva în afară de fiul ei Henric, spunea : „Reginuța noastră scoțiană n-are nevoie decît de un surîs pentru a suci capul tuturor francezilor."

Ronsard spunea :

Născută între crini, în miez de primăvară,
Văzîndu-i trupul alb crinii se-ntunecară,
Și roza ce Adonis cu sînge a-mpurpurat
Lîngă roz-albu-i chip, trist s-a decolorat,
Amor îi făuri ochii aidoma cu-ai lui,
Iară cele trei grații din naltul cerului,
Cu strălucite haruri prințesa-mpodobiră
Și ca s-o aibă-n pază, azurul părăsiră.

Iar copilul regal putea înțelege finețea acelor laude încîntătoare ; proza și versurile nu mai aveau secrete pentru ea. Vorbea greaca, latina, italiana, engleza, spaniola și franceza. Încununată astfel de poezie și știință, celelalte arte veneau la rîndul lor să-i ceară încurajare. În călătoriile ei cu curtea, plimbîndu-se din reședință în reședință, ducîndu-se de la Saint-Germain la Chambord, de la Chambord la Fontainebleau, de la Fontainebleau la Luvru, înflorea în mijlocul plafoanelor lui Primatice, a tablourilor lui Tițian, a frescelor lui Rosso, a capodoperelor lui Leonardo da Vinci, a statuilor lui Germain Pilon, a sculpturilor lui Jean Goujon, a monumentelor, porticurilor, capelelor lui Philibert Delorme ; așa că îți venea să crezi, văzînd-o atît de poetică, de fermecătoare, de perfectă, în mijlocul acestor minuni ale genitului, că nu era o făptură omenească, ci vreo metamorfoză ca cea a Galateei, vreo Venus desprinsă dintr-un tablou, vreo Hebe coborîtă de pe piedestal.

Și acum, deoarece nouă ne lipsește pensula pictorului, să încercăm, cu pana romancierului, să ne făurim o imagine a acestei tulburătoare frumuseți.

Curînd trebuia să împlinească paisprezece ani, cum am mai spus. Tenul ei se înrudea cu crinul, cu piersica și cu trandafirul, poate mai mult cu crinul decît cu celelalte. Fruntea înaltă, bombată în partea de sus, da impresia unei demnități orgolioase, în același timp — ciudată îmbinare ! — plină de blîndețe, de inteligență și de cutezanță. Se vedea că voința, ascunsă îndărătul acelei frunți, ce tindea către dragoste și plăceri, va izbucni depășind pasiunile obișnuite și, dacă va fi nevoie pentru a-și mulțumi instinctele voluptoase și despotice, va merge pînă la crimă. Nasul fin, delicat, avînd totuși o linie fermă, era acvilin ca a tuturor din familia Guise. Urechea-i mică părea o scoică de sidef irizată în tonuri roz, sub tîmpla-i palpitîndă. Ochii căprui, aveau acea nuanță schimbătoare între cafeniu și violet, de o transparență umedă, și totuși arzători sub genele-i castanii și sprîncenele desenate cu o puritate antică. În sfîrșit, două cute fermecătoare la colțurile gurii cu buze purpurii, întredeschise și fremătînde care atunci cînd surîdeau păreau că răspîndesc în juru-i numai veselie, o bărbie rotundă,

albă, fragedă, îmbinîndu-se cu rotunjimile ce se pierdeau în contururile unui gît catifelat și mlădios ca de lebădă, întregeau tabloul.

Iată cum arăta cea pe care Ronsard și Du Bellay o numeau a zecea lor muză; astfel era capul ce avea să se așeze, treizeci și unu de ani mai tîrziu, pe butucul de la Fotheringay, pentru a fi despărțit de trup de către barda călăului Elisabetei.

Vai! dacă ar fi venit atunci un magician care să spună norodului adunat să privească strălucita cavalcadă ce dispărea sub arborii uriași ai parcului Saint-Germain soarta ce-i aștepta pe acei regi, prinți, prințese, mari seniori și doamne de elită, s-ar fi găsit oare vreo haină de pînză sau vreo rochie de abă care ar fi vrut să-și schimbe soarta cu cea a mîndrilor gentilomi în mătăsuri și catifele, ori cu a frumoaselor doamne în corsaje brodate cu perle și fuste de brocart țesut cu fir de aur?

Să-i lăsăm să dispară sub bolta întunecoasă a castanilor și fagilor și să ne reîntoarcem la castelul Saint-Germain unde, cum am spus, Caterina de Medici rămăsese sub pretextul unei ușoare indispoziții.

II

VÎNĂTOAREA REGELUI

Îndată ce pajii și scutierii ce formau ultimele rînduri ale cortegiului dispărură pe sub bolta bătrînilor arbori în desișul crîngurilor ce înconjurau ca o centură în acea vreme parcul Saint-Germain, Caterina se retrase de pe balcon, luînd cu ea pe Carol și Henric și trimițînd pe cel mai mare la profesor, iar pe cel mic la slujitoarele ei, rămase cu micuța Margareta, care era încă prea copil pentru a-i fi teamă că ar putea pricepe ceva din cele ce vedea și auzea.

Îndată cum îndepărtă pe cei doi prinți, valetul ei de încredere intră, anunțînd că cele două persoane pe care le aștepta se aflau la ordinele ei, în cabinet.

Atunci, se ridică îndată, șoval un minut gîndindu-se dacă n-ar fi mai bine s-o trimită și pe prințesă ca pe cei doi prinți dar, considerînd fără îndoială inofensivă prezența fetiței, o luă de mînă și se îndreptă spre cabinetul său.

Caterina de Medici era pe-atunci o femeie de treizeci și opt de ani, înaltă, voinică, cu o înfățișare foarte maiestuoasă. Avea o figură plăcută, gît foarte frumos și mîini minunate. Ochii ei negri păstrau aproape întotdeauna o privire puțin voalată, afară de cazul cînd voia să citească în adîncul sufletului unui adversar: atunci privirea lor căpăta îndoita strălucire și îndoita ascuțime a două săbii trase din teacă și înfipte în același timp în același piept, unde rămîneau împlîntați, să zicem așa, pînă ce explorau ultimele adîncuri.

Suferise mult și zîmbise mult ca să-și ascundă suferințele. Mai întîi, în primii zece ani de căsătorie — rămași sterili și în timpul cărora de douăzeci de ori se pusese problema să fie repudiată și să se dea delfinului altă soție — numai dragostea acestuia o ocroti luptînd cu înverșunare împotriva celei mai teribile și mai neînduplecate dintre toate motivele, rațiunea de stat. În sfîrșit în 1544, după unsprezece ani de căsătorie, născu pe prințul Francisc.

Dar deja, de nouă ani, soțul ei era amantul Dianei de Poitiers.

Poate, dacă de la începutul căsătoriei ar fi fost o mamă fericită, o soție fecundă, poate că atunci ar fi luptat, ca femeie și ca regină, împotriva frumoasei ducese, dar sterilitatea o cobora sub rangul unei metrese; în loc să lupte își încovoie spinarea și prin umilință își cîștigă protecția rivalei sale.

Pe lîngă asta, toată acea faimoasă nobilime de spadă, toți acei străluciți războinici care nu apreciau noblețea decît atunci cînd era o floare crescută în sînge și culeasă pe cîmpul de bătălie, făceau puțin caz de neamul negustoresc al Medicilor. Se făceau glume pe socoteala numelui și a emblemei: strămoșii lor fuseseră medici, *medici*; emblema nu reprezenta ghiulele de tun, cum pretindeau ei, ci niște pilule. Chiar și Maria Stuart, ce mîngîia

cu drăgălașa-i mină de copil pe ducesa de Valentinois, uneori o prefăcea într-o gheară ca s-o zgîrie pe Caterina.

— Vii cu noi la *negustoreasa florentină*? spunea ea conetabilului de Montmorency.

Caterina înghițea toate insultele și aștepta. Ce aștepta? Nu știa desigur nici ea singură. Henric al II-lea, mărîtu-i soț, era de o vîrstă cu ea și avea o sănătate ce promitea o viață lungă. N-avea a face, ea aștepta cu încăpățînarea geniului care simte și-și apreciază propria valoare, înțelegînd că Dumnezeu nu face nimic fără rost și că viitorul va trebui să-i dea satisfacție.

Se apropiase atunci de familia Guise.

Henric, fire slabă, nu putea să conducă niciodată singur: cînd conducea cu ajutorul conetabilului și familia Guise era înlăturată; cînd conducea cu familia Guise și atunci era în disgrație conetabilul.

Așa că ieșise pe seama regelui Henric al II-lea următorul catren:

Sire, dacă pe Carol orice îl lași să-ți ceară
Și de dorința Dianei te lași călăuzit,
Mulat, topit, boțit, sucit și răsucit,
Află atuncea, Sire, că nu ești de ceară. [1]

Știm cine era Diana; iar Carol era cardinalul de Lorena.

De altfel, nobilă și mîndră familie erau acei de Guise. Într-o zi cînd ducele Claude venise la Luvru cu cei șase feciori pentru a-și prezenta omagiul la scularea regelui, Francisc I îi spusese: „Te socot un om foarte fericit, vere, cînd te văd renăscînd înainte de a muri, în așa de numeroși și frumoși urmași."

Într-adevăr, ducele Claude murind, lăsa în urma lui familia cea mai bogată, cea mai abilă și mai ambițioasă din regat. Cei șase frați, prezentați de tatăl lor lui Francisc I, aveau împreună un venit de vreo opt sute de

[1] Joc de cuvinte între *Sire* și *cire*: ceară, ce se pronunță la fel în franceză.

mii de franci, adică mai mult de patru milioane, în moneda noastră actuală [1].

Cel mai renumit era fratele mai mare, numit ducele Francisc, le *Balafré* [2] adică marele duce de Guise. Rangul lui la curte era aproape egal cu a unui prinț de sînge. Avea un preot, un vistiernic, opt secretari, douăzeci de pași, optzeci de funcționari sau oameni de serviciu, o haită de vînătoare cu cîini neîntrecuți decît de rasa cenușie a regelui, numită rasă regală; grajduri pline de cai arabi aduși din Africa, din Turcia și din Spania; mulțime de ereți și șoimi de mare preț, trimiși de Soliman și de toți prinții necredincioși drept omagiu faimei sale. Regele Navarei îi scria pentru a-i vesti nașterea fiului său, cel care a fost mai tîrziu Henric al IV-lea. Chiar conetabilul de Montmorency, cel mai orgolios baron al timpului, îi scria, începînd scrisoarea cu *Monseniore* și sfîrșind cu *Prea umilul și supusul dumneavoastră servitor*; iar Francisc îi răspundea: *Domnule conetabil: Prea bunul dumneavoastră prieten*, ceea ce, de altfel, nu era adevărat, căci casa Guise și casa Montmorency erau veșnic în război.

Trebuie să fi citit cronicile timpului, fie că se deapănă sub pana aristocratică a domnului Brantôme, fie că sînt consemnate ori cu ori de marele funcționar al cancelariei regale Pierre de l'Estoille, ca să-ți faci o idee de puterea acelui neam privilegiat și tragic, dominînd cu aceiași forță strada ca și cîmpul de bătălie, la fel ascultată la răspîntiile piețelor ca și în cabinetele Luvrului, ale Windsor-ului ori ale Vaticanului, mai ales cînd interpretul lor era ducele Francisc. Dacă vă duceți la Muzeul Artileriei cereți să vi se arate platoșa purtată de acest Guise la asediul Metz-ului și veți observa pe ea urma celor cinci gloanțe, dintre care trei ar fi fost cu siguranță mortale, dacă nu le-ar fi oprit blindajul acela de oțel.

Așa că, fiind mai cunoscut și mai popular chiar decît regele, era o adevărată desfătare pentru populația pariziană cînd ieșea el din palatul Guise, călare pe *Floare-*

[1] Pe la 1856.
[2] Cu cicatrice pe față.

de-crin ori *Berbece* — cei doi cai favoriți ai lui — cu vesta și pantalonii de mătase stacojie, cu mantie de catifea și toca împodobită cu o pană la culoarea vestei, urmat de patru sute de gentilomi, ca să străbată străzile capitalei. Toți alergau atunci în calea lui, unii rupînd ramuri, alții smulgînd flori că să le arunce sub copitele calului său, strigînd :

— Trăiască ducele nostru !

Iar el, înălțîndu-se în scări cum făcea în bătălii, ca să vadă cît mai departe și să atragă asupră-i loviturile, ori aplecîndu-se la dreapta sau la stînga, salutînd cu politeță pe femei, bărbați și bătrîni, zîmbind fetelor, mîngîind copiii, el era adevăratul rege, nu cel de la Luvru, de la Saint-Germain, de la Fontainebleau sau de la Tournelles, el era regele străzilor, a răspîntiilor, a piețelor ; adevăratul rege, fiind regele inimilor !

De asta, cu riscul de a încălca armistițiul de care Franța avea așa de mare nevoie, cînd papa Paul al III-lea — din pricina unui conflict personal cu cei din familia Colonna, care, sperînd în sprijinul lui Filip al II-lea, deveniseră atît de cutezători, încît se ridicaseră cu oaste împotriva Sfîntului-Scaun, — cînd papa, repetăm, cu ocazia acestui conflict îl declară pe regele Spaniei înlăturat de la tronul Neapolului și oferi acest regat lui Henric al II-lea, regele nu șovăi o clipă să numească pe ducele Francisc de Guise general șef al armatei ce-o trimitea în Italia.

Este adevărat că în această împrejurare, pentru prima dată poate, familiile Guise și Montmorency erau de acord. Francisc de Guise plecat din Franța, Anne de Montmorency rămînea primul personaj al regatului ; și, în timp ce marele comandant își urmărea dincolo de munți planurile de glorie, celălalt, care se credea un mare om politic, își urmărea la curte planurile ambițioase, dintre care cel mai important pentru moment era să-și căsătorească fiul cu doamna Diana, fiica legitimă a ducesei de Valentinois și văduvă a ducelui de Castro, din familia Farnese, ucis la asediul Hesdin-ului.

Domnul duce Francisc de Guise se afla deci la Roma, războindu-se cu ducele de Alba.

După ducele Francisc de Guise, urma cardinalul de Lorena, înalt prelat bisericesc, aproape tot așa de mare personaj ca fratele său și pe care Pius al V-lea îl numea papa de peste munți. Era, cum spune autorul cărții *Istoria Mariei Stuart*, un diplomat cu două tăișuri, mîndru ca un Guise și subtil ca un italian. Mai tîrziu el avea să născocească, să urzească și să pună în aplicare ideea aceea remarcabilă a Ligii, care îl ridică pe nepotul lui treaptă cu treaptă pe scările tronului, pînă cînd unchiul și nepotul fură loviți de sabia celor patruzeci și cinci. Cînd cei șase frați Guise erau la curte, cei patru mai tineri, ducele d'Aumale, marele egumen, marchizul d'Elbeuf și cardinalul de Guise, nu lipseau niciodată de la ceremonialul scularii cardinalului Carol ; apoi toți cinci se duceau la scularea ducelui Francisc care îi conducea la rege.

Astfel amîndoi, unul ca războinic, celălalt ca om al bisericii, își pregăteau terenul pentru viitor : ducele Francisc, punînd stăpînire pe rege, cardinalul Carol izbutind să ajungă amantul reginei. Seriosul l'Estoille povestește aceasta în așa fel, încît cel mai neîncrezător cititor să nu mai poată avea nici o îndoială. „Un prieten, spune el, mi-a povestit cum, fiind el culcat împreună cu valetul cardinalului într-o cameră ce dădea în cea a reginei-mame, văzu către miezul nopții pe numitul cardinal, numai cu un halat pe umeri ,trecînd s-o vadă pe regină și că prietenul lui îi spusese că de va dezvălui cele văzute, își va pierde viața".

Cît despre ceilalți patru prinți ai casei de Guise, care nu joacă aproape nici un rol în povestirea noastră, portretele lor ne-ar abate prea mult.

Să ne mulțumim deci cu cele pe care le-am schițat ducelui Francisc și cardinalului Carol, așa incomplete cum sînt.

Cel care aștepta pe Caterina de Medici în cabinet era cardinalul Carol, ce fusese văzut noaptea, *ducîndu-se la regină numai cu un halat pe umeri.*

Caterina știa că se afla acolo, nu însă că venise cu cineva.

Într-adevăr, era însoțit de un tînăr de douăzeci și cinci, douăzeci și șase de ani, elegant îmbrăcat deși se vedea că-i în haină de călătorie.

— A! dumneata ești, domnule de Nemours! exclamă regina zărindu-l pe tînăr; sosești din Italia... Ce noutăți aduci de la Roma?

— Proaste, doamnă! răspunse cardinalul, în timp ce ducele de Nemours se înclina în fața reginei.

— Proaste!... Scumpul nostru vărar, ducele de Guise, a suferit cumva o înfrîngere? întrebă Caterina! Fii atent! Chiar de mi-ai spune da, aș răspunde nu, atît de imposibil mi se pare asemenea lucru!

— Nu, doamnă, răspunse ducele de Nemours, domnul de Guise n-a fost învins; după cum ați spus, așa ceva este cu neputință! Dar este trădat de familia Caraffa, părăsit chiar de papă și m-a trimis la rege să-i spun că pentru gloria lui și a Franței nu mai poate rămîne mult timp în asemenea situație și că cere ori întăriri, ori rechemarea.

— Și, după înțelegerea noastră doamnă, zise cardinalul, l-am adus întîi aici pe domnul de Nemours.

— Dar rechemarea domnului de Guise, zise Caterina, înseamnă că regele renunță la pretențiile sale asupra regatului Neapole și cu la pretențiile mele asupra ducatului Toscana.

— Da, răspunse cardinalul; dar, luați aminte doamnă, s-ar putea să avem curînd război în Franța și atunci nu va mai fi vorba de recucerit Neapolul și Florența, ci de apărat Parisul.

— Cum, Parisul? Glumești, domnule cardinal! Cred că Franța poate apăra Franța și că Parisul se apără singur.

— Mă tem că vă faceți iluzii, doamnă, răspunse cardinalul. Bizuindu-se pe armistițiu, floarea armatei noastre a trecut în Italia cu fratele meu și, cu siguranță, fără purtarea echivocă a cardinalului Caraffa, fără trădarea ducelui de Parma care a uitat ce datorează regelui Franței trecînd de partea împăratului, progresele ce le-am fi făcut spre Neapole, silind pe regele Filip al II-lea să se lipsească la rîndul său de o parte a armatei ca să protejeze Neapolul, ne-ar fi ferit de un atac. Dar

astăzi, cînd Filip al II-lea este sigur că are în Italia oaste îndestulătoare ca să ne țină în loc, își va întoarce ochii spre Franța și nu va scăpa prilejul să profite de slăbiciunea ei; fără să mai ținem seama că nepotul domnului conetabil a făcut o escapadă care va da încălcării armistițiului de către regele Spaniei o aparență de dreptate.

— Vorbești despre atacul lui asupra cetății Douai? întrebă Caterina.

— Întocmai.

— Ascultă, spuse regina, știi că nu-l iubesc pe amiral, cum nu-l iubești nici dumneata; stacă-l cît poți, n-am să te împiedic, ci dimpotrivă, te voi ajuta din toate puterile.

— Deocamdată, ce hotărîți? zise cardinalul.

Și văzînd-o pe Caterina că ezită:

— A! urmă el, poți vorbi în fața domnului de Nemours; și el este din Savoia, dar prieten devotat, nu dușman ca vărul prințului Emmanuel-Philibert.

— Hotărăște singur, dragă cardinale, răspunse Caterina aruncînd prelatului o privire piezișă; nu-s decît o femeie cu minte slabă ce nu se prea pricepe la politică... Așa că, hotărăște.

Cardinalul înțelese privirea aruncată de Caterina: pentru ea nu existau prieteni, ci numai complici.

— N-are a face, spuse Carol de Guise, spuneți-vă totuși o părere, doamnă, și îmi voi permite s-o combat dacă va fi în contradicție cu a mea.

— Ei bine, cred, zise Caterina, că regele fiind singurul conducător al statului, este primul care trebuie informat de orice lucru important... Așa că, după părerea mea, dacă domnul duce nu este prea obosit, ar fi bine să ia un cal și să-l ajungă pe rege orîunde ar fi, pentru a-i transmite înaintea tuturor știrile pe care binevoitoarea dumitale prietenie față de mine dragă cardinale, mi le-a făcut cunoscute înaintea lui, spre marea mea părere de rău.

Cardinalul se întoarse spre ducele de Nemours cu un aer întrebător.

— Nu sînt niciodată obosit, monseniore, spuse acesta înclinîndu-se, cînd este vorba de serviciul regelui.

— În cazul acesta, zise cardinalul, voi porunci să vi se dea un cal și, pentru orice eventualitate, voi preveni pe secretari că regele va ține consiliu după întoarcerea de la vînătoare... Vino, domnule de Nemours.

Tînărul duce salută respectuos pe regină și se pregătea să-l urmeze pe domnul cardinal de Lorena, cînd Caterina atinse ușor brațul acestuia din urmă.

— Treceți înainte, domnule de Nemours, zise Carol de Guise.

— Monseniore..., ezită Jacques de Nemours.

— Vă rog.

— Iar eu, interveni regina întinzînd spre el mîna-i frumoasă, eu îți ordon, domnule duce.

Ducele înțelegînd, fără îndoială, că regina mai avea de spus ceva cardinalului, se supuse fără a mai insista și, sărutînd mîna reginei, ieși primul, lăsînd intenționat să cadă în urma lui draperia.

— Ce voiai să-mi spui, scumpa mea regină ? întrebă cardinalul.

— Voiam să-ți spun, îi răspunse Caterina, că bunul rege Ludovic al unsprezecelea care, în schimbul sumei de cinci sute de mii de scuzi împrumutați de la bunicul meu Laurențiu de Medici, i-a dat învoirea să pună pe stema noastră trei fiori de crin, avea obiceiul să repete : „Dacă scufia mea de noapte mi-ar ști taina, aș arunca-o în foc !" Cugetă la această maximă a bunului rege Ludovic al unsprezecelea, dragă cardinale... Ești prea încrezător !

Cardinalul surise auzind sfatul acela ; el care trecea drept diplomatul cel mai neîncrezător din vremea sa, descoperise pe cineva mai neîncrezător decît el.

Este adevărat că era lorentina Caterina de Medici.

Cardinalul trecu și el stăvila tapițeriei și văzu că prudentul tînăr, pentru a nu fi acuzat de curiozitate, îl aștepta la zece pași mai departe pe coridor.

Amîndoi coborîră în curte, unde Carol de Guise dădu ordin unui paj de la grajduri să aducă imediat un cal înșeuat.

Pajul se întoarse peste cinci minute cu calul. Nemours încălecă cu eleganța unui cavaler desăvîrșit și se avîntă în galop pe aleia cea mare din parc.

Tînărul se informase de direcția în care pornise vînătoarea și i se răspunsese că sălbăticiunea trebuia să fie atacată în apropiere de drumul spre Poissy.

Așa că se îndreptase în acea parte, sperînd că odată ajuns în locul unde fusese stîrnit animalul, sunetul cornului îl va călăuzi spre punctul unde se afla regele.

Dar în apropierea drumului spre Poissy nu văzu și nu auzi nimic.

Un tăietor de lemne pe care îl întrebă îi spuse că vînătoarea o luase înspre Conflans.

Își întoarse imediat calul în direcția arătată.

După un sfert de oră, la o răscruce de drumuri zări în mijlocul altei răspîntii un călăreț ce se înălțase în scări ca să vadă mai departe și care își ducea mîna la ureche ca să audă mai bine.

Călărețul era desigur un vînător ce încerca să se orienteze.

Oricît de rătăcit ar fi fost vînătorul acela, trebuia să știe mai bine locul probabil unde s-ar afla regele decît tînărul duce, sosit din Italia abia de o jumătate de oră.

Așa că domnul de Nemours se duse de-a dreptul la vînător.

Acesta, văzînd un călăreț apropiindu-se de el și gîndindu-se că dăduse peste cineva care l-ar putea informa de mersul vînătorii, înaintă și el cîțiva pași.

Dar amîndoi deodată, cu aceiași mișcare, dădură pinteni cailor : se recunoscuseră.

Vînătorul rătăcit, care încerca să se orienteze ridicîndu-se în scări pentru a vedea mai departe și ducîndu-și mîna la ureche pentru a prinde un sunet, era comandantul gărzii scoțiene.

Cei doi călăreți intrară în vorbă cu familiaritatea aceea curtenitoare, caracteristică tinerilor seniori ai epocii. Unul din ei, ducele de Nemours, descindea, este adevărat, dintr-o casă princiară ; celălalt însă, contele de Montgomery, se trăgea din cea mai veche noblețe normandă, fiind urmaș al aceluiași Roger de Montgomery care îl însoțise pe Wilhelm Bastardul la cucerirea Angliei.

Căci la acea epocă existau în Franța cîteva nume vechi ce se socoteau egale cu cele mai de vază și mai vestite nume, deși purtau titluri inferioare. Astfel erau

Montmorency, ce n-aveau decît titlul de baroni ; Rohan, ce nu erau decît seniori ; Coucy, ce purtau doar titlul de sire [1] şi Montgomery ce erau numai conţi.

Cum bănuise ducele de Nemours, Montgomery se rătăcise de vînătoare şi încerca să se orienteze.

De altfel, locul era bine ales pentru asta, aflîndu-se la o răspîntie şi pe-o înălţime către care urcau uşor zgomotele şi totodată domina cinci ori şase căi pe unde trebuia numaidecît să treacă animalul hăituit.

Cei doi tineri, care nu se văzuseră de mai bine de şase luni, aveau a-şi pune unul altuia mii de întrebări importante : Montgomery despre armată şi despre faimoasele isprăvi războinice pe care, firește, trebuie să le fi săvîrşit domnul de Guise ; iar celălalt despre curtea Franţei şi despre aventurile galante ce se mai petrecuseră.

Tocmai se aflau în toiul acestei interesante conversaţii, cînd contele de Montgomery puse mîna pe braţul ducelui.

I se păruse c-a auzit lătratul îndepărtat al haitei de cîini. Ascultară amîndoi. Contele nu se înşelase ; tocmai în capătul îndepărtat al unei alei imense văzură deodată, trecînd ca o săgeată, un mistreţ enorm, iar după el, la cincizeci de paşi mai în urmă, goneau cei mai înverşunaţi cîini, apoi venea grosul haitei şi în sfîrşit codaşii.

Numaidecît Montgomery duse cornul la gură, dînd semnalul că vînatul a fost văzut, pentru a-i aduna pe cei ce, la fel ca şi dînsul, se răzleţiseră şi care păreau a fi numeroşi, deoarece pe urmele fiarei trecuseră numai trei persoane, un bărbat şi două femei.

După îndîrjirea cu care bărbatul îşi zorea calul, cei doi ofiţeri bănuiră că era regele ; dar de la o distanţă atît de mare nu puteau recunoaşte cine erau cele două îndrăzneţe amazoane care-l urmau atît de aproape.

Toţi ceilalţi vînători păreau că se rătăciseră.

Ţinînd seama de direcţia în care o luase animalul, ducele de Nemours şi contele de Montgomery se avîntară pe o alee ce tăia drumul vînătorii în unghiul drept.

[1] Titlu echivalent cu senior.

Într-adevăr, în apropierea drumului spre Poissy regele atacase fiara, care era un solitar, cum se spune în termeni vînătoreşti. Mistreţul izbucnise la loc deschis cu acel avînt caracteristic animalelor mature şi se năpustise drept spre Conflans. Regele pornise imediat pe urmele lui sunînd urmărirea şi toată curtea se luase după rege.

Dar mistreţii n-au deloc stofă de curteni : cei cu care aveau de-a face în momentul de faţă, în loc să aleagă codrul bătrîn şi potecile frumoase, se repezise în cele mai dese hăţişuri şi în cele mai încîlcite mărăcinişuri drept care, după un sfert de oră, nu se mai aflau în urma regelui decît vînătorii cei mai înfocaţi şi dintre toate doamnele numai trei nu se dăduseră bătute : doamna Margareta, sora regelui, Diana de Poitiers şi mica *reginuţă* Maria Stuart, cum îi spunea Caterina.

Cu tot curajul iluştrilor vînători şi vînătorişte despre care am vorbit, dificultăţile terenului, desimea pădurii ce silea pe călăreţi să facă ocoluri, înălţimea mărăcinişurilor cu neputinţă de trecut lăsaseră timp mistreţului şi cîinilor să se piardă în depărtare ; dar la capătul pădurii sălbăticiunea dăduse de zid, fiind astfel forţată să se întoarcă.

Regele, depăşit pentru un moment, dar sigur de rasa lui de cîini cenuşii, se oprise. Asta îngăduise cîtorva vînători să-l ajungă ; dar îndată lătrăturile se auziră din nou. Porţiunea de pădure spre care se îndrepta animalul era mai puţin deasă ca cealaltă, aşa că de data aceasta regele îşi putu continua urmărirea cu şanse de-a o duce la bun sfîrşit.

Numai că se întîmplă iar ce se întîmplase cu zece minute mai înainte : fiecare rezistă numai cît îl ţinură puterile şi curajul. De altfel, la acea curte formată din chipeşi seniori şi cochete doamne, mulţi rămîneau poate în urmă fără a fi numaidecît siliţi de lenevia cailor, de desimea pădurii sau de obstacolele terenului ; asta o dovedea prea bine grupurile celor rămaşi locului pe la colţurile aleelor şi pe la răspîntii, care păreau mai atenţi la conversaţiile în care erau antrenaţi, decît la lătratul cîinilor sau la cornul însoţitorilor.

Iată de ce, cînd animalul fusese văzut de Montgomery şi de Nemours, era urmărit numai de un singur

călăreț care li se păruseră tinerilor a fi regele și de două doamne pe care nu le recunoscuseră.

Era într-adevăr regele care, cu pasiunea-i cunoscută voia să ajungă primul la înfruntare, adică în momentul cînd mistrețul, văzîndu-se încolțit, se va propti cu spatele de un arbore, mărăciniș ori stîncă ca să înfrunte cîinii. Cele două amazoane care-l urmau erau doamna de Valentinois și micuța regină Maria, una cea mai bună, alta cea mai îndrăzneață dintre toate călărețele de la curte.

De altfel, mistrețul începea să obosească și era limpede că în curînd nu va mai putea rezista. Cîinii cei mai înverșunați erau gata, gata să-l ajungă.

Totuși, încă un sfert de oră mai încercă să scape cu fuga de dușmani; simțind însă că era din ce în ce mai încolțit, se hotărî să moară cel puțin frumos, ca un adevărat mistreț și, găsind o rădăcină de copac ce-i convenea, se propti cu spatele de ea grohăind și clămpănind din fălci.

Abia luă poziția că întreaga haită se repezi asupră-i, dînd de știre prin lătrături și mai întărîtate că sălbăticiunea îi înfrunta.

La acea larmă se adăugă îndată și cornul regelui. Henric sosise și el, căci se tinuse tot așa de aproape de cîini ca și aceștia de mistreț.

În timp ce suna din corn se uita în jur căutîndu-și archebuzierul; dar lăsase în urmă pe cei mai înverșunați hăitași, chiar pe aceia care aveau datoria să nu-l părăsească niciodată, astfel că nu văzu decît pe Diana și pe Maria Stuart venind în goana mare a cailor, fiind, cum am mai spus, singurele care rezistaseră.

Nici o bucăl din pieptănătura frumoasei ducese de Valentinois nu se desfăcu, iar toca de catifea era așezată pe cap la fel de bine ca în momentul plecării.

Cît despre micuța Maria, își pierduse și voalul și toca, iar frumosu-i păr castaniu, fluturînd în vînt, dovedea, la fel ca și încîntătorii bujori din obraji, pasiunea cu care alergase.

La sunetele prelungi ce le scotea regele din corn, archebuzierul sosi cu o archebuză în mînă și cu alta la oblîncul șeii.

În urma lui, prin desimea pădurii, se zăreau sclipind, tot mai aproape, broderiile de aur, culorile vii ale rochiilor, vestelor și mantiilor; vînătorii soseau din toate părțile.

Animalul se apăra din toate puterile; atacat de șaizeci de cîini deodată, ținea piept tuturor dușmanilor. Adevărat că pe cînd cei mai ascuțiți dinți cercau zadarnic să pătrundă prin blana-i aspră, fiecare lovitură de colți dată de mistreț făcea o rană adîncă adversarului atins. Dar, deși răniți mortal, pierzîndu-și sîngele, cu mărunțaiele scoase, *cenușii regelui*, cum îi se spunea, erau de o rasă atît de viteză încît se aruncau și mai înverșunați la atac, neputîndu-se deosebi răniții decît după petele de sînge din ce în ce mai numeroase ce împestrițau covorul acela mișcător.

Regele își dădu seama că era timpul să pună capăt măcelului, dacă nu voia să-și piardă cei mai buni cîini.

Zvîrli cornul și făcu semn să i se dea archebuza.

Fitilul fusese aprins, așa că archebuzierul putu prezenta imediat arma regelui.

Henric era un trăgător de elită și rareori greșea ținta.

Cu archebuza în mînă se apropie pînă la vreo douăzeci și cinci de pași de mistreț, al cărui ochi scăpărau ca doi cărbuni încinși.

Țintì între ochii animalului și trase.

Animalul primi încărcătura în cap; dar din pricina mișcării pe care o făcu chiar în momentul cînd regele apăsa pe trăgaci, glonțul nimeri pieziș fruntea și ricoșînd ucise unul din cîini.

Se putea observa pe căpățîna mistrețului, între ochi și ureche, urma însîngerată lăsată de glonte.

Henric rămase o clipă mirat că lovitura nu doborîse animalul, pe cînd calul înfricoșat, lăsîndu-se pe picioarele dindărăt, bătea în loc cu cele de dinainte.

Întinse archebuzierului arma descărcată cerînd pe cealaltă.

A doua era gata amorsată și aprinsă: slujitorul i-o întinse.

Regele o luă și duse patul la umăr.

Dar, înainte de a avea timpul să ochiască, mistrețul, nevrînd fără îndoială să mai înfrunte riscul altui glonte, cu o teribilă scuturătură se eliberă de cîinii ce-l înconjurau, deschise o dîră sîngeroasă prin mijlocul haitei și, fulgerător de iute, trecu pe sub calul regal care se ridică pe picioarele de dinapoi scoțînd un nechezat de durere, lăsînd să se vadă pîntecele deschis, din care curgea sînge și mațe și se prăbuși imediat, prinzînd pe rege sub el.

Totul se petrecuse atît de năprasnic că nici unul dintre spectatori n-avu vreme să se repeadă înaintea mistrețului care se întorsese asupra regelui, înainte ca acesta să aibă vreme să-și scoată cuțitul de vînătoare.

Henric îl căută cu mîna, dar era cu neputință să ajungă la el, căci și cuțitul era prins sub partea stîngă a regelui.

Oricît de viteaz era, regele deschisese gura ca să strige după ajutor — căci căpățîna hidoasă a mistrețului, cu ochii arzători, rîtul însîngerat și colții ascuțiți era numai la cîteva palme, — cînd deodată auzi o voce pe care o recunoscu imediat după tonul ei hotărît :

— Nu vă mișcați, sire ; lăsați pe mine !

Apoi simți cum o mînă îi ridica brațul și văzu, ca într-o străfulgerare, o lamă lată și ascuțită care, trecîndu-i pe lîngă umăr, se înfipse pînă la gardă în trupul mistrețului.

În același timp, două mîini voinice îl trăgeau înapoi, lăsînd să înfrunte loviturile animalului pe moarte numai pe noul adversar ce-i străpunsese inima.

Cel care-l trăgea pe rege înapoi, era ducele de Nemours.

Cel care, cu un genunchi în pămînt și brațul întins, străpunsese inima mistrețului, era contele de Montgomery.

Contele de Montgomery scoase sabia din trupul animalului, o șterse de pajiștea verde și deasă, o vîrî în teacă și, apropiindu-se de Henric al II-lea ca și cum nimic extraordinar nu s-ar fi întîmplat :

— Sire, rosti el, am onoarea să prezint regelui pe domnul duce de Nemours, care sosește de peste munți aducînd regelui vești despre domnul duce de Guise și viteaza-i armată din Italia.

III

CONETABIL ȘI CARDINAL

La două ore de la scena pe care am descris-o, după ce emoțiile intime sau oficiale se liniștiseră în inima celor prezenți, iar Gabriel de Lorges, conte de Montgomery și Jacques de Savoia, duce de Nemours, cei doi salvatori ai regelui, fuseseră felicitați pentru curajul și dibăcia pe care o arătaseră în această împrejurare, iar distribuirea mărunțaielor vînatului la cîini — ceremonie însemnată ce nu se cuvenea să fie neglijată nici cînd se iveau treburi foarte importante — fiind îndeplinită în prezența regelui, reginei și tuturor seniorilor și doamnelor ce se aflau la Saint-Germain, Henric al II-lea, cu chipul surizător, ca al omului scăpat dintr-o primejdie de moarte, care se simte cu atît mai plin de viață și de sănătate cu cît a fost primejdia mai mare, Henric al II-lea, repetăm, intra în cabinetul său, unde îl așteptau, în afară de sîtenicii lui obișnuiți, cardinalul Carol de Lorena și conetabilul de Montmorency.

Am mai amintit de vreo două, trei ori de conetabilul de Montmorency, dar am neglijat să facem pentru el ce am făcut pentru ceilalți eroi ai istoriei noastre, adică să-l dezgropăm și să-l punem să pozeze în fața cititorilor, ca pe marele conetabil de Bourbon, pe care oștenii lui l-au dus după moarte la un pictor pentru a-i face portretul în picioare, cu armură, ca și cum ar fi fost viu.

Anne de Montmorency era, atunci, șeful acelei vechi familii de baroni creștini, ori baroni de Franța, cum se intitulau, ce se trăgeau din Bouchard de Montmorency care a dat regatului zece conetabili.

Își spunea și se intitula Anne de Montmorency, duce, pair, mareșal, mare-maestru, conetabil și întîiul baron al Franței, cavaler al ordinelor Saint-Michel și al Jaretierei; șeful celor o sută de aghiotanți regali, guvernator și locotenent-general al Languedocului, conte de Beaumont, de Dammartin, de la Fère-en-Tardenois și de Châteaubriant, viconte de Melun și de Montreuil, baron de Amville, de Préaux, de Montbron, de Offemont, de Mello, de Châteauneuf, de Rochepot, de Dangu, de Méru, de Thoré, de Savoisy, de Gourville, de Derval, de Chanceaux, de Rougé, de Aspremont, de Maintenay; senior de Ecouen, de Chantilly, de Isle-Adam, de Conflans-Sainte-Honorine, de Nogent, de Valmondois, de Compiègne, de Gandelu, de Marigny, de Thourout.

După cum se vede din înșirarea titlurilor, regele putea fi rege în Paris, dar Montmorency era duce, conte, baron, de jur-împrejurul Parisului, astfel că regalitatea părea prizoniera ducatelor, comitatelor și baroniilor sale.

Născut în 1493, era, la epoca în care ne aflăm, un bătrîn de șaizeci și patru de ani, care, deși nu arăta mai tînăr decît vîrsta, avea forța și vigoarea juvenilă a unui om de treizeci. Violent și brutal, avea toate calitățile primitive ale soldatului: curajul orb, nepăsarea în fața primejdiei, rezistența la oboseală, la foame și la sete. Peste seamă de orgolios, plin de vanitate, nu recunoștea altă superioritate decît a ducelui de Guise, dar numai ca prinț de Lorena, căci ca general și comandant de campanii militare se credea mult superior apărătorului de la Metz și învingătorului de la Renty. Pentru el, Henric al II-lea nu era decît *micul stăpîn*; Francisc I fusese *marele stăpîn* și nu voia să mai recunoască un altul. Curtean ciudat, ambițios îndărătnic, obținea prin batjocură și grosolănie, în folosul avuțiilor și onorurilor sale, ceea ce altul ar fi izbutit să capete prin suplețe și măguliri. De altfel, Diana de Valentinois îl ajuta mult la asemenea treburi unde fără ea ar fi dat greș, intervenind în urma lui cu voceai- dulce, privirea-i galeșă și chipu-i gingaș, dregînd tot ce stricase mînia nepotolită a soldatoiului. Luase parte pînă acum la patru mari bătălii și la fiecare se arătase vrednic luptător, dar în niciuna nu dăduse dovada unui conducător inteligent. Prima din cele

patru bătălii fusese cea de la Ravena; avea pe atunci optsprezece ani și urmase de plăcere, ca amator, ceea ce se chema pe timpuri stindardul general și care nu era altceva decît fanionul voluntarilor; a doua, cea de la Marignan, unde comandase o companie de o sută de oșteni și s-ar fi putut lăuda că cele mai strașnice lovituri de sabie și de ghiontă el le dăduse, dacă n-ar fi avut alături, și adesea înainte-i, pe marele lui stăpîn Francisc I, gigantul acela cu o sută de mîini, care ar fi cucerit lumea, dacă ar fi fost hărăzită aceluia care lovea cel mai zdravăn și mai cu spor, cum se spunea în acele vremuri; a treia, cea de la Bicoque, unde, fiind colonel al Elveților, s-a luptat cu sulița în mînă, și-a fost lăsat drept mort pe cîmpul de luptă; în sfîrșit a patra, cea de la Pavia, cînd ajunsese prin moartea cumnatului său, domnul de Châtillon, mareșal de Franța. Fără să aibă bănuieli că bătălia s-ar putea da a doua zi, plecase noaptea într-o recunoaștere; la bubuitul tunului se întoarse și căzu prizonier *ca și ceilalți*, zise Brantôme. Într-adevăr, la înfrîngerea aceea dezastruoasă de la Pavia, toți fură prinși, chiar și regele.

Spre deosebire de domnul de Guise care avea mari simpatii în burghezie și magistratură, conetabilul nu putea suferi pe burghezi și avea mare aversiune pentru cei ce purtau roba. Nu scăpa nici un prilej să-i *bruftuiască* pe unii și pe alții. Astfel, într-o zi de mare zăpușeală venind la el un președinte să-i vorbească despre treburile serviciului, domnul de Montmorency îl primise cu boneta în mînă spunîndu-i:

— Hai, domnule președinte, dă-i drumul mai repede la ce vrei să-mi spui, și acoperă-te.

Dar președintele, crezînd că domnul de Montmorency sta cu capul descoperit din considerație pentru el, răspunsese:

— Domnule, fiți încredințat că nu-mi voi pune pălăria în cap înainte de a vă acoperi domnia voastră.

Atunci, conetabilul:

— Dar prost mai ești, domnule! Nu cumva crezi că stau cu capul gol de dragul dumitale? Nicidecum, ci ca să mă simt eu mai bine, amice, fiindcă mor de căldură... Te ascult, spune.

La asemenea vorbe, preşedintele zăpăcit cu totul, începu a se bîlbîi.

— Eşti un imbecil, domnule preşedinte ! îi spuse atunci domnul de Montmorency. Du-te acasă, învaţă-ţi bine lecţia şi cînd ai s-o ştii, să vii la mine, nu înainte. Şi îi întoarse spatele.

Cînd locuitorii din Bordeaux se răzvrătiră şi îşi omorîră guvernatorul, conetabilul fu trimes în contra lor. Ei, aflînd că vine şi temîndu-se că represaliile vor fi teribile, îi ieşiră în întîmpinare la două zile depărtare, oferindu-i cheile oraşului.

— Plecaţi, domnilor din Bordeaux, plecaţi cu cheile voastre, n-am ce face cu ele, le răspunse el stînd călare şi înarmat.

Şi arătîndu-le tunurile :

— Vedeţi, iată cele pe care le aduc cu mine şi care vor deschide altfel porţile decît ale voastre... Aha ! vă învăţ eu minte să vă răsculaţi împotriva regelui şi să-i ucideţi guvernatorul şi locotenentul ! Să ştiţi că am să vă spînzur pe toţi !

Şi se ţinu de cuvînt.

La Bordeaux, domnul de Strozzi, care în ajun făcuse manevre cu trupa în faţa conetabilului, veni să-l vadă ca să-i prezinte respectele sale, deşi era rudă cu regina. Cum îl zări, domnul de Montmorency îi strigă :

— Ei, bun venit Strozzi ! oamenii dumitale au făcut minuni ieri, şi-a fost într-adevăr o încîntare să-i priveşti, aşa că astăzi vor primi bani. Am şi dat dispoziţie.

— Mulţumesc, domnule conetabil, răspunse domnul de Strozzi, mă bucur nespus de mult că sînteţi mulţumit de dînşii, căci am să vă fac o rugăminte din partea lor.

— Ce rugăminte, Strozzi ? Spune !

— Ştiţi, lemnele de foc sînt scumpe în oraş şi cu frigul ăsta, îşi cheltuiesc toţi banii pe ele. Aşa că vă roagă să le daţi o corabie numită *Le Montréal* ce se află pe ţărm şi care nu mai face două parale. Vor s-o desfacă şi să se încălzească cu ea.

— Cum să nu ! de acord, zise conetabilul. Să se ducă cît mai repede, să-şi ia şi ordonanţele, ca s-o facă bucăţele şi să se încălzească bine. Asta-i voinţa mea.

Dar iată că în timp ce conetabilul prînzea, domnii notabili şi cinstiţii consilieri ai oraşului se prezentară la el. Ori că domnul de Strozzi nu observase bine, ori că *a* înecuse în spusele soldaţilor, sau nu se pricepea dacă corabie este veche ori nouă, cea pentru care ceruse distrugerea era în stare să servească încă mult şi bine. De asta prea cinstiţii notabili veneau să-i arate conetabilului pagubele ce ar aduce desfacerea unui vas atît de frumos, care nu făcuse decît vreo două trei călătorii şi avea o capacitate de trei sute de tone.

Dar conetabilul îi întrerupse de la primele cuvinte cu tonul lui obişnuit :

— Bine ! bine ! bine !... Dar mă rog, cine sînteţi dumneavoastră, domnilor neghiobi, îi întrebă el, ca să mă controlaţi pe mine ? Isteţi viţei mai sînteţi de îndrăzniţi să mă învăţaţi ce trebuie să fac ! Dacă m-aş potrivi — şi nu ştiu ce mă opreşte — aş trimite pe loc să vă facă bucăţele casele, în locul corăbiei ; şi chiar aşa voi face dacă n-o ştergeţi imediat de aici. Hai, duceţi-vă acasă şi vedeţi-vă de afacerile voastre şi nu de ale mele !

Şi, în aceeaşi zi, corabia a fost făcută bucăţele.

De cînd se închelase pacea, domnul conetabil îşi descărca mîniile cele mai violente asupra pastorilor religiei reformate, împotriva cărora nutrea o ură feroce. Una din distracţiile lui era să intre în templele Parisului şi să-i alunge din amvon. Într-o zi, aflînd că regele le îngăduise să aibă un consistoriu, se duse la Popincourt, intră în adunare, răsturnă amvonul, strică toate băncile şi aprinse cu ele un foc mare ; de la acea ispravă i s-a tras şi porecla de căpitanul *Arde-Bănci*.

Astfel de brutalităţi conetabilul le săvîrşea mormăind rugăciuni, mai ales Tatăl Nostru, rugăciunea lui favorită, pe care o împăna în chipul cel mai grotesc cu poruncile barbare pe care le da, asupra cărora nu revenea niciodată.

Aşa că era jale cînd îl auzeau prinzînd a mormăi rugăciunea !

— Tatăl Nostru carele eşti în ceruri, rostea el ; — *ia prindeţi-mi pe cutare !* — sfinţească-se numele tău ; — *spînzuraţi-mi pe cutare de copacul de colo !* — vie împărăţia ta ; — *trageţi-mi în ţeapă pe celălalt ;* facă-se

voia ta ; — *împușcați-i pe netrebnicii ăștia în fața mea !* — precum în cer, așa și pre pământ ; — *tăiați bucățele pe tâlhoșii care au vrut să reziste în clopotnița împotriva regelui !* — pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi ; — *dați foc satului !* — și ne iartă nouă greșelile noastre precum și noi iertăm greșiților noștri ; — *dați foc din cele patru colțuri, și să nu scape nici o casă !* — și nu ne duce pe noi în ispită ; — *dacă țărănoii strigă, aruncați-i în foc !* — și ne izbăvește de cel viclean. *Amin !*

Asta se chema tatăl nostru al conetabilului.

Iată ce fel era omul pe care Henric al II-lea, intrînd în cabinetul său, îl găsi instalat în fața rafinatului, spiritualului, aristocratului cardinal de Lorena, cel mai curtenitor gentilom bisericesc și cel mai abil diplomat dintre toți prelații timpului său.

Se înțelege cît de tare se ciocneau cele două firi, atît de opuse între ele, atît de contrare una alteia și tulburările pe care le stîrneau în stat ambițiile lor rivale.

Și așa cu atît mai mult, cu cît familia de Montmorency era și ea la fel de numeroasă ca și familia de Guise, conetabilul avînd de la soția sa, doamna de Savoia fiica monseniorului René bastard de Savoia și maremaestru în Franța, cinci fii : domnii de Montmorency d'Amville, de Méru, de Montbron și de Thoré, și cinci fiice, dintre care patru fuseseră căsătorite cu domnii de la Trémouille, de Tourenne, de Ventadour și de Candale, iar a cincea, cea mai frumoasă dintre toate, ajunsese stareță la Saint-Pierre din Rheims.

Ori, trebuia să-și căpătuiască tot neamu-i numeros și conetabilul era prea cărpănos ca să-i înzestreze el, cînd avea pe rege la îndemînă.

Văzîndu-l pe Henric, toți se sculară și se descoperiră.

Regele îl salută pe Montmorency cu un gest amical, aproape soldățesc, pe cînd lui Carol de Lorena îi adresă o înclinare din cap plină de considerație.

— V-am chemat, domnilor, rosti el, deoarece chestiunea în care vreau să vă cer sfatul este gravă : domnul de Nemours a sosit din Italia, unde treburile merg prost din pricina lipsei de cuvînt a Sanctității-Sale și a trădării celor mai mulți dintre aliații noștri. Totul a mers la în-

ceput minunat : domnul de Strozzi cucerise Ostia ; este adevărat că am pierdut în șanțurile orașului pe domnul de Montluc, un brav și merituos gentilom, domnilor, pentru sufletul căruia vreau să vă rugați... Apoi, domnul duce de Alba, aflînd de apropiata sosire a ilustrului vostru frate, dragă cardinale, s-a retras la Neapole. Drept care, toate pozițiile din jurul Romei au fost pe rînd ocupate de noi. Într-adevăr, după ce traversase regiunea Milanului, ducele a înaintat spre Reggio, unde îl aștepta socrul său, ducele de Ferrara, cu șase mii de infanteriști și opt sute de cai. Acolo s-a ținut sfat între cardinalul Caraffa și Jean de Lodève, ambasadorul regelui. Unii erau de părere că trebuia atacată Cremona sau Pavia, în timp ce mareșalul de Brissac va ține pe dușman în stare de alarmă ; alții arătară că înainte de-a fi avut timpul să cucerească cele două cetăți, cele mai puternice din Italia, ducele de Alba va avea răgaz să-și dubleze oștile, făcînd recrutări în Toscana și în regatul Neapolului. Cardinalul Caraffa era de altă părere ; propunea să intre prin provincia de graniță Ancona trecînd prin ținutul Labour, unde toate localitățile, prost fortificate, se vor preda, pretindea el, de la prima somație. Ducele de Ferrara, însă, arătă că apărarea Sfîntului-Scaun fiind scopul principal al campaniei, ducele de Guise trebuia să înainteze direct spre Roma. Ducele de Guise se hotărî pentru soluția din urmă, vrînd să ia cu el cei șase mii de infanteriști și cei opt sute de cai ai domnului de Ferrara ; dar acesta nu se învoi, argumentînd că putea fi atacat în orice moment de marele duce Cosimo de Medici, ori de ducele de Parma care trecuse de partea Spaniei. Domnul duce de Guise, domnilor, a fost silit să-și urmeze drumul cu puțina oaste ce-l însoțea, nemaivînd altă speranță decît în trupele care, după spusele cardinalului Caraffa, așteptau la Bolonia să se alăture armatei franceze. Ajuns la Bolonia cu domnul cardinal nepotul, ducele căută zadarnic trupele adunate. Trupele adunate nu existau. Fratele domniei tale, dragă cardinale, urmă regele, protestă cu energie ; dar i se răspunse că va găsi în provincia Ancona zece mii de oameni de curînd adunați de Sanctitatea-Sa. Ducele s-a încrezut în această făgăduială și și-a urmat drumul prin Romagna.

Acolo nu-l aştepta nici o întărire. Lăsă acolo oştirea noastră sub comanda ducelui de Aumale şi porni direct spre Roma, ca să afle chiar de la sfîntul-părinte ce avea de gînd. Papa, strîns cu uşa de domnul de Guise, a răspuns că într-adevăr datora un contingent de douăzeci şi patru de mii de oameni pentru războiul acela, dar că în cei douăzeci şi patru de mii de oameni se cuprindeau şi ostaşii ce păzeau fortăreţele Bisericii; ori, pentru asta erau repartizaţi în diferite cetăţi optsprezece mii de ostaşi papali. Domnul de Guise şi-a dat seama că nu putea conta decît pe oamenii ce-i adusese cu el; dar, după spusele papii, oastea pe care o avea era îndestulătoare, deoarece francezii nu pierduseră campaniile lor împotriva Neapolului, decît din pricină că suveranul pontif fusese împotriva lor. Ori, de data asta, în loc să fie împotriva francezilor, suveranul pontif era de partea lor şi datorită acestei alianţe, deşi numai pe plan moral şi spiritual, francezii nu puteau fi învinşi... Domnul de Guise, dragă conetabile, urmă Henric, în privinţa asta îţi seamănă puţin; nu se îndoieşte niciodată de izbînda lui, cîtă vreme are viteaza-l spadă la şold şi cîteva mii de oameni destoinici ce-l urmează. Grăbi venirea oastei sale şi cum sosi, ieşi din Roma, atacă Campli, luînd oraşul cu asalt şi trecu prin tăişul sabiei pe toţi, bărbaţi, femei şi copii!

La vestea acelei execuţii, conetabilul dădu primul semn vizibil de aprobare.

Cardinalul rămase nepăsător.

— De la Campli, urmă regele, ducele s-a dus să asedieze Civitella, care-l ziditâ, se pare, pe o înălţime abruptă şi prevăzută cu fortificaţii solide. A început cu bombardarea oraşului, dar înainte ca spărtura să fie îndeajuns de mare, armata noastră, cu nerăbdarea ei obişnuită, a încercat asaltul. Din nefericire, locul pe unde voia să pătrundă era apărat din toate părţile de bastioane; drept urmare oamenii noştri au fost respinşi cu o pierdere de două sute de morţi şi trei sute de răniţi!

Un zîmbet de bucurie fluturâ pe buzele conetabilului: invincibilul eşuase în faţa unei amărîte cetăţui!

— În timpul acesta, continuă regele, ducele de Alba, adunîndu-şi trupele la Chieti, a pornit în ajutorul asediaţilor cu o oştire de trei mii de spanioli, şase mii de germani, trei mii de italieni şi trei sute de calabrezi. Era mai mult decît dublul armatei ducelui de Guise! Văzînd inferioritatea în care se afla, ducele s-a hotărît să ridice asediul, ducîndu-se să aştepte inamicul în cîmp deschis, între Fermo şi Ascoli. — Spera ca ducele de Alba să accepte bătălia ce i-o propunea; dar ducele de Alba, sigur fiind că armata noastră este de la sine sortită pierzaniei, continuă campania fără să accepte nici întîlnire, nici încăierare, nici bătălie; sau le acceptă, dar în asemenea poziţii că nu ne lăsă nici o şansă de reuşită. În situaţia asta, fără nici o speranţă de a primi de la papă oameni ori bani, domnul de Guise îmi trimete pe domnul duce de Nemours să-mi ceară întăriri considerabile, sau învoirea de a părăsi Italia şi de a se întoarce. Ce părere aveţi, domnilor? Să facem o ultimă sforţare, trimiţînd prea-iubitului nostru duce de Guise oamenii şi banii de care are neapărată nevoie, sau e mai bine să-l rechemăm lîngă noi; şi rechemîndu-l să renunţăm la orice pretenţie cu privire la frumosul regat al Neapolului pe care, bazîndu-mă pe promisiunea SanctităţiiSale, îl şi destinasem fiului meu Carol?

Conetabilul făcu un gest de a cere cuvîntul, dar arătînd totodată că era gata să cedeze întîietatea cardinalului de Lorena; însă acesta, cu o uşoară mişcare a capului, îi dădu a înţelege că putea vorbi.

De altfel, tactica obişnuită a cardinalului era de a-l lăsa pe adversar să vorbească întîi.

— Sire, zise conetabilul, părerea mea este că nu trebuie să abandonăm o afacere atît de bine pusă pe roate şi că nici o sforţare nu poate fi prea mare pentru Maiestatea Voastră cînd e vorba să-şi sprijine armata şi generalul din Italia.

— Dar dumneata, domnule cardinal? întrebă regele.

— Eu, răspunse Carol de Lorena, cer din suflet iertare domnului conetabil, dar părerea mea este absolut contrară cu a domniei sale.

— Asta nu mă miră, domnule cardinal, răspunse pe un ton acru conetabilul! Ar fi însemnat să fim pentru întîia oară de aceeaşi părere. Deci, după părerea dumitale, domnule, fratele domniei-tale trebuie să se întoarcă?

— Cred că, din punct de vedere diplomatic, ar fi mai bine să-l rechemăm.

— Singur, ori cu armata? întrebă conetabilul.

— Cu toată armata, pînă la ultimul om!

— Şi la ce bun? Găseşti că nu sînt şi aşa destui banditi de drumul mare? Eu găsesc că sînt prea din belşug!

— Poate că sînt destui banditi de drumul mare, domnule conetabil, ba chiar din belşug! cum spuneţi, dar ceea ce n-avem din belşug sînt oşteni destoinici şi mari comandanţi.

— Uitaţi, domnule cardinal, că sîntem în timp de pace şi că, în timp de pace, n-avem ce face cu cuceritori ăia de grozavi.

— Rog pe Maiestatea Voastră, se întoarse cardinalul către rege, să-l întrebe pe domnul conetabil dacă crede serios într-o pace durabilă.

— Ei drăcie! dacă cred, spuse conetabilul, ce mai întrebare!

— Ei bine, sire, zise cardinalul, eu nu numai că nu cred, dar sînt convins că dacă Maiestatea Voastră nu vrea să lase regelui Spaniei gloria de a-l ataca, trebuie să se grăbească el să-l atace pe regele Spaniei.

Cu tot jurămîntul solemn al armistiţiului? strigă conetabilul cu aşa pornire încît aş fi crezut că-i de bună credinţă. Dar uitaţi, domnule cardinal, că este o datorie să-ţi ţii jurămîntul? şi cuvîntul regilor trebuie să fie mai sfînt decît oricare cuvînt dat şi că Franţa n-a încălcat niciodată această îndatorire, nici chiar faţă de turci şi de sarazini?

— Atunci, dacă-i aşa, întrebă cardinalul, de ce nepotul dumneavoastră, domnul de Châtillon, în loc să stea liniştit în Picardia, provincia pe care o guvernează, a făcut asupra oraşului Douai o tentativă de escaladare prin surpriză, în care ar fi izbutit dacă o babă, care trecea întîmplător pe lîngă locul unde se aşezau scările, n-ar fi dat de ştire santinelelor?

— De ce a făcut nepotu-meu asta? exclamă conetabilul căzînd în cursă. Uite, am să-ţi spun de ce a făcut asta!

— Ascultăm, zise cardinalul.

Apoi, întorcîndu-se spre rege cu vizibilă intenţie:

— Ascultaţi, sire.

— A! Maiestatea-Sa ştie la fel de bine ca mine, ce naiba! făcu conetabilul; căci, deşi pare foarte ocupat cu amorurile sale, aflaţi, domnule cardinal, că-l ţinem pe rege întotdeauna la curent cu afacerile de stat.

— Ascultăm, domnule conetabil, repetă cu răceală cardinalul. Urma să ne spuneţi ce pricină putea să motiveze incursiunea domnului amiral la Douai.

— Motivele! pot să vă dau zece, nu unul, ce naiba!

— Spuneţi, domnule conetabil.

— Mai întîi, urmă acesta, încercarea făcută chiar de domnul conte de Mègue, guvernatorul Luxemburgului, prin intermediul intendentului său care corupse, făgăduindu-le trei mii de scuzi în mînă şi o pensie de aceeaşi valoare, pe trei soldaţi din garnizoana oraşului Metz, care să-i predea oraşul.

— Încercare pe care fratele meu a respins-o atît de vitejeşte, asta-i adevărat, zise cardinalul; am auzit de această tentativă care, din fericire, n-a izbutit, ca şi cea a nepotului dumneavoastră, amiralul... Dar asta-i numai o acuză şi ne-ai promis zece, domnule conetabil.

— Ei! aşteptaţi... N-aţi aflat încă, domnule cardinal, că acelaşi conte de Mègue mituise un soldat provensal al garnizoanei din Marienbourg care se obligase, în schimbul unei mari sume de bani, să otrăvească toate fîntînile din oraş, şi că planul n-a reuşit chiar din pricina contelui care, temîndu-se că un singur om n-ar putea face toată treaba aceea, s-a adresat şi altora şi că aceştia au dat în vileag totul? Ei drăcie! n-o să-mi spuneţi că întîmplarea nu-i adevărată, domnule cardinal, deoarece soldatul a fost tras pe roată!

— Asta n-ar fi pentru mine un motiv destul de convingător; aţi pus să fie traşi pe roată şi spînzuraţi în viaţa dumneavoastră, domnule conetabil, destui oameni pe care eu îi socot la fel de nevinovaţi şi de martiri ca cei ucişi în circurile acelor împăraţi păgîni ce se numeau Nero, Comodiu şi Domiţian.

— La naiba ! domnule cardinal, poți să negi cumva încercarea domnului conte de Mègue de-a otrăvi fîntînile din Marienbourg ?

— Dimpotrivă, domnule conetabil, v-am spus doar că o admit ; dar ne-ați promis zece scuze pentru tentativa nepotului dumneavoastră și nu ne-ați dat pînă acum decît două !

— Vi le găsesc, ei drăcie ! vi le găsesc ! Știți, de pildă, că domnul conte de Berlaimont, întendentul finanțelor din Flandra, a urzit cu doi soldați gasconi un complot, cei doi luîndu-și angajamentul ca, ajutați de domnul de Vèze, căpitanul unei trupe de pedestrași, să predea regelui Spaniei orașul Bordeaux, însă cu condiția să li se pună la dispoziție cinci sau șase sute de oameni ? Să văd dacă puteți nega și acest nou complot al regelui catolic și am să vă răspund că unul din cei doi ostași, arestați la Saint-Quentin de guvernatorul orașului ,a spus totul, ba chiar a ajuns să mărturisească că primise recompensa făgăduită, de față aflîndu-se Antoine Perrenot, episcopul de Arras. Ei, drăcia naibii ! spuse că nu-i așa, domnule cardinal, spune că nu-i așa !

— Să mă ferească sfîntul ! zise cardinalul zîmbind, deoarece într-adevăr așa este, domnule conetabil și nu mi-ar conveni să-mi pun în primejdie sufletul pentru o mînciună atît de mare. Dar asta nu face decît trei încălcări a tratatului de la Vaucelles, din partea Maiestății-Sale regele Spaniei și ne-ați făgăduit zece.

— Vă mai spun odată că vi se vor da toate zece, ei drăcie ! și, de-i nevoie, vom ajunge chiar la o duzină !... A ! de exemplu, meșterul Jacques de la Flèche, unul din cei mai buni ofițeri de geniu ai regelui Filip al II-lea, n-a fost surprins pe cînd sonda vadurile riului Oise și n-a fost dus în la Fère unde a mărturisit că ducele de Savoia, Emmanuel-Philibert, i-a dat o sumă de bani prin intermediul domnului de Berlaimont ca să întocmească planurile cetăților Montreuil, Roye, Doulens, Saint-Quentin și Mezières ; toate puncte pe care spaniolii vor să le cucerească pentru a încercui Boulogne și Ardres, împiedicînd astfel aprovizionarea Marienbourg-ului ?

— Totul e cît se poate de exact, domnule conetabil, dar n-am ajuns la zece.

— Ei ! drăcie ! este neapărat nevoie să ajungem la zece pentru a ne da seama că, în realitate, armistițiul este rupt de spanioli și dacă nepotul meu, domnul amiral, a făcut o încercare la Douai, avea cu prisosință dreptul s-o facă.

— Dar nici n-am avut intenția de a vă face să spuneți altceva, domnule conetabil, așa că îmi sînt îndeajuns cele patru dovezi pentru a fi convins că armistițiul este rupt de regele Filip al II-lea. Deci, armistițiul fiind încălcat nu odată, ci de patru ori, regele Spaniei este acela care nu și-a ținut cuvîntul și a rupt armistițiul, așa că nu regele Franței este cel ce nu-și ține cuvîntul dacă-și rechemă din Italia oștirea și generalul pentru a se pregăti de război.

Conetabilul își mușcă mustața-i albă ; mintea vicleană a adversarului îl conducea la o concluzie exact contrară intențiilor sale.

De altfel de abea sfîrșise cardinalul de vorbit și conetabilul să-și muște mustățile, că răsună în curtea castelului Saint-Germain glasul unei trompete intonînd o arie străină.

— Ei ! ei ! făcu regele, cine-i pajul obraznic ce-mi sparge urechile cu o arie englezească ? Interesează-te, domnule de l'Aubespine, și vezi ca mica puștama să primească cîteva bune la spate pentru o astfel de glumă.

Domnul de l'Aubespine ieși pentru a îndeplini ordinul regelui. Peste cinci minute se întoarse.

— Sire, zise el, cel care a cîntat din trompetă mai înainte nu-i nici paj, nici scutier și nici valet ; este un adevărat trompetist englez ce întovărășește pe un herald trimis de vara Maiestății Voastre, regina Maria.

Nici nu sfîrșise bine acele vorbe domnul de l'Aubespine, că o altă arie răsună, și cu toții recunoscură o vestire spaniolă.

— A ! a ! exclamă regele, după soție, iată acum, se pare și pe soț !

Apoi, cu acel aer măreț pe care vechii regi ai Franței știau așa de bine să-l arate în anumite ocazii :

— Domnilor, rosti el, în sala tronului! Anunțați-i pe ofițeri; eu voi preveni curtea. Oricare ar fi mesajul trimis de vara noastră Maria și vărul nostru Filip, trebuie să-i primim cu cinstea cuvenită pe solii lor!

IV

RĂZBOIUL

Îndoita vestire a trompetelor engleze și spaniole răsunase, nu numai în sala sfatului, ci în întregul palat, ca un dublu ecou din nord și din sud.

Astfel că regele găsi pe toți ai curții aproape preveniți; toate doamnele erau pe la ferestre, ațintind cu priviri curioase pe cei doi heralzi și suita lor.

La ușa sălii de consiliu conetabilul fu oprit de un tinăr ofițer, trimis al nepotului său amiralul, cel pe care l-am văzut intrînd la împăratul Carol-Quintul în seara abdicării lui.

Domnul amiral era, credem că am mai spus, guvernatorul Picardiei; deci avea să fie primul atacat în cazul unei invazii.

— A! dumneata ești, Théligny? rosti cu voce scăzută conetabilul.

— Da, monseniore, răspunse tinărul ofițer.

— Mi-aduci vești de la domnul amiral?

— Da, monseniore.

— N-ai văzut încă pe nimeni și n-ai spus nimănui nimic?

— Veștile sînt pentru rege, monseniore, răspunse ofițerul; dar mi s-a recomandat să vi le comunic întîi dumneavoastră.

— Bine, spuse conetabilul, urmează-mă.

Și la fel cum dusese cardinalul de Lorena pe ducele de Nemours la Caterina de Medici, conetabilul îl duse pe domnul de Théligny la ducesa de Valentinois.

În timpul acesta toată curtea se aduna în sala de recepție.

După un sfert de oră, regele — avînd la dreapta pe regină, pe treptele tronului pe marii ofițeri ai coroanei, în jurul lui, în fotolii, pe doamna Margareta, doamna Elisabeta a Franței, Maria Stuart, ducesa de Valentinois și cele patru Marii; în sfîrșit, toată strălucita curte a casei de Valois; — regele dădu poruncă să fie introdus heraldul englez.

Cu mult înainte de a-și face apariția, răsună în camera alăturată zgomotul pinteniior săi și ai oștenilor care îl escortau. În sfîrșit, trecu pragul sălii înveșmîntat în mantia cu stema Angliei și a Franței și înaintă cu capul acoperit, fără a se opri, pînă la zece pași de tronul regelui.

Dar ajuns acolo, se descoperi și, punînd un genunchi în pămînt, rosti cu voce tare următoarele cuvinte:

— Maria, regina Angliei, a Irlandei și a Franței, lui Henric, regele Franței, salut! Pentru relațiile și prietenia cu protestanții englezi, dușmanii persoanei noastre, a religiei noastre și statului nostru și pentru făgăduiala de ajutor și ocrotire împotriva îndreptățitelor măsuri luate împotriva lor, noi, Guillaume Norry, herald al coroanei Angliei, îți declarăm război pe uscat și pe mare și, în semn de provocare, îți aruncăm aici mănușa de luptă.

Și heraldul aruncă la picioarele regelui mănușa-i de fier ce căzu pe parchet cu un zgomot surd

— Bine, răspunse regele fără să se ridice, primesc această declarație de război; dar vreau să știe toată lumea că am respectat cu toată sinceritatea față de regina voastră ceea ce datoram bunii prietenii ce ne unea; și, deoarece ea atacă Franța pentru un motiv atît de nedrept, nădăjduiesc că Dumnezeu mă va ajuta ca ea să nu cîștige, așa cum n-au izbutit nici înaintașii ei cînd i-au atacat pe ai mei. De altfel, îți răspund blînd și politicos, dat fiind că ești trimisul unei regine; dacă ar fi fost vorba de un rege, ți-aș fi vorbit pe alt ton!

Și, întorcîndu-se către Maria Stuart:

— Grațioasă regină a Scoției, zise el, deoarece războiul acesta te privește tot atît cît și pe mine și deoarece ai tot attîea drepturi la coroana Angliei, dacă nu chiar mai multe decît are sora noastră Maria la coroana Franței, ridică te rog mănușa și dă în dar bravului Sir Guillaume Norris lanțul de aur pe care îl porți la gît,

lanț de aur pe care scumpa mea ducesă de Valentinois va binevoi să-l înlocuiască cu șiragul de mărgăritare ce-l are la gît, pe care îl voi înlocui chiar eu, în așa fel ca să nu rămînă în pierdere. Haide! pentru a ridica o mănușă de femeie trebuiesc mîini de femeie!

Maria Stuart se ridică și cu grația ei fermecătoare, desfăcîndu-și lanțul de la gîtu-i frumos îl trecu la gîtul heraldului; apoi, cu aerul acela mîndru ce i se potrivea atît de bine:

— Ridic această mănușă, spuse ea, nu numai în numele Franței, ci și în numele Scoției! Herald, spune asta sorei mele Maria.

Heraldul se ridică cu capul ușor înclinat și răspunse, retrăgîndu-se la stînga tronului:

— Se va îndeplini totul după dorința regelui Henric al Franței și-a reginei Maria a Scoției.

— Să intre heraldul fratelui nostru Filip al II-lea, spuse Henric.

Se auzi din nou același zgomot de pinteni, vestind pe heraldul spaniol care intră și mai semeț decît colegul lui și înaintă, răsucindu-și mustața-i castiliană, pînă la zece pași de rege, unde oprindu-se, fără a pune un genunchi în pămînt ci numai înclinîndu-se, spuse:

— Filip, prin mila lui Dumnezeu, rege al Castiliei, Leonului, Grenadei, Navarei, Aragonului, Neapolelui, Siciliei, Majorcăi, Sardiniei, al insulelor, al Indiilor și-a pămînturilor mării Oceanice; arhiduce de Austria; duce de Burgundia, Lothier, Brabant, Limburg, Luxemburg și Gueldre; conte de Flandra și de Artois; marchiz al Sfîntului Imperiu; senior de Frise, Salmi, Malines, a cetăților, a orașelor și ținuturilor Utrecht, Overyssel și Groeningen; stăpînitor în Asia și Africa, — ție, Henric al Franței, îți facem cunoscut că din cauza atacurilor încercate asupra orașului Doual și a jefuirii orașului Sens, ce au fost săvîrșite din porunca și sub conducerea guvernatorului tău din Picardia, socotind armistițiul jurat de noi la Vaucelles rupt, îți declarăm război pe uscat și pe apă și în semn de provocare, în numele regelui, prințului și seniorului meu, eu Guzman d'Avila, herald de Castilia, Leon, Grenada, Navara și Aragon, arunc aici mănușa mea de luptă.

Și, într-adevăr, scoțîndu-și mănușa din mîna dreaptă o aruncă cu insolență la picioarele regelui.

Atunci, se putu observa cum sub stratul de pîrleală, fața bărbătească a lui Henric al II-lea păli.

— Fratele nostru Filip al II-lea, răspunse el cu vocea puțin schimbată, ne-o ia înainte și ne adresează reproșurile care i se cuvin lui; dar ar fi făcut mai bine, deoarece are atîtea nemulțumiri personale împotriva noastră, să ne facă o provocare personală. Am fi primit bucuroși o luptă corp la corp pentru faptele noastre și atunci Cel-de-Sus ar fi fost judecător între noi doi. Spune-i din partea mea, don Guzman d'Avila, că primim totuși din toată inima războiul pe care ni-l declară, dar, dacă se răzgîndește și se învoiește să înlocuiască întîlnirea armatelor noastre printr-o întîlnire personală, o voi primi cu și mai multă plăcere.

Și, cum conetabilul îi atinse brațul ca să-i atragă atenția:

— Și vei adăuga, urmă Henric, că la propunerea pe care v-o făceam, ai văzut că prietenul meu, domnul conetabil, mi-a atins brațul știind că o prezicere a spus că voi muri într-un duel... Ei bine, riscînd împlinirea prezicerii, îmi menține propunerea, deși mă îndoiesc că această prezicere este de ajuns de convingătoare pentru fratele meu, pentru a-l hotărî s-o accepte. — Domnule de Montmorency, în calitate de conetabil al Franței, ridică, te rog, mănușa regelui Filip.

Apoi către Herald:

— Iată, prietene, zise el luînd de la spate un săculeț anume pregătit plin cu aur, e cale lungă de aici pînă la Valladolid și deoarece ai venit să-mi aduci o veste atît de bună, nu-i drept să cheltuiești în călătoria asta lungă banii stăpînului ori ai dumitale. Ia deci acești o sută de scuzi de aur pentru cheltuielile de călătorie.

— Sire, răspunse heraldul, stăpînul meu și cu mine sîntem din țara în care aurul crește și n-avem decît să ne aplecăm ca să-l culegem cînd avem nevoie.

Și, salutîndu-l pe rege, făcu un pas înapoi.

— A! a! trufaș ca un castillian! murmură Henric. — Domnule de Montgomery, ia sacul și aruncă banii în dar pe fereastră.

Montgomery luă sacul și deschizînd fereastra, aruncă aurul lacheilor ce umpleau curțile și care îl primiră cu urale de bucurie.

— Domnilor, urmă Henric ridicîndu-se, este obiceiul ca regele Franței să sărbătorească ziua cînd un rege vecin îi declară război ; în seara asta va fi o îndoită petrecere deoarece am primit în același timp declarația unui rege și a unei regine.

Apoi, întorcîndu-se către cei doi heralzi care stăteau unul la stînga și altul la dreapta :

— Sir Guillaume Norry, don Guzman d'Avila, le spuse el, deoarece domniile voastre sînteți pricina petrecerii, ca reprezentanți ai reginei Maria, sora mea și ai regelui Filip, fratele meu, sînteți invitați de drept.

— Sire, se adresă conetabilul în șoaptă regelui, n-ați vrea să aflați ultimele știri din Picardia, trimise de nepotul meu printr-un locotenent din compania delfinului, numit Théligny ?

— Cum să nu ! zise regele, adă-mi-l pe ofițer, vere, îl primesc cu plăcere.

După cinci minute, tînărul introdus în sala armelor se înclină în fața regelui, așteptînd apoi respectuos să fie întrebat.

— Ei bine, domnule, i se adresă regele, ce vești ne aduci despre sănătatea, domnului amiral ?

— În privința asta, sire, foarte bune ; domnul amiral este mai sănătos ca oricînd.

— Atunci, Dumnezeu să-l țină mai departe sănătos și toate vor fi bune ! Unde l-ai lăsat ?

— În la Fère, sire.

— Și ce vești te-a însărcinat să-mi transmiți ?

— Sire, m-a însărcinat să spun Maiestății-Voastre să se pregătească de război greu. Dușmanul a adunat mai mult de cincizeci de mii de oameni și domnul amiral crede că toate incursiunile de pînă acum n-au fost decît false demonstrații pentru a-și ascunde intențiile adevărate.

— Și ce-a făcut inamicul pînă acum ? întrebă regele.

— Ducele de Savoia, care-i comandantul suprem, răspunse tînărul locotenent, a înaintat întovărășit de ducele d'Aerschott, de contele de Mansfeld, de contele

d'Egmond și de principalii ofițeri ai armatei sale, pînă la Givet, unde era întîlnirea generală a trupelor inamice.

— Am aflat asta prin ducele de Nevers, guvernatorul din Champagne, zise regele ; ba chiar adăuga, în depeșa care mi-a scris-o cu privire la asta, că, după părerea lui, Emmanuel-Philibert acea ca țintă principală Rocroy sau Mézières și socotind că Rocroy, fortificată de curînd, n-ar putea susține un asediu mai lung, am recomandat ducelui de Nevers să vadă dacă n-ar fi mai bine s-o abandonăm. De atunci n-am mai primit vești de la el.

— Le aduc eu Maiestății-Voastre, zise Théligny. Sigur de tăria cetății, domnul de Nevers s-a închis înăuntru și la adăpostul zidurilor a ținut piept atît de bine inamicului că, după mai multe încăierări în care a pierdut cîteva sute de oameni, acesta a fost silit să se retragă prin valul de la Houssu între satele Nismes și Hauteroche. De acolo a luat-o prin Chimay, Glayon și Montreuil-aux-Dames, a trecut apoi pe aproape de la Chapelle, pe care a jefuit-o, și pe lîngă Vervins, pe care a prefăcut-o în cenușă ; în sfîrșit, a înaintat pînă la Guise și domnul amiral este încredințat că are de gînd să asedieze fortăreața în care s-a închis domnul de Vassé.

— Ce trupe comandă domnul duce de Savoia ? întrebă regele.

— Trupe flamande, spaniole și germane, sire. Patruzeci de mii de infanteriști și cam vreo cincisprezece mii de cai.

— Și cîți oameni pot să adune domnul de Chatillon și domnul de Nevers ?

— Adunîndu-i pe toți, de abia pot ajunge la optsprezece mii de pedestrași și cinci, șase mii de cai, fără a mai ține socoteala, sire, că printre cei din urmă, o mie cinci sute sau două mii sînt englezi, pe care nu te prea poți bizui în cazul unui război cu regina Maria.

— Așa că, ținînd seama și de garnizoanele care trebuiesc numaidecît lăsate în orașe, nu vă putem da decît cel mult douăsprezece pînă la paisprezece mii de oameni, dragă conetabile, zise Henric întorcîndu-se spre Montmorency.

— Ce să-i faci, sire ! cu puținul care mi-l dați voi încerca să fac tot ce se poate. Am auzit că un vestit gene-

ral din vechime, pe care îl chema Xenofon, n-avea decît zece mii de oşteni sub comanda lui cînd a izbutit o strălucită retragere pe o distanţă de aproape o sută cincizeci de leghe, iar Leonida, regele Spartei, avea o oaste de cel mult o mie de oameni cînd a oprit la Termopile timp de opt zile oştirea regelui Xerxes, care era cu mult mai numeroasă decît a ducelui de Savoia !

— Vra-să-zică, nu te descurajezi, dragă conetabile ? zise regele.

— Ba, dimpotrivă, sire ! Ei, drăcie ! n-am fost în viaţa mea atît de vesel şi de plin de speranţe ! Aş vrea numai să am un om care să mă poată informa în ce stare se află oraşul Saint-Quentin.

— De ce, conetabile ? întrebă regele.

— Fiindcă cheile Saint-Quentin-ului deschid porţile Parisului, sire ; aşa-i zicala unui om cu experienţă.

— Cunoşti Saint-Quentin-ul, domnule de Théligny ?

— Nu, monseniore ; dar dacă aş îndrăzni...

— Îndrăzneşte, ce naiba ! Îndrăzneşte ! regele îţi îngăduie.

— Iată ce este, domnule conetabil : am cu mine un fel de scutier dat de domnul amiral, care ar putea, dacă vrea, să informeze foarte bine pe Senioria Voastră despre starea în care se află oraşul.

— Cum adică, dacă vrea ? izbucni conetabilul. Trebuie să vrea, de voie de nevoie !

— Fără îndoială, spuse Théligny, n-ar îndrăzni să nu răspundă întrebărilor domnului conetabil ; numai că, fiind un şmecher fără pereche, va răspunde după placul său.

— După placul său ? vrei să spui după placul meu, domnule locotenent !

— A ! tocmai în această privinţă aş ruga pe Senioria Voastră să nu-şi facă iluzii. Va răspunde cum îi va conveni lui, nu dumneavoastră, căci monseniorul necunoscînd Saint-Quentin-ul nu-şi va putea da seama dacă a spus adevărul ori nu.

— Dacă n-a spus adevărul, îl spînzur !

— Da, este un mijloc de a-l pedepsi, dar nu un mijloc de a-l folosi. Credeţi-mă, domnule conetabil, este un băiat fin, abil şi foarte viteaz cînd vrea...

— Cum cînd vrea ? Nu-i viteaz întotdeauna ? îl întrerupse conetabilul.

— Este brav, monsenioare, cînd se ştie privit ; cînd nu-i privit este brav numai dacă-i în interesul lui să se bată. Nu poţi cere altceva unui aventurier.

— Scumpul meu conetabil, zise regele, scopul scuză mijloacele. Omul acesta ne poate fi de folos ; deoarece domnul de Théligny îl cunoaşte, lasă-l pe domnul de Théligny să conducă interogatoriul.

— Fie, consimţi conetabilul ; dar te încredinţez, sire, că eu am o metodă de a vorbi oamenilor...

— Da, monseniore, răspunse surizînd Théligny, cunoaştem acea metodă ; are latura ei bună, dar cu meşterul Yvonnet, ar avea drept rezultat că ar trece, cu prima ocazie, de partea inamicului, căruia i-ar da împotriva noastră toate informaţiile pe care ni le poate da nouă împotriva lui.

— De partea duşmanului, ei drăcie ! de partea duşmanului, auzi ticăloşie ? răcni conetabilul. Dacă-i aşa, trebuie spînzurat numaidecît ! Înseamnă că-i un pungaş, înseamnă că-i un bandit, înseamnă că-i un trădător scutierul dumitale, domnule de Théligny ?

— Este pur şi simplu un aventurier, monseniore.

— A ! a ! şi nepotul meu se slujeşte de asemenea netrebnici ?

— Aşa-i în război, monseniore, zise rizînd Théligny. Apoi, întorcîndu-se spre rege :

— Pun pe bietul meu Yvonnet sub ocrotirea Maiestăţii-Voastre, şi cer ca orice ar zice şi orice ar face, să-l iau înapoi, teafăr, sănătos, aşa cum l-am adus.

— Ai cuvîntul meu, domnule, zise regele. Du-te şi-l caută pe scutier.

— Dacă regele îngăduie, urmă Théligny, i-aş putea face numai un semn şi ar urca numaidecît.

— Să vie.

Théligny se apropie de fereastra ce da spre pajiştea parcului, o deschise şi făcu un gest de chemare.

După cinci minute, meşterul Yvonnet apăru în pragul uşii purtînd aceeaşi platoşă din piele de bivol, aceeaşi haină ajustată de catifea cafenie şi aceleaşi cizme de piele pe care le avea cînd l-am prezentat cititorului.

În mină ținea aceeași tocă împodobită cu aceeași pană. Aflta doar, că toate îmbătriniseră cu doi ani.

Un lanț de aramă, aurit pe vremuri, îi atîrna la git, legănîndu-se cu eleganță pe piept.

Dintr-o singură ochire tînărul își dădu seama cu cine avea de-a face și fără îndoială că recunoscuse pe rege, ori pe conetabil, poate chiar pe amîndoi, căci se opri respectuos lîngă ușă.

— Înaintează, Yvonnet! Înaintează, prietene, îi spuse locotenentul și află că te găsești în fața Maiestății-Sale Henric al II-lea și a domnului conetabil care, în urma elogiilor aduse de mine meritelor tale, au dorit să te vadă.

Spre marea uimire a conetabilului, meșterul Yvonnet nu păru absolut de loc mirat că datorează asemenea favoare meritelor sale.

— Vă mulțumesc, domnule locotenent, rosti Yvonnet făcînd trei pași și oprindu-se pe jumătate din prudență, pe jumătate din respect; meritele mele, oricît de neînsemnate ar fi, le depun la picioarele Maiestății-Sale și la dispoziția domnului conetabil.

Regele observă diferența pe care tînărul se pricepuse s-o arate între omagiul adus maiestății regale și supunerea oferită domnului de Montmorency.

Fără îndoială, diferența aceea o simți și conetabilul.

— Bine, bine, zise el, să lăsăm frazele domnule filfizon! și să-mi răspunzi pe șleau, că de nu...

Yvonnet aruncă domnule Théligny o privire ce părea că spune: „Mă amenință cumva o primejdie? ori mi se face o onoare?

Dar, bazîndu-se pe promisiunea regelui, Théligny luă inițiativa interogatoriului.

— Dragul meu Yvonnet, îi spuse el, regele știe că ești un cavaler galant, foarte îndrăgit de femeile frumoase, și că jertfești toaletei toate veniturile pe care le obții cu inteligența și curajul dumitale. Ori, cum regele vrea să-ți pună la încercare inteligența imediat și curajul mai tîrziu, m-a însărcinat să-ți ofer zece scuzi de aur, dacă consimți să-i dai, de asemeni și domnului mareșal, cîteva informații importante despre orașul Saint-Quentin.

— Domnul locotenent a binevoit să informeze pe rege că fac parte dintr-o asociație de oameni cinstiți care au jurat să verse jumătate din cîștigurile realizate de fiecare, fie prin inteligență, fie prin forță, la un fond comun; astfel că din cei zece scuzi de aur ce mi se oferă, numai cinci îmi aparțin, ceilalți cinci fiind partea asociației?

— Și cine te împiedică să-i păstrezi pe toți zece, nătărăule! interveni conetabilul, și să nu cricnești o vorbă de norocul ce-a dat peste tine?

— Cuvîntul dat, domnule conetabil! Ce vreți! sîntem oameni prea mici ca să ne călcăm cuvîntul!

— Sire, zise conetabilul, n-am de loc încredere în cei care nu lucrează decît pentru bani.

Yvonnet se înclină în fața regelui.

— Cer Maiestății-Sale îngăduința să spun două cuvinte.

— Ei asta! dar puișlamaua...

— Conetabile, spuse regele, te rog...

Apoi, surîzînd:

— Vorbește, prietene, se adresă el lui Yvonnet.

Conetabilul ridică din umeri, făcu trei pași înapoi și începu să se plimbe încolo și încoace, ca cineva care nu mai vrea să ia parte la conversație.

— Sire, rosti Yvonnet cu un respect și o politețe care ar fi făcut cinste și unui curtean rafinat, rog pe Maiestatea-Voastră să binevoiască a-și aminti că n-am fixat nici un preț serviciilor mici ori mari, pe care nu numai că pot, dar chiar sînt dator, ca un umil și ascultător supus, să i le pun la dispoziție; locotenentul meu, domnul de Théligny, a vorbit de zece scuzi de aur. Maiestatea-Sa bineînțeles că n-avea cum să știe despre asociația mea cu alți opt camarazi încrați și ei în serviciul domnului amiral. Am crezut de datoria mea s-o previn pe Maiestatea-Sa că oferindu-mi zece scuzi de aur, mie nu-mi dădea decît cinci, ceilalți cinci revenind asociației. Acuma Maiestatea-Sa să binevoiască a mă întreba: sînt gata să-i răspund fără să mai fie vorba de cinci, zece ori douăzeci de scuzi de aur, ci pur și simplu de respectul, supunerea și devotamentul pe care le datorez regelui meu.

Şi aventurierul făcu lui Henric a plecăciune atît de plină de demnitate, de parcă ar fi fost ambasadorul vreunui prinţ italian sau conte al Sfîntului Imperiu.

— Minunat! exclamă regele; ai dreptate meştere Yvonnet, să nu ne facem socotelile dinainte şi va fi spre binele dumitale.

Yvonnet avu un zîmbet ce spunea: „A! ştiu eu cu cine am de-a face!"

Dar, cum toate aceste mici întîrzieri iritau firea-i nerăbdătoare, conetabilul se apropie şi postîndu-se în faţa tînărului spuse, bătînd din picior:

— Haide, acum că sînt stabilite condiţiile, îmi spui odată ce ştii despre Saint-Quentin, secătură?

Yvonnet îl privi pe conetabil cu expresia aceea zeflemitoare pe care n-o au decît parizienii:

— Saint-Quentin, monseniore? zise el, Saint-Quentin este un oraş situat pe malurile riului Somme, la şase leghe depărtare de la Fère, la treisprezece leghe de Laon, la treizeci şi patru de leghe de Paris; are douăzeci de mii de locuitori, un sfat administrativ compus din douăzeci şi cinci de funcţionari municipali şi anume: un primar de drept, un primar ales, unsprezece juraţi şi doisprezece pîrgari. Aceşti funcţionari numesc şi instruiesc ei singuri succesorii, pe care-i aleg dintre cetăţeni, după o decizie a Parlamentului din 16 decembrie 1335 şi o cartă a lui Carol al VI-lea din anul 1412.

— Ta, ta, ta, ta, ta! strigă conetabilul, cu ce dracu ne împuiază urechile cobea asta?... Te întreb ce ştii despre Saint-Quentin, animalule!

— Mă rog, eu vă spun ce ştiu, şi vă pot garanta informaţiile: le ştiu de la prietenul meu Maldent, care-i originar din Noyon şi care a stat trei ani în Saint-Quentin în calitate de secretar de procuror.

— Vedeţi, sire, zise conetabilul, credeţi-mă, nu vom scoate nimic de la puşlamaua asta, pînă nu-l vom aşeza pe un cal bun de lemn cu cîte patru ghiulele de douăsprezece la fiecare picior.

Yvonnet rămase nepăsător.

— Nu sînt tocmai de părerea dumitale, conetabile; cred că n-o să obţinem nimic de la el cît timp îl vom sili să vorbească; dar cred că ne va spune tot ceea ce dorim să aflăm, dacă îl lăsăm pe domnul de Théligny să-l întrebe. Dacă ştie cele ce ne-a spus, — şi care-i tocmai ceea ce n-ar trebui să ştie, — fii sigur că mai ştie şi alte lucruri... Nu-i aşa, meştere Yvonnet, că nu-ai studiat numai geografia, populaţia şi organizarea oraşului Saint-Quentin şi că mai ştii şi starea în care se află meterezele şi starea de spirit a locuitorilor?

— Dacă locotenentul meu binevoieşte să-mi pună întrebări, ori dacă regele mi-ar face onoarea să-mi adreseze întrebările la care doreşte un răspuns, voi face tot ce-mi stă în putinţă ca să-l mulţumesc pe locotenentul meu ori să mă supun regelui.

— Secătura-i numai miere, bombăni conetabilul.

— Haide, Yvonnet, zise Théligny, dovedeşte Maiestăţii-Sale că nu l-am indus în eroare cînd i-am lăudat inteligenţa ta şi spune-i, ca şi domnului conetabil, în ce stare se află în prezent întăriturile oraşului.

Yvonnet clătină din cap.

— Ai zice că secătura se pricepe! mormăi conetabilul.

— Sire, răspunse Yvonnet fără să ia în seamă replica domnului de Montmorency, am onoarea să informez pe Maiestatea-Voastră că oraşul Saint-Quentin, neştiind că-i ameninţat de vreo primejdie şi prin urmare neavînd pregătit nici un mijloc de apărare, nu ar putea rezista niciunui atac prin surprindere.

— Dar, oricum, întrebă regele, are metereze de apărare?

— Da, fără îndoială, răspunse Yvonnet; prevăzute cu turnuri rotunde şi pătrate legate între ele prin ziduri şi două bastioane în colţ, dintre care unul apără cartierul Isle; dar bulevardul n-are nici măcar parapet şi nu-i protejat decît de un şanţ săpat în afară. Nivelul oraşului, care nu se ridică deasupra împrejurimilor, este dominat în multe locuri de înălţimile vecine şi chiar de mai multe case situate pe marginea şanţului exterior şi, la dreapta drumului spre Guise, între riul Somme şi poarta Isle, zidul cel vechi — aşa se cheamă în acel punct meterezul — zidul vechi este aşa de strîcat, încît orice om ceva mai sprinten îl poate escalada cu uşurinţă.

— Atunci, strigă conetabilul, dacă eşti inginer, de ce n-ai spus de la început, ticălosule?

— Nu sînt inginer, domnule conetabil.

Yvonnet își aplecă ochii cu prefăcută modestie.

— Și ce ești atunci, mă rog ?

— Yvonnet este amorezat, monseniore, zise Théligny, și ca să ajungă la drăguța lui în cartierul Isle, lîngă poarta cu același nume, a fost silit să studieze părțile tari și slabe ale zidului.

— A ! a ! mormăi conetabilul, așta-i într-adevăr un motiv !

— Haide, urmează, zise regele, și-ți voi dărui o cruce frumoasă de aur s-o dai iubitei tale prima oară cînd te vei duce s-o vezi la întoarcere.

— Și niciodată o cruce de aur nu va străluci pe un gît mai frumos ca al Gudulei, sire !

— Ei, ia te uită că acuma animalul are de gînd să ne facă portretul amantei sale ! spuse conetabilul.

— Și de ce nu, dacă-i frumoasă, vere ? răspunse regele rizînd. — Vei avea crucea, meștere Yvonnet.

— Mulțumesc, sire !

— Și acum spune-mi, există măcar o garnizoană în orașul Saint-Quentin ?

— Nu, domnule conetabil.

— Nu ! exclamă Montmorency ; cum adică, nu ?

— Pentru că orașul este scutit de găzduirea militarilor, iar apărarea orașului este un drept pe care cetățenii țin foarte mult să-l păstreze.

— Cetățenii ! drepturi !... Sire, ascultați-mă pe mine : lucrurile or să meargă tot anapoda cîtă vreme burghezia, comunele, se vor prevala de nu știu ce drepturi pe care cică le-ar avea de la nu știu cine !

— De la cine ? Să-ți spun eu, vere : de la regii, predecesorii mei.

— Ei, atunci să-mi dea imputernicire Maiestatea-Voastră de-a lua înapoi burgheziei acele drepturi și rezolv chestiunea cît ai bate din palme.

— Vom discuta despre asta mai tîrziu, dragă conetabile. Deocamdată să ne ocupăm de Spaniol, asta-i principalul. Ar trebui o garnizoană bună la Saint-Quentin.

— Tocmai în privința asta ducea tratative domnul amiral în momentul cînd am plecat, zise Théligny.

— Și trebuie să fi reușit pînă acum, își dădu cu părerea Yvonnet, deoarece avea de partea lui pe jupîn Jean Pauquet.

— Cine-i jupîn Jean Pauquet ? întrebă regele.

— Este unchiul Gudulei, sire, răspunse Yvonnet cu un ton în care se simțea oarecare îngîmfare.

— Cum, secătură ! strigă conetabilul, faci curte nepoatei unui demnitar ?

— Jean Pauquet nu este un demnitar, domnule conetabil.

— Atunci, cine-i acest Jean Pauquet al tău ?

— Este sindicul tuturor țesătorilor.

— Doamne sfinte ! exclamă conetabilul, în ce timpuri trăim, să fii silit să duci tratative cu un sindic al țesătorilor cînd vrea regele să pună o garnizoană într-un oraș de-al său !... Să-i spui lui Jean Pauquet al tău că pun să-l spînzure dacă nu deschide, nu numai porțile orașului, dar și porțile casei lui, ostașilor pe care voi avea chef să-i trimit.

— Poate ar fi mai bine ca domnul conetabil să-l lase pe domnul de Châtillon să ducă tratativele, zise Yvonnet clătinînd din cap ; știe mai bine decît Senioria Voastră cum trebuie să-i vorbești lui Jean Pauquet.

— Mi se pare că vrei să dai sfaturi ? strigă conetabilul, cu un gest amenințător.

— Dragă vere, zise Henric, lasă-ne, te rog, să sfîrșim ce-am început cu bălatul acesta vrednic. Vei putea judeca singur adevărul afirmațiilor sale, deoarece armata este sub comanda dumitale și vei pleca acolo cît mai curînd cu putință.

— A ! făcu conetabilul, chiar mîine ! Sînt nerăbdător să pun la locul lor pe toți burghezii aceia !... Un sindic al țesătorilor, ei drăcie, grozav personaj ca să ducă tratative cu un amiral !... Ptiu !

Și se duse să-și roadă unghiile în pervazul ferestrii.

— Și acuma, întrebă regele, spune-mi, împrejurimile orașului sînt ușor de trecut ?

— Din trei părți, da, Sire : dinspre cartierul Isle, dinspre Rémicourt și dinspre capela Epargnemaille. Dar dinspre Tourrival, trebuie să treci bălțile de la Grosnard, pline de gropi și de mlaștini.

Conetabilul se apropiase cu încetul ca să asculte amănuntele acele care îl interesau.

— Şi în caz de nevoie, întrebă el, ţi-ai putea lua răspunderea să conduci prin bălţile acele o ceată de oşteni care ar intra sau ar ieşi din oraş ?

— Fără îndoială ; dar, după cum am mai spus domnului conetabil, unul dintre asociaţii mei, pe care îl cheamă Maldent, ar fi mult mai indicat, deoarece a locuit trei ani la Saint-Quentin, pe cînd eu nu m-am dus decît noaptea şi am mers întotdeauna foarte repede.

— Şi de ce foarte repede ?

— Pentru că noaptea, cînd sînt singur, mă tem.

— Cum, exclamă conetabilul, te temi ?

— Desigur că mă tem.

— Şi mărturiseşti asta, caraghiosule ?

— De ce nu, dacă-i aşa ?

— Şi de ce te temi ?

— Mă tem de flăcările mişcătoare, de strigoi şi de vircolaci.

Conetabilul izbucni în rîs.

— Aha ! ţi-e frică de flăcări mişcătoare, de strigoi şi de vircolaci ?

— Da, sînt îngrozitor de nervos !

Şi tînărul se schimbă la faţă, ca şi cum l-ar fi trecut fiorii.

— A ! dragă Théligny, se întoarse spre acesta conetabilul, te felicit pentru scutierul dumitale. Bine că ştiu ; nu l-aş folosi drept curierul meu de noapte.

— Adevărat că-i mai bine să mă folosiţi ziua.

— Da, şi să te las noaptea să te duci la Gudule, nu-i aşa ?

— După cum vedeţi, domnule conetabil, vizitele mele n-au fost zadarnice, aşa crede şi regele deoarece a avut bunătatea să-mi făgăduiască o cruce.

— Domnule conetabil, ai grijă să i se plătească tînărului patruzeci de scuzi de aur pentru informaţiile preţioase ce ni le-a dat şi pentru serviciile ce se oferă să ni le aducă. Adaugă încă zece scuzi ca să cumpere o cruce domnişoarei Gudule.

Conetabilul ridică din umeri.

— Patruzeci de scuzi, bombăni el ; patruzeci de vergi ! patruzeci de bete ! patruzeci de lovituri cu coada halebardei pe spinare !

— M-ai înţeles, vere ? Mi-am dat cuvîntul ; nu mă face să mi-l calc !

Apoi, către Théligny :

— Domnule locotenent, domnul conetabil are să vă dea învoire să luaţi cai din grajdurile mele de la Luvru şi de la Compiègne, ca să puteţi merge mai repede. Nu te gîndi să-i menajezi şi căutaţi să ajungi mîine în la Fère. Domnul amiral trebuie prevenit cît mai repede că războiul a fost declarat. — Călătorie bună, domnule, şi succes !

Locotenentul şi scutierul salutară respectuos pe regele Henric al II-lea şi îl urmară pe conetabil.

Zece minute mai tîrziu porneau în galop pe drumul Parisului, iar conetabilul se întorcea la rege care rămăsese în cabinetul lui.

V

UNDE CITITORUL REGĂSEŞTE CHIPURI CUNOSCUTE

Henric al II-lea aştepta pe conetabil pentru a da neîntîrziat ordine de cea mai mare importanţă.

Domnul de Montgomery, care mai comandase cu cîţiva ani înainte nişte trupe franceze trimise în ajutor reginei Scoţiei, primi însărcinarea să plece la Edinburgh pentru a cere, conform tratatului semnat între acest regat şi Franţa, ca Scoţienii să declare război Angliei şi seniorii din consiliul regenţii să trimită în Franţa delegaţi avînd împuternicire să încheie căsătoria dintre tînăra regină Maria şi delfin.

În acelaşi timp se întocmea un act prin care Maria Stuart, cu consimţămîntul familiei Guise, transmitea regelui Franţei regatul Scoţiei şi drepturile pe care le avea, sau ar putea să le aibă, asupra regatului Angliei, în

cazul cînd ar muri fără moştenitor de parte bărbătească.

Imediat după căsătorie, Maria Stuart trebuia să capete titlul de regină a Franţei, a Scoţiei şi a Angliei. Între timp se grava pe vesela tinerei suverane triplul blazon al casei de Valois, a Stuarţilor şi Tudorilor.

Seara, cum hotărise regele Henric al II-lea, avu loc o splendidă serbare la castelul Saint-Germain şi cînd cei doi heralzi se întoarseră, unul la stăpîna şi altul la stăpînul lor, le putură spune cu ce manifestări de bucurie se primeau declaraţiile de război la curtea Franţei.

Dar cu mult înainte ca prima fereastră a castelului Saint-Germain să se lumineze, doi cavaleri, călărind pe nişte cai minunaţi, se avîntau pe poarta Luvrului şi ajungînd la bariera de la Villette o luau în trap grăbit pe drumul ce ducea spre la Fère.

În satul Louvres se opriră o clipă pentru a-şi odihni puţin caii, pe care-i schimbară la Compiègne, cum fusese aranjat; apoi, cu toată ora înaintată a nopţii şi puţina odihnă pe care şi-o îngăduiseră, porniră din nou la drum şi ajunseră la Noyon în zorii zilei. După ce se odihniră acolo o oră, plecară în grabă spre la Fère, unde intrară la orele opt dimineaţă.

Nu se întîmplase nimic nou de la plecarea lui Théligny şi a lui Yvonnet.

Deşi cel din urmă nu stătuse decît foarte puţină vreme la Paris, găsise timp să-şi reînnoiască garderoba la o cunoştinţă a sa, negustor de haine vechi, ce locuia pe strada Prêtres-Saint-Germain-L'Auxerrois. Tunica-i ajustată şi pantalonii bufanţi cafenii fuseseră înlocuiţi cu vestă şi pantaloni scurţi de catifea verde, garnisiţi cu fireturi de aur şi o tocă vişinie, împodobită cu o pană albă. Ciorapi ajustaţi, vişinii, asortaţi cu tocă şi cizme, aproape ireproşabile, înarmate cu nişte uriaşi pinteni de aramă, completau costumul. Dacă îmbrăcămintea nu era chiar nouă, fusese probabil purtată atît de puţin timp şi de un stăpîn atît de îngrijit, că ar fi trebuit să fii prea de rea credinţă ca să poţi observa şi mai ales să-ţi poţi închipui că ieşea din dugheana unui negustor de haine vechi şi nu din atelierul unui croitor.

Cît despre lanţ, după ce Yvonnet îl sucise în toate felurile, hotărîse că mai rămăsese pe el destul aur ca să dea o iluzie celor ce-l priveau de la o distanţă de cîţiva paşi. N-avea decît să nu îngăduie nimănui să-l privească prea de aproape.

Dar ne grăbim să spunem că Yvonnet fusese foarte conştiincios la cumpărarea crucii de aur; numai că nimeni n-a ştiut vreodată dacă darul oferit nepoatei lui Jean Pauquet de Maiestatea-Sa Henric al II-lea îl costase într-adevăr pe Yvonnet toţi cei zece scuzi de aur.

Părerea noastră este că din răzuiala acelei cruci Yvonnet izbutise să-şi croiască nu numai vesta şi pantalonii scurţi de catifea verde, toca vişinie şi pana albă, cizmele de bivol şi pintenii de aramă, dar şi o elegantă plătoşă agăţată de şa pe crupa calului, care la fiecare mişcare scotea un uşor zăngănit de fierărie foarte războinic.

Dar cum toate acestea avusseră drept scop împodobirea şi apărarea persoanei sale şi cum persona sa aparţinea domnişoarei Gudule, trebuie să recunoaştem că Yvonnet, chiar să fi folosit răzuiala de la crucea iubitei sale, nu însemna că deturnase de la destinaţia lor banii Maiestăţii-Sale regele Franţei.

De altfel abia intrase pe poarta din la Fère că-şi putu da seama de senzaţia pe care o stîrnea noua lui toaletă. Frantz şi Heinrich Scharfenstein, în calitatea lor de achizitori ai asociaţiei, erau ocupaţi cu mînarea spre tabără a unui bou pe care îl cumpăraseră şi care, cu acel instinct de conservare ce îndepărtează pe animale de măcelărie, refuza să meargă, atît cît îi sta în putinţă, căci Heinrich Sharfenstein îl trăgea de un corn, pe cînd Frantz îl împingea de la spate.

La zgomotul făcut de potcoavele cailor ce răsunau pe pavaj, Heinrich ridică capul şi, recunoscînd pe scutier, strigă:

— O, Frantz, priveşte la tom Yfonnet, ce formoz este el!

Şi, de admiraţie, scăpă cornul boului care, profitînd de libertatea ce i se da, făcu stînga-mprejur şi ar fi ajuns la grajd dintr-o suflare dacă Frantz care, cum am mai spus, staţiona în vecinătatea cozii, n-ar fi înhăţat

acel apendice şi încordîndu-se cu forţa-i herculeană, n-ar fi oprit pe loc animalul fugar. Yvonnet făcu din mînă un salut protector şi trecu mai departe.

Sosiră la Coligny.

Tînărul locotenent arătă cine este şi intră imediat în cabinetul amiralului, urmat de Yvonnet care, cu tactu-i obişnuit şi cu toată schimbarea ce se petrecuse în aspectul persoanei sale, rămase respectuos lîngă uşă.

Domnul de Chatillon, aplecat asupra unei hărţi geografice incomplete cum se făceau în acea vreme, încerca s-o întregească cu informaţiile ce i le da un om cu o figură fină, cu nasul ascuţit şi ochi inteligenţi, ce sta în picioare înaintea lui. Acel om era prietenul nostru, picardul Maldent care, după cum afirmase Yvonnet, cunoştea oraşul şi împrejurimile ca pe buzunarul său, deoarece fusese trei ani secretar de procuror la Saint-Quentin.

Domnul amiral, la zgomotul pe care îl făcu Théligny intrînd, îşi înălţă capul şi-şi recunoscu trimisul.

Maldent întoarse discret ochii spre uşă şi recunoscu pe Yvonnet.

Domnul amiral întinse mîna lui Théligny ; Maldent schimbă o privire cu Yvonnet care trase din buzunar şnurul de la gura unei pungi, dînd a înţelege asociatului său că voiajul nu fusese fără folos.

În cîteva vorbe, Théligny raportă domnului amiral întrevederea cu regele şi cu domnul conetabil, apoi înmînă guvernatorului Picardiei scrisorile unchiului său.

— Da, zise Coligny pe cînd citea, şi eu sînt de aceeaşi părere ; Saint-Quentin este într-adevăr un oraş important de păstrat. Aşa că de ieri, dragă Théligny, compania dumitale a şi intrat acolo. Chiar de astăzi te vei duce la ea şi vei anunţa apropiata mea sosire.

Apoi, concentrîndu-şi toată atenţia asupra informaţiilor pe care i le da Maldent, se aplecă din nou asupra hărţii, continuîndu-şi adnotările.

Théligny ştia că amiralul, om serios şi spirit pătrunzător, nu trebuia tulburat din lucrul său şi cum foarte probabil, după ce îşi va nota totul, va avea noi ordine de dat cu privire la Saint-Quentin, se apropie de Yvonnet.

— Du-te şi aşteaptă-mă în tabără, îi spuse el în şoaptă ; voi trece să te iau după ce domnul amiral îmi va da ultimele instrucţiuni.

Yvonnet se înclină în tăcere şi ieşi.

Îşi regăsi calul la poartă şi cît ai clipi părăsi oraşul.

Tabăra domnului amiral, care fusese la început aşezată la Pierrepont, lîngă Marle, fusese apoi mutată lîngă la Fère. Prea slab ca să poată ţine piept în cîmp deschis, cu cei o mie cinci sute, sau o mie optsute de oameni de sub comanda sa, amiralul, de teama unei surprize, se instalase în apropierea unui oraş fortificat, chibzuind că oricît de neîndestulătoare ar fi trupele sale, dacă se retrag îndărătul unor ziduri bune vor putea rezista.

Intrînd în tabără, Yvonnet se ridică în scări ca să zărească pe vreunul din prietenii săi şi să ştie unde îşi stabilise domiciliul. Numaidecît privirea-i fu atrasă de un grup în mijlocul căruia i se păru că îl recunoaşte pe Procope, instalat pe un pietroi şi scriind pe un genunchi.

Procope îşi folosea ştiinţa juridică : în momentul cînd primejdia de a da piept cu inamicul ameninţa în orice clipă, făcea testamente cu douăzeci şi cinci de bani parizieni bucata.

Yvonnet înţelese că se petrece acelaşi lucru cu fostul portăreţ ca şi cu domnul amiral şi că nu trebuie să-l deranjeze din acea gravă ocupaţie. Aruncă din nou o privire în jurul lui şi zări pe Heinrich şi Franz Scharfenstein care, renunţînd să-l mai tragă pe bou în tabără, îl legaseră picioarele şi-l aduceau cu ajutorul unei oişti de căruţă, ţinînd fiecare cîte un capăt pe umăr.

Un om, ce nu era altul decît Pilletrousse, le făcea semne din uşa unui cort în stare destul de bună.

Yvonnet recunoscu domiciliul din care îi revenea a noua parte şi cît ai bate din palme fu lîngă Pilletrousse ; acesta, în loc să-i ureze bun sosit tovarăşului său, începu să se învîrtă odată, apoi încă odată şi încă odată în jurul lui Yvonnet care rămăsese ca o statuie ecvestră, privindu-l cu un zîmbet de satisfacţie cum îşi execută turneul.

După al treilea tur, Pilletrousse se opri şi, cu un plescăit din limbă prin care îşi exprima admiraţia, exclamă :

— Drace ! dar straşnic cal, şi care face cel puţin patruzeci de scuzi de aur ! De unde naiba l-ai furat ?

— Sst ! făcu Yvonnet, vorbește cu respect de animal ; este din grajdurile Maiestății-Sale și nu-l am decît cu împrumut.

— Păcat ! zise Pilletrousse.

— Și de ce, mă rog ?

— Pentru că aveam un cumpărător.

— A ! exclamă Yvonnet ; și cine-i cumpărătorul acela ?

— Eu, răsună o voce în spatele lui Yvonnet.

Yvonnet se întoarse și aruncă o privire iute asupra celui ce se prezenta cu monosilaba aceea trufașă care, o sută de ani mai tîrziu, avea să asigure succesul tragediei Medea.

Amatorul calului era un tînăr de vreo douăzeci și trei, douăzeci și patru de ani, ușor înarmat, cum aveau obicelul să umble oștenii cînd se aflau în tabără.

Yvonnet n-avu nevoie să-și arunce decît o clipă privirea asupra umerilor lați, a capului încadrat de plete și barbă roșii, a ochilor albaștri deschiși plini de încăpățînare și de cruzime, ca să recunoască imediat pe cel ce-i adresase cuvîntul.

— Domnul meu, zise el, ați auzit ce-am spus : calul aparține într-adevăr Maiestății-Sale regelui Franței, care a binevoit să mi-l împrumute pentru a reveni în tabără. Dacă îl cere, se cuvine să i-l înapoiez ; dacă mi-l lasă, este la dispoziția domniei tale, prețul, bineînțeles, fiind dinainte discutat și stabilit între noi.

— Așa înțeleg și eu, răspunse gentilomul ; deci păstrează-mi-l ; sînt bogat și om de înțeles.

Yvonnet făcu un salut.

— De altfel, urmă gentilomul, nu-i singura afacere care vreau s-o discut cu voi.

Yvonnet și Pilletrousse salutară împreună.

— Cîți sînteți în banda voastră ?

— În trupa noastră, vreți să spuneți domnul meu, răspunse Yvonnet puțin jignit de expresie.

— În trupa voastră, dacă asta vă face plăcere.

— Dacă, în lipsa mea, nu s-a întîmplat o nenorocire vreunuia din camarazii mei, răspunse Yvonnet întorcîndu-se întrebător spre Pilletrousse, sîntem nouă.

Cu o privire Pilletrousse îl liniști pe Yvonnet, presupunînd că Yvonnet ar fi fost îngrijorat.

— Și nouă viteji ? întrebă gentilomul.

Yvonnet zîmbi.

Pilletrousse ridică din umeri.

— De fapt aveți acolo o faimoasă mostră, spuse gentilomul arătînd spre Frantz și Heinrich, dacă cei doi viteji fac parte din trupă.

— Fac parte, răspunse laconic Pilletrousse.

— Atunci, vom putea discuta...

— Scuzați, zise Yvonnet, dar noi aparținem domnului amiral.

— În afară de două zile pe săptămînă cînd putem lucra pe cont propriu, observă Pilletrousse. Procope a introdus această clauză în convenție, prevăzînd două cazuri : primul, cînd am vrea să întreprindem ceva pentru noi înșine ; al doilea, cînd vreun onorabil gentilom ne-ar face o propunere de felul aceleia pe care domnul pare dispus să ne-o facă.

— Nu-i vorba decît de o zi, ori de o noapte, așa că se potrivește de minune ! Dar, în caz că am nevoie, unde vă pot găsi ?

— La Saint-Quentin, probabil, răspunse Yvonnet ; eu personal știu că voi fi acolo chiar astăzi.

— Și doi de-ai noștri, urmă Pilletrousse, Lactance și Malemort, sînt deja acolo. Cît despre restul trupei...

— Cît despre restul trupei, repetă Yvonnet, nu poate întîrzia să ne urmeze, deoarece domnul amiral, după cum l-am auzit chiar pe el spunînd, trebuie să sosească acolo peste două, trei zile.

— Bine ! zise gentilomul. Va să zică la Saint-Quentin, viteji mei !

— La Saint-Quentin, domnule !

Necunoscutul dădu ușor din cap și se îndepărtă.

Yvonnet îl urmări din ochi pînă se pierdu în mulțime ; apoi, chemînd ordonanța ce îi servea pe cei nouă asociați și care în schimbul serviciului primea de la comunitate hrană pămîntească și spirituală, îi aruncă frîiele calului.

Primul impuls al lui Yvonnet fusese să se apropie de Pilletrousse pentru a-i împărtăși amintirile sale în le-

gătură cu necunoscutul ; dar, fără îndoială, gîndindu-se că Pilletrousse era făcut dintr-un material prea grosolan ca să i se încredințeze o taină atît de importantă, își înghiți cuvintele care îi veniseră pe buze și se prefăcu că-și concentrează toată atenția asupra isprăvii ce-o săvîrșeau Heinrich și Frantz Scharfenstein.

Heinrich și Frantz după ce aduseseră, cum am mai spus, boul îndărătnic pînă în mijlocul taberei cu ajutorul unei cîști de căruță petrecută printre cele patru picioare legate, îl depuseseră gîfîind și cu ochii injectați în fața cortului lor.

Apoi Heinric intrase în cort după ghioaga lui, pe care însă cu greu o putu găsi căci Fracasso, apucat de o inspirație poetică și întinzîndu-se pe o saltea ca să poată visa în voie, și-o pusese sub cap, drept pernă.

Ghioaga, rudimentară ca formă și modestă ca material, era pur și simplu o ghiulea de douăsprezece, fixată de o bară de fier ; împreună cu o spadă uriașă pentru două mîini, era arma obișnuită a celor doi Scharfenstein.

Heinrich izbutise s-o găsească pînă la urmă și cu toate gemetele lui Fracasso, pe care îl deranja tocmai în cele mai înflăcărate clipe ale creației sale, o trăsese de sub capul poetului și se întorsese la Frantz care îl aștepta.

Abia apucă Frantz să dezlege picioarele dinainte ale boului, că vita făcînd imediat o sforțare se sculă pe jumătate. Heinrich profită de acel moment ; ridicînd ghioaga și, dînd-o pe spate de-i ajunse aproape de șale, o repezi din toate puterile între coarnele boului.

Animalul, se opri brusc din mugetul pe care începuse a-l scoate și căzu ca trăsnit.

Pilletrousse ce pîndea momentul acela cu ochi ageri, ca un cîine în arest, se repezi la boul doborît și-i deschise artera de la git. Apoi îl despică de la buza de jos pînă la coadă, și începu să-l taie în bucăți.

Pilletrousse era măcelarul asociației ; Heinrich și Frantz se ocupau cu aprovizionarea, cumpărînd și omorînd animalul ; Pilletrousse îl jupuia, îl tăia bucăți, punea deoparte pentru asociație partea cea mai bună, apoi pe un fel de tejghea așezată la cîțiva pași de cortul lor

expunea, aranjate cu toată arta ce-l caracteriza, diferitele bucăți de care n-aveau nevoie.

Dar Pilletrousse se pricepea să decupeze cu atîta meșteșug și era așa de iscusit negustor, încît rar se întîmpla ca după ce punea deoparte provizia asociației pe două, trei zile, să nu scoată din cele trei sferturi ce rămîneau din animal vreun scud, doi mai mult decît îl costase.

Din astfel de treburi reieșea un cîștig pentru asociație care, după cum se vede, nu făcea afaceri proaste, dacă fiecare dădea o mînă de ajutor, așa cum am văzut mai înainte.

Tăierea cărnii se isprăvise și tocmai începuse vînzarea la licitație, cînd un călăreț apăru în mijlocul acestei îmbulzeli din fața tejghelii meșterului Pilletrousse, unde fiecare, după punga sa, cumpăra de la mușchi pînă la mărunțaie.

Cavalerul era Théligny care avînd la el scrisorile domnului amiral către primar, guvernatorul orașului și Jean Pauquet sindicul tesătorilor, venea să-și caute scutierul, pe Yvonnet.

Mai aducea și vestea că de îndată ce domnul amiral va aduna în jurul lui toate trupele pe care le aștepta și se va sfătui cu unchiul său, domnul conetabil, va pleca însoțit de cinci, șase sute de oameni spre Saint-Quentin.

Maldent, Procope, Fracasso, Pilletrousse și cei doi Scharfenstein vor face parte din garnizoană și vor găsi în oraș pe Malemort și Lactance care se aflau acolo, iar Yvonnet ce trebuia să plece cu domnul de Théligny va sosi și el în două, trei ore.

Despărțirea fu scurtă : Francasso, cu sonetul încă neterminat străduindu-se zadarnic să găsească o rimă la verbul a pierde ; cei doi Scharfenstein care țineau mult la Yvonnet fiind din fire puțin expansivi și, în sfîrșit, Pilletrousse, aflîndu-se așa de ocupat cu vînzarea cărnii, încît strîngînd mîna tînărului îi spusese doar atît :

— Cearcă să-ți rămînă calul !

VI

SAINT-QUENTIN

După cum spusese Yvonnet conetabilului, Saint-Quentin se află la șase leghe depărtare de la Fère.

Cai făcuseră un drum destul de lung din seara precedentă, fără altă oprire decît o oră la Noyon. E adevărat că se odihniseră două ceasuri, dar cum nimic deosebit nu grăbea pe călăreți, decît doar dorința lui Yvonnet de a revedea pe Gudule, le trebuiră aproape trei ore ca să facă cele șase leghe ce-i despărțea de țința călătoriei.

După ce traversară bulevardul exterior și lăsară la dreapta drumul spre Guise care se bifurcă la o sută de pași de vechiul zid și spuseră la poartă cine sînt, trecînd apoi pe sub bolta ce se afundă sub meterez, cei doi cavaleri ajunseră în cartierul Isle.

— Domnule locotenent, n-ați vrea să-mi îngăduiți o permisie de zece minute ? întrebă Yvonnet, sau poate că vreți să faceți un ocol de cîțiva pași ca să aflați ce mai e nou în oraș ?

— Ha ! ha ! făcu Théligny rizînd, mi se pare că ne aflăm pe aproape de locuința domnișoarei Gudule ?

— Chiar așa, domnule locotenent, spuse Yvonnet.

— N-ar fi indiscret ?... întrebă Théligny.

— Nicidecum ! Ziua sînt față de domnișoara Gudule o simplă cunoștință care schimbă cu ea un bună-ziua și cîteva cuvinte. Am avut totdeauna ca principiu să nu stric reputația fetelor frumoase.

Și, luînd-o la dreapta, înaintă pe o ulicioară mărginită de o parte cu un zid lung de grădină și de cealaltă de mai multe case, dintre care una singură avea o fereastră împodobită cu zorele și condurași.

Ridicîndu-se în scări, Yvonnet ajungea numai bine la fereastra sub care se afla înfiptă o bornă ce oferea pietonilor, cu intenții amoroase sau de afaceri, aceeași înlesnire pe care o avea Yvonnet călare.

În clipa cînd tînărul ajunse sub fereastră, aceasta se deschise ca prin farmec și un cap drăgălaș, îmbujorat de bucurie, apăru în mijlocul florilor.

— Ah ! tu ești, Gudule ! zise Yvonnet. Cum de-ai ghicit că sosesc ?

— N-am ghicit ; mă aflam la cealaltă fereastră de unde pot vedea, pe deasupra zidului, drumul spre la Fère. Am zărit în depărtare doi cavaleri și cu toate că nu prea credeam că ai putea fi unul din ei, n-am putut să-mi întorc privirile de la cei doi călători. Dar în timp ce te apropiai, te-am recunoscut. Atunci am alergat aici tremurînd de frică, căci mă temeam să nu treci fără să te oprești, mai întîi fiindcă nu erai singur și apoi, mi-era frică să nu te fi îmbogățit, văzîndu-te cît de semeț și de frumos ești.

— Persoana pe care am cinstea s-o însoțesc, draga mea Gudule, și care mi-a permis să stau de vorbă cu tine o clipă, este domnul de Théligny, locotenentul meu, care vrea să-ți pună, ca și mine, cîteva întrebări despre situația din oraș.

Gudule aruncă o privire timidă locotenentului care-i adresă un salut prietenos, la care fata îi răspunse cu voce mișcată : „Dumnezeu să vă aibă în pază, monseniore !"

— Cît despre costumul cu care mă vezi îmbrăcat, Gudule, urmă Yvonnet, îl datorez mărinimiei regelui care, aflînd că am fericirea să te cunosc, a binevoit chiar să mă însărcineze să-ți predau din partea sa această cruce frumoasă de aur.

Și, în același timp, scoțînd crucea din buzunar o întinse Gudulei care, ezitînd s-o ia, exclamă :

— Ce vorbe sînt astea, Yvonnet ! cum poți să-ți bați joc de o biată fată ?

— Nici prin gînd nu-mi trece să glumesc, Gudule, răspunse Yvonnet ; uite, domnul locotenent îți va confirma că nu-ți spun decît adevărul.

— Așa este, frumoasă copilă, zise Théligny, mă aflam de față cînd regele l-a însărcinat pe Yvonnet să-ți facă darul acesta.

— Nici prin gînd nu-mi trece să glumesc, Gudule.

— De ieri, Gudule, și de ieri regele te cunoaște pe tine ca și pe cinstitul tău unchi, Jean Pauquet, căruia locotenentul meu îi aduce o scrisoare din partea domnului amiral.

Locotenentul făcu din nou un semn afirmativ și Gudule, care ezitase la început, cum am mai spus, întinse printre flori o mînă ce tremura puțin și pe care Yvonnet o sărută dîndu-i crucea.

— Și acum, dragă domnule Yvonnet, spuse Théligny apropiindu-se, vrei s-o întrebi pe frumoasa Gudule unde se află unchiul ei și în ce dispoziție îl vom găsi ?

— Unchiul este la primărie, domnule, zise fata neputîndu-și desprinde ochii de la cruce și cred că este hotărît să apere orașul din toate puterile.

— Mulțumesc, fermecătoare copilă ! — Haidem, Yvonnet.

Gudule făcu un mic semn de rugăminte, înroșindu-se pînă în albul ochilor :

— Atunci, domnule, se adresă ea lui Théligny, dacă tata mă întreabă de unde am crucea...

— Poți să-i spui că ți-a trimis-o Maiestatea-Sa, răspunse rizînd tînărul ofițer care înțelese teama fetei ; ți-a fost dăruită de rege drept recompensă pentru serviciile aduse și pe care le va mai aduce fără îndoială unchiul tău Jean și tatăl tău Guillaume. În sfîrșit, dacă nu vrei cumva să pomenești de domnul Yvonnet, poți să adaugi cu cu, Théligny, locotenent din compania Delfinului, ți-am predat crucea.

— Vai ! mulțumesc ! mulțumesc ! exclamă Gudule, bătînd din palme de bucurie ; altfel n-aș fi îndrăznit s-o port !

Apoi, repede, în șoaptă lui Yvonnet :

— Cînd te mai văd ? îl întrebă.

— Cînd eram la trei, patru leghe de tine, Gudule, mă vedeai în fiecare noapte ; poți să-ți închipui, că acum cînd locuiesc în același oraș...

— Sst ! făcu Gudule.

Apoi și mai încet :

— Vino devreme ! spuse ea ; cred că tata va rămîne toată noaptea la primărie.

Își retrase capul care dispăru îndărătul perdelei de verdeață și flori.

Tinerii o luară pe drumul care trecea între rîul Somme și fîntîna Ferrée. La jumătatea lui lăsară la stînga mănăstirea și biserica Saint-Quentin-en-Isle și trecură pe un prim pod ce ducea la capela unde aveau să fie regăsite rămășițele sfîntului martir, un al doilea pod ce da în trecătoarea Saint-Pierre, în sfîrșit un al treilea, după care ajunseră în fața celor două turnuri ce străjuiau poarta Isle.

Poarta era păzită de un ostaș din regimentul lui Théligny și de un cetățean al orașului.

De data aceasta Théligny n-avu nevoie să spună cine este ; ostenii veni la el ca să-l întrebe de noutăți. Se spunea că inamicul ar fi foarte aproape și compania mică de acolo, o sută cincizeci de oameni, sub comanda unui locotenent secund, era cam izolată în mijlocul acelor cetățeni ce alergau speriați încolo și încoace, ori își pierdeau vremea cu întrunirile la primărie, întruniri unde se discuta mult și se făcea puțină treabă.

Într-adevăr, Saint-Quentin era cuprins de o agitație teribilă. Artera principală — care taie în lung două treimi din oraș și în care se vărsau, ca niște rîuri într-un fluviu, la dreapta, strada Wagner, strada Cordeliers, strada Isserghien, strada Lingière, și la stînga, strada Corbeaux, strada Trule-qui-file și strada Brebis — forfotea de lume ; și îmbulzeala, mai mare încă în strada Sellerie, ajungea în piața mare atît de compactă, încît era ca un zid de nepătruns chiar pentru călăreți.

Este adevărat că atunci cînd Yvonnet punîndu-și toca în vîrful sabiei și înălțîndu-se în scări strigă : „Loc, loc, pentru oamenii domnului amiral !" mulțimea, sperînd că se va anunța sosirea unui ajutor, se înghesui atît de tare în lături, încît izbuti să deschidă celor doi călăreți o cale de la biserica Saint-Jacques pînă la scara de intrare a primăriei, în capul căreia îi aștepta primarul, messire Varlet de Gibercourt.

Cei doi cavaleri soseau tocmai la timp : se ținuse o întrunire și datorită patriotismului locuitorilor, atît de elocvența meșterului Jean Pauquet și a fratelui său Guillaume, se hotărîse în unanimitate că orașul Saint-

Quentin, credincios regelui său şi ocrotit de sfîntu-i patron, se va apăra pînă la ultima suflare.

Ştirea pe care o aducea Théligny de apropiata sosire a amiralului cu întăriri, spori pînă la maximum entuziasmul.

Chiar atunci, pe loc, cetăţenii se organizară în companii, numindu-şi şefii. — Fiecare companie era de cincizeci de oameni.

Primarul deschise arsenalul primăriei care din nefericire era slab înzestrat. Găsiră cincisprezece tunuri, jumătate mijlocii şi jumătate mici, dintre care cîteva în stare destul de proastă şi numai cincisprezece archebuze obişnuite şi douăzeci şi unu cu suport, dar halebarde şi suliţi cîte pofteai!

Jean Pauquet fu numit căpitanul unei companii şi fratele lui, Guillaume Pauquet,locotenentul alteia. După cum se vede, ploua cu onoruri în familie; onoruri însă cam primejdioase.

Totalul trupelor se ridica deci, pentru moment, la o sută douăzeci, sau o sută treizeci de oameni ai companiei Delfinului comandată de Théligny, aproape o sută de oameni ai companiei domnului de Breuil, guvernatorul Saint-Quentin-ului, care sosise de opt zile din Abbeville, în sfîrşit, din două sute de cetăţeni organizaţi în patru companii a cîte cincizeci de oameni fiecare. — Trei dintre companii erau alcătuite din arbalctieri, suliţaşi şi halebardieri, a patra era înarmată cu archebuze.

Deodată, pe neprevăzute, apăru a cincea care, din cauza apariţiei ei neaşteptate şi a elementelor din care era alcătuită, provocă strigăte entuziaste.

Sosea pe strada Croix-Belle-Porte şi era formată dintr-o sută de călugări iacobini înarmaţi toţi cu suliţi ori cu halebarde.

Un om îmbrăcat cu o rasă sub care se zăreau zalele unei platoşe îi conducea cu sabia în mînă.

La strigătele ce izbucneau în calea lor, Yvonnet întoarse capul şi, uitîndu-se atent la căpitanul lor, exclamă:

— Să fiu afurisit, dacă nu-i Lactance!

Într-adevăr era Lactance. Bănuind că lupta va fi grea, se retrăsese la iacobinii din strada Rosiers ca să

se spovedească şi să capete, pe cît era cu putinţă, iertarea păcatelor. Milostivii călugări îl primiseră cu braţele deschise, iar Lactance, în timp ce se spovedea şi se împărtăşea, băgînd de seamă patriotismul ce-i însufleţea, chibzuise că ar fi bine să-l folosească. Drept urmare, le vorbi, ca de o inspiraţie de la Cel-de-Sus, de ideea ce-i venise să-i organizeze în companie militară; călugării acceptară. Lactance căpătase învoire de la stareţ să ia o oră de la utrenie şi o jumătate de oră de la vecernic ca să facă instrucţie, aşa că după trei zile, socotindu-şi oamenii îndeajuns de instruiţi în manevrele militare, îi scosese din mănăstire şi, cum am spus, îi aducea în entuziastele aclamaţii ale mulţimii în piaţa Primăriei.

Saint-Quentin se putea bizui, deocamdată, pe o sută douăzeci de oameni din compania Delfinului, pe o sută de oameni din compania guvernatorului oraşului, pe două sute de cetăţeni şi pe o sută de călugări iacobini. În total cinci sute douăzeci de combatanţi.

De-abia sfîrşiseră primarul, guvernatorul oraşului şi ceilalţi demnitari de făcut socoteala forţelor, că strigăte puternice se auziră dinspre metereze şi se văzu venind, de pe strada Orfevrerie şi de pe strada Saint-André, oameni ce ridicau cu disperare braţele spre cer.

Se puseră întrebări, se cerură lămuriri, explicaţii. Văzuseră venind în goană, pe cîmpia ce se întindea între Homblières şi Mesnil-Saint-Laurent, o droaie de ţărani ce alergau de-a dreptul prin holde, dînd semne vădite de mare spaimă, pe cît se putea observa la depărtarea la care erau încă de oraş.

Imediat se dădu ordin ca porţile să fie închise şi să se pregătească apărarea pe metereze.

Lactance, care în mijlocul primejdiei îşi păstra sîngele rece al unui adevărat creştin, porunci numaidecît iacobinilor lui să se înhame la tunuri şi să ducă opt pe zidul dintre poarta Isle şi turnul Dameuse, două pe zidul de la Vieux-Marché, trei între turnul cel mare şi poarta secretă de la podul mic şi două pe zidul vechi din cartierul Isle.

Théligny şi Yvonnet, care erau călări şi îşi dădeau seama că, în ciuda goanei nebuneşti pornită din seara precedentă, caii aveau încă picioare bune şi destulă re-

zistență, ieșiră pe poarta Rémicourt, traversară rîul prin vad și porniră la galop pe cîmpie ca să afle ce pricinuia fuga acelei populații.

Primul individ pe care îl întîlniră își ținea nasul și o parte din obraz cu mîna dreaptă, cercînd astfel să-și păstreze, de bine de rău, cele două obiecte prețioase la locul lor, în timp ce cu mîna stîngă făcea semne disperate lui Yvonnet.

Yvonnet se îndreptă spre el și recunoscu pe Malemort.

— Hei ! urlă acesta din răsputeri, la arme ! la arme !

Yvonnet își zori calul și, văzîndu-și asociatul plin de sînge, sări jos și cercetă rana.

Era înfricoșătoare din punctul de vedere al ravagiilor ce le-ar fi pricinuit unei fețe neatinse ; dar cea a lui Malemort era în așa hal brăzdată de cicatrice în toate sensurile,că asta nu însemna decît o tăietură în plus și atît.

Yvonnet își împături batista în patru, făcu o gaură la mijloc prin care să poată trece nasul lui Malemort, după care, întinzînd rănitul la pămînt și sprijinindu-i capul de genunchii lui, îl bandajă fața tot atît de repede și îndemînatec ca cel mai priceput chirurg.

În acest timp Théligny adună informații.

Iată ce se întîmplase :

Dimineață, inamicul apăruse în apropiere de Origny-Sainte-Benoite. Malemort, care se afla acolo, mirosind cu instinctu-i obișnuit că din acea parte aveau să vină atacurile, îi îndemnase pe locuitori să se apere. Drept urmare, se retrăseseră în castel cu toate armele și munițiile pe care reușiseră să le adune. Acolo puteră rezista aproape patru ore. Dar fiind atacat de toată avangarda spaniolă, castelul fusese luat cu asalt. Malemort făcuse minuni de vitejie, totuși trebuise să se hotărască la o retragere. Urmărît prea îndeaproape de trei sau patru spanioli, se întorsese, ucise pe unul împungîndu-l cu sabia și pe al doilea cu o lovitură de tăiuș ; dar pe cînd ataca pe al treilea, un al patrulea, dîndu-i o lovitură de revers, îi tăiase obrazul puțin mai jos de ochi. Atunci Malemort, înțelegînd că-i era cu neputință să se apere cu o rană ce-l orbea, scoase un strigăt puternic și își dăduse drumul pe spate, ca și cum ar fi fost ucis pe

loc. Spaniolii îl scotociseră și după ce îi luaseră cei cîțiva bănuți de aramă pe care-i avea, plecaseră să-și găsească tovarășii ocupați cu o jefuială mai profitabilă. Atunci Malemort se ridicase, își așezase nasul și obrazul în poziția lor naturală și ținîndu-le cît putea mai bine cu mîna, o luase la fugă spre oraș ca să dea alarma. Iată de ce Malemort, care era deobicei primul la atac și ultimul la retragere, se afla de data asta, împotriva obiceiurilor sale, în fruntea fugarilor.

Théligny și Yvonnetaflaseră ce voiau să afle. Yvonnet îl luă pe Malemort pe crupa calului și toți trei se întoarseră în oraș strigînd : „La arme !"

Tot orașul îi aștepta. Cît ai clipi se află că dușmanul nu era decît la patru, cinci leghe depărtare, dar îndîrjirea era așa de mare încît vestea, în loc să-i descurajeze, îi exaltă.

Din fericire pentru cei o sută de oameni aduși de domnul de Breuil, se aflau patruzeci de tunuri ; fură împărțiți la cele cincisprezece tunuri pe care frații Iacobini le țîrîseră pe parapete. Lipseau cîte trei servanți de tun ; călugării se oferiră să completeze bateriile și fură acceptați. După o oră de instrucție ai fi spus că nu făcuseră altceva toată viața lor.

Era și timpul, căci după o oră începură a se zări primele coloane spaniole.

Sfatul orașului hotărî să trimită un curier amiralului, ca să-l informeze de situație ; dar cine ar fi vrut să părăsească orașul în momentul primejdiei ?

Yvonnet propuse pe Malemort.

Malemort protestă cu vehemență : de cînd fusese pansat, spunea el, se simțea mai vesel ca înainte. De cincisprezece luni nu se mai bătuse și sîngele îl înăbușea ; puținul pe care-l pierduse îl ușurase mult.

Dar Yvonnet îi atrase atenția că i se va da un cal ; că va putea păstra calul ; că în trei, patru zile se va întoarce în oraș cu trupele domnului amiral și că, datorită acestui cal, va putea în atacurile viitoare să ajungă mult mai departe decît pedestrașii.

Acest ultim argument îl convinse pe Malemort.

De altfel, mai adăugăm că Yvonnet avea asupra-i influența pe care o exercită întotdeauna oamenii mai delicați și mai nervoși asupra celor tari.

Malemort încălecă și porni în galop spre la Fère.

Puteau fi liniștiți; după iuțeala cu care își mîna calul, domnul amiral avea să fie înștiințat în mai puțin de o oră și jumătate.

Între timp deschiseseră porțile ca să primească pe bieții locuitori din Origny-Sainte-Benoîte, și toți cetățenii orașului se grăbeau să le ofere ospitalitate. Apoi fuseseră trimiși oameni în toate satele învecinate, la Harly, Rémicourt, Chapelle, Rocourt și Abbiette, ca să rechiziționeze toată făina și grînele pe care le vor putea găsi.

Inamicul înainta pe un front foarte larg și cu o adîncime care arăta că vor avea de-a face cu întreaga armată spaniolă, germană și valonă, adică cincizeci, șaizeci de mii de oameni.

Ca atunci cînd lava coboară din craterul Vezuviului și al Etnei, iar casele se prăbușesc și copacii se aprind înainte chiar de a fi atinși de torentul fierbinte la fel se vedeau, înaintea acelei linii negre ce avansa, casele luînd foc și satele arzînd.

Întreg orașul privea spectacolul de pe meterezele Rémicourt, de pe terasa bisericii colegiale ce domină orașul, din turnul Saint-Jean, din turnul Roșu și din turnul Apelor, și la fiecare nou pojar ce izbucnea un concert de blesteme se ridica către cer, ca un nor de păsări rău-prevestitoare ce-și luau zborul pentru a se abate asupra dușmanului.

Dar dușmanul înainta mereu, alungînd din cale-i locuitorii, la fel cum spulberă vîntul fumul incendiilor. Un timp porțile orașului rămaseră încă deschise fugarilor; curînd însă trebuiră să se închidă, atît de aproape ajunsese inamicul. Văzură atunci pe bieții țărani din satele aprinse siliți să ocolească orașul și să-și caute adăpost spre Vermond, Pontru și Caulaincourt.

Îndată bătură și tobele.

Era semnalul ca toți acei care nu erau combatanți să părăsească meterezele și turnurile.

În sfîrșit, nu mai rămaseră pe poziție decît luptătorii, tăcuți cum sînt totdeauna oamenii adunați la apropierea primejdiei.

Începea să se observe foarte clar avangarda.

Era alcătuită din călăreți cu pistoale, care, după ce trecură rîul Somme între Rouvroy și Harly, se împrăștiară cu iuțeală de jur împrejurul orașului, ocupînd împrejurimile de la porțile Rémicourt, Saint-Jean și Pontholle.

În spatele călăreților, vreo trei-patru mii de oameni care, după regularitatea marșului se cunoștea că fac parte din vechile bande spaniole ce aveau faima că sînt cele mai bune trupe din lume, treceau la rîndul lor rîul Somme, îndreptîndu-se spre cartierul Isle.

— După cît socot eu, dragă domnule Yvonnet, spuse Théligny, pare-mi-se că muzica va porni dinspre partea unde se află casa drăguței dumitale. Dacă vrei să vezi felul cum se cîntă melodia aceea, vino cu mine.

— Bucuros, domnule locotenent, zise Yvonnet, simțind cum începe a-l furnica prin tot corpul fiorii nervoși care îi el anunțau întotdeauna apropierea luptei.

Și, cu buzele strînse, cu obrazul palid, se îndreptă către poarta Isle, spre care Théligny își conducea cam jumătate din oamenii săi, lăsînd restul să-i ajute pe cetățeni și la nevoie să le dea exemplu.

Vom vedea mai tîrziu că în loc să învețe de la ei, cetățenii dădură soldaților exemplu.

Sosiră în cartierul Isle. Yvonnet o luase cu vreo sută de pași înaintea trupei, așa că avu timp să bată la fereastra domnișoarei Gudule care alergă tremurînd de frică, sfătuind-o să coboare în încăperile de jos, deoarece, foarte probabil, ghiulele nu vor întîrzia să joace popice cu hornurile caselor.

Nici nu isprăvise bine, și ca pentru a-i adeveri vorbele, un glonț mare trecu șuierînd și răsturnă un fronton, ce se făcu țăndări căzînd ca o ploaie de meteoriți în jurul tînărului.

Yvonnet sări din stradă pe bornă, se apucă cu amîndouă mîinile de marginea ferestrei, căută cu buzele printre flori buzele tremurînde ale fetei, o sărută cu multă tandrețe, și-și dădu apoi iar drumul în stradă.

— Dacă mi se întîmplă o nenorocire, Gudule, îl spuse el, să nu mă uiți prea repede, iar dacă mă uiți, să nu fie pentru vreun spaniol, german sau englez!

Și, fără să mai aștepte asigurările fetei că-l va iubi întotdeauna, porni mai departe spre zidul vechi și ajunse în spatele parapetului la cîțiva pași de locul pe care îl escalada de obicei în plimbările-i nocturne.

Cum prevăzuse Théligny care, de altfel, sosea pe cîmpul de luptă în urma scutierului său, acolo între-adevăr începea muzica.

O muzică zgomotoasă ce făcu de multe ori să se aplece capetele celor ce o ascultau; dar încetul cu încetul orășenii, care la început dăduseră prilej de rîs soldaților, se obișnuiră cu ea și, odată obișnuiți, deveniră mai îndîrjiți ca ceilalți.

Spaniolii însă înaintau în rînduri atît de numeroase că pînă la urmă orășenii trebuiră să părăsească bulevardul exterior pe care încercaseră la început să-l apere, dar care neavînd parapet și fiind dominat din toate părțile de înălțimile învecinate, nu avea șanse să fie păstrat. Ocrotiți de cele două tunuri și de archebuzierii de pe zidul vechi, se retraseră în bună rînduială, lăsînd trei oameni uciși, dar luîndu-și răniții.

Yvonnet tîra un spaniol, căruia îi străpunsese trupul cu sabia lui fină și-i lăsase apoi archebuza; dar cum n-avusese vreme să-i ia muntului totodată și cartușele atîrnate la centiron, îl trăgea cu totul după el, sperînd de altfel că truda nu-i va fi zadarnică și că buzunarele vor fi tot atît de bine garnisite ca și centironul.

Speranțele nu-l înșelară: în afară de soldа pe trei luni, distribuită în ajun spaniolilor pentru a le da mai mult curaj, fiecare dintre ei mai jefuise cîte puțin în cele cinci, șase zile de cînd porniseră campania. Nu v-am putea spune dacă spaniolul lui Yvonnet prădase mai mult ori mai puțin decît ceilalți; dar, după vizitarea buzunarelor, Yvonnet păru foarte satisfăcut de ce găsise în ele.

În urma oștenilor lui Théligny și-a cetățenilor orașului, cei doi comandanți spanioli, Julien Romeron și Carondelet puseră stăpînire pe bulevarul exterior și ocupară toate casele din marginea șoselei Guise și a șoselei la Fère, ce formau așa-zisul cartier de sus; dar cînd

voiră să traverseze spațiul ce despărțea bulevardul exterior de zidul vechi, fură primiți cu o ploaie de gloanțe atît de violentă că trebuiră să se retragă din nou în case, urmînd a trage de la ferestre, pînă cînd întunericul, lăsîndu-se de tot, puse capăt luptei.

De abia la acea oră Yvonnet socoti că-i este îngăduit să întoarcă capul. Atunci, la zece pași în urmă, abia depășind povîrnișul meterezului, zări căpușorul palid al unei drăgălașe fete care sub-pretextul că vrea să știe dacă tatăl ei era acolo intrase, cu toată opreliștea, în zona de luptă.

Își întoarse privirea de la față spre locotenentul său.

— Dragă domnule Yvonnet, îi spuse acesta, cum se împlinesc aproape două zile și două nopți de cînd ești în campanie, trebuie să fii obosit; mai poți lăsa și altora grija de a veghea pe meterez și dumneata cearcă să-ți găsești pînă mîine un loc de odihnă bun și plăcut. Mă vei găsi acolo unde se va da lupta.

Yvonnet n-așteptă să i se spună de două ori; salută pe locotenent, aruncă o privire spre partea unde se afla Gudule și, părînd că n-o bagă în seamă, o apucă pe șosea ca și cum se ducea în oraș.

Dar, fără îndoială, din cauza întunecimii se rătăci în cartier, căci zece minute mai tîrziu se afla într-o anumită ulicioară, în fața unei anumite ferestruici, cu un picior pe borna de pe care se puteau face atîtea lucruri.

Ce făcu Yvonnet? Se agăță de două mînuțe albe care ieșiră imediat pe fereastră și-l traseră înăuntru cu atîta ușurință și dexteritate, încît îți puteai ușor da seama că nu făceau exercițiul acela pentru întîia oară.

Întîmplările pe care le-am povestit se petreceau la 2 august 1557.

VII

AMIRALUL ȘI ȚINE CUVÎNTUL

Așa cum era de prevăzut, Malemort străbătuse cu rapiditate cele șase leghe ce separă Saint-Quentin de tabăra din la Fère.

Nici nu se împlinise bine o oră jumătate, că el se şi afla la uşa domnului amiral.

Văzîndu-l pe omul acela ce sosea într-o goană nebunească, cu hainele însîngerate şi faţa ascunsă sub bandaje, era cu neputinţă să-l recunoşti pe Malemort, căci de sub mască nu i se zăreau decît ochii şi gura, în schimb se cunoştea de-o poştă că-i un aducător de veşti proaste.

Fu deci introdus imediat la Coligny.

Amiralul era cu unchiul său, conetabilul, ce abia sosise.

Malemort povesti cucerirea localităţii Origny-Sainte-Benoîte, măcelărirea celor ce încercaseră să apere castelul, incendierea tuturor satelor de pe linia de înaintare a armatelor spaniole, ce lăsa în urmă-i o dîră de foc şi fum.

Într-o clipă unchiul şi nepotul îşi împărţiră rolurile. Coligny cu cinci, şase sute de oameni va pleca imediat să se închidă în Saint-Quentin, unde va rezista pînă la capăt.

Conetabilul cu restul oştenilor din tabără se va duce să se alăture armatei ducelui de Nevers care, avînd numai opt, nouă mii de oameni şi fiind astfel prea slabă ca să atace armata spaniolă ce număra mai mult de cincizeci de mii de luptători, îi da numai circoale, o observa, gata să profite de prima greşeală.

Acea oaste mică manevra la hotarele regiunilor Lyonnars şi Thiérache.

Amiralul porunci să sune imediat trompetele înşeuarea cailor şi să bată tobele plecarea; dar, după sfatul lui Maldent pe care îl alesese călăuză, se hotărî să ia drumul spre Ham, în loc să meargă pe drumul direct. După informaţiile culese se aştepta ca spanioli să atace Saint-Quentinul pe la Rémicourt, cartierul Saint-Jean şi cartierul Isle.

Prin urmare planul lui Coligny va întîmpina rezistenţă pe cele trei laturi.

Singurul drum care, după spusele lui Maldent, mai avea şansă să fie încă liber, era drumul de la Ham la Saint-Quentin, ce străbătea mlaştini cu neputinţă de a fi trecute decît de cunoscătorii anumitor poteci.

Amiralul luă cu el trei cete de pedestraşi.

Aceste cete erau comandate de căpitanii Saint-André, Rambouillet şi Louis Poy.

Dar a treia, sosită din Gasconia în aceeaşi zi, era atît de trudită încît se opri pe drumul dintre la Fère şi Ham.

În momentul cînd conetabilul şi amiralul ieşeau din la Fère, — amiralul plecînd la Ham şi conetabilul conducîndu-l, găsiră în mijlocul drumului, împiedicîndu-le trecerea, un dulău mare, negru, care sfîrşi pe picioarele de dinapoi începu a scoate urlete prelungi. Îl alungară din cale, dar cîinele, după ce se îndepărtă la vreo sută de paşi, se aşeză iar ca întîia oară în mijlocul drumului, scoţînd urlete şi mai sinistre. Alungat din nou, el repetă pentru a treia oară aceeaşi manevră, urlînd din ce în ce mai tare şi mai jalnic.

Atunci conetabilul se uită la domnul de Coligny :

— Ce dracu o fi însemnînd asta, nepoate ? întrebă el.

— Ce să fie, răspunse amiralul, decît o muzică foarte displăcută, domnule ; *şi cred că noi vom juca comedia.*

— Da, *ba poate chiar şi tragedia*, răspunse conetabilul. [1]

Şi după această profeţie, unchiul şi nepotul se îmbrăţişară, amiralul continuîndu-şi drumul spre Ham, conetabilul întorcîndu-se în la Fère, pe care îl părăsi chiar în acea seară.

La ieşirea din oraş însă, îl aştepta şi pe el o prevestire.

Abia făcuse o leghe pe drumul ce ducea spre Laon, cînd un fel de pelerin purtînd o haină lungă şi o barbă lungă se repezi apucînd frîul calului şi strigîndu-i :

— Montmorency ! Montmorency ! te vestesc că peste trei zile toată faima ta se va preface în pulbere !

— Fie, spuse conetabilul, dar eu te vestesc că mai întîi falca ta se va preface în mii de fărîme !

Şi-i repezi un pumn atît de zdravăn, că bietul profet căzu leşinat într-adevăr sub lovitură cu falca strămutată din loc. [2]

Conetabilul îşi urmă drumul la fel ca amiralul, fiecare ducînd cu sine o prevestire funestă.

Amiralul ajunse la Ham către orele cinci seara.

[1] Memoriile lui Jean de Mergey. (N. A.).
[2] Memoriile lui James Melvile. (N. A.).

Era hotărît să-şi urmeze drumul fără să se oprească pînă la Saint-Quentin. Drept care, după ce lăsă soldaţilor o oră de odihnă, plecă mai departe cu călăreţii lui şi numai două companii de pedestraşi.

La Ham, domnii de Jarnac şi de Luzarches cercetară în fel şi chip să-l reţină, arătîndu-i cît de mare ajutor ar putea aduce în cîmp deschis şi oferindu-se să se închidă ei în locul lui la Saint-Quentin, dar el le răspunse:

— Mai bine să-mi pierd toţi vitejii decît să nu dau ajutorul făgăduit acelor oameni curajoşi ce sînt atît de hotărîţi să-şi apere oraşul!

Şi, cum am spus, plecă fără întîrziere la ora hotărîtă.

La porţile Ham-ului întîlni pe abatele de Saint-Prix, un foarte distins prelat care se numea Jacques de la Motte. Era în acelaşi timp canonic de Saint-Quentin, de Chartres, de Paris şi de Mans; mai conducea, în afară de asta, două stăreţii şi pînă cînd muri fu canonic sub cinci regi, începînd cu Francisc I.

Coligny, bănuind că ilustrul călător venea de la Saint-Quentin, se duse la el; războinicul şi preotul se prezentară unul altuia.

Abatele, cînd începuseră primele lovituri de tun la poarta Isle, părăsise oraşul prin cartierul Ponthoille şi se ducea în mare grabă să informeze pe rege de situaţia în care se afla Saint-Quentinul şi să-i ceară ajutoare. Astfel, după cum prevăzuse amiralul, ultimul drum rămas liber era cel pe care îl urma.

— Domnule abate, zise amiralul către prelat, fiindcă te duci la rege, fii atît de amabil şi spune-i Maiestăţii-Sale că m-ai întîlnit în fruntea unei trupe bune, nădăjduind, de va vrea Dumnezeu, să intru în noaptea asta în Saint-Quentin, unde sper să fiu de mare ajutor.

Şi, salutînd pe abate, îşi continuă drumul.

La o leghe mai departe, începu să zărească fugarii din Origny-Sainte-Benoîte şi din celelalte sate mai apropiate de Saint-Quentin care, nemaiputîndu-se refugia în oraş, fuseseră siliţi să fugă mai departe. Nenorociţii erau sleiţi de puteri, unii abia mai putîndu-se tîri, alţii lungiţi pe sub copaci aproape morţi de foame şi de oboseală.

Amiralul le distribui ceva ajutoare şi îşi continuă drumul.

Mai avea două leghe pînă la Saint-Quentin cînd se lăsă noaptea; dar Maldent era acolo: el răspundea de toţi cei care voiau să-l urmeze şi, în speranţa unei frumoase recompense la capătul drumului, se oferi, ca să dovedească buna-i credinţă, să meargă înaintea calului domnului amiral cu o frînghie legată de gît.

Ceata căpitanului Rambouillet o luă pe drumul indicat, însă căpitanul Saint-André pretinzînd că are o călăuză bună ceru învoială să meargă prin altă parte.

Fiecare risca atît de mult în acele momente, încît amiralul nu îndrăzni să pretindă ca toată lumea să se bizuie, ca el, pe Maldent.

Domnul de Saint-André apucă deci într-o direcţie şi amiralul în alta.

Pe drumul spre Saint-Quentin nu dădură de nici o piedică. Oraşul nu fusese complet încercuit; una din laturi, aceea dinspre cartierul Ponthoille, era rezervată armatei engleze care trebuia să sosească dintr-un moment într-altul şi tocmai către această parte se îndrepta amiralul.

De pe colina Savy, adică la trei sferturi de leghe depărtare de Saint-Quentin, cercetară cu precauţie împrejurimile şi zăriră focurile armatei inamice întinzîndu-se de la capela Epargnemaille pînă la păşunile Gaillard: ai fi spus că fusese lăsat anume un drum pentru mica trupă a amiralului.

Atît de ciudat i se păru acestuia, încît se nelinişti, temîndu-se de vreo capcană.

Procope, pe care frecventele consfătuiri cu Maldent îl obişnuiseră cu dialectul picard, se oferi să se ducă în recunoaştere.

Amiralul primi şi făcu o haltă ca să-l aştepte.

După trei sferturi de oră aventurierul se întoarse; drumul era complet liber şi se putuse apropia atît de mult de ziduri, că văzuse santinela care patrula de la poarta Ponthoille pînă la turnul din faţa păşunilor Oisons.

Atunci, peste micul braţ de rîu ce curgea în vremea aceea pe lîngă zid, Procope fluierase pe santinelă, care se oprise, cercînd să străpungă întunericul cu privirea.

Procope fluierase încă o dată şi asigurîndu-se că fusese văzut, vesti cu voce scăzută apropierea domnului amiral.

In felul acesta postul de la poarta Ponthoille va fi prevenit şi amiralul va putea intra înăuntru imediat ce va ajunge.

Coligny îl lăudă pe Procope pentru inteligenţa lui, aprobă tot ce făcuse şi, mai liniştit, porni la drum călăuzit tot de Maldent.

La treizeci de paşi de poartă un om se ridică dintr-un şanţ. Ţinea un pistol în mînă, gata să tragă dacă trupa care se apropia în loc să fie prietenii aşteptaţi ar fi fost o trupă inamică.

Se vedea pe metereze ca o umbră mai deasă : o sută de oameni fuseseră chemaţi în acel punct pentru cazul cînd destăinuirile lui Procope către santinelă ar fi ascuns vreo surpriză.

Omul cu pistolul, care ţîşnise ca să zicem aşa din şanţ, era locotenentul Théligny.

— Franţa şi Théligny ! rosti el înaintînd.

— Franţa şi Coligny ! răspunse amiralul.

Astfel se recunoscură ; era într-adevăr ajutorul promis care sosise şi porţile se deschiseră.

Amiralul şi cei o sută douăzeci de oameni intrară.

Imediat se zvoni în tot oraşul sosirea lor şi locuitorii ieşiră pe jumătate îmbrăcaţi din case, scoţînd strigăte de bucurie. Mulţi voiau să facă mare iluminaţie ; cîţiva chiar începuseră. Dar amiralul porunci să se facă tăcere şi să se stingă luminile.

Se temea ca armata duşmană să nu prindă de veste şi să sporească supravegherea. De altfel, Saint-André şi trupa lui nu sosiseră încă.

Se făcuse orele trei dimineaţa şi încă nu se ştia nimic de ei.

Atunci, cum nu mai era mult pînă la revărsatul zorilor şi era pericol ca trupa să dea peste vreun grup de spanioli, Lactance se prezentă cu vreo şase, opt iacobini de ai lui.

Cuviosii călugări, pe care haina îi punea la adăpostul oricărei bănuieli, se ofereau să se împrăştie în cîmpie pe o lăţime de o leghe, două şi să aducă compania rătăcită.

Propunerea lor fu primită, aşa că plecară, unii prin poarta Ponthoille, alţii prin portiţa Sainte-Catherine.

Între orele patru şi cinci dimineaţa apăru o primă trupă de şaizeci de oameni condusă de doi călugări iacobini.

Apoi, pe la şase, sosi încă o trupă de cincizeci, şaizeci de soldaţi conduşi de asemeni de un călugăr.

Căpitanul Saint-André se afla cu a doua trupă.

Călăuza lor se rătăcise, rătăcindu-i şi pe ei.

Ceilalţi călugări se înapoiară pe rînd şi Dumnezeu care-i ocrotea îngădui ca de aşădată nici unuia să nu i se întîmple vreo nenorocire.

Îndată cum intrară ultimii oameni în oraş, Coligny făcu apelul.

Se constată că, datorită lui, garnizoana se întărise cu două sute cincizeci de oameni. Din punct de vedere numeric ajutorul era destul de slab, dar prezenţa celui care-l aducea dînd curaj şi celor mai timizi, ridicase extraordinar moralul tuturor.

Théligny, primarul şi guvernatorul oraşului dădură amiralului un raport exact despre cele petrecute în ajun. Mai convins ca întotdeauna că trebuia să apere cartierul Isle cu orice preţ, Coligny se îndreptă mai întîi într-acolo. De pe înălţimea vechiului zid, în mijlocul gloanţelor ce şuierau în juru-i, hotărî ca îndată ce se va înnopta, chiar în seara aceea, să facă o ieşire ca să incendieze casele vecine, dinăuntrul cărora spaniolii ameninţau necontenit pe soldaţii ce păzeau zidurile. Dacă izbuteau şi luau înapoi asediatorilor bulevardul pe care îl ocupaseră cu o zi înainte, s-ar fi putut săpa atunci o tranşee în faţa zidului vechi care să-l protejeze şi să pună la adăpost de focul duşmanilor tranşeele zidite dintre cele două bastioane.

Pînă atunci, ca să concentreze în acel punct toate mijloacele posibile de apărare, amiralul dădu ordin să se facă la fiecare capăt al meterezului cîte o deschizătură în care se aşezară două tunuri.

Apoi, odată luate aceste prime măsuri de urgenţă, Coligny se gîndi că sosise timpul să cerceteze calitatea şi cantitatea inamicilor cu care avea să se măsoare.

De altfel, după drapelele corturilor era uşor să se recunoască naţiunea căreia aparţineau soldaţii şi pe prinţii ce îi comandau.

Din locul unde se afla, adică din unghiul cel mai avansat al zidului vechi, amiralul zărea la dreapta sa trei tabere perfect distincte, așezate fiecare pe cîte o colină.

Cea mai îndepărtată era o contelui de Schwartzburg.

Tabăra de la mijloc era o contelui de Egmond și a contelui de Horn, cei doi nedespărțiți pe care nici moartea nu i-a putut separa.

Cea mai apropiată tabără era a lui Emmanuel-Philibert.

Chiar în fața lui, amiralul avea trupele spaniole, împotriva cărora se dăduse lupta din ajun și care erau conduse de don Julien Romeron și de căpitanul Carondelet.

În sfîrșit, la stînga se vedea punctul cel mai avansat al taberii principale.

Acea tabără, ce se întindea aproape pe-o jumătate de leghe și unde mai tîrziu ducele de Savoia veni să-și așeze corturile, era aproape în întregime mărginită de rîul Somme, care formează un semicerc de la izvoare pînă cînd ajunge între Saint-Quentin și cartierul Isle.

Era așezată de-a lungul unei laturi a zidului, de la rîu pînă la cartierul Saint-Jean.

În această tabără își aveau cvartirele feldmareșalul de Binincourt, margravul de Berg, margravul de Valle, ducele de Saimona, contele de Schwartzburg, contele de Mansfeld, Bernard de Mendoza, Ferdinand de Gonzague, episcopul de Arras, contele de Feria, contele Rinago, mareșalul de Carcheris, ducele Eric de Brunswick, ducele Ernest de Brunswick, don Juan Manrique, monseniorul de Bossu, monseniorul de Berlaimont, contele de Mégue, seniorul Lazori de Schwendy; în sfîrșit, cvartirul cavaleriei grele, cvartirul halebardierilor și cvartirul răzvrătiților.[1]

De la turnul Saint-Jean pînă la turnul cel mare, adică în partea opusă cartierului Isle, se întindea tabăra flamandă și era așezată o baterie de tunuri atît de cumplită, că din ziua aceea, drumului de unde trăgea i-a rămas numele de ulița Iadului.

[1] Mercenari, nemulțumiți din diferite pricini, ce formau un corp aparte.

În sfîrșit, mai rămînea latura orașului ce se întinde de la Pontholle de Tourival care, cum am mai spus, rămăsese complet neocupată în așteptarea armatei engleze, căreia i se păstrase acea poziție.

După ce amiralul termină acest fel de trecere în revistă pregătitoare, se întoarse la primărie. Acolo dădu ordin să i se dea o listă a tuturor oamenilor valizi; să se caute toate armele ce se mai puteau găsi prin oraș; să se deschidă un registru de înscriere pentru lucrătorii bărbați și femei care ar vrea să participe la întăriturî; să se facă o percheziție în scopul de a aduna toate uneltele, coșurile de spate, lopețile, panerele, tîrnăcoapele, sapele și cazmalele; să se facă o socoteală a tuturor grînelor, făinii, vinului, vitelor și proviziilor de toate soiurile ce se aflau atît în magaziile publice, cît și în casele particulare, ca să se raționalizeze consumul și să se evite jaful. În sfîrșit, ceru un raport exact nu numai despre situația artileriei, ci și de cantitatea de pulbere, de ghiulele și a numărului de servanți de la tunuri.

În inspecția pe care o făcuse, amiralul nu văzuse decît două mori: una de vînt în capătul străzii Billon, lîngă turnul Roșu și una de apă pe Somme, în cartierul de jos din Isle. Nu erau deajuns acele două instalații ca să macine grîul necesar consumului unui oraș de douăzeci de mii de suflete.

Își arătă îngrijorarea.

Dar, numaidecît, consilierii comunali îl liniștiră lămurindu-l că în oraș s-ar găsi pînă la cincisprezece, șaisprezece mori de mînă, care pot funcționa cu ajutorul cailor și că, dacă vor merge fără oprire, vor asigura alimentarea orașului și a garnizoanei.

Apoi Coligny organiză găzduirea companiilor, hotărînd împărțirea orașului în patru cartiere, dar subîmpărțind cele patru cartiere în șaisprezece părți, supravegheate de șaisprezece cetățeni și șaisprezece ofițeri, astfel ca toate hotărîrile să se ia de comun acord. Armata fu repartizată la apărarea zidurilor împreună cu miliția cetățenească, fiecare avînd de apărat cartierul respectiv. Se formă un consiliu municipal permanent pentru a fi gata să facă fără întîrziere orice rechiziție necesară.

Amiralul prezentă apoi conducerii oraşului pe gentilomii care formau ceea ce s-ar numi astăzi statul său major şi care trebuiau să fie mediatorii săi pe lîngă dregători.

Pe lîngă asta, şi în afară de ofiţerii săi, mai numi pe căpitanul Languetot intendent-şef al artileriei, cu zece oşteni la dispoziţie, ce aveau misiunea să verifice zilnic cantitatea de praf de puşcă folosită de tunari şi fiind mai cu seamă însărcinat să vegheze ca preţioasa pulbere să fie la adăpost de orice pericol.

Cercetînd zidurile, Coligny observase în apropiere de poarta Saint-Jean, la o depărtare cel mult de o sută de paşi de zid, o mulţime de grădini pline de pomi fructiferi împrejmuite cu garduri înalte şi stufoase de mărăcini; gardurile şi pomii aceia ofereau inamicului un adăpost care i-ar fi îngăduit să se apropie de metereze. Cum livezile aparţineau conducătorilor oraşului, amiralul ceru Sfatului învoirea să le taie, ceea ce i se acordă fără nici o dificultate şi pe loc fură mobilizaţi toţi dulgherii din oraş ca să dea la pămînt toţi arborii şi hăţişurile.

Tot ceea ce doborau era destinat la facerea fascinelor.

După ce văzu că întreaga adunare, nobili, cetăţeni şi militari, era la fel de însufleţită, dacă nu de acelaşi entuziasm cel puţin de aceeaşi energie, Coligny se retrase în casa guvernatorului, unde avea întîlnire cu ofiţerii tuturor companiilor. Acea casă se afla pe strada de la Monnaie, între la Templerie şi Jacobini.

Acolo, ofiţerii fură puşi la curent cu tot ce se făcuse. Amiralul le vorbi despre moralul ridicat al locuitorilor oraşului şi hotărîrea lor de a se apăra cu orice preţ pînă la capăt, îndemnîndu-i să se poarte cît mai blînd cu ei în acea gravă situaţie, pentru a păstra astfel buna înţelegere între cele două puteri ce cad de acord atît de greu şi de rar, armata şi burghezia.

Pe lîngă asta, fiecare căpitan trebui să dea pe loc situaţia companiei sale, ca amiralul să ştie cu precizie cîţi oameni dispune şi cîrfa gurilor pe care le avea de hrănit.

În sfîrşit, urcîndu-se cu un inginer pe terasa bisericii Collegiale, îi arătă din acel punct înalt, de unde cuprindeai cu privirea tranşeele din jurul oraşului, gropile ce trebuiau umplute şi movilele ce trebuiau nivelate.

După ce sfîrşi de dat ordinele, rămas singur cu ofiţerul pe care voia să-l trimită la conetabil ca să obţină un ajutor de trupe, cît mai era cu putinţă de-a aproviziona oraşul, hotări că drumul spre Savy, adăpostit de vii şi ieşind lîngă capela Epargnemaille după ce traversează un lanţ de coline, era calea cea mai favorabilă pe unde s-ar putea apropia de oraş trupele.

Într-adevăr, căpitanul Saint-André sosise din partea aceea, în plină zi, fără a fi văzut.

Apoi după ce termină de dat ordine şi dispoziţii, Coligny, amintindu-şi în sfîrşit că era şi el om, se duse să se odihnească cîteva ore.

VIII

CORTUL AVENTURIERILOR

În timp ce toate măsurile acestea de siguranţă erau luate de Coligny, pe umerii căruia apăsa toată răspunderea apărării oraşului şi care fiind acum ceva mai liniştit, cum am spus, de înflăcărarea oştenilor şi curajul cetăţenilor, se dusese în palatul guvernatorului să se odihnească în sfîrşit şi el o clipă, aventurierii noştri, gata şi ei să lupte pentru oraş — căci Coligny îi luase în soldă, cu condiţiile puse de Procope — aventurierii noştri, fără să le pese de nimic, aşteptînd liniştiţi primul semnal al trompetei şi al tobei, îşi aşezaseră cortul la vreo sută de paşi de poarta Isle, stabilindu-şi domiciliul pe un loc viran ce se întindea în faţa mănăstirii Cordeliérilor, începînd din capătul străzii Wager pînă la taluzul zidului.

În urma intrării lui Coligny în Saint-Quentin, se aflau reuniţi cu toţii.

Făceau socotelile.

Yvonnet, ce sta în picioare, tocmai vărsase corect la casă jumătatea sumei obţinută prin dărnicia regelui

Henric al II-lea; Procope, jumătatea onorariilor încasate ca notar; Maldent, jumătate din suma primită cînd fusese călăuză; Malemort, jumătate din gratificația pe care o meritase ducîndu-se, rănit cum era, să-l prevină pe Coligny de sosirea Spaniolilor; Pilletrousse, în sfîrșit, jumătate din ce cîștigase vînzînd carnea boilor aduși de cei doi Scharfenstein.

Cît despre aceștia din urmă, cum nu se dăduse încă nici o luptă, n-aveau nimic de adus comunității și erau ocupați, fără să le pese de viitoarea criză de alimente ce-o va aduce blocada orașului, să frigă restul din sfertul de bou ce le rămăsese din carnea vîndută de Pilletrousse.

Lactance aducea doi saci mari de grîu și un sac de fasole, pe care le oferi comunității în loc de bani, dar trimis aventurierilor noștri de mănăstirea Lacobinilor, a cărei călugări înregimentați aleseseră căpitan, după cum se știe, pe Lactance.

Fracasso continua să caute, fără s-o găsească, rima la verbul *a pierde*.

Sub un fel de hangar înjghebat în pripă, cei doi cai, al lui Yvonnet și-al lui Malemort, își mestecau finul și-și savurau ovăzul.

Sub hangar era așezată o moară portabilă, nu ca să stea în apropierea cailor, ci ca să fie la adăpost; de învîrtitul ei aveau grijă Heinrich și Frantz.

Afacerile bănești ale societății mergeau bine și patruzeci de scuzi de aur, numărați cu grijă de Procope, mai numărați o dată de Maldent și așezați în teancuri de Pilletrousse, erau gata să intre în casa comună.

Dacă asociații mai dura încă un an în asemenea condiții, Procope plănuia să-și cumpere o funcție de notar sau de procuror; Maldent să-și ia o fermuliță pe drumul de la Ham spre la Fère, pe care o cunoștea de mult deoarece, cum am mai spus, era din partea locului; Yvonnet să se însoare cu o moștenitoare bogată, la mina căreia va avea îndoit dreptul atît prin eleganța cît și prin averea sa; Pilletrousse, să preia o măcelărie mare, fie în capitală, fie într-un oraș important din provincie; Fracasso, să-și tipărească poeziile, la fel ca domnul Ronsard ori domnul Jodelle; în sfîrșit, Malemort, să se bată pe cont propriu, cît va avea chef și să scape de

reproșurile prietenilor și a celor în serviciul cărora se înrolă, ce-l țineau veșnic de rău că n-avea de loc grijă de păstrarea persoanei sale.

Cît despre cei doi Scharfenstein, nu-și făceau nici un fel de plan, neavînd nici o idee.

În momentul cînd Maldent isprăvea de verificat numărarea scuzilor și Pilletrousse alinia ultimul teanc, o umbră căzu asupra aventurierilor, vestind că un corp opac se așezase între ei și lumină.

Instinctiv, Procope întinse mîna spre aur, dar Maldent, mai iute, îl acoperi cu pălăria.

Yvonnet se întoarse.

Același tînăr care voise să cumpere calul în tabăra din la Fère, sta în pragul cortului.

Oricît de iute acoperise Maldent banii cu pălăria, necunoscutul îi văzuse și, cu privirea ageră a unui om obișnuit să aprecieze astfel de lucruri, calculase că suma pe care se grăbiseră s-o ascundă de el, putea să se ridice cam la cincizeci de scuzi de aur.

— A! a! exclamă el, se pare că recolta n-a fost proastă!... Am căzut la un moment nepotrivit pentru a vă propune o afacere. O să fiți al naibii de neînduplecați, meșterilor!

— Depinde de gravitatea afacerii, zise Procope.

— Sînt multe feluri de afaceri, completă Maldent.

— Mai sînt șanse de cîștig și în afară de propunerile dumitale? întrebă Pilletrousse.

— Dacă-i vorba și de ceva lovituri de sabie, n-o să ne tîrguim prea mult, zise Malemort.

— Dacă nu-i un atac împotriva vreunei biserici sau mănăstiri, ne vom putea înțelege, spuse Lactance.

— Mai ales dacă va avea loc pe o noapte cu lună, zise Fracasso; eu sînt pentru expedițiile de noapte; sînt singurele poetice și pitorești.

Yvonnet nu spuse nimic; îl cercetă cu ochii pe străin.

Cei doi Scharfenstein erau absorbiți cu frigerea hălcii de carne.

Toate observațiile precedente, fiecare descriind caracterul persoanei care o făcea, țîșniseră aproape simultan de pe buzele aventurierilor.

Tînărul zîmbi.

Răspunse dintr-o dată la toate întrebările, privind pe rînd la cel cărula i se adresa fracțiunea din răspuns.

— Da, afacerea este gravă, zise el, chiar cît se poate de gravă ! și cu toate că sînt șanse de cîștig în plus de propunerea mea, precum și destule lovituri de dat și primit, am de gînd să vă ofer o sumă rezonabilă care să mulțumească și pe cei mai pretențioși... Cît despre sufletele pioase, se pot liniști căci nu-i vorba nici de mănăstire, nici de biserică și-i probabil că pentru mai multă siguranță vom acționa numai noaptea ; trebuie să spun însă că aș prefera o noapte întunecoasă unei nopți cu lună.

— Atunci, spuse Procope care de obicei avea însărcinarea de a susține interesele asociației, prezentați propunerea și vom vedea dacă este acceptabilă.

— Este vorba, răspunse tînărul, să vă angajați a mă urma într-o expediție nocturnă, sau o încăierare, o luptă ori o bătălie în plină zi.

— Și ce va trebui să facem, urmîndu-te pe dumneata în această expediție nocturnă, în această încăierare, luptă ori bătălie ?

— Va trebui să atacați pe cel pe care îl voi ataca eu, să-l înconjurați și să-l loviți pînă îl veți ucide.

— Și dacă se predă ?

Vă previn de la început că nu va obține de la mine nici o îndurare.

— Drace ! făcu Procope, e vorba de o ură de moarte, atunci ?

— De moarte ! ai rostit tocmai cuvîntul, prietene.

— Bun ! mormăi Malemort frecîndu-și mîinile, asta zic și eu că-nseamnă a vorbi !

— Totuși, interveni Maldent, dacă prețul răscumpărării este bun, socot că-i mai avantajos pentru noi să-l acceptăm decît să ucidem.

— Așa că voi discuta cu voi, în același timp, și de răscumpărare și de moarte, ca să fie prevăzute amîndouă cazurile.

— Vrei să spui, îi luă vorba Procope, că ne cumperi omul mort sau viu ?

— Mort sau viu, așa este.

— Cît pentru mort ? cît pentru viu ?

— Același preț.

— Bine ! zise Maldent, dar mi se pare că un om viu valorează totuși mai mult decît un om mort ?

— Nu, căci nu-l cumpăr viu decît ca să-l prefac într-unul mort, atîta tot.

— Să vedem, zise Procope, cît dați ?

— O clipă, Procope ! îl întrerupse Yvonnet ; mai trebuie ca domnul de Waldeck să binevoiască a ne spune de cine este vorba.

Tînărul făcu o săritură îndărăt.

— Ai rostit un nume... spuse el.

— Care este al dumneavoastră, domnule, urmă Yvonnet, pe cînd aventurierii schimbau priviri între ei, începînd a pricepe că trebuia să lase în seama amantului domnișoarei Gudule apărarea intereselor obștești.

Tînărul își încruntă sprîncenele groase, roșcate.

— Și de unde mă cunoști ? întrebă el.

— Vreți să vă spun ? răspunse Yvonnet.

Waldeck ezită.

— Amintiți-vă de castelul Parcq, continuă aventurierul.

Waldeck se făcu palid.

— Amintiți-vă de pădurea din Saint-Pol-sur-Ternoise.

— Tocmai fiindcă mi-o amintesc, mă aflu aici, spuse Waldeck, și vă fac propunerea pe care o discutăm.

— Asta înseamnă că cel pe care trebuie să-l ucidem este ducele Emmanuel-Philibert, rosti liniștit Yvonnet.

— Drace ! exclamă Procope ; ducele de Savoia !

— Vedeți că-i bine să lămurim cum stau lucrurile, se întoarse Yvonnet spre tovarășii lui, făcîndu-le un semn cu ochiul.

— Și adică de ce nu l-am omorî pe ducele de Savoia ? strigă Malemort.

— N-am spus că nu trebuie să-l ucidem pe ducele de Savoia, îi răspunse Procope.

— Perfect ! zise Malemort. Ducele de Savoia este dușmanul nostru deoarece sîntem în solda domnului amiral și nu văd de ce nu l-am omorî pe ducele de Savoia ca pe oricare altul.

— Ai perfectă dreptate, Malemort, îi răspunse Procope ; poți ucide pe ducele de Savoia ca pe oricare altul... numai că, este mai scump decît altul !

Maldent făcu un semn de aprobare.

— Mult mai scump ! repetă el.

— Fără a mai pune la socoteală, adăugă Lactance, că la asemenea joc îţi pui în primejdie sufletul.

— Eh ! făcu Waldeck cu zîmbetu-i crud ; crezi tu că Benvenuto Cellini, dacă a ajuns în infern, asta-i numai pentru că l-a ucis pe conetabilul de Bourbon ?

— Conetabilul de Bourbon era un rebel, *distinguo*, zise Procope.

— În plus, luptînd în contra papii Clement al VII-lea, era excomunicat, adăugă Lactance, şi era o faptă pioasă să-l omori.

— Ba mai este şi prieten cu papa Paul al IV-lea, ducele de Savoia al vostru ! spuse Waldeck ridicînd din umeri.

— Staţi puţin, nu-i vorba despre asta, zise Pilletrousse ; este vorba de preţ.

— Aşa-i ! aprobă Waldeck, cum s-ar spune, să ne întoarcem la subiect. Ei, ce spuneţi de cinci sute de scuzi de aur, o sută acont şi patru sute după ce terminaţi treaba ?

Procope clătină din cap.

— Eu socot că sîntem încă departe de preţ.

— Îmi pare rău, replică Waldeck, deoarece, ca să nu pierdem timp, am spus ultimul meu cuvînt şi ultimul preţ... Am cinci sute de scuzi de aur şi nici un carolus [1] în plus ; dacă refuzaţi voi fi silit să mă adresez în altă parte.

Aventurierii se priviră ; cinci din şapte dădură din cap. Numai Malemort era pentru acceptare văzînd un prilej de a da şi a primi lovituri. Fracasso se pierduse iar în visările-i poetice.

— De altfel, zise Waldeck, nu-i nici o grabă... Mai gîndiţi-vă. Vă cunosc, mă cunoaşteţi şi locuim în acelaşi oraş. Ne putem regăsi uşor.

Şi făcînd un uşor salut din cap aventurierilor, se întoarse şi se îndepărtă.

— Să-l rechemăm ? zise Procope.

[1] Monedă de argint.

— De ! făcu Maldent, cinci sute de scuzi de aur nu se găsesc pe toate drumurile.

— Şi apoi, spuse Yvonnet, dacă asta-i tot ce are, chiar şi cea mai frumoasă fată din lume nu poate dărui decît ceea ce are.

— Fraţilor, interveni Lactance, vieţile prinţilor de pe acest pămînt sînt sub ocrotirea directă a cerului ; atingîndu-te de ei rişti să-ţi pierzi sufletul. Nu putem deci să ne atingem decît pentru o sumă care să permită fiecăruia să-şi cumpere îndulgenţele de care are nevoie, fie că reuşim, ori că nu reuşim. Intenţia, fraţilor — cum îmi spunea chiar ieri cinstitul stareţ al iacobinilor — intenţia, fraţilor, este socotită la fel ca fapta.

— E drept, zise Pilletrousse, că aşa ceva valorează mai mult decît ne propune... Dar, dacă am da lovitura pe cont propriu... hai ?

— Da, aprobă Malemort, să dăm lovitura.

— Domnilor, îi întrerupse Procope, ideea este a domnului de Waldeck ; să i-o luăm cînd el a venit să ne-o destăinuiască ar însemna un furt... Cunoaşteţi principiile mele în materie de drept.

— Atunci, răspunse Yvonnet, dacă ideea este a lui, cum spui tu, şi dacă-i proprietarul ideei, eu sînt de părere că trebuie să acceptăm cei cinci sute de scuzi de aur.

— Da, să acceptăm şi să ne batem, strigă Malemort.

— Ei, să nu ne pripim, zise Maldent.

— Şi dacă se învoieşte cu alţii ? zise Yvonnet.

— Da, dacă se învoieşte cu alţii ? repetă Procope.

— Să primim, şi la luptă ! urlă Malemort.

— Da, da, să primim ! strigară toţi în cor.

— Za brimim ! spuseră cei doi Scharfenstein, care intrau în clipa aceea aducînd pe o scîndură halca de carne friptă şi care, fără a şti despre ce e vorba, se alăturau părerii majorităţii, arătîndu-se ca întotdeauna oameni de înţeles.

— Atunci, să alerge careva după el şi să-l aducă înapoi, spuse Procope.

— Eu ! zise Malemort.

Şi se repezi spre uşă.

Dar chiar în clipa aceea auzi răsunînd dinspre cartierul Isle cîteva focuri de armă care numaidecît se prefăcură într-un tir violent.

— Ha ! la luptă ! la luptă ! strigă Malemort scoţîndu-şi sabia şi luînd-o la goană spre zgomotul ce se auzea dinspre direcţie cu totul opusă celei pe care apucase bastardul Waldeck, adică spre turnul Apelor.

— Ei ! ei ! a început lupta în partea cartierului Isle ! Trebuie să văd ce se întîmplă cu Gudule ! strigă Yvonnet.

— Şi afacerea ? strigă la rîndu-i Procope.

— Ispăveşte-o, zise Yvonnet ; fă cum crezi tu şi are să fie bine... Îţi dau procură.

Şi se avîntă pe urmele lui Malemort care deja trecuse primul pod şi punea piciorul pe insula ce forma trecătoarea Saint-Pierre.

Să-i urmărim, la rîndul nostru, pe Malemort şi Yvonnet, ca să vedem ce se întîmpla în cartierul Isle.

IX

BĂTĂLIA

Vă amintiţi că într-înd în palatul guvernatorului, amiralul dăduse ordin ca spre seară să se facă o ieşire în scopul incendierii caselor de pe marginile bulevardului exterior, de la adăpostul cărora Spaniolii trăgeau asupra apărătorilor oraşului care, aşezaţi pe un platou interior, primeau focul fără să se poată feri.

Ordinul fusese dat domnilor de Théligny, de Jarnac şi de Luzarches.

Drept care, la ora şase seara, cei trei ofiţeri adunaseră vreo sută de oameni din companiile lor respective şi o sută douăzeci de cetăţeni voluntari, conduşi de Guillaume şi Jean Pauquet.

Cei două sute douăzeci de oameni aveau să atace două mii.

La treizeci de paşi numai de zidul vechi drumul se bifurcă, cum am mai spus.

Una din ramificaţii duce spre Guise şi cealaltă spre la Fère.

Casele ce urmau a fi distruse se aflau pe cele două laturi ale drumului principal şi pe fiecare ramificaţie.

Mica trupă trebuia ca odată ajunsă în afara zidului vechi să se despartă în două grupe : una atacînd la dreapta, cealaltă la stînga, incendiind amîndouă odată.

Guillaume şi Jean Pauquet, care cunoşteau locurile, îşi luaseră însărcinarea să conducă fiecare una din grupe.

La orele şase şi jumătate seara poarta cartierului Isle se deschise şi mica trupă păşi în pas alergător.

Deşi adunarea trupei se făcuse în cea mai mare taină şi ieşirea fusese atît de rapidă, santinelele totuşi semnalaseră adunarea trupei, iar Carondelet şi don Julien Romeron prevăzuseră ieşirea.

Aşa că la capătul fiecărei străzi Francezii găsiră cîte un pluton de spanioli de două ori mai numeros ca al lor, şi de la fiecare fereastră moartea cobora asupra lor.

Totuşi, atît de violentă fu ciocnirea încît plutoanele spaniolilor care apărau cele două străzi fură străpunse şi, cu toată ploaia de gloanţe de la ferestre, atacanţii pătrunseră în cinci sau şase case.

Se înţelege că Malemort, strigînd, urlînd, blestemînd şi mai cu seamă lovind, izbutise să se strecoare în fruntea unela din cele două coloane şi să intre primul într-o casă.

Ajuns în casă, uită că intrase numai pentru a da foc şi repezindu-se în sus pe scări ajunse la etaj.

Pe de altă parte, cei care pătrunseră după el, uitară că el intrase înaintea lor şi, nemaigîndindu-se decît la misiune, îngrămădiră legături de nuiele în sălile de jos şi mai ales la capătul scării.

Apoi dădură foc.

Izbutiră astfel în două, trei case de pe marginea bulevardului.

Spaniolii crezuseră întîi că-i un atac obişnuit ; dar îndată, după valurile de fum ce ieşeau pe ferestrele de la parter, ghiciră intenţia francezilor.

Atunci, unindu-şi toate forţele, căzură de zece ori mai numeroşi asupra micii trupe care fu respinsă.

Dar ea, chiar dacă nu izbutise, măcar în parte își îndeplinise misiunea, căci flăcările începuseră a străbate prin acoperișurile a două, trei case.

Ne amintim că Yvonnet, nefiind ales printre cei ce făceau ieșirea, avusese ideea să-și întrebuințeze timpul ducîndu-se la domnișoara Gudule, dîndu-și toată silința să-i potolească spaima; fata era foarte înspăimîntată căci, după cum am mai spus, tatăl și unchiul ei erau călăuzele celor două coloane de atac.

La un moment dat, strigătele, larma, zgomotul împușcăturilor fură atît de puternice, încît chiar și Yvonnet, curios să știe ce se petrece, se urcă în pod, urmat de fată ce se ținea ca o umbră de el, puțin de frică, dar mai mult din dragoste.

Uitîndu-se prin lucarnă, își putu da seama de cele ce se petreceau.

Archebuzele trăgeau fără încetare și în același timp zăngănitul fierului lovit de fier arăta că pe străzi continua lupta corp la corp.

Și asta nu era totul. Cum am spus, fumul ieșea pe ferestrele de la patru, cinci case și prin mijlocul fumului se vedeau ființe omenești zbătîndu-se încolo și încoace înspăimîntate.

Erau spaniolii surprinși de incendiu ce nu puteau să coboare de la etaje din pricina scărilor aprinse.

În toate casele acelea se iscase o mișcare de spaimă ușor de observat; dar într-una mai ales, spaima părea că sporise pînă la groază.

Era casa unde opera Malemort care, fără a se sinchisi de incendiu, ataca, lovea, se lupta în mijlocul fumăriei.

În clipa cînd Yvonnet scotea nasul pe ferestruică, scena se petrecea la primul etaj.

Cei mai prudenți dintre spaniolii ce apărau acel etaj văzînd că trebuie să lupte în același timp contra incendiului, și împotriva acelui om ce părea diavolul în persoană, săriră pe fereastră.

Ceilalți, instinctiv, se urcară la al doilea etaj.

Malemort nu se mai ocupă de cei care săriseră pe fereastră, dar urmări la etajul doi pe fugari, slobozind strigătu-i preferat: „La luptă!"

În timp ce incendiul își urma opera lui de distrugere, Malemort îi urmărea pe spanioli și focul îl urmărea pe Malemort.

Fără îndoială, de data asta aventurierul datora invulnerabilitatea sa neobișnuită puterniculul aliat ce venea în urma lui și căruia părea că nu-i dă nici o atenție.

Curînd fumul întunecă etajul al doilea, la fel ca pe întîiul și incendiul străpunse pardoseala cu limbile-i de flăcări.

Unul ori doi spanioli, înfruntînd pericolul căderii, săriră atunci de la ferestrele etajului doi, cum săriseră și camarazii lor de la etajul întîi.

Ceilalți încercară să fugă pe acoperiș.

Se văzu ieșind printr-o lucarnă doi și o jumătate dintr-un al treilea; am spus *jumătate dintr-un al treilea*, pentru că acesta păru dintr-odată că se oprește din mișcare, arătînd prin strîmbături ale feței ce nu mai lăsau nici o îndoială, că i se întîmplau în partea trupului rămas în casă cele mai dezagreabile lucruri.

Era Malemort care lucra din toate puterile cu sabia asupra acestei părți prea leneșe.

Spaniolul, după zădarnice încercări de a-și urma camarazii ce alergau pe creasta acoperișurilor, căzu înapoi și cu toată sforțarea lui de a se agăța de cercevelușa ferestrii, pînă la urmă dispăru de tot.

Cinci secunde mai tîrziu în locul spaniolului apărea la lucarnă capul lui Malemort, ușor de recunoscut după masca de bandaje care-i proteja ultima lui rană.

Văzu pe cei doi dușmani care fugeau și se luă după dînșii.

Ai fi zis că Malemort fusese cîndva meșter țiglar sau dansator pe sîrmă, așa de sigur înainta pe drumul îngust.

Dacă ar fi fost musulman, umbra lui în ceasul morții ar fi putut trece fără ajutorul unui balansier acel pod al paradisului lui Mahomed, „ce duce de la pămînt la cer și care nu-i mai lat decît tăișul unui brici.

Cei doi fugari văzură curînd ce primejdie îi amenința.

Unul dintre ei se hotărî, cu riscul de a-și rupe oasele să-și dea drumul la vale pe panta acoperișului și agățîndu-se de marginea unei lucarne dispăru prin ea în casă.

Acea casă, așezată între două incendii, scăpase pînă atunci de foc.

Malemort fără să ia în seamă pe spaniolul care izbutise acea periculoasă alunecare, continuă să-l urmărească pe celălalt.

Din observatorul lor, Yvonnet și Gudule urmăreau cu privirile gimnastica aceea aeriană ; Yvonnet cu toată plăcerea pe care o poate simți un bărbat la asemenea spectacol, Gudule cu toată spaima pe care-o poate provoca unei femei.

Cei doi acrobați ajunseră astfel, de pe acoperiș, la ultima casă ce părea, ca multe din casele noastre vechi, că se înclină să privească în rîu.

Casa era de lemn și focul o cuprinsese de jur împrejur.

Ajuns la capătul acoperișului și dîndu-și seama că nu putea merge mai departe — decît în cazul cînd sfîntul Iacob, patronul spaniolilor, i-ar fi împrumutat o pereche de aripi, — fugarul, care fără îndoială nu știa să înoate, se întoarse hotărît să-și vîndă scump viața.

Lupta începu ; dar în clipa cînd ajunseseră la cea mai mare înverșunare, terenul pe care se da bătălia începu a se crăpa lăsînd să treacă fumul și îndată după fum, flăcările ; acoperișul se clătină, apoi se prăbuși, antrenînd pe cei doi combatanți în craterul-i înspăimîntător.

Unul din ei dispăru complet.

Celălalt se agăță de o bîrnă aprinsă, dar încă solidă, își recăpătă echilibrul, porni arzînd spre capătul bîrnei și aruncîndu-se de la etajul al doilea, căzu în apele rîului Somme ca să se stingă.

Gudule scoase un țipăt ascuțit, iar Yvonnet era cît pe ce să iasă cu totul prin lucarnă ; rămaseră amîndoi o clipă ținîndu-și respirația... Îndrăznețul ce se azvîrlise în rîu fusese înghițit pentru totdeauna, ori avea să reapară ? Apoi, a doua întrebare : era spaniolul ? era Malemort ?

Curînd suprafața apei păru că începe a fierbe și un cap apăru, apoi niște brațe și un trup care începură a înota la vale, ca să iasă la mal în dosul zidului vechi.

Deoarece înotătorul lua direcția aceea, aproape sigur că era Malemort.

Yvonnet și Gudule coborîră în grabă și alergară spre locul unde, fără îndoială, înotătorul avea să iasă la țărm. Și într-adevăr, ajunseră tocmai la timp ca să tragă afară din apă, jumătate ars și jumătate înecat, pe vajnicul combatant care, la capătul puterilor, leșină în brațele lor, mai vînturîndu-și încă sabia și strigînd cu voce sugrumată :

— La luptă ! La luptă !

Oricît de rău fusese aranjat Malemort, nu toată lumea scăpase atît de ușor ca el. Respinși, cum am spus, de vechile trupe spaniole ale lui Carondelet și don Julien, soldații și cetățenii, după ce izbutiseră să încendieze vreo două, trei case, neputînd să se retragă în bună rînduială, se buluciră cu toții la poarta zidului vechi, dînd astfel prilejul spaniolilor să-și ia revanșa.

Treizeci de soldați și douăzeci de cetățeni căzură acolo și dușmanii erau cît pe ce să intre în cartier de-a valma cu cei pe care îi fugăreau. Yvonnet auzi strigătele spaniolilor care și începuseră a urla : „Orașu-i cucerit !" Alergă pînă la cortul aventurierilor în timp ce da prin strigăte alarma și se întoarse cu întăriri de vreo sută de oameni, din care o parte se răspîndi pe metereze, iar cealaltă ținu piept inamicului care intrase deja sub boltă.

Dar în fruntea celor care alergau în ajutorul cartierului se aflau cei doi Scharfensteini, înarmați unul cu ghioaga și celălalt cu spada de două mîini. Loviturile căzură asupra spaniolilor repezi și dese, ca îmblăciul la treier, astfel că fură siliți să dea înapoi în fața celor doi uriași.

Odată spaniolii respinși de sub boltă, se punea problema închiderii porților, treabă ce nu era de loc ușoară căci atacanții se împotriveau din toate puterile, unii împingînd poarta cu mîinile ori cu patul archebuzii, alții, în sfîrșit, cu bîrne ; cei doi Sharfenstein însă izbutiră să se strecoare între cele două uși și zid și, proptindu-se în mîini și în picioare, începură a împinge porțile cu o mișcare lentă, dar regulată și irezistibilă, pînă ce se împreunară și se putu pune drugul de fier.

După ce sfîrșiră treaba asta, răsuflară zgomotos și atît de precis la unison, încît ai fi spus că cele două corpuri n-aveau decît un singur piept.

Dar nici nu sfîrșiseră bine gîfîitul lor zgomotos că un strigăt de spaimă răsună :

— La ziduri ! La ziduri !

Într-adevăr, în zid fuseseră făcute două spărturi, cîte una de fiecare parte a porții, cu scopul de a transporta pămînt pentru platformele artileriei ; aceste spărturi erau înfundate cu împletituri de nuiele și baloturi de lînă.

Asediatorii, respinși de la poartă ,descoperiseră acele spărturi și încercau să le folosească pentru a cuceri orașul prin surprindere.

Cei doi Scharfenstein, avîntîndu-se de sub boltă, n-avură nevoie decît de-o singură privire în jurul lor ca să-și dea seama de gravitatea pericolului. Cu tot obiceiul lor de a lupta împreună, separarea forțelor se vădea de data asta atît de necesară încît după ce schimbară cîteva vorbe cu acea sobrietate de limbaj ce-i caracteriza, alergară, unchiul la spărtura din dreapta și nepotul la cea din stînga.

Inamicul, înarmat cu lungile sulițe care pe vremea aceea erau arma infanteriei spaniole, dădea un asalt dublu, împingînd înainte cetățeni și soldați, siliți să dea înapoi în fața acelui lan de oțel pe care suflul războiului îl apleca împotriva lor.

Heinrich Scharfenstein, pentru moment proprietarul ghioagei, înțelese că nu putea face mare lucru cu arma aceea scurtă și grea împotriva sulițelor spaniole lungi de zece picioare ; agățîndu-și atunci ghioaga de centiron în timp ce fugea, ridică o bucată de stîncă ce se afla pe zid și, fără ca fuga să-i fie încetinită de greutatea enormă pe care o căra, ajunse la spărtură strigînd :

— Păzea ! păzea !...

Era tocmai spărtura unde lupta Yvonnet. Zărindu-l, acesta îi înțelese intenția și făcînd o mișcare cu spada deschise un fel de drum spaniolilor care începură a urca ; dar în clipa cînd ajunseră la jumătatea zidului, uriașul apăru în partea de sus a spărturii, ridică deasupra capului stînca pe care o purtase pînă atunci pe

umeri și unind impulsul forței lui cu greutatea proiectilului, îl aruncă asupra primului rînd de spanioli cu o violență ce făcea concurență chiar celei mai puternice catapulte.

Stînca se prăvăli, săltînd peste coloana îngrămădită, turtind, zdrobind, sfărîmînd totul ! Apoi, pe acea cale deschisă, Heinrich se avîntă, pălind în dreapta și-n stînga, dînd gata cu teribila-i ghioagă pe cei cruțați ori numai puțin atinși de uriașul bolovan.

În mai puțin de zece minute, spărtura din acea parte era curățată.

Frantz făcuse și el minuni de vitejie.

Și el strigase pază, iar la glasul lui rîndurile de oșteni și cetățeni se desfăcură în lături ; atunci, cu spada cea mare purtată cu două mîini, începuse a cosi lanul acela de lăncii, retezînd cîte cinci, șase cu fiecare lovitură, la fel de ușor ca Tarquinius cînd tăiase capetele macilor în grădina din Gabii înaintea solului fiului său. Apoi, cînd nu mai avu în față decît oameni înarmați cu bețe, se năpustì în rîndurile spaniolilor și prinse a cosi oamenii, cu aceeași înverșunare cu care cosise lăncile.

În punctul acela de asemeni, spaniolii dădură înapoi.

Dar o întîmplare neprevăzută era cît pe ce să-i răpească bravului Frantz tot profitul vitejescului ajutor adus celor din Saint-Quentin.

Un om și mai înflăcărat ca el la măcelăritul oamenilor i se strecură sub braț, răcnind : „La luptă ! la luptă !“ și se repezi în urmărirea spaniolilor.

Era Malemort care, după ce își venise în simțiri și dăduse de dușcă o sticlă de vin primită de la Gudule, se întorcea la atac.

Din nefericire, vreo doi, trei dintre cei urmăriți de aventurierul nostru, băgînd de seamă că nu-s fugăriți decît de un singur om se întoarseră și, cu toate că nu mai aveau ca arme decît niște cozi de sulițe, unul dintre ei, cu o lovitură de băț îl ameți pe Malemort culcîndu-l la pămînt.

Cetățenii și ostașii scoaseră strigăte de părere de rău, crezînd că viteazul aventurier murise. Din fericire Frantz avea date precise despre grosimea craniului tovarășului său. Alergă la el, despică în două, cu o lovitură a înfri-

coşătoarei sale spade, pe spaniolul care se pregătea să-i dea lovitura de grație cu pumnalul, îl înșfăcă pe Malemort de un picior și, socotind că nu mai era timp de pierdut, se întoarse tot în fugă la spărtură, unde îl aruncă pe Malemort — care începuse a deschide ochii bolborosind : „la luptă !" — în brațele lui Lactance ce sosea în grabă cu iacobinii lui.

În urma călugărilor venea amiralul, conducînd o mică trupă de archebuzieri de elită care deschiseră un foc atît de puternic asupra bulevardului exterior și asupra caselor rămase în picioare, încît spaniolii se potoliră, pătîndu-se în adăposturi.

Amiralul se informă de cele petrecute. Pierderile erau mari și puțin lipsise ca sectorul Isle să fie luat cu asalt. Mulți dintre căpitanii insistau pe lîngă amiral să abandoneze acel punct care costase deja îndoitei garnizoane cetățenești și militare vreo șaizeci de oameni. Dar Coligny se încăpățînă ; el vedea în păstrarea acestui cartier, dacă nu chiar siguranța orașului, măcar prelungirea asediului.

Dădu ordin deci ca, profitînd de noaptea ce se apropia, să se repare cele două spărturi și să se repună totul în bună rînduială.

Iacobinii ,care cu rasele lor mohorîte erau mai puțin vizibili în întunecime, fură însărcinați cu această treabă, de care se apucară cu neiulburatul devotament al curajului monahal.

Temîndu-se de un atac nocturn, archebuzierii stăturâ de strajă pe meterez, iar pentru a da alarmă, în cazul cînd dușmanul ar avea intenția să ocolească zidul vechi, santinelele fură așezate din douăzeci în douăzeci de pași pe toată linia mlaștinilor dinspre Somme.

Greaznică a fost pentru orașul Saint-Quentin noaptea aceea din 3 spre 4 august, noaptea în care și-a plîns primii ei morți !

Așa că fiecare își veghea casa și vecinătatea, la fel cum vegheau santinelele cartierul Isle.

Bieții locuitori ai cartierului, înțelegînd că acolo avea să fie punctul cel mai înverșunat al asaltului și al apărării, își părăseau casele trăgînd după ei în cărucioare, ori ducînd pe tărgi, ce aveau mai de preț. Printre emi-

granții ce-și părăseau locuințele ca să-și caute un refugiu în oraș era și Guillaume Pauquet, căruia fratele său Jean îi oferise ospitalitate în casa lui, ce se afla chiar în colțul de unde începeau străzile Vieux-Marché și Arbalétriers.

Sprijinindu-se de brațul lui, fiica sa, Gudule, încă zăpăcită de evenimentele acelei zile, intra în oraș întorcînd din cînd în cînd capul, sub pretextul că-i cuprinsă de mare jale la gîndul că părăsește prada unei distrugeri sigure casa în care se născuse, dar în realitate, pentru a se asigura că frumosul Yvonnet n-o scăpa din ochi.

Într-adevăr Yvonnet urmărea la o distanță potrivită pe tată și fiică urmați de lucrătorii țesători trimiși de Jean Pauquet fratelui său ca să-l ajute la transportul mobilei și care se achitau conștiincios de această treabă.

Așa că sărmana Gudule simți o mare mulțumire văzînd că tînărul străbate tot Saint-Quentinul de-a lungul, taie de-a curmezișul piața primăriei, o ia pe strada Sainte-Marguerite, apoi pe strada Vieux-Marché și din colțul străzii Pourceaux îl vedea intrînd la unchiul ei, proprietarul clădirii purtînd cunoscuta firmă *Suveica încoronată*.

Sub pretext că-i foarte obosită — pretext foarte firesc după o asemenea zi — Gudule ceru voie să se retragă imediat în camera ei ; ceea ce i se îngădui fără nici o discuție.

Gudule începu să creadă că exista într-adevăr un zeu al amanților cînd văzu că unchiul ei le pusese la dispoziție, ca locuință pentru ea și tatăl ei, un fel de pavilion mic în colțul grădinii, cu fața spre drumul de strajă al meterezelor.

Așa că imediat ce rămase singură în noua-i domiciliu, prima ei grijă fu să stingă lampa, ca și cum s-ar fi culcat, și să deschidă fereastra ca să cerceteze împrejurimile și să-și dea seama ce posibilități de cățărare existau pînă la fereastră.

Situația era foarte favorabilă : porțiunea de meterez dintre poarta Vieux-Marché și turnul Dameuse era cu siguranță cea mai pustie din oraș. O scară înaltă de opt, zece picioare sprijinită de fereastră va face pavilionului

din strada Arbalétriers, același serviciu pe care-l făcuse borna la casa din cartierul Isle.

E adevărat că pereții ce despărțeau camera Gudulei de a lui Guillaume erau foarte subțiri, și că cel mai ușor zgomot din camera ei putea da alarma urechilor părintești ; dar ce-o împiedica pe Gudule ca odată scara așezată, în loc să urce Yvonnet în odaie, să coboare ea pe meterez ?

În felul acesta îndrăgostiții n-aveau a se teme decît doar de vreun mare ghinion, căci camera rămînînd goală va fi silită să fie mutată.

Fata era cufundată în tot soiul de combinații strategice care, pentru moment, o făceau un tactician aproape la fel de iscusit ca domnul amiral, cînd deodată zări o umbră strecurîndu-se de-a lungul grădinii.

Yvonnet se ocupa și el cu aceleași explorări, ieșind în recunoaștere pe noul teren unde avea de făcut manevre.

Nu era cine știe ce scofală să asediezi casa meșterului Patiquet, mai ales pentru un om care, ca aventurierul nostru, avea complici înăuntru.

Așa că în două cuvinte, totul se aranjă pentru noaptea următoare.

Apoi, cum se auzea pe scară pasul lui Guillaume Patiquet, puțin mai greoi din cauza oboselii acelei zile, Gudule închise fereastra iar Yvonnet dispăru pe strada Saint-Jean.

X

DOMNUL DE THÉLIGNY

Zorii zilei îl găsiră pe amiral pe metereze.

În loc să fie descurajat de înfrîngerea din ajun, Gaspard de Coligny luase hotărîrea de a face o nouă tentativă.

După părerea lui ,inamicul știa că intraseră ajutoare în cetate, dar nu și cît de însemnate ; trebuia deci

făcut să creadă că întăririle primite erau mult mai mari decît în realitate.

Îl va hotărî astfel pe ducele Emmanuel-Philibert să organizeze un asediu de durată, făcîndu-l să-și piardă speranța de-a cuceri orașul prin surprindere. Ori, un asediu de durată însemna zece zile, cincisprezece zile, o lună poate de răgaz, în care timp conetabilul va întreprinde vreo acțiune și regele va avea vreme să ia măsuri.

Chemă deci pe tînărul locotenent al companiei Delfinului, domnul de Théligny.

Locotenentul se prezentă imediat. Luptase vitejește în seara trecută în cartierul Isle, dar scăpase teafăr, nevătămat din luptă ; drept care soldații care-l văzuseră în mijlocul ploii de gloanțe, al săbiilor și lăncilor, rugăsindu-l fără nici o zgîrietură, îl botezaseră *Invulnerabilul*.

Tînărul se apropie de amiral, vesel și surîzător, ca un om ce și-a făcut datoria și-i gata să și-o facă mai departe. Amiralul îl duse în dosul unui parapet de turn.

— Domnule de Théligny, îi spuse el, vezi bine de acel postul acela spaniol ?

Théligny făcu semn că-l vedea perfect.

— Ei bine, mi se pare ușor de luat prin surprindere cu treizeci ori patruzeci de călăreți... Alege deci treizeci ori patruzeci de oameni din compania dumitale, dă-le conducător un om de nădejde, și cucerește-mi vitejește postul !

— Și de ce n-aș fi eu, domnule amiral, întrebă rîzînd Théligny, omul acela de nădejde care trebuie să conducă atacul ? Vă mărturisesc că sînt sigur de ofițerii mei, dar sînt și mai sigur de mine.

Amiralul îi puse mîna pe umăr.

— Dragă Théligny, îi spuse el, oamenii de soiul dumitale sînt rari, de asta nu trebuie să riscăm a-i pierde aventurîndu-i în felurite încălecări și hărțuieli. Dă-mi cuvîntul dumitale de onoare că nu vei conduce ieșirea, că de nu, așa mort de oboseală cum sînt, rămîn pe metereze.

— Dacă-i așa, domnule amiral, zise Théligny înclinîndu-se, duceți-vă să vă odihniți ș lăsați-mi mie grija acestei acțiuni. Vă dau cuvîntul meu că nu voi ieși pe poarta orașului.

— Mă încred în cuvîntul dumitale, domnule, îi spuse cu gravitate amiralul.

Apoi, ca şi cum ar fi vrut să-i dea a înţelege că severitatea chipului şi a vocii sale se refereau numai recomandării de a nu părăsi oraşul, adăugă :

— Cît despre mine, dragul meu Théligny, nici nu mă mai întorc la locuinţa guvernatorului, care mi se pare prea departe. Mă duc la domnul de Jarnac, mă trîntesc pe un pat şi dorm vreo oră, două... Mă vei găsi acolo.

— Dormiţi liniştit, domnule amiral, răspunse Théligny ; veghez eu.

Amiralul coborî de pe meterez în dreptul turnului Guise şi intră într-a doua casă de pe strada Rémicourt, unde locuia domnul de Jarnac.

Théligny îl urmări cu privirea, apoi se întoarse către un ofiţer :

— Treizeci ori patruzeci de voluntari din compania Delfinului ! ordonă el.

— Îi veţi avea imediat, domnule locotenent, răspunse ofiţerul.

— Cum aşa ? N-am dat încă nici un ordin.

— E drept ; dar vorbele domnului amiral au fost prinse din zbor de unul din apropiere, ce mi-a făcut semn că a înţeles şi a luat-o la goană spre cazarmă strigînd : „Delfini ! Delfini ! fiţi gata de luptă !"

— Şi cine-i omul acela care execută atît de bine ordinele înainte de a fi date ?

— Drept să spun, domnule locotenent, răspunse rizînd ofiţerul, mi s-a părut mai degrabă un diavol decît un om : are o jumătate din figură acoperită cu un pansament însîngerat, părul ars pînă la piele, platoşa boţită şi în faţă şi în spate, iar straiele numai zdrenţe !

— A ! foarte bine ! zise Théligny, ştiu cu cine avem de-a face... Ai dreptate, acela nu-i om, e dracul în persoană !

— A ! Uite-l că vine, domnule locotenent, zise ofiţerul arătînd lui Théligny un călăreţ ce sosea în galop dinspre poarta Isle.

Era Malemort care, deşi în ieşirea din ajun fusese aproape ars, înecat şi doborît se simţea în plină formă, cerînd să iasă din nou la atac.

În acelaş timp, din direcţie opusă, adică dinspre strada Billon, în capătul căreia se afla o cazarmă, apăru o mică trupă de patruzeci de călăreţi.

Cu hărnicia ce-l caracteriza cînd era vorba de dat ori de primit lovituri, Malemort izbuti să alerge pînă la comandament ca să transmită hotărîrea amiralului, să se ducă la poarta Isle, să pună şaua pe cal şi să se întoarcă la poarta Rémicourt, unde ajunse, după cum vedem, odată cu călăreţii din compania Delfinului.

Drept răsplată a zelului şi a activităţii desfăşurate, Malemort ceru învoirea de a face parte din expediţie, favoare ce-i fu acordată.

De altfel, declarase că dacă nu-i primeau la atacul principal, va face o ieşire personală ; că dacă nu-i deschideau porţile, va sări de sus de pe metereze afară.

Însă Théligny, care-l cunoştea fiindcă îl văzuse la lucru în ajun, îi atrase atenţia să nu se îndepărteze de corpul principal şi să atace în rînd cu ceilalţi.

Malemort făgădui tot ce i se cerea.

Poarta se deschise şi mica trupă ieşi.

Dar, cum se îndepărtă de poartă, Malemort, clocotind de o furie oarbă, nemaiputîndu-se stăpîni, în loc să urmeze drumul ales de mica trupă, care la adăpostul arborilor şi favorizat de anumite neregularităţi ale terenului trebuia să-i scoată pe cei patruzeci de călăreţi chiar lîngă postul spaniol, se repezi de-a dreptul peste cîmp într-un galop nebun răcnind : „La luptă ! La luptă !"

În timpul acesta, amiralul, după cum îşi anunţase intenţia, se retrăsese la domnul de Jarnac şi se lungise pe un pat ; dar, frămîntat de un fel de presimţire şi neputînd dormi cu toată oboseala, se ridică după o jumătate de oră şi cum i se păru că aude strigăte dinspre metereze, îşi luă în mînă sabia cu tot cu teacă şi ieşi în grabă.

Abia făcuse douăzeci de paşi pe strada Rémicourt, că-i văzu pe domnii de Luzarches şi de Jarnac alergînd spre el.

După chipurile lor înspăimîntate se vedea limpede că se întîmplase ceva grav.

— Ah ! exclamă domnul de Jarnac întîmpinîndu-l pe amiral, vra să zică ați și aflat ?...

— Ce ? întrebă Coligny.

Cei doi ofițeri se priviră.

— Atunci dacă nu știți, zise domnul de Luzarches, cum de ați ieșit ?

— Nu puteam dormi ; aveam parcă un fel de presimțire... Auzind strigăte, m-am sculat și am ieșit.

— Haideți, atunci !

Și cei doi ofițeri se repeziră după amiral pe meterezeu. Meterezele erau pline de privitori.

Iată ce se întîmplase :

Atacul prematur al lui Malemort dăduse alarma. Postul spaniol era mai numeros decît se crezuse ; oștenii și ofițerul din compania Delfinului care credeau că-l vor lua prin surprindere pe inamic, găsiră pe inamic călare și de două ori mai numeros decît ei. La această constatare atacul se domoli, cîțiva călăreți își întoarseră în loc caii, cei mai lași abandonară pe cei mai viteji, care trebuiau să se măsoare acum cu forțe prea mari pentru a le putea ține piept dacă nu le sosea imediat un ajutor. Théligny uită de cuvîntul dat amiralului ; înarmat numai cu sabia, sări pe primul cal găsit la îndemînă și se repezi în afara zidurilor, chemînd cu strigăte mari în ajutorul camarazilor pe acei care o luaseră la fugă îndărăt. Cîțiva i se alăturară atunci și cu vreo opt, zece oameni, nădăjduind să poată face o diversiune, năvăli furios drept în mijlocul spaniolilor.

O clipă mai tîrziu, se putu vedea ce se alesese din cei patruzeci de călăreți ai companiei Delfinului întoarsă în loc cu iuțeală.

Se împuținaseră cu o treime și domnul de Théligny nu se afla printre ei.

Atunci domnii de Jarnac și de Luzarches, socotind că era necesar să-l previe pe amiral de noul eeșc, porniseră spre casa unde se retrăsese acesta pentru a se odihni o oră și-l întîlniseră la jumătatea drumului.

Am văzut cum se repeziseră toți trei pe meterezele ce dominau scena catastrofei.

Coligny îi interogă acolo pe fugari, care povestiră cele relatate de noi mai înainte.

Nu puteau însă afirma nimic în privința domnului de Théligny ; îl văzuseră căzînd ca trăsnetul asupra inamicului ,repezind o lovitură cu vîrful sabiei în obrazul ofițerului spaniol ,dar numaidecît fusese înconjurat și, cum nu avea nici o armă ofensivă, după cîteva secunde căzuse străpuns de lovituri.

Un singur oștean susținea că ,despuiat și străpuns de lovituri cum era, viteazul ofițer nu-și dăduse încă sufletul, deoarece îl văzuse făcînd un gest de ajutor în clipa cînd trecea în galop pe lîngă el.

Deși nu era decît foarte puțină speranță, amiralul dădu ordin ofițerilor din compania Delfinului, să încalece și să-l aducă cu orice preț pe domnul de Théligny, mort ori viu.

Ofițerii, dornici să-și răzbune camaradul, o și luaseră la fugă spre cazarmă cînd din mulțime ieși un fel de Goliat ,care își ridică mîna la coif rostind :

— Erdazi, mein herr amiral ; nu ezte nefoie te gompanie bentru merz la cautat zarman tiafol te logotenent... Taca frea mein herr amiral, ma tuc eu cu nepod al meu Frantz și atucem pe el mort ori fiu !

Amiralul se întoarse spre cel ce făcea înimoasa propunere : era unul dintre aventurierii pe care îi angajase în serviciul lui, fără să-și pună prea mare nădejde în ei și care, după cum știm, numai în puținele ciocniri de pînă atunci își făcură mai mult decît datoria.

Îl recunoscu pe Heinrich Scharfenstein, iar la patru pași în urma lui, în aceeași atitudine, ca o umbră a unchiului său, sta Frantz.

În ajun îi văzuse pe amîndoi la treabă, apărînd fiecare cîte o spărtură din cartierul Isle ; îi fusese deajuns o privire ca să-și dea seama cît prețuiau.

— Da, voinicule, zise amiralul, primesc... Ce ceri pentru asta ?

Freau un cal bentru mine, și un cal bentru nepod Frantz.

— Dar n-am întrebat asta.

— Tar, azteptazi inca... Am nefoie inca toi oameni care merce în zbate la noi pe cal.

— Fie ; și altceva ?

— Altgefa ! azta tot... Numai trepue toi cai grazi şi toi oameni zlabi.

— Bine, ai să-ţi alegi singur oamenii şi caii.

— Pun ! făcu Heinrich.

— Dar voiam să vorbesc în privinţa banilor...

— A ! panii, azta ezte treaba lui Brogobe.

— Nu-i nevoie de Procope pentru asta, zise amiralul, promit recompensă cincizeci de scuzi pentru Théligny adus viu şi douăzeci şi cinci dacă e mort.

— Ha ! ha ! rise Heinrich cu glasu-i gros, la acezt prez eu merge se gaut ori unte !

— Dacă-i aşa, du-te, zise amiralul, fără întîrziere !

— Indata, mein herr amiral, indata !

Şi într-adevăr, Heinrich se apucă imediat să aleagă caii.

Cei pe care îi preferă fură doi cai de escadron, voinici, spătoşi, cu picioare solide.

Apoi începu cercetarea oamenilor.

Deodată scoase un strigăt de bucurie : zărise într-o parte pe Lactance şi în cealaltă pe Fracasso. Bunul Heinrich nu cunoştea pe lumea asta ceva mai sfrijit decît un pocăit şi un poet.

Amiralul nu prea ştia ce să creadă de toate pregătirile acestea, dar le lăsa în seama instinctului ,dacă nu a inteligenţii celor doi uriaşi.

Cei patru aventurieri coborîră taluzul meterezului, dispărînd sub bolta porţii Rémicourt, apoi un moment mai tîrziu, poarta fiindu-le deschisă, reapărură cîte doi pe fiecare cal, dar de astădată folosiră cu cea mai mare precauţei umbra şi locurile ferite ce fuseseră neglijate de Malemort.

Apoi se făcură nevăzuţi după o mică ridicătură ce se afla în dreapta morii de la Couture.

Ne-ar fi imposibil să redăm interesul stîrnit de expediţia celor patru oameni ce se duceau să înfrunte o armată întreagă pentru un cadavru, căci pînă şi cei mai puţin pesimişti erau de părere că domnul de Théligny era mort.

Aşa că tăcerea ce se aşternuse asupra celor trei, patru sute de oameni îngrămădiţi pe metereze, atît timp cît

cei patru aventurieri puteau fi văzuţi, continuă şi după ce dispărură în dosul colinei.

Ai fi spus că toată mulţimea aceea se temea ca printr-un murmur, o vorbă, o mişcare, să nu trezească bănuiala inamicului.

După un moment se auzi o salvă de vreo opt ori zece archebuze.

Toate inimile tresăriră.

Aproape în acelaşi timp Frantz Scharfenstein reapăru pe jos, purtînd în braţe nu un om, ci doi.

În urma lui, cavaleria şi infanteria expediţiei proteja retragerea.

Cavaleria nu se mai compunea decît dintr-un cal şi un om ; fără îndoială unul din cei doi cai fusese ucis de salva care se auzise.

Infanteria se compunea din Fracasso şi Lactance, fiecare cu archebuza în mînă.

Vreo opt, zece călăreţi spanioli le hărţuiau retragerea. Dar cînd infanteria era prea încolţită, Heinrich efectua un atac şi o elibera cu lovituri puternice de ghioagă, iar cînd cavaleria la rîndul ei era prea înghesuită, două focuri de archebuză trase în acelaşi timp cu o deosebită exactitate şi precizie, punea la pămînt doi spanioli şi lăsa timp lui Heinrich să mai răsufle.

Între timp Frantz cîştiga teren şi în cîteva secunde, datorită pasului său gigantic, scăpă de primejdia urmăritorilor.

Un strigăt de bucurie şi de admiraţie îl întîmpină cînd urcă taluzul ducînd în braţe cele două trupuri, oameni ori cadavre, cum ar fi purtat o doică doi prunci. Depuse jumătate din sarcină la picioarele amiralului.

— Iata pe al tumneavoastra, zise el, nu este mort chiar te tot !

— Şi celălalt ? întrebă Coligny arătînd spre al doilea rănit.

— A ! acest, zise Frantz, nu este nimic... este Malemort... înca un minut şi el sculat tin nou ! Este un tiavol, pe el nu poate nimeni omori !

Şi, începu a rîde cu rîsul acela caracteristic unchiului şi nepotului, care ar fi putut fi numai rîsul Scharfenstein.

În acel moment, în aclamațiile privitorilor, ceilalți trei aventurieri, cavaleria și infanteria, își făcură intrarea în oraș.

Într-adevăr, cum spusese Frantz Scharfenstein, Théligny nu murise încă, deși străpuns de șapte lovituri de sabie și de trei gloanțe; era ușor de văzut asta, căci spaniolii îl despuiaseră chiar și de cămașă și îl lăsaseră în locul unde căzuse, convinși că nu se va mai scula niciodată.

Îl duseră imediat la domnul de Jarnac, culcîndu-l pe același pat pe care amiralul, cu o oră înainte, nu se putuse odihni, chinuit de o presimțire rea.

Acolo, ca și cum n-ar fi așteptat decît momentul acela, rănitul deschise ochii, se uită împrejur și recunoscu pe amiral.

— Un medic! un medic! strigă repede Coligny agățîndu-se de o speranță pe care o pierduse de tot.

Dar Théligny întinse mîna:

— Mulțumesc, domnule amiral, zise el, Dumnezeu îmi îngăduie să deschid ochii și să-mi regăsesc vocea pentru a vă cere umilit iertare că v-am călcat ordinul.

Amiralul îl opri.

— Ah! dragul meu Théligny, îi spuse el, nu mie trebuie să-mi ceri iertare, căci dacă mi-ai călcat ordinul, ai făcut asta din exces de zel în serviciul regelui; dar dacă ești într-o stare așa de gravă cum ți se pare și ai ceva de cerut, cere-o Celui-de-Sus!

— Nu, domnule, răspunse Théligny, din fericire n-am de cerut iertare lui Dumnezeu decît pentru fapte pe care un bun gentilom le poate mărturisi... pe cînd, călcînd ordinul dumneavoastră, am comis o gravă abatere de la disciplină... Iertați-mă deci, domnule amiral, ca să pot muri liniștit!

Domnul de Coligny, care știa să prețuiască curajul adevărat, simți că-i vin lacrimi în ochi văzînd cum acel tînăr ofițer, pe punctul de a părăsi o viață plină de făgăduințe, părea că nu regretă decît momentul cînd se abătuse de la ordinul generalului său.

— Pentru că ți-l neapărat, zise el, îți iert o faptă de care orice brav oștean ar fi mîndru și, dacă asta-i tot ce

te frămîntă în clipa din urmă, mori liniștit și împăcat, cum a murit cavalerul Bayard, care-i pentru noi toți întruchiparea eroului!

Și se aplecă pentru a-și pune buzele pe fruntea muribundului.

Dar acesta făcînd o sforțare se ridică.

Buzele amiralului atinseră fruntea tînărului ofițer, care murmură numai:

— Mulțumesc!

Și căzu înapoi, scoțînd un suspin.

Ultimul.

— Domnilor, spuse Coligny ștergîndu-și o lacrimă și adresîndu-se celor din jur, iată că ne-a părăsit încă un viteaz gentilom. Dea Dumnezeu să avem cu toții parte de asemenea moarte!

XI

DEȘTEPTAREA DOMNULUI CONETABIL

Oricît de glorioase fuseseră cele două eșecuri suferite de amiral, rămîneau totuși eșecuri care îl făceau să-și dea seama că, față de o armată atît de numeroasă și o vigilență atît de activă, avea nevoie de un ajutor cît mai grabnic.

Drept urmare, se hotărî să profite de faptul că armata engleză încă nu sosise, lăsînd descoperită astfel o latură a orașului și să trimită curieri unchiului său conetabilul pentru a obține de la el cît mai mult ajutor cu putință.

Pentru asta chemă la el pe Yvonnet și Maldent: Yvonnet care fusese călăuza sărmanului Théligny și Maldent care fusese călăuza lui.

Conetabilul trebuia să fie în Ham sau în la Fère, așa că cei doi curieri vor porni unul spre Ham și celălalt spre la Fère, ducînd știri și explicînd conetabilului mijlocul de a face să ajungă un ajutor pînă la Saint-Quentin.

Planul acela, care în absența armatei engleze era ușor de realizat, consta pur și simplu în a trimite o coloană puternică pe drumul de la Savy care dă în cartierul Ponthoille, iar la ora cînd va fi zărită din oraș, Coligny prin partea opusă va simula un atac care, atrăgînd asupra punctului presupus amenințat armata inamică, va îngădui coloanei franceze să ajungă cu bine pînă în oraș.

Cei doi curieri plecară chiar în seara aceea, ducînd fiecare cu el cîte o stăruitoare rugăminte, una din partea bietului Malemort, cealaltă de la întristata Gudule.

Malemort, care primise o lovitură de sabie între coaste, lovitură ce din fericire trecuse printr-o veche cicatrice — lucru ce i se întîmpla de altfel întotdeauna, atît era de ciuruit! — Malemort îl rugase pe Maldent să-i aducă anumite ierburi care-i erau de trebuință pentru a-și prepăti acel vestit balsam al lui Ferragus din care folosea cantități impresionante.

Gudule, a cărei inimă fusese străpunsă de o lovitură cu mult mai dureroasă și mult mai primejdioasă decît cea a lui Malemort, îl implora pe Yvonnet să fie foarte prudent și să cruțe o viață de care era legată viața ei. Îl va aștepta pe iubitul ei Yvonnet, stînd noapte de noapte la fereastra ce da spre meterezul de la Vieux-Marché.

Aventurierii noștri ieșiră pe poarta Ponthoille și cînd ajunseră la o jumătate de leghe pe drumul spre Ham, Yvonnet o luă de-a dreptul peste cîmp, ca să iasă în drumul spre la Fère, pe cînd Maldent își continua drumul către Ham.

Yvonnet trecu rîul Somme între Gauchy și Gruois și la Cérisy dînd în drumul spre la Fère.

Să-l urmăm mai degrabă pe Yvonnet decît pe Maldent, deoarece conetabilul se afla la Fère.

La ora trei dimineața Yvonnet bătea în poarta orașului ce refuza cu îndărătnicie să se deschidă; cu toate acestea, cînd portarul află că nocturnul musafir sosea de la Saint-Quentin, o întredeschisese lăsîndu-l să intre.

Conetabilul dăduse ordin ca solii venind din partea nepotului său să fie imediat introduși la dînsul la orice oră din zi sau din noapte, așa că îl treziră din somn la orele trei și jumătate.

Bătrînul oștean dormea într-un pat, lux pe care nu și-l permitea decît rare ori în campanie; sub căpătîi avea însă spada-i de conetabil, iar pe un scaun lîngă pat armura și coiful, lucru ce arăta că era pregătit să atace ori să se apere la cea mai mică alarmă.

Subalternii lui, de altfel, erau obișnuiți să fie chemați la orice oră din zi sau din noapte, pentru vreo consfătuire ori pentru a primi ordine.

Yvonnet fu introdus în camera neobositului bătrîn care, știind că sosise un curier, îl aștepta ridicat într-un cot.

Cum auzi pașii lui Yvonnet, se răsti, după obiceiul lui:

— Hai, gogomane, vino încoace!

Neflînd momentul să facă pe susceptibilul, Yvonnet înaintă.

— Mai aproape, țopîrlane, zise conetabilul, mai aproape ca să te pot privi drept în ochi! Îmi place să văd bine pe cei cu care vorbesc.

Yvonnet înaintă pînă la marginea patului.

— Iată-mă, monseniore, rosti el.

— A! iată-te... mare scofală!

Ridică lampa și-l privi pe aventurier clătinînd din cap, ca și cum examenul n-ar fi fost favorabil curierului.

— Am mai văzut undeva pe filfizonul ăsta, bombăni conetabilul către el însuși; apoi lui Yvonnet:

— Nu cumva ai de gînd să mă lași să-mi amintesc singur unde te-am văzut, nătăfletule? Hai, spune-mi repede; tu, desigur că trebuie să-ți amintești!

— Și de ce mi-aș aminti eu mai bine, decît domnia voastră, monseniore, spuse Yvonnet, neputîndu-și stăpîni dorința de a pune și el o întrebare conetabilului.

— Pentru că, răspunse bătrînul oștean, tu vezi o singură dată din întîmplare pe un conetabil de Franța, pe cînd eu văd zilnic o droaie de nătărăi ca tine!

— Aveți dreptate, monseniore, răspunse Yvonnet. Dacă vreți să știți, m-ați văzut la rege.

— Cum așa, zise conetabilul, la rege? Ce, tu te duci la rege?

— Am fost totuşi în ziua cînd am avut cinstea de a vă vedea acolo, domnule conetabil, răspunse Yvonnet cu cea mai desăvîrşită politeţă.

— Hm ! făcu conetabilul. De fapt, acum îmi amintesc : erai cu un tînăr ofiţer ce venea să vorbească cu regele din partea nepotului meu.

— Cu domnul de Théligny.

— Întocmai ! zise conetabilul. Şi toate merg bine acolo ?

— Dimpotrivă, monseniore, toate merg rău.

— Cum, toate merg rău ? Bagă de seamă la cele ce ai să-mi spui, gogomane !

— Am să vă spun adevărul, monseniore. Alaltăieri, făcînd o ieşire din cartierul Isle, ne-am ales cu şaizeci de oameni scoşi din luptă. Ieri, cercînd să cucerim un post spaniol din faţa porţii Rémicourt am pierdut cincisprezece călăreţi din compania Delfinului şi pe locotenentul ei, domnul de Théligny...

— Théligny ! îl întrerupse conetabilul, care se credea invulnerabil fiindcă supravieţuise atîtor lupte, bătălii şi încăierări ; Théligny s-a lăsat ucis ? Imbecilul !... Şi după asta ?

— După asta, domnule conetabil, iată o scrisoare de la domnul amiral, care cere un ajutor grabnic.

— Cu asta trebuia să începi, nătăfleţule ! strigă conetabilul smulgînd scrisoarea din mîinile aventurierului.

Şi o citi, întrerupîndu-se după obiceiul lui, pentru a da ordine :

„Voi încerca să apăr cît voi putea mai mult cartierul Isle..."

— Şi bine va face, pe toţi dracii !... Să mi-l aducă careva pe domnul Dandelot !

„...căci de pe colinele cartierului o baterie de artilerie poate acoperi pe toată lungimea meterezul de la Rémicourt, între turnul Apelor şi turnul Roşu..."

— Să fie chemat mareşalul de Saint-André !

„...dar, pentru a apăra cartierul Isle şi celelalte puncte ameninţate, mi-ar trebui întăriri de cel puţin două mii de oameni, neavînd, în realitate, decît cinci, şase sute de oameni sub ordinele mele..."

— La naiba ! am să-i trimit patru mii !... Să fie chemat domnul duce d'Enghien !... Cu ce drept dorm domnii aceia cînd eu sînt treaz ?... Domnul duce d'Enghien, imediat !...

„...N-am decît şaisprezece tunuri ; n-am decît patruzeci de tunuri ; n-am decît vreo cincizeci ori şaizeci de archebuze şi, în sfîrşit, nu mai am muniţii decît pentru cincisprezece zile şi hrană pentru trei săptămîni."

— Cum, este adevărat tot ce-mi spune aici ? strigă conetabilul.

— Este perfect adevărat, monseniore, răspunse politicos Yvonnet.

— Într-adevăr, aş vrea să văd pe un filfizon ca tine îndrăznind să-l desmintă pe nepotul meu... Hm !

Şi conetabilul îl privi pe Yvonnet cu un aer fioros.

Yvonnet se înclină şi făcu trei paşi înapoi.

— De ce te dai îndărăt ? întrebă conetabilul.

— Pentru că socoteam că monseniorul nu mai are ce mă întreba.

— Te înşeli... Vină aici !

Yvonnet îşi reluă locul.

— Şi cetăţenii, cum se comportă ? întrebă conetabilul.

— Minunat, monseniore !

— Nătîngii !... Numai să îndrăznească să se poarte altfel !

— Pînă şi călugării au pus mîna pe halebarde.

— Prefecţii !... Şi spui că se luptă ?...

— Ca nişte lei ! Cît despre femei, monseniore...

— Gem, plîng şi tremură ? Proastele, de atîta-s bune.

— Dimpotrivă, monseniore, încurajează pe luptători, îngrijesc de răniţi şi înmormîntează morţii.

— Afurisitele !...

În acel moment uşa se deschise şi în prag apăru un gentilom complet înarmat, purtînd însă pe cap o tocă de catifea.

— Aha ! vino încoace domnule Dandelot îi spuse conetabilul. Uite, fratele dumitale strigă aşa de tare din oraşul lui, Saint-Quentin, de parcă i-ar tăia cineva beregata.

— Monseniore, răspunse rîzînd domnul Dandelot, cred că-l cunoașteți destul de bine pe fratele meu, nepotul dumneavoastră, ca să știți că nu de frică strigă așa de tare.

— Ei, comedie, desigur ! știu că-i la mare ananghie... și tocmai asta mă supără... De aceea te-am chemat pe dumneata, pe mareșalul de Saint-André...

— Iată-mă, monseniore, îl întrerupse mareșalul apărînd la rîndu-i în pragul ușii.

— Bine ! bine ! mareșale !... și pe domnul d'Enghien care nu mai vine.

— Iertați, monseniore, spuse ducele intrînd și el la rîndul lui, iată-mă.

— Ei, porcăria naibii, domnilor, explodă conetabilul dînd drumul înjurăturii lui vulgare, cu atît mai răstit, cu cît vedea pe toată lumea la datorie, nestiind cum să-și mai descarce veșnica-i proastă dispoziție ce era baza firii sale ; porcăria naibii, domnilor ! doar nu sîntem la Capua ca să dormim buștean, cum faceți dumneavoastră.

— Asta nu mi se poate adresa mie, monseniore, spuse mareșalul, căci eu eram deja sculat.

— Iar eu, zise ducele d'Enghien, nici nu mă culcasem încă.

— Eh, mă adresam domnului Dandelot.

— Eu ! exclamă domnul Dandelot ; monseniorul să mă ierte, dar eu făceam o inspecție și dacă am ajuns aici înaintea dumnealor este din pricină că eram călare cînd am fost găsit și am venit în galop.

— Atunci, asta-i pentru mine, zise Montmorency. Pare-se că am îmbătrînit și numai sînt bun de nimic, deoarece eu singur sînt în pat... Fir-ar să fie !

— Dar cine, naiba, spune asta, conetabile ? întrebă domnul Dandelot rîzînd.

— Nimeni, sper ; căci celui ce ar îndrăzni să spună așa ceva, i-aș strămuta fălcile din loc, cum i-am făcut cobei de profet pe care l-am întîlnit mai zilele trecute pe drum... Dar să lăsăm asta, de altceva e vorba acum ; trebuie să-i trimitem ajutor amăritului acela de Coligny care are cincizeci de mii de oameni în spinare. Cincizeci de mii de oameni ! ce ziceți de asta ? Tare îmi vine a crede că dumnealui nepotul meu de frică vede dublu.

Cei trei ofițeri zîmbiră toți odată, avînd aceeași expresie pe față.

— Dacă fratele meu spune cincizeci de mii de oameni, răspunse Dandelot, înseamnă că sînt cincizeci de mii, monseniore.

— Ba chiar mai degrabă șaizeci de mii decît cincizeci de mii, adăugă mareșalul de Saint-André.

— Și părerea dumitale care-i, domnule d'Enghien ?

— Eu, domnule conetabil, sînt exact de aceeași părere ca dumnealor.

— Vra să zică, sînteți, ca întotdeauna, de altă părere ca mine ?

— Nu, domnule conetabil, interveni Dandelot ; sîntem doar de părere că amiralul spune adevărul.

— Și-atunci, vă încumetați să faceți ceva ca să-l ajutați pe amiral ?

— Sînt gata să-mi risc viața, răspunse Dandelot.

— Și noi la fel, răspunseră într-un glas mareșalul de Saint-André și ducele d'Enghien.

— Atunci, toate-s bune ! rosti conetabilul.

Apoi, întorcîndu-se spre anticameră unde se auzea un mare scandal :

— Ce dracu ! zise el, ce-i hărmălaia asta ?

— Monseniore, spuse unul din subofițerii de gardă, este un om ce a fost arestat chiar acum la poarta Ham.

— Să-l bage la închisoare !

— Se crede că-i un militar deghizat în țăran.

— Să fie spînzurat !

— Dar se folosește de numele domnului amiral și pretinde că vine din partea lui.

— Are vreo scrisoare sau bilet de liberă trecere ?

— Nu, tocmai asta ne-a făcut să bănuim că avem de-a face cu un spion.

— Să fie tras pe roată !

— O clipă ! strigă o voce în anticameră, nu se trage un om pe roată cît ai bate din palme, fie chiar din porunca domnului conetabil.

Și, în urma unui zvon brusc de glasuri și a unei mișcări ce dovedea o luptă, un om se repezi din anticameră în cameră.

— Stați ! strigă Yvonnet, băgați de seamă ce vreți să faceți, monseniore ; este Maldent !

— Ce-o mai fi și asta, Maldent ? întrebă conetabilul.

— Este al doilea curier trimis de domnul amiral, care a plecat odată cu mine din Saint-Quentin și sosește, bineînțeles, la două ore după mine, deoarece a trecut prin Ham.

Într-adevăr era Maldent, care negăsindu-l pe domnul conetabil la Ham, luase de acolo un cal și o ținuse numai într-o goană pînă în la Fère, de teamă ca vreun obstacol să nu-l fi oprit pe Yvonnet în drum.

Dar, cum se face că Maldent, ce plecase în haine soldățești cu o scrisoare din partea amiralului, sosea îmbrăcat țărănește și fără scrisoare ? Iată ce vor descoperi cititorii noștri cu obișnuita lor agerime, într-unul din capitolele următoare.

XII

ESCALADAREA

Cititorii noștri să nu se mire că redăm, cu o exactitate ce s-ar potrivi mai degrabă unui istoric decît unui romancier, toate amănuntele atacului și apărării vestitului asediu de la Saint-Quentin — asediu la fel de glorios pentru atacant ca și pentru cel care i-a ținut piept.

De altfel, după părerea noastră, măreția unei țări se făurește și din înfrîngeri, nu numai din victorii ; triumfurile apar și mai strălucitoare prin contrast cu clipele de restriște.

Într-adevăr, care popor ar mai fi dăinuit după un Crécy, un Poitiers, un Azincourt, o Pavie, un Saint-Quentin, un Waterloo ? Dar mîna ocrotitoare a Celui-de-Sus era întinsă asupra Franței și după fiecare prăbușire ea, dimpotrivă, s-a ridicat mai măreață ca înainte.

N-a mîntuit oare Isus lumea după ce s-a prăbușit de șapte ori sub greutatea crucii ?

Privită astfel, să ni se îngăduie a spune că Franța ar putea fi socotită drept un Hristos al noroadelor, iar Saint-Quentin este una din căderile ei în timp ce-și purta crucea.

Crucea a fost monarhia. Din fericire, îndărătul monarhiei se afla poporul.

Și de astă-dată, înapoia monarhiei căzute vom vedea poporul rămînînd în picioare.

În prima noapte după plecarea lui Yvonnet și a lui Maldent, amiralul fu prevenit că santinelele ce făceau de strajă în cartierul Isle auzeau parcă un fel de zgomot ca de săpătură.

Coligny se sculă și se duse în grabă la locul amenințat. Amiralul era un comandant cu experiență. Descălecă, se culcă pe meterez, își lipi urechea de pămînt și ascultă. Apoi spuse, ridicîndu-se :

— Nu-i zgomot de săpătură, e huruit de tunuri trase... Inamicul își adună artileria ca să tragă cu toate tunurile împreună.

Ofițerii se priviră.

Apoi Jarnac înaintă :

— Domnule amiral, rosti el, știți că părerea tuturor este că orașul nu poate rezista ?

Amiralul surise.

— Asta-i și părerea mea, domnilor, răspunse el ; și totuși vedeți bine că de cinci zile rezistăm... Dacă m-aș fi retras cînd m-ați îndemnat, cartierul Isle ar fi de cinci zile în mîinile Spaniolilor și pregătirile ce le rămîneau de făcut pentru atacarea orașului din partea asta ar fi fost terminate. Dar să nu uităm un lucru, domnilor : fiecare zi pe care o cîștigăm ne este tot atît de folositoare cum sînt cerbului urmărit ultimele gîfîieli.

— Atunci părerea voastră, monseniore ?

— Socot că am făcut în regiunea asta tot ce era omenește cu putință de făcut și că trebuie să ducem în altă parte forțele, devotamentul și vigilența noastră.

Ofițerii se înclinară în semn de aprobare.

— În zorii zilei, urmă Coligny, tunurile spaniole vor fi așezate în baterie și focul va porni ; trebuie ca în zori toată artileria, muniția, bombele pe care le avem aici, toți sacii de lînă, roabele, tărgile, cazmalele și uneltele

de săpat să fie vîrîte în oraș. O parte din oamenii noștri se vor ocupa de asta, iar ceilalți vor îngrămădi în case legăturile de nuiele, mănunchiurile pe care le-am pregătit și le vor da foc... Voi veghea chiar eu la retragere și voi da dispoziție ca podurile să fie stricate în urma soldaților noștri.

Apoi, văzînd că în jurul lui nenorociții proprietari ai caselor îi ascultau ordinele cu-n aer jalnic :

— Prieteni, le spuse el, casele cruțate de noi vor fi dărîmate de spanioli care vor avea nevoie de lemne și pietre pentru a-și construi măștile de apărare și transeele ; mai bine sacrificați-le chiar voi pentru rege și țară. Vă însărcinez să le dați foc voi singuri.

Locuitorii cartierului Isle se priviră, schimbară cîteva cuvinte în șoaptă și unul din ei rosti, pășind înainte :

— Domnule amiral, mă numesc Guillaume Pauquet ; casa mea se poate vedea de aici, uitați-vă, e cea mai mare din cartier... Îmi iau misiunea să dau foc casei mele și iată și pe vecinii mei gata să facă la fel.

— Adevărat, copiii mei ? spuse amiralul cu lacrimi în ochi.

— Ce ne cereți acum nu-i pentru binele regelui și al țării, domnule amiral ?

— Rezistați alături de mine numai cincisprezece zile încă, prieteni, și salvăm Franța ! zise Coligny.

— Și ca să mai puteți rezista încă zece zile trebuie să ne dăm foc caselor ?

— Prieteni, cred că este absolut necesar.

— Atunci, dacă ne ardem casele, vă luați răspunderea să rezistați ?

— Îmi iau răspunderea, prieteni, să fac tot ce-i în stare să facă un gentilom devotat pentru rege și țară, zise amiralul. Pe cel ce ar îndrăzni să vorbească de predarea orașului îl voi zvîrli jos de pe culmea zidurilor ; iar dacă propun eu așa ceva și mie să mi se facă la fel.

— Atunci așa rămîne, domnule amiral, rosti unul dintre cetățenii cartierului, cînd veți porunci să ne ardem casele, le vom arde.

— Dar trag nădejde, se auzi o voce, că măcar mănăstirea Saint-Quentin-en-Isle va fi cruțată.

Amiralul se întoarse spre partea de unde venea vocea și-l recunoscu pe Lactance.

— Ba, Saint-Quentin-en-Isle mai puțin decît celelalte, răspunse amiralul. De pe platforma ei se vede tot meterezul din Rémicourt și o baterie de tunuri instalată pe ea ar face imposibilă apărarea meterezului.

Lactance ridică ochii la cer și scoase un suspin adînc.

— De altfel, urmă amiralul zîmbind, sfîntul Quentin este înainte de toate ocrotitorul orașului și n-are să vă țină de rău că împiedicați dușmanul să-și facă din mănăstirea ce-i aparține o unealtă de pieire a protejaților săi.

Și profitînd de momentul de bună înțelegere ce părea că inspira tuturor acel devotament, dădu ordin să înceapă transportarea tunurilor spre oraș și să se care diferitele lucruri hotărîte de el, totul în cea mai mare liniște cu putință.

Se apucară de treabă cu același curaj, trebuie să spunem, și cei care duceau mănunchiurile de nuiele în case ca și cei înhămați care trăgeau tunurile și căruțele în oraș.

La ora două noaptea totul era virit înăuntru și nu mai rămăsese în spatele vechiului zid decît numărul de archebuzieri necesari pentru a da impresia că era încă apărat și oamenii ce stăteau cu făcliile în mînă gata să incendieze casele.

În zori, cum prevăzuse amiralul, spaniolii traseră prima salvă de tun. În timpul nopții instalaseră o baterie de brеșă și ceea ce auzise amiralul fusese într-adevăr lucrarea ce se făcea pentru instalarea ei.

Acea primă salvă era semnalul convenit pentru incendierea cartierului. Nici un locuitor nu șovăi ; fiecare cu eroism apropie torța de fascine și după cîteva clipe se văzu ridicîndu-se spre cer o perdea de fum ce curînd fu înlocuită cu o perdea de flăcări.

Cartierul ardea de la biserica Saint-Éloi pînă la biserica Saint-Pierre-au-Canal ; dar în mijlocul acelui uriaș pojar, ca și cum o putere supranaturală ar fi îndepărtat de ea incendiul, mănăstirea Saint-Quentin rămînea neatinsă.

De trei ori, străbătînd focul și trecînd peste poduri improvizate, căci celelalte fuseseră stricate — întîi cetă-

ţeni, apoi soldaţi şi în sfîrşit artificieri, încercară s-o incendieze şi de trei ori încercarea nu izbuti.

În timp ce amiralul de pe înălţimea porţii Isle urmărea progresele distrugerii, Jean Pauquet, îndepărtîndu-se de grupa lui, se apropie cu boneta de lînă în mînă :

— Monseniore, spuse el, avem aici în oraş un moşneag care pretinde că a auzit pe cineva povestind lui taică-său că există un depozit de pulbere într-unul din cele două turnuri care mărginesc poarta Isle, ba poate chiar în amîndouă.

— Bun, făcu amiralul, să cercetăm... unde sînt cheile ?

— A ! cheile, zise Jean Pauquet, cine mai ştie ? Or fi poate vreo sută de ani de cînd porţile n-au mai fost deschise !

— Atunci luaţi pirghii şi cleşti ca să le deschideţi.

— Nu ezte nefoie te birghii şi gleste, se auzi o voce. Eu îmbing porta şi porta deschis !

Şi Henrich Scharfenstein urmat de nepotul său Frantz făcu trei paşi spre Coligny.

— Ah ! tu eşti, viteazul meu uriaş ? zise amiralul.

— Ta, zunt eu şi nepod al meu Frantz.

— Dacă-i aşa, împinge, prietene ! împinge !

Cei doi Scharfenstein se apropiară fiecare de cîte o poartă, se sprijiniră cu spatele de ea şi ca întotdeauna, asemenea unui dublu mecanism ascultînd de acelaşi impuls, după ce se proptiră bine numărară :

— *Ein ! zwei ! drei !*

Şi la cuvîntul *drei*, care pe limba noastră înseamnă *trei*, opintindu-se în acelaşi timp dărîmară canaturile uşilor de care erau proptiţi, cu un succes atît de mare încît se prăbuşiră amîndoi odată cu ele.

Dar cum uşile nu opuseseră aceiaşi rezistenţă, Frantz Scharfenstein căzu cît era de lung pe spate, pe cînd Heinrich, ceva mai norocos, căzu numai pe şezut.

Totuşi amîndoi se ridicară cu seriozitatea lor obişnuită, rostind :

— Bovdim !

Intrară în turnuri. În unul din ele, cum spusese Jean Pauquet, se aflau vreo două, trei tone de pulbere ; dar cum mai spusese tot el, pulberea aceea stătea acolo de

atîta vreme, încît cînd se apucară să ridice butoaiele, acestea se făcură ţăndări.

Atunci amiralul dădu ordin să se aducă cearşafuri cu care să transporte pulberea la arsenal.

Apoi, după ce văzu că începuse transportul, se duse acasă ca să prînzească şi să se mai odihnească puţin, căci era în picioare de la miezul nopţii şi nu mîncase nimic din ajun. Abia se aşezase la masă cînd fu anunţat că unul dintre curierii pe care îi trimisese conetabilului se întorsese şi cerea să-i vorbească fără întîrziere.

Era Yvonnet.

Yvonnet venea să-l anunţe pe amiral că ajutoarele cerute vor sosi a doua zi, sub comanda fratelui său, domnul Dandelot, a mareşalului de Saint-André şi a ducelui de Enghien.

Ajutorul avea să fie de patru mii de pedestraşi care, după indicaţiile date de amiral, vor veni pe drumul de la Savy şi vor intra prin cartierul Ponthoille.

Maldent rămăsese în la Fère pentru a servi de călăuză domnului Dandelot.

Yvonnet ajunsese aici cu povestirea şi tocmai ridica un pahar de vin ce i se oferise pentru a bea în sănătatea amiralului, cînd dintr-odată pămîntul se cutremură, zidurile se clătinară, geamurile ferestrelor se făcură ţăndări şi un zgomot formidabil, de parcă ar fi tras deodată o sută de tunuri, izbucni.

Amiralul se ridică iar Yvonnet, cuprins de un tremur nervos, puse paharul plin înapoi pe masă.

În acelaşi timp, mînat de vîntul dinspre apus, un nour trecu peste oraş şi un puternic miros de pucioasă intră în încăpere prin geamurile sparte.

— Vai ! nenorociţii ! rosti amiralul, te pomeneşti că n-au luat precauţiile necesare şi depozitul de pulbere a sărit în aer !

Imediat, fără să mai aştepte veşti, ieşi din casă şi o luă la fugă spre poarta Isle.

Toată populaţia alerga în aceeaşi direcţie. Amiralul n-avea cui să ceară informaţii, căci toţi oamenii aceia fugeau înspre zgomot fără să ştie ce-l pricinuise.

Coligny nu se înşelase : văzu turnul spart şi fumegînd ca un crater de vulcan. O scînteie din formidabilul

incendiu ce-l înconjura intrase printr-o ferestruică şi aprinsese teribilul combustibil.

Vreo patruzeci, cincizeci de persoane pieriseră, iar cei cinci ofiţeri ce dirijau operaţia dispăruseră.

Turnul oferea duşmanului o spărtură prin care puteau intra în front douăzeci şi cinci de asediatori.

Din fericire, perdeaua de flăcări şi fum ce se întindea între cartier şi oraş ascundea Spaniolilor spărtura ; — devotamentul locuitorilor care îşi incendiaseră casele salvase deci oraşul.

Coligny îşi dădu seama de primejdie. Făcu un apel către toată lumea, dar numai cetăţenii oraşului răspunseră la acea chemare. Oştenii retraşi din cartier se duseseră să înbuce cîte ceva şi să se odihnească.

Printre cei care se duseseră să înbuce cîte ceva şi să se odihnească erau şi cei doi Sharfenstein ; dar cum cortul lor se afla numai la vreo cincizeci de paşi de locul dezastrului, răspunseră printre primii la apelul amiralului.

Unchiul Heinrich şi nepotul Frantz erau două preţioase ajutoare în asemenea împrejurări ; cu forţa lor herculeană şi statura lor uriaşă erau buni la orice. Îşi scoaseră vestele, îşi suflecară mînecile şi se făcură zidari.

Trei ore mai tîrziu, fie că duşmanul nu aflase nimic despre catastrofă, fie că pregătea vreo altă acţiune, reparaţiile erau terminate fără nici o împotrivire şi turnul era iarăşi aproape la fel de rezistent ca înainte.

Toată ziua aceea de 7 august se scurse fără ca inamicul să facă cea mai mică demonstraţie ; părea că se mulţumeşte cu o simplă blocadă. Fără îndoială că aştepta sosirea armatei engleze.

Seara, străjile observară oarecare mişcare dinspre cartierul Isle. Spaniolii lui Carondelet şi ai lui Julien Romeron, profitînd de potolirea incendiului, începură a apărea în cartier, apropiindu-se de oraş.

Toată supravegherea se concentră deci în partea aceea.

Seara, la ora zece, amiralul convocă la el pe principalii ofiţeri ai garnizoanei, anunţîndu-i că, după toate probabilităţile, ajutorul aşteptat va sosi în timpul nopţii. Trebuia deci întărită în secret paza pe zid, de la Tourival

pînă la poarta Pontholle, pentru a fi gata, la nevoie, să sară în ajutorul lui Dandelot şi a oamenilor săi.

Yvonnet care în calitatea-i de curier fusese pus la curent, se bucurase văzînd că se luau asemenea măsuri şi pe cît îi stătuse în putinţă — căci datorită unei cunoaşteri cu totul speciale a locurilor, avea oarecare trecere — înşiruise străjerii de noapte pînă spre poarta Remicourt, poarta Isle şi poarta Pontholle.

Acea orînduire — în afară de cîteva santinele — lăsa complet descoperit meterezul de la Vieux-Marché, unde se afla, după cum ne amintim, casa lui Jean Pauquet şi mai ales micuţul pavilion locuit de domnişoara Gudule.

Astfel că spre orele unsprezece, pe una din acele nopţi întunecoase atît de preţuite şi de binecuvîntate de îndrăgostiţii care se duc să-şi vadă iubitele şi de războinicii ce pregătesc o surpriză, aventurierul nostru, urmat de Heinrich şi Frantz înarmaţi pînă în dinţi, înainta cu precauţie pe străzile Rosiers, la Fosse şi Saint-Jean, pe unde — cam la o sută de paşi de turnul Dameuse — ajunşi la meterezul de la Vieux-Marché.

Cei trei aventurieri urmau drumul acela ştiind că pe toată porţiunea dintre turnul Dameuse şi poarta de la Vieux-Marché nu se afla nici ţipenie de santinelă, deoarece inamicul nu făcuse încă nici o încercare în partea aceea.

Aşa că bulevardul era întunecat şi pustiu.

De ce grupul acela, care în ciuda aparenţei formidabile n-avea nici o intenţie agresivă, se compunea pe de o parte din Heinrich şi Frantz şi Yvonnet pe de alta ?

Pentru că există o lege a naturii care hotărăşte că pe lumea asta slăbiciunea trebuie să caute forţa şi forţa să iubească slăbiciunea.

De cine, dintre cei opt tovarăşi, se apropiase mai mult Yvonnet ? de Heinrich şi de Frantz. De ce ? Fiindcă ei erau cei mai puternici şi el era cel mai slab.

A cui tovărăşie se grăbeau s-o caute cei doi Scharfenstein cum aveau o clipă de răgaz ? A lui Yvonnet.

La fel şi Yvonnet, cui se ducea să ceară sprijinul cînd avea nevoie de ajutor ? Celor doi Scharfenstein.

În costumul lui întotdeauna îngrijit, întotdeauna cochet, întotdeauna elegant, contrastînd cu îmbrăcămintea grosolană, ostășească a celor doi uriași, Yvonnet, urmat de cei doi, părea un copil de casă mare ducînd în lesă doi dulăi.

Așa că datorită acestei atracții pe care am explicat-o, a slăbiciunii căutînd forța, a simpatiei forței pentru slăbiciune, și în seara aceea Yvonnet se adresase celor doi Scharfenstein, întrebîndu-i dacă vor să meargă cu el și, ca de obicei, aceștia se ridicaseră și înarmîndu-se pe dată răspunseseră :

— Gu blagere, mein herr Ifonnet.

Căci Sharfenstein-ii i se adresau lui Yvonnet cu *domnule*, distincție pe care n-o acordau nici unuia dintre ceilalți tovarăși.

Asta pentru că în prietenia lor pentru Yvonnet se amesteca un profund respect. Nu și-ar fi îngăduit, doamne ferește, nici unchiul nici nepotul, să ia cuvîntul în fața tînărului aventurier ; nu, îl ascultau vorbind despre femei frumoase, isprăvi frumoase, costume frumoase, mulțumindu-se să aprobe din cap și din cînd în cînd — la spiritele lui, bineînțeles — să rîdă cu rîsul lor gros, răsunător, ce-i caracteriza.

Unde se ducea Yvonnet cînd Yvonnet le spunea : „Haideți cu mine !" nu-i interesa ; le spusese : „Haideți !" asta le era deajuns și urmau acea încîntătoare flacără a minții lor, cum urmează doi sateliți o planetă.

În seara aceea Yvonnet se ducea la o întîlnire amoroasă ; spusese celor doi Sharfenstein : „Haideți !" și, după cum vedeți, îl urmaseră.

Dar oare din ce pricină îi luase Yvonnet cu dînsul pe cei doi uriași, dacă era vorba de o întîlnire unde prezența altora este întotdeauna supărătoare ?

Mai întîi, ne grăbim a spune că vitejii noștri germani nu erau martori încomozi ; închideau un ochi, închideau doi, închideau trei, închideau patru, la un cuvînt, la un gest, la un semn al tovarășului lor și îi țineau cu sfințenie închiși atîta timp cît un semn, un gest sau un cuvînt de-al lui nu le îngăduia să-i redeschidă.

Yvonnet îi luase cu el deoarece — vă amintiți — pentru a ajunge la fereastra de la pavilionul Gudulei

avea nevoie de o scară, și în loc să ia o scară găsise că-i mai simplu să-i ia pe cei doi Sharfenstein, căci era exact același lucru.

Tînărul avea, bineînțeles, o întreagă colecție de semnale, zgomote și strigăte diferite, cu ajutorul cărora vestea amantei lui că era acolo ; dar în seara aceea n-avu nevoie nici de strigăte, nici de zgomot, nică de semnal, căci Gudule era la fereastră și-l aștepta.

Totuși, văzînd apropiindu-se trei oameni în loc de unul, se retrase prudentă.

Atunci Yvonnet păși înainte pentru a fi recunoscut și fata, tremurînd încă, dar fără să se mai teamă, reapăru în cadrul întunecos al ferestrei.

În două cuvinte Yvonnet îi explică iubitei primejdiile la care se expune un soldat plimbîndu-se cu o scară în spate printr-un oraș asediat : o patrulă ar putea crede că ducea scara cu intenția de a intra în legătură cu asediatorii. Bănuiala odată trezită în mintea patrulei, trebuie să urmezi pe comandantul patrulei la un ofițer, la un căpitan, la guvernator poate, și acolo să explici rostul acelei scări, explicație care oricît de delicat ar fi condusă, ar compromite onoarea domnișoarei Gudule.

Era mai bine deci să se bizuie pe doi prieteni de a căror discreție era sigur, așa cum era Yvonnet de cei doi tovarăși.

Dar cum puteau doi prieteni înlocui o scară ? Iată ce nu putea înțelege domnișoara Gudule.

Yvonnet se hotărî să nu mai piardă timp cu dezvoltarea teoriei și să aplice imediat demonstrația.

Pentru asta îi chemă pe cei doi Sharfenstein, care deschizînd compasul enorm al picioarelor din trei pași fură lîngă el.

Lipindu-l atunci pe unchi cu spatele de zid, făcu un semn nepotului.

În mai puține clipe decît ne trebuie nouă ca să povestim, Frantz puse un picior între mîinile împreunate ale unchiului, altul pe umărul lui și ajungînd la înălțimea ferestrei o apucă de talie pe domnișoara Gudule ce privea curioasă și care, înainte de a avea timpul să facă o mișcare de apărare — mișcare ce poate nici n-ar

fi făcut-o, chiar să fi avut vreme — se pomeni ridicată din cameră și depusă pe bulevard, lîngă Yvonnet.

— Așa ! zise Frantz rizînd, iada tînara torita !

— Mulțumesc, îi spuse Yvonnet.

Și, luînd-o pe Gudule la braț, o conduse pe frumoasa copilă spre locul cel mai întunecos al meterezului.

Locul acesta, cel mai întunecos, se afla pe platforma circulară a unuia dintre turnuri, platformă protejată de un parapet înalt de trei picioare.

Cei doi Scharfenstein se duseră să se așeze pe un fel de bancă de piatră rezemată de curtină.

N-avem pretenția să destăinuim aici conversația dintre Yvonnet și domnișoara Gudule. Erau tineri, îndrăgostiți, de trei zile și trei nopți nu mai stătuseră de vorbă și aveau atîtea lucruri a-și spune, că tot ce-și spuseră într-un sfert de oră, cu siguranță că n-ar încăpea în acest capitol.

Spunem un sfert de oră, pentru că după un sfert de oră, deși conversația era atît de înflăcărată, Yvonnet se întrerupse și, punînd mîna pe drăgălașa gură a celei cu care sta de vorbă, își aplecă capul înainte și trase cu urechea.

Ascultînd, i se păru că distinge un zgomot ce semăna a fișiit de iarbă călcată de numeroase picioare.

Privind, i se păru că vede un fel de șarpe uriaș, negru, tîrîndu-se jos de-a lungul zidului.

Dar noaptea era atît de întunecoasă și zgomotul atît de slab, că nu-ți puteai da bine seama dacă-i iluzie ori realitate, mai ales că zgomotul și mișcarea încetară brusc.

Yvonnet privi, ascultă, dar nu mai văzu și nu mai auzi nimic.

Urmînd a o ține strîns îmbrățișată la piept pe fată, rămase totuși cu ochii ficși, cu capul scos afară printre două creneluri.

Curînd i se păru că vede cum giganticul șarpe își ridică capul pe zidul cenușiu și începe a se ridica de-a lungul lui ca să ajungă la parapetul curtinei.

Apoi, ca o hidră cu mai multe capete, șarpele își înălță un al doilea cap lîngă primul și un al treilea lîngă al doilea.

Atunci totul i se lămuri lui Yvonnet ; fără să mai piardă o clipă o luă pe Gudule în brațe și, îndemnînd-o să nu facă nici un zgomot, o aruncă în mîinile lui Frantz care cu ajutorul unchiului său, cît ai clipi, prin același procedeu ca la scoatere, o reîntegrară în camera ei.

Apoi alergînd la scara cea mai apropiată, tînărul ajunse drept în momentul cînd primul spaniol punea piciorul pe parapetul curtinei.

Cu tot întunericul adînc, se zări o străfulgerare lucînd în umbră, urmată de un strigăt și spaniolul, cu mărunțaiele străpunse de sabia fină a lui Yvonnet se prăbuși pe spate, cu capul în jos.

Zgomotul căderii lui se pierdu într-o groaznică piruială : era a doua scară încărcată de oameni ce aluneca de-a lungul zidului, împinsă de brațul încordat al lui Heinrich.

Frantz, la rîndu-i, găsind în cale o grindă uitată pe jos, o ridică deasupra capului și-i dădu drumul peste cea de a treia scară.

Scara se rupse cam la două treimi din lungime și grindă, scară și oameni căzură de-a valma în șanț.

Rămăsese numai Yvonnet care se lupta cu înverșunare strigînd din răsputeri :

— Alarmă ! alarmă !

Cei doi Scharfenstein alergară în ajutorul lui chiar în clipa cînd vreo doi, trei spanioli ce apucaseră să pună piciorul pe meterez îl încolțiseră pe Yvonnet.

Unul din atacanți căzu despicat în două de spada uriașă a lui Heinrich, pe cînd altul se rostogoli zdrobit de ghioaga lui Frantz ; al treilea care se pregătea să-l lovească pe Yvonnet, fu înșfăcat de centură de către unul din coloși și zburătăcit prin aer pe deasupra parapetului.

Atrași de strigătele celor trei aventurieri apărură atunci, în capătul străzii Vieux-Marché, Jean și Guillaume Pauquet cu facle și barde în mîini.

Asta însemna că luarea prin surprindere nu izbutise și la strigătele reunite ale cetățenilor și aventurierilor un îndoit ajutor sosi dinspre turnul Saint-Jean și dinspre turnul cel mare ce se afla în apropierea cartierului Ponthoille.

În același timp, ca și cum toate atacurile fuseseră chibzuite ca să izbucnească împreună, se auzi, la o jumătate de leghe depărtare în cîmpie spre Savy, în dosul capelei Epargnemaille, bubuitul a o mie de archebuze și se văzu înălțîndu-se între cer și pămînt fumul acela roșiatic ce rămîne în văzduh după un tir violent.

Amîndouă operațiile — cea a spaniolilor de a lua prin surprindere orașul și cea a lui Dandelot de a-i veni în ajutor — fuseseră dejucate.

Am văzut cum hazardul făcuse să eșueze tentativa spaniolilor; să arătăm cum același hazard zădărnicise pe a francezilor.

XIII

DESPRE ÎNDOITUL AVANTAJ PE CARE ÎL POȚI AVEA CÎND VORBEȘTI ÎN DIALECTUL PICARD

Pînă în prezent ne-am îndreptat atenția numai asupra asediatorilor; este timpul să trecem puțin — fie chiar numai pentru a-i vizita — sub cortul *asediatorilor*.

În momentul cînd Coligny împreună cu grupul de ofițeri, pe care astăzi l-am numi statul său major, făcea înconjurul zidurilor pentru a-și da seama de mijloacele de apărare ale orașului, un alt grup nu mai puțin important făcea înconjurul lui exterior pentru a-și da seama de posibilitățile de atac.

Grupul se compunea din Emmanuel-Philibert, contele de Egmont, contele de Horn, contele de Schwartzbourg, contele de Mansfeld și ducii Eric și Ernest de Brunswick.

Printre ceilalți ofițeri ce veneau în grup în urma lor, călărea ca de obicei nepăsător la toate, în afară de viața și onoarea scumpului său Emmanuel, vechiul nostru prieten Scianca-Ferro.

Emmanuel îi hotărîse Leonei să rămînă la Cambray cu restul curții sale.

Din examinare reieșise că orașul, apărat de ziduri proaste și lipsit de o garnizoană și o artilerie suficientă, nu putea rezista mai mult de cinci sau șase zile; era tocmai timpul cerut de ducele Emmanuel lui Filip al II-lea care și el rămăsese la Cambray, dar nu dintr-un ordin superior, ci dintr-o supremă prudență.

De altfel numai vreo șase, șapte leghe despărțeau cele două orașe și Emmanuel alesese pentru Leona reședința regală, deoarece calculase că necesitatea de a comunica prin viu grai cu Filip al II-lea ca generalisim al armatei spaniole, silindu-l să se ducă din timp în timp la Cambray, îi va da prilejul ca la fiecare călătorie s-o vadă pe Leona.

Cît despre Leona, consimțise la acea despărțire, mai întîi și înainte de toate, fiindcă în viața-i de dragoste, sacrificiu și abnegație pe care o alesese, o dorință a lui Emmanuel însemna pentru ea o poruncă; apoi fiindcă acea distanță de șase, șapte leghe, deși provocase o despărțire adevărată, era iluzorie sub raportul depărtării, deoarece la cel mai mic motiv de îngrijorare ce l-ar fi avut, cu libertatea de acțiune ce-o lăsa tinerei fete taina sexului ei necunoscută de nimeni — în afară de Scianca-Ferro — putea ajunge într-o oră și jumătate în tabăra lui Emmanuel-Philibert.

De altminteri, de la începutul campaniei, Emmanuel, cu toată bucuria pe care i-o pricinuia reluarea ostilităților — reluare la care contribuise prin tentativele făcute asupra orașelor Metz și Bordeaux cel puțin cît și amiralul cu tentativa lui de la Blois — de la începutul campaniei, repetăm, Emmanuel-Philibert părea, ca moral cel puțin, îmbătrînit cu zece ani. Tînăr șef de treizeci și unu de ani abia, se afla în fruntea unei oști trimise să invadeze Franța, comandînd tuturor vechilor căpetenii ale lui Carol-Quintul și punîndu-și în joc propria-i soartă odată cu soarta Spaniei.

De rezultatul campaniei întreprinse avea să depindă într-adevăr nu numai viitorul lui ca mare general, ci și ca prinț suveran; venise în Franța pentru a cuceri Piemontul. Emmanuel-Philibert, chiar comandant șef al armatelor spaniole, nu rămînea decît tot un fel de *condottiere* regal; nu ești într-adevăr cineva în balanța destinului decît atunci cînd ai dreptul de a trimete la moarte oameni pe cont propriu.

Totuşi, n-avea de ce se plînge : Filip al II-lea, ascultînd cel puţin în privinţa asta de sfaturile primite de la tatăl său Carol-Quintul la abdicare, dăduse ducelui de Savoia mînă liberă în afacerile privitoare la pace şi război, punînd sub ordinele lui toată lista aceea lungă de prinţi şi căpetenii pe care i-am enumerat cînd am arătat aşezarea topografică a fiecăruia în jurul oraşului.

Toate acele gînduri şi mai cu seamă răspunderea ce apăsa pe umerii săi îi dădeau lui Emmanuel-Philibert un aer grav şi preocupat, bătrînesc.

Ştia prea bine că de reuşita asediului de la Saint-Quentin depindea succesul campaniei. Saint-Quentin cucerit, nu mai rămîneau între acel oraş şi Paris decît treizeci de leghe de străbătut şi de ocupat oraşele Ham la Fère şi Soissons. Saint-Quentin-ul însă trebuia cucerit repede pentru a nu da Franţei timp să-şi adune oştile acelea ce parcă răsăreau întotdeauna ca din pămînt, prin nu ştiu ce minune, şi care, tot ca printr-o minune, îşi puneau piepturile ca un zid de carne, înlocuind pe cele de piatră distruse de duşman.

Aţi văzut de altfel cu ce rapiditate stăruitoare zorise Emmanuel-Philibert desfăşurarea asediului şi ce strictă supraveghere organizase în jurul oraşului.

De la început părerea lui fusese că partea slabă a oraşului era poarta Isle şi că acela era locul prin care va putea cuceri oraşul la cea mai mică imprudenţă a asediaţilor.

De asta, lăsînd pe toate căpeteniile de oşti să-şi aşeze corturile în faţa zidului de la Rémicourt, care în cazul unui asediu regulat era punctul cel mai atacabil al aşezării, el se instalase, cum am mai spus, de cealaltă parte, între o moară ce se ridica pe vîrful unui deluşor şi Somme.

De acolo supraveghea rîul, peste care construise un pod şi toată vasta întindere dintre Somme şi vechea şosea ce ducea spre Vermand, spaţiu ce avea să-l ocupe campamentul armatei engleze imediat ce acea oştire se va alătura armatelor spaniole şi flamande.

Am văzut cum a fost respinsă tentativa de cucerire prin surprindere a cartierului Isle.

Atunci Emmanuel-Philibert se hotărîse să încerce o escaladare. Acea operaţie trebuia să aibă loc în noaptea din 7 spre 8 august.

Ce motiv îi făcuse pe Emmanuel-Philibert să aleagă pentru executarea acelui atac noaptea din 7 spre 8 august şi nu alta ? Vom spune îndată.

În dimineaţa de 6, pe cînd asculta raportul diferiţilor şefi de patrulă, fusese adus la el un ţăran din satul Savy, care de altfel ceruse chiar el să-i vorbească.

Emmanuel, ştiind că un comandant militar nu trebuie să treacă cu vederea nici cea mai neînsemnată sursă de informaţii, dăduse ordin ca oricine ar cere să-l vadă să fie adus imediat la dînsul.

Aşa că ţăranul nu aşteptase decît timpul necesar lui Emmanuel să asculte sfîrşitul raportului.

Aducea generalului oştirii spaniole o scrisoare pe care o găsise într-o tunică soldăţească.

Tunica aceea soldăţească o găsise sub patul femeii lui.

Scrisoarea era duplicatul scrisorii amiralului către conetabil.

Tunica era a lui Maldent.

Dar cum ajunsese tunica lui Maldent sub patul nevestii unui ţăran din Savy ? Nu se poate să nu povestim un lucru care arată că destinul unei ţări atîrnă uneori de un fir mai subţire decît al unui funigel ce zboară prin văzduh, desprămat din caerul Fecioarei.

După ce se despărţise de Yvonnet, Maldent îşi urmase drumul.

Ajuns la Savy, la cotitura unei străzi dădu peste o patrulă de noapte.

Să fugă era cu neputinţă, căci fusese văzut şi apoi ar fi trezit bănuieli ; de altfel ar fi fost deajuns ca vreo doi, trei călăreţi s-o ia la galop, ca să-l ajungă imediat.

Se dosi lute în pervazul unei uşi.

— Cine-i ? strigă o voce.

Maldent cunoştea obiceiurile picarde ; ştia că ţăranii ararenri îşi încuie uşa casei cu zăvorul ; apăsă pe clanţă şi uşa se deschise.

'Neata erai, bărbăţele, întrebă o voce de femeie,

— Iaca ! eu mi-s, răspunse Maldent care vorbea un foarte pur dialect picard, fiind originar din Noyon, una din capitalele Picardiei.

— Ai ! rosti femeia, credeam că te-i fi prăpădit !

— Asta-i ! răspuse Maldent, vezi bine că nu !

Şi trăgînd zăvorul uşii se apropie de pat.

Oricît de repede se făcuse nevăzut Maldent cînd se strecurase în casă, unul dintre călăreţi îl văzuse dispărînd dar fără să-şi poată da bine seama pe ce uşă intrase.

Cum omul acela putea foarte bine fi vreun spion ce urmărea patrula, călăreţul şi încă vreo trei, patru camarazi, începuseră deja a bate în uşa vecină cu o hărnicie ce arăta lui Maldent că nu mai era timp de pierdut.

Cum însă nu prea cunoştea bine locurile, dădu buzna peste o masă plină cu oale şi ulcele.

— Da' ce-i omule ? întrebă femeia speriată.

— Ce să fie, iaca m-am împiedicat şi eu, răspunse Maldent.

— Ce rău ai mai îmbătrînit, de te-ai prostit aşa, bombăni femeia.

Cu toată apostrofarea puţin măgulitoare, aventurierul se sili să răspundă cu cîteva cuvinte drăgăstoase mormăite printre dinţi şi, în timp ce se dezbrăca, se apropie de pat.

Nu mai avea nici o îndoială că foarte curînd se vor auzi bătăi în uşa pe care o deschisese, la fel cum urmăritorii bocăneau acum la uşa vecină şi ţinea foarte mult să nu se observe că era străin acolo în casă.

Ori, mijlocul de a nu fi recunoscut că-i străin în casă era să ocupe locul stăpînului casei.

Obişnuinţa pe care o avea Maldent de-a despuia pe alţii îl făcuse foarte ager să se despoaie şi pe el însuşi ; cît ai bate din palme îşi azvîrli hainele jos, le împinse cu piciorul sub pat, ridică plapuma şi se vîri sub ea.

Dar Maldent chibzui că astă nu era deajuns pentru a fi socotit de străini drept stăpînul casei ; mai era nevoie ca apriga femeie ce-l apostrofase atît de nepoliticos pentru stîngăcia lui să nu poată spune că nu-i omul ei.

Maldent îşi încredinţă sufletul Celui de Sus şi, fără să ştie cu cine are de-a face, se grăbi să dovedească tinerei

ori bătrînei gazde că nu se prăpădise aşa cum crezuse ea, ori mai degrabă se prefăcuse a crede.

Era un fel de a-şi dovedi vrednicia, cum ar spune domnul d'Hozier, foarte pe placul cumetrii ; astfel că ea se plînse cea dintîi cînd călăreţii, după ce scotociseră casa vecină locuită numai de o bătrînă de şaizeci de ani şi de-o nepoţică de vreo nouă sau zece, vrînd numaidecît să afle cine era omul întrezărit care dispăruse cu atîta repeziciune veniră să bată la casa unde într-adevăr intrase Maldent.

— Of ! Doamne-Sfinte, zise femeia, cine să fie, Gosseu ?

— Bun, îşi zise în sinea lui Maldent ; se pare că mă cheamă Gosseu... Asta nu-i rău de ştiut.

— Cine să fie ? se întoarse apoi el spre gazdă. Du-te de vezi singură.

— Văleu ! să ştii că fac fărîme uşa, strigă femeia.

— Ei, iaca, n-au decît s-o fărîme ! răspunse Maldent.

Şi fără a se sinchisi de soldaţi, aventurierul îşi continuă conversaţia de unde o întrerupsese ; astfel că atunci cînd uşa cedă sub loviturile de picior ale călăreţilor, nimeni n-ar fi putut — şi în acea clipă gazda mai puţin ca oricine — să-i conteste titlul de stăpîn al casei.

Soldaţii intrară înjurînd şi blestemînd ; însă cum ei înjurau şi blestemau în spaniolă, iar Maldent le răspundea în picardă ,curînd dialogul deveni atît de confuz că soldaţii socotiră că ar fi mai nimerit să aprindă o luminare ,ca cel puţin să se poată vedea la faţă dacă nu era de fel chip să se înţeleagă.

Sosise momentul critic ; de aceea în timp ce unul dintre oşteni scăpăra amnarul, Maldent socoti mai prudent să lămurească gazdei în cîteva cuvinte situaţia.

Trebuie să spunem, spre lauda femeii, că primul ei impuls fu să refuze colaborarea.

— Vai de mine !strigă ea, vra să zică nu eşti bietul meu Gosseu !... Piei de aici în clipă, găliganule !

— Uşurel ! făcu Maldent ; ba-s Gosseu, că doar îs în patul lui !

Argumentul lui Maldent păru hotărîtor căci gazda nici nu mai crîcni şi după ce aruncă o privire iute, la

lumina flăcăruiei ce se aprinsese, către soţul improvizat, murmură :

— Orice păcat îşi are iertarea ! Nu se cade a dori moartea păcătosului, cum zice Evanghelia Domnului nostru.

Şi se întoarse cu nasul la perete.

Maldent profită de lumina ce se făcuse în cameră ca să arunce şi el o privire în juru-i.

Se afla în casa unui ţăran înstărit : masă de stejar, dulap de nuc, perdele de serj ; pe un scaun erau aşezate straiele de duminică pe care gospodina avusese grijă să le pregătească pentru ca adevăratul Gosseu să le găsească la întoarcere.

Soldaţii priveau şi ei cu ochi la fel de ageri şi iscoditori, dar cum nu exista nici cel mai mic indiciu care să le poată trezi bănuieli în privinţa lui Maldent, începură a vorbi între ei în spaniolă, însă fără a pune la cale ceva primejdios ; lucru de care Maldent şi-ar fi dat uşor seama, chiar să nu fi înţeles spaniola aşa de bine cum ştia picarda.

Era vorba doar să-l ia cu ei călăuză, soldaţii temându-se să nu se rătăcească pe drumul de la Savy la Dallon.

Văzînd că asta era toată primejdia ce-l ameninţa şi că tocmai primejdia aceea îi oferea toate şansele de scăpare, Maldent deschise chiar el conversaţia.

— Ia ascultaţi, domnilor soldaţi, zise el, nu vă mai învîrtiţi atîta limba în gură... Spuneţi ce poftiţi.

Atunci şeful care vorbea franceza ceva mai bine decît ceilalţi, înţelegînd aproximativ apostrofa lui Maldent, se apropie de pat şi îl făcu să înţeleagă că ceea ce doreau de la el era mai întîi să se scoale.

Dar Maldent dădu din cap.

— Nu pot, zise el.

— Cum nu poţi ? întrebă şeful.

— Ba !

— Şi de ce, ba ?

— Pen-că trecînd pe potecuţa de la Bourbatrie, am căzut de-a rostogolul în carieră şi m-am ales cu piciorul scrîntit.

Şi Maldent imită cu coatele şi partea de sus a trupului mersul unui om care şchioapătă.

— Bine ! zise sergentul, dacă-i aşa, îţi vom da un cal.

— Mulţam frumos ! răspunse Maldent. Da nu ştiu să încalec pe-un cal ; pe-un căluţ, mai merge !

— Atunci, ai să înveţi, zise sergentul.

— Bă, bă, ba ! spuse Maldent scuturînd din cap din ce în ce mai tare, nu mă sui cu nici un chip pe cal !

— Aha ! *nu te sui cu nici un chip pe cal !* rosti spaniolul apropiindu-se de Maldent şi ridicînd biciul ; vedem noi îndată !

— Mă sui pe cal ! mă sui pe cal ! strigă Maldent sărind jos din pat şi ţopăind într-un picior, ca şi cum într-adevăr nu-l putea pune jos pe celălalt.

— Aşa mai merge ! zise spaniolul. Şi acum să ne îmbrăcăm repede.

— Bine, bine, făcu Maldent, dar nu mai strigaţi aşa că mi-o treziţi pe biata Catherine, care are fierbinţeli că-i iese o măsea de minte... Dormi, biată Catherine, dormi !

Şi Maldent, tot ţopăind într-un picior, aruncă pătura peste capul bietei *Catherine* care neavînd încotro trebui să se prefacă că doarme.

Nu fără rost acoperise Maldent cu pătura capul Catherinei ; ochise pe scaun hainele de duminică, nouănouţe ale lui jupîn Gosseu şi-i venise ideea nu prea generoasă de a şi le însuşi în locul uniformei cazone zdrenţăroase pe care o împinsese prudent sub pat.

Substituirea asta avea pentru el un dublu avantaj : mai întîi, pantaloni şi vestă noi în locul unei veste vechi şi a unor pantaloni uzaţi, şi apoi, o îmbrăcăminte ţărănească în locul uniformei militare, ceea ce-i da o mai mare siguranţă pentru restul călătoriei.

Începu deci să se îmbrace cu straiele de sărbătoare ale bietului Gosseu, atît de calm de parcă i-ar fi fost făcute pe măsură şi le-ar fi plătit din propria-i pungă.

De altfel, se înţelege că gospodinei nu-i ardea deloc să privească ce se petrece ; nu mai avea decît o dorinţă, ca falsul el soţ să plece cît mai repede.

Iar Maldent, care se temea că ar putea să apară în orice clipă în pragul uşii adevăratul Gosseu, se grăbea cît se putea.

Pînă şi soldaţii, grăbiţi să ajungă la Dallon îl ajutau pe Maldent să-şi pună boarfele lui Gosseu.

În zece minute, operaţia fu isprăvită. Era minunat, cît de bine îi veneau lui Maldent straiele lui Gosseu.

După ce se văzu îmbrăcat, Maldent luă luminarea sub pretext că-şi caută pălăria ; dar lovindu-se de un taburet, lăsă să-i cadă din mînă luminarea care se stinse.

— Ira ! bombăni el ca pentru sine, nu se află făptură mai nătîngă pe lumea asta ca un ţărănoi lipsit de glagore.

Şi, ca pentru propria-i satisfacţie, adăugi în şoaptă :

— În afară de-un amume soldat care crede că are prea multă.

Apoi rosti cu voce jalnică :

— Rămîi cu bine, puicuţă dragă ! eu am luat-o din loc.

Şi sprijinindu-se de braţul unui soldat, falsul Gosseu ieşi şchiopătînd.

La uşă găsi un cal gata înşeuat. A fost o întreagă comedie să-l urce pe Maldent pe cal ; striga din răsputeri să-i dea un măgar sau o măgăriţă şi trebuiră să-l ridice trei oameni pentru a izbuti să se aşeze în şea.

Odată încălecat, treaba a mers şi mai prost ! Cum voia calul s-o ia la trap, Maldent prindea a scoate strigăte jalnice agăţîndu-se cu disperare de oblincul şeii, trăgînd aşa de tare de hăţuri că bietul cal zăpăcit făcea tot ce-i sta în putinţă ca să se descotorosească de un călăreţ atît de neplăcut.

Drept care, la colţul unei străzi, calul, profitînd de faptul că sergentul îi arsese una bună cu biciul peste crupă şi că în acelaşi timp Maldent îi lăsa frîul liber şi-i înfingea pintenii în burtă, o luă la goană, nebuneşte.

Maldent striga din toate puterile ajutor, dar înainte ca cineva să-l poată opri, cal şi călăreţ se făcură nevăzuţi.

Comedia fusese atît de bine jucată că abia după ce se stinse zgomotul galopului începură spaniolii să înţeleagă că fuseseră traşi pe sfoară de călăuza lor care, după cum se vede, nu-i călăuzise mult timp.

Astfel ajunsese Maldent în la Fère cu un cal de escadron şi în straie de ţăran şi era cît pe ce să fie întemniţat, spînzurat ori tras pe roată din pricina nepotrivirii dintre cal şi costum.

Acum ne mai rămîne să lămurim cum ajunsese scrisoarea lui Coligny în mîinile lui Emmanuel-Philibert, ceea ce va fi totodată mai puţin picant şi mai scurt de povestit.

Două ore după plecarea falsului Gosseu, adevăratul Gosseu se întorsese acasă ; găsise întregul sat în mare tulburare şi pe nevastă-sa plîngînd. Biata *Catherine* povestea la toată lumea cum îi intrase la ea un bandit — căci din pricină că-şi aştepta bărbatul făcuse imprudenţa să-şi lase uşa descuiată — care, cu pistolul în mînă, o silise să-i dea hainele lui Gosseu de care fără îndoială ticălosul avea nevoie pentru a scăpa de urmărirea justiţiei ; — căci un om în stare să se poarte atît de crunt cu o biată femeie nu putea fi decît un mare criminal ! — Atunci, oricît de mînios era adevăratul Gosseu văzîndu-se jefuit cu atîta neruşinare de boarfele-i nounoute, dar văzîndu-şi femeia cuprinsă de o disperare atît de mare se grăbi mai întîi s-o consoleze ; apoi îi veni ideea fericită că poate scotocind prin buzunarele hainelor fleanduroase lăsate în locul frumoaselor straie noi, va găsi vreun indiciu care îl va ajuta să-l descopere pe ticălosul de hoţ. Şi, într-adevăr, găsise scrisoarea adresată de amiral unchiului său, domnul de Montmorency, scrisoare uitată de aventurier în vestă ; treabă de care acesta nu se prea sinchisise, ştiind-o pe de rost şi fiind gata să spună prin viu grai conetabilului conţinutul ei.

S-a văzut, de altfel, că lipsa acelei scrisori era să-i fie fatală.

Primul gînd al adevăratului Gosseu care în fond era om de treabă, fusese să ducă scrisoarea la adresă ; dar chibzuind că, în loc de-al pedepsi pe hoţ, îi aducea un serviciu, deoarece îi făcea comisionul pe care acesta neglija să-l îndeplinească, ura, acea proastă sfătuitoare, îi şoptise ideea s-o ducă la Emmanuel-Philibert, adică la duşmanul conetabilului.

În felul acesta curierul nu va avea bucuria de a-şi vedea misiunea îndeplinită, ci dimpotrivă, va fi poate biciuit, întemniţat, executat, bănuit fiind de conetabil că a trădat.

Trebuie să spunem că Gosseu stătu cîtva timp în cumpănă între primul impuls şi al doilea ; dar, ca şi cum ar fi cunoscut axioma pe care avea s-o formuleze domnul de Talleyrand trei secole mai tîrziu, luptă cu succes împotriva primei intenţii, care era cea bună şi cedă glorios celei de a doua care era cea rea.

Aşa că, îndată ce se făcu ziuă, cu toate rugăminţile femeii lui care avea o inimă deajuns de miloasă ca să ceară lui bărbatu-său îndurare pentru netrebnicul mişel, porni la drum spunîndu-i :

— Las' Cath'reine, nu-mi mai împuia urechile cu golanul acela... Nu, nu, am terminat. Mi-a intrat în cap c-o să fie spînzurat şi aşa are să fie. Fir-ar să fie !

Şi îndîrjit în hotărîrea lui, încăpăţinatul Picard dusese într-adevăr scrisoarea lui Emmanuel-Philibert, care bineînţeles că o deschise fără nici un scrupul şi văzuse itinerarul trasat de domnul de Coligny conetabilului pentru întăririle ce se ruga să i le trimeată.

Emmanuel-Philibert îl răsplăti generos pe Gosseu şi-l trimise acasă făgăduindu-i că va fi răzbunat cum se cuvine.

Totuşi, în timpul zilei ducele de Savoia nu făcu nici o mişcare care ar fi putut da de bănuit că descoperise planul conetabilului ; dar, presupunînd că amiralul nu se mulţumise să trimită un singur curier unchiului său şi că acesta primise probabil cel puţin încă doi sau trei, cum se înseră trimise cincizeci de pionieri să taie în văile Raucourt şi Saint-Phal drumurile spre Savy şi Ham prin şanţuri adînci flancate de baricade.

Apoi aşeză la pîndă acolo pe cei mai buni archebuzieri spanioli.

Noaptea trecu fără să se întîmple nimic.

Emmanuel-Philibert se aşteptase la asta, presupunînd că-i trebuise timp conetabilului pentru a-şi face pregătirile şi că *comedia*, cum spunea amiralul, va avea loc a doua zi.

Aşa că în a doua seară, archebuzierii spanioli erau la posturile lor.

Dar nu era destul să împiedice de a ajunge în oraş ajutorul. Emmanuel-Philibert se gîndise că pentru a înlesni intrarea francezilor în Saint-Quentin, întreaga

garnizoană se va deplasa în cartierul Ponthoille, slăbind astfel apărarea celorlalte puncte ; că meterezul de la Vieux-Marché mai cu seamă nemaifiind de două zile sub ameninţarea focului bateriilor flamande va fi şi mai lipsit de apărare decît celelalte şi ordonase un atac prin surprindere în aceeaşi noapte.

Am văzut cum hazardul, care-l adusese pentru interese personale pe Yvonnet întovărăşit de cei doi Scharfenstein pe meterezul de la Vieux-Marché, făcuse să eşueze acel atac prin surprindere.

Dar, ca o compensaţie, în timp ce surpriza eşua, ambuscada reuşea, şi cumplit încă pentru bieţii asediaţi, căci acea izbîndă a inamicului le răpea ultima speranţă.

De trei ori Dandelot revenind la atac încercă să străpungă zidul de foc care-l despărţea de oraş, de trei ori fu respins, fără ca asediaţii, în bezna nopţii ignorînd dispoziţiile luate de ducele de Savoia, să îndrăznească a ieşi din oraş pentru a le da ajutor. Pînă la sfîrşit, decimaţi de gloanţe, cei trei sau patru mii de oameni conduşi de Dandelot se împrăştiară pe cîmpie, iar el, numai cu cinci ori şase sute de oameni se întoarse a doua zi, 8 august, la conetabil cărula îi povesti eşecul. Acesta, după ce îl ascultă bombănind, se jură, fiindcă spaniolii îl forţau şi pe el să intre în joc, că avea să le arate el un şiretlic de vechi războinic.

Aşa că din acel moment se hotărî să ducă chiar el în persoană cu întreaga-i oaste — care de altfel nu era nici cît a cincea parte din armata spaniolă — ajutor de oameni şi provizii oraşului Saint-Quentin.

A fost o teribilă lovitură pentru asediaţi cînd aflară a doua zi dimineaţă de cele două veşti, a atacului prin surprindere de care scăpaseră şi a eşecului suferit de ajutorul adus de fratele amiralului.

Nu se mai puteau deci bizui decît pe propriile lor forţe şi s-a văzut care erau forţele lor.

După ce Maident primi chiar din gura lui Dandelot aprobarea pentru felul cum se comportase, se strecură prin zona primejdioasă şi la orele trei dimineaţa, sosind pe vechea şosea dinspre Vermand, bătu la poarta Ponthoille.

Ultimele cuvinte rostite de Dandelot erau un mesaj către fratele său pe care îl îndemna să nu dispereze și să-i transmită știre prin Maldent de îndată ce va găsi vreun alt mijloc de a aproviziona orașul.

Era o promisiune, dar o promisiune prea vagă ca să poți întemeia vreo speranță pe dînsa. Din cauza asta a doua zi Coligny, pe cînd expunea consilierilor comunali și primarului situația mai mult decît gravă în care se aflau, socoti mai cuminte să nu sufle nici o vorbă despre acea făgăduială.

Cetățenii, spune Coligny în Memoriile sale, la început se cam tulburară; curînd însă se adunară și amiralul putu, cu ajutorul lor, să ia noi măsuri.

Mulți oameni necăjiți de prin împrejurimi, de frica jafului — sport în care Spaniolii aveau faima că-s neîntrecuți — se refugiaseră în oraș, cum am mai spus, aducînd cu ei ce aveau mai de preț. Între cei care veniseră să ceară ospitalitate în Saint-Quentin se aflau și doi nobili de neam mare, încercați în războaie; seniorii de Caulaincourt și d'Amerval.

Coligny îi chemă la el și-i pofti să-și ridice fiecare cîte un drapel în Piața Primăriei ca să facă înrolări, făgăduind că fiecare om ce se va înrola va primi un scud gratificație și un sfert de soldă avans.

Cei doi gentilomi acceptară; fiecare își ridică cîte un drapel militar și în vreo patru, cinci ore izbutiră să înroleze două sute douăzeci de oameni care erau, cum mărturisește însuși Coligny, *destul de bine înarmați și bine echipați pentru împrejurarea asta.*

Amiralul îi trecu în revistă chiar în seara aceea și ordonă să li se dea gratificația și sfertul de soldă promis.

Apoi, socotind că sosise momentul de a lua măsuri drastice, cum puținele alimente ce mai rămăseseră în oraș îl sileau să înlăture toate gurile nefolositoare, puse să sune trompetele și să dea de veste că toți oamenii, bărbați și femei, veniți în bejenie la Saint-Quentin de prin satele vecine, vor fi înrolați pentru a lucra la reparații și care nu se vor supune, vor fi biciuiți pe la răspîntii la prima abatere de la datorie și spînzurați la a doua; „iar cei cărora nu le convenea asta, adăuga strigarea, să se adune cu o oră înainte de înoptat la poarta Ham, care li se va deschide pentru a-i lăsa să plece".

Din nefericire pentru acei oameni, din care majoritatea dintre ei ar fi preferat plecarea în locul muncii, în timpul zilei se auziră tobe bătînd, trompete sunînd și se zări o nouă trupă îmbrăcată în albastru sosind dinspre Cambrai.

Era armata engleză alcătuită din douăsprezece mii de oameni care venea să se alăture oștirii ducelui de Savoia și să ocupe tabăra ce i se pregătise; în două ore întregi blocada orașului, închizînd cea de a patra latură și întinzîndu-se de la cartierul Isle pînă la Florimont.

Cei trei generali care o comandau erau Pembroke, Clinson și Grey.

Aducea douăzeci și cinci de tunuri, dispunînd astfel ea singură de o artilerie de două ori mai numeroasă decît cea pe care amiralul fusese nevoit s-o împrăștie pe toată circumferința meterezelor.

De pe înălțimea zidurilor, locuitorii priveau uluiți cea de a treia oștire care venea să se unească cu celelalte două; dar amiralul trecea prin mulțime spunînd:

— Haideți, oameni buni, curaj! Doar nu vă închipuiți că am venit la voi și am adus atîția bărbați vrednici fiindcă mi-ar fi venit chef să plec pe lumea cealaltă și să-i iau și pe dînșii cu mine?... Dacă va trebui să ne bizuim numai pe puterile noastre, vă dau cuvîntul meu că de mă veți sprijini ca și pînă acum, garnizoana este destul de tare ca să țină piept dușmanilor noștri!

Și în urma lui frunțile se înălțau, ochii începeau să sclipească și chiar cei mai abătuți își spuneau unii altora:

— Să prindem curaj, fraților! N-o s-o pățim mai rău decît domnul amiral și dacă domnul amiral își ia răspunderea, să ne bizuim pe cuvîntul lui.

Dar nu era același lucru pentru sărmanii țărani străini în Saint-Quentin care nevrînd să-și expună viețile lucrînd sub focul dușmanului se pregătiseră să iasă din oraș; sosirea armatei engleze le închidea porțile și primejdia fiind la fel de mare dacă plecau, mulți se hotărîră s-o înfrunte reparînd zidurile.

Ceilalți, ținînd cu orice preț să părăsească orașul, fură scoși afară prin poarta Ham. Erau peste șapte sute.

Timp de douăzeci și patru de ore, nenorociții aceia rămaseră pitiți în șanțuri, neîndrăznind să treacă prin mijlocul armatelor engleze ori spaniole; dar pînă la urmă, foamea silindu-i, în seara zilei a doua porniră doi cîte doi, cu capetele plecate și mîinile împreunate, înspre liniile inamice.

A fost un spectacol teribil pentru cei din oraș să privească pe acei nenorociți, înconjurați de oștenii spanioli și englezi, împinși brutal cu cozile sulițelor în tabără pe cînd cereau zadarnic îndurare.

Toată lumea în jurul amiralului plîngea. „Totuși, comentează acesta, a fost o mare ușurare pe de o parte, căci aș fi fost silit ori să-i hrănesc, ori să-i las să moară de foame".

Seara, Coligny ținu sfat cu vrednicii cetățeni ai Saint-Quentin-ului. Acum, cînd orașul era complet blocat, trebuia găsită o nouă trecere pe unde conetabilul să mai încerce o tentativă de a-i ajuta. Se alese trecerea peste Somme, prin mlaștinile Grosnard.

Mlaștinile erau foarte periculoase din pricina turbăriilor și a puțurilor de sucgere, dar vînătorii obișnuiți cu locurile acelea socotite de nestrăbătut declarară că dacă li se dădeau cincizeci de oameni cu fascine, vor încerca chiar în acea noapte să înjghebe o trecere lată de vreo zece picioare, ca un fel de drum prin mijlocul mlaștinilor, pînă la Somme.

În privința malului sting, nu aveau nici o grijă căci era ușor de străbătut.

Amiralul trimise și pe Maldent odată cu lucrătorii, încredințîndu-i o scrisoare pentru unchiul său în care îi schița conetabilului un plan al împrejurărilor, atrăgîndu-i atenția să nu se înșele asupra punctului unde trebuia să aibă loc îmbarcarea; îi mai recomanda să facă rost de bărci cu fundul plat, deoarece el nu avea decît patru luntre mici în bună stare și că în cea mai mărișoară dintre ele nu puteau încăpea decît cel mult patru oameni.

Dacă izbuteau să deschidă drum peste noapte, Maldent trebuia să treacă rîul înot și să ajungă la conetabil. Dacă răspunsul era urgent, îl va aduce în același chip.

Pe la orele două de noapte, vînătorii și lucrătorii se întoarseră înștiințînd că întocmiseră un drum pe care puteau să treacă șase oameni în front.

Treaba se făcuse fără nici o piedică, deoarece specialiștii ce sondaseră mlaștinile pentru ducele de Savoia îi raportaseră că ar fi o nebunie să riște a le străbate vreo trupă.

Maldent trecuse rîul înot și o luase de-a dreptul peste cîmp spre la Fère.

În privința asta toate mergeau cît se poate de bine și se întrezărea, e adevărat, o rază de speranță care cu ajutorul celui Atotputernic putea să crească.

În zorii zilei amiralul se afla pe platforma mănăstirii Collegiale. Era în dimineața zilei de 9 august. Din punctul acela înalt putea vedea bine cele trei tabere inamice și toate lucrările asediatorilor.

În douăzeci și patru de ore, de cînd Coligny nu se mai urcase în observatorul său, spaniolii progresaseră grozav și se vedea, după movilele de pămînt proaspăt ce se ridicau spre Rémicourt, că pionierii lor lucrau de zor.

Amiralul trimise imediat după un priceput miner englez, numit Lauxfort, și-l întrebă ce credea despre săpăturile ce le făcea inamicul. Omul era de părere că spaniolii începuseră a săpa o mină, dar îl liniști pe amiral explicîndu-i că, printr-o fericită întîmplare, și el începuse de vreo două, trei zile o contraminare atît de potrivită, încît își asuma răspunderea să zădărnicească lucrările dușmanului ce-l îngrijorau pe amiral.

Dar, în același timp cu lucrările de minare, spaniolii mai efectuau și altă operațiune la fel de îngrijorătoare: săpau tranșee care — înaintînd încet, adevărat, dar fără a putea fi oprite — se apropiau de oraș.

Se făceau trei tranșee, toate amenințînd meterezul de la Rémicourt, spre care înaintau în zigzag: una în fața turnului Apelor, a doua în fața porții Rémicourt și a treia în fața turnului Roșu.

Amiralul n-avea cum se împotrivi construirii acelor tranșee. I-ar fi trebuit oameni mai mulți pentru a putea

efectua ieşiri ca să le distrugă şi suficienţi archebuzieri pentru a susţine acele atacuri şi a le proteja retragerea ; ori, după cum am văzut, dispunea acum, cu adausul noilor recruţi, de şase, şapte sute de oameni abia şi adunînd toate armele nu izbutise să facă rost decît de vreo patruzeci de archebuze ; astfel că, aşa cum spunea chiar el, *nu putea cu nici un chip să împiedice acele lucrări, faţă de care se necăjea foarte.*

Tot ceea ce putea face amiralul era deci să repare mereu, cît de cît, ceea ce distrugeau Spaniolii.

Curînd însă, nici acele reparaţii nu mai fură posibile. În ziua de 9 se auzi bubuind o nouă baterie care, instalată pe platforma mănăstirii Saint-Quentin-en-Isle şi bătînd pieziş asupra meterezului Rémicourt de la turnul Apelor pînă la turnul Roşu, făcea imposibilă orice reparaţie, căci nici un lucrător nu mai îndrăznea să se apropie. Totuşi, cum reparaţiile deveneau cu atît mai urgente cu cît ravagiile artileriei inamice erau mai importante, amiralul întîi folosi bătaia, dar văzînd că mijlocul acesta, atît de eficace în alte împrejurări nu era destul de convingător în acest caz, se întocmi o listă de pionieri cărora li se promise un scud pe zi şi hrană bună. Acele *rîvnite trufandale*, cum spune amiralul ,hotărîră pe vreo sută de lucrători să se angajeze.

Pe de altă parte, Maldent sosise teafăr în la Fère şi imediat ce conetabilul luase cunoştinţă de cumpăna în care se afla nepotul său şi de lucrările efectuate prin mlaştini, ce-i dădeau posibilitatea de a-i veni într-ajutor, se hotărîse să viziteze chiar el acele locuri fără întîrziere.

Aşa că, la o oră după sosirea lui Maldent în la Fère, plecă în fruntea unei trupe de două mii de călăreţi şi patru mii de pedestraşi, mergînd pînă la Essigny-le-Grand, unde se opri.

Acolo, după ce îşi aşeză armata în poziţie de luptă, trimise înainte trei ofiţeri să cerceteze poziţia spaniolilor şi ce distanţă era de la avanposturile lor pînă la oraş şi riu ; apoi, în urma lor, chiar el împreună cu cei mai încercaţi comandanţi se apropie cît putu de mlaştinile riului Somme, adică pînă la satul Grenois.

Cei trei ofiţeri trimişi în recunoaştere putură înainta pînă la Abbiette, depăşind un post spaniol de archebazieri ; şi după ce văzură mlaştinile de la Gauchy şi cercetară malurile riului Somme, se întoarseră la conetabil, confirmînd tot ce spusese Maldent.

Imediat acesta primi de la conetabil o scrisoare care vestea pe Coligny să nu mai aibă altă grijă decît să reziste încă o zi, două şi că ajutoarele cerute îi vor sosi dintr-o clipă în alta.

Îl poftea deci pe amiral să fie cu mare grijă că la orice oră din zi ar sosi ajutorul, să nu fie lăsat să aştepte în afara zidurilor.

Şi cum în orice caz ajutorul trebuia să sosească dinspre Tourival, amiralul dublă străjile în partea aceea şi ordonă să se aducă un mare număr de scări sub hangarele magaziei cu praf de uşcă, pentru ca cei ce soseau să poată, în acelaşi timp, intra pe portiţa Sainte-Catherine şi trece peste zid.

Conetabilul îşi regăsi armata la Essigny-le-Grand, cam în acelaşi timp cînd Maldent intra în oraş.

Hotărîrea conetabilului era să dea ajutor Saint-Quentin-ului făţiş şi-n plină zi. Întunericul şi şiretlicurile fuseseră atît de neprielnice primei încercări, încît voia de astădată să se bizuie pe cele două susţinătoare ale curajului, lumina soarelui şi lupta pe faţă.

Conetabilul se întoarse deci în la Fère, îşi adună infanteria, cavaleria, artileria cu cincisprezece tunuri şi trimise ordin mareşalului de Saint-André, care se afla la Ham, să-l întîlnească în ziua de 10 august dis-de-dimineaţă pe drumul ce duce din la Fère spre Saint-Quentin.

După ce înmînă lui Coligny mesajul, Maldent se duse de-a dreptul la cortul aventurierilor.

Găsi pe fiecare la postul său ; toate chipurile erau surizătoare. Afacerile lui Yvonnet mergeau minunat. Fracasso abandonase infinitivul verbului *a ruina* în favoarea participiului său, *ruinat*, la care găsise imediat rima, *spînzurat*. Cei doi Scharfenstein inventaseră o mică afacere ce le aducea un cîştig destul de frumuşel : făceau împreună ieşiri nocturne, stînd la pîndă pe la trecerile dintre tabere şi, cu un soi de umblăciu născocit de ei cu care ajungeau la o distanţă de douăsprezece picioare, aş-

teptau trecătorii care primeau în ceafă o lovitură repezită, fie de Franz, fie de Heinrich şi cădeau, bineînţeles, fără să aibă timp să spună măcar of ! Şi cum spaniolii şi flamanzii de abia primiseră solda din urmă, împreună cu o gratificaţie de începere a campaniei, cei doi giganţi îl trăgeau spre ei pe omul mort ori leşinat, jefuindu-l. Dacă era mort, trecătorul nu se mai trezea ; dacă era numai leşinat, se trezea legat cobză, cu un căluş în gură, cu încă vreo trei, patru camarazi lîngă el, legaţi şi cu gura astupată, întocmai ca dînsul. Apoi, cînd sosea vremea culcării, Scharfensteinii luau în circă pe cei trei, patru prizonieri şi oricît de modeste erau preţurile răscumpărării, nemţii noştri, oameni ai ordinei, le aliniau la *avutul* asociaţiei. Procope îşi continua activitatea de notar clandestin şi de procurist *in partibus ;* nu mai prididea cu întocmirea testamentelor, din care pricină dublase preţul şi făcea numai cu şase livre bucata. Lactance muta încetul cu încetul pivniţa iacobinilor, renumită ca cea mai bună din întreaga regiune, aducînd-o sub cortul aventurierilor, Pilletrousse se întorcea cu pungi pe care, pretindea că le găsise pe urmele cailor şi mantale descoperite pe borne. — Afacerile băneşti mergeau deci la fel de strălucit ca şi cele amoroase ; aurul curgea din toate părţile şi, cu toate că sosea în riuleţe mici, acestea promiteau să formeze un rîu mare, astfel că de-ar mai fi durat războiul încă un an, doi, toţi aventurierii noştri s-ar fi putut retrage cu un avut onest cîştigat, pentru a-şi urma în tihnă şi cinste înclinările înăscute ce-i îndemna, pe unul către dragoste, pe altul către poezie.

Toţi erau deci cu surîsul pe buze, în afară doar de bietul Malemort.

Malemort gemea jalnic ; niciodată nu-l mai auziseră văicărindu-se în asemenea hal. Nu că-i mergea mai rău — dimpotrivă ; Malemort însă, după preceptul lui Socrate *(cunoaşte-te pe tine însuţi),* făcuse un studiu, nu psihologic ci anatomic al fiinţei sale şi se cunoştea perfect. Simţea apropiindu-se o acţiune hotărîtoare şi cu oricită hărnicie se vîndecau rănile răscusute, îşi dădea bine seama că-i va fi cu neputinţă să-şi joace rolul şi să se aleagă cu vreo nouă clopîrţeală pe faţă.

Maldent, vestind confidenţial apropiata sosire a conetabilului, făcu să sporească la culme disperarea camaradului său.

Era ora cinei ; aventurierii se aşezară la masă. Bineînţeles că, datorită infinitelor resurse ale imaginaţiei lor, pe ea se aflau feluri mai alese decît pe masa amiralului. Mai cu seamă vinul adus, cum am mai spus, de fratele Lactance era din belşug şi sraşnic de gustos.

Aşa că nu mai isprăveau cu toasturile.

Se bău întîi pentru întoarcerea lui Maldent, apoi în cinstea sonetului lui Fracasso pe care, în sfîrşit, îl izbutise, în sănătatea lui Malemort, apoi a regelui, a amiralului, a domnişoarei Gudule şi la urmă — trebuie să spunem că asta era o amintire de-a lui Maldent — în sănătatea bietei Catherine Gosseu.

Numai ce doi Scharfenstein care, neavînd prea mare uşurinţă de exprimare, băuseră, ba chiar băuseră mai mult ei doi decît ceilalţi şapte împreună, nu ridicaseră încă paharul în cinstea nimănui.

În sfîrşit, Heinrich se ridică cu paharul plin în mînă, cu gura zîmbitoare sub mustaţa groasă, cu ochii sclipitori sub sprîncenile late.

— Camarazi, rosti el, brobun o înghinare.

— Tăcere, domnilor ! strigă aventurierii, Heinrich vrea să închine un pahar !

— Şi eu, zise Frantz.

— Şi Frantz vrea ! strigară aventurierii.

— Ta !

— În sănătatea cui, Frantz ? Vorbeşte tu întîi ; dăm cuvîntul celui mai tînăr.

— A gelui be gare il brobune unghiul.

— A ! bravo strigară aventurierii ; nepot respectuos, ca întotdeauna !... Hai, spune Heinrich, în sănătatea cui ?

— Brobun za bem în zanatate tinerului videaz gare ne-a overit gingi zute scuzi de aur bentru miga avagere gunozguta, ştiţi foi...

Şi făcu gestul cam brutal al unui om ce omoară un iepure.

— A ! da, zise Yvonnet, bastardul de Waldeck... Mă rog ! nu l-am mai zărit de atunci ; nu ne-a dat arvună şi nici nu ne-a spus în ce zi are nevoie de noi.

— N-are avage, zise Heinrich, a dat guvintul, si un german are un singur guvint ; fa feni, fa da arfuna si ne la fixa ora.

— Îţi mulţumesc, Heinrich, că ai încredere în mine, spuse o voce la intrarea cortului.

Aventurierii se întoarseră într-acolo.

— Domnilor, spuse bastardul de Waldeck înaintînd, iată cei o sută de scuzi de aur pe care vi i-am promis drept acont şi îmi veţi aparţine trup şi suflet mîine toată ziua, sau mai degrabă astăzi, căci este ora unu după miezul nopţii.

Şi aruncă pe masă cei o sută de scuzi de aur, apoi, luînd paharul pe care Malemort, spre marea-i părere de rău, îl lăsase plin :

— Acum, domnilor, zise el, să bem în cinstea propunerii bravului Heinrich... Să bem *pentru reuşita micei avageri !*

Şi aventurierii băură voioşi pentru reuştia micei afaceri adică, cu alte cuvinte, pentru moartea lui Emmanuel-Philibert.

XIV

BĂTĂLIA DE LA SAINT-LAURENT

Să ne întoarcem la conetabil.

În aceeaşi zi — căci după cum observase, pe bună dreptate, bastardul de Waldeck, prima oră a zilei de 10 august 1557 tocmai sunase în clipa cînd închina paharul — în aceeaşi zi, pe la orele şapte dimineaţa, trupele mareşalului de Saint-André, venind de la Ham sub conducerea contelui de Larochefoucauld, făcură joncţiunea cu armata conetabilului.

Cele două armate, ori mai bine zis fracţiuni de armată, astfel reunite formau, pentru a ne exprima în termeni militari, un efectiv de nouă sute de cavaleri în armură, o mie de călăreţi şi archebuzieri călări, cincisprezece companii franceze de infanterie şi douăzeci şi

două germane ; în total vreo nouă sau zece mii de oameni.

În fruntea acestei oşti slabe pornea conetabilul să atace o armată care prin adăugarea trupelor engleze se ridica la aproape şaizeci de mii de oameni !

Aşa că la consfătuirea din ajun, cînd îşi arătase hotărîrea de a porni cu zece mii de oameni în ajutorul unui oraş asediat de şaizeci de mii, mareşalul de Saint-André îi atrăsese luarea aminte cît de primejdioasă era asemenea expediţie şi cît de temut putea fi un duşman atît de întreprinzător ca ducele de Savoia în cazul unei retrageri de şase leghe pe o cîmpie unde nu găseai nicăieri un adăpost.

Doar conetabilul răspunse cu bine cunoscuta-i delicateţă :

— Ei drăcie ! poţi lăsa în seama mea, domnule, să hotărăsc ce-i de făcut pentru binele Statului. E multă vreme de cînd am învăţat cînd şi cum trebuie dată ori evitată o bătălie ; nu-ţi fă griji în privinţa asta.

Conetabilul plecase în timpul nopţii. Spera să ajungă la moara din Gauchy pe la patru dimineaţa, dar n-ajunse decît la zece, marşul fiind încetinit de bagaje şi tunuri.

Cu toate acestea ,ducele de Savoia, prost informat de spionii lui fu surprins de armata franceză ce apăru deodată pe înălţimile de la Gauchy.

Ba conetabilul avu chiar vreme să pună mîna pe două companii de şase sute de oameni ce ocupau posturi avansate.

Ajunsă acolo, armata franceză se afla în faţa armatei spaniole ; dar rîul Somme şi mlaştinile de la Abbiette despărţeau cele două oşti care n-aveau alt mijloc de a se întîlni decît o şosea situată în partea de jos a taberii spaniole şi pe care nu puteau înainta decît cel mult patru oameni în front.

După toate cîte am povestit despre asediu, cîteva cuvinte vor fi de-ajuns pentru a arăta situaţia conetabilului şi a scoate în evidenţă greşelile pe care le-a săvîrşit în acea zi fatală.

Întreaga oştire spaniolă, flamandă şi engleză ocupa malul drept al rîului Somme.

Cele paisprezece steaguri ale lui Julien Romeron și Carondelet, ocupau ele singure cartierul Isle, iar cele două companii pe care le surprinsese la început conetabilul ocupau moara de la Gauchy, amîndouă fiind plasate, cartier și moară, pe malul stîng al riului.

Ori, odată ajuns la moara de la Gauchy și cele două companii luate, manevra de executat era foarte simplă: trebuiau blocate în cartier cele paisprezece steaguri împreună cu cei doi comandanți spanioli, punîn șase tunuri în baterie spre șosea, singura trecere posibilă pentru armata inamică, apoi trimiși în liniște la Saint-Quentin cîți oameni erau necesari și, odată orașul aprovizionat, să se retragă sacrificînd două tunuri și o sută de oameni care ar fi continuat tirul asupra șoselei și care erau suficienți pentru a păzi trecerea.

Conetabilul făcu prizoniere cele două companii, blocă cele paisprezece steaguri în cartierul Isle și, neglijînd complet șoseaua, dădu ordin să se lase pe Somme cele paisprezece bărci pe care le adusese în urma avertizării asediaților că ei n-aveau decît vreo trei, patru bărci mici.

Dar atunci se observă că în loc să fi fost așezate în fruntea coloanei, căruțele ce trăgeau bărcile fuseseră orînduite la coadă.

Pierdură două ore ca să le aducă și o oră ca să le împingă pînă la marginea apei; apoi, după ce bărcile fură coborîte, soldații se bulucîră cu atîta grabă în ele, încît fiind supraîncărcate se înămoliră în eleșteul Abbiette.

Între timp, unul dintre arcașii făcuți prizonieri dimineață la moara de la Gauchy arăta conetabilului cortul ducelui de Savoia.

Conetabilul instală imediat o baterie avînd drept țintă cortul acela.

După zece minute bateria începu să tragă, și se putu vedea după mișcarea iscată în jurul cortului că ghiulelele nu fuseseră trase zadarnic. Totodată bărcile, pe care izbutiseră în sfîrșit să le scoată din nămol, începură să urce în susul riului, răspîndind un fum gros cu ajutorul unor materii rășinoase; acesta fiind semnalul convenit între conetabil și Coligny.

La primul strigăt ce semnalase apariția conetabilului, Coligny alergase pe cortina de la Tourival ce domina tot

ținutul pînă la moara de la Gauchy. Așa că văzu de departe cum înaintau bărcile încărcate cu oameni; ordonă imediat o ieșire prin portița Sainte-Catherine, ieșire avînd ca scop sprijinirea debarcării. Totodată puse să fie coborîte și rezemate de ziduri scări, pentru a înlesni intrarea în oraș a oamenilor, oricît ar fi fost de numeroși.

Isprăvise de dat toate dispozițiile acestea și urmărea cu ochii fumul bărcilor care se apropiau din ce în ce, cînd Procope, apropiindu-se de amiral, îi aminti de contractul încheiat cu aventurierii și-i ceru o permisie de o zi, deoarece aventurierii aveau intenția să întreprindă o acțiune pe cont propriu.

Era chiar clauza contractului. Amiralul nu numai că n-avea motiv, dar nici dreptul să se opună acelei fantezii. Așa că dădu deplină libertate lui Procope și tovarășilor săi.

Aceștia însoțiră deci pe oamenii hotărîți pentru ieșire și îndată se aflară în afară de oraș.

Bastardul de Waldeck, în armură și cu viziera de la coif lăsată, era în fruntea lor.

Calul lui Yvonnet, cei doi cai ai lui Maldent și un al patrulea cal adus de Waldeck formau cavaleria.

Cavaleria aceasta era alcătuită din Yvonnet, Maldent, Procope și Lactance.

Pilletrousse, Fracasso și cei doi Scharfenstein formau infanteria.

Totuși cum drumul avea să fie lung, pentru a ajunge mai ușor Pilletrousse și Fracasso trebuiau să se urce pe crupele cailor lui Yvonnet și Lactance. Cu cei doi Scharfenstein nu era nici o problemă: nu oboseau niciodată și urmau cu ușurință galopul calului.

Numai bietul Malemort, după cum se vede, lipsea de la expediție; cum nu se putea încă ține nici pe picioare, nici pe cal, îl lăsaseră să păzească cortul.

Aventurierii se îndreptară spre podul unde trebuiau să acosteze bărcile.

Într-adevăr, curînd ajunseră la țărm; dar și debarcarea se făcu în aceeași grabă și dezordine ca și plecarea. Fără să țină seamă de semnele și de vorbele celor trimiși de amiral pentru a supraveghea debarcarea și a le arăta drumul de urmat pe șoseaua improvizată în mijlocul mlaș-

tinilor, soldaţii săriră pe ţărm înămolindu-se pînă la mijloc; apoi zăpăciţi de acel accident, în mijlocul unei zarve atît de înspăimîntătoare încît nu se mai putea auzi nici o îndrumare, începură a se împinge unii pe alţii la dreapta şi la stînga, unii scufundîndu-se în nămol şi turbă, alţii rătăcindu-se înspre tabăra inamicului.

Numai Dandelot cu vreo patru sute de oameni urmară drumul întărit cu fascine şi ajunseră pe pămînt tare.

De pe înălţimea meterezului, Coligny disperat vedea împuţinîndu-se şi prăpădindu-se ajutorul atît de mult aşteptat, strigînd zadarnic spre oamenii aceia ce se zbăteau cu sutele în mlaştinile în care-i zvîrlise propria lor încăpăţînare şi unde dispăreau încetul cu încetul fără a li se putea veni în ajutor.

Totuşi Dandelot, după ce mai adună o parte din cei rătăciţi ori în primejdie, ajunse la poarta ascunsă cu o trupă de cinci sute de soldaţi şi cu cincisprezece, şaisprezece comandanţi — la care trebuie să mai adăugăm cîţiva gentilomi, veniţi acolo *de plăcerea lor*, cum spune Coligny.

Gentilomii aceia erau vicontele de Mont-Notre-Dame, seniorul de La Curée, seniorul Mătas şi seniorul de Saint-Rémy, urmaţi de un ofiţer de artilerie şi trei tunari.

După ce îşi văzu fratele care sosea ud leoarcă din apele rîului Somme, Coligny mărturiseşte că cea mai mare plăcere i-a făcut-o apariţia celor trei tunari, deoarece n-avea alţi artilerişti decît artilerişti improvizaţi dintre cetăţeni care — fiind vorba nu de curaj, ci de experienţă şi dexteritate — nici pe departe nu puteau răspunde cerinţelor unui oraş asediat şi încă asediat într-un mod atît de formidabil.

Bastardul de Waldeck aşteptă liniştit împreună cu aventurierii pînă ce soldaţii debarcară, se rătăciră sau se înămolirâ; atunci luă una din bărcile lor şi, urmat de cei opt oameni, coborî pe rîu şi acostă lîngă o pădurice de arini ce se întindea ca o perdea argintie într-un capăt al iazului Abbiette.

Ajuns acolo, dădu fiecăruia cîte o eşarfă spaniolă, cerîndu-le deocamdată numai să stea liniştiţi la adăpost, gata să răspundă la primul ordin.

Planul lui era uşor de înţeles.

Ştiuse din ajun planul conetabilului de-a veni chiar el cu armata să dea ajutor Saint-Quentin-ului. Cunoscîndu-l pe ducele de Savoia, judecase bine că, la apariţia armatei franceze, Emmanuel-Philibert nu va rămîne îndărătul liniilor, ci dimpotrivă va ieşi la atac şi se va angaja într-o luptă pe malul stîng al rîului Somme. Din cauza asta venise să se aşeze la pîndă în mlaştinile de la Abbiette în preajma cărora, credea el, se va da bătălia şi distribuise aventurierilor eşarfe roşii şi galbene, căci la acea vreme nu existau încă uniforme, pentru a putea fi luaţi drept cercetaşi spanioli şi să ajungă în preajma lui Emmanuel-Philibert fără să trezească bănuieli, înconjurîndu-l.

Odată Emmanuel-Philibert încercuit, se ştie ce voia să facă cu el bastardul de Waldeck.

Vom vedea dacă se înşelase în presupunerile sale.

Emmanuel-Philibert tocmai se ridicase de la masă cînd veniră în grabă să-l anunţe de prezenţa armatei franceze de cealaltă parte a rîului Somme. Cortul lui era instalat pe o înălţime aşa că n-avu nevoie decît să iasă afară şi să se întoarcă în direcţia localităţii la Fère ca să vadă toată armata franceză aşezată în linie de bătaie pe înălţimile de la Abbiette; apoi aplecîndu-şi ochii văzu sub el, însă în afara bătăii archebuzelor, îmbarcarea lui Dandelot şi a oamenilor săi. În aceeaşi clipă auzi deasupra capului o şuierătură bine cunoscută războinicilor, urmată de încă vreo două, trei şi o ghiulea căzu la picioarele lui împroşcîndu-l cu nisip şi pietre.

Emmanuel-Philibert făcu un pas înainte ca să ajungă într-o poziţie de unde să poată urmări cu ochii întreg cursul rîului; dar în clipa cînd păşea, ca să spunem aşa, în întîmpinarea focului, simţi o mînă viguroasă apucîndu-l de braţ şi trăgîndu-l înapoi.

Era mîna lui Scianca-Ferro.

În clipa aceea o ghiulea trecu prin cort găurindu-l din parte în parte.

A rămîne mai departe în locul acela, ce era limpede că devenise ţinta artileriei conetabilului, însemna a se expune unei morţi sigure. În timp ce da ordine să i se aducă armele şi să i se pună şeaua pe cal, Emmanuel-Philibert se îndreptă spre o capelă mică, se sui pe platforma clopot-

niței și de acolo potu vedea că armata franceză nu se întindea decît pînă la Saint-Lazare și că satul acela nu era păzit decît de un neînsemnat corp de cavalerie.

După ce făcu acele observații cobori, își puse repede armura chiar sub bolta de la intrarea micii capele, chemă la el pe conții de Horn și de Egmont, trimise un curier ducelui de Brunswick și contelui de Mansfeld cu ordin să facă o recunoaștere înspre armata franceză și mai ales să se asigure că șoseaua spre Rouvroy nu era amenințată de vreo baterie în cîmp deschis ori ascunsă, dîndu-le întîlnire la cartierul feld-mareșalului de Binincourt.

Peste un sfert de oră sosi și el la întîlnire. Făcuse jumătate din înconjurul orașului, trecînd prin Florimont și pe drumul care se cheamă astăzi ulița Infernului — care dădea la liniile tranșeelor ce înconjurau orașul începînd de la Saint-Pierre-au-Canal și sfîrșindu-se în cartierul Saint-Jean.

Cercetașii ducelui de Brunswick și ai contelui de Mansfeld se și întorseseră : șoseaua Rouvroy era complet liberă și capătul extrem al armatei franceze nu ajungea pînă la Neuville.

Emmanuel-Philibert dădu ordin ca imediat două mii de oameni să încalece și pornind în fruntea acelei trupe de cavalerie, traversă primul șoseaua Rouvroy, cu cei două mii de călăreți după el și-i așeză apoi în linie de luptă ca să protejeze la rîndul lor trecerea infanteriei.

Apoi, pe măsură ce soseau trupele, le îndrepta spre Mesnil prin Harly, evitînd prin acest înconjur să fie văzute de armata franceză.

Trecuseră mai mult de cincisprezece mii de oameni și conetabilul se mai distra încă să tragă asupra cortului gol al lui Emmanuel-Philibert.

Deodată, ducele de Nevers trimis de conetabil cu companiile de cavaleri în armuri și companiile Curton și d'Aubigné ca să cerceteze cîmpia de la Neuville, ajungînd pe o înălțime descoperi tot dispozitivul armatei spaniole.

O uriașă coloană înamică protejată de cei două mii de călăreți ai ducelui de Savoia înainta dincolo de Harly și se desfășura sumbră și compactă îndărătul localității Mesnil-Saint-Laurent, închizînd deja armata conetabilului într-un semicerc.

Ducele de Nevers, deși comanda o trupă atît de slabă, se gîndi o clipă să trimită știre conetabilului că rămîne pe loc să se lupte pînă la moarte cu oamenii săi, pentru a da timp armatei franceze să bată în retragere ; dar conetabilul îi ordonase cu strășnicie să nu se angajeze în vreo luptă, ori asta însemna să-i calce ordinul și știa cît de neînduplecat era conetabilul în privința disciplinei militare. Nu îndrăzni să-și ia răspunderea unei astfel de acțiuni și se retrase în ordine pînă la un corp de cavalerie ușoară comandat de prințul de Condé, ce se lupta la moara de la Gratte-Panse, pe drumul spre Mesnil și, luînd-o la galop, se duse să-l prevină el singur pe mareșal de cele ce se întîmplau.

Conetabilul chemă numaidecît la el pe domnul de Saint-André, pe contele de Rochefoucauld, pe ducele de Enghien și pe căpeteniile oștirii sale pentru a-i înștiința că mulțumit de izbînda introducerii în Saint-Quentin a ajutoarelor cerute de nepotul lui, socotea potrivit să se retragă cu demnitate, însă cît mai grabnic cu putință. Așa că poftea pe toți comandanții să-și rele locurile, să-și îmbărbăteze oamenii și să se retragă odată cu el, evitînd pe cît posibil orice ciocnire.

Dar conetabilul, ce se pricepea atît de bine să recomande altora precauții strategice, n-avu grijă nici măcar să așeze în ambuscadă cîte o sută de archebuzieri în fiecare din morile de vînt așezate în preajma localităților Urvilliers, Essigny-le-Grand și a locului ce se cheamă astăzi la Manufacture, ca să rupă frontul inamic și să-l țină ocupat printr-un foc susținut.

În fruntea retragerii se afla infanteria franceză care înainta cu un pas rapid, dar în bună ordine, spre pădurile din Jussy, singurele care le puteau oferi un adăpost împotriva atacurilor cavaleriei.

Era însă prea tîrziu ; mai aveau de parcurs încă un drum de vreo trei sferturi de oră, cînd apărură la cinci sute de pași depărtare de armata franceză escadroanele și batalioanele armatei spaniole, formînd un cerc larg în juru-i.

Se aflau față în față.

Conetabilul se opri, își așeză tunurile în baterie și așteptă. Superioritatea numerică a cavaleriei dușmane nu-i mai lăsa nici o speranță să ajungă la pădure.

Atunci, Emmanuel-Philibert își împărți armata în trei corpuri mari, dînd contelui de Egmont comanda aripei drepte, ducilor Ernest și Eric de Brunswick comanda aripei stîngi, le explică planul lui, le întinse mîna, primi din partea lor încredințarea că nu vor întreprinde nimic fără ordinul lui, iar el preluă comanda corpului din mijloc.

Între armata franceză și armata spaniolă se afla acea mulțime de vivandieri, de ordonanțe fără stăpîni, toată droaia de nenorociți care se țineau ca niște paraziți de oștile acelor vremuri. Emmanuel-Philibert dădu ordin să se tragă cîteva salve de tun asupra acelei ticăloase gloate.

Asta avu efectul pe care îl aștepta : se iscă panică ; vreo mie de bărbați și femei se repeziră țipînd în rîndurile soldaților conetabilului.

Încercară să-i respingă, dar teroarea e uneori mai tare decît curajul.

Ridicîndu-se în scări, Emmanuel-Philibert văzu dezordinea pe care o provoca acea năvală în rîndurile armatei franceze.

Atunci se întoarse spre Scianca-Ferro :

— Contele de Egmont să atace imediat ariergarda franceză cu toată cavaleria flamandă... Acum e momentul ! zise el.

Scianca-Ferro porni ca fulgerul.

Apoi Emmanuel spuse ducelui Ernest ce rămăsese lîngă el :

— Duce, în timp ce Egmont atacă ariergarda cu cavaleria lui flamandă, domnia-ta împreună cu fratele luați fiecare cîte două mii de archebuzieri călări și atacați capul coloanei... Mijlocul rămîne în seama mea.

Ducele Ernest plecă în galop.

Emmanuel-Philibert urmări un timp cu privirea pe cei doi trimiși și cînd îi văzu pe amîndoi ajunși la destinație și că începe mișcarea ordonată de el, își trase sabia și ridicînd-o în sus, strigă :

— Să sune trompetele ! acum e momentul !...

Ducele de Nevers ce comanda aripa stîngă a armatei franceze avea misiunea să înfrunte atacul contelui de Egmont. Prins în flanc de cavaleria flamandă pe cînd traversa valea Grugies, se întoarse și făcu față inamicului cu companiile sale de cavalerie grea ; dar două catastrofe îi împiedicară apărarea : un val de vivandieri ce se rostogolise de-a lungul mijlocului oștirii, respins rînd pe rînd, apăru în vîrful dealului și coborînd ca o avalanșă, dădu buzna în picioarele cailor, pe cînd o companie de călărași englezi în solda Franței se întoarse în loc și se alătură cavaleriei flamande, împreună cu care reveni imediat să atace companiile ducelui de Nevers cu atîta înverșunare, încît urmăriră pînă în valea Oise o bună parte din cavaleria noastră care fugea într-acolo.

În vremea asta, cu toate sforțările supraomenești aleducelui de Nevers, care în acea zi făcu minuni de vitejie, în aripa stîngă începuse totuși debandada. Ducii Eric și Ernest de Brunswick, executînd ordinul dat unuia și transmis celuilalt, atacau capul coloanei franceze pe cînd aceasta, ieșind din Essigny-le-Grand, își făcea apariția pe șoseaua Gibercourt.

Dar capul acelei coloane, neavînd împotrivă năvala vivandierilor și trădarea călărașilor englezi, rezistă cu dîrzenie și-și urmă marșul, respingînd atacul archebuzierilor călări, dînd timp conetabilului și grosului armatei — care se alungise în trecerea prin Essigny-le-Grand — să-și reia poziția de luptă în mijlocul acelei vaste cîmpii care se întinde între Essigny-le-Grand, Montescourt-Lizeroles și Gibercourt.

Acolo, conetabilul simțind că nu putea merge mai departe, se opri pentru a doua oară ca mistrețul încolțit ce se hotărăște să țină piept cîinilor și în timp ce spunea Tatăl Nostru își așeză iar armata în careu și își reinstală tunurile în baterie.

Era a doua oprire ; acum erau complet încercuiți. Trebuiau să învingă ori să moară.

Bătrînul oștean nu se temea de moarte ; speră deci că va învinge.

Într-adevăr, vechea infanterie franceză pe care se bizuise conetabilul se arăta demnă de faima ei, rezistînd șocului întregii armate dușmane, în timp de germanii din

solda noastră numai la apropierea ei își aruncau sulițele și își ridicau mîinile cerînd îndurare.

Pe de altă parte, ducele de Enghien, tînăr și plin de ardoare, alergă cu cavaleria sa ușoară în ajutorul ducelui de Nevers, îl găsi pe acesta căzut de pe cal pentru a doua oară și urcîndu-se iar în șea, deși o primă lovitură de pistol îl rănise în pulpă ; spunem *o primă lovitură*, pentru că spre sfîrșitul zilei avea să mai primească încă una.

Totuși conetabilul rezista cu îndîrjire. Infanteria lui respingînd cu un nemaipomenit curaj atacul cavaleriei flamande, Emmanuel-Philibert aduse atunci tunuri ca să dărîme acele metereze vii.

Zece tunuri traseră odată începînd să deschidă o breșă în armată.

Atunci ducele de Savoia trecu chiar el în fruntea unui escadron de cavalerie, atacînd ca un simplu căpitan.

Ciocnirea fu puternică și decisivă ; conetabilul, înconjurat din toate părțile, se apără cu curajul disperării — spunînd, după obiceiul lui, Tatăl Nostru și dînd la fiecare verset al rugăciunii o lovitură de sabie ce doboară un om.

Emmanuel-Philibert îl văzu de departe, îl recunoscu și se repezi spre el strigînd :

— Prindeți-l viu ! este conetabilul !

Era timpul : Montmorency tocmai primise o lovitură de suliță care-i făcuse sub brațul stîng o rană pe unde i se scurgea sîngele și puterea. Baronul de Batenbourg și Scianca-Ferro care auziseră strigătul lui Emmanuel se avîntară într-acolo, făcînd conetabilului un zid cu trupurile lor și-l scoaseră din încălerare, strigîndu-i să se predea, căci nu mai avea nici un rost să reziste.

Dar conetabilul în semn că se predă nu-și dădu decît pumnalul : numai ducelui de Savoia în persoană, spunea el, îi va înmîna spada.

Acea sabie, care purta pe ea floarea de crin, era doar a conetabilului de Franța !

Emmanuel-Philibert se apropie repede și prezentîndu-se primi sabia chiar din mîna lui Montmorency.

Acea zi fusese victorioasă pentru ducele de Savoia, dar nu se sfîrșise încă. Lupta continuă pînă se făcu noapte ; mulți nu voiră să se predea și muriră luptînd.

Printre aceștia erau Jean de Bourbon, duce de Enghien — care avu în două rînduri calul ucis și trupul străbătut de un glonț pe cînd încerca să-l elibereze pe conetabil, Francisc de la Tours, vicontе de Turenne și încă opt sute de gentilomi care rămaseră culcați pe cîmpul de bătălie.

Cei mai de vază prizonieri, în afară de conetabil, erau ducele de Montpensier, ducele de Longueville, mareșalul de Saint-André, Ringravul [1], baronul de Curton, contele de Villiers, bastard de Savoia, fratele ducelui de Mantua, seniorul de Montbron, fiul conetabilului, contele de la Rochefoucauld, ducele de Bouillon, contele de la Roche-Guyon, seniorul de Lansac, seniorul de Estrées, seniorul de la Roche du Maine ; în sfîrșit, seniorii de Chaudenier, de Poudormy, de Vassé, de Aubigné, de Rochefort, de Brian și de la Chapelle.

Ducele de Nevers, prințul de Condé, contele de Sancerre și fiul cel mai mare al conetabilului izbutiră să se retragă în la Fère.

Domnul de Bordillon îi ajunse acolo aducînd singurele două tunuri ce scăpaseră din acea mare înfrîngere, în care Franța, dintr-o armată de unsprezece mii de oameni, avu pierderi șase mii de morți, trei mii de prizonieri, trei sute de chesoane, șaizeci de drapele, cincizeci de stegari, întregul baraj, corturile și toate proviziile de hrană !

Nu rămăsese nici zece mii de oameni pentru a închide armatei inamice drumul spre capitală.

Emmanuel-Philibert dădu trupelor ordin de întoarcere în tabără.

Noaptea se lăsase și Emmanuel-Philibert, cu gîndul fără îndoială nu la ceea ce făcuse, ci la cele ce-i mai rămăsese de făcut, însoțit numai de cîțiva ofițeri, mergea pe șoseaua ce duce de la Essigny către Saint-Lazare, cînd vreo opt, zece oameni, unii călări, alții pe jos, ieșiră din moara de la Gauchy și se strecurară pe nesimțite printre gentilomii escortei sale.

[1] Titlul unor prinți germani.

Merseră un timp în tăcere; deodată însă, cum treceau pe lîngă o pădurice ce umbrea și mai mult drumul, calul ducelui scoase un nechezat dureros, făcu un salt și se prăbuși.

Se auzi atunci un zgomot, ca de fier ce se freacă de fier, apoi din tenebre se auzi un strigăt, cu atît mai fioros, cu cît era rostit încet:

— Pe el! pe el! pe duce!

Dar abia fuseseră rostite acele cuvinte, abia avuseseră cei din jur timp să-și dea seama că prăbușirea calului nu era firească și călărețul era amenințat de o primejdie, cînd un om, răsturnînd totul în cale, izbind prieteni și dușmani cu ghioaga, se repezi în mijlocul acelei sumbre și aproape invizibile tragedii, răcnind:

— Nu te lăsa, frate Emmanuel! sînt aici!

Dar Emmanuel n-avea nevoie de încurajarea lui Scianca-Ferro; fără a-și pierde cumpătul, deși era trîntit la pămînt, înșfăcase pe unul din agresori și strîngîndu-l bine în brațe îl culcase peste el, făcîndu-și astfel un scut.

Pe de altă parte, calul, deși avea gamba unui picior tăiată, ca și cum ar fi vrut să-și apere stăpînul cu cele trei picioare sănătoase, zvîrlea furios din copite și cu o lovitură dobori pe unul din spectrele necunoscute ce răsăriseră ca din pămînt în jurul învingătorului acelei zile.

În timpul acesta, Scianca-Ferro, dînd mereu lovituri strigă:

— Săriți în ajutorul ducelui, domnilor! săriți în ajutorul ducelui!

Dar nu era nevoie. Toți gentilomii escortei își trăseseră săbiile și se repeziseră, lovind la întîmplare, în mijlocul acelei crîncene încăierări în care nu se auzea decît strigătul „ucide! ucide!" fără a se ști nici pe cine ucideau și nici cine ucidea.

În sfîrșit se auzi galopul unei cete de vreo douăzeci de călăreți și la pîlpîirile de lumină ce se răsfrîngeau pe frunzișul arborilor își dădură seama că purtau fășii.

Văzînd asta și auzind zgomotul, doi din oamenii călări ieșiră din învălmășeală și o rupseră la goană peste cîmp, fără ca cineva să se gîndească a-i urmări.

Alți doi se năpustiră pe jos în pădure, unde dispărură înainte ca cineva să încerce a pune mîna pe ei.

Orice urmă de împotrivire încetase.

După cîteva secunde, douăzeci de torțe luminau acel nou cîmp de luptă.

Fără a zăbovi o clipă, Scianca-Ferro se repezi să vadă ce i se întîmplase ducelui.

Chiar dacă era rănit, ducele n-avea decît cîteva zgîrieturi ușoare, căci omul pe care îl ținuse în brațe îl apărase, primind o parte din loviturile destinate lui.

De altfel acesta părea leșinat.

Vina o purta Scianca-Ferro care, pentru mai multă siguranță, îi repezise o lovitură de ghioagă în ceafă.

Cît despre cei trei oameni întinși la pămînt ce păreau ori morți, ori grav răniți, nimeni nu-i cunoștea.

Cel pe care ducele îl apucase în brațe și-l trîntise peste el, purta un coif cu vizieră și viziera era lăsată.

Cînd îi dezlegară apărătorile urechilor și-i scoaseră coiful, zăriră chipul palid al unui tînăr de vreo douăzeci și patru, douăzeci și cinci de ani.

Pletele roșcate și barba arămie îi erau pline de sîngele ce-i curgea din gură, din nas și dintr-o lovitură primită la ceafă.

Cu toate că era atît de palid și plin de sînge, fără îndoială că Emmanuel-Philibert și Scianca-Ferro îl recunoscuseră pe rănit în același timp, căci schimbară o privire rapidă.

— Aha! murmură Scianca-Ferro, vra să zică tu erai, șarpe!

Apoi se întoarse spre duce:

— Precum vezi, Emmanuel, îi spuse, e numai leșinat... Dacă l-aș da gata?

Dar Emmanuel ridică mîna în semn de poruncă și tăcere, apoi luîndu-l el singur pe cel leșinat din mîinile lui Scianca-Ferro îl trîrî de cealaltă parte a șanțului ce mărginea drumul, îl sprijini de un copac și-i puse coiful alături.

Apoi, încălecînd pe cal se întoarse spre ceilalți:

— Domnilor, le spuse el, numai Dumnezeu poate judeca cele ce s-au petrecut între mine și tînărul acesta și, după cum vedeți, Dumnezeu este de partea mea.

Văzînd însă că Scianca-Ferro înormăle şi priveşte spre rănit clătinînd din cap, îi spuse :

— Te rog, frate... A plătit desjuns tatăl !

— Domnilor, se adresă el celorlalţi, doresc ca bătălia pe care am dat-o astăzi, 10 august, şi care s-a sfîrşit atît de glorios pentru oştile spaniole şi flamande, să poarte numele de bătălia de la Saint-Laurent, în amintirea zilei cînd a avut loc.

Şi se întoarseră în tabără, schimbînd tot felul de comentarii despre bătălie, dar fără a spune un singur cuvînt despre încălecarea ce-i urmase.

XV

CUM A AFLAT AMIRALUL VEŞTI DESPRE BĂTĂLIE

Cel-Atot-Puternic se arătase încă odată împotriva Franţei, sau mai bine zis — dacă vrem să sondăm tainele Providenţei mai profund decît o fac istoricii obişnuiţi — Dumnezeu pregătea, cu Pavia şi Saint-Quentin, opera lui Richelieu, la fel cum pregătise, cu Poitiers, Crécy şi Azincourt, opera lui Ludovic al XI-lea.

Şi apoi, mai voia poate să dea o mare pildă cu un regat pierdut de nobilime şi salvat de popor.

Oricum, lovitura fusese teribilă şi rănise crunt inima Franţei, în timp ce bucura nespus pe marele ei duşman, Filip al II-lea.

Bătălia avusese loc în ziua de 10 ; abia în ziua de 12 regele Spaniei, încredinţat că într-adevăr toată nobilimea aceea culcată pe cîmpiile de la Gibercourt nu va mai reînvia, se duse în tabăra lui Emmanuel-Philibert.

Ducele de Savoia, care cedase armatei engleze tot terenul deluros dintre Somme şi capela d'Epargnemaille, se întorsese să-şi instaleze cortul în faţa meterezului de la Rémicourt, punct asupra căruia era hotărît să-şi continue lucrările de asediu dacă, împotriva aşteptărilor, la vestea bătăliei pierdute — şi pierdută în condiţii atît de groaznice ! — Saint-Quentin nu se preda.

Acest campament de-al doilea, aşezat pe un deluşor — între rîu şi corturile contelui de Mègue — era cel mai apropiat de metereze, aflîndu-se la mai puţin de o bătaie de tun de oraş.

Filip al II-lea, după ce luă de la Cambrai o escortă de o mie de oameni, şi-l preveni pe Emmanuel-Philibert de sosirea lui pentru ca acesta să-i dubleze sau să-i tripleze escorta, dacă socotea necesar, cu trupe trimise din tabără, Filip al II-lea sosi în faţa Saint-Quentin-ului la 12 august, orele unsprezece dimineaţa.

Emmanuel-Philibert îl aştepta la marginea taberii. Acolo îl ajută pe rege să descalece şi cum voia, după eticheta stabilită chiar între prinţi şi regi, să-i sărute mîinile, Filip îi spuse :

— Nu, nu, vere ; eu ar trebui să-ţi sărut mîinile ce mi-au adus o victorie atît de importantă, de glorioasă şi care ne-a costat atît de puţină vărsare de sînge !

Într-adevăr — după spusele cronicarilor care au istorisit acea ciudată bătălie — spaniolii nu pierduseră decît şaizeci şi cinci de oameni şi flamanzii numai cincisprezece.

Cît priveşte armata engleză, nici nu avusese nevoie să ia parte, ci doar privise din tabără înfrîngerea noastră.

Am mai spus că înfrîngerea aceea fusese groaznică ; cadavrele acopereau întreaga cîmpie ce se întinde între Essigny, Montescourt-Lizeroles şi Gibercourt.

Era o priveliştе atît de jalnică, încît o prea milostivă doamnă se îndureră nespus văzînd-o. Catherine de Laillier, mama seniorului Ludovic Varlet de Gibercourt, primarul din Saint-Quentin, alese şi sfinţi un cîmp numit Vieux-Moustier şi puse să se sape nişte gropi enorme în care depuse şi îngropă toate cadavrele.

De atunci, cîmpul de la Vieux-Moustier îşi schimbă numele în *Cimitirul Milostivirei*.

Pe cînd milosa doamnă îndeplinea fapta aceea cucernică, Emmanuel-Philibert îşi număra prizonierii ; am spus cît de mulţi erau.

Regele Filip al II-lea îi trecu în revistă, apoi intră în cortul ducelui Emmanuel, pe cînd de-a lungul tranşeei se înfigeau drapelele franceze cucerite în timpul luptei şi în semn de bucurie se trăgeau salve de tun în taberele spaniole şi engleze.

Filip al II-lea, din pragul cortului ducelui de Savoia, asista la acea sărbătorire.

Îl chemă pe Emmanuel ce sta de vorbă cu conetabilul și contele de la Rochefoucauld.

— Dragă vere, i se adresă el, nu mă îndoiesc că mai ai și alte intenții în afară de petrecerile acestea atît de zgomotoase.

Și, cum în momentul acela se ridica stindardul regal al Spaniei pe cortul unde se afla Filip al II-lea, Emmanuel îi răspunse :

— Da, sire, socot că dușmanul, dîndu-și seama că nu mai are nici o șansă de a primi ajutor, se va preda fără să ne mai silească să ajungem la asalt, ceea ce ne-ar permite să înaintăm imediat asupra Parisului și să ajungem acolo odată cu vestea înfrîngerii de la Saint-Laurent ; iar stindardul pe care îl ridicăm are ca scop să vestească pe domnul Coligny și pe fratele său domnul Dandelot că Maiestatea Voastră se află în tabără, sporindu-le astfel dorința de a se preda, în speranța că clemența voastră regală va fi mai mare decît oricare alta.

Dar nici nu isprăvise bine vorba ducele de Savoia, că drept răspuns la toate acele vesele detunări de artilerie ce învăluiau orașul într-un nour de fum, un singur fulger străluci, o singură detunătură se auzi de pe metereze și o ghiulea trecu șuierînd la trei picioare pe deasupra capului lui Filip al II-lea.

Filip al II-lea se făcu galben ca ceara.

— Ce-a fost asta ? întrebă el.

— Sire, zise rizînd conetabilul, este un parlamentar pe care vi-l trimite nepotul meu.

Filip nu mai întrebă nimic ; dădu pe loc ordin să i se ridice un cort în afara bătăii tunurilor franceze și, ajuns la acel cort, făcu un legămînt cînd se văzu în siguranță, să ridice în cinstea sfîntului Laurent, pentru a-i mulțumi de protecția vădită acordată spaniolilor în ziua de 10, cea mai frumoasă mănăstire ce s-a zidit vreodată.

Legămîntul acela avu ca rezultat construirea palatului Escurial, sumbra și magnifica construcție, aidoma cu geniul autorului său ; ea reprezintă în ansamblu forma unui grătar, instrumentul de tortură a martiriului sfîntului Laurent. Este o clădire gigantică, la care au lucrat

trei sute de lucrători douăzeci și doi de ani și s-a cheltuit treizeci și trei de milioane de lire — care, la acea epocă, valorau o sută de milioane din zilele noastre — în care lumina pătrunde prin unsprezece mii de ferestre, în care se intră și se circulă prin paisprezece mii de uși, a căror chei numai, cîntăresc cinci sute de chintale.[1]

În timp ce Filip al II-lea punea să i se ridice un cort la adăpost de bătaia tunurilor franceze, să vedem ce se petrece în orașul care nu era încă dispus să se predea, cel puțin după spusele *parlamentarului* domnului de Coligny.

Amiralul auzise toată ziua bubuind tunurile dinspre Gibercourt, dar nu știa rezultatul bătăliei. De asta, la culcare, dăduse dispoziție ca orice aducător de vești sosind de afară să fie imediat adus la dînsul.

Fusese trezit cam pe la unu după miezul nopții ; trei oameni se prezentaseră la portița ascunsă Sainte-Catherine spunînd că puteau da amănunte despre cele petrecute.

Amiralul îi primi numaidecît ; erau Yvonnet și cei doi Scharfenstein.

Cei doi Scharfenstein nu puteau spune mare lucru, căci, precum se știe, ușurința de exprimare nu era principalul lor merit ; nu se putea spune însă același lucru despre Yvonnet.

Tînărul aventurier povesti tot ceea ce știa : că bătălia fusese pierdută și că o mulțime de oameni pieriseră și căzuseră prizonieri. Nu putea da nume, dar parcă auzise pe spanioli spunînd că ar fi fost rănit și prins conetabilul. De altminteri, vești mai complete vor aduce Procope și Maldent, care probabil scăpaseră și ei.

Amiralul îl întrebă pe Yvonnet prin ce întîmplare el și tovarășii lui, făcînd parte din garnizoană, se aflau pe cîmpul de luptă. La asta Yvonnet răspunse că, după cît știa, aveau un drept al lor stabilit de Procope în contractul încheiat cu amiralul.

[1] Se știe răspunsul unui gentilom gascon care, după ce i se arătase mănăstirea cu de-amănuntul, fusese întrebat ce părere avea de acel monument. „Cred, zise el, că grozavă spaimă trebuie să fi tras Maiestatea Sa Filip al II-lea, ca să facă asemenea legămînt." (N. A.).

Nu numai că aveau acel drept, dar în plus amiralul fusese şi prevenit; deci punea acea întrebare numai din interesul ce-l purta aventurierilor. De altfel, nu mai încăpea nici o îndoială asupra participării lor la luptă: Yvonnet purta în eşarfă braţul stîng străpuns de un pumnal, Heinrich Scharfenstein avea obrazul tăiat de-o lovitură de sabie şi Frantz schiopăta rău, deoarece primise o izbitură de copită care ar fi putut rupe piciorul unui elefant sau unui rinocer şi care-i pricinuise o contuzie gravă.

Amiralul recomandă celor trei aventurieri să ţină secretă vestea. Voia ca oraşul să afle cît mai tîrziu de înfrîngerea conetabilului.

Yvonnet şi cei doi Scharfenstein se duseră şontic-şontic la cortul lor, unde-l găsiră pe Malemort zbătîndu-se într-un coşmar îngrozitor: visa că se dă o bătălie şi că vedea bătălia, dar înfundat pînă la briu într-o mlaştină nu putea ieşi din ea ca să ia parte şi el.

Nu era chiar un vis, după cum ştim; de aceea, după ce tovarăşii îl treziră, gemetele în loc să se potolească, sporiră. Ceru să-i povestească cu de-amănuntul întreaga încăierare ce se sfîrşise atît de prost şi la fiecare amănunt, care altuia i-ar fi trezit dorinţa de a se afla la o sută de leghe depărtare de asemenea încleştare, repeta cu tristeţe:

— Şi eu nu eram acolo!...

Pe la ora cinci seara apăru şi Maldent. Rămăsese în nesimţire pe cîmpul de luptă şi-l crezuseră mort; revenindu-şi în fire, izbutise să scape cu bine datorită cunoaşterii dialectului Picard.

Condus la amiral nu putuse să spună nimic în plus de cele povestite de Yvonnet, deoarece rămăsese ascuns o parte din zi în trestiile iazului Abbiette.

În noaptea următoare sosi Pilletrousse. El era unul dintre cei doi care o şterseseră în pădure şi pe care nimeni nu se gîndise să-l urmărească.

Pilletrousse vorbea aproape la fel de bine spaniola ca Maldent dialectul Picard; datorită eşarfei lui roşu cu galben şi a corectului accent castilian, Pilletrousse se alăturase în zorii zilei unei trupe spaniole trimisă de Emmanuel-Philibert să caute printre morţi pe ducele

de Nevers, cu-şi riscase viaţa de atîtea ori şi cu atîta îndîrjire, încît nu era de crezut că putuse supravieţui acelei teribile zile. Pilletrousse şi detaşamentul spaniol rătăciră deci toată ziua pe cîmpul de luptă, sucind şi răsucind mereu morţii în trista speranţă că vor găsi printre aceştia pe ducele de Nevers. Este de la sine înţeles că nu-i suceau şi-i răsuceau pe morţi fără a le scotoci buzunarele. Aşa că Pilletrousse în afară că îndeplinise o misiune pioasă, mai făcuse în plus şi o afacere bună: se întorcea fără nici o rană şi cu buzunarele doldora.

După cum era ordinul, fusese condus la amiral, căruia îi dăduse amănunte cît se poate de precise despre morţi şi vii, aflate toate de la tovarăşii săi de cercetare.

Astfel află domnul de Coligny de la Pilletrousse de moartea ducelui de Enghien şi a vicontelui de Turenne, de prinderea conetabilului, a fiului său Gabriel de Montmorency, a contelui de la Rochefoucauld şi a tuturor celorlalţi nobili pe care i-am amintit mai înainte.

Domnul amiral îi recomandă şi mai insistent ca celorlalţi să nu le sufle o vorbă şi-l concedie, informîndu-l că patru din tovarăşii lui se întorseseră.

Spre ziuă, călugării iacobini fură înştiinţaţi că doi ţărani din Gruolis aduceau pe un cuviios frate de-al lor mort. Cadavrul era închis într-un cosciug şi pe acesta se afla aşezat ciliciul de fier pe care cucernicul îl purtase pe piele în timpul vieţii.

În drum purtătorii fuseseră opriţi de vreo cinci, şase ori de spanioli; dar de fiecare dată îi făcuseră pe aceştia să înţeleagă prin gesturi pioasa misiune ce-o îndeplineau, aducînd la mănăstirea iacobinilor trupul bietului călugăr răposat pe cînd îşi îndeplinea un serviciu religios şi de fiecare dată spaniolii, făcînd semnul crucii, îi lăsaseră să treacă.

Cum amiralul ordonase să i se aducă vii, nu morţii, transportară de-a dreptul mortul la mănăstire, depunîndu-l în mijlocul capelii.

Şi pe cînd cucernicii fraţi împresurau cosciugul, întrebînd tulburaţi de numele celui din lăuntru, din sicriu se auzi o voce rostind:

— Eu sînt, prea iubiții mei frați, eu nevrednicul vostru căpitan, fratele Lactance !... Deschideți repede, că mă înăbuș aici.

Călugării nu așteptară să li se spună de două ori ; e drept că o seamă se speriară grozav, dar cei mai curajoși pricepură că era vreun savant șiretlic de război pe care trebuise să-l folosească pentru a intra în oraș respectabilul lor căpitan, fratele Lactance și deschiseră degrabă sicriul.

Nu se înșelaseră ; fratele Lactance se sculă, se duse să îngenuncheze în fața altarului și după ce mulțumi Celui-de-Sus se întoarse să le povestească cum, după o expediție neizbutită la care luase parte, găsise azil la niște oameni cumsecade, dar acei oameni temîndu-se de o percheziție spaniolă, Dumnezeu îi inspirase ideea de-ai pune să-l închidă într-un sicriu bătut bine în cuie și să-l ducă în oraș ca pe un mort.

Stratagema fusese și mai ușor de realizat deoarece nimerise tocmai în casa unui tîmplar.

S-a văzut cît de bine a reușit stratagema.

Cuvioșii părinți, veseli că-și revăd destoinicul lor căpitan, nu se tîrguiră pentru prețul sicriului și al transportării lui, dînd un scud pentru coșciug și doi scuzi purtătorilor, care-l rugară pe fratele Lactance să-i prefere tot pe ei înaintea altora cînd îi va mai veni iar chef să dea ortul popii.

Prin fratele Lactance, care nu primise nici o recomandare din partea amiralului, începu a se zvoni în mănăstire de înfrîngerea conetabilului și de acolo zvonul se răspîndi în oraș.

Pe la unsprezece dimineața, jupîn Procope se anunță la amiral, ce se afla pe metereze în apropiere de turnul Apelor.

Jupîn Procope sosea ultimul, dar asta nu din vina onorabilului procurist. Făcuse tot ce-i stătuse în putință și sosea cu o scrisoare din partea conetabilului.

Cum de avea jupîn Procope o scrisoare de la domnul conetabil ?

Vom lămuri îndată.

Procope se prezentase pur și simplu în tabăra spaniolă, dîndu-se drept un biet mercenar ce îndeplinea pe

lîngă domnul conetabil funcția de lustruitor al armelor domniei sale.

Cerea să fie dus lîngă stăpînul său ; era o pretenție atît de modestă încît i se acordă îndată.

Îi arătară locuința ce-i fusese destinată domnului conetabil și Procope se duse acolo.

Printr-o ochiadă, dădu a înțelege conetabilului că avea ceva a-i spune.

Conetabilul îi răspunse și el cu altă ochiadă și tot bodogănind, blestemînd și înjurînd, izbuti să-i trimită afară pe toți cei ce se aflau acolo.

Apoi, cînd rămase între patru ochi cu Procope, i se adresă :

— Haide, șmechere, zise el, am înțeles că vrei să-mi spui ceva ; dă-i drumul repede la moriște și să-mi vorbești limpede, că de nu, te denunț ducelui de Savoia că ești un spion și te spînzură cît ai clipi.

Atunci Procope îi îndrugă conetabilului o întreagă poveste ce-l arăta într-o lumină cît se poate de favorabilă.

Domnul amiral care avea toată încrederea în el îl trimisese la unchiul lui ca să afle știri de la el și Procope se folosise de pretextul pe care l-am arătat ca să ajungă pînă la domnul conetabil.

Domnul conetabil putea deci să-i încredințeze un răspuns scris sau verbal pentru nepotul său ; va găsi el cum să intre în oraș ; asta îl privea.

Domnul de Montmorency n-avea alt răspuns de dat nepotului decît recomandarea de a rezista cît mai mult cu putință.

— Dați-mi recomandarea în scris, spuse Procope.

— Dar bine, tîlharule ! strigă conetabilul, dacă ești prins cu asemenea recomandare, știi tu ce pățești ?

— Voi fi spînzurat, răspunse liniștit Procope ; dar fiți liniștit, nu mă las eu prins.

Gîndindu-se că, la urma urmei, îl privea pe Procope dacă era spînzurat ori nu și că n-ar putea găsi un mijloc mai bun de-a trimite vești lui Coligny, conetabilul scrise răvașul pe care Procope îl ascunse cu multă grijă în căptușeala vestei.

Apoi, apucîndu-se cu mare hărnicie să lustruiască coiful, platoşa, brasardele şi cuirasele coapselor care nu fuseseră niciodată atît de strălucitoare cum ieşeau din mîinile lui Procope, aşteptă o ocazie favorabilă să se întoarcă în oraş.

În ziua de 12 dimineaţa se ivi un prilej bun. Filip al II-lea sosind în tabără, cum am mai spus, se iscă o mişcare atît de mare, încît nimeni nu se mai gîndi să dea atenţie unui personaj aşa de mic ca lustruitorul domnului conetabil.

Lustruitorul domnului conetabil izbuti deci s-o şteargă, ajutat în fuga lui de fumul salvelor de tun ce se trăgeau în semn de mare bucurie şi venise liniştit să bată la poarta Rémicourt ce i se deschisese.

Amiralul, am spus că era pe meterez, aproape de turnul Apelor, poziţie de unde domina întreg cîmpul spaniol.

Alergase acolo auzind tămbălăul şi marea petrecere ce avea loc în tabăra inamică, zgomot şi petrecere a cărei cauză n-o cunoştea.

Procope îl puse la curent cu situaţia, îi dădu scrisoarea conetabilului şi-i arătă unde era aşezat cortul lui Emmanuel-Philibert.

Apoi adaugă că acel cort fusese pregătit să-l primească pe regele Filip al II-lea, afirmaţie de care amiralul nici nu se mai îndoi cînd văzu cortul pavoazîndu-se cu stindardul regal spaniol.

Mai mult, Procope ce avea o vedere excelentă, o vedere de procuror, pretindea că omul îmbrăcat în negru ce se zărea în pragul cortului era regele Filip al II-lea.

Atunci îi veni lui Coligny ideea să răspundă la tot zgomotul şi fumăria aceea cu o singură lovitură de tun.

Procope ceru să-l lase pe el să ochiască. Coligny socoti că nu putea refuza o satisfacţie atît de mică omului care tocmai îi adusese o scrisoare de la unchiul său.

Procope ochi cît putu de bine şi dacă ghiuleaua trecu la trei picioare deasupra capului lui Filip, de vină a fost desigur ochiul aventurierului, nu dorinţa sa.

Dar, oricum, am văzut că Montmorency recunoscuse răspunsul lui Coligny care, convins că Procope făcuse

tot ce-i stătuse în putinţă, dădu ordin să i se numere zece scuzi pentru osteneala lui.

Procope se întîlni către orele unu cu tovarăşii lui, ori mai bine zis, cu o parte din tovarăşii lui, adică Yvonnet, cei doi Sharfenstein, Maldent, Pilletrousse, Lactance şi Malemort.

Pe poetul Fracasso însă zadarnic îl aşteptară, căci nu mai reapăru. Nişte ţărani întrebaţi de Procope susţineau că văzuseră un cadavru spînzurat de un copac chiar în locul unde se petrecuse încăţerarea din seara zilei de 10 şi Procope se gîndi, pe bună dreptate, că acel cadavru nu putea fi decît al lui Fracasso.

Bietul Fracasso ! rima lui îi purtase nenoroc !

XVI

ASALTUL

Deoarece cu toată victoria de la Saint-Laurent şi sosirea lui Filip al II-lea în faţa Saint-Quentin-ului, oraşul nu se predase ; deoarece în loc să depună armele, Coligny, fără respect faţă de maiestatea sa regală, îl silise pe Filip al II-lea să se retragă trimiţînd la augustele urechi o ghiulea impertinentă, se vedea bine că oraşul era decis să reziste pînă la capăt.

Se luă deci hotărîrea de-a spori presiunea asupra-i, ne mai lăsîndu-i o clipă de răgaz.

Se împlineau zece zile de la începerea asediului ; destulă vreme se pierduse şi aşa în faţa unor biete ziduri. Trebuiau să zdrobească cît mai repede cu putinţă îndărătnicia acelor nerusinaţi orăşeni care îndrăzneau să mai reziste încă după ce pierduseră orice speranţă de a fi ajutaţi şi nu mai aveau altă perspectivă decît un oraş luat cu asalt şi toate nenorocirile ce urmează de obicei unui asemenea eveniment.

Cu toate măsurile luate de Coligny pentru a ascunde locuitorilor înfrîngerea conetabilului, ştirea se răspîndi în tot oraşul ; dar, lucru ciudat ! mărturiseşte chiar ami-

ralul, faptul acesta impresiona mai mult pe militari decît pe civili.

De altfel, problema cea mai dificilă ce i se prezenta amiralului şi care, după cum am văzut, îl necăjise chiar de la început, era să găsească lucrători pentru a repara stricăciunile pricinuite de tunuri. Era bătut mai cu seamă meterezul de la Rémicourt şi, de la sosirea armatei engleze care trimisese la Carondelet şi Julien Romeron vreo douăsprezece tunuri, zidul nu mai putea rezista. Într-adevăr o primă baterie fusese aşezată, cum am mai spus, pe platforma mănăstirii Saint-Quentin-en-Isle şi o a doua, etajată pe două rînduri, pe înălţimile cartierului. Cele două baterii măcinau meterezul de la Rémicourt pe toată lungimea lui, de la poarta Isle pînă la Turnul Roşu; aşa că lucrătorii complet descoperiţi şi expuşi focului celor două baterii, engleze şi spaniole, nu mai îndrăzneau să se apropie de zidul ce ameninţa să se dărîme într-o bună zi de la un capăt la altul.

Dandelot găsi mijlocul de a preîntîmpina primejdia. Avu ideea să aducă pe meterez toate bărcile vechi ce puteau fi găsite de-a lungul rîului Somme şi să facă din ele apărători.

Într-o seară, după ce se lăsă întunericul, începură lucrul.

Frantz şi Heinrich, purtînd cîte o barcă pe cap, ca o uriaşă pălărie, se apucară de acea anevoioasă treabă. Pe măsură ce o barcă era aşezată de-a curmezişul pe meterez, pionierii o umpleau cu pămînt.

În felul acesta, într-o noapte fură aşezate pe zid cinci bărci pline cu pămînt ce ofereau un adăpost lucrătorilor.

După care soldaţii îşi făcură din nou apariţia pe bulevard şi lucrătorii îşi reluară treaba.

Între timp, asediatorii construiseră două drumuri acoperite: primul înspre turnul Apelor, al doilea în faţa morii de la Rémicourt.

Amiralul, pentru a hărţui pionierii spanioli, puse să se desfacă caldarîmul străzilor, iar pietrele duse în turnuri să fie aruncate de la înălţime în tranşee; dar fascinele care-i mascau pe săpători îi ocrotea îndeajuns de

primejdia proiectilelor, îngăduindu-le să-şi continue operaţia de distrugere.

Filip al II-lea, pentru a-i îndemna pe tunarii spanioli să-i dea zor cu aşezarea bateriilor, venea uneori să-i viziteze în timp ce lucrau. Într-o zi însă, pe cînd asista la instalarea unui tun, amiralul îl recunoscu şi, chemînd la el pe cei mai dibaci archebuzieri, le arătă ţinta regală. Imediat o ploaie de gloanţe şuieră în jurul regelui care din precauţie, în caz de accident, îşi luase cu el duhovnicul, pentru a avea la îndemînă *in extremis* izbăvirea.

La zgomotul gloanţelor, Filip al II-lea se întoarse spre călugăr.

— Părinte, îl întrebă el, ce zici de muzica asta?

— O găsesc foarte neplăcută, sire, răspunse călugărul clătinînd din cap.

— Asta-i şi părerea mea, zise Filip al II-lea. Nu pricep deloc cum putea găsi o desfătare în asemenea lucruri tatăl meu, împăratul Carol-Quintul... Să plecăm de aici!

Şi regele Spaniei împreună cu duhovnicul său plecară într-adevăr pentru a nu se mai întoarce.

Totuşi lucrările nu se putură termina în mai puţin de nouă zile; asta însemna nouă zile cîştigate pentru regele Franţei care, fără îndoială, nu pierdea zadarnic timpul cîştigat de amiral şi de vitejii cetăţeni ai oraşului său Saint-Quentin.

În sfîrşit, în ziua de 21 bateriile fură scoase la iveală şi la 22 începură a trage. De abia atunci cei din Saint-Quentin îşi putură da seama de pericolul ce-i ameninţa.

În cele nouă zile Filip al II-lea adusese de la Cambray toată artileria disponibilă, aşa că întreg spaţiul dintre turnul Apelor şi turnul Saint-Jean era o colosală baterie de cincizeci de tunuri bătînd asupra unor ziduri lungi abia de vreo mie de metri.

De cealaltă parte, bateriile flamande din Ulîţa Infernului îşi reluaseră tirul, bătînd zidul de legătură de la Vieux-Marché şi de la corpul de gardă Dameuse.

În acelaşi timp, bateriile engleze separate în două dădeau ajutor într-o parte bateriilor spaniole ale lui Corondelet şi Julien Romeron şi în cealaltă parte, sub comanda lordului Pembroke, trimiteau ghiulele de pe

înălțimile de la Saint-Prix în cartierul Ponthoille și în turnul Sainte-Catherine.

Saint-Quentin era încercuit de un brîu de foc.

Din nefericire, vechile ziduri din dreptul Rémicourt-ului, adică a punctului atacat cu cea mai mare înverșunare n-aveau decît o îmbrăcăminte de gresie și nu puteau opune decît o slabă rezistență. La fiecare nouă salvă de artilerie, zidul întreg se cutremura așa de tare încît părea că în orice moment toată căptușeala zidului se va desprinde de-a lungul de pe meterez, ca o coajă de pe un enorm pateu.

Din momentul acela, parcă un imens vulcan erupea de jur împrejurul orașului. Saint-Quentin părea antica salamandră închisă într-un cerc de flăcări; fiecare ghiulea smulgea o piatră din zid, sau zdruncina o casă. Cartierele Isle și Rémicourt arătau ca niște vaste ruine. Cercară mai întîi să propteaască casele; dar abia propteau una din ele, că cea vecină, dărîmîndu-se, dobora casa cu proptele cu tot. Locuitorii celor două cartiere devastate se retrăgeau pe măsură ce li se dărîmau gospodăriile, fugind către cartierul Saint-Thomas care era cel mai puțin expus focului dintre toate; și așa de mare e dragostea omului pentru avutul său, că nu-și părăseau pereții dărăpănați decît în clipa cînd îi vedeau pe punctul de a se prăbuși complet; ba unii aveau o așa de mare inerție de a se îndepărta, încît au rămas îngropați sub dărîmături.

Totuși, din mijlocul acelei pustiiri, acelor ruine, nici o voce nu se auzi vorbind de predare. Fiecare era convins de misiunea-i sacră și părea a-și spune: „Vom pieri cu toții, orașe, case, ziduri, cetățeni, oșteni; dar pierind, vom salva Franța!"

Acea vijelie de foc, acel uragan de fier dură de la 22 pînă la 26 august. În ziua de 26 meterezele nu mai erau decît o vastă dantelă de piatră în care tunurile flamande, engleze și spaniole scobiseră opt breșe, toate practicabile.

Deodată, pe la orele două după amiază, ca la un semnal, bateriile inamice amuțiră; o tăcere de moarte urmă cumplitelor detunături ce nu încetaseră timp de nouăzeci

și șase de ore și se zăriră asediatorii apropiindu-se în mare număr prin tranșeele acoperite.

Crezură că sosise clipa asaltului.

O ghiulea aprinsese chiar atunci cîteva colibe de lîngă mănăstirea iacobinilor și oamenii dădeau zor la stingerea focului, cînd răsună deodată prin tot orașul strigătul: „La ziduri!"

Coligny alergă acolo, cerînd locuitorilor să-și lase casele pradă focului și să vină la apărarea meterezelor.

Oamenii își părăsiră pompele și gălețile fără să murmure și înșfăcînd sulițele și archebuzele se repeziră la ziduri. Doar femeile și copiii rămaseră să-și privească locuințele prefăcîndu-se în cenușă.

Fusese însă o alarmă falsă; asaltul nu era hotărît pentru ziua aceea. Asediatorii se apropiau ca să aprindă minele așezate la baza zidurilor. Fără îndoială că rampa nu li se părea încă destul de accesibilă. Minele făcură explozie adăugînd noi spărturi și noi ruine la cele vechi, după care asediatorii se retraseră.

Între timp pojarul, lăsat în voia lui, mistuise treizeci de case!

Lucrară seara și noaptea întreagă ca să repare pe cît era cu putință breșele frontului de atac și să înjghebe pe ziduri noi parapete.

Cît despre aventurierii noștri, datorită legistului Procope își luară cu multă chibzuință și loialitate măsurile de precauție.

Fondul comun se compunea din patru sute de scuzi în aur: însemna că fiecăruia îi revenea, ținînd seama de moștenirea ce rămăsese prin moartea lui Fracasso, cincizeci de scuzi de aur. Fiecare luă la el douăzeci și cinci de suczi și lăsă la comun ceilalți douăzeci și cinci, care fură îngropați în pivnițele mănăstirii iacobinilor, după ce jurară cu toții să nu se atingă de acel fond de rezervă decît peste un an, începînd din ziua aceea și în prezența tuturor supraviețuitorilor. Cu cei douăzeci și cinci de scuzi pe care îi aveau asupra lor, fiecare putea face ce poftea, după nevoi și împrejurări. — Bineînțeles că partea celor care vor muri între timp va aparține supraviețuitorilor. — Malemort care avea mai puține șanse de fugă decît ceilalți, își ascunse deoparte cei

douăzeci și cinci de scuzi ai lui, gîndindu-se, pe bună dreptate, că dacă îi păstra asupra lui, erau pierduți.

A doua zi 27 august, în zori, tunurile începură iar să bubuie și brețele aproape reparate în timpul nopții se redeschiseră din nou.

Am spus că erau unsprezece spărturi principale. Iată care era poziția lor și cum puteau fi apărate. Prima, deschisă în turnul de la poarta Saint-Jean, era păzită de contele de Breuil, guvernatorul orașului. A doua era păzită de compania scoțienilor contelui de Haran, care erau cei mai veseli și mai harnici oșteni ai garnizoanei. A treia, deschisă în turnul Couture, era păzită de compania Delfinului, ce avusese mai înainte locotenent pe domnul de Théligny, această companie avea comandant pe domnul de Cuisieux, urmașul său. A patra, care spărsese turnul Roșu era străjuită de compania căpitanului Saint-André și de Lactance cu iacobinii lui, turnul Roșu aflîndu-se numai la cincizeci de pași depărtare de mănăstire. A cincea, din fața palatului guvernatorului, era păzită chiar de Coligny cu compania lui, avînd lîngă el pe Yvonnet, Procope și Maldent. La a șasea, deschisă în turnul din stînga porții Rémicourt, se afla jumătate din compania amiralului comandată de căpitanul Rambouillet; acolo se încorporase Pilletrousse, avînd prieteni în acea companie. A șaptea era păzită de căpitanul de Jarnac despre care am mai spus cîteva cuvinte; era foarte bolnav dar cu toate astea în dimineața zilei de 27 porunci să fie purtat pînă la acea spărtură, unde aștepta asaltul întins pe o saltea. A opta, prin care se putea intra în turnul Sainte-Périne, era păzită de trei căpitani pe care n-am avut ocazia să-i prezentăm cititorilor și care se numeau Forces, Oger și Soleil; acestora li se mai alăturase al patrulea, domnul de Vaulpergues. Toți patru comandau oșteni de diferite arme. La a noua breșă se afla Dandelot cu treizeci și cinci de cavaleri în armură și cu vreo douăzeci și cinci, treizeci de archeuzieri. A zecea, deschisă în turnul Apelor era apărată de căpitanul Sallevert și compania la Fayette, la care se alăturaseră cei doi Scharfenstein și Malemort care nu trebuise să facă decît vreo treizeci de pași de la cort ca să ajungă la breșă.

Toți războinicii aceia ,repartizați la diferitele breșe, alcătuiau vreo opt sute de oameni; cetățenii amestecați printre ei erau cam de două ori mai numeroși.

Cum am mai spus, în ziua de 27 august tunul începu a bubui din revărsatul zorilor și nu se opri o clipă pînă la orele două după amiază. Era inutil să ripostezi unui asemenea foc ce sfărîma meterezele, dărîma casele și ajungea pînă în cele mai dosite ulicioare, lovind pe locuitori.

Astfel că rămaseră în așteptare; dar pentru a nu lăsa nici unui om în stare de-a purta armă vreo urmă de îndoială asupra nevoii urgente de cooperare, din zori pîndarul din clopotnița trăgea fără încetare clopotul, oprindu-se numai ca să strige printr-o pîlnie din înaltul turnului:

— La arme, cetățeni! la arme!

La dangătul clopotului și la strigătele lugubre neîncetat repetate, chiar cei mai nevolnici deveneau puternici, cei mai timizi căpătau curaj.

La ora două focul încetă și Emmanuel-Philibert înălță un drapel pe o ridicătură a drumului acoperit. Era semnalul de asalt.

Trei coloane fură lansate spre trei puncte: una spre mănăstirea iacobinilor, alta spre turnul Apelor și, în sfîrșit, a treia spre poarta Isle. Cea care mergea spre mănăstirea iacobinilor era alcătuită din vechile trupe spaniole conduse de Alonzo de Cazières și din o mie cinci sute de germani sub ordinele colonelului Lazare Swendy; cea care mergea spre turnul Apelor se compunea din șase batalioane spaniole comandate de colonelul Navarez și din șase sute de walloni ai contelui de Mègue; în sfîrșit, cea care înainta către poarta Isle era condusă de căpitanii Carondelet și Julien Romeron, avînd sub comanda lor trei steaguri burgunde și două mii de englezi.

Nu-i cu putință de știut durata timpului, oricît de scurtă va fi fost ea, ce s-a scurs între momentul cînd asediatorii s-au repezit din tranșee și pînă la ciocnirea cu asediații; în asemenea împrejurări parcă ai trăi ani întregi într-o singură minută.

Şocul se produse în cele trei puncte ameninţate. Timp de un sfert de oră nu se putu desluşi în acele locuri decît o teribilă învălmăşeală şi o larmă asurzitoare de răcnete, urlete şi blesteme. Apoi, suspendat un moment în vîrful falezei, valul ce se înălţase gata să se prăvale coborî respins, lăsînd talazul acoperit de morţi.

Toţi făcuseră minuni de vitejie; cele trei puncte atacate cu înverşunare fuseseră apărate cu disperare. Lactance şi iacobinii lui dăduseră dovadă de mare vrednicie. Inamicul se rostogolise din turnul Roşu în şanţuri, dar peste douăzeci de călugări rămaseseră morţi de-a valma cu bătrînii oşteni spanioli ai lui Alonzo de Cazières şi germanii lui Swendy. Nu fuseseră mai norocoşi nici wallonii contelui de Mègue împreună cu spaniolii lui Navarez care, siliţi să se retragă pînă în tranşee, se reorganizau acum pentru a ataca a doua oară. În sfîrşit, la turnul porţii Isle, prezenţa lui Malemort şi a celor doi Scharfenstein se simţise din plin: Carondelet se alesese cu mîna dreaptă străpunsă de un glonte tras de Malemort, iar Julien Romeron, răsturnat cu o lovitură de ghioagă şi aruncat din înaltul meterezului de către Heinrich Scharfenstein, îşi rupsese în cădere amîndouă picioarele.

Urmă apoi un moment de pauză pe tot frontul. Îşi trăgeau sufletul. Doar dangătul clopotului mai urma să răsune în văzduh şi din cînd în cînd vocea pîndarului ce striga în cele patru laturi ale turnului:

— La arme, cetăţeni! La arme!

Acel strigăt nu era lipsit de rost căci, cum am mai spus, asaltul se reorganiza cu o întărire de trupe proaspete şi revenea la atac pe acelaşi drum presărat cu morţi, pe care îl mai străbătuse odată.

Ce făcea sublimă acea apărare era faptul că şi conducătorii şi oştenii şi cetăţenii ştiau prea bine că lupta era inutilă şi că nu putea avea un sfîrşit fericit; era însă o datorie de îndeplinit şi fiecare şi-o îndeplinea cu gravitate, cu sfinţenie, cu noblеţe!

Neînchipuit de sumbru, de teribil — spune chiar Coligny — a fost cel de al doilea atac, neînsoţit nici de fanfare, nici de trompete, nici de duruitul tobelor. Asediatori şi asediaţi se înfruntară în tăcere şi singurul zgomot ce se auzea era zăngănitul fierului lovit de fier.

Breşa pe care o apăra nefiind asaltată, Coligny putea urmări cu privirea desfăşurarea luptei, pentru a se îndrepta într-acolo unde va crede că-i necesară prezenţa lui. Zări atunci o ceată de stegari spanioli ce alungaseră pe archebuzierii din turnul Roşu şi care, profitînd de avantajul acela, înaintau pînă la parapetul meterezului, strecurîndu-se unul cîte unul chiar înăuntrul turnului.

La început acel atac nu-l îngrijoră pe Coligny; drumul pe care apucaseră spaniolii era atît de strimt şi de dificil că, fără îndoială, asediatorii aveau să fie respinşi dacă cei din compania Delfinului îşi făceau datoria; dar spre marea uimire a lui Coligny, spaniolii urmau să se piardă unii după alţii pe acelaşi drum, fără să pară a întîlni înaintea lor vreo piedică.

Deodată, un oştean înspăimîntat veni să vestească amiralului că breşa de la turnul Roşu era străpunsă.

Din pricina unei bărci umplute cu pămînt ce se ridica între el şi turnul Roşu, Coligny nu putuse vedea nimic din cele ce se petreceau în acel punct; înţelegînd însă că lucrul cel mai important era să alerge acolo unde i se vestise că inamicul este victorios, chemă la el vreo cinci, şase oameni şi coborî de pe meterezul pe care intenţiona să-l urce iar de cealaltă parte a obstacolului, strigînd:

— După mine, prieteni; aici trebuie să luptăm pînă la moarte!

Şi alergă din răsputeri spre turnul Roşu. Dar n-ajunsese nici la jumătatea drumului cînd văzu, dincolo de platforma morii de vînt, pe stegarul companiei Delfinului fugind în direcţia mănăstirii Iacobinilor împreună cu alţi oşteni, pe cînd călugării şi cetăţenii ţineau piept înainte duşmanului cu preţul vieţii lor.

Coligny socoti atunci că prezenţa lui era şi mai urgentă la turnul Roşu, dacă luptătorii îl abandonau şi îşi luau fuga; dar urcîndu-se pe meterez îşi dădu seama că acesta era cucerit şi că dăduse buzna în mijlocul coloanei de atac spaniole şi germane, deja în stăpînirea nu numai a breşei ci şi a zidului.

Amiralul privi în juru-i : un singur paj, aproape un copil, îl urmase, împreună cu un gentilom şi un valet de cameră.

În clipa aceea doi oameni îl atacară, unul cu sabia şi altul ochindu-l cu archebuza drept în faţă. Amiralul pară loviturile de sabie cu dosul braţului său împlătoşat şi îndepărtă cu sulița pe care o avea în mînă ţeapa archebuzei, ce se descărcă în aer.

Atunci micul paj speriat strigă în spaniolă :

— Nu-l ucideţi pe domnul amiral ! nu-l ucideţi pe domnul amiral !

— Sînteţi într-adevăr amiralul ? întrebă soldatul ce-i atacase pe Coligny cu sabia.

— Dacă-i amiralul, este al meu ! strigă omul cu archebuza şi întinse mîna spre Coligny.

— Nu-i nevoie să mă atingi, rosti acesta lovindu-l cu coada suliţei peste mînă ; mă predau şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, voi găsi pentru răscumpărare destul bănet ca să vă mulţumească pe amîndoi.

Atunci cei doi oşteni schimbară pe şoptite cîteva vorbe pe care amiralul nu le putu auzi, dar care erau, fără îndoială ,o înţelegere, căci încetară de a se mai certa şi îl întrebară pe Coligny dacă oamenii ce-l însoţeau erau ai lui şi cine erau.

— Unul este pajul meu, celălalt valetul meu de cameră, iar al treilea un gentilom din suita mea, răspunse amiralul. Răscumpărarea lor vi se va plăti odată cu a mea. Un singur lucru vă cer : feriţi-mă din calea germanilor, căci nu vreau să am de-a face cu ei.

— Urmaţi-ne, spuseră cei doi războinici, şi o să vă ducem într-un loc sigur.

După ce-i cerură amiralului sabia, îl întoarseră la breşa care nu fusese escaladată şi, ajutîndu-l să coboare, îl conduseră în şanţ la intrarea într-o mină.

Acolo întîlniră pe don Alonzo de Cazières, cu care schimbară cîteva vorbe.

Atunci don Alonzo se apropie de Coligny, salutîndu-l curtenitor şi, arătîndu-i cu mîna un grup de gentilomi ce ieşeau din tranşee şi înaintau spre zid conducînd pe generalisimul armatei spaniole, îi spuse :

— Iată-l pe monseniorul Emmanuel-Philibert ; dacă doriţi să cereţi ceva, adresaţi-vă lui.

— N-am nimic a-i spune, îi răspunse amiralul, decît că sînt prizonierul acestor bravi oşteni şi doresc ca ei să primească preţul răscumpărării mele.

Emmanuel auzi vorbele lui Coligny şi-i răspunse în franceză, zîmbind :

— Domnule amiral, dacă prizonierul va fi răscumpărat după valoarea sa, aceşti doi şmecheri vor fi mai bogaţi decît anume prinţi pe care-i cunosc eu.

Şi lăsîndu-l pe Coligny în seama lui don Alonzo de Cazières, Emmanuel Philibert se urcă pe meterez chiar prin breşa ce fusese apărată de amiral.

XVII

UN FUGAR

Locuitorii din Saint-Quentin ştiau prea bine ce crîncenă soartă îi aştepta pentru că îndrăzniseră să înfrunte cu atîta dîrzenie întreita oştire, spaniolă, flamandă şi engleză, ce le înconjurase zidurile, dîrzenie pe care destinul norocos al lui Filip al II-lea îzbutise s-o răpună.

Aşa că nici măcar nu le trecu prin minte că ar putea cere îndurare, după cum probabil nici învingătorului nu-i veni în gînd să le acorde iertarea.

Aşa erau războaiele acelei epoci, antrenau după ele groaznice represalii. În oştirile de pe atunci, alcătuite din oameni de toate naţiile, unde *condottieri* de acelaşi neam luptau de multe ori unii împotriva altora, în care angajamentele băneşti se plăteau în general destul de prost, jaful era dinainte pus la socoteală ca un supliment al soldei, ba uneori, în caz de înfrîngere, devenea chiar unica soldă, numai că în acel caz în loc de duşmani erau jefuiţi prietenii.

De asta, cum am văzut, asediaţii se apărară pretutindeni cu disperare afară de punctul unde compania Delfinului slăbise. Inamicul ocupase deja turnul Roşu,

amiralul fusese prins, Emmanuel-Philibert se și urcase pe meterez, iar lupta tot mai continua — nu pentru a mai salva orașul, ci pentru a ucide sau a fi ucis — la încă trei breșe : una apărată de căpitanul Soleil, alta de compania domnului de la Fayette și a treia de domnul Dandelot, fratele amiralului.

Același lucru se întîmpla în mai multe puncte ale orașului : spaniolii pătrunzînd în interior prin strada Billon, dăduseră peste grupuri de cetățeni înarmați ce apărau răspîntia de la Cépy și intrarea în strada la Fosse.

Totuși, la strigătele „Oraș cucerit !" la vîlvătăile flăcărilor, la vederea fumului, acele focare de rezistență se stinseră ; breșa căpitanului Soleil fu străpunsă, după ea urmă cea a domnului de la Fayette și în sfîrșit ultima, cea a domnului Dandelot.

De fiecare dată cînd se cuceream acele spărturi, izbucneau strigăte mari urmate de o tăcere grea ; erau strigătele victoriei, urmate de tăcerea morții.

Breșa străpunsă, apărătorii uciși ori făcuți prizonieri — dacă erau socotiți după înfățișare destul de avuți pentru a se răscumpăra — învingătorii năvăleau în zona orașului cea mai apropiată de meterezul peste care trecuseră și începeau a jefui.

Cinci zile dură jaful.

Cinci zile incendiul, violul și omorul, oaspeții devastatori ai orașelor cucerite prin asalt, se plimbară pe toate ulițele, întîrziind pe pragurile caselor pustii ori dărîmate, lăfăindu-se pînă și pe lespezile însîngerate ale bisericilor.

Nimeni nu găsi cruțare, nici măcar femeile, pruncii, bătrînii, călugării și călugărițele. Dintr-o pietate pentru pietre, ce nu o avea față de oameni, Filip al II-lea dăduse ordin ca edificiile sacre să fie respectate, temîndu-se, fără îndoială, să nu cadă asupră-i vina sacrilegiilor săvîrșite ; ordin zadarnic, căci nimeni nu putea opri pe învingători din iureșul lor nimicitor. Biserica Saint-Pierreau-Canal a fost dărîmată ca de-un cutremur ; mănăstirea Collégiale, toată găurită de ghiulele, cu minunatele vitralii colorate sparte de salvele artileriei, a fost despuiată de potirele aurite, de vasele și candelabrele de argint ; spitalul cel mare a fost incendiat, iar din spi-

talele Belles-Portes, Notre-Dame, Lembay, Saint-Antoine, schitul grînarilor și casa Seminarului, nu mai rămăsese după cinci zile decît un morman de ruine.

După escaladarea meterezelor și zdrobirea rezistenței de pe străzi, nimeni nu mai avusese alt gînd decît să se supună soartei, ori să încerce a scăpa de ea, unii aplecîndu-și grumazul în fața cuțitului ori a halebardei, alții refugiindu-se prin beciuri și subterane, unde sperau să se poată ascunde de ochiul dușmanului ; în sfîrșit, o seamă își dăduseră drumul din înaltul meterezelor cercînd să treacă printre rămășițele necomplet unite ale celor trei armate ; — dar mai toți cei care cercaseră mijlocul acesta de fugă serviseră drept țintă archebuzierilor spanioli, ori arcașilor englezi și prea puțini scăpaseră de gloanțele unora ori de săgețile celorlalți.

Astfel, erau măcelăriți nu numai în oraș, ci și afară ; nu numai pe metereze, ci și în șanțuri, pe cîmpuri ba chiar și în rîul pe care cîțiva disperați cercau să-l treacă înot.

Dar pînă la urmă se înoptă și zgomotul împușcăturilor încetă.

Cam la trei sferturi de oră după lăsarea întunericului, la vreo douăzeci de minute după ultimul pocnet de archebuză, un ușor freamăt înfiora trestiile pe lîngă malul rîului Somme, ce se află între izvoarele Grosnard și tăietura făcută în dreptul Tournivalului pentru a lăsa apele rîului să pătrundă în șanțurile din jurul orașului.

Era un freamăt atît de ușor încît ar fi fost cu neputință chiar celui mai ager ochi și celei mai ascuțite urechi să deslușească, de la zece pași depărtare, dacă era pricinuit de primele adieri ale nopții, ori de mișcările unei vidre ce se ocupa cu pescuitul nocturn. Tot ceea ce s-ar fi putut observa, era că se apropia neslmțit de curentul apei, nu prea adîncă în acea parte. Ajuns la marginea trestiilor, freamătul încetă pentru cîteva minute, după care se auzi un zgomot ca un trup ce se cufundă, pe cînd bule de aer se ridicau din fundul apei la suprafață.

Peste cîteva secunde în mijlocul curentului apăru un punct negru care însă nu rămase vizibil decît timpul necesar unui animal ce trăiește în atmosferă să tragă aer în plămîni și dispăru imediat.

Încă de vreo două, trei ori, la distanțe egale, fără a se apropia de vreunul din maluri, urmînd neabătut firul apei, același obiect apăru și dispăru iar.

În sfîrșit înotătorul — căci pe măsură ce se îndepărta de orașul urlînd de durere și o îndoită privire aruncată în dreapta și-n stînga îl asigura că cele două maluri ale riului erau pustii, individul pe care îl urmărim părea că nu se mai ferește atît de tare să arate că aparține acelei specii animale ce s-a declarat, din proprie autoritate, ca fiind cea mai nobilă din lume; — în sfîrșit, spunem iar, înotătorul devie intenționat de la linia dreaptă și după cîteva mișcări voinicești cu brațele, avînd grijă să n-apară decît creștetul capului la suprafața apei, ajunse la malul stîng al fluviului, drept în locul unde un buchet de sălcii făcea întuneclema și mai mare decît în părțile descoperite.

O clipă se opri și, ținîndu-și răsuflarea, rămase la fel de mut și nemișcat ca și trunchiul zgrunțuros de care se rezemase, cercetînd cu toate simțurile, devenite mai ascuțite la gîndul primejdiei de care scăpase și care îl mai amenința încă, văzduhul, pămîntul și apa.

Toate păreau tăcute și liniștite; numai orașul acoperit de un panaș de fum, din mijlocul cărula țîșneau din cînd în cînd limbi de flăcări, părea, cum am mai spus, că se zbate în chinurile unei dureroase agonii.

Atunci fugarul, tocmai pentru că se simțea acum aproape în siguranță, păru cuprins de un regret și mai mare că părăsește astfel un oraș în care lăsa, fără îndoială, prețioase amintiri de prietenie sau de dragoste scumpe inimii sale. Dar oricît de vii ar fi fost acele regrete, nu părură a-i trezi nici o clipă dorința de a se reîntoarce; așa că, mulțumindu-se doar să suspine și să murmure un nume, după ce se asigură că pumnalul — singura armă ce și-o păstrase și pe care o purta la gît atîrnată de un lanț cărula în timpul zilei i s-ar fi putut contesta valoarea, dar care noaptea putea fi foarte bine luat drept aur — după ce se asigură, spunem, că pumnalul ieșea ușor din teacă și că o centură de piele pentru care părea să aibă o deosebită grijă îi strîngea pe sub vestă talia-i subțire și mlădioasă cu care îl înzestrase natura, se repezi către mlaștinile Abbiette cu

mersul acela între pas alergător și pas obișnuit, pe care strategia modernă l-a botezat cu numele de pas gimnastic.

Pentru cineva nefamiliarizat cu împrejurimile orașului ,drumul apucat de fugar poate n-ar fi fost lipsit de pericole. În vremurile cînd se petreceau evenimentele ce le povestim, toată partea aceea stîngă a malului pe care se aventurase alergătorul nostru nocturn era plină de mlaștini și bălți ce nu puteau fi traversate decît prin niște cărări înguste; dar ceea ce putea fi o primejdie pentru un om neexperimentat oferea ,dimpotrivă, o șansă de salvare pentru cel ce cunoștea trecătorile noroioasului labirint și dacă un prieten nevăzut ar fi urmărit cu privirea pe omul nostru, teama că ar putea păți ceva rău i s-ar fi spulberat numaidecît.

Într-adevăr, păstrînd același pas, fără a se abate o clipă de pe linia terenului solid ce trebuia s-o urmeze pentru a nu se înfunda în vreuna din turbăriile în care conetabilul avusese ghinionul să-și înămolească oștenii, fugarul străbătu mlaștina și nu după multă vreme ajunse la primele înălțimi ale cîmpiei presărate cu colinele rotunjite, ce se întinde între satul Abbiette și moara de la Gouchy, cîmpie care, atunci cînd e acoperită de spice și suflul vîntului o unduleste, pare o mare agitată.

Totuși cum începea să fie cam greu de păstrat același pas în mijlocul holdelor pe jumătate ciopîrțite de armatele dușmane ce foloseau paiele la făcutul bivuacelor sau pentru hrana cailor, cel pe care ne-am luat sarcina de a-l urma în aventuroasa-i cursă se abătu spre stînga, lovind-o la picior pe o potecă bătătorită ce părea că-i principala sa țintă, cea pe care sperase s-o descopere cînd executase savanta-i cursă.

Cum se întîmplă de cîte ori îți atingi țelul, hoinarul nostru, simțind sub picioare nisipul drumului în locul mîrîștii cîmpului, se opri cîteva clipe să arunce o privire în jur și totodată să-și mai tragă sufletul; după asta își urmă drumul lovind o direcție ce-l îndepărta de oraș și mai rapid decît toate drumurile pe care le urmase pînă atunci. Alergă astfel aproape un sfert de oră, apoi se opri din nou, cu privirea fixă, cu gura întredeschisă, cu urechea atentă.

Spre dreapta, la o sută de paşi de cimpie, se înălţa moara de la Gauchy cu uriaşele-i braţe scheletice; în întuneric, silueta-i imobilă o făcea să pară de două ori mai mare decît era.

Dar ceea ce oprise brusc pe fugar nu era apariţia morii, ce nu părea a-i fi necunoscută şi care, fără îndoială, nu i se înfăţişa ca lui Don Quijote sub chipul unui uriaş ci sub adevărata ei formă — ceea ce-l oprise brusc din mers pe fugar era o rază de lumină ce se strecura pe sub uşa morii şi zgomotul unei trupe de călăreţi pe care îi auzea limpede în timp ce distingea tot mai precis o pată compactă şi mobilă apropiindu-se de el.

Nu mai avea nici o îndoială că era o patrulă spaniolă care făcea o razie prin ţinut.

Fugarul se orientă.

Se afla exact în locul unde se petrecuse încăierarea dintre bastardul de Waldeck şi Emmanuel-Philibert, încăierare în care anumiţi aventurieri bine cunoscuţi nouă fuseseră atît de maltrataţi şi care avusese urmări atît de jalnice pentru bietul Fracasso mai cu seamă. La stînga se întindea pădurica prin care o şterseseră doi dintre atacanţi. Părea că omul nostru cunoştea cringul acela; cu luţeala unui căprior speriat se repezi înăuntru şi nimeri într-un desiş de copaci tineri, de douăzeci-douăzeci şi cinci de ani, presărat ici colo cu arbori mari ce păreau străbunii acelei sihle mărunte.

Era şi timpul: trupa trecea pe drum la cincisprezece paşi de el chiar în clipa cînd dispărea în pădurice.

Fie că şi-o fi închipuit că simţu-i auditiv va spori la contactul cu solul, ori că se credea mai în siguranţă lungit pe jos decît în picioare, fugarul nostru se trînti la pămînt cu faţa în jos, rămînînd la fel de nemişcat şi de tăcut ca trunchiul copacului lîngă care se culcase.

Omul nostru nu se înşelase: era într-adevăr o trupă de călăreţi inamici care cerceta drumurile, ba poate înştiinţată de cucerirea oraşului de vreun mesager sau de fumul şi pălălaia ce se înălţau în zare, se ducea să-şi reclame partea sa de pradă.

Cîteva cuvinte spaniole rostite de călăreţi în timp ce treceau prin dreptul fugarului nu-i mai lăsară nici o îndoială acestuia asupra identităţii lor.

Se sforţă să stea mai împietrit şi mai mult ca pînă atunci.

Iar după ce, astfel nemişcat şi tăcut, lăsă timp acelor vagabonzi nocturni să se îndepărteze, după ce larma de glasuri se stinse cu desăvîrşire, cînd tropotul cailor aproape nu se mai auzi, atunci abia îşi înălţă capul şi fie din pricină că se gîndea pe ce drum să apuce ca să evite asemenea întîlniri, fie că aştepta să i se potolească bătăile inimii ce arăta prin violentele-i zvîcnituri intensitatea emoţiilor, se ridică încet întîi în genunchi, apoi în mîini, se tîrî astfel cîţiva paşi şi cînd simţi, după asprimea rădăcinilor noduroase ce ieşeau din pămînt, că era ocrotit de umbra unuia din bătrînii arbori răspîndiţi ici, colo prin desişul cringului despre care am mai vorbit, se răsuci locului şi se pomeni aşezat cu spatele aproape sprijinit de trunchiul copacului, cu faţa îndreptată spre drum.

Abia atunci îşi îngădui fugarul să respire liber şi, cu toate că stelele erau încă ude pe el de apa rîului Somme, îşi şterse fruntea îmbrobonată de sudoare şi îşi trecu mîna fină şi elegantă prin buclele pletelor lungi.

Dar nici nu sfîrşise bine acea operaţie, ce-l făcuse să scoată un suspin de satisfacţie, cînd deodată avu impresia că un obiect mişcător ce plana deasupra capului său îi mîngîie la rîndu-i, la fel cum făcuse şi el, încîntătoarele plete, pe care le îngrijea cu atîta atenţie în viaţa de toate zilele.

Curios să afle ce era acel obiect însufleţit sau neînsufleţit ce-şi permitea faţă de dînsul acea drăgăstoasă familiaritate, tînărul — era uşor de ghicit după suplеţea şi elasticitatea mişcărilor că fugarul era tînăr — tînărul, deci, se aplecă pe spate sprijinindu-se în coate şi încercă să desluşească prin întunecimea oarbă forma lucrului ce-l preocupa pentru moment.

Dar totul era atît de sumbru în jurul lui, că nu putu distinge decît o formă dreaptă şi îngustă ce se afla cu o clipă înainte vertical deasupra capului său, şi-acum deasupra pieptului, legănîndu-se ţeapănă la adierea nopţii care scotea din arborii învecinaţi acele nelămurite murmure nocturne ce-l fac să se înfioare fără voie pe călătorul predispus să le ia drept valetele sufletelor chinuite.

Se ştie că simţurile noastre arareori izbutesc, dacă-s izolate, să ne dea o idee precisă asupra obiectelor cu care sînt puse în contact şi că ele se completează unele pe altele. Aşa că fugarul nostru hotărîndu-se să adauge văzului, pipăitului şi ochiului, mîna, întinse într-adevăr mîna şi rămase nemişcat, ori mai bine zis, împietrit; apoi deodată, ca şi cum uitase că situaţia precară în care se afla îl obliga la imobilitate şi mutenie, slobozi un răcnet şi se repezi afară din pădure, cuprins de-o spaimă nebună.

Acel ceva ce-i mîngîiase drăgostos pletele negre nu era o mînă, era un picior şi piciorul acela era al unui spînzurat!

Cred că este inutil să mai spunem că spînzuratul era vechea noastră cunoştinţă, poetul Fracasso care, cum se zvonise, după nefericita încăierare provocată de fiul bastard al contelui de Waldeck găsise, dar la participiul trecut, rima pe care o căutase zadarnic atîta vreme la infinitiv.

XVIII

DOI FUGARI

Mai iute ca cerbul gonit de cîini, cînd ţîşneşte afară din pădure săgetînd în salturi suple de-a lungul cîmpiei, fugea tînărul nostru cu plete negre, căruia spînzuraţii — soi de oameni cu mult mai puţin de temut înainte decît după operaţie — părea-u-i provoca o extraordinară reacţie nervoasă.

Singura măsură de precauţie pe care o luă cînd ieşi la marginea cîmpului fu să întoarcă spatele Saint-Quentin-ului şi să alerge în direcţie opusă; sînura-i dorinţă părea să fie de a se îndepărta cît mai repede cu putinţă de locul acela.

Drept care, fugarul izbuti, în mai puţin de trei sferturi de oră, să facă o cursă pe care n-ai fi crezut c-o

poate realiza nici un alergător de profesie, reuşind să parcurgă, în acele trei sferturi de oră, aproape două leghe.

După cele două leghe ajunse dincolo de Essigny-le-Grand, în apropiere de Gibercourt.

Două motive îl siliră atunci pe tînăr la o scurtă haltă: mai întîi, îşi pierduse suflul; şi în al doilea rînd, terenul era acum atît de plin de hîrtoape, încît nu mai era chip de alergat, ba chiar trebuia să păşească cu cea mai mare băgare de seamă pentru a nu se poticni la fiecare pas.

Dîndu-şi seama că era cu neputinţă să meargă mai departe, se lungi jos pe o movilă, gîfîind ca un cerb hăituit.

De altminteri chibzuise, fără îndoială, că depăşise de mult linia ocupată de avanposturile spaniole; cît despre spînzurat, dacă ar fi coborît din copacul lui ca să alerge după dînsul ,n-ar fi aşteptat trei sferturi de oră pentru a-şi satisface acea mică plăcere de dincolo de mormînt.

Tînărul nostru ar fi putut face asupra acestei de a doua chestiuni o reflexie şi mai justă: că, în general, dacă spînzuraţii ar putea cobori din spînzurătoarea ce-şi întinde la răspîntii de drumuri braţu-i gol şi uscat, ori îşi alungeşte creanga-i înfrunzită şi plină de sevă în pădure, situaţai nu era pentru ei atît de agreabilă încît să nu coboare chiar din prima zi, Ori, dacă socotim exact, din ziua bătăliei de la Saint-Quentin pînă în ziua cuceririi oraşului se scurseseră douăzeci de zile şi, deoarece Fracasso stătuse douăzeci de zile atîrnat de frînghia lui, era firesc să mai rămînă atîta timp cît frînghia nu se va rupe.

În timp ce fugarul îşi mai trăgea sufletul, cugetînd fără îndoială la cele spuse de noi mai înainte, orologiul clopotniţei din Gibercourt sună orele unsprezece şi trei sferturi, iar luna se ivi deasupra pădurii de la Rémigny.

Astfel că ridicînd capul, după ce îşi termină reflexiile, fugarul putu recunoaşte, în razele tremurătoare ale lunii, peisajul în care el era punctul cel mai însufleţit.

Se afla chiar în mijlocul cîmpului de bătălie, în cimitirul improvizat de Caterina de Laillier, mama seniorului de Gibercourt, iar movilita pe care îşi găsise odihna de-o clipă era doar ţărîna aruncată peste o groapă în

care vreo douăzeci de oşteni francezi îşi dormeau somnul de veci.

Parcă era un făcut să nu mai poată ieşi din cercul acela macabru ce părea că-l înconjoară de cînd părăsise Saint-Quentinul.

Totuşi, se vede că pentru unele firi cadavrele ce dorm la trei picioare sub pămînt sînt mai puţin fioroase decît cele care se leagănă la trei picioare deasupra, aşa că fugarul nostru de astă dată se mulţumi să se lase pradă unui tremur nervos pe care îl însoţi cu acel vaiet surd ce vesteşte fiorii de gheaţă străbătînd pe sub pielea bietului animal, cel mai lesne de înspăimîntat după iepure — adică omul.

Gîfîind încă uşor de oboseala pricinuită de nebuneasca-i cursă, fugarul nostru rămase un timp ascultînd strigătul cucuvaiei ce răsuna jalnic şi la intervale regulate dintr-un buchet de arbori verzi, rămaşi în picioare pentru a indica parcă centrul cimitirului.

Curînd însă, deşi întreaga-i atenţie păruse captivată de acel cîntec sinistru, îşi încruntă sprîncenele şi îşi întoarse încet capul de la dreapta spre stînga, ca şi cum era preocupat de un alt zgomot ce se adăuga celuilalt.

Zgomotul acesta era mai real decît primul; pe cînd cel dintîi părea că coboară din cer pe pămînt, al doilea părea că se ridică de la pămînt spre cer. Era tropotul îndepărtat al unui galop de cal, atît de bine imitat în limba latină, după părerea profesilor, încît rămîn extaziaţi de două mii de ani în faţa versului lui Virgiliu:

Quadrupedante puterem sonitu quatit ungula campum. [1]

Nu m-aş încumeta să afirm că fugarul nostru cunoştea versul acela, dar cunoştea, cu siguranţă, galopul unui cal, căci înainte ca zgomotul tropotului să poată fi desluşit de-o ureche obişnuită, tînărul nostru era în picioare scrutînd orizontul cu privirea; cum însă calul nu galopa pe o şosea bună ci pe un sol prăfos, desfundat de marşurile şi contra-marşurile armatelor spaniole şi franceze, cum solul acela, sfîrtecat de ghiulele şi acoperit de rămăşiţele holdelor, n-avea decît o sonoritate foarte redusă, în realitate calul şi călăreţul se aflau cu mult mai aproape de fugar decît îşi închipuise el la început.

[1] Răpăie roibii şi rupe copita cu tropote cîmpul.

În primul moment tînărului nostru îi fulgeră prin minte gîndul că spînzuratul peste care avusese ghinionul să dea mai înainte, neputîndu-se bizui pe picioarele-i ţepene, împrumutase din grajdurile Morţii vreun cal năzdrăvan cu care se pornise în urmărirea lui; şi marşul rapid al călăreţului, înaintarea aproape neauzită a calului, făceau posibilă acea presupunere, ţinînd seamă de firea-i nervoasă, surexcitată la maximum de evenimentele petrecute şi de aspectul într-adevăr lugubru al scenei pe care se desfăşuraseră.

Din toate acestea, un lucru era sigur; că cel ce se apropia ajunsese acum la cinci sute de paşi numai de tînărul care începea să distingă calul şi călăreţul, atît cît este cu putinţă să deosebeşti, în lumina pîlpîindă a ultimului pătrat de lună, fantasmele unui călăreţ şi a unui cal.

Poate, dacă fantastica cursă a centaurului ar fi depăşit locul în care se afla fugarul la depărtare de douăzeci de paşi în stînga sau în dreapta lui, acesta ar fi rămas neclintit, în loc să fugă, şi s-ar fi pitit în umbră într-un făgaş dintre două morminte, lăsînd să treacă apocaliptica apariţie; dar se afla drept în linia pe care înainta nou sosit şi trebuia s-o ia la sănătoasa fără întîrziere, dacă nu voia să fie tratat de cavalerul infernal la fel ca Heliodor de către călăreţul ceresc, cu douăzeci de secole înainte.

Aruncă deci o privire rapidă în direcţia opusă celei pe unde apăruse primejdia şi zări, numai la trei sute de paşi depărtare, ca o perdea de umbră, poalele pădurii de la Rémigny.

Se gîndi o clipă să se repeadă în satul Gibercourt ori în satul Ly-Fontaines, căci se afla plasat la jumătatea drumului între cele două cătune, unul în dreapta şi altul în stînga lui; apreciind însă din ochi distanţa, îşi dădu seama că se afla la cel puţin cinci sute de paşi depărtare de amîndouă, pe cînd marginea pădurii era numai la trei sute.

Aşa că se avîntă spre pădure, sprinten ca un cerb căruia haita de ciini rămasă în urmă i-a dat răgaz să-şi

odihnească o clipă picioarele sleite de puteri ; dar în clipa cînd se punea în mişcare i se păru că acel cavaler slobozea un chiot de bucurie ce n-avea nimic omenesc. Strigătul ajuns la urechile fugarului pe aripile vaporoase ale nopţii dădu un nou imbold cursei lui şi cum zgomotul acelei curse sperie cucuvaia ascunsă în buchetul de arbori, iar pasărea îşi luă zborul, scoţînd un ultim vaiet şi mai lugubru decît celelalte, îl cuprinse invidia pe aripile rapide şi tăcute cu ajutorul cărora sumbra pasăre de noapte se pierdu într-o clipă în desişul pădurii ce se întindea înaintea lui.

Dar, dacă fugarul n-avea aripile cucuvaei, calul ce-l purta pe urmăritorul său părea să aibe aripile Himerei ; în timp ce sărea peste morminte, tînărul se tot uita în urmă şi vedea apropiindu-se şi mărindu-se cu o rapiditate înspăimîntătoare cal şi cavaler.

În plus, calul necheza şi călăreţul urla.

Dacă sîngele nu i-ar fi zvîcnit aşa de tare în tîmple, fugarul şi-ar fi dat seama că nechezatul calului era cît se poate de natural iar urletele cavalerului erau, pur şi simplu, repetiţia cuvîntului *Opreşte* ! rostit pe toate tonurile, începînd de la cel de rugă, pînă la cel de ameninţare. Dar cum, cu toată acea gamă ascendentă, fugarul în loc să se oprească îşi spori sforţările ca să ajungă în pădure, cavalerul şi el îşi spori viteza pentru a-l ajunge pe fugar.

De altfel, gîfîia acuma aproape la fel de tare ca şi patrupedul ce-l urmărea ; nu mai avea decît cincizeci de paşi pînă la marginea pădurii, dar calul şi călăreţul se aflau numai la o sută de paşi de el.

Acei ultimi cincizeci de paşi însemnau pentru fugar ceea ce înseamnă pentru un naufragiat rostogolit de valuri ultimele cincizeci de sforţări ale braţelor pe care le mai are de numărat ca să ajungă la ţărm ; dar cel puţin naufragiatul mai are şansa, dacă puterile-l părăsesc, ca fluxul să-l ducă poate viu pe pietrişul ţărmului, pe cînd fugarul nostru nu se putea mîngîia cu nici o speranţă de acest fel, dacă — ceea ce era aproape sigur — picioarele nu-l vor mai ţine pînă la fericitul adăpost în care cucuvaia îl precedase şi unde părea acum că-şi

bate joc cu glasu-i sinistru de ultima-i sforţare nepuincioasă.

Cu braţele întinse, cu bustul aplecat înainte, cu gîtul uscat şi răsuflarea şuierătoare, cu un hurult ca de furtună în urechi şi un val de sînge pe ochi, fugarul nostru nu mai avea decît douăzeci de paşi de făcut pentru a ajunge sub poala pădurii cînd, întorcînd capul, văzu cum calul nechezînd într-una şi călăreţul strigînd mereu mai aveau doar zece paşi de făcut ca să-l ajungă !

Atunci voi şi el să-şi sporească viteza, dar vocea i se stinse în gîtlej, picioarele i se înţepeniră ; auzi ca un bubuit de tunet în spatele lui, o răsuflare de foc îl arse pe umăr, simţi o izbitură de parcă l-ar fi lovit un pietroi aruncat de o catapultă şi se rostogoli aproape leşinat în şanţul din marginea păduricii.

Apoi, ca printr-o pîclă de flăcări, îl văzu pe cavaler descălecînd, ori mai degrabă azvîrlindu-se jos de pe cal, repezindu-se la el, înşfăcindu-l, ridicîndu-l, aşezîndu-l pe pajişte, privindu-l la lumina lunii şi apoi strigînd deodată :

— Să mă afurisească Luther, dacă nu-i scumpul nostru Yvonnet !

La acele cuvinte aventurierul care începea să-şi dea seama că fantasma era o fiinţă omenească, cercă să se desmeticească, aţintind cu ochi rătăciţi pe cel ce, după o urmărire atît de înverşunată, îi adresa acum vorbe atît de liniştitoare şi îngînă cu o voce care din pricina uscăciunii gîtlejului părea horcăitul cuiva pe moarte !

— Să mă afurisească Papa, dacă nu-i seniorul Dandelot !

Ştim de ce fugea Yvonnet de monseniorul Dandelot ! ne rămîne să lămurim de ce îl urmărea seniorul Dandelot pe Yvonnet. Pentru asta este de ajuns să aruncăm o privire în urmă şi să reluăm firul evenimentelor de unde l-am părăsit, adică din clipa în care Emmanuel-Philibert punea piciorul pe breşa de la Saint-Quentin.

XIX

AVENTURIER ŞI CĂPITAN

Am spus cum Yvonnet, Maldent şi Procope apărau împreună cu Coligny aceeaşi breşă.

Breşă ce nu era greu de apărat nefiind atacată.

Am mai povestit şi cum spărtura invecinată fusese luată prin surprindere de stegarii spanioli şi cum compania Delfinului o lăsase în chip atît de jalnic să fie cucerită.

Am mai spus, în sfîrşit, cum văzînd cele ce se petreceau la stînga lui, Coligny se repezise chemînd după el pe toţi cei din jur şi cum după ce silit, să ocolească obstacolul, se urcase din nou pe meterezul invadat deja de Spanioli, strigase :

— Aici trebuie să luptăm pînă la moarte !

Fără îndoială că amiralul rostise din tot sufletul acea eroică hotărîre şi fără îndoială că făcuse tot ce-i stătuse în putinţă pentru a o îndeplini, deşi nu murise la breşă, fie că era sub ocrotirea divină, ori urmărit de răzbunarea cerească — după felul cum avea să fie privit asasinatul lui din ziua sfîntului Bartolomeu : din punct de vedere protestant, sau din punct de vedere catolic.

Dar acel principiu, rostit cu atîta curaj de un brav general ce purta pe umeri întreaga responsabilitate politică şi militară — că trebuie să mori în ziua cînd eşti învins — acel principiu nu era acceptat fără îndoială şi de cei trei aventurieri care îşi închiriaseră braţele, prin intermediul procurorului Procope, pentru apărarea oraşului.

Văzînd deci că oraşul era cucerit şi că nu mai exista niciun mijloc de a-l apăra, socotiră contractul de la sine reziliat şi fără să mai comunice acea părere asociaţilor, fiecare o luă la fugă spre partea în care spera să-şi găsească salvarea.

Maldent şi Procope dispărură după cotitura de la mănăstirea iacobinilor şi cum pentru moment n-avem treabă cu dînşii, îi lăsăm în seama soartei lor bune ori

rele, ca să putem urmări pe cea a tovarăşului lor Yvonnet.

Primul lui gînd, trebuie s-o recunoaştem, fusese să apuce spre Vieux-Marché, pentru a-şi oferi sabia şi pumnalul drăguţei lui, Gudule Pauquet ; dar fără îndoială se gîndise că, oricît de temute erau armele acelea în mîna-i experimentată, în împrejurarea de faţă nu puteau fi decît de un foarte mediocru folos unei fete pe care frumuseţea şi graţia firească o apărau cu mult mai bine împotriva mîniei învingătorilor decît toate săbiile şi pumnalele din lume.

De altfel ştia că tatăl şi unchiul Gudulei îşi pregătiseră în pivniţele caselor pentru lucrurile lor cele mai de preţ — printre care întîietate o avea, bineînţeles, fiica şi nepoata lor — tînărul ştia, cum am spus, că tatăl şi unchiul Gudulei pregătiseră o ascunzătoare pe care o socoteau cu neputinţă de găsit şi unde îşi adunaseră, pentru orice împrejurare, provizi pe vreo zece zile. Căci oricît de înverşunat va fi jaful, era probabil că la porunca şefilor ordinea se va restabili în nefericitul oraş pînă într-a zecea zi şi cînd se va potoli totul, Gudule va scoate nasul din ascunzătoare şi va apare în lumina soarelui la timpul potrivit.

Aşa că, datorită precauţiilor luate, jaful oraşului va trece, după toate probabilităţile destul de liniştit pentru tînăra fată care va auzi, la fel ca primii creştini din catacombele unde erau ascunşi, urlînd masacrul şi crima deasupra capului său.

Odată convins că prezenţa lui, în loc să-i fie de folos domnişoarei Gudule, dimpotrivă nu putea decît să-i dăuneze, Yvonnet, prea puţin doritor de altfel să stea opt, zece zile vîrît sub pămînt ca un bursuc sau ca o marmotă, Yvonnet, cu riscul de-a o păţi, se hotărî să rămînă la lumina zilei şi, în loc să se ascundă în vreun cotlon din oraşul asediat, se grăbi să facă tot posibilul ca, de la înserat pînă dimineaţă, să pună cea mai mare distanţă posibilă între oraş şi el.

Părăsind pe Procope şi Maldent care, cum am mai spus, dispărură după cotitura de la mănăstirea iacobinilor, o luă întîi pe strada Ligniers, traversînd spre capătul ei strada Sellerie, apucă pe strada Brebis, urcă pînă la răs-

pintia Campions, coborî iar pînă la ulița Brassette, o luă de-a lungul străzii Canonniers și trecînd prin strada Poterie, pe la biserica Sainte-Catherine, ajunse pe meterez între turnul și portița cu același nume.

În timp ce fugea, fără a se opri pentru dubla operație ce-o avea de efectuat, Yvonnet își desfăcuse centironul sabiei și curelele platoșei, căci sabia și platoșa nu-i mai puteau fi de niciun folos în planu-i de fugă improvizat și aruncase sabia peste un zid în strada Brassette, iar platoșa după o bornă din strada Poterie. Pumnalul însă, dimpotrivă, și-l legase bine de lanțul de aramă aurită ce-i atîrna trufaș la gît și mai strînse cu o gaură centura în care se aflau cei douăzeci și cinci de scuzi de aur ce reprezentau jumătatea averii lui; căci, dacă Malemort, nepățind fugi și-i îngropase pe ai săi, Yvonnet care se putea bizui pe agilitatea picioarelor pentru a-și salva viața și banii, nu voise să se despartă de ceea ce era dreptul său din comoară și de care era liber să dispună după placul său.

Ajuns la meterez, Yvonnet încălecă cu hotărîre parapetul și se aruncă, țeapăn și cu brațele lipite de trup, în groapa plină de șuvoiul rapid ce șerpuia la baza zidurilor. Trecuse atît de iute, încît santinelele aproape nu-l zăriseră, de altfel strigătele ce răsunau în același timp în celălalt capăt al orașului îi se păreau mult mai interesante decît omul sau pietroiul pe care-l auziseră rostogolindu-se în șanț și care nu mai reapărea la suprafața apei, pe care rămăseseră doar cercurile ce se lărgeau mereu pînă ce se frîngeau într-o parte de ziduri, iar în cealaltă parte de taluzul înverzit al mlaștinilor Grosnard.

Individul ce pricinuise în căderea lui acele cercuri concentrice se ferise să mai apară și, înotînd pe sub apă, se dusese să se pitească în mijlocul unei familii de nuferi a căror frunze ocrotitoare ascundeau de privirile celor din jur capu-i cufundat în apă pînă la gură.

De acolo asistase la un spectacol capabil cu vîrf și îndesat să-l aducă nervii în starea de surexcitare în care l-am văzut că ajunsese.

Mulți dintre combatanți, după cucerirea orașului urmaseră aceeași cale ca și el, unii sărind din înaltul meterezului, alții fugind de-a dreptul prin portița Sainte-

Cathérine; toți însă avuseseră nefericita idee de-a cerca să fugă imediat, în loc să aștepte lăsarea nopții. Ori, era cu neputință să fugă imediat, deoarece englezii formaseră paralel cu acea față a zidului o centură ce se întindea de la vechea șosea Vermand pînă la malurile riului Somme.

Toți fugarii fură deci întîmpinați cu focuri de arcebuză și săgeți și împinși în mlaștini unde oferiră englezilor — după cum se știe excelenți țintași — plăcerea tragerii la țintă.

În timp ce băteau în retragere, cîteva cadavre în cădere ajunseră chiar lîngă Yvonnet, pornind apoi la vale pe curentul apei pentru a ajunge în Somme.

Asta îi dădu tînărului aventurier o idee: să facă pe mortul și, ținîndu-se țeapăn și nemișcat, să ajungă viu la binecuvîntatul curent de apă ce-i purta pe morți.

Totul merse bine pînă la locul unde apa din șanțuri se vărsă în Somme; ajuns însă acolo, cînd își înclină capul pe spate și își deschise cu precauție ochii, Yvonnet văzu postați pe amîndouă malurile riului două șiruri de englezi care, neavînd oameni vii de împușcat, se distrau trăgînd în morți.

Atunci tînărul nu-și mai păstră țepeneala cadaverică ce-i ținea la suprafața apei și se făcu ghem, lăsîndu-se să cadă la fund și acolo se tîrî în patru labe pînă în trestiile ce formau ca un fel de pădurice, în mijlocul căreia rămase ascuns fără să i se întîmple nimic și de unde l-am văzut apărînd pentru a se urca pe celălalt mal.

Cum, începînd din momentul în care călătorul apăruse în umbra sălciilor, l-am urmărit pas cu pas pînă cînd, gîfîind căzuse în marginea pădurii de la Rémigny, este de prisos, cel puțin deocamdată, să ne mai ocupăm de el. Îl vom abandona deci pentru a-l urma la rîndu-i, cu de-amănuntul în toate aventurile prin care trecuse, pe monseniorul Dandelot, fratele amiralului, al cărui chip cunoscut îl făcuse pe Yvonnet să scoată un strigăt atît de voios de recunoștință.

Am mai spus că breșa apărată de Dandelot fusese ultima cucerită.

Dandelot nu era numai un general, ci și un oștean; se luptase cu halebarda și cu spada ca oricare alt mer-

cenar din armată. Cum nimic nu-l deosebea de ceilalți decît curajul său, fusese respectat pentru acest curaj care cedase în fața superiorității numerice ; vreo doisprezece oameni se aruncaseră asupra-i, dezarmîndu-l, trîntindu-l jos și luîndu-l prizonier în tabără, fără să știe cine era căpitanul, nu vom spune care se predase, ci care fusese prins de ei.

Ajuns în tabără, fusese recunoscut de conetabil și de amiral care, tălmuind numele și deosebitul interes ce i-l purtau ca unchi și frate, garantaseră pentru el celor ce-l prinseseră cu suma de o mie de souzi pe care cei doi ilustri captivi aveau s-o plătească odată cu propria lor răscumpărare.

Dar lui Emmanuel-Philibert nu avuseseră cum să-i ascundă rangul prizonierului ; așa că invitîndu-l pe Dandelot să cineze cu el, la fel cum făcuse cu conetabilul și cu amiralul, Emmanuel-Philibert dăduse ordin, cum procedase și pentru ceilalți doi, ca acest de al treilea prizonier, pe care îl socotea la fel, dacă nu chiar mai important decît ceilalți doi, să fie păzit cu cea mai mare străşnicie.

Cina se prelungise pînă la orele zece și jumătate seara, într-o atmosferă de curtenie demnă de frumoasele timpuri cavalerești. Emmanuel-Philibert se purtase în așa fel ca toată nobilimea aceea franceză, prizonieră la fel ca a doua zi după Poitiers, Crécy și Azincourt, să nu aibă impresia că se afla la masa învingătorului și se vorbise cu mult mai mult tot timpul serii despre asediul Metz-ului și de bătălia de la Renty decît despre bătălia de la Saint-Laurent și cucerirea Saint-Quentin-ului.

Cum am spus, la orele zece și jumătate se sculară de la masă ; se pregătiseră corturi pentru nobilii prizonieri chiar în centrul taberii, într-un loc închis de palisade unde nu se putea pătrunde decît printr-o deschizătură străjuită, păzită de două santinele.

În plus, un cerc de străjeri veghea în afara acelei incinte înconjurată de palisade.

Adesea, în timpul lungilor nopți ale asediului, își aruncase privirile Dandelot din înaltul zidurilor asupra acelei uriașe tabere ce se întindea la picioarele sale. Cunoștea cvartirul fiecărei căpetenii, așezarea corturilor, spațiul

ce despărțea pe oamenii de națiuni diferite și chiar denivelările terenului ce dădeau o înfățișare ondulooasă acelei cetăți cu flamuri fluturînde.

De cînd era prizonier — și se știe că nu trecuse multă vreme — un singur gînd ciocănea în amîndouă tîmplele lui Dandelot, ca o bătaie de pendul.

Era gîndul fugii.

Niciun cuvînt dat nu-l reținea și, după cum am arătat, nu se predase ci fusese prins ; se gîndea deci, pe bună dreptate, că planu-i de fugă cu cît era pus în aplicare mai repede, cu atît avea mai multe șanse de a izbuti.

Așa că nu-i de mirare cînd vom spune că abia ieșit din tabăra lui Emmanuel-Philibert pentru a se duce într-a prizonierilor, ochiul său începu a scotoci lacom toate obiectele ce-i ieșeau în cale, în dorința de a folosi la momentul potrivit cel mai inutil și mai neînsemnat poate dintre lucruri la salvarea sa.

Un ofițer trebuia trimis de Emmanuel-Philibert la Cambray să anunțe cucerirea orașului și să ducă lista prizonierilor de seamă ce fuseseră prinși.

Acea listă fusese sporită în timpul cinei și ofițerul, după ce Emmanuel-Philibert se despărțise de oaspeți, intrase în cortul generalului șef pentru ca acesta să adauge la listă numele noi cu care trebuia mărită.

Un cal din grajdurile lui Emmanuel, ales dintre cei mai iuți, aștepta la zece pași de cvartirul prințului cu frîul agățat de oblînc și un grăjdar îl ținea de zăbală.

Dandelot se apropie de cal ca un amator atras de vederea unui animal de rasă ; apoi, justificînd renumele pe care îl avea ca unul dintre cei mai iscusiți călăreți ai armatei franceze, se avîntă dintr-un salt în șea, înfipse pintenii în pîntecele calului și răsturnînd pe rîndaș porni în galop.

Rîndașul trîntit strigă „Alarmă !" dar Dandelot se și afla la douăzeci de pași depărtare. Trecu ca o nălucă prin fața corturilor contelui de Mègue ; străjerul îl ochi, dar fitilul archebuzei era stins. Un altul, înarmat cu o flîntă cu amnar, pricepînd că acel cavaler ce trecea ca o vijelie era pricina strigătelor ce se înălțau de pretutindeni, trase asupră-i fără a-l nimeri ; vreo cinci, șase oșteni cercară să-i aținä calea cu halebardele, dar el răsturnă vreo doi,

sărind peste cellalți, trecu mai departe și ajungînd la Somme dintr-un singur elan ajunse aproape în mijlocul apei și în loc să încerce a traversa șuvoiul, se lăsă dus în derivă. În vreme ce focurile de archebuze plouau în juru-i, neizbutind decît să-i dea jos pălăria din cap și să-i găurească pantalonii bufanți fără a-i zgîria măcar pielea, el ajunse pe malul celălalt. Acolo se socoti aproape salvat.

Ca un călăreț experimentat ce era, își dădea prea bine seama de valoarea calului pe care îl strîngea între pulpe ca să se mai teamă de urmărirea altor cai, față de care avea un avans de cinci, șase minute ; singura primejdie ce-l amenința era vreun glonte ce putea să-l doboare ori să-i rănească calul atît de grav încît să nu mai poată continua cursa.

Așa că ieșind din Somme, Dandelot avu o clipă de ingrijorare care trecu însă imediat cînd, după cinci, șase salturi își dădu seama că armăsarul scăpase la fel de teafăr ca și el.

Fugarul nu cunoștea ținutul, dar știa cam sînt situate orașele principale ce înconjoară Saint-Quentin-ul, formînd centura franceză, Laon, la Fère și Ham ; instinctiv bănuia direcția în care se afla Parisul, la douăzeci și cinci, douăzeci și șase de leghe dincolo de acele orașe. Ceea ce-l interesa era să se îndepărteze de pericol, așa că se avîntă drept înainte luînd-o bineînțeles pe direcția Gauchy, Gruïos și Essigny-le-Grand.

Numai cînd ajunse în apropierea ultimului sat și luna se ridicase pe cer, călărețul își putu da seama, nu de drumul pe care-l parcursese, nici de locul unde se afla, ci de privelistea din juru-i și de aspectul ei.

După cum vă amintiți, Dandelot nu luase parte la bătălie, așa că nu putea fi impresionat de aspectul cîmpului de luptă ce-l tulburase într-atît de pe Yvonnet.

Își continuă drumul încetinind totuși pasul calului, depăși satul Benay, trecu printre cele două mori de la Hinocourt, aruncînd în dreapta, în stînga, înainte, priviri scrutătoare. — Ceea ce căuta cavalerul era vreun om singuratec, vreun țăran din împrejurimi care să-l poată informa despre locul în care se afla și să-i servească de călăuză, ori măcar să-l îndrepte pe drumul cel bun. Iată

de ce se ridica mereu în scări cercînd să ajungă cu privirea cît mai departe cu putință.

Deodată i se păru că vede ridicîndu-se în mijlocul terenului răscolit al cimitirului Milostivirei o umbră omenească ; se avîntă de-a dreptul spre acea umbră, dar umbra părea tot așa de doritoare să fugă de dînsul, pe cît era el de dornic s-o ajungă. Umbra o luase deci la sănătoasa ; Dandelot o urmărise ; umbra se îndreptase către pădurea de la Rémigny. Dandelot îi ghicise intenția și prin toate mijloacele de care se putea servi un călăreț, adică cu pintenii, cu genunchii, cu vocea, sporise viteza calului, silindu-l să sară peste movile, tufișuri, șiraie, ca să poată ajunge la acea blestemată pădure înaintea umbrei urmărite care avea picioare atît de agere încît ai fi putut spune că sînt ale lui Ahile, dacă groaza ce părea că o stăpînește n-ar fi făcut-o nedemnă de gloriosul nume al lui Ahile. Umbra nu mai avea decît douăzeci de pași pînă la desiș, Dandelot nu mai avea decît treizeci de pași pînă la umbră ; dar făcu un ultim efort al cărui rezultat l-am văzut : umbra — care pe măsură ce cavalerul se apropia de dînsa luase aspectul unui corp omenesc — umbra se rostogolise la picioarele lui, lovită de pieptul calului. Atunci sărise jos pentru a da ajutor fugarului ce putea să-i dea informații atît de prețioase și în bietul nenorocit, gîfîind, aproape leșinat, pe jumătate mort de spaimă, recunoscuse, spre marea-i uimire și în același timp spre marea-i bucurie, pe aventurierul Yvonnet.

Cît privește pe Yvonnet, recunoscuse și el cu aceeași uimire, dar cu o bucurie mult mai intensă, pe fratele amiralului, monseniorul Dandelot de Coligny.

XX

AȘTEPTAREA

Vestea înfrîngerii în bătălia de la Saint-Quentin căzuse pe neașteptate ca un trăznet, zguduind întreaga Franță, și ecoul ei avusese un deosebit răsunet în castelul

de la Saint-Germain. Niciodată conetabilul de Montmorency, soldățoiul acela bătrîn, hărțăgos și ignorant, n-avusese mai mare nevoie, pentru a nu cădea cu totul în disgrație, de sprijinul inexplicabil ce-l avusese întotdeauna pe lîngă regele Henric al II-lea, datorită favorurilor constante și stăruitoare ale Dianei de Poitiers.

Într-adevăr lovitura era teribilă : o jumătate de nobilime, împreună cu ducele de Guise, era ocupată să cucerească Neapole, iar cealaltă jumătate nimicită ! Cîțiva gentilomi ce scăpaseră, stîlciți, abia mai trăgîndu-și sufletul, din acel mare măcel, grupați în jurul ducelui de Nevers, rănit la coapsă — era toată forța activă rămasă în Franța !

Vreo patru, cinci biete orașe slab apărate de ziduri în proastă stare, slab aprovizionate cu muniții și hrană, cu garnizoane slabe, Ham, la Fère, Laon, Catelet și, ca o santinelă rătăcită în mijlocul focului, Saint-Quentin, cel mai slab, cel mai prost apărat, cel mai puțin rezistent din toate.

Trei oștiri dușmane, una spaniolă, una flamandă și una engleză, primele două exasperate de prelungitul șir al victoriilor și înfrîngerilor alternative, a treia, nouă, proaspătă, ademenită de precedentele succese de la Poitiers, Crécy și Azincourt, dornică să vadă acest vestit Paris ale cărui ziduri o altă armată engleză le zărise pe timpul lui Carol al VI-lea, adică cu un veac și jumătate în urmă.

Un rege izolat, fără calități deosebite, viteaz, avînd însă acea vitejie tipică francezului, capabil de a fi un excelent soldat, incapabil de a fi măcar un mediocru general.

Singurii lui sfătuitori, cardinalul de Guise și Caterina de Medici, adică vicleana politică italiană aliată cu șiretenia franceză și orgoliul loren.

În afară de asta, o curte frivolă de regine și prințese, de femei ușuratece și cochete : mica regină Maria, mica prințesă Elisabeta, doamna Margareta de Franța, Diana de Poitiers și fiica ei — aproape logodită cu unul din fiii conetabilului de Montmorency, François-Charles-Henri — în sfîrșit, micuța prințesă Margareta.

Dar nefericita veste a pierderii bătăliei de la Saint-Quentin sau Saint-Laurent, cum vreți să-i spuneți, părea să fie, după toate posibilitățile, doar prevestitoarea altor două vești nu mai puțin teribile : cucerirea orașului Saint-Quentin și marșul spre Paris a întreitei armate spaniole, flamande și engleze.

Așa că regele dădu mai întîi poruncă secretă să se înceapă pregătiri pentru o retragere la Orléans, acea veche fortăreață a Franței care, recuceritâ de o fecioară, servise cu o sută de ani mai înainte drept tabernacol pentru sfînta arcă a monarhiei.

Regina, cei trei prinți, micuța prințesă și toate doamnele curții trebuiau să fie pregătite de plecare la orice oră din zi sau noapte, la primul ordin dat.

Cît despre rege, trebuia să plece pentru a-și găsi rămășițele armatei oriunde ar fi fost și să lupte alături de ele pînă își va da și ultima picătură de sînge.

Se luaseră toate măsurile pentru ca, în caz de moarte, delfinul Francisc să-i urmeze la tron, avînd ca regentă pe Caterina de Medici iar pe cardinalul de Lorena, sfetnic.

În afară de asta, cred că am mai spus înainte, fuseseră trimiși curieri ducelui Francisc de Guise să-și grăbească întoarcerea și să aducă cu el tot ce putea aduce din armata aflată în Italia.

Acele dispoziții luate, Henric al II-lea așteptase plin de îngrijorare, cu urechea întoarsă spre drumul Picardiei.

Apoi aflase că, împotriva tuturor așteptărilor, cînd nu mai rămăsese nici o speranță, Saint-Quentin-ul rezista încă. Cincisprezece mii de oameni fuseseră nimiciți sub zidurile lui ; eroicul oraș lupta în contra triplei armate victorioase cu patru, cinci sute de oșteni de toate armele. Este adevărat că în afară de garnizoană, Saint-Quentin-ul mai poseda acea vitează populație pe care am văzut-o la lucru.

Așteptară la fel de îngrijorați două zile, trei zile, vestea cuceririi orașului.

Dar vestea așteptată nu sosi. Aflară dimpotrivă că Dandelot izbutise să intre în oraș cu un ajutor de cîteva sute de oameni și că amiralul împreună cu el juraseră să rămînă îngropați sub ruinele orașului. Ori, se știa că atunci cînd Coligny și Dandelot făceau asemenea jură-

minte, le ţineau; regele se mai liniştí deci: pericolul tot exista, dar nu mai era atît de iminent.

După cum se vede, Franţa îşi punea toată speranţa în Saint-Quentin.

Henric al II-lea se ruga cerului ca oraşul să poată rezista opt zile; în aşteptare şi ca să poată fi ţinut la curent cu veştile, plecă la Compiègne; acolo se afla numai la cîteva leghe depărtare de cîmpul de luptă.

Caterina de Medici îl însoţi.

Cînd era vorba să ceară un sfat înţelept, Henric al II-lea apela la Caterina de Medici; dacă era vorba să petreacă cîteva clipe plăcute, o căuta pe Diana de Poitiers.

Cardinalul de Guise rămînea la Paris pentru a-i supraveghea şi încuraja pe Parizieni.

În caz de urgenţă, regele se va duce să-şi găsească armata, dacă mai exista vreo armată, pentru a o încuraja cu prezenţa sa; Caterina se va întoarce la Saint-Germain pentru a lua conducerea supremă a retragerii.

Henric găsi poporul mult mai puţin speriat decît se temuse; obiceiul armatelor din secolele XIV, XV şi XVI de a nu se hazarda nici un pas mai departe în cuceririle lor, decît după ce se asigurau de ocuparea oraşelor pe care le întîlneau în drum, mai da puţin răgaz Compiègne-ului protejat de Ham, Catelet şi la Fère.

Henric se instală la castel.

Numaidecît fură trimişi spre Saint-Quentin spioni care să se informeze de starea în care se afla oraşul şi curieri către Laon şi Soisson, pentru a se informa ce se întîmplase cu armata.

Spionii se întoarseră raportînd că Saint-Quentin rezista foarte bine şi nu părea deloc c-ar avea de gînd să se predea; curierii se întoarseră spunînd că vreo două, trei mii de oameni — era tot ce mai rămăsese din armată — se adunaseră la Laon în jurul ducelui de Nevers.

De altfel, pe cei două, trei mii de oameni ducele de Nevers îi folosise cît se poate de bine.

Cunoştea încetineala războiului de asediu pe care avea să-l adopte probabil armata spaniolă, — după ce va lua Saint-Quentin-ul —, aşa că nu se preocupă decît să întărească oraşele ce puteau să întîrzie înaintarea inamicului. Îl trimise pe contele de Sancerre de Guise cu steagul său de cavalerie, cu al prinţului de la Roche-sur-Yon şi cele două companii ale lui Estrées şi Cuisieux. Trimise pe căpitanul Bordillon la la Fère cu cinci trupe de pedestraşi şi cu tot atîtea companii de cavalerie. În sfîrşit, baronul de Polignac plecă la Catelet, domnul de Humières la Péronne, domnul de Chausnes la Corbie, domnul de Sésois la Ham, domnul Clermont d'Amboise la Saint-Dizier, Bouchavannes la Couchy şi Montigny la Chauny.

El avea să rămînă în Laon cu o armată de o mie de oameni; acolo trebuia să-i trimită regele noile trupe ce le va putea ridica şi ajutoarele pe care va izbuti să le adune din alte părţi ale Franţei.

Se punea astfel un prim pansament pe rană; dar nu se ştia încă dacă rana nu era mortală.

Ar fi greu să-ţi închipui ceva mai trist ca vechiul castel din Compiègne, şi aşa destul de sumbru, acum şi mai întunecat prin prezenţa celor doi oaspeţi regali. Cînd Henric al II-lea venea la această reşedinţă — de obicei asta se întîmpla de trei, patru ori pe an — era pentru a umple castelul, oraşul şi cetatea cu strălucita-i curte de tinere doamne şi tineri seniori, ce-l însoţea întotdeauna pentru a face să răsune coridoarele şi sălile gotice de sunetele instrumentelor de petrecere; în sfîrşit, pentru a face să răsune pădurea de sunetul cornului şi lătratul cîinilor.

De astă dată lucrurile se petrecuseră cu totul altfel. Pe înserate, o căruţă grea se opri la poarta castelului, fără să fi strînit cît de puţin curiozitatea locuitorilor oraşului pe care îl străbătuse. Paznicul elveţian nu dădeuse nici o atenţie acelui eveniment atît de neînsemnat în aparenţă; un om de vreo patruzeci de ani, negricios aproape ca un african, cu barba neagră şi ochii înfundaţi în orbite, împreună cu o femeie de vreo treizeci şi şase de ani, cu ten alb, fin, ochi vioi, dinţi minunaţi şi păr negru, coborîră din acel vehicul împreună cu cîţiva ofiţeri de serviciu. Portarul îi privi plin de uimire şi strigă de două ori: „Regele! regina!" dar la un semn de tăcere pe

care i-l făcu Henric, îi conduse în curtea interioară, închise poarta în urma lor și asta a fost totul.

A doua zi se răspîndi vestea în Compiègne că regele și Caterina de Medici sosiseră în ajun mai triști și mai mohoriți decît noaptea ce-i însoțise și că vor locui la castel.

Îndată, întreg poporul se tulburase și adunîndu-se, pornise spre reședința princiară strigînd : „Trăiască regele ! trăiască regina !"

Henric a fost întotdeauna foarte iubit, iar Caterina nu ajunsese încă să fie urîtă de popor.

Regele și regina apărură în vechiul balcon de fier.

— Prieteni, rosti regele, am venit eu însumi în cetatea voastră pentru a fi apărătorul granițelor Franței. De aici voi rămîne neîncetat atent cu ochii și cu urechile spre Saint-Quentin. Trag nădejde că dușmanul nu va ajunge pînă aici ; dar, în orice caz, ca măsură de prevedere, cum au făcut și vitejii noștri din Saint-Quentin, fiecare cetățean să se pregătească de apărare. Oricine va afla vești, bune ori rele, despre cetatea asediată va fi binevenit la castel aducîndu-mi-le.

Strigătele : „Trăiască regele !" răsunară din nou. Henric și Caterina, ducîndu-și mîna la inimă, gest regesc ce-a înșelat atîta vreme norocadele, se retraseră de-a-ndăratelea din balcon. În urma lor ferestrele se închiseră. Fiecare se apucase să-și ia toate măsurile de apărare și regele nu mai apăruse.

Grădinarii întrebați, spuseră că regele se plimba gînditor pe aleile cele mai întunecoase din parc, uneori pînă la unu, două noaptea, oprindu-se din cînd în cînd brusc și ascultînd neclintit, adesea chiar lipindu-și de pămînt urechea ca să simtă bubuitul îndepărtat al tunului... Dar se știe că orice atac încetase pentru moment spre a da timp lui Emmanuel-Philibert să-și pregătească atacul cel mare.

Apoi regele se întorcea la castel, la fel de îngrijorat, neștiind nimic și se suia într-un fel de turn, de unde se putea vedea pînă în depărtare drumul dinspre Saint-Quentin, în care dădeau și celelalte două care veneau dinspre Ham și Laon. Ochiul lui scruta atent fiecare

călător ce apărea pe acel drum, temător și doritor totodată de-a descoperi pe curierul așteptat.

Regele sosise în ziua de 15 august și zilele treceau una cîte una, fără să se audă nici un zgomot, fără să se vadă nici un mesager ; singurul lucru pe care-l știa, era că Saint-Quentin continua să reziste.

În ziua de 24, Henric se plimba ca de obicei prin parc, cînd deodată un bubuit îndepărtat îl făcu să tresară. Se opri ascultînd ; dar își dădu numaidecît seama, fără a mai fi nevoie să-și lipească urechea de pămînt, că erau niște teribile salve de artilerie ce se repetau fără încetare.

Timp de trei zile același zgomot se auzi neîntrerupt pînă noaptea tîrziu și cu mult înainte de ivirea zorilor ; Henric ascultînd acele formidabile ecouri, înțelegea că nu mai era cu putință să mai rămînă o singură casă în picioare din Saint-Quentin.

În ziua de 27, la orele două după-amiază, zgomotul amuțise.

Ce se întîmplase ? Ce însemna tăcerea aceea după înspăimîntătoarea larmă de mai înainte ?

Fără îndoială, Saint-Quentin, mai puțin privilegiat decît fabuloasele salamandre ce și le pusese pe stemă Francisc I, sucombase într-nu cerc de foc.

Așteptă pînă pe la șapte, opt seara, ascultînd dacă zgomotul nu se pornea iar. Mai nădăjduia că asediatorii obosiți fuseseră siliți să acorde un răgaz de liniște orașului.

Totuși, pe la nouă seara, nemaiputînd îndura așteptarea, expedie cîțiva curieri, dîndu-le ordin să apuce pe drumuri diferite, pentru ca în caz că vreunul din ei va cădea în mîinile dușmanului, să aibă cel puțin ceilalți șansa de a scăpa.

Rătăci prin parc pînă la miezul nopții ; apoi intră în castel, se culcă cercînd zadarnic să doarmă în așternutu-i fierbinte și neputînd închide ochii se ridică din pat în revărsatul zorilor ca să se urce în observatorul său. Cum ajunse, zări numaidecît în depărtare, pe drumul atît de ades cercetat de privirile sale și acum aurit de

primele raze ale soarelui, un nour de praf stîrnit de un cal în galop ce aducea doi călăreți spre oraș.

Henric nu mai avu nici o îndoială că cei doi călăreți erau mesageri ce soseau cu vești de la Saint-Quentin. Trimise oameni în întîmpinarea lor ca să nu fie reținuți nici o clipă la poarta Noyon. Un sfert de oră mai tîrziu calul se opri în fața grilajului de la castel și Henric scoase un strigăt de uimire recunoscînd pe Dandelot și zărind în urma lui, rămas respectuos în pragul ușii, a doua persoană, al cărui chip i se păru cunoscut, deși nu-și putea aminti deocamdată unde îl mai văzuse.

Cititorul nostru, ce are probabil o memorie mai bună decît Henric al II-lea, căruia de altfel îi vom veni astfel în ajutor, își amintește că asta se întîmplase în castelul Saint-Germaint, cînd aventurierul nostru servea de scutier nefericitului Théligny, ucis în primele zile ale asediului.

Văzîndu-i pe Dandelot și pe Yvonnet sosind călare pe același cal, fără îndoială că nimeni nu va pretinde să povestim, după întîlnirea ce avusese loc în marginea pădurii de la Rémigny, cum se stabilise pe loc cea mai perfectă armonie între fugarul ce fugea și fugarul ce urmărea ; cum Yvonnet ce cunoștea ținutul cu ochii închiși, fiindcă îl cercetase ziua și noaptea în toate sensurile, se oferise ca ghid lui Dandelot și cum, în schimbul acestui serviciu, fratele amiralului îl invitase pe iubitul domnișoarei Gudule să urce pe crupă în spatele său, aranjament ce avea îndoitul avantaj de a nu obosi pe aventurier și de a nu întîrzia pe comandant.

Calul ar fi preferat poate un alt aranjament ; dar era un animal nobil, focos și viteaz și după cum se vede, își dăduse toate silințele și izbutise pînă la urmă să parcurgă în trei ore și jumătate distanța ce desparte Gibercourt de Compiégne, adică să facă aproape unsprezece leghe !

XXI

PARIZIENII

Veștile aduse de cei doi soli erau dintre cele ce se spun îndată, dar sînt multă vreme comentate. După ce Dandelot povesti mai întîi pe scurt cucerirea orașului, regele ceru amănunte și află, jumătate de la comandant, jumătate de la aventurier, aproape tot ceea ce am povestit cititorilor noștri.

Pe scurt, orașul era cucerit, conetabilul și Coligny, cei mai de seamă comandanți ai regatului în absența ducelui de Guise, erau amîndoi prizonieri și nu se știa încă dacă armata victorioasă va avea chef să se mai hărțuiască cu niște amărîte cetăți ori va înainta direct asupra Parisului.

Să se hărțuiască cu niște biete cetăți era un gen de război pe potriva firii fricoase și prudente a lui Filip al II-lea.

Să înainteze de-a dreptul asupra Parisului, era o hotărîre ce se armoniza bine cu temperamentul aventuros al lui Emmanuel-Philibert.

Pe care din aceste două alternative o vor alege învingătorii ?

Asta n-o știau nici Dandelot, nici Yvonnet.

Dandelot era de părere că prințul de Savoia și regele Spaniei vor porni imediat asupra Parisului.

Acea întrebare însă depășțea cu mult nivelul cunoștințelor strategice ale lui Yvonnet ,dar cum regele voia cu orice preț părerea lui, o adoptă pe a lui Dandelot.

Majoritatea era astfel de acord asupra acelui punct, că învingătorii nu vor pierde timpul și că, prin urmare, învinșii n-aveau timp de pierdut.

Se hotărî deci pe loc ca după cîteva minute de odihnă cei doi mesageri să pornească, Dandelot într-o direcție și Yvonnet într-alta, însărcinați amîndoi cu cîte o misiune potrivită cu rangul social și militar al fiecărula dintre ei.

Dandelot va întovărăși pe Caterina de Medici la Paris ; Henric care nu voia să plece din preajma inami-

cului o trimetea pe regină să facă apel la patriotismul burghezilor parizieni.

Yvonnet va pleca spre Laon, va preda ducelui de Nevers scrisorile regelui şi va cerca, sub o deghizare oarecare, să dea tircoale armatei spaniole şi să descopere ce plan avea de gînd să urmeze regele Spaniei. Puţine şanse avea cel însărcinat cu asemenea primejdioasă misiune de a nu fi prins şi spînzurat; dar gîndul acela, care prin amintirile ce i le trezea, l-ar fi cutremurat pe Yvonnet în beznă, nu mai avea nici o putere asupra tînărului, acum la lumina zilei. Aşa că Yvonnet primi, deoarece n-avea nervi decît noaptea; atunci însă, precum am văzut, avea, nu glumă.

Regele îl autoriză pe domnul Dandelot să se înţeleagă cu cardinalul de Lorena, ce minuia finanţele, în privinţa nevoilor băneşti pe care le-ar putea avea el şi fratele său în situaţia dificilă în care se găseau.

Yvonnet primi douăzeci de scuzi de aur pentru vestea adusă şi misiunea ce-o avea de îndeplinit; în plus, regele îl autoriză, la fel ca şi prima oară, să-şi aleagă cel mai bun cal din grajdurile sale.

La ora zece dimineaţa, adică după ce se odihniseră vreo şase ore, cei doi mesageri plecară, fiecare către destinaţia sa: aşa că la poartă amîndoi îşi întoarseră spatele, unul luînd-o spre răsărit şi celălalt spre soare-apune.

Îl vom regăsi mai tîrziu pe Yvonnet, cel mai puţin important dintre cele două personaje ale noastre, ori de nu-l vom regăsi, cum vom şti cel puţin din auzite ce s-a întîmplat cu el, să mergem pe urmele domnului Dandelot, ce sînt şi cele ale reginei Caterina de Medici care, păzită şi întovărăşită de el, înaintează pe drumul Parisului cît de repede îngăduia greutatea caretei trasă de patru cai ce-o duce spre capitală.

În virtutea axiomei ce spune că primejdia pare cu mult mai înspăimîntătoare văzută de departe decît de aproape, la început spaima fusese poate mai mare la Paris decît la Compiègne. Niciodată, de pe vremea cînd englezii ajunşi în cîmpia Saint-Denis putuseră zări turnurile catedralei Notre-Dame şi clopotniţa Sfintei Capele, niciodată, spunem, asemenea spaimă nu-i cuprinsese pe parizieni. În aşa hal, că a doua zi, după ce vestea bătăliei de la Saint-Quentin ajunsese de pe malurile riului Somme pe malurile Senei, privind căruţele înhămate şi încărcate cu mobilă, caii purtînd călăreţi şi călăreţe în şea, ai fi putut crede că eşti într-una din acele zile de mutare în care o treime din Paris îşi schimbă domiciliul. Dar era mai mult decît o schimbare de locuinţă, era o fugă; capitala se revărsa spre provincie.

Este adevărat că începutul nu începutul, mai ales cînd se văzu că veştile nu deveneau mai alarmante, datorită acelei preţioase calităţi pe care o posedă, dintre toate popoarele, numai poporul francez şi care constă în a lua totul în zeflemea, cei rămaşi la Paris rîdeau acum de cei care fugiseră; aşa că pe nesimţite fugarii se întorseseră şi acum tocmai ei, întăriţi de zeflemelele încasate, păreau cei mai hotărîţi să reziste pînă la capăt.

Iată starea de spirit în care îi găsi Caterina şi Dandelot pe Parizieni ,trecînd bariera în după-amiaza zilei de 25 august 1557, aducîndu-le o ştire şi mai teribilă decît pierderea bătăliei de la Saint-Laurent, anume cucerirea Saint-Quentin-ului.

Efectul produs de o veste depinde uneori de modul în care-i lansată.

— Prieteni, se adresă Dandelot celui dintîi grup de cetăţeni care-i ieşiră în cale; slavă locuitorilor oraşului Saint-Quentin! căci au rezistat aproape o lună într-o cetate unde chiar cei mai viteji ar fi ezitat să promită că ar putea rezista opt zile, iar ei, ţinînd piept duşmanului, au dat timp domnului de Nevers să adune o oaste către care regele Henric al II-lea trimite mereu noi întăriri şi iată că acum vine la voi şi Maiestatea Sa regina Caterina pentru a apela la patriotismul vostru şi la dragostea ce-o purtaţi regilor voştri.

După acele vorbe, regina Caterina scoţînd capul pe portiera trăsurii strigă:

— Aşa-i, dragi prieteni, am venit eu însămi, în numele regelui Henric al II-lea, pentru a vă aduce vestea că toate oraşele sînt gata să lupte din răsputeri, la fel ca Saint-Quentin. Aşa că faceţi mare iluminaţie drept semn al încrederii ce-o are regele Henric în voi şi a dragostei pe care i-o purtaţi. Şi în astă-seară, la primărie,

voi discuta cu dregătorii voştri, cu domnul cardinal de Lorena şi domnul Dandelot, asupra măsurilor ce trebuesc luate pentru a respinge duşmanul care-i descurajat de lungul asediu susţinut înaintea primului dintre oraşele noastre.

Pelul cum fusese anunţată una din cele mai îngrozitoare veşti aduse vreodată populaţiei unei capitale, vădea o mare cunoaştere a mulţimilor, aşa că Dandelot fusese cel care pregătise amîndouă incursiunile, al lui şi al reginei Caterina.

Drept rezultat, tot norodul acela care dacă i s-ar fi spus pur şi simplu : „Saint-Quentin-ul a fost cucerit şi spaniolii înaintează spre Paris“ ! s-ar fi împrăştiat în debandadă şi ar fi luat-o la fugă pe străzi şi prin pieţe urlînd : „Totul este pierdut ! fugiţi !“ începu, dimpotrivă, să strige din toate puterile : „Trăiască regele Henric al II-lea ! trăiască regina Caterina ! trăiască cardinalul de Lorena ! trăiască domnul Dandelot !“ şi tălăzuindu-se în mare număr, împresurară trăsura Caterinei şi calul ilustrului gentilom, făcîndu-le o gălăgioasă şi aproape voioasă escortă de la bariera Saint-Denis pînă la palatul Luvru.

Ajuns la poartă, Dandelot se înălţă din nou în scări pentru a domina marea mulţime înghesuită în piaţă, pe ulicele alăturate, pînă pe cheiuri şi rosti cu voce puternică :

— Prieteni, Maiestatea-Sa regina mă însărcinează să vă amintesc că peste o oră se va duce la primărie, unde vor fi convocaţi dregătorii voştri ; se va duce călare pentru a fi mai aproape de voi şi va socoti dragostea voastră după cît de mulţi veţi fi prezenţi acolo. Nu uitaţi de torţe şi iluminaţii.

Un colosal vivat izbucni, şi din acea clipă regina se convinse că tot norodul acela pe care îl cucerise cu cîteva vorbe era gata, ca şi cel din Saint-Quentin, la orice sacrificiu, chiar al vieţii.

Caterina de Medici intră în Luvru însoţită de Dandelot ; îndată cardinalul de Lorena, convocat, primi ordin de a întruni pe toţi dregătorii oraşului, primarii, consilierii comunali, starostii neguţătorilor, sindicii breslelor,

şefii adunărilor legislative, la primărie pentru orele nouă seara.

S-a văzut pînă acum că Dandelot era un abil regizor ; alesese anume acea oră ca să aibă cel mai mare efect.

Cei mai mulţi dintre oamenii adunaţi la poarta Luvrului se hotărîră, pentru a fi siguri că vor face parte din cortegiul regal şi totodată ca să nu le ia altcineva primele locuri, să nu se mişte de unde se aflau ; doar cîţiva trimişi ai mulţimii se îndepărtară pentru a cumpăra torţe.

Pe de altă parte, acei heralzi populari care la toate marile evenimente îşi iau singuri misiunea de crainici publici, umblau pe străzile ce duceau de la Luvru la primărie, strigînd :

— Cetăţeni ai Parisului, aprindeţi lumini la ferestre ; regina Caterina de Medici va trece spre primărie !

Şi la acea chemare, care nu era obligatorie ci, dimpotrivă, le lăsa cetăţenilor liberul arbitru, în toate casele aflate în drumul pe care avea să treacă regina, ca într-un imens stup, fiecare începu să se agite, să alerge după lămpioane, lanterne, luminări şi pe fiecare fereastră, luminoasă alveolă, să-şi exprime entuziasmul ce putea fi apreciat după numărul luminărilor de ceară şi de seu aprinse.

Am spuse că vestitorii umblau pe străzi, căci, cu inteligenţa lor instinctivă, pricepuseră că regina va merge pe străzi, nu pe cheiuri ; cortegiile care aleg cheiurile îşi greşesc itinerarul dacă au nevoie de entuziasm : de-a lungul cheiurilor entuziasmul li urmează, dar şchiopătînd ca justiţia, căci partea dinspre rîu rămîne bineînţeles mută.

Aşa că la ora hotărîtă, regina, călare între Dandelot şi cardinalul de Lorena, însoţită de o modestă şi puţin numeroasă suită potrivită unei regine ce cere ajutor poporului său într-un moment cînd soarta regalităţii era în mare primejdie, regina, cum am spus, intră pe strada Saint-Honoré pe la castelul Apelor, străbătu strada Saint-Honoré pînă la strada Fourreurs, merse pînă la strada Jean-Pain-Mollet şi ajunse în piaţa Grève prin strada Spine.

Acea procesiune care, datorită evenimentelor ar fi trebuit să fie mai degrabă un marş funebru, deveni un marş triumfal ce amintea oarecum de faimoasele proclamaţii ale *patriei în primejdie*, puse în scenă de artistul Sergent; dar acolo totul era pregătit dinainte pe cînd acum, pentru Caterina, totul era improvizat.

De la ora patru pînă la nouă seara, avusese timp să trimeată la Saint-Germain după tînărul delfin Francisc; copilul palid şi bolnăvicios era tocmai cel potrivit dramei: era fantoma acelei dinastii Valois pe cale să se stingă, deşi nici un rege n-a mai fost vreodată atît de bogat în urmaşi, cu excepţia regelui Priam. Patru fraţi! Este drept că trei au fost probabil otrăviţi şi al patrulea asasinat!

Dar în acea seară pe care încercăm s-o descriem, tainicul viitor era încă ascuns în fericita beznă ce-l fereşte de privirile omeneşti. Fiecare se ocupa numai de prezent şi prezentul într-adevăr oferea destule preocupări pentru a mulţumi chiar pe cei mai avizi de senzaţii şi agitaţie.

Zece mii de oameni însoţeau pe regină; o sută de mii erau înşiruiţi de-a lungul drumului ei; două sute de mii o priveau de la ferestre cum trece. Cei care o însoţeau şi cei înşiruiţi purtau torţe a căror flăcări, adăugîndu-se iluminaţiilor, dădeau o lumină mai puţin strălucitoare decît a zilei, e adevărat, dar mult mai fantastică. Oamenii ce-o urmau ori o însoţeau pe regină îşi vînturau torţele, iar cei de la ferestre fluturau batistele sau aruncau flori.

Toţi strigau: „Trăiască regele! Trăiască regina! Trăiască delfinul!"

Apoi, din cînd în cînd, ca un suflu de ameninţare şi de moarte trecea peste acea mulţime şi se auzea un vuiet, ca o voce minioasă acompaniată de sîbii ce se lovesc între ele, fulgerări de cuţite ameninţătoare şi detunături de archebuze.

Era un strigăt ce apărea nu se ştie de unde şi dispărea apoi în neant:

— Moarte englezilor şi spaniolilor!

Chiar şi cel mai viteaz era străbătut de un fior la acel strigăt, căci era al urei înrădăcinate într-un întreg popor.

Regina, delfinul şi cortegiul lor, plecaţi la ora nouă de la Luvru, ajunseră abia la ora zece şi jumătate la primărie; tot timpul trebuiseră să-şi deschidă drum prin mulţime şi de data aceasta expresia era literală, căci nici o gardă, nici un soldat călare sau pe jos nu se afla acolo pentru a face un prost serviciu augustilor călăreţi. Orişicine, dimpotrivă, putea să atingă calul, veşmintele şi chiar mîinile reginei şi moştenitorului coroanei. — Poporul era foarte avid să atingă acei ai ce ameninţau să-i strivească, acele veşminte bogate ce constrastau atît de ciudat cu zdrenţele lor, acele mîini ce aveau să le răpească pînă la ultimul ban: atingerea aceea îi făcea să scoată strigăte de bucurie, cînd ar fi trebuit să urle de durere!

Astfel, deci, în mijlocul strigătelor de bucurie şi a manifestaţiilor de devotament a întregei populaţii, cortegiul regal ajuns în piaţa Grève unde abia se construise primăria, juvaer al Renaşterii, şlefuit mai tîrziu din ordinul lui Ludovic-Filip, ca de altfel toate monumentele pe care le-a atins mîna-i lipsită de gust.

Toţi dregătorii municipali, prefecţii, sindicii, şefii corporaţiilor, aşteptau pe treptele de la intrarea primăriei, revărsaţi pînă în piaţă, înghesuiţi pînă în fund sub bolţile întunecoase.

Le trebuiră un sfert de oră reginei, delfinului, domnului cardinal de Lorena şi lui Dandelot, ca să traverseze piaţa.

Nici circurile Neroniene n-au fost vreodată atît de strălucitor luminate, chiar în nopţile cînd se ardeau creştini tăvăliţi prin pucioasă şi răşină: luminile străluceau la toate ferestrele ,torţele ardeau pretutindeni, lucind pînă departe pe cheiuri şi sus pe galerii pînă la vîrful turnurilor de la Notre-Dame. Rîul părea că duce cu el la vale un foc lichid!

Regina şi delfinul, abia dispăruţi sub arcadele intrării primăriei, reapărură aproape imediat pe balcon.

În public se repetau cu entuziasm cuvintele pe care le rostise sau nu le rostise Caterina: „Dacă tatăl îşi dă

viața apărîndu-vă, bravi cetățeni ai Parisului, vă aduc pe fiul său."

Și văzîndu-l pe acel fiu, pe bietul și neînsemnatul Francisc al II-lea de mai tîrziu, ce avea să lase o atît de jalnică amintire, mulțimea aplaudă, strigă, urla.

Regina rămase pe balcon pentru a întreține entuziasmul, lăsînd cardinalului de Lorena și lui Dandelot grija de a se înțelege cu dregătorii orașului. Și avea dreptate, căci se pricepeau să aranjeze lucrurile și le aranjau bine.

„Asigurîndu-i, spune abatele Lambert în cartea sa *Istoria lui Henric al II-lea*, pe conducătorii și cetățenii cei mai de seamă ai Parisului de dragostea și grija regelui care era gata să-și dea viața pentru a îndepărta primejdia ce părea că-i amenință, îi încredința că oricît de dureroasă era pierderea pe care o suferise Franța, nu era o pierdere ireparabilă, dacă Maiestatea Sa găsea totuși ,în credincioșii săi supuși zelul de care dăduseră totdeauna dovadă pentru gloria și interesele Statului. Mai adăugară că regele, pentru a nu împovăra poporul, își ipotecase fără a sta la îndoială domeniile sale, dar pierzînd această resursă, Maiestatea Sa nu mai putea conta decît pe ajutoarele benevole ce le aștepta de la dragostea supușilor săi și cu cît era mai urgentă nevoia, cu atît poporul francez trebuia să facă eforturi mai mari pentru a da posibilitate regelui său să înfrunte pe dușman cu forțe egale."

Discursul își făcu efectul : orașul Paris votă pe loc suma de trei sute de mii de livre pentru primele cheltuieli de război, invitînd principalele orașe ale regatului să facă la fel.

În privința mijloacelor de apărare imediată — și se știe că nu era timp de pierdut — iată ce propunea Dandelot : mai întîi rechemarea domnului de Guise și a armatei sale din Italia, lucru de altfel, după cum se știe deja hotărît, ordinele privitoare la întoarcerea sa fiind plecate de mult ; apoi o recrutare de treizeci de mii de soldați francezi și douăzeci de mii de străini ; în sfîrșit, cavaleria grea și cavaleria ușoară trebuiau dublate.

Pentru a putea face față acelor cheltuieli enorme, într-un moment cînd tezaurul public era secătuit și domeniile regelui *ipotecate*, iată ce propunea Dandelot :

Clerul va fi rugat să ofere regelui, ca donație, venitul întreg pe un an, fără a-și reține nimic.

Nobilii, deși aveau privilegiul scutirii de orice contribuție, se vor impune fiecare după posibilități.

Și Dandelot, dînd pildă, declară că nu-și reține pentru întreținerea sa și a fratelui său decît suma de două mii de scuzi, dînd regelui restul veniturilor amiralului și a familiei sale.

În sfîrșit, cardinalul de Lorena, administratorul finanțelor, va stabili o impunere a oamenilor de rînd, potrivit veniturilor fiecăruia.

Bieții oameni de rînd ! se feriseră să-i impună cu venitul de pe un an, sau să-i lase să se impună singuri !

O parte din aceste măsuri fură votate pe loc, cu entuziasm, celelalte aminate. Este de la sine înțeles că măsurile aminate erau cele care puneau la contribuție clerul și nobilimea pentru cheltuielile recrutării și de întreținere a trupelor.

Se hotărî însă imediat recrutarea a patrusprezece mii de elveției, înrolarea a opt mii de germani și alcătuirea în fiecare provincie a regatului de companii din toți tinerii în stare să poarte arme.

De fapt, se făcuse multă treabă într-o singură seară ; la miezul nopții totul era sfîrșit și hotărît.

Puțin după miezul nopții, regina coborî peronul ținînd de mînă pe delfin, care, deși dormea în picioare, saluta grațios mulțimea cu mica-i tocă de catifea.

La ora unu și jumătate regina intră în Luvru, putînd spune, exact cu o sută de ani înaintea compatriotului său Mazarin : „Au strigat, vor plăti !"

O ! poporule ! poporule ! tocmai această slăbiciune arăta forța ta ; tocmai această dărnicie a singelui și a aurului tău dovedea bogăția ta ! cei ce te stăpîneau aveau nevoie de tine în acel moment solemn în care regele cel mai trufaș și regina cea mai mîndră îți cereau de pomană singele și aurul tău în toca de catifea a moștenitorului coroanei !

XXII

ÎN TABĂRA SPANIOLĂ

Am văzut ce făcea domnul duce de Nevers la Laon; am văzut ce făcea regele Henric la Compiègne; am văzut, în sfîrșit, ce făcea regina Caterina, delfinul și cardinalul de Lorena la Paris. Vom vedea acum ce făceau Filip al II-lea și Emmanuel-Philibert în tabăra spaniolă atît de bine în altă parte.

Mai întîi, cum am spus, orașul Saint-Quentin, îndurînd consecințele eroismului său, fusese abandonat jafului cinci zile. Orașul acesta care, viu, salvase Franța, urma s-o salveze și în agonie, căci armata ce se înverșuna asupra bietului oraș mort uita că restul Franței trăia și că, exasperat de spectacolul acela, organiza o apărare disperată.

Vom trece deci peste acele cinci zile, zile de incendiu, de doliu, de jale, pentru a ajunge la 1 septembrie și cum într-un capitol precedent am descris aspectul pe care îl prezenta orașul, vom încerca acum să descriem cu aceeași exactitate aspectul taberei.

De dimineață aproape totul reintrase în ordine. Fiecare își număra prizonierii, își cerceta prada, își inventaria avutul, bucurîndu-se de cîștig sau supărîndu-se de pierdere.

La ora unsprezece dimineața trebuia să aibă loc un consiliu în cortul regelui Spaniei.

Cortul era așezat tocmai la extremitatea taberei, am explicat din ce pricină: muzica ghiulelelor franceze îi suna deosebit de neplăcut la ureche lui Filip al II-lea, cum mărturisise el singur.

Să începem cu personajele sus-puse și să vedem ce se petrecea în acel cort.

Regele ținea în mînă o scrisoare desfăcută pe care i-o adusese un curier plin de praf ce sta acum pe banca de piatră de la ușa cortului regal. Unul din valeții regelui turna mesagerului într-un pahar de circiumă un vin auriu, a cărei culoare vădea originea lui meridională.

Scrisoarea aceea, ce purta o pecete mare de ceară roșie avînd un blazon cu o mitră deasupra și două cîrje episcopale pe laturi, părea să-l preocupe ciudat de mult pe Filip al II-lea.

În momentul cînd sfîrșise de citit pentru a treia, cri a patra oară importanta misivă, galopul unui cal oprindu-se brusc la ușa cortului său îl făcu să ridice capul și, de sub pleoapele tremurătoare, privirea-i ștearsă păru că cearcă să descopere pe cel atît de grăbit să ajungă în prezența sa. După cîteva clipe, tapiseria ce servea drept ușă cortului se dădu la o parte și unul din slujitorii cei mențineau chiar și în mijlocul taberei etichetа palatelor din Burgos și Valladolid, anunță:

— Excelența sa don Luis de Vargas, secretarul monseniorului duce de Alba.

Filip scoase o exclamație de bucurie; apoi, ca și cum i-ar fi fost rușine față de el însuși că se lăsase în voia primului îndemn, își impuse oarecum un moment de tăcere și cu o voce în care era cu neputință să bănuiești vreo urmă de emoție, plăcută ori neplăcută, spuse:

— Poftește-l înăuntru pe don Luis de Vargas.

Don Luis intră.

Solul era plin de praf și nădușeală; paloarea frunții vădea oboseala unui drum lung; spuma de care era acoperit calul și care îi umezea partea dinăuntru a cizmelor, arăta graba cu care venise. Și totuși, după rostirea anunțului se opri în picioare, nemișcat și cu pălăria în mînă, la zece pași de regele Filip al II-lea, așteptînd ca acesta să-i adreseze cuvîntul, pentru a spune veștile ce le aducea.

Această respectare a legii etichetei — cea mai importantă dintre toate legile în Spania — păru că-l mulțumește pe rege și cu un surîs palid ca o rază de soare pîlpîind pe pămînt printr-un nor cenușiu de toamnă, rosti:

— Domnul să te aibă în pază, don Luis de Vargas! Ce vești aduci din Italia?

— Bune și rele totodată, Sire! răspunse don Luis. Sîntem stăpîni pe situație în Italia; dar domnul de Guise se reîntoarce în mare grabă în Franța cu o parte din armata franceză.

— Ducele de Alba te trimite să-mi anunți vestea asta, don Luis?

— Da, Sire, și mi-a poruncit să viu pe drumul cel mai scurt și să mă grăbesc cît mai mult ca să pot sosi în Franța înaintea domnului de Guise măcar cu vreo douăsprezece zile. Așa că m-am îmbarcat pe o galeră la Ostia și am debarcat la Genova; am venit apoi prin Elveția, Strasbourg, Metz și Mezières și sînt fericit că am făcut călătoria asta mare în paisprezece zile, deoarece sînt sigur că ducelui de Guise îi vor trebui de două ori mai multe zile ca să ajungă la Paris.

— Într-adevăr că te-ai grăbit tare, don Luis, și recunosc că n-ai fi putut veni mai repede. Dar n-ai nici o scrisoare specială de la ducele de Alba pentru mine?

— Monseniorul, de teamă că aș putea fi prins, n-a îndrăznit să-mi încredințeze nimic în scris, dar mi-a ordonat să vă repet următoarele cuvinte: „Maiestatea Sa regele Spaniei să-și amintească de regele Tarquinius retezînd tulpinele cele mai înalte ale macilor din grădina sa; nimic nu trebuie să crească prea înalt în grădina regilor, nici chiar prinții!" Maiestatea voastră, a adăugat ei, va înțelege perfect ce înseamnă aceste cuvinte și la a cui faimă fac aluzie.

— Da, murmură regele Spaniei; da, recunosc prudența credinciosului meu Alvarez... Am înțeles într-adevăr, don Luis, și-i mulțumesc. Iar dumneata du-te și te odihnește și cere oamenilor mei să-ți dea tot ce-ți trebuiește.

Don Luis de Vargas se înclină, ieși și tapiseria căzu în urma lui.

Să-l lăsăm pe Filip al II-lea să cugete în voie la scrisoarea cu blazonul episcopal și la mesajul verbal al ducelui de Alba și să trecem sub alt cort ce se află numai la o bătaie de pușcă depărtare de al său. Cortul este al lui Emmanuel-Philibert.

Emmanuel-Philibert stă aplecat asupra unui pat de campanie pe care zace un rănit; un medic scoate pansamentul de pe o rană ce pare că nu-l decît o contuzie în partea stîngă a pieptului și totuși, după paloarea și slăbiciunea rănitului, poate fi socotită destul de gravă. Chipul medicului pare însă a se mai lumina după cercetarea

teribilei vînătăi ce parcă ar fi fost pricinuită de un pietroi aruncat de o catapultă antică.

Rănitul nu-i altul decît vechiul nostru prieten Sciarca-Ferro, pe care nu l-am mai putut urmări în acest mare asalt despre care am vrut să dăm o idee. Îl regăsim, în sfîrșit, pe bravul scutier sub cortul ducelui de Savoia pe acel pat de suferință pe care ostașul a fost învățat să-l socoată un pat al gloriei.

— Cum merge? întrebă îngrijorat Emmanuel-Philibert.

— Mai bine! mult mai bine! monseniore! răspunse medicul, acum rănitul este în afară de primejdie.

— Nu ți-am spus eu, Emmanuel! îl întrerupse Sciarca-Ferro silindu-se să dea un ton ferm vocei sale care cu toate sforțările rămînea șuierătoare. Spun drept că mă umilești cînd te văd cum mă tratezi ca pe o babă, pentru o biată lovitură!

— O biată lovitură care ți-a rupt o coastă, ba ți-a mai dislocat încă două și care de șase zile te face să scuipi sînge la fiecare răsuflare!

— E adevărat că a fost o lovitură strașnică, răspunse rănitul cercînd să zîmbească. Dă-mi, te rog, mașinăria cu pricina, Emmanuel.

Emmanuel căută cu privirea ceea ce Sciarca-Ferro denumise *mașinăria cu pricina* și se duse să ridice într-un colț al cortului un obiect ce într-adevăr era o adevărată mașinărie, ba chiar o mașinărie de război.

Oricît de voinic era prințul, ridică cu greutate obiectul și-l aduse pe patul lui Sciarca-Ferro. Era o ghiulea de douăsprezece fixată de un drug de fier, cîntărind cu totul cam vreo douăzeci și cinci, treizeci de livre.

— *Corpo din Bacco!* exclamă vesel rănitul, trebuie să recunoști, Emmanuel, că-i nostimă jucăria! Ce i-au făcut celui ce se juca cu ea?

— Ascultîndu-ți porunca, nu i s-a făcut nimic. I s-a cerut doar cuvîntul că nu va fugi și el l-a dat. Acum probabil că se află, ca de obicei, pe aproape de cort, suspinînd și lăcrimînd cu capul în mîini.

— Da, bietul om!... După cîte mi-ai spus, i-am despicat pînă la urechi căpățîna lui nepotu-său, un brav german ce înjura strașnic, dar care lovea și mai strașnic

nic !... Al naibi ! să fi fost numai cîte zece voinici ca el doi la fiecare breşă şi s-ar fi încins o bătaie ca cea faimoasă a titanilor, pe care mi-o povesteai cînd cercai să-mi vîri în cap biata greacă ce-mi era atît de urîtă că mai bucuros aş fi escaladat Pelion sau Ossa [1] !

Apoi, trăgînd cu urechea :

— Ei, drace ! Emmanuel, nu cumva îl caută oareva ceartă bravului meu neamţ... Îi aud vocea... Trebuie să fie ceva din cale afară de grav căci ,după cum mi s-a spus, de cinci zile n-a descleştat dinţii !

În adevăr, larma unei încăierări ajungea pînă la urechile bolnavului şi a celor din juru-i, odată cu un întreit acompaniament de înjurături în spaniolă, picardă şi germană.

Emmanuel îl lăsă pe Sciarca-Ferro în grija medicului şi, pentru a face plăcere bolnavului, apăru în pragul cortului informîndu-se de pricina acelei încăierări care în cîteva secunde degenerase într-o adevărată bătălie.

Iată — în momentul cînd, asemeni lui Neptun din Vergiliu, Emmanuel-Philibert rostea acel *quos ego* [1] ce avea să liniştească talazurile înfuriate — iată, spuneam, cum se înfăţişa cîmpul bătăliei.

Mai întîi cerem iertare cititorilor — dar, cum spun ţăranii picarzi cu care vom avea din nou de-a face, *să nu le fie cu bănat*, personajul principal al tămbălăului era un măgar.

O splendoare de măgar, e adevărat, încărcat cu varză, morcovi şi salată, ce zvîrlea din copite şi răgea, să te minunezi nu alta, scuturînd cît ce putea încărcătura-i legumicolă pe care o împrăştia în jur.

După măgar, actorul cel mai important, fără îndoială, era amicul nostru Heinrich Scharfenstein, lovind în dreapta şi în stînga cu un par de cort pe care îl smulsese din pămînt şi cu ajutorul căruia răsturnase pînă acum vreo şapte, opt oşteni flamanzi. O profundă melancolie îi umbrea ca un văl chipul dar, după cum se vede, acea melancolie nu-i scădea deloc vigoarea braţului.

[1] Munţi din Grecia.

[1] Am să vă arăt eu vouă.

După Heinrich urma o tînără şi frumoasă ţărancă, fragedă şi voinică, ce dădea cît se putea cu pumnii într-un soldat spaniol care, după cît se părea, îşi permisese faţă de ea anumite familiarităţi pe care pudoarea fetii nu le putea îngădui.

În sfîrşit, se mai afla acolo şi presupusul proprietar al măgarului ce-şi culegea de pe jos bombănind sălăţile, morcovii şi varza pe care soldaţii din juru-i păreau că le apreciază grozav.

Cum am mai spus, aparitia lui Emmanuel-Philibert avu asupra asistenţei efectul capului Meduzei : soldaţii lepădară verzele, morcovii şi sălăţile pe care puseseră stăpînire, fata cea frumoasă dădu drumul osteanului spaniol care o rupse la fugă cu mustaţa pe jumătate smulsă şi cu nasul sîngerînd, iar măgarul conteni cu zbieretele şi zvîrlitul din picioare.

Singur Heinrich Scharfenstein mai urmă să dea, ca o maşină pornită cu prea mare forţă pentru a se opri la primul semnal, vreo două, trei lovituri cu parul, lungind la pămînt vreo doi, trei oameni.

— Ce se întîmplă aici ? întrebă Emmanuel-Philibert ; şi de ce sînt oropsiţi gospodarii aceştia cumsecade ?

— Io-te şi Măria-Şa, taman bine să spun toate cum o fo', spuse ţăranul apropiindu-se de prinţ cu braţele încărcate de varză, morcovi şi salată, ţinîndu-şi în dinţi borul pălăriei, parcă într-adins ca să facă mai de neînţeles dialectu-i picard.

— Drace ! murmură Emmanuel-Philibert, cred că o să-mi fie cam greu să înţeleg ce vrei să-mi spui, prietene ! Vorbesc curat italiana, bine spaniola, destul de bine franceza şi puţin germana ; dar habar n-am de dialectul picard.

— Nu-i bai, eu tot oi spune cum o fo', că mare pacoste a căjut pe capul meu, ba şi pe-a urechietului şi pe-a fi-mii !

— Prieteni, zise Emmanuel-Philibert, care dintre voi poate să-mi traducă în franceză, spaniolă, italiană sau germană necazurile acestui om ?

— Pe fran'jeşte ?... D-apoi fi-mea, Yvonette, n-o fo' la pansion pe strada Somme-Rouche la Saint-Quentin şi nu-i traje pe fran'jeşte mai dihai ca popa nost'... Eh !

de-atita-i baiul, ce mai calea-valea, agrăiește, Yvonette ! agrăiește !

Fata înaintă sfioasă, cercînd să roșească.

— Monseniore, zise ea, iertați-l pe tatăl meu... dar e din satul Savy unde nu se vorbește decît în dialect și... înțelegeți ?

— Da, spuse Emmanuel zîmbind, înțeleg că nu înțeleg nimic !

— Îra, bombăni țăranul, d-apoi iriticii âștia se vede că-ș mai nătînji ca javrele de nu pricep o iot' din vorovirea noastră !

— Sst ! tată ! făcu tînăra fată.

Apoi întorcîndu-se spre prinț :

— Iată ce s-a întîmplat, monseniore. Ieri am auzit vorbindu-se în satul nostru că din pricina marilor stricăciuni care s-au făcut pe ogoarele din împrejurimi cu războiul și luptele ce s-au dat... și din pricină că cetatea Catelet, ce a rămas încă de partea regelui Henric, împiedică sosirea convoaielor de la Cambray, în tabără este lipsă de hrană proaspătă și mai cu seamă de legume, chiar la masa regelui Spaniei și la a voastră, monseniore.

— A, perfect, spuse Emmanuel-Philibert, iată ce înseamnă a vorbi !... E adevărat, frumoasă copilă ; nu sîntem cu totul lipsiți de hrană, dar nu avem ce dorim și mai ales de legume ducem lipsă.

— Întocmai, îi luă vorba țăranul ce părea că nu vrea să lase pe seama fetei explicațiile, taman ieri o agrăiesc eu pe fi-mea : Fat-ăi ! zic...

— Prietene, îl întrerupse prințul, las-o să vorbească pe copila ta, dacă nu te superi ; nu avem amîndoi decît de cîștigat.

— Așa ! agrăiește fat-ăi ! agrăiește !

— Așa că, ieri, tatăl meu și-a zis : „Ia te uită, dacă aș lua măgarul și l-aș încărca cu varză, morcovi și sălăți ca să le ducem în tabără ? Poate că le-ar face plăcere regelui Spaniei și prințului de Savoia să mănînce iarbă proaspătă.

— Păi cum, jău așa !, 'bucură ea și Joiana noastră să mănînce iarb-verde, d-apoi craiul și princhipii ?

— Dacă mai vorbești mult, prietene, spuse surîzînd Emmanuel-Philibert, cred că am să sfîrșesc prin a te

înțelege ; dar n-are a face, prefer să mă înțeleg cu fiica domitale... Urmează, frumoaso, urmează !

— Așa că, azi dimineață în zori, urmă fata, eu și cu tată am coborît în grădină, am cules cele mai proaspete și mai frumoase legume pe care le-am găsit, le-am încărcat pe măgar și am venit... Oare am făcut rău, monseniore ?

— Dimpotrivă, copila mea, ați avut o idee foarte bună !

— De ! așa credem și noi, monseniore... Dar cum am ajuns în tabără soldații au și dat năvală pe biețul nostru măgar. Zădarnic le spunea tata : „Dar sînt pentru Maiestatea Sa regele Spaniei ! dar sînt pentru monseniorul prinț de Savoia !“ că n-au vrut să știe de nimic. Atunci am început a striga și măgarul nostru a început a zbiera. Dar cu toate răcnetele noastre și ale lui Cadet, eram pe cale să fim prădați... fără să mai spun ce mi s-ar fi putut întîmpla mie... cînd omul acela cumsecade, ce a-a dus să se așeze acolo, a sărit în ajutorul nostru și a făcut isprava pe care o vedeți.

— Da, strașnică ispravă ! zise Emmanuel-Philibert clătinînd din cap ; doi oameni uciși și vreo patru, cinci răniți, pentru cîteva nenorocite de legume !... Dar n-are a face, intenția lui a fost bună. De altfel, se află sub ocrotirea unui prieten de al meu ; totul este deci în regulă.

— Atunci, monsenioare, nu vom păți nimic că am venit în tabără ? întrebă cu sfială cea pe care tatăl ei o numise Yvonnette.

— Nu, drăguța mea, nu, dimpotrivă !

— Vedeți, monseniore, urmă țărăncuța, sîntem osteniți căci am făcut cinci leghe pînă la tabără și n-am vrea să ne pornim la drum pînă nu se domolește căldura.

— Veți pleca cînd veți voi, zise prințul, și cum intenția bună trebuie răsplătită la fel de bine ca și fapta, ba chiar mai bine ca fapta, dacă-i cu putință, iată trei monede de aur pentru povara măgarului.

Întorcîndu-se apoi spre cîțiva oameni ce se adunaseră de curiozitate în jurul său :

— Gaetano, spuse el, vei duce proviziile acestea la cantina regelui Spaniei ; și vei ospăta cît vei putea mai bine cu mîncare și băutură pe acești oameni de treabă, avînd grijă să nu le facă nimeni vreun rău.

Apoi, cum ora întrunirii consiliului ce trebuia să aibă loc în cortul regelui Spaniei se apropia și cum din toate direcțiile taberei comandații începuseră a se îndrepta spre cortul acela, Emmanuel-Philibert intră într-al lui pentru a se asigura că pansarea prietenului său Scianca-Ferro se sfîrșise și nu observă — atît de preocupat era de asta — zîmbetul ironic pe care țăranul și fiica lui îl schimbau cu un individ avînd o înfățișare foarte suspectă, ce se apropia lustruind cu înverșunare brasardele armurii conetabilului de Montmorency.

XXIII

UNDE YVONNET ADUNĂ TOATE INFORMAȚIILE DORITE

Pretextul ales de țăranul picard și fiica lui pentru a intra în tabăra spaniolă, presupunînd că fusese un pretext, era perfect ales; de altfel s-a văzut că Emmanuel-Philibert apreciase atenția zarzavagiului de a-i aduce lui și regelui Spaniei legume proaspete.

Într-adevăr, după spusele lui Mergey, unul din curtenii domnului de la Rochefoucauld luat prizonier în bătălia de la Saint-Laurent și dus chiar în acea seară în tabăra spaniolă, nu era belșug de bucate la masa ducelui de Savoia; mai întîi că fusese pus la regim de apă, ceea ce era împotriva obiceiului său, lucru care-l întristă foarte. E-adevărat că nici stăpînul său, domnul conte de la Rochefoucauld, nu era mai bine tratat: „Drept hrană n-aveau toți șapte cîți erau la masă — spune același Mergey, atît de întristat că era ținut la regim de apă — decît un bot de carne de vacă mare cît pumnul pe care îl puneau într-o oală plină cu apă, fără sare, fără slănină, fără verdețuri și cînd se așezau la mîncare aveau dinainte niște străchinuțe de tablă pe care le umpleau cu fiertura aceea, iar bucățica de vacă era tăiată în atîtea așchioare, cîți oameni se aflau la masă, și o mîncau cu o fărîmă de pîine." Dacă șefii erau constrînși la asemenea abstinență,

nu este deloc de mirare că soldații și mai puțin favorizați, tăbăriseră pe măgarul încărcat cu alimente pe care l-ar fi despuiat poate, cu toate sforțările lui Heinrich Scharfenstein, ale țăranului și ale fiicei sale, dacă Emmanuel-Philibert atras de zgomot n-ar fi ieșit din cort, ca un împăciuitor, pentru a restabili ordinea în acea încăierare.

Deși se aflau sub protecția specială a lui Gaetano, țăranul și mai ales fiica lui păreau că nu-și pot veni în fire din spaima pe care o trăiseră; numai măgarul, ce se vede că avea o fire mai puțin impresionabilă, cînd se văzu liber se apucă voios să culeagă legumele de tot felul împrăștiate pe jos în focul bătăliei.

Așa că abia după ce-l văzură pe Emmanuel-Philibert ieșind a doua oară din cort, depărtîndu-se și dispărînd în direcția așezării regelui Spaniei, țăranul și fata lui părură că se mai liniștesc puțin — deși, după cele petrecute, prințul fiind ocrotitorul lor, ar fi trebuit, dimpotrivă, în mod normal să-i prefere prezența în loc de absența; dar nimeni nu-și dădu seama de această ciudățenie, în afară de lustruitorul armurii conetabilului care îl privea pe prinț îndepărtîndu-se cu aceeași atenție cu care păreau că-l urmăresc în acea acțiune țăranul și fata. Cît despre Heinrich Sharfenstein se întorsese să se așeze din nou pe banca părăsită cînd sărise în ajutorul celor două victime ale brutalității soldaților spanioli și căzuse din nou în profunda tristețe ce părea că-l mistuie.

Cîțiva curioși se mai învîrteau încă în jurul țăranului și-a fetei, părînd a-i stînjeni foarte mult cu prezența lor, dar Gaetano veni să-i scoată din încurcătură poftindu-i să intre, împreună cu măgarul, în locul împrejmuit cu palisade aflat lîngă cortul prințului de Savoia.

Trebuiau să descarce acolo de pe măgar prețioasele provizii și să primească hrana pe care generosul prinț, cu toată lipsa ce domnea, poruncise să le fie servită.

După ce descărcă legumele, țăranul primi de la Gaetano o pîine, o bucată de friptură rece și un ulcior de vin. I se da, după cum se vede, mai mult decît porția la care aveau dreptul contele de la Rochefoucauld și cei șase gentilomi, prizonieri împreună cu el.

Așa că — fără îndoială pentru a nu se mai expune la alte neajunsuri stîrnind poftele soldaților — țăranul și fata ieșiră cu multă fereală, privind la dreapta și la stînga, pentru a se asigura că nedoriții și curioșii se împrăștiară și dispăruseră.

Nu mai rămăsese pe cîmpul de bătălie, de unde morții și răniții fuseseră ridicați în prezența lui Emmanuel-Philibert, decît lustruitorul conetabilului ce lustruia brașardele mai înveșmîntat ca niciodată și Heinrich Scharfenștein, ce nu făcuse nici o mișcare cît lipsise țăranul și fata.

Yvonnette se îndreptă spre un mic hambar izolat, în vreme ce tatăl ei, recunoscător pentru binele ce i-l făcuse uriașul, se apropia de Heinrich Scharfenstein pentru a-l pofti să le onoreze cina oferită cu atîta mărinimie de ducele de Savoia ; dar Heinrich clătină doar din cap, înghinind cu un oftat :

— Te cant Frantz ezte mort, eu nu avut te loc foame !

Țăranul se uită cu tristețe la Heinrich și, după ce schimbă o privire cu lustruitorul, se duse după fiică-sa care între timp aranjase masa pe o ladă de oviz și instalată pe un maldăr de paie aștepta pe autorul zilelor ei.

Abia începuseră să înbuce cînd o umbră se lăsă peste masa improvizată ; era umbra neobositului lustruitor.

— Ei drăcie ! rosti el, ce lux ! îmi vine să-l aduc pe domnul conetabil să prînzească cu voi.

— Ba nicidecum ! răspunse țăranul într-o franceză perfectă ; ar înfuleca el singur tot tainul nostru !

— Fără să mai pui la socoteală, adăugă țărăncuța, că o fată cinstită o poate păți rău, după cît se spune, dacă se nimerește în tovărășia bătrînului soldățoi.

— Da, mai cu seamă că tu tare te mai temi de soldățoi, bătrîni ori tineri ! Ei, fir-ar să fie ! ce pumn strașnic îi-ai repezit Spaniolului care voia să te sărute ! Începusem eu a bănui cine erai, dar abia după acel pumn magistral te-am recunoscut... Ia spuneți, ce interes așa grozav vă face să riscați spînzurătoarea ca spioni, venind în tabăra golanilor ăștora de Spanioli ?

— În primul rînd voiam să aflăm știri despre tine, dragă Procope, precum și despre ceilalți camarazi ai noștri, zise țăranca.

— Sînteți prea amabilă domnișoară Yvonnette, și dacă binevoiți a umple cel de al treilea pahar care se pare că l-ați adus anume pentru mine, să bem mai întîi în sănătatea slugii domniei-voastre ce se prezintă, după cum se vede, foarte bine, apoi în sănătatea celorlalți prieteni ai noștri care din nefericire n-o duc toți așa de bine ca noi.

— Iar eu, zise Yvonnet (căci, fără îndoială, aventurierul nostru a fost recunoscut, cu tot costumul sub care se ascundea și silaba ce și-o adăugase numelui) îți voi spune, la rîndul meu, ce mă aduce aici ; iar tu ai să mă ajuți cît poți să-mi îndeplinesc misiunea.

Și turnîndu-i cu generozitate lui Procope un pahar plin ochi cu vin, Yvonnet așteptă cu oarecare neliniște veștile cerute.

— Ah ! făcu Procope cu un plescăit din limbă care la băutorii inteligenți înseamnă întotdeauna discursul funebru al paharului de vin pe care l-au dat pe gît, mai ales cînd vinul este bun ; ah ! ce plăcere să-ți regăsești un vechi prieten !

— Vorbești de vin, ori de mine ? întrebă Yvonnet.

— De amîndoi... Dar să ne reîntoarcem la camarazii noștri ; Maldent care-i aici ți-a și dat probabil toate informațiile ce le dorești despre Pilletrousse, Lactance și ei, caci, adăugă Procope, am auzit că ați fost înmormîntați împreună.

— Da, răspunse Maldent, și trebuie să mai adaug că, spre marea noastră îngrijorare, am rămas în mormînt cu două zile mai mult ca Domnul Nostru Isus Hristos !

— Dar ați ieșit cu bine de acolo, asta-i principal ! Vrednici iacobini ! Și cum vă hrăneau în timpul decesului ?

— Cît puteau de bine, trebuie să recunosc spre lauda lor, și niciodată vreun mort, nici chiar soțul matroanei din Efes n-a fost îngrijit cu atîta rîvnă.

— Și Spaniolii nu v-au vizitat în cavou ?

— I-am auzit de vreo două, trei ori coborînd scările, dar văzînd șirul acela lung de sicrie luminate de o singură lampă s-am retras și cred că dacă ar fi intrat și ne-ar fi trăsnit prin cap să ridicăm capacul sicriefor în care ne aflam, s-ar fi înspăimîntat mai tare decît noi.

— Bun ! iată ce s-a întîmplat cu trei, ba chiar cu patru, deoarece te văd pe picioare și lustruind armura conetabilului.

— Da, și ghicești, nu-i așa ? deoarece cunosc limba spaniolă am fost luat drept prieten al învingătorilor ; apoi m-am strecurat pînă la cortul monseniorului și mi-am reluat treaba întreruptă cincisprezece zile înainte și la fel cum nimeni nu s-a sinchisit de plecarea mea, nimeni nu s-a sinchisit nici de întoarcere.

— Dar Frantz ? dar Malemort ?

— Uite colo la bietul Heinrich care plînge și ai să-ți dai seama ce s-a întîmplat cu Frantz.

— Cum naiba a putut fi ucis de un om asemenea uriaș întrebă Yvonnet cu un suspin adînc, căci vă amintiți ce caldă prietenie se legase între cei doi germani și cel mai tînăr dintre aventurieri.

— De asta, răspunse Procope, nici n-aș spune că a fost ucis de un om, ci de un diavol împielițat căruia i se spune Sfarmă-Fier ; un scutier care-i frate de lapte și prieten cu ducele de Savoia. Unchiul și nepotul se aflau la douăzeci de pași unul de altul, apărînd a unsprezecea breșă, mi se pare. Acest Sfarmă-Fier, căruia se mai spune Scianca-Ferro, l-a atacat pe nepot. Bietul Frantz mai ucisese pînă atunci vreo douăzeci de oameni, era puțin obosit și a întîrziat să pareze ; spada i-a tăiat casca și i-a despicat capul pînă la ochi ! și trebuie să spun, spre lauda lui, că teasta era așa de tare încît, cu toate sforțările blestematului, Sfarmă-Fier n-a izbutit să smulgă spada din rană. Pe cînd se înverșuna s-o recapete, unchiul a observat ce se petrece și, dîndu-și seama că nu mai are timp să vină în ajutorul nepotului, a aruncat cu toată puterea ghioaga să facă treaba în locul lui. Ghioaga a nimerit drept la țintă armura, carnea și chiar coastele, după cît am auzit. Dar era prea tîrziu : Frantz căzuse într-o parte și Sfarmă-Fier în cealaltă. Numai că Frantz căzuse fără să rostească o vorbă, pe cînd Sfarmă-Fier căzînd avusese timp să spună : „Să nu i se facă niciun rău celui ce m-a pocnit cu ghioaga în coaste... Dacă scap, doresc să fac cunoștința acestei vrednice catapulte !" Apoi a leșinat, dar dorința i-a fost respectată. L-au prins pe Heinrich Scharfenstein viu, treabă ce n-a

fost deloc grea deoarece, cînd l-a văzut pe nepotul său căzînd, s-a dus de-a dreptul la el și așezîndu-se pe breșă i-a tras afară din teastă spada, i-a scos coiful și i-a așezat capul pe genunchii lui, fără să-i mai pese de cele ce se petreceau în jur. Ori, cum el cu nepotul său erau ultimii apărători ai breșei, dacă nepotul murise și unchiul se așezase jos, lupta încetase. Îl înconjurară deci pe bietul om și-l somară să se predea, avertizîndu-l totodată că nu i se va face niciun rău. „Am za viu dezbarțit de gobil al meu ?" a întrebat el. — Nu, i s-a răspuns. — „Ei pine, adungi ma bredau ; vageți gu mine ge freți." Într-adevăr s-a predat și luînd în brațe trupul lui Frantz a urmat pe cei ce-l duceau la cortul ducelui de Savoia. Pe morți l-a păstrat o zi și o noapte, apoi i-a săpat o groapă pe malul rîului, l-a îngropat și, ținîndu-și făgăduiala că nu va fugi, s-a reîntors la locul lui, pe banca unde l-ați văzut... Se zice, însă, că de la moartea lui Frantz n-a mai mîncat și n-a mai pus strop de apă în gură.

— Bietul Heinrich ! murmură Yvonnet, pe cînd Maldent, ori că era mai puțin sensibil, ori că voia, dimpotrivă, să împiedice conversația de a aluneca spre sentimentalism, întrebă :

— Dar Malemort, sper că de astă dată a avut un sfîrșit demn de el ?

— Ba iată că te înșeli, răspunse Procope ; Malemort s-a ales cu încă două răni, ceea ce face, împreună cu cele vechi, douăzeci și șase exact și cum a fost înat drept mort ca toți morții, l-au aruncat în rîu ; se pare însă că răceala apei l-a făcut să-și vină în simțiri, căci dacă îndîndu-mă să adăp calul domnului conetabil la Somme, am auzit gemetele unui biet nenorocit. Apropîndu-mă, l-am recunoscut pe Malemort.

— Care nu mai aștepta decît un prieten pentru a-și da sufletul în brațele lui ?

— Nicidecum !... care n-aștepta decît un umăr de care să se sprijine pentru a se înălța spre viață, cum ar fi spus poetul nostru Fracasso, singurul despre care nu-ți pot da veștl.

— Aflați atunci, rosti Yvonnet încă înfiorîndu-se, că a binevoit să mi le dea, mie, chiar el în persoană.

Şi pălind, deşi era ziua în amiaza mare, Yvonnet le povesti ce i se întîmplase în noaptea din 27 spre 28 august.

Tocmai îşi termina istorisirea, cînd o mare mişcare vesti sfîrşitul conferinţei ce avusese loc în cortul regelui Spaniei.

Toate căpeteniile ştirilor spaniole, flamande şi engleze se întorceau într-adevăr la locuinţele lor respective, chemîndu-şi, ca nişte oameni grăbiţi să transmită ordinele primite, soldaţii ori oamenii suitei pe care-i întîlneau în drum, şi toţi păreau cam indispuşi.

Un moment mai tîrziu reapăru la rîndul său şi Emmanuel-Philibert; ieşea ca şi ceilalţi din cortul regelui Spaniei, numai că el părea mult mai prost dispus decît ceilalţi.

— Gaetano, strigă el de departe majordomului cum îl zări, dă ordin să se stringă corturile, să se încarce bagajele şi să se pună şeile pe cai.

Acea poruncă arăta că plecau, dar îi lăsa pe aventurierii noştri cu totul nelămuriţi asupra drumului pe care vor porni. Foarte probabil că Parisul era ameninţat, dar pe ce cale va porni spre Paris armata înamică? Va înainta prin Ham, Noyon şi Picardia, urmînd cursul rîului Somme, sau prin Laon, Soissons şi Ile-de-France, ori, în sfîrşit, prin Châlons şi Champagne? Pe cele trei drumuri, după cum se ştie — în afară de cele cîteva trupe grupate în jurul ducelui de Nevers la Laon şi fortăreţele Ham şi la Fère, ce puteau fi uşor ocolite — armata spaniolă n-avea de înfruntat nici o piedică.

Să afle pe care din cele trei drumuri va înainta armata spaniolă era foarte important pentru Yvonnet.

Procope înţelegînd că asta trebuie rezolvat cît mai grabnic, înfăcă ulciorul cu vin, aproape pe trei sferturi gol şi, ducîndu-l la gură ca să nu mai piardă timpul, îl goli pînă la fund, după care o luă la goană spre cortul conetabilului, sperînd să afle acolo vreo noutate.

Presupusul ţăran şi presupusa ţărancă, sub pretext că vor să-şi scoată măgarul din învălmăşeală pentru a nu fi luat din greşeală odată cu celelalte animale de povară ale armatei princiare, intrară din nou în curte şi aşteptară — Maldent ţinînd pe Cadet de căpăstru şi Yvonnet călare pe samar cu cîte un picior în fiecare

panier — ca din vreo vorbă indiscretă scăpată de slujitori să afle ceea ce voiau să ştie.

Indiscreţia nu se lăsă aşteptată.

Gaetano ieşi foarte agitat pentru a transmite conducătorilor de care, rîndaşilor şi grăjdarilor poruncile primite şi dădu cu ochii de ţăran şi de fiică-sa.

— A! sînteţi încă aici, oameni buni? întrebă el.

— Da, răspunse Yvonnette, considerată ca singura ce ştia limba franceză; tata aşteptă să afle unde va trebui să aducă legumele de-acum înainte.

— Hm-da! îi convine clientela, după cît se pare! Ei bine, să vină la Catelet pe care îl vom asedia.

— Mulţam, băetane! Da ştiu că are ce trepida gloaba noastr'! Necum, om mere şi pîn' la Catelet.

— La Catelet! repetă Yvonnette cu voce scăzută. Drace! înfore spatele Parisului! Iată o veste mare de anunţat regelui Henric al II-lea!

Cinci minute mai tîrziu, cei doi aventurieri apucînd-o pe şoseaua ajungeau pe malul stîng al rîului Somme; o oră mai tîrziu, Yvonnet, descotorosit de hainele de ţăran şi îmbrăcat cu costumul pe care-l cunoaştem, galopa spre la Fère.

La orele trei după-amiază intra în castelul de la Compiègne fluturînd-şi toca şi strigînd:

— Veste bună, veste mare! Parisul este salvat!

XXIV

DUMNEZEU OCROTEŞTE FRANŢA

Într-adevăr, din momentul în care Filip al II-lea şi Emmanuel-Philibert se hotărîseră să nu mai meargă imediat asupra Parisului, Parisul era salvat.

Cum se putuse face o asemenea greşeală? Din cauza caracterului nehotărît şi bănuitor al regelui Spaniei, ori mai degrabă era conştiinţa acelei deosebite bunăvoinţi pe care a acordat-o întotdeauna Dumnezeu Franţei în clipele de mare cumpănă?

Vă amintiți de scrisoarea pe care o ținea în mînă regele Filip al II-lea, atunci cînd sosise de la Roma don Luis de Vargas, secretarul ducelui de Alba. Scrisoarea era de la episcopul de Arras, unul din sfetnicii lui Filip al II-lea în care acest prinț atît de hărnuitor avea cea mai mare încredere.

Filip al II-lea trimisese un mesager care să-i ceară sfatul asupra măsurilor de luat după bătălia de la Saint-Laurent și a hotărîrilor ce vor trebui luate după cucerirea Saint-Quentin-ului, dacă Saint-Quentin, cum era de prevăzut, va cădea în mîinile Spaniolilor. Episcopul, așa cum era de așteptat, răspunsese ca un om al bisericii, nu ca un ostaș.

Cardinalul Granvelle, în colecția documentelor sale de stat, ne-a păstrat acea scrisoare ce a jucat un rol atît de important în destinul Franței.

Ne vom mulțumi să extragem fragmentul următor, chiar cel pe care îl citea cu atîta atenție Filip al II-lea, cînd intrase don Luis de Vargas.

„N-ar fi prudent să se mai încerce vreo acțiune împotriva Francezilor pînă la sfîrșitul anului, sezonul precum și regiunea fiind nefavorabile ; ar putea compromite avantajele obținute și reputația armatei spaniole. Cel mai bun lucru ar fi să ne mărginim a hărțui pe inamic, incendiind și pustiind regiunea de dincolo de Somme."

Episcopul de Arras era deci de părere că, deși fuseseră obținute două victorii, a bătăliei de la Saint-Laurent și a cuceririi Saint-Quentin-ului, regele Spaniei nu trebuia să pătrundă mai adînc în inima Franței.

Deși mai neclar pentru ceilalți, avizul ducelui de Alba era la fel de limpede pentru Filip al II-lea.

„Sire, amintiți-vă de regele Tarquinius doborînd cu bățul macii cei mai înalți din grădina sa !"

Acesta era sfatul acelui comandant-ministru al cărui sumbru geniu se potrivea atît de bine cu caracterul teribil al urmașului lui Carol al V-lea, încît părea că mînia cerească îl crease pe Filip al II-lea pentru ducele de Alba și pe ducele de Alba pentru Filip al II-lea.

Ori, macul al cărui cap se înălța atît de repede nu era oare Emmanuel-Philibert ?

E adevărat, crescînd pe cîmpurile de bătălie și udat de glorie, se înălța foarte repede ; dar, cu cît era mai mare prestigiul pe care îl căpăta prințul de Savoia, cu atît mai de temut era acel prestigiu.

Dacă, după victoria de la Saint-Laurent și cucerirea Saint-Quentin-ului, s-ar merge asupra Parisului și Parisul ar cădea la rîndu-i în mîinile lui Emmanuel-Philibert, ce răsplată ar putea fi demnă de asemenea serviciu ? Ar fi de-ajuns oare să-i redea fiului ducelui Carol ținuturile ce-i fuseseră răpite ? De altfel, era oare în interesul lui Filip al II-lea, care stăpînea o parte din ele, să i le redea ? După ce i se va da Piemontul, cine putea garanta că nu va lua Milano și după Milano, regatul Neapolelui, cele două posesiuni ale coroanei Spaniei din Italia care, din pricina pretențiilor pe care le avea Franța asupra lor, costaseră atîta sînge pe Ludovic al XII-lea și pe Francisc I, fără ca aceștia să fi putut, nu spunem să le cucerească, ci să le păstreze. De ce nici Ludovic al XII-lea, nici Francisc I, primul după ce ocupase Neapolul și celălalt după ce opucase Milano, nu le putuseră păstra ? Din pricină că nici unul, nici celălalt n-aveau rădăcini în Italia ; din pricină că erau siliți să-și aducă ajutoare de dincolo de munți. — Dar va fi același lucru cu un prinț ce, dimpotrivă, se va bizui pe versantul oriental al Alpilor și va vorbi aceeași limbă cu Milanezii și Napolitanii ? Acel om, în loc să fie pentru Italia un cuceritor, nu va fi oare un eliberator ?

Iată uriașa fantasmă care, asemenea colosului de la Capul Furtunilor, se ridicase între Saint-Quentin și Paris.

Drept urmare, împotriva părerii tuturor și mai ales a lui Emmanuel-Philibert care propunea să se meargă direct asupra capitalei fără a-i lăsa timp să răsufle lui Henric al II-lea, Filip declarase că armata victorioasă nu va mai face nici un pas înainte, mulțumindu-se în această campanie să asedieze Catelet, Ham și Chauny, în timp ce se vor reface zidurile Saint-Quentin-ului, pentru ca acest oraș să devină bulevardul cuceririlor armatei Spaniole.

Iată știrea — nu în toate detaliile ei, dar cu toate probabilitățile — pe care o aducea Yvonnet regelui

Henric al II-lea, făcîndu-l să strige cu atîta încredere : „Parisul este salvat !"

La acea veste, aproape de necrezut pentru Henric, noi ordine se încrucișară în toate direcțiile de la Compiègne la Laon, de la Laon la Paris și de la Paris în Alpi.

Se dădu un decret prin care toți soldații, nobili, sau toți cei care au mai fost sub arme, sau erau în stare să poarte arma, să se prezinte la Laon, la domnul de Nevers, locotenent-general al regluí, de nu, vor fi sancționați cu pedeapsă corporală ori cu pierderea titlului de noblețe.

Dandelot primi ordin să plece în micile cantoane și să grăbească înrolarea celor patru mii de elvețieni, așa cum fusese hotărît.

Doi colonei germani, Rockrod și Reiffenberg, aduseră prin Alsacia și Lorena patru mii de oameni recrutați de ei depe malurile Rinului.

Se știa că opt mii de oameni ai armatei din Italia trecuseră Alpii și soseau în marș forțat.

În același timp — parcă pentru a-l liniști pe Henric care, deși inamicul făcuse o incursiune pînă la Noyon, nu părăsise Compiègne — se află că se iviseră mari neînțelegeri între englezi și spanioli la asediul orașului Catelet.

Englezii, jigniți de atitudinea trufașă a spaniolilor ce-și atribuiau toată gloria bătăliei de la Saint-Laurent și tot succesul asediului de la Saint-Quentin, cereau să se retragă. În loc să încerce o apropiere între cele două popoare, Filip al II-lea, părtinitor față de spanioli, dădu dreptate acestora, îngăduind englezilor să plece, ceea ce și făcură chiar în ziua cînd primiră permisiunea. Peste opt zile se revoltară și germanii, jigniți că regele Filip al II-lea și Emmanuel-Philibert profitaseră numai ei de răscumpărarea prizonierilor de la Saint-Quentin. Ca urmare a acestei certe, trei mii de germani dezertară din armata spaniolă și, angajați imediat de ducele de Nevers, trecură din serviciul regelui Spaniei într-al regelui Franței.

Toate trupele aveau să se întîlnească în orașul Compiègne, pe care domnul de Nevers îl fortifica cu cea mai mare grijă, construind la adăpostul artileriei o tabără

întărită atît de spațioasă, că ar fi putut adăposti o sută de mii de oameni.

În sfîrșit, în ultimele zile ale lui septembrie se zvoni dintr-odată în Paris că ducele Francisc de Guise sosise cu cai de poștă din Italia.

A doua zi, o strălucită cavalcadă condusă chiar de duce, avînd la dreapta sa pe domnul cardinal de Lorena, la stînga pe domnul de Nemours și în urmă două sute de gentilomi purtînd culorile lui, ieși din palatul Guise, o luă pe bulevarde și întorcîndu-se pe cheiuri și pe la primărie stîrni entuziasmul parizienilor care crezură că nu mai au de ce se teme dacă ducele lor prea-iubit se întoarse.

În aceeași seară se vesti în sunet de trompete, pe la toate răspîntiile Parisului, că domnul duce Francisc de Guise era numit locotenent-general al regatului.

Poate că regele Henric al II-lea săvîrșise cu asta o mare greșeală, uitînd de sfatul pe care i-l dăduse părintele său pe patul de moarte, să aibă grijă mai întîi de toate să nu ridice prea sus casa de Guise ; dar situația era disperată și sfatul acesta înțelept fu neglijat.

A doua zi, la 29 septembrie, ducele plecă spre Compiègne și în aceeași zi începu activitatea nouii lui funcțiuni, trecînd în revistă trupele adunate ca prin minune în tabăra întărită.

În seara de 10 august nu mai rămăseseră poate în tot regatul — socotind și garnizoanele orașelor — nici zece mii de oameni în stare să poarte arme ; în plus, acei zece mii de oameni erau așa de descurajați, că la prima lovitură de tun erau gata, cei care se aflau în cimp deschis să fugă, cei care păzeau orașele să deschidă porțile ; la 30 septembrie, ducele de Guise trecea în revistă o armată de aproape cincizeci de mii de oameni, adică cu o treime mai puternică decît armata regelui Spaniei după cearta cu englezii și despărțirea de germani. Oastea era frumoasă, plină de entuziasm și cerea insistent să pornească asupra inamicului.

Fericită țară cea în care nu-i nevoie decît să bați cu piciorul în pămînt, în numele monarhiei ori în numele națiunii, pentru a face să răsară armate !

În sfîrșit, la 26 octombrie, se află că regele Filip, urmat de ducele de Savoia și întreaga curte, părăsise Cambray pentru a se întoarce la Bruxelles, socotind campania terminată.

Atunci, toată lumea putu spune nu numai cum strigave Yvonnet intrînd în curtea de la Compiègne : „Veste mare ! Parisul este salvat !“ ci mai mult : „Veste mare ! Franța este salvată !“

PARTEA A TREIA

I

O AMINTIRE ȘI O FĂGĂDUIALĂ

Se scursese un an de cînd regele Filip al II-lea, retrăgîndu-se de la Cambrai la Bruxelles și declarînd terminată campania din 1557, făcuse pe douăzeci și cinci de milioane de oameni să scoată strigătul de bucurie : „Franța este salvată !“

Am spus ce meschine socoteli îl opriseră, după cît se pare, să-și continue cuceririle ; vom găsi îndată la curtea regelui Henric al II-lea o nenorocită situație asemănătoare hotăririi egoiste care, după cum am văzut, îl mîhnise într-atît pe Emmanuel-Philibert.

Supărarea ce-l cuprinsese pe ducele de Savoia, văzîndu-se oprit pe malul drept al rîului Somme, fusese spo-rită de faptul că bănuise cu ușurință pricina acelei hotăriri ciudate, rămasă tot atît de inexplicabilă pentru unii istorici moderni, cum fusese pentru istoricii antici vestita oprire a lui Hanibal la Capua.

De altfel, mari evenimente cu care sîntem siliți să-l punem la curent pe cititor, se petrecuseră în anul acela.

Cel mai însemnat dintre ele a fost, fără îndoială, reluarea orașului Calais englezilor de către ducele Francisc de Guise. După dezastruoasa bătălie de la Crécy, care adusese Franța tot atît de aproape de marginea prăpastiei ca cea de la Saint-Quentin, Eduard al III-lea venise să atace Calais pe mare și pe uscat ; pe mare, cu o flotă de optzeci de corăbii și pe uscat cu o armată de treizeci de mii de oameni. Deși apărată de o garnizoană puțin numeroasă, dar sub comanda lui Jean de Vienne, unul din cei mai viteji comandanți din timpul său, Calais

nu se predase decît după un an de asediu şi după ce locuitorii mîncaseră şi ultima bucăţică de piele din oraş.

Din acele vremuri, adică de două sute zece ani, englezii, cum fac şi astăzi cu Gibraltarul, n-avuseseră grijă decît de un lucru: să facă oraşul Calais de necucerit şi credeau că reuşiseră atît de bine, încît spre sfîrşitul secolului precedent puseseră să se graveze deasupra porţii principale a oraşului o inscripţie ce se putea traduce prin următoarele patru versuri:

Trei sute optzeci de zile Calais asediat,
De la Valois învinsul englezii l-au luat.
Cînd fierul ca şi pluta pe apă va veni,
Atunci Valois Calais îl va recuceri.

Ori, oraşul acesta pe care englezii l-au cucerit în trei sute optzeci de zile de la Filip de Valois şi pe care urmaşii învingătorului de la Cassel şi învinsului de la Crécy n-aveau să-l poată recuceri decît atunci cînd plumbul va merge pe apă ca pluta, ducele de Guise îl ocupase — nu printr-un asediu obişnuit, ci printr-un fel de atac prin surprindere — în opt zile.

Apoi, după Calais, ducele de Guise recucerise Guines şi Ham, iar ducele de Nevers Herbeumont: în aceste patru cetăţi, în care se cuprinde şi Calais, englezii şi spaniolii lăsaseră trei sute de tunuri de fontă şi două sute nouăzeci de tunuri de fier.

Poate cititorii noştri, cînd vorbim despre acei viteji ce luptau cu înverşunare pentru a repara eşecurile din anul precedent, se vor mira că nu aud pomenindu-se, nu numele conetabilului şi al lui Coligny — se ştie că amîndoi erau prizonieri — dar pe al lui Dandelot, nu mai puţin ilustru, nu mai puţin francez, mai ales.

Numele lui Dandelot era într-adevăr singurul care ar fi putut umbri pe al ducelui de Guise, rivalizînd ca geniu şi curaj cu-al său.

Este ceea ce înţelesese cardinalul de Lorena, atît de preocupat de faima familiei sale, toată aşezată deocamdată pe umerii fratelui său, încît era în stare de orice, chiar de o crimă, pentru a îndepărta un om ce-ar sta în calea faimei lor.

Ori, a împărţi prietenia regelui şi recunoştinţa Franţei cu ducele de Guise însemna, pentru cardinalul de Lorena, să te aşezi în calea ascensiunii trufaşei case a cărei reprezentanţi în curînd aveau să pretindă că sînt pe picior de egalitate cu regii Franţei şi care poate nici nu s-ar fi mulţumit numai cu acea egalitate, dacă peste treizeci de ani, Henric al III-lea n-ar fi dărîmat, cu pumnalul celor Patruzeci-şi-Cinci, acea faimă imprudent înălţată de Henric al II-lea.

Conetabilul şi amiralul prizonieri, un singur om, cum am mai spus, îngrijora pe cardinalul de Lorena; omul acela era Dandelot, aşa că Dandelot trebuia să dispară.

Dandelot aparţinea religiei reformate şi cum voia să-l atragă şi pe fratele său, încă şovăitor, de partea credinţei noi, îi trimisese la Anvers, unde-l ţinea prizonier regele Spaniei, cîteva *cărţi de la Geneva*, cu o scrisoare în care îl îndemna să părăsească erezia papală pentru învăţătura luminată a lui Calvin.

Acea scrisoare a lui Dandelot din nefericire căzu în mîinile cardinalului de Lorena.

Era tocmai epoca în care Henric al II-lea lua cele mai aspre măsuri împotriva protestanţilor. De mai multe ori îi fusese denunţat Dandelot ca fiind înfinat de erezie; el însă nu voise să creadă acea învinuire, ori se prefăcuse că nu crede, atît de mult îi costa să îndepărteze de lîngă dînsul un om crescut la curtea sa de la vîrsta de şapte ani şi care îşi plătise cu servicii atît de mari şi adevărate prietenia pe care i-o arăta regele.

Dar faţă de acea dovadă de erezie nu se mai putea preface că se îndoieşte.

Totuşi Henric declară că în această privinţă nici o dovadă, fie chiar scrisă de Dandelot, nu putea fi convingătoare pentru el şi că nu va pune temei decît pe însăşi mărturisirea învinuitului.

Drept care se hotărî să-l întrebe pe Dandelot, în faţa întregei curţi, despre noua lui credinţă.

Nevoind însă a-l lua prin surprindere, pofti pe cardinalul de Chatillon, fratele lui şi pe Francise de Montmorency, vărul lui, să-l aducă pe Dandelot la casa de agrement a reginei, unde locuia atunci, lîngă Meaux,

îngăduindu-i să răspundă în așa fel încît să se poată dezvinovăți în public.

Așa că Dandelot a fost invitat de Francisc de Montmorency și de Chatillon să se ducă la Monceaux — așa se chema casa aceea de la țară a reginei — și să-și pregătească apărarea, dacă nu găsea că-i nepotrivit pentru demnitatea lui să se apere.

Regele era la masă cînd i se anunță că Dandelot sosise.

Henric îl primi foarte frumos, începînd prin a-l asigura că nu va uita niciodată remarcabilele servicii pe care i le făcuse, apoi atacînd chestiunea zvonurilor ce ieșiseră pe seama lui, îi spuse că era învinuit nu numai de-a gîndi ci și de-a vorbi de rău sfintele taine ale religiei catolice ; apoi vorbind chiar mai deschis :

— Dandelot, îți poruncesc să-mi spui aici părerea pe care o ai despre liturghie.

Dandelot care știa dinainte ce durere va pricinui regelui, și avînd pentru Henric foarte mare respect și totodată o adîncă prietenie, îi răspunse cu umilință :

— Sire, n-ați putea scuti pe un supus atît de profund devotat regelui său ca mine de a răspunde unei întrebări de pură credință, în fața căreia, oricît de mare și de puternic ați fi, nu sînteți decît un om de aceeași mărime și forță cu ceilalți oameni ?

Dar Henric nu se ostenise atîta ca să dea acum înapoi, așa că-i ordonă lui Dandelot să-i răspundă precis.

Văzînd atunci că nu-i chip să scape de întrebare, Dandelot răspunse :

— Sire, stăpînit de simțămintele celei mai vii recunoștințe pentru toate binefacerile cu care a avut plăcere Maiestatea Voastră să mă copleșească, sînt gata să-mi dau viața și să-mi sacrific averea în slujba sa ; dar, deoarece mă siliți să vă fac o mărturisire în privința religiei, nu recunosc alt stăpîn decît pe Dumnezeu și conștiința nu mă lasă să vă ascund simțămintele mele. Drept care, Sire, nu mă tem a spune sus și tare că liturghia nu numai că-i un lucru pe care nu l-a recomandat nici Domnul nostru Isus, nici apostolii săi, ci-i numai o nevrednică născocire a oamenilor.

La acea oribilă hulire, pe care cei mai habotnici hughenoți o socoteau un adevăr ce nu se poate mărturisi în gura mare, regele tresări uimit, apoi trecînd de la uimire la mînie :

— Dandelot ! strigă el, pînă astăzi te-am apărat împotriva celor ce te atacau, dar după o atît de mîrșavă erezie, îți ordon să pleci din fața mea, declarîndu-ți că dacă n-ai fi într-o măsură elevul meu, te-aș străpunge pe loc cu sabia.

Dandelot rămînînd de un calm desăvîrșit, se înclină respectuos fără a răspunde teribilei apostrofe regale, apoi ieși.

Dar Henric al II-lea nu-și putuse păstra la fel sîngele rece. Cum căzu draperia de la ușa sufrageriei în urma lui Dandelot, porunci ofițerului șef al garderobei regale, la Bordaisière, să-l aresteze imediat pe vinovat și să-l ducă prizonier la Meaux.

Ordinul a fost executat ; dar asta nu era de-ajuns cardinalului de Lorena, care ceru regelui să-i fie luat lui Dandelot postul de colonel general al infanteriei franceze pe care îl avea și să i se dea lui Blaise de Montluc, ce era foarte devotat casei Guise, deoarece fusese pajul lui René al II-lea, duce de Lorena.

Asta a fost răsplata primită de Dandelot pentru imensele servicii aduse regelui și pe care regele promisese să nu le uite niciodată !

Se știe cea care îl aștepta mai tîrziu pe fratele său, amiralul Coligny.

Iată de ce numele lui Dandelot nu era rostit printre toate acele numoe ce răsăreau la tot momentul din lumina vreunei victorii.

De altfel, nici Emmanuel-Philibert nu rămăsese inactiv, ci luptase cu înverșunare împotriva acelui suprem efort al Franței.

Bătălia de la Gravelines, cîștigată de contele Lamoral d'Egmont împotriva mareșalului de Termes, fusese una din zilele pe care Franța trebuia s-o înscrie printre cele nenorocite.

Apoi, ca în acele dueluri în care doi adversari la fel de viteji, după ce s-au luptat cu arme egale, simțindu-se vlăguiți de aceeași oboseală, fără a-și spune nimic,

fac un pas înapoi și fără a se pierde din ochi se odihnesc rezemați de minerul spadei, Franța și Spania, Guise și Emmanuel-Philibert se opriseră să mai răsufle: ducele de Guise la Thionville, Emmanuel-Philibert la Bruxelles.

Cît despre regele Filip al II-lea, comanda în persoană armata Țărilor-de-Jos, compusă din treizeci și cinci de mii de oameni și patrusprezece mii de cai, așezată în campament pe rîul Anthée. — Acolo află de moartea reginei Angliei, soția sa, ce se sfîrșise din pricina unei hidropizii pe care se încăpățînase s-o creadă sarcină.

Iar armata principală a Franței se retrăsese dincoace de Somme și, la fel ca armata spaniolă și șefii ei, sta pentru moment inactivă. Era alcătuită, în afară de șaisprezece mii de francezi, din optsrpezece mii de mercenari, douăzeci și șase de mii de infanteriști germani și șase mii de elevețieni. Desfășurată în linie de bătaie — ne informează Montluc — ocupa o leghe și jumătate de teren și trebuiau trei ore pentru a o înconjura.

În sfîrșit, Carol-Quintul, cum am spus în prima parte a acestei cărți, murise la 21 septembrie 1558, în mănăstirea Saint-Just, în brațele arhiepiscopului de Toledo.

Și cum evenimentele pămîntești nu sînt decît o înlanțuire de contraste, tînăra regină Maria Stuart, în vîrstă de cincisprezec ani, se căsătorise cu delfinul Francisc, ce avea șaptesprezece.

Iată cum se prezentau afacerile politice și particulare ale Franței, Spaniei și Angliei, prin urmare ale lumii, cînd într-o dimineață a lunii octombrie 1558, Emmanuel — îmbrăcat în cernitul strai de care vorbește Hamlet, doliu ce se întinde de la veșmînt la inimă, pe cînd dădea cîteva ordine militare lui Scianca-Ferro, acum complet însănătoșit de rana lui, și pe care se pregătea să-l trimită curier la regele Filip — văzu intrînd în biroul său pe Leona care, la fel de frumoasă și zîmbitoare în costumu-i obișnuit, nu-și putea ascunde un aer de adîncă melancolie ce-i umbrea surîsul.

Am văzut că în toiul teribilei campanii din Franța ce avusese loc în anul precedent, frumoasa fată dispăruse. Într-adevăr, pentru a nu fi expusă oboselii taberilor, luptelor și asediilor, Emmanuel-Philibert stăruise

ca Leoana să rămînă la Cambray; dar după terminarea campaniei cei doi amanți se regăsiseră cu o fericire mai mare, cu o iubire mai adîncă ca niciodată și cum, fie din oboseală, fie din dezgust, Emmanuel-Philibert nu prea luase parte la campania din 1558 pe care o dirijase de la Bruxelles, cei doi amanți nu se mai despărțiseră.

Deprins să citească pe obrazul Leoanei cele mai ascunse gînduri din sufletul ei, Emmanuel-Philibert fu izbit de aerul melancolic ce stingea zîmbetul aproape silit al fetei.

Scianca-Ferro însă, mai puțin iscusit ca prietenul lui în descoperirea misterioaselor taine ale inimii, nu văzu în intrarea Leonei decît obișnuita ei apariție zilnică în biroul prințului și după ce schimbă cu frumosul paj, — al cărui sex nu mai era demult o taină pentru el — o strîngere de mînă, jumătate respectoasă, jumătate prietenească, luă din mîna lui Emmanuel-Philibert depeșa pregătită și se îndepărtă, sunîndu-și zgomotos pintenii și fredonînd nepăsător un cîntec picard.

Emmanuel-Philibert îl urmări cu ochii pînă la ușă și după ce tînărul dispăru își întoarse spre Leona privirea îngrijorată.

Leona continua să surîdă; sta în picioare, rezemată de un fotoliu ca și cum fără sprijin picioarele-i nesigure n-ar fi putut-o ține. Avea obrajii palizi, iar ochii îi străluceau de o ultimă lacrimă neștearsă bine.

— Ce are în dimineața asta copila mea iubită? o întrebă Emmanuel-Philibert cu tonul acela de tandrețe părintească pe care îl adaugă iubirii bărbații, cînd trec de la tinerețe la vîrsta matură.

În adevăr, la 8 iulie 1558, Emmanuel-Philibert împlinise treizeci de ani. Ocrotit de nenorociri care-l siliseră să ajungă un om mare — ceea ce nu s-ar fi întîmplat poate dacă ar fi moștenit în liniște domeniile tatălui său ducele și ar fi domnit nestingherit — Emmanuel-Philibert își cîștigase de la acea vîrstă tînără de treizeci de ani o faimă războinică ce rivaliza cu cele mai mari ale timpului său, adică cu a conetabilului, cu a ducelui de Guise, cu a amiralului și cu a bătrînului mareșal Strozzi, care murise de curînd atît de glorios la asediul orașului Thionville.

— Am a-ţi aminti ceva şi totodată a-ţi cere ceva, rosti cu voce melodioasă Leona.

— Leona ştie că dacă memoria mă înşeală, inima mi-e credincioasă. Să vedem mai întîi care-i amintirea, vom cunoaşte apoi şi cererea.

Şi pe cînd suna pentru a da poruncă uşierului să nu lase pe nimeni înăuntru, făcu semn Leonei să se aşeze pe un maldăr de perne de lîngă el ce era întotdeauna locul fetei cînd sta între patru ochi cu iubitul ei.

Leona se aşează la locul ei obişnuit şi rezemîndu-şi coatele pe piciorul lui Emmanuel-Philibert şi capul în palme, îşi aţinti în ochii ducelui o privire nespus de dulce în care se putea citi iubire, ba chiar mai mult, un devotament fără de margini.

— Ei ? întrebă dulce cu un zîmbet în care se vădea îngrijorarea, după cum într-al Leonei se vădea melancolia.

— În ce zi a lunii sîntem astăzi, Emmanuel ? întrebă Leona.

— În 17 noiembrie, dacă nu mă înşel, răspunse ducele.

— Data nu aminteşte prea iubitului meu prinţ nici o aniversare ce merită să fie sărbătorită ?

Emanuel zîmbi mai sincer decît prima oară, căci memoria lui, mai bună decît o socotise, întorcîndu-se în urmă îi reconstituise în toate amănuntele evenimentul la care făcea aluzie Leona.

— Se împlinesc astăzi, zise el, douăzeci şi patru de ani de cînd, cam pe la ora cînd ne aflăm acum, dus de calul speriat la vederea unui taur furios, am găsit la cîteva sute de paşi de satul Oleggio, pe malul unui pîriu afluent al Tessinului, o femeie moartă şi un copil aproape mort. Copilul acela, căruia am avut fericirea să-i salvez viaţa, era iubita mea Leona !

— Ai avut de atunci vreo clipă prilejul să regreţi întîlnirea aceea, Emmanuel ?

— Dimpotrivă, am mulţumit cerului de fiecare dată cînd amintirea acelui eveniment mi s-a înfăţişat în gînd, răspunse prinţul ; căci copilul acela a ajuns îngerul păzitor al fericirii mele !

— Şi dacă, în ziua asta solemnă, pentru întîia oară în viaţa mea ţi-aş cere să-mi făgăduieşti ceva, ţi s-ar părea, Emmanuel, că cer prea mult şi mi-ai refuza cererea ?

— Mă îngrijorezi, Leona ! spuse Emmanuel. Ce vrei să-mi ceri, ceva ce nu eşti sigură că ţi-aş îndeplini pe dată ?

Leona păli şi rosti cu glas tremurător, părînd că ascultă atentă un zgomot îndepărtat :

— Jură-mi, Emmanuel, pe gloria numelui tău, pe deviza familiei tale : *Dumnezeu rămîne celui ce a pierdut totul*, pe făgăduielile solemn făcute tatălui tău pe patul de moarte, jură-mi să-mi acorzi ce-ţi voi cere !

Ducele de Savoia clătină din cap ca cineva care se pregăteşte să facă un mare sacrificiu necunoscut, dar care în acelaş timp este convins că acel sacrificiu se va face spre binele onoarei şi cariérei sale.

Ridicînd deci solemn mîna rosti :

— Tot ce-mi vei cere, Leona, în afară de a nu te mai vedea, îţi voi acorda.

— O ! murmură Leona, bănuiam eu că nu vei jura fără condiţii. Mulţumesc, Emmanuel ! Iată ce cer, ce pretind chiar, pe baza jurămîntului ce l-ai făcut : să nu te opui personal la pacea dintre Franţa şi Spania, ale cărei propuneri vine să ţi le prezinte fratele meu, în numele regelui Filip şi al regelui Henric.

— Pacea ! fratele tău !... Cum de ai aflat, Leona, ceea ce eu nu ştiu ?

— Un prinţ puternic a socotit că are nevoie pe lîngă tine de umila-i slugă, Emmanuel ; iată cum ştiu ceea ce tu nu cunoşti încă, dar vei afla curînd.

Apoi ,cum un tropot mare de cai se auzi în piaţa primăriei, chiar sub ferestrele de la biroul prinţului, Leona se scuză şi ieşi pentru a porunci uşierului în numele ducelui de Savoia, să lase înăuntru pe şeful cavalcadei.

O clipă mai tîrziu, în timp ce Emmanuel-Philibert o reţinea de braţ pe Leona care voia să se îndepărteze, uşierul anunţă :

— Excelenţa sa contele Odoardo de Maraviglia, trimisul Maiestăţii Lor, regii Spaniei şi Franţei.

— Să intre, rosti Emmanuel-Philibert cu un glas aproape la fel de tremurător ca și al Leonei cu cîteva clipe mai înainte.

II

TRIMISUL MAIESTĂȚILOR LOR, REGII FRANȚEI ȘI SPANIEI

Auzind numele rostit mai înainte, cititorii noștri au recunoscut pe fratele Leonei, tînărul osîndit la moarte fiindcă cercase să asasineze pe ucigașul părintelui său și totodată pe gentilomul recomandat fiului său, Filip al II-lea, de Carol-Quintul chiar în ziua abdicării.

Cititorii noștri își vor mai aminti, în afară de asta, că deși Leona descoperise că Odoardo Maraviglia era fratele ei, acesta habar nu avea că Leona, pe care numai o zărise în cortul lui Emmanuel-Philibert la tabăra din Hesdin, ar putea fi sora lui.

Așa că numai ducele cu pajul său știa taina ce salvase viața lui Odoardo.

Dar cum de-a ajuns Odoardo totodată împuternicitul lui Filip și al lui Henric? Asta o vom lămuri în cîteva cuvinte.

Fiu de ambasador al regelui Francisc I, crescut printre paji în intimitatea delfinului Henric al II-lea, adoptat public de împăratul Carol-Quintul în ziua abdicării, Odoardo se bucura de-o egală favoare la curtea regelui Spaniei. Se mai știa, în afară de asta, fără a se cunoaște amănuntele acelei întîmplări, că-i datora viața lui Emmaneul-Philibert.

Era deci cît se poate de natural ca unei persoane doritoare de pace să-i vină ideea de a folosi pentru demersuri la ambele părți pe omul care avea în același timp încrederea regelui Franței și a regelui Spaniei și odată principalele puncte ale păcii stabilite între cei doi suverani, același om să fie trimis la Emmanuel-Philibert pentru a-l face să accepte aceleași condiții; mai

ales că, după cum am spus, se răspîndise zvonul că la intervenția ducelui de Savoia, Odoardo Maraviglia fusese nu numai grațiat, ci și copleșit de onoruri și recomandat de împăratul Carol-Quintul regelui Filip al II-lea.

Omul care avusese ideea de a-i da un rol însemnat lui Odoardo Maraviglia nu se înșelase deloc.

Pacea, deopotrivă dorită de Filip al II-lea și de Henric de Valois, avusese preliminariile stabilite mai prompt decît era de așteptat într-o problemă de asemenea însemnătate; și cu toate că nu cunoșteau pricinile simpatiei lui Emmanuel-Philibert pentru fiul ambasadorului lui Francisc I, se mai gîndiseră că el era unul dintre cei mai agreați soli ce-i puteau trimite.

Ducele se ridică deci și, cu impresia că exista o durere personală ascunsă pentru el în adîncul acelui mare eveniment politic, îi întinse mîna lui Odoardo pe care trimisul extraordinar o sărută respectuos.

— Monseniore, rosti el, aveți în față un om foarte fericit, deoarece cred că am dovedit în trecut, precum voi dovedi în viitor Alteței Voastre, că ați salvat viața unui om recunoscător.

— Ceea ce ți-a salvat în primul rînd viața, dragă Odoardo, a fost generozitatea nobilului împărat căruia îi purtăm doliu cu toții. Eu, față de domnia ta, n-am fost decît umilul intermediar al bunătății sale.

— Fie, monseniore; pentru mine ați fost solul întrupat al îndurării cerești. Așa că pe Alteța Voastră vă divinizez, ca vechii patriarhi pe arhanghelii ce le aduceau voința Domnului... De altfel și eu, monseniore, sînt la rîndu-mi un ambasador al păcii pentru domnia voastră.

— Așa mi-ai și fost anunțat, Odoardo; așa erai așteptat, așa te și primesc.

— V-am fost anunțat? mă așteptați?... Iertați-mă, monseniore, dar credeam că sînt primul care să vă vestească prezența mea prin prezența mea însăși; iar în privința propunerilor pe care sînt însărcinat a vi le transmite, ele sînt atît de secrete...

— Nu vă neliniștiți, domnule ambasador, reluă ducele de Savoia silindu-se să surîdă. N-ați auzit spunîndu-se că unii oameni au demonii lor personali, care-i vestesc

despre cele mai tainice lucruri ? Eu sînt unul dintre acei oameni.

— Atunci ştiţi motivul vizitei mele ? întrebă Odoardo.

— Da, dar numai motivul. Mai sînt amănuntele.

— Cînd Alteţa Voastră va dori, sînt gata să-i transmit acele amănunte.

Şi Odoardo, înclinîndu-se făcu lui Emmanuel un semn prin care îi arăta că nu erau singuri.

Observînd semnul, Leona făcu un pas ca să se retragă, dar prinţul o apucă de mînă.

— În tovărăşia acestui tînar sînt întotdeauna singur, căci el este demonul personal de care vorbeam mai înainte... Rămîi, Leone, rămîi ! adăugă ducele. Trebuie să ştim tot ce *ni* se propune... Ascult ; vorbiţi, domnule ambasador.

— Ce-aţi spune, monseniore, îl întrebă zimbind Odoardo, dacă aş anunţa pe Alteţa Voastră că în schimbul oraşelor Ham, Catelet şi Saint-Quentin, Franţa vă redă o sută nouăzeci şi opt de oraşe ?

— Aş spune că aşa ceva nu-i cu putinţă, îi răspunse Emmanuel.

— Şi totuşi aşa este, monseniore.

— Iar între oraşele pe care le cedează, Franţa a pus şi Calais ?

— Nu. Noua regină a Angliei, Elisabeta, care sub pretextul unei constiinţe religioase a refuzat căsătoria cu Filip al II-lea, văduv al sorei sale Maria, a fost puţin cam sacrificată în aranjamentul acesta. Totuşi Franţa păstrează numai cu amînite condiţii Calais şi celelalte oraşe ale Picardiei, recucerite de domnul de Guise de la englezi.

— Şi care sînt acele condiţii ?

— După opt ani, regele Franţei va fi obligat să le restituie ,dacă nu-i convine să-i plătească cincizeci de mii de scuzi Angliei.

— Îi va plăti ,dacă nu-i sărac ca Baudouin care a amanetat coroana Mîntuitorului !

— Da, dar e ca o satisfacţie pe care au voit s-o dea reginei Elisabeta şi cu care ea, din fericire, s-a mulţumit, fiind foarte ocupată în prezent cu Papa.

— N-a declarat-o Papa bastardă ? întrebă Emmanuel.

— Ba da, dar îşi va pierde suzeranitatea asupra Angliei. Elisabeta pe de altă parte a declarat că toate edictele publicate de răposata regină Maria în favoarea religiei catolice erau abolite şi că restabilea în schimb toate actele îndreptate în contra Papei sub Eduard şi Henric al VIII-lea şi, la fel ca cei doi regi, adăuga prerogativele sale titlul de şef suprem al bisericii anglicane.

— Şi în mijlocul acestei mari neînţelegeri, ce face Franţa cu micuţa-i regină a Scoţiei ?

— Henric al II-lea a declarat-o pe Maria Stuart regină a Scoţiei şi a Angliei, ca moştenitoare a răposatei regine Maria Tudor, fiind singura descendentă a lui Iacob al V-lea, nepotul lui Henric al VII-lea, rege al Angliei, ţinînd seamă de nelegitimitatea Elisabetei, declrată bastardă printr-un act ce n-a fost niciodată revocat.

— Da, spuse Emmanuel-Philibert ; totuşi există un testament al lui Henric al VIII-lea ce-o declară pe Elisabeta moştenitoarea coroanei, prin lipsa lui Eduard şi a Mariei, şi pe acest act s-a bazat parlamentul ca s-o proclame regină pe Elisabeta. Dar, dacă binevoiţi, să ne întoarcem la afacerile noastre, domnule ambasador.

— Ei bine, monseniore, iată principalele condiţii ale tratatului, bazele propuse pentru stabilirea lui :

„Cei doi regi — al Spaniei şi al Franţei — să colaboreze pentru a reda Bisericii pacea, convocînd o întrunire a conciliului general.

„Să se dea o amnistie pentru cei ce au trecut de partea unuia sau altuia dintre regi, excepţie făcînd totuşi surghiuniţii din Neapole, Sicilia şi Milan care nu vor intra în iertarea generală.

„Se prevede apoi ca toate oraşele şi toate castelele luate de Franţa de la regele Spaniei şi mai cu seamă Thionville, Marienbourg, Ivoy, Montmédy, Damvilliers, Hesdin, comitatul de Charolais, Valence în Loménie, să fie restituite regelui Spaniei ;

„Fortificaţiile oraşului Ivoy să fie dărîmate drept compensaţie pentru distrugerea oraşului Thérouanne ;

„Regele Filip se va căsători cu prinţesa Elisabeta de Franţa, cerută de el mai înainte ca soţie pentru fiul său don Carlos şi odată cu această prinţesă i se va mai da şi o dotă de patru sute de mii de scuzi de aur.

Fortăreața Bouillon să fie restituită episcopului de Liège.

Să i se restituie infantei de Portugalia bunurile ce i se cuvin din partea reginei Eleonora, mama sa, văduva lui Francisc I.

„În sfîrșit, cei doi regi să dea înapoi ducelui de Mantua ceea ce au cucerit în Montferrat, neavînd dreptul de a dărîma cetățile pe care le-au construit acolo".

— Și toate condițiile acestea sînt acceptate de regele Franței ? întrebă Emmanuel.

— Toate !... Ce spuneți ?

— Spun că-i minunat, domnule ambasador și dacă asta se datorește influenței domniei tale, a avut dreptate împăratul Carol-Quintul să te recomande fiului său regele Spaniei atunci cînd a abdicat.

— Vai ! nu, monseniore, răspunse Odoardo : cei doi agenți principali ai acestei ciudate păci sînt doamna de Valentinois, care este îngrijorată văzînd cum sporește faima familiei Guise și influența reginei Caterina, și domnul conetabil, ce simte că de cînd este captiv, Lorenii subminează puterea casei sale.

— A ! făcu Emmanuel, asta lămurește desele permisii solicitate de domnul conetabil regelui Filip al II-lea pentru a trece în Franța și cererea pe care mi-o adresează de a se răscumpăra el și amiralul cu două sute de mii de scuzi, cerere pe care am trimis-o regelui prin scutierul meu Scianca-Ferro, ce a plecat cu o clipă înainte de sosirea domniei-tale.

— Regele va aproba cererea ,dacă nu-i peste seamă de nerecunoscător, răspunse ambasadorul.

Apoi, după o clipă de tăcere, privindu-l pe prinț, adăugă :

— Dar monseniorul nu mă întreabă ce se prevede pentru Alteța-Sa ?

Emmanuel simți fremătînd mîna Leonei ținută într-a lui.

— Pentru mine ? răspunse prințul. Vai ! speram c-am fost uitat.

— Ar fi trebuit pentru asta ca regii Filip și Henric să aleagă alt negociator decît cel ce vă datorează viața, monseniore. A ! nu, nu, slavă Domnului, providența a

fost dreaptă de astădată și învingătorul de la Saint-Quentin va fi, sper, din plin răsplătit.

Emmanuel schimbă o privire îndurerată cu pajul său și așteptă.

— Monseniore, zise Odoardo, toate localitățile ce au fost luate ducelui, părintele vostru și voua, atît dincolo cît și dincoace de Alpi, vă vor fi înapoiate afară de Torino, Pignerol, Chieri, Chivas și Villeneuve ce vor rămîne în stăpînirea Franței pînă în ziua cînd Alteța Voastră va avea un moștenitor de sex bărbătesc. În afară de asta, pînă în ziua nașterii moștenitorului, zi ce va curma marele proces al Luizei de Savoia și a Piemontului, regele Spaniei va avea dreptul să mențină garnizoane în orașele Asti și Verceil.

— Dar dacă nu mă căsătoresc ?... se grăbi să întrebe Emmanuel-Philibert.

— Pierdeți cinci orașe atît de minunate, monseniore, încît ele singure ar fi de ajuns pentru coroana unui prinț !

— Dar monseniorul duce de Savoia se va căsători, interveni repede Leona. Așa că excelența voastră să binevoiască a sfîrși propunerea, spunînd prințului ce ilustră alianță îi este hărăzită.

Odoardo privi cu mirare pe tînăr, apoi își întoarse ochii spre duce, pe al cărui chip se putea citi cea mai chinuitoare neliniște.

Negociatorul, oricît de fin era, se înșelă asupra acelei expresii.

— Ah ! liniștiți-vă monseniore, îi spuse el, femeia ce v-a fost destinată este demnă de un rege.

Și fiindcă buzele palide ale lui Emmanuel rămîneau mute, în loc să rostească întrebarea pe care o aștepta Odoardo, acesta adăugă :

— Este doamna Margareta de Franța, sora regelui Henric al II-lea și în afara întregului ducat de Savoia, aduce dotă fericitului soț trei sute de mii de scuzi de aur.

— Doamna Margareta de Franța, murmură Emmanuel, este o mare prințesă, știu ; dar mi-am spus întotdeauna, domnule, că-mi voi recuceri ducatul prin victorii, nu printr-o căsătorie.

— Dar doamna Margareta de Franța, zise Odoardo, este demnă, monseniore, să fie răsplata victoriilor voastre și puțini sînt prinții ce-au plătit cîștigul unei bătălii și cucerirea unui oraș cu sora unui rege, fiică de rege.

— O ! ingînă Emmanuel, de ce nu mi-am frînt spada la începutul campaniei !

Apoi, cum Odoardo îl privea cu uimire :

— N-ar vrea, Excelența Voastră, să mă lase o clipă singur cu prințul ? rosti Leona.

Odoardo rămase tăcut, urmînd a-l întreba cu privirea pe Emmanuel-Philibert.

— Numai un sfert de oră, stărui Leona ; peste un sfert de oră Excelența Voastră va primi de la prinț răspunsul pe care îl dorește.

Ducele făcu o mișcare de împotrivire, oprită în aceeași clipă de gestul mut, rugător, al Leonei.

Odoardo se înclină și ieși ; înțelesese că numai pajul misterios avea puterea să învingă inexplicabila împotrivire ce părea că vrea s-o manifeste ducele de Savoia față de dorințele regilor Franței și Spaniei.

După un sfert de oră Odoardo Maraviglia, chemat de ușier, se întoarse în biroul ducelui de Savoia.

Emmanuel-Philibert era singur.

Îi întinse diplomatului mîna, trist dar resemnat.

— Odoardo, spuse el, te poți întoarce la cei ce te-au trimes, spunîndu-le că Emmanuel-Philibert primește cu recunoștință partea pe care regii Franței și Spaniei au binevoit să i-o hărăzească ducelui de Savoia.

III

LA REGINĂ

Datorită iscusinții negociatorului, înzestrat cu tot rafinamentul diplomatic ce-i socotit ca fiind unul din apanajele rasei florentine sau milaneze, grație mai ales interesului pe care-l aveau cei doi regi ca secretul să fie cu strășnicie păstrat, nimic, în afară de acele vagi zvo-

niri ce întovărășesc întotdeauna marile evenimente, nu se aflase încă la curte despre importantele proiecte pe care le expusese Odoardo de Maraviglia ducelui de Savoia și a căror realizare o costa pe Franța atît de scump.

Nespusă a fost deci mirarea celor doi cavaleri ce soseau din direcții opuse, fiecare urmat de un scutier, cînd, la patru zile după întrevederea povestită, se întîlniră la porțile Luvrului, deoarece unul era conetabilul de Montmorency socotit prizonier la Anvers, iar celălalt ducele de Guise, ce ar fi trebuit să fie în tabăra de la Compiègne.

Complimentele nu ținură mult între acești înverșunați dușmani. — În calitatea lui de prinț imperial, ducele de Guise avea întîietate asupra întregii nobleți a Franței, așa că domnul de Montmorency dădu calul cu un pas înapoi și domnul de Guise cu un pas înainte, încît s-ar fi putut crede că domnul conetabil era doar scutierul vreunui gentilom din suita prințului dacă la intrarea în Luvru — unde regele avea reședința de iarnă — n-ar fi apucat unul la dreapta și altul la stînga.

Unul din ei, ducele de Guise, se ducea la regina Caterina de Medici, iar celălalt, conetabilul, la Diana de Poitiers, favorita. Amîndoi erau așteptați cu egală nerăbdare de una și de alta.

Să nu fie îngăduit a-l însoți pe cel mai important dintre cele două personaje la cea mai importantă, cel puțin în aparență, dintre cele două femei amintite, adică pe ducele de Guise la regină.

Caterina de Medici era florentină, familia de Guise era lorenă ; nu era deci deloc de mirare că cei doi, în momentul cînd fatala veste a bătăliei de la Saint-Quentin se răspîndi în Franța, Caterina și cardinalul de Lorena văzîndu-și autoritatea scăzînd din pricina influenței pe care o căpăta, se înțelege, conetabilul ca șef al armatei, să n-aibă decît un gînd : nu că pierderea acelei bătălii ducea Franța pe marginea prăpastiei, ci că luarea ca prizonieri a domnului conetabil și a unuia din fiii săi de către spanioli discredita reputația familiei Montmorency. Ori, reputația familiei Montmorency nu putea scade

decît dacă creştea, printr-un joc natural de echilibru politic şi militar, reputaţia familiei Guise.

Aşa cum am mai spus, întreaga administraţie civilă a regatului fusese încredinţată cardinalului de Lorena, pe cînd ducele Francisc de Guise, aşteptat să vină din Italia ca un salvator, la sosire luase în mînă întreaga putere militară în calitate de locotenent-general al regatului.

De altfel, am văzut cum folosise ducele de Guise acea mare putere : armata reorganizată, Calais înapoiat Franţei, Guines, Ham şi Thionville luate cu asalt şi Arlon prin surprindere — acestea erau rezultatele unei singure campanii.

Ducele de Guise trăia într-o fericită iluzie a unei imense ambiţii pe cale de a se înfăptui, adică trăia cel mai dulce vis pe care-l putea spera un Guise, cînd nişte zvonuri vagi îl treziră. Se vorbea despre întoarcerea conetabilului la Paris, întoarcere care, dacă se realiza, putea fi privită ca preliminariile unui tratat de pace.

Au fost de ajuns acele zvonuri ca ducele să şi plece din tabăra de la Compiègne, iar la jumătatea drumului, adică în satul Louvres, se întîlnise cu un curier special trimis de cardinalul de Lorena pentru a-l chema cît mai grabnic la Paris. Curierul n-avea alte instrucţiuni, dar ducele fiind deja prevenit, bănuia în ce scop era chemat.

Cînd îl întîlni pe domnul de Montmorency la porţile Luvrului, nu mai avu nici o îndoială : domnul de Montmorency era liber şi, după toate probabilităţile, pacea avea să fie consecinţa acelei eliberări neaşteptate.

Domnul de Guise îşi închipuise captivitatea conetabilului veşnică, ca cea a regelui Ioan ; dezamăgirea era crudă.

Domnul de Guise îşi închipuie captivitatea conetaGuise salvase totul şi totuşi învinsul avea să reapară la curte pe picior de egalitate cu victoriosul. Ba, cine ştie dacă nu va fi mai bine răsplătit învinsul, graţie potenţei doamnei de Valentinois ?

Acestea erau gîndurile ce întunecau chipul ducelui de Guise în timp ce urca scara ce ducea la regina Caterina, pe cînd conetabilul, dimpotrivă, suia cu o figură veselă,

de cealaltă parte a curţii, scara ce ducea la doamna Diana.

Bineînţeles că ducele era aşteptat, deoarece imediat ce-i fusese rostit numele văzu ridicîndu-se draperia de la camera reginei şi auzi vocea Caterinei care-i strigă cu accentul ei aspru, florentin :

— Intraţi, domnule duce ! intraţi !

Regina era singură. Ducele Francisc privi în jur, ca şi cum se aştepta să mai găsească pe cineva acolo.

— A ! da, zise regina, îl cauţi pe fratele domniei tale ?

— Ştie Maiestatea Voastră, răspunse ducele de Guise lăsînd la o parte toate complimentele protocolare, cum era cazul într-o situaţie atît de gravă ; ştie Maiestatea Voastră că fratele meu mi-a trimis un curier ca să mă cheme fără întîrziere la Paris ?

— Da, zise Caterina, dar cum curierul a plecat abia la ora unu după amiază, nu vă aşteptam decît în astă seară, ba chiar destul de tîrziu la noapte.

— A ! numai că trimisul m-a întîlnit la jumătatea drumului.

— Şi ce vă aducea la Paris ?

— Îngrijorarea.

— Duce, zise Caterina renunţînd de data asta la obişnuitele şiretenii, aveţi dreptate să fiţi îngrijorat ; căci niciodată o îngrijorare n-a fost mai îndreptăţită.

În clipa aceea se auzi zgomotul unei chei scîrţîind într-o broască, pe urmă într-a doua. Uşa unei intrări particulare ce da pe coridoarele reginei se deschise şi cardinalul apăru.

Fără a-şi mai pierde timpul să-şi salute fratele, ca şi cum ar fi intrat la o prinţesă de rangul său, sau chiar de un rang inferior, se apropie repede de Caterina şi Francisc, rostind cu o voce schimbată ce arăta cîtă importanţă acorda acelei veşti :

— Ştiţi că a sosit ? aţi aflat ?

— Da, răspunse ducele Francisc neînţelegînd despre cine vorbea cardinalul, l-am întîlnit la poarta Luvrului.

— Pe cine ? întrebă Caterina.

— Pe conetabil, răspunseră într-un glas ducele şi cardinalul de Guise.

— O ! făcu Caterina, de parcă ar fi primit o lovitură de pumnal în piept. Dar poate că a venit, ca și în celelalte dăți, doar cu o învoire de cîteva zile.

— Nicidecum ! răspunse cardinalul. S-a întors definitiv. A izbutit prin mijlocirea ducelui de Savoia să se răscumpere, el și amiralul, cu suma de două sute de mii de scuzi, pe care veți vedea că va găsi mijlocul să-l facă pe rege s-o plătească. Pe crucea de Lorena ! urmă cardinalul mușcîndu-și minios mustața, prostia a fost într-adevăr prea mare ca să poată fi plătită de un simplu gentilom ; și dacă ar fi fost prețuită la valoarea ei, tot neamul Montmorency, Damville, Coligny și Dandelot s-ar fi ruinat plătind.

— În definitiv, întrebă Caterina, ce-ai aflat în plus de cele ce știm ?

— Mai nimic, dar îl aștept din clipă în clipă pe vechiul nostru mesager, domnul duce de Nemours, zise Carol de Lorena întorcîndu-se către fratele său. Domnul de Nemours este din casa de Savoia ; nimeni nu băănuiește că ne este devotat și, cum vîntul suflă în prezent dinspre Piemont, poate ne va spune noutăți.

În acel moment se auziră bătăi ușoare respectuoase la ușa pe unde intrase mai înainte cardinalul și pe care o încuiase apoi cu cheia.

— Aha ! zise Carol de Lorena, cred că el este.

— Atunci deschide, îi spuse Caterina.

Și, fără să-i pese de ce s-ar putea crede văzîndu-se cheia unei uși ce da în camera ei în mîna cardinalului de Lorena, îl împinse pe cardinal spre acea ușă.

Într-adevăr, era același duce de Nemours pe care l-am mai văzut introdus de cardinalul de Lorena în apartamentul Caterinei cu un an și jumătate înainte, în dimineața cînd regele și o parte din curte se aflau la vînătoare în pădurea Saint-Germain.

Acesta, nefiind nici îngrijorat ca ducele de Guise, nici familiar ca fratele său cardinalul, voi s-o salute pe Caterina după toate regulile celei mai stricte etichete ; ea însă nu-i lăsă timp.

— Domnule duce, îi spuse, uite că scumpul nostru cardinal ne anunță că aveți probabil noutăți a ne spune. Vorbiți... Ce știți despre nenorocita asta de pace ?

— Desigur, răspunse domnul de Nemours, că vă pot pune la curent, și chiar din sursă directă. Mai înainte m-am despărțit de negociatorul Odoardo Maraviglia care abia s-a întors de la ducele Emmanuel de Savoia.

— Atunci trebuie să fii bine informat, zise cardinalul de Lorena, căci ducele Emmanuel de Savoia este cel mai interesat în afacerea asta, deoarece este în joc principatul lui.

— Ei bine, lucru de mirare ! zise domnul de Nemours ; căci, fie din nepăsare față de onoruri, fie — lucru mult mai probabil — din vreo pricină misterioasă, cum ar fi vreun amor secret sau o logodnă cu altă femeie, prințul Emmanuel-Philibert a primit propunerile ce i s-au făcut mai mult cu tristețe decît cu bucurie.

— Poate că și el a fost prost plătit de recunoștința regală, spuse ducele de Guise cu amărăciune. Așa ceva n-ar fi deloc de mirare, deoarece și el este unul dintre învingători.

— În acest caz, replică ducele de Nemours, este peste seamă de pretenții, deoarece i se redau ținuturile aproape în întregime, în afară de cinci orașe și chiar acele cinci orașe îi vor fi înapoiate atunci cînd va avea un moștenitor de parte bărbătească de la soția sa.

— Și soția... cine va fi soția ? întrebă repede cardinalul de Lorena.

— A ! într-adevăr, răspunse Nemours, încă nu se știe noutatea. Soția sa va fi doamna Margareta de Franța.

— Sora regelui ! exclamă Caterina.

— Își va vedea visul cu ochii, zise ducele Francisc ; nu voia de soț decît un prinț suveran.

— Numai că, rosti Caterina cu acea asprime specifică femeilor cînd vorbesc unele de altele — numai că a așteptat cam mult, drăguța de ea ! căci, de nu mă înșel, în curînd împlinește treizeci și șase de ani ; dar, în sfîrșit, se pare că n-a așteptat pe degeaba.

— Și cum a primit Emmanuel-Philibert vestea acestei alianțe regale ?

— La început foarte rece. Contele Maraviglia pretinde că o clipă a văzut cum ducele se pregătea să refuze ; după un sfert de oră de gîndire însă, a primit. Apoi seara, cînd l-a văzut pe ambasador, prințul i-a spus

că în privința căsătoriei ar dori să nu fie definitiv angajat pînă n-o va vedea pe prințesa Margareta. Dar, înțelegeți prea bine că ambasadorul n-a spus nimic de acea ezitare ci, dimpotrivă, a prezentat regelui Henric al II-lea pe prințul Emmanuel-Philibert ca pe cel mai bucuros și mai recunoscător om din lume.

— Și ce provincii i se înapoiază? întrebă ducele Francisc de Guise.

— Toate, răspnuse tînărul, în afară de orașele Turin, Pignerol, Chieri, Chivas și Villeneuve d'Asti, care îi vor fi redate la primul moștenitor de parte bărbătească. De altfel, regele Franței ar fi făcut o greșeală să se tîrguiască la orașe și castele cînd cedează atîtea regimi Angliei și regelui Spaniei; vreo sută nouăzeci și opt, mi se pare.

— Așa! exclamă ducele de Guise făcîndu-se deodată palid; și n-ai auzit cumva întîmplător dacă printre acele orașe și castele regele ar ceda și Calais?

— Nu știu nimic despre așa ceva, răspunse ducele de Nemours.

— La naiba! exclamă ducele de Guise, asta ar fi ca și cum mi-ar spune că nu mai are ce face cu spada mea; m-aș duce s-o ofer atunci unui alt suveran ce ar folosi o mai bine... dacă totuși, adăugă el printre dinți, nu mi-o voi păstra pentru mine.

În clipa aceea un valet al cardinalului, așezat ca strajă de Eminența Sa, ridică grăbit draperia strigînd:

— Regele!

— Unde-i? întrebă Caterina.

— În capătul galeriei mari, răspunse valetul.

Caterina se uită la ducele Francisc ca și cum îl-ar fi întrebat ce socotea că-i de făcut.

— Îl voi aștepta, zise ducele.

— Așteptați-l monseniore, îi spuse ducele de Nemours; sînteți un cuceritor de orașe și un învingător în bătălii, așa că puteți aștepta cu fruntea sus pe toți regii din lume. Nu credeți însă că Maiestatea Sa, întîlnind pe cardinalul de Lorena și pe ducele de Guise, va găsi că sînt destui aici, chiar fără mine?

— Într-adevăr, încuviință Caterina, este de prisos să te văd aici.

— Cheia, dragă cardinale.

Cardinalul, ce ținea cheia gata pregătită pentru orice împrejurare, o trecu repede reginei. Ușa se deschise înaintea ducelui de Nemours și tocmai se închisese discret în urma aducătorului de vești, cînd, în cadrul ușii opuse, apăru Henric de Valois cu chipul întunecat și sprînceana încruntată.

IV

LA FAVORITĂ

Dacă l-am urmărit întîi pe ducel de Guise, în loc pe conetabil, nu înseamnă că ceea ce avea să se petreacă la doamna de Valentinois era mai puțin interesant decît ceea ce-am văzut întîmplîndu-se la Caterina de Medici, ci fiindcă, după cum am spus, ducele de Guise era un personaj mai important decît domnul de Montmorency și Caterina o doamnă mai mare decît ducesa de Valentinois. Fiecărula după meritul său.

Dar acum, după ce am dat cinstea cuvenită supremației regale, să vedem ce se petrecuse la frumoasa Diana de Poitiers, ca să aflăm de ce se prezentase Henric al II-lea la soția sa cu chipul mohorît și sprînceana încruntată.

Sosirea conetabilului nu era o taină pentru ducesa de Valentinois, la fel cum nu era taină nici pentru regina Caterina de Medici întoarcerea ducelui de Guise; în numele Franței și sub egida regalității, fiecare din ele își urmărea interesele, Caterina strigînd: „Guise!" și ducesa de Valentinois: „Montmorency!"

După cum umblau vorbe îndrăznețe pe socoteala reginei și a cardinalului, la fel pălăvrăgeau limbile rele, cred că am mai spus-o, despre favorită și conetabil. Dar, oare cum ar fi putut un bătrîn de șaizeci și opt de ani, morocănos, grosolan și arțăgos, să fie rivalul unui rege de patruzeci de ani, atît de elegant și de curtenitor? Este un mister a cărui lămurire o lăsăm în seama iscusiților

anatomiști ce pretind că nici o fibră a inimii nu scapă cercetării lor.

Fapt real, de netăgăduit și limpede tuturor ochilor, era supunerea aproape pasivă a frumoasei Diana, acea favorită mai regină decît regina, nu numai la dorințele, ci chiar la capriciile conetabilului.

Este adevărat că asta dura de douăzeci de ani, adică de cînd frumoasa Diana avea vîrsta de treizeci de ani, iar conetabilul numai patruzeci și opt.

Așa că ducesa întîmpină cu un strigăt de bucurie anunțul :

— Monseniorul conetabil de Montmorency.

Nu era totuși singură ; într-un colț al apartamentului, tolăniți pe niște perne, doi copii frumoși încercau viața în care intraseră prin poarta dragostei : erau tînăra regină Maria Stuart și micul delfin Francisc căsătoriți de șase luni și mai îndrăgostiți poate decît în ajunul nunții.

Tînăra regină aranja pe capul soțului o tocă de catifea cam prea mare pentru dînsa și care, pretindea ea, n-ar fi fost prea mică pentru el.

Erau atît de cufundați în acea gravă ocupație că oricît de important, politicește vorbind, era anunțul acela ce arăta întoarcerea ilustrului prizonier la Paris, nici n-o auziră, ori dacă o auziră, nu-i dădură nici cea mai mică atenție.

Dragostea la cincisprezece și șaptesprezece ani este un lucru atît de frumos, încît un an de dragoste face cît douăzeci de ani de viață ! Francisc al II-lea murind la nouăsprezece ani, după doi ani de fericire cu frageda și frumoasa Maria, n-a fost oare mai fericit decît cea care a trăit treizeci de ani mai mult ca el, dar dintre aceștia petrecîndu-și trei ani ca fugară și optsprezece ani în temniță ?

Așa că, fără a se sinchisi de încîntătorul grup ce-și trăia într-un ungher viața-i excepțională și favorizată, Diana păși în întîmpinarea conetabilului cu brațele deschise, oferind fruntea-i frumoasă spre sărutare.

El însă, mai prudent, se opri chiar în clipa cînd voia să-și apropie buzele.

— Hei ! încîntătoarea mea ducesă, făcu el, pare-mi-se că nu ești singură ?

— Ba sînt, dragă conetabile, răspunse ea.

— Ei, asta-i ! oricît de bătrîn oi fi, ochii îmi sînt încă destul de buni ca să văd că mișună ceva pe acolo.

Diana începu a rîde.

— Acel ceva care mișună pe acolo este regina Scoției și a Angliei și moștenitorul coroanei Franței. — N-avea însă nici o grijă, sînt atît de ocupați cu treburile lor încît nu se amestecă într-ale noastre.

— Ei, zău ! treburile merg așa de prost de cealaltă parte a mării încît desfășurarea evenimentelor preocupă mințile lor tinere ?

— Dragă conetabile, chiar să ajungă scoțienii la Londra sau englezii la Edinbourg — asta fiind în amîndouă cazurile un mare eveniment — și de s-ar striga vestea la fel de tare cum s-a strigat sosirea domniei-tale, mă îndoiesc că vreunul din acești doi copii ar întoarce măcar capul. A ! nu, slavă Celui-de-Sus ! sînt preocupați de altfel de lucruri importante : se iubesc, dragă conetabile ! Ce importanță are regatul Angliei și al Scoției față de cuvîntul a iubi, ce deschide împărăția cerului celor ce-l rostesc între două sărutări !

— Ah ! sirenă ce ești ! murmură bătrînul conetabil. — Dar ia să vedem, cum stăm cu afacerile noastre ?

— Cred că afacerile noastre merg minunat, răspunse Diana, deoarece sînteți aici... Pacea este încheiată, sau ca și încheiată ; domnul Francisc de Guise va fi silit să-și vîre spada lui mare în teacă. Cum nu mai este nevoie de locotenent-general, însă cum este nevoie întotdeauna de un conetabil, scumpul meu conetabil va ieși la suprafață și se va vedea iarăși primul om din regat, în loc să fie al doilea.

— Ei comedie ! dar știi că nu-i deloc prost tăcută treaba ! zise conetabilul. Mai rămîne problema răscumpărării. Află frumoasa mea Diana, că sînt eliberat pe cuvînt și că datorez două sute de mii de scuzi de aur.

— Ei și ? întrebă ducesa zîmbind.

— Ei, drăcia dracului ! răscumpărarea asta n-am de gînd s-o plătesc.

— Cînd ai fost prins, dragă conetabile, pentru cine luptai ?

— Ei, la naiba ! pentru rege, mi se pare, deşi rana cu care m-am ales a fost numai a mea.

— Ei, atunci cel care va plăti va fi regele. Dar parcă te-am auzit spunînd, dragă conetabile, că de voi izbuti să închei cu bine negocierile de pace, ducele Emmanuel care-i un prinţ generos te va ierta de aceşti două sute de mii de scuzi.

— Am spus eu asta ? întrebă conetabilul.

— Nu mi-ai spus-o, mi-ai scris-o.

— Drace, drace ! zise conetabilul rizînd, va trebui deci să te iau părtaş cu ceva la speculaţie. Ei, dacă-i aşa, să dăm cărţile pe faţă. Da, domnul duce de Savoia îmi înapoiază cei două sute de mii de scuzi ; cum însă nepotul meu amiralul este un cavaler prea trufaş ca să accepte asemenea restituire, n-am să-i spun nimic.

— Perfect ! astfel că-ţi va număra cei o sută de mii de scuzi ai lui ca şi cum ar trebui să-i plăteşti ducelui Emmanuel-Philibert ?

— Exact.

— Astfel că, urmă Diana, regele îţi va număra cei două sute de mii de scuzi ai dumitale, ca şi cum ar trebui să-i plăteşti ducelui Emmanuel-Philibert ?

— Iarăşi exact.

— Astfel că vei avea trei sute de mii de scuzi pe care nu-i datorezi nimănui ?

— Întocmai ! şi care datorează plăcerea de a se afla în mîinile frumoasei mele ducese de Valentinois... Dar — cum orice muncă merită o plată — iată ce vom face cu aceşti trei sute de mii de scuzi...

— Mai întîi, îi luă vorba ducesa, vom rezerva două sute de mii ca să-l despăgubim pe scumpul nostru conetabil de cheltuielile de campanie şi de pagubele şi prejudiciile pricinuite de optsprezece luni de închisoare.

— Crezi că este prea mult ?

— Scumpul nostru conetabil este un leu şi-i drept să-şi ia partea leului. — Iar cele o sută de mii care rămîn ?

— Iată cum le vom împărţi : jumătate, adică cincizeci de mii, pentru a cumpăra pompoanele şi agrafele ce-o

vor împodobi pe frumoasa mea ducesă şi cincizeci de mii pentru înzestrarea sărmanilor noştri copii care ar fi tare lipsiţi dacă regele n-ar adăuga şi el ceva zestrei pe care un nenorocit părinte o dă feciorului, cu atît de mari sacrificii !

— Este adevărat că fiica noastră Diana are averea lăsată de soţ ca ducesă de Castro şi că acea avere este de o sută de mii de scuzi... Dar înţelegi prea bine, dragă conetabile, că dacă în dărnicia sa regele găseşte că nu este îndeajuns pentru soţia unui Montmorency şi fiica unui rege, nu eu voi fi cea care-i voi strînge baierele pungii cînd le va deschide pentru a dărui.

Conetabilul privi pe favorită cu un fel de admiraţie.

— Aşa ! rosti el, vra-să-zică regele nostru tot mai poartă inelul magic pe care i l-ai pus în deget ?

— Tot îl mai poartă, răspunse zîmbind ducesa ; şi cum mi se pare că aud pasul Maiestăţii Sale, cred că vei avea singur dovada.

— A ! a ! făcu conetabilul, tot pe coridorul acesta continuă să vină regele şi tot mai are cheia ce deschide uşa ?

Într-adevăr regele avea cheia de la uşa secretă a Dianei, după cum cardinalul avea cheia de la uşa secretă a Caterinei.

Existau multe uşi secrete la Luvru şi toate aveau cîte o cheie, dacă nu chiar două.

— Ei asta ! spuse ducesa privind cu o indefinibilă expresie de ironie pe bătrînu-i adorator, nu cumva ai să începi acum a fi gelos pe rege ?

— Poate că aş avea de ce, bombăni bătrînul soldăţoi.

— A ! bagă de seamă, zise ducesa neputîndu-se stăpîni de a nu face aluzie la proverbiala zgîrcenie a lui Montmorency, ar însemna gelozie plasată cu două sute la sută în pierdere şi nu-i dobîndă cu care obişnuieşti să-ţi plasezi...

Era să spună : „dragostea" dar îşi puse lacăt gurii.

— Ce ? întrebă conetabilul.

— Banii dumitale, spuse ducesa.

În clipa aceea intră regele.

— O ! sire, exclamă Diana alergînd înaintea lui, veniţi ! căci tocmai era să trimit pe cineva să vă caute...

fată pe scumpul nostru conetabil care ne soseşte la fel de tînăr şi de falnic ca zeul Marte.

— Da, răspunse regele, folosind şi el limbajul mitologic a acelor vremuri ; şi prima lui vizită a fost la zeiţa Venus... Are dreptate ; eu nu spun : „fiecăruia după meritele sale," ci : „frumuseţii toate onorurile". — Dă-mi mîna dragă conetabile.

— Ei drăcie ! sire, bombăni Montmorency al cărui chip îşi reluase expresia morocănoasă, mă gîndesc dacă să v-o dau.

— Asta-i ! şi pentru ce mă rog ? zise regele rizînd.

— Pentru că am impresia că m-aţi cam uitat pe acolo, răspunse conetabilul tot mai îmbufnat.

— Eu, să te uit, dragă conetabile ? exclamă regele începînd a se apăra cînd era într-o situaţie atît de bună de atac.

— Ei ! e drept că domnul de Guise a trîmbiţat atîta la urechea Maiestăţii Voastre ! zise conetabilul.

— De, făcu Henric neputîndu-se stăpîni de-a răspunde cu o lovitură directă fentei cu care îl atacase Montmorency, nu poţi împiedica pe un victorios să sune din trîmbiţă...

— Sire, zise Montmorency ţăndţoşindu-se ca un cocoş, se cunosc înfrîngeri la fel de glorioase ca şi o victorie !

— Da, însă mai puţin avantajoase, trebuie s-o recunoşti, i-o întoarse regele.

— Mai puţin avantajoase... mai puţin avantajoase, bombăni conetabilul, se înţelege ! Dar războiul este un joc în care chiar cel mai iscusit poate pierde partida ; părintele vostru regele ştia ceva în privinţa asta !

Henric se înroşi uşor.

— Cît despre oraşul Saint-Quentin, urmă conetabilul, mi se pare că dacă s-a predat...

— Mai întîi, îi tăie iute vorba Henric, că oraşul Saint-Quentin nu s-a predat ; oraşul Saint-Quentin a fost cucerit şi cucerit, ştii bine, după o apărare eroică ! Oraşul Saint-Quentin a salvat Franţa, pentru care...

Henric şovăi.

— Da, sfîrşiţi : pentru care bătălia de la Saint-Laurent fusese un dezastru, nu-i aşa ? Asta voiaţi să spuneţi ?... Meritã să fii schilodit, să suferi, să fii luat prizonier pentru un rege, ca la urmă acel rege să te răsplătească cu un compliment atît de dulce !

— Nu, dragă conetabile, spuse Henric pe care o privire a Dianei îl făcea să regrete cele spuse, nu, n-am spus asta ! din contra... am remarcat doar că Saint-Quentin s-a apărat admirabil.

— Da, desigur ! unde mai pui că Maiestatea Voastră s-a purtat atît de frumos cu apărătorul oraşului !

— Cu Coligny ? Ce puteam face mai mult, dragă conetabile, decît să-i plătesc răscumpărarea împreună cu a domniei tale ?

— Să nu vorbim despre asta, Sire... Parcă despre răscumpărarea lui Coligny ar fi vorba ! Este vorba de întemniţarea lui Dandelot.

— A ! a ! făcu regele, să mă ierţi, dragă conetabile, dar Dandelot este un eretic !

— Ca şi cum noi ceilalţi n-am fi cu toţii, mai mult sau mai puţin, eretici ! Aveţi cumva protenţia, sire, să intraţi în paradis ?

— De ce nu ?

— Asta-i ! o să vă duceţi cum s-a dus şi bătrînul vostru mareşal Strozzi, care a murit ca un renegat. Întrebaţi-l puţin pe prietenul vostru domnul de Villeville ce-a spus mareşalul cînd şi-a scuipat sufletul.

— Ce-a spus ?

— A spus : „Reneg pe Dumnezeu ; petrecerea mea s-a sfîrşit !" Iar cînd domnul de Guise i-a răspuns : „Bagă de seamă, mareşale, chiar astăzi te vei înfăţişa înaintea lui Dumnezeu pe care îl renegi ! — Ei ! făcuse muribundul pocnind din degete, astăzi voi fi acolo unde-s toţi cei morţi de şase mii de ani !..." Atunci, dacă-i aşa, de ce nu pui să-i dezgroape şi nu-i arzi leşul în piaţa Grève ? Ai avea şi un motiv în plus : că el a murit pentru Maiestatea Voastră, pe cînd ceilalţi n-au fost decît răniţi !

— Conetabile, protestă regele, eşti nedrept !

— Nedrept ? Asta-i ! atunci unde-i domnul Dandelot ? Inspectează cavaleria Maiestăţii Voastre cum îi cere funcţia, ori se odihneşte în castelul lui după vestitul asediu de la Saint-Quentin, unde aţi recunoscut singur că a săvîrşit minuni de vitejie ? Nu ! este întemniţat în castelul Melun. Şi pentru ce mă rog ? Pentru că şi-a spus sincer

părerea despre liturghie !... Ei ! drăcie ! nu știu ce mă oprește să mă fac și eu huguenot, sire, și să-mi ofer sabia domnului de Condés !

— Conetabile !

— Și cînd mă gîndesc că sărmanul, scumpul meu Dandelot tot domnului de Guise îi datorește probabil închisoarea...

— Conetabile, spuse regele, îți jur că domnii de Guise n-au nici un amestec în afacerea asta.

— Cum ! vreți să-mi spuneți că nu-i o mașinație a infernalului vostru cardinal ?

— Conetabile, ai o dorință ? spuse regele ocolind întrebarea.

— Ce anume ?

— Ca în cinstea și bucuria întoarcerii cu bine a domniei tale, domnul Dandelot să fie pus în libertate ?

— Ei, drăcia naibii ! strigă conetabilul, cred și eu că doresc asta ! ba chiar spun mai mult : vreau asta !

— Conetabile și vere, obiectă regele cu un zîmbet, știi că însăși regele spune doar : „Voim !"

— Dacă-i așa, sire, interveni Diana, spuneți : „Voim ca destoinicul nostru slujitor Dandelot să fie pus în libertate pentru a putea lua parte la căsătoria iubitei noastre fiice Diana de Castro cu Francisc de Montmorency, conte de Damville."

— Da, bombăni și mai morocănos conetabilul, dacă totuși căsătoria asta se va face...

— Și de ce nu s-ar face ? întrebă Diana ; găsești că viitorii soți sînt prea săraci pentru a încerca să-și dureze un cămin ?

— A ! dacă numai asta-i problema, zise regele, încîntat întotdeauna cînd putea să scape dintr-o încurcătură cu prețul banilor, vom găsi noi o sută de mii de scuzi într-un colț al vistieriei domniilor noastre.

— Parcă de asta ar fi vorba ! replică conetabilul. Ba dracu ! cine vorbește aici de bani ? Mă îndoiesc că se va face căsătoria, însă din alt motiv.

— Și care anume ? întrebă regele.

— Ei, iată, pentru că această căsătorie displace bunilor noștri prieteni, domnii de Guise.

— Văd, conetabile, că vrei să te lupți cu niște năluci.

— Niște năluci ! Și de ce credeți, mă rog, că se află domnul Francisc de Guise la Paris, dacă nu pentru a împiedica căsătoria asta care poate da o nouă strălucire casei mele... deși, dacă ne gîndim bine, adăugă cu insolență conetabilul, doamna de Castro nu-i decît o bastardă.

Regele își mușcă buzele, iar Diana se înroși.

Dar, nevrînd să răspundă ultimei fraze, regele zise :

— Mai întîi, dragă conetabile, te înșeli : domnul de Guise nu-i la Paris.

— Și-atunci unde este ?

— În tabăra de la Compiègne.

— Bine ! sire... Și o să-mi spuneți că nu i-ați dat permisie ?

— Pentru ce să-i dau ?

— Ei, ca să vină aici.

— Eu ? n-am dat nici o permisie domnului de Guise.

— Dacă-i așa, sire, domnul de Guise a venit la Paris fără permisie, asta-i tot.

— Ești nebun, conetabile ! Domnul de Guise știe prea bine tot ce îmi datorează, pentru a părăsi tabăra fără învoirea mea !

— Este adevărat, sire, că ducele vă datorează mult, vă datorează enorm de mult, numai că a uitat ce vă datorează.

— În sfîrșit, conetabile, interveni și Diana la timp, sînteți sigur că domnul de Guise a săvîrșit... nu știu cum să spun... ce cuvînt se întrebuințează pentru o încălcare a disciplinei ? a săvîrșit această necuviință ?

— Să fiu iertat, zise conetabilul ; dar l-am văzut.

— Cînd ? întrebă regele.

— Chiar mai înainte.

— Unde ?

— La poarta Luvrului ; ne-am întîlnit acolo.

— Dar cum se face că eu nu l-am văzut ?

— Pentru că în loc să cotească la stînga, va fi cotit poate la dreapta și în loc să ajungă la rege va fi ajuns la regină ?

— Susții că domnul de Guise este la regină ?

— O ! Maiestatea Voastră poate fi sigură, zise conetabilul. Pun pariu că nu-i singur și că se mai află acolo în plus și domnul cardinal.

— Aha ! strigă regele, vom vedea noi asta... Aşteaptă-mă aici, conetabile ; nu lipsesc decît o clipă.

Şi regele ieşi furios în timp ce Diana şi conetabilul schimbau o privire războinătoare, iar delfinul Francisc şi micuţa regină Maria, ce nu văzuseră şi nu auziseră nimic, schimbau o sărutare de dragoste.

Iată de ce regele Henric al II-lea intra la regina Caterina de Medici cu chipul mohorît şi sprîncenele încruntate.

V

ÎN CARE, DUPĂ CE ÎNVINSUL A FOST TRATAT CA UN ÎNVINGĂTOR, ÎNVINGĂTORUL ESTE TRATAT CA UN ÎNVINS

Atitudinea celor trei personaje era diferită, exprimînd destul de bine starea sufletească a fiecăruia.

Regina Caterina se afla tot lîngă uşa tainică, rezemată de draperie şi cu mîna în care ţinea cheia ascunsă la spate ; se făcuse cam palidă şi tremura toată, atît de mult seamănă misterioasele emoţii ale ambiţiei cu cele ale dragostei.

Cardinalul, în picioare, în simplu-i costum de prelat, jumătate eclesiastic, jumătate militar, sta lîngă o masă încărcată cu tot felul de hîrtii şi găteli femeieşti, sprijinindu-se cu pumnalul de masă.

Ducele Francisc se afla singur izolat în faţa uşii ; părea un campion intrat în arenă pentru a sfida pe oricare nou venit şi a-i înfrunta toate loviturile. În costumul său aproape militar — doar coiful şi platoşa lipsindu-i — cu cizmele lungi pline de noroi, cu spada mare încinsă la briu, alipită de şoldu-i ca o neîndupleca şi credincioasă prietenă, avea aceeaşi înfăţişare pe care ştia s-o ia pe cîmpul de bătălie, cînd valurile duşmanilor veneau să se sfarme de pieptul calului său aşa cum se sfărîmă pe furtună talazurile înfuriate de colţul unei stînci. Descoperit înaintea maiestăţii regale, îşi ţinea în mînă pălăria de

feltru împodobită cu pană cireşie, dar statura-i înaltă şi falnică ca a unui stejar nu-şi pierduse nimic din impunătoarea-i ţinută în faţa regelui.

Henric se izbi de acea demnitate victorioasă ce-o făcuse să spună pe nu ştiu care mare doamnă a timpului că în prezenţa ducelui de Guise toţi ceilalţi gentilomi păreau oameni de rînd.

Regele se opri, cum se opreşte piatra ce loveşte un zid, ca glonţul ce ricoşează pe fier.

— A ! dumneata eşti, vere ! rosti el ; sînt mirat că te văd aici, te credeam la comanda taberei din Compiègne.

— La fel ca şi mine, sire, răspunse ducele de Guise ; am fost cît se poate de mirat întîlnindu-l pe conetabil la poarta Luvrului, căci îl credeam prizonier la Anvers.

La acest răspuns tăios Henric îşi muscă buzele.

— Este adevărat, domnule, zise el ; căci am plătit răscumpărarea şi pentru două sute de mii de scuzi am avut plăcerea de a revedea pe un prieten credincios şi vechi slujitor.

— Maiestatea Voastră nu preţuieşte decît la două sute de mii de scuzi oraşele pe care le cedează, după cît se aude, Spaniei, Angliei şi Piemontului ? Cum cedează aproape vreo două sute, asta n-ar însemna decît o mie de scuzi de oraş.

— Cedez acele oraşe, domnule, zise Henric, nu pentru a-l răscumpăra pe domnul de Montmorency, ci pentru a cîştiga pacea.

— Am crezut pînă acum, că în Franţa cel puţin, pacea se cîştigă prin victorii.

— Asta dăn pricină că în calitatea dumitale de prinţ Loren, nu cunoşti bine istoria Franţei... Ai uitat, printre altele, tratatele de la Brétigny şi de la Madrid ?

— Nu, sire ! dar nu credeam că situaţiile ar putea fi identice sau măcar asemănătoare... După bătălia de la Poitiers, regele Ioan se afla prizonier la Londra ; după bătălia de la Pavia, regele Francisc I se afla prizonier la Toledo. Astăzi, regele Henric al II-lea în fruntea unei falnice oştiri se află atotputernic în palatul său, Luvru ! La ce bun să mai reînviem, în plină prosperitate, dezastrele epocilor nefericite ale Franţei ?

— Domnule de Guise, îi spuse cu trufie regele, îți dai seama ce împuterniciri ți-am acordat numindu-te locotenent-general al regatului ?

— Da, sire ! după dezastruoasa bătălie de la Saint-Laurent, după eroica apărare de la Saint-Quentin, cînd dușmanul se afla la Noyon, cînd domnul de Nevers nu mai avea decît vreo două, trei sute de gentilomi în jurul lui, cînd Parisul alarmat fugea peste barierele sfărîmate ; cînd regele, din vîrful celui mai înalt turn al castelului de la Compiègne, cerceta drumul Picardiei, pentru a se retrage cel din urmă în fața inamicului — nu ca un rege ce nu trebuie să se expună loviturilor, ci ca un general, ca un comandant, ca un oștean ce protejează retragerea — m-ați chemat, sire, și m-ați numit locotenent-general al regatului. Datoria mea, din clipa aceea, a fost să salvez Franța pe care domnul de Montmorency o dusese la dezastru. Ce-am făcut atunci, sire ? Am adus în Franța armata din Italia, am eliberat orașul Bourg, am smuls cheile regatului vostru de la centura reginei Maria Tudor reluîndu-i Calais, am recucerit Guines, Ham și Thionville, am luat prin surprindere Arlon, am reparat dezastrele de la Gravelines și, după un an de război înverșunat, am adunat în tabăra de la Compiègne o armată de două ori mai puternică decît în clipa cînd i-am luat comanda. Aveam datoria să fac toate astea, sire ?

— Desigur, desigur, înșină Henric încurcat.

— Ei, atunci, să-mi îngăduie Maiestatea Voastră a-i spune că nu înțeleg deloc întrebarea pe care mi-a pus-o : „Îți dai seama ce împuterniciri ți-am acordat numindu-te locotenent-general al regatului ?"

— Voiam să-ți spun, domnule duce, că printre drepturile pe care un rege le acordă unui supus, rareori se află și cel al reproșului.

— Mai întîi, răspînse ducele Francisc înclinîndu-se cu o politețe atît de exagerată încît devenea impertinentă, îmi voi permite să atrag atenția Maiestății Voastre că de fapt nu am cinstea de a fi supusul ei. După moartea ducelui Albert, împăratul Henric al III-lea a dat ducatul Lorenei de Sus lui Gérard de Alsacia, primul duce ereditar și strămoș al casei noastre ; am primit ducatul acesta de la tatăl meu care îl primise de la al său... Prin

mila lui Dumnezeu, așa cum l-am primit de la părintele meu, îl voi lăsa moștenire fiului meu ! Este ceea ce face și Maiestatea Voastră, într-o măsură mai mare, pentru regatul Franței.

— Știi vere, răspunse Henric căutînd să dea un ton ironic discuției, că cele ce mi-ai spus mi-au trezit o teamă ?

— Ce teamă, Sire ? întrebă ducele.

— Ca nu cumva, într-o zi, Franța să se războiască cu Lorena.

Ducele își mușcă buzele.

— Sire, îi întoarse el cuvînt, nu cred că așa ceva ar fi cu putință, dar dacă totuși s-ar întîmpla și în calitatea mea de duce suveran ar trebui să-mi apăr patrimoniul împotriva Maiestății Voastre, vă jur că numai pe brești ultimei mele fortărețe aș semna un tratat de pace atît de dezastruos ca cel pe care l-ați încheiat.

— Domnule duce ! spuse regele înălțîndu-și capul și ridicînd tonul.

— Sire, răspunse domnul de Guise, îngăduiți-mi să spun Maiestății Voastre ceea ce gîndesc și ceea ce gîndim noi toți cei care sîntem nobilimea. Se spune că autoritatea omul conetabil este atît de mare încît într-o situație extrem de gravă poate dispune de o treime a regatului. Ei bine, domnul conetabil, fără un motiv mai grav decît că vrea să iasă dintr-o închisoare unde se plictisește, vă costă mai mult de o treime a regatului, sire !... Da, o treime a regatului, căci socot că aparține regatului vostru, sire, tot Piemontul cucerit, pentru care coroana Franței a cheltuit mai mult de patruzeci de milioane în aur, iar pămîntul Franței a pierdut peste o sută de mii de fii ! Căci socot că aparțin regatului vostru minunatele parlamente din Torino și Chambéry pe care răposatul rege, stăpînul și părintele vostru, le întemeiase, ca și în alte state, după modelul francez ! Căci regatului vostru aparțin toate frumoasele orașe transalpine, în care atîția supuși de ai voștri și-au întemeiat neam și descendență, încît încetul cu încetul locuitorii abandonau italiana lor stricată, începînd a vorbi o franceză tot atît de curată ca cea care se vorbește la Lyon sau la Tours !

— Şi mă rog, întrebă Henric, ne prea ştiind ce să răspundă unor asemenea argumente, pentru cine am renunţat la toate acestea ? Pentru fiica tatălui meu, pentru sora mea Margareta.

— Nu, Sire, aţi renunţat în favoarea ducelui Emmanuel-Philibert, soţul ei, adică a celui mai crunt duşman al vostru, a celui mai înverşunat adversar ! Odată căsătorită, prinţesa Margareta nu mai este fiica tatălui vostru, regele ; prinţesa Margareta nu mai este sora voastră ; prinţesa Margareta este ducesă de Savoia. Şi vreţi să vă spun ce se va întîmpla, sire ? Cum va intra în stăpînirea pămînturilor sale, ducele de Savoia va smulge tot ce a fost plantat acolo de regele, tatăl vostru, şi de Maiestatea Voastră, astfel că întreaga glorie cîştigată de Franţa în Italia în timp de douăzeci şi şase, treizeci de ani, se va stinge cu desăvîrşire şi niciodată nu veţi mai putea spera să recuceriţi ducatul Milanului. Şi nu asta îmi tulbură cel mai mult mintea şi îmi sfîşie inima, ci că această favoare o acordaţi locotenentului-general al regelui Filip, reprezentantul acelei case de Spania, duşmana noastră de moarte ! Gîndiţi-vă, Sire, prin Alpi, a căror trecători le stăpîneşte ducele de Piemont, Spania se află la porţile Lyonului ! a Lyonului care astăzi a ajuns oraş de frontieră !

— A ! în privinţa asta, răspunse Henric, te sperii degeaba vere ! Printr-o înţelegere făcută împreună, domnul duce de Savoia trece de fapt din slujba Spaniei într-a noastră. Dacă domnul conetabil moare, spada sa este făgăduită ducelui Emmanuel-Philibert.

— Şi, fără îndoială, din pricina asta i-a luat-o mai devreme, la Saint-Quentin ? replică cu amărăciune ducele de Guise.

Apoi, fiindcă regele făcea un gest de enervare, ducele urmă :

— Iertaţi-mă, Sire, am greşit, asemenea probleme trebuiesc discutate mai serios... A ! ducele Emmanuel-Philibert va moşteni funcţia domnului de Montmorency ? A ! domnul de Savoia va ţine în mînă spada împodobită cu flori de crin ? Ei bine, sire, în ziua cînd îi veţi încredinţa acea spadă, teme-te să n-o întrebuinţeze la fel ca şi contele de Saint-Paul ce era un străin ca şi ducele de Savoia, fiind din casa de Luxembourg. Regele Ludovic al XI-lea şi ducele de Burgundia au încheiat şi ei într-o zi pacea, aşa cum vreţi s-o faceţi, ori cum aţi şi făcut-o, cu regele Spaniei. Una din condiţiile acelei păci era ca funcţia de conetabil al Franţei să fie dată contelui de Saint-Paul şi i-a fost dată ; dar cum a ajuns conetabil, îl favoriză în ascuns pe ducele de Burgundia, primul lui stăpîn, şi după cum se poate vedea în *Memoriile lui Filip de Comines*, de atunci a mers numai din trădare în trădare.

— Atunci, spuse regele, dacă mă trimiţi la *Memoriile lui Filip de Comines*, îţi voi răspunde cu *Memoriile lui Filip de Comines*. Care a fost rezultatul tuturor trădărilor contelui de Saint-Paul ? Că i s-a tăiat capul, nu-i aşa ? Atunci, ascultă ce-ţi spun, vere : la prima trădare a ducelui Emmanuel, îţi jur — şi asta ţi-o spun eu — că va păţi de la mine acelaşi lucru pe care l-a păţit contele de Saint-Paul de la predecesorul meu Ludovic al XI-lea... Dar cu voia Celui-de-Sus nu se va întîmpla aşa ! urmă regele. Ducele Emmanuel-Philibert nu va uita nici cînd ce ne datorează, avînd totdeauna înaintea ochilor situaţia pe care i-am făcut-o. De asta păstrăm în mijlocul ţinuturilor sale marchizatul de Saluces, în semn de cinstire pentru coroana Franţei şi pentru ca ducele de Savoia, copiii şi urmaşii săi să nu uite niciodată că regii noştri au cucerit şi au stăpînit altădată tot Piemontul şi toată Savoia, dar de dragul unei fiice a Franţei căsătorită în familia lor, li s-a restituit, ba mai degrabă li s-a dat gratuit tot ceea ce stăpîniseră dincoace şi dincolo de munţi, pentru a-l face, datorită acestei dărnicii nemărginite, mai supuşi şi mai devotaţi coroanei Franţei.

Dar regele, văzînd că ducele de Guise nu părea să preţuiască la justa valoare posesia marchizatului de Saluces pe care şi-o rezerva Franţa, adăugă :

— De altfel, dacă ai vrea să te gîndeşti mai bine, domnule duce, ai spune c a mine că a fost o uzurpare foarte silnică din partea răposatului rege, stăpînul şi părintele meu, săvîrşită împotriva bietului prinţ, tatăl actualului duce de Savoia ; căci nu avea nici un drept acolo şi n-a fost o faptă de bun creştin să alunge pe un fiu din ducatul părintelui său, despuindu-l de toate. Şi chiar de

n-aș avea alt motiv decît de a ușura sufletul regelui, tatăl meu, de acest păcat, aș dori să-i restitui la Emmanuel-Philibert ceea ce-i aparține.

Ducele se înclină.

— Ei ! domnule de Guise, întrebă regele, nu răspunzi nimic ?

— Ba da, Sire... Deoarece însă Maiestatea Voastră este atît de pornită în momentul de față încît îl acuză pe părintele său, regele, de tiranie, socot — eu care îl consider pe regele Francisc I un rege mare și nu un tiran — socot că nu regelui Henric al II-lea, ci regelui Francisc I trebuie să-i dau seamă de purtarea mea. Așa cum îl judecați pe tatăl vostru, sire, tatăl vostru mă va judeca ; și cum cred că judecata morților este mai fără greș decît a celor vii, condamnat de cel viu, fac apel la cel mort.

Și apropiindu-se de minunatul portret al lui Francisc I pictat de Titzian, astăzi unul din principalele podoabe ale muzeului Luvru, dar care era atunci principala podoabă a camerei în care avea loc discuția pe care o relatăm — chiar de ar fi numai pentru a dovedi cititorilor noștri că nu vîrful sabiei spaniole, ci ochii frumoși ai unei femei au hotărît semnarea nefericitului tratat de la Cateau-Cambrésis — ducele rostì :

— O rege Francisc I ! tu care ai primit sabia de la Bayard și ai fost numit regele cavaler, pentru a avea un renume care să cuprindă toate titlurile glorioase ce au fost date regilor predecesorii tăi, ai iubit prea mult, cît ai fost în viață, asediile și bătăliile și ținei prea mult la frumosul regat al Franței, ca să nu fi privit, de acolo de sus, ce se petrece la noi ! Tu știi ce-am înfăptuit și ce voiam să mai înfăptuiesc încă ; dar sînt oprit în drum, regele meu ! și se preferă o pace care ne costă, semnîndu-se, mai mult decît ne-ar costa treizeci de ani de grele încercări ! Sabia mea de locotenent-general al regatului este deci inutilă și cum nu vreau să se spună că o asemenea pace a fost încheiată cît timp ducele de Guise avea sabia la șold, eu, Francisc de Lorena, care nu mi-am predat niciodată sabia, ți-o predau ție, regele meu, primul pentru care am tras-o din teacă, și care știi cît valorează !

La aceste vorbe, desfăcîndu-și sabia și centironul, ducele le agățâ pe amîndouă, ca pe un trofeu, de rama tabloului, se înclină și ieși, lăsînd pe regele Franței furios, pe cardinal încremenit și pe Caterina triumfătoare.

Într-adevăr, răzbunătoarea fiorentină nu vedea în toate acestea decît un singur lucru : insulta adusă de ducele de Guise rivalei sale Diana de Valentinois și dușmanului ei conetabilul.

VI

NEGUȚĂTORUL AMBULANT

Între aceste două grupări de ambiții potrivnice care, sub pretextul demnității regelui sau a măreției Franței, își urmăreau interesele casei lor și încercau să zădărnicească pe cele ale caselor rivale, se mai afla un al treilea grup cu totul devotat poeziei, artei, frumosului, adevărului și binelui ; grupul era alcătuit din tînăra prințesă Elisabeta, fiica lui Henric al II-lea, din văduva lui Horațiu Farnese, Diana de d'Angoulême, ducesă de Castro, din cei doi tineri soți pe care i-am întrezărit la doamna de Valentinois și, în sfîrșit, era dominat de grațiosul și seninul chip al doamnei Margareta de Franța, fiica lui Francisc I, pe care pacea tocmai o logodise cu Emmanuel-Philibert.

În jurul acestor încîntătoare figuri se învîrteau, ca niște fluturi în jurul unui boschet de flori, toți poeții timpului : Ronsard, Du Bellay, Jodelle, Daurat, Remy Belleau ; apoi mai serioși decît aceștia, deși la fel de cultivați, simpaticul Amyot, traducătorul lui Plutarc, dascălul prințului Carol și cancelarul de l'Hospital, secretarul particular al doamnei Margareta.

Erau intimii, avînd dreptul la ceea ce s-a numit din timpul lui Ludovic al XIV-lea marile și micile intrări, adică se puteau prezenta la orice oră din zi la doamna Margareta, protectoarea lor ; erau însă de preferință primiți la ea după dejun, între orele unu și două după amiază.

Vestea păcii ce căpăta din ce în ce mai mult temei, vorbindu-se chiar că lucrările preliminare fuseseră semnate, lăsase, trecînd cu aripile ei mari, albe, să cadă asupra grupului pe care l-am prezentat cititorilor noştri, pentru unii zîmbete, pentru alţii lacrimi.

Ne putem închipui că în această distribuire de tristeţe şi bucurie, Maria Stuart şi Francisc al II-lea n-aveau nimic de aşteptat ; destinul le dăduse deja partea lor şi am văzut că nici unul nici altul n-aveau a se plînge de partea primită.

Nici frumoasa văduvă a lui Horaţiu Farnese n-avea de ce să se plîngă : se căsătorea cu un nobil şi frumos gentilom de treizeci, treizeci şi doi de ani, bogat, purtînd un nume mare. Viitorul nu mai avea pentru dînsa decît misterul acelei fericiri, mai mari sau mai mici pe care o dă soţilor armonia gusturilor sau opoziţia caracterelor.

Prinţesei Margareta, frumoasa zeiţă numită Pacea îi dăruise din cornul abundenţii cele mai multe speranţe. Se ştie amintirea ce-o păstrase, atunci cînd făcuse călătoria la Nisa, despre tînărul prinţ de vreo doisprezece, paisprezece ani ; acum după şaisprezece ani de deziluzii, piedici şi situaţii imposibile, iată că, dintr-odată, visul inimii ei devenea realitate, că fantasma lua o formă şi că speranţa se schimba într-o fericire sigură.

Una din condiţiile acestei păci, despre care se spunea că este semnată, sau aproape semnată, era căsătoria cu acel prinţişor de Savoia ajuns acum, sub numele de Emmanuel-Philibert, unul din primii comandanţi ai timpului său. Aşa că, repetăm, doamna Margareta era nespus de fericită.

Vai ! nu se întîmplase la fel pentru biata Elisabeta ! Logodită întîi cu tînărul prinţ don Carlos, care-i trimisese portretul, primind în schimb pe al ei, văzuse cum moartea neaşteptată a Mariei Tudor îi distrusese dintr-odată planurile de fericire, pe care le credea în afară de orice primejdie. Văduv prin moartea Mariei, respins de Elisabeta a Angliei, Filip al II-lea se întorsese spre Elisabeta de Franţa şi în condiţiile tratatului de pace nu trebuiseră schimbate decît două cuvinte, ce aveau să nenorocească două fiinţe, ba chiar trei.

În locul celor două cuvinte : „*Prinţul Carlos* se va căsători cu prinţesa Elisabeta de Franţa" se puseseră alte două cuvinte noi : „*Regele Filip* se va căsători cu prinţesa Elisabeta de Franţa".

Ori, se înţelege ce lovitură teribilă dăduseră cele două cuvinte în inima bietei logodnice, căreia i se schimba astfel logodnicul fără a fi consultată. La cincisprezece ani, în loc să se căsătorească cu un tînăr prinţ de şaisprezece ani, frumos, curtenitor, îndrăgostit, era condamnată să se mărite cu un rege tînăr încă, dar îmbătrînit înainte de vreme, întunecat, bănuitor, fanatic, ce avea s-o încătuşeze în legile etichetei spaniole, cea mai severă dintre toate etichetele, care în locul întrecerilor cavalereşti, la balurilor, a serbărilor, a spectacolelor, a turnirelor, îi va da din cînd în cînd oribila distracţie a unui autodafé.

Diferitele personaje pe care le-am amintit se aflau, ca de obicei, întrunite după dejun, adică între orele unu şi două, la doamna Margareta, visînd fiecare la bucuria sau la mîhnirea sa : doamna Margareta lîngă fereastra întredeschisă prin care se strecura o palidă rază de soare ce părea că se încălzeşte în părul-i auriu ; Elisabeta culcată alături, cu capul rezemat de genunchii ei ; Diana de Castro întinsă într-un fotoliu mare citind poeziile maestrului Ronsard şi Maria Stuart cîntînd la un fel de epinetă, adevărată bunică a clavecinului şi străbunică a pianului, o melodie italiană căreia îi potrivise cuvinte compuse de ea.

Deodată, doamna Margareta, a cărei ochi albaştri păreau a căuta pe cer un colţ de azur care să le amintească de patria lor, se trezi din visarea în care era cufundată şi, binevoind a-şi coborî către pămînt privirea-i de zeiţă, păru oarecum interesată de o scenă ce se petrecea într-o curte comunicînd printr-o portiţă, ori mai degrabă printr-o poartă dosnică, cu acea limbă de pămînt ce cobora pe atunci în pantă pînă la malul Senei, pe care îl vom numi impropriu cheiul, neştiind cum să-l spunem altfel.

— Ce este ? întrebă doamna Margareta cu vocea-i fermecătoare, cîntată de toţi poeţii timpului şi care devenea şi mai dulce cînd vorbea slujitorilor ei, decît atunci cînd se adresa egalilor.

O altă voce de jos îi răspunse cîteva cuvinte pe care ea le auzi, fiind aplecată în afara ferestrei, dar care n-ajunseră la urechile celor patru persoane, cu preocupări atît de diferite, ce se aflau în apartament.

Cu toate acestea, Maria Stuart, dînd drumul ultimei note a cupletului pe care îl cînta, se întoarse spre prinţesa Margareta, ca pentru a-i cere explicaţia acelui dialog vertical din care nu auzise decît cîteva vorbe, adică numai cele rostite de prinţesă.

— Micuţa mea regină, răspunse Margareta acelei întrebări mute, cere iertare pentru mine prea iubitului meu nepot, delfinul, pentru fapta nechibzuită pe care am săvîrşit-o.

— Ei ! Scumpă mătuşă, spuse Francisc înainte ca Maria Stuart să aibă timpul de a rosti un cuvînt, ştim că faptele domniei tale nechibzuite sînt întotdeauna încîntătoare fantezii, aşa că îţi sînt de dinainte iertate, presupunînd că aflîndu-ne la domnia-ta am avea dreptul de dojană ori de iertare.

— Dar ce-aţi făcut, doamnă ? întrebă Diana de Castro ridicînd ochii de pe carte cu o expresie atît de languroasă, încît se vedea bine că nu numai cartea era pricina reveriilor ei ci şi amintirile ori speranţele pe care le nutrea.

— Am îngăduit ca doi negustători ambulanţi italieni care nu voiau, ziceau ei, să ne arate decît nouă comorile închise în cuferele lor, să fie aduşi aici. După cît se pare, unul vinde juvaeruri şi celălalt stofe.

— Ah ! strigă micuţa regină Maria bătînd din palme ca un copil, ce bine ai făcut, mătuşică ! Se aduc bijuterii aşa de frumoase de la Florenţa şi stofe aşa de minunate de la Veneţia !

— Dacă ne-am duce s-o căutăm pe doamna de Valentinois ? întrebă Diana de Castro făcînd o mişcare să plece.

Prinţesa Margareta o opri.

— N-ar fi mai bine, scumpă Diană, îi spuse ea, să-i facem o surpriză iubitei noastre ducese ? Să alegem mai întîi cîteva lucruri pe care să i le trimitem în dar — presupunînd că negustorii aceştia ar fi atît de bine asortaţi cum pretind ei — apoi îi vom trimite chiar pe negustori.

— Aveţi întotdeauna dreptate, doamnă, spuse Diana de Castro sărutînd mîna prinţesei.

Aceasta se întoarse spre Elisabeta.

— Şi tu, draga mea copilă, îi spuse ea, hai, nu vrei să surizi puţin ?

— De ce aş surîde ? întrebă tînăra prinţesă întorcînd spre Margareta frumoşii ei ochi înlăcrimaţi.

— Chiar de ar fi numai pentru cei ce te iubesc, copila mea !

— Zîmbesc văzînd că sînt încă în mijlocul celor ce mă iubesc, dar plîng gîndindu-mă că va trebui să-i părăsesc...

— Eh ! puţin curaj, surioară ! spuse delfinul Francisc. Ce naiba ! regele Filip n-o fi aşa de îngrozitor cum se spune, şi apoi, cînd te gîndeşti la el îţi închipui un bătrîn ; gîndeşte-te însă că este chiar tînăr, n-are decît treizeci şi doi de ani, exact vîrsta lui Francisc de Montmorency care se va căsători cu surioara Diana... şi, după cum vezi, surioara Diana, ea nu se plînge !

Elisabeta suspină.

— Nu m-aş plînge, spuse ea, de-ar fi să mă căsătoresc cu unul din negustătorii ce vor intra acum, dar mă plîng că mă căsătoresc cu regele Filip al II-lea.

— Ei, lasă ! spuse micuţa regină Maria, să vezi ce-o să-ţi bucure ochii stofele cele frumoase pe care o să ni le arate... Numai că ştergeţi-i, surioară dragă, ca să le poţi vedea mai bine.

Şi apropiindu-se de Elisabeta îi şterse mai întîi ochii cu batista, apoi îi sărută,

— Uite, zise ea, aud venind negustătorii.

Elisabeta încercă să zîmbească.

— Dacă printre toate stofele lor se află una neagră cu fire de argint, să ştiţi că vreau s-o opresc pentru rochia mea de gală ; mi-o veţi lăsa, nu-i aşa, surioarelor ?

În clipa aceea uşa se deschise şi se zăriră în anticameră doi oameni în straie de negustori ambulanţi, purtînd fiecare în spinare cîte o cutie mare dintr-acele în care negustorii de la bîlciuri îşi ţin marfa şi pe care le numesc cufere.

— Iertați-mă, Alteță, rosti ușierul adresîndu-se prințesei Margareta, dar poate cei de jos n-au înțeles bine...

— N-au înțeles bine ?... Cum așa ? întrebă prințesa.

— Spun că ați autorizat pe acești doi oameni să urce.

— Spun adevărul, răspunse Margareta.

— Atunci, oamenii aceștia pot intra ?

— Desigur.

— Intrați oameni buni, spuse ușierul întorcîndu-se către cei doi colportori și nu uitați unde vă aflați !

— Ei, fii liniștit, cinstite jupîne ! răspunse cel ce părea mai tînăr, un băiat frumos, blond cu ten roz, cu mustăți și barbă roșcate ; nu intrăm prima dată la prinși și prințese.

— Bun ! spuse delfinul Francisc, nu mai este nevoie să-i întrebăm de unde vin !

Apoi, cu voce scăzută :

— Mătușă Margareta, spuse el rîzînd, probabil că sînt niște ambasadori deghizați care au venit să vadă dacă ducele lor n-a fost înșelat cînd i s-a spus că sînteți cea mai încîntătoare prințesă din lume.

— În orice caz, răspunse Margareta, sînt dintre viitorii mei supuși și cred că nu găsești nepotrivit să-i tratez ca atare.

Apoi, întorcîndu-se spre ei :

— Intrați, prieteni, zise ea.

— Hai, intră și tu ! N-auzi că frumoasa doamnă, Dumnejeu ș-o aibă în pază, ne poftește să intrăm ?

Și, pentru a da exemplu tovarășului său, negustorul blond, cu pielea roză și barba roșcată, intră. Camaradul lui intră după dînsul.

Era un bărbat de vreo treizeci, treizeci și doi de ani, voinic, cu ochii negri, barbă neagră și care, cu toate hainele grosolane de stofă închisă la culoare, avea un aer deosebit de distins.

Zărindu-l, prințesa Margareta abia își putuse stăpîni un strigăt și făcu o mișcare atît de bruscă, încît negustorul blond băgă de seamă.

— Ce aveți, frumoasa mea doamnă ? întrebă el așezîndu-și cufărul pe parchet. V-a alunecat cumva piciorul ?

— Nu, spuse zîmbind Margareta ; dar văzînd că tovarășul dumitale se cam necăjea să-și dea jos cufărul, am făcut un gest ca să-l ajut.

— Aha ! făcu același interlocutor, ce părea că-și luase deocamdată sarcina de a susține el singur toată conversația, ar fi prima oară cînd niște mîini de prințesă ar atinge cufărul unui biet negustor ambulant. Trebuie să vă spun că băiatul e numai de cîteva zile în meserie ; și-i încă stîngaci... nu-i așa, Beppo ?

— Ești italian, prietene ? întrebă Margareta.

— *Sì, signora*, răspunse în italiană negustorul cu barbă neagră.

— Și de unde vii ?...

— De la Veneția, prin Florența, Milano și Torino... Dar sosind la Paris și aflînd că vor avea loc mari serbări în capitală cu prilejul păcii și căsătoriei a două strălucite prințese, ne-am zis, camaradul meu și cu mine, că dacă am putea ajunge la Altețele lor, ar da norocul peste noi.

— Ei ! vedeți ? cînd poate pălăvrăji în dialectul țării sale, o scoate la capăt aproape tot așa de bine ca mine !

— Mi s-a spus, într-adevăr, urmă negustorul brunet, că s-ar afla aici vreo două, trei prințese ce vorbesc italiana la fel de bine ca limba maternă.

Margareta surise ; părea să-i placă nespus de mult conversația cu omul acela, în gura căruia dialectul piemontez, adică limba țărănească, era rostit cu o desăvîrșită eleganță.

— Iată, spuse ea, pe micuța și scumpa mea nepoată Maria ce vorbește toate limbile și mai ales limba lui Dante, a lui Petrarca și a lui Ariosto... Apropie-te, Maria ! apropie-te ! și cerei acestui om de treabă vești despre frumoasa țară, unde, cum spune poetul *Infernului*, răsună cuvîntul *si*.

— Și eu, întrebă negustorul blond, n-aș putea găsi și eu vreo prințesă frumoasă care să vorbească savoiarda ?

— Eu ! zise Margareta.

— Vorbește, Alteța-Voastră, savoiarda ?... Nu, așta nu este adevărat !

— N-o vorbesc, spuse Margareta, dar vreau s-o învăț.

— Ah! aveți dreptate, căci este o limbă frumoasă!

— Dar, rosti micuța regină Maria în cea mai pură toscană ce s-a vorbit vreodată între Pisa și Arezzo, ne-ai promis lucruri minunate căci, deși sîntem prințese, tot femei rămînem... Așa că nu ne faceți să așteptăm prea mult.

— Asta-i! zise delfinul Francisc, se vede bine că nu-i cunoașteți încă pe toți palavragiii aceștia ce ne sosesc de dincolo de munți! Dacă te-ai potrivi lor, ai crede că duc în spate cele șapte minuni ale lumii; dar cînd își deschid cutia, nu găsești decît inele din cristal de stîncă, diademe în filigrană și perle de Roma.

— Hai, grăbește-te puțin prietene, altfel n-are să-ți convină, căci cu cît ai să ne faci să așteptăm, cu atît vom fi și noi mai pretențioși.

— Ce spune seniorul prinț! întrebă negustorul brun, ca și cum n-ar fi înțeles.

Prințesa Margareta repetă în italiană cuvintele tînărului delfin, îndulcind pe cele ce puteau să pară cam aspre negustorului brun pe care, ca Piemontez, părea că-l luase sub ocrotirea ei.

— Aștept, răspunse negustorul, ca tînăra și frumoasa doamnă ce se află în balcon, și care pare atît de tristă, să se apropie și ea. Am observat întotdeauna că există în pietrele prețioase o puternică magie care seacă lacrimile din ochii frumoși, oricît de amare ar fi ele.

— Auzi, dragă Elisabeta? spuse prințesa Margareta. Hai, scoală-te! Vino! Ia pildă de la sora ta Diana care a și început a sorbi din ochi, chiar prin capacul cutiei, juvaerurile dinăuntrul.

Elisabeta se sculă a lene și veni să-și reazeme de umărul fratelui ei Francisc capul palid și melancolic.

— Și acum, spuse în glumă Francisc, pregătiți-vă să închideți ochii ca să nu vă orbească cele ce veți vedea!

Ca și cum n-ar fi așteptat decît invitația aceea, negustorul cu barba neagră își deschise cufărul și, așa cum prezisese delfinul, femeile, oricît de obișnuite ar fi fost

cu pietrele prețioase și juvaerurile scumpe, se dădură înapoi ca orbite, scoțînd un strigăt de bucurie și admirație.

VII

PODOABELE ȘI ROCHIILE DE NUNTĂ

Într-adevăr, ai fi zis că mîna unui duh al pămîntului deschisese înaintea prințeselor poarta unei mine de la Golconda sau Visapour, atît de tare scînteiau cele patru rafturi, ce formau cele patru etaje ale cufărului, de sclipirea diamantelor, de flacăra albastră, verde și roșie a safirelor, smaraldelor și rubinelor, printre care perle de toate mărimile și de toate formele își arătau strania lucire a cadavrelei lor palori.

Prințesele se priviră mirate, întrebîndu-se din ochi dacă erau destul de bogate ca să poată plăti podoabele oferite de un simplu negustor italian.

— Ce spui de asta, Francisc? întrebă Maria Stuart pe delfin.

— Eu? răspunse tînărul prinț uimit. Nu spun nimic: admir!

Negustorul cu barbă neagră se prefăcu că n-aude și ca și cum ar fi ghicit ce se spusese în legătură cu ducesa de Valentinois în clipa cînd intrase, ca și cum ar fi putut ști influența pe care frumoasa Diana de Poitiers o avea asupra acelei lumi princiare și regale în mijlocul căreia se afla, spuse:

— Să avem mai întîi grijă de cei absenți; este un gest de respect de care cei aici de față nu se pot supăra, iar cei care sînt departe vă sînt recunoscători.

Spunînd asta, negustorul vîri mîna în cutia fermecată și scoase un fel de diademă care ieșind în lumină făcu pe spectatori să scoată un strigăt de surpriză.

— Iată, spuse negustorul, o diademă foarte simplă, dar care tocmai prin simplitatea ei, datorită mîinii ilustrului giuvaergiu ce a cizelat-o, îmi pare demnă de per-

soana căreia îi este destinată. După cum vedeți, sînt trei semiluni înlănțuite ca un nod al dragostei ; în deschizătură stă culcat și doarme frumosul păstor Endymion ; și iată pe zeița Diana în caru-i de sidef cu roți de diamant, venind să-l viziteze în timpul somnului... Una din măritele prințese pe care le am în față, urmă negustorul, nu se numește Diana de Castro ?

Diana, uitînd că cel ce vorbea nu era decît un simplu negustor de bilci, se apropie atît de grăbită și, am putea spune, atît de politicoasă ca și cum ar fi avut de-a face cu un prinț, într-atît vederea unei opere de artă, a unui juvaer prețios, a unui lucru avînd o valoare princiară, face un prinț din posesor.

— Eu sînt, prietene, zise ea.

— Măriță prințesă, răspunse negustorul înclinîndu-se, iată un juvaer ce a fost cizelat de Benvenuto Cellini din ordinul ducelui Cosimo I al Florenței. Treceam prin Florența și cum bijuteria era de vînzare, am cumpărat-o sperînd s-o pot desface cu un cîștig la curtea Franței, unde știam că voi găsi două Diane, nu una. Spuneți-mi, n-ar veni minunat pe fruntea de marmură a doamnei ducese de Valentinois ?

Diana de Castro scoase o exclamație de plăcere.

— O ! mamă ! scumpă mamă ! rosti ea ; ce plăcere o să-i facă !

— Diana, interveni delfinul, să-i spui că-i un dar din partea copiilor ei, Francisc și Maria.

— Fiindcă monseniorul a rostit aceste două nume ilustre, urmă negustorul, să binevoiască a-mi îngădui să-i prezint ceea ce, în umila-mi dorință de a fi agreabil acelor care le vor purta, am pregătit să le ofer. Priviți, monseniore, iată o besactea din aur curat care a aparținut Papii Leon al X-lea și în loc de relicve obișnuite păstrează în ea o bucată din adevărata cruce ; desenul ei a fost făcut de Michel-Angelo și a fost executată de Nicolas Braschi, din Ferrara ; rubinul încrustat deasupra tăieturii destinate pentru sfînta azimă a fost adus din India de vestitul călător Marco Polo. Acest minunat juvaer — să am iertare monseniore — era destinat, după chibzuiala mea, tinerei, frumoasei și măritei regine Maria Stuart. Îi va aminti neîncetat, în țara de eretici în care

va domni într-o zi, că nu există altă credință decît cea catolică și că-i mai bine să mori pentru credința aceasta, ca Omul-Dumnezeu, din a cărui prețioasă cruce o așchie este închisă în această besactea, decît s-o renegi pentru a-ți pune pe cap întreita coroană a Scoției, Irlandei și Angliei.

Maria Stuart întinsese mîinile pentru a primi acea splendidă moștenire papală, dar Francisc, șovăitor, o opri.

— Să băgăm de seamă, Maria ! caseta trebuie să coste cît răscumpărarea unui rege.

Un surîs flutură pe buzele ironice ale negustorului ; poate ar fi vrut să spună : „Răscumpărarea unui rege nu-i scumpă, cînd n-o plătești ca bunicul vostru Francisc I", dar se stăpîni și zise :

— Am luat-o pe credit, monseniore, și cum am deplină încredere în cumpărător, o vînd și eu pe credit.

Și besaceaua trecu din mîinile negustorului ambulant într-ale reginei Maria Stuart care se duse s-o așeze pe o masă, în fața căreia îngenunchie, nu pentru a se ruga, ci ca s-o poată admira în voie.

Francisc, umbra acelui trup fermecător, voi s-o urmeze dar negustorul îl opri.

— Iertați-mă, monseniore, îi spuse el, dar iată un lucru pe care l-am procurat gîndindu-mă la dumneavoastră... Vreți să-mi faceți cinstea de a vă uita la această armă ?

— Oh ! ce pumnal minunat ! strigă Francisc smulgînd jungherul din mîinile negustorului, ca Achile sabia din mîinile lui Ulise.

— Minuat obiect de armurărie, nu-i așa, monseniore ? Este un pumnal destinat lui Laurențiu de Medici, prinț pașnic ce era de mai multe ori să fie ucis, dar care n-a ucis niciodată pe nimeni. A fost cizelat de giuvaergiul Ghirlandajo ce are prăvălia pe Ponte Vecchio, la Florența. Se spune că partea asta (și negustorul arătă garda) a fost modelată de Michel-Angelo la vîrsta de cincisprezece ani. Laurențiu a murit înainte ca pumnalul să fie complet terminat ; timp de șaizeci și șapte de ani a rămas proprietatea urmașilor lui Ghirlandajo. Cum aveam nevoie de bani cînd am trecut eu prin Florența, am luat

minunea asta pentru o nimica toată, așa că n-are să vă coste mai mult, monseniore, decît cheltuielile mele de drum. Luați-l fără nici o grijă, delfinul Franței n-are să se ruineze pentru asemenea bagatelă!

Tînărul prinț scoase o exclamație de plăcere, trase pumnalul din teacă și, pentru a se asigura că lama nu era mai prejos de montură, puse un ban de aur pe masa de stejar sculptat în fața căreia se afla Maria îngenunchiată și cu o lovitură mai sigură decît te-ai fi putut aștepta de la o mînă atît de plăpîndă, străpunse moneda de aur.

— Ei! strigă el foarte încîntat, arătînd banul de aur prin care ieșea vîrful lamei; ai putea face la fel și dumneata?

— Monseniore, răspunse cu umilință negustorul, nu sînt decît un biet negustor de bîlci și nu prea iscusit la jocurile prinților și comandanților. Vînd pumnale, dar nu mă slujesc de ele.

— Ah! spuse delfinul Francisc, îmi faci impresia, prietene, că ești un voinic care la nevoie poate folosi sabia și jungherul la fel de bine ca un om de lume! Cearcă să faci ca mîine și dacă din neîndemînare rupi lama, ei bine, paguba o voi suporta eu.

Negustorul zîmbi.

— Dacă vreți neapărat, monseniore, am să încerc, zise el.

— Bun! făcu Francisc căutînd în buzunar un al doilea scud de aur.

Între timp, însă, negustorul scoase din pungulița de piele atîrnată la briu o monedă de aur spaniolă, de trei ori mai groasă decît banul de aur pe care-l străpunsese delfinul, și o așezase pe masă.

Apoi, fără sforțare, ca și cum ar fi ridicat și ar fi lăsat doar brațul să-i cadă, repetă experiența tînărului prinț, dar cu un rezultat foarte diferit: căci lama, după ce găuri moneda de aur ca pe-un carton, se înfipse de vreo două-trei degete în masa de stejar străpungînd-o dintr-o parte în ceaîaltă, așa cum străpunsese delfinul banul. Lovitura nimerise, de altfel, atît de precis în mijlocul monedei spaniole, de parcă centrul ei ar fi fost măsurat cu compasul.

Negustorul îl lăsă pe tînărul prinț să smulgă cum va putea pumnalul din masă și se întoarse la juvaerurile lui.

— Dar pentru mine, prietene, întrebă văduva lui Horațiu Farnese, pentru mine nu ai nimic?

— Iertați-mă, doamnă, răspunse negustorul. Iată o brățară arabă de-o mare valoare și de-o neasemuită originalitate; a fost luată la Tunis din vistieria haremului, cînd în veci slăbitul împărat Carol-Quintul a intrat acolo triumfător în anul 1535. Am cumpărat-o de la un bătrîn condotier care-l urmase pe împărat în campania aceea și am pus-o deoparte anume pentru dumneavoastră; dacă nu vă convine, puteți alege altceva. Slavă Domnului! după cum vedeți, n-am ajuns încă la fundul lăzii.

Și, într-adevăr, ochii uimiți ai tinerei văduve coborîră ca într-un strălucitor abis pînă în fundul lăzii negustorului.

Dar brățara, așa cum spusese străinul, era totodată prea originală și prea valoroasă ca să nu mulțumească dorințele Diancî de Castro, oricît ar fi fost de capricioase. Frumoasa văduvă luă brățara și nu mai păru preocupată decît de un singur lucru, anume dacă-i va fi cu putință să plătească o bijuterie atît de splendidă.

Mai rămăseseră prințesa Elisabeta și prințesa Margareta. Prințesa Elisabeta ce aștepta să-și primească partea cu melancolia indiferenței și prințesa Margareta cu liniștea siguranței.

— Doamnă, se adresă atunci negustorul către logodnica regelui Filip al II-lea, deși am rezervat ceva ca să ofer și Alteții Voastre, n-ați prefera să alegeți singură dintre toate bijuteriile acestea? S-ar părea că inima vă este atît de puțin doritoare de toate prețioasele mele nimicuri, încît mi-e teamă să nu fi ales pe gustul vostru și aș prefera să alegeți singură.

Elisabeta păru că se trezește dintr-o adîncă visare.

— Cum? zise ea; ce-mi ceri? ce dorești?

Atunci Margareta, luînd din mîinile negustorului un minunat colier de perle în cinci șiraguri, a cărui închizătoare era făcută dintr-un singur diamant mare cît o alună și valorînd un milion, îi răspunse:

— Eşti rugată, dragă nepoţică, să încerci colierul acesta ca să vedem cum se potriveşte la gîtul tău, sau mai degrabă cum i se potriveşte la gîtul tău.

Şi prinse la gîtul Elisabetei colierul, împingînd-o spre o mică oglindă de Veneţia ca să-şi poată da seama singură dacă perlele dădeau strălucire gîtului ei, ori dacă gîtul ei umbrea strălucirea perlelor.

Ea însă, cufundată înainte în suferinţă, trecu distrată, fără a se opri în faţa oglinzii şi se duse lîngă fereastră, aşezîndu-se pe locul unde stătuse la intrarea negustorului.

Margareta o urmări întristată din ochi şi observă, cînd se întoarse, că ochii negustorului erau aţintiţi în aceeaşi direcţie, cu o expresie de tristeţe la fel de sinceră.

— Vai! şopti ea, toate perlele orientului n-ar putea însenina fruntea asta!

Întorcîndu-se apoi către negustător şi scuturîndu-şi vălul de melancolie ce i se aşezase pe faţă:

— Dar eu? spuse ea, sînt deci singura uitată?

— Doamnă, răspunse negustătorul, hazardul, ori mai degrabă norocul meu, a făcut să-l întîlnesc în cale pe prinţul Emmanuel-Philibert. Cum sînt din Piemont şi prin urmare supusul său, i-am spus scopul călătoriei mele şi că rîvneam la cinstea de-a ajunge pînă la Alteţa Voastră... Atunci mi-a încredinţat, pentru cazul că mi-aş ajunge ţinta, dîndu-mi misiunea să-l depun la picioarele voastre, acest cordon care a fost dăruit de tatăl său Carol al II-lea mamei sale Beatrix de Portugalia în ziua căsătoriei lor. După cum vedeţi, este un şarpe de aur smălţuit cu azuriu, ce ţine în gură un lănţug de care atîrnă cinci chei din acelaşi metal; sînt cheile oraşelor Torino, Chambéry, Nisa, Vercell şi Villeneuve d'Asti, avînd pe ele gravate stemele acestor oraşe care sînt cele cinci podoabe ale coroanei voastre. Fiecare cheie deschide în palatul de la Torino către un dulap pe care îl veţi deschide singură în ziua intrării în palat ca ducesă suverană a Piemontului. Pe lîngă această centură, ce v-aş mai fi putut prezenta eu, doamnă, care să fie demn de Alteţa Voastră? Nimic, în afară poate de cîteva stofe

scumpe pe care tovarăşul meu va avea cinstea să vi le arate.

Atunci al doilea negustător îşi deschise şi el cufărul, desfăşurînd în faţa ochilor încîntaţi ai prinţeselor o strălucitoare colecţie de splendide eşarfe din Alger, Tunis sau Smirna, ce păreau brodate cu razele soarelui din Africa şi Turcia; un asortiment de stofe scumpe cu flori ţesute din fire de aur şi argint, asemeni celor pe care Paul Veronese le aruncă pe umerii aristocratici ai dogilor şi ducesclor sale şi a căror somptuoase falduri după ce au alunecat în lungul trupurilor, măturâ în urma lor treptele palatelor sau bisericilor; în sfîrşit o serie de bucăţi lungi de satin, între acele ce călătoresc din Orient în Occident, făcînd pe atunci o scurtă oprire la Veneţia, ducîndu-se apoi să se înfăţişeze ochilor frumoaselor doamne din Anvers, Bruxelles şi Gand, imens şi întreit caravanserai de unde plecau iarăşi ca să ducă Angliei, Franţei şi Spaniei o uimitoare dovadă a răbdării indienilor şi chinezilor care desenaseră cu acul pe fiecare, în culori mai strălucitoare chiar decît ale naturii, o lume întreagă de păsări fantastice, de flori necunoscute şi tot soiul de fantasmagorii!

Prinţesele îşi împărţiră comorile cu graba febrilă care le cuprinde pe femei, de orice condiţie ar fi ele, la vederea obiectelor de gateală care, după rînduielile cochetăriei, trebuie să mai sporească farmecele primite de la natură; astfel, într-un sfert de oră negustorul blond cu barba roşcovană făcuse o vînzare tot atît de completă a stofelor ca şi negustorul brun cu barbă neagră a bijuteriilor şi nestematelor.

Rămîneau de făcut socotelile. Fiecare avea o resursă la care să apeleze pentru a ajunge să primească chitanţă de la cei doi negustători ambulanţi: Diana de Castro conta pe ajutorul ducesei de Valentinois; Maria Stuart pe al unchiilor ei de Guise; delfinul pe al tatălui său, Henric al II-lea; doamna Margareta pe al ei însăşi. Numai prinţesa Elisabeta, rămasă aproape străină de toate cele petrecute, nu se preocupa nici de plată, cum nu se preocupase nici de cumpărare.

Dar, în momentul cînd frumoasele cumpărătoare se pregăteau unele să caute în punguţa de la cingătoare, iar

altele să scotocească în pungi mai bine garnisite decît ale lor, cei doi negustori declarară că nu puteau să le spună atunci pe loc preţurile juvaerurilor şi ale stofelor, obligaţi fiind, pentru a nu face greşeli, să consulte facturile şi registrele de cumpărături.

Drept care, cerură voie ilustrei lor clientele să se reîntoarcă a doua zi la aceeaşi oră — ceea ce avea îndoitul avantaj de a da vînzătorilor timpul de a-şi stabili preţurile şi cumpărătorilor de a face rost de bani. În urma acestei propuneri care convenea tuturor, cei doi negustători ambulanţi îşi aruncară din nou în spate cuferele cu destulă neîndeminare şi unul în savoiardă, celălalt în piemonteză, îşi luară rămas bun de la augusta societate cu multe ploconeli şi mulţumiri.

Dar pe cînd se pregăteau de plecare, Margareta dispăru şi piemontezul căută zadarnic cu privirea pe prinţesă în clipa cînd se închidea în urma lui uşa salonului unde se petrecuse ciudata scenă pe care tocmai am povestit-o.

În anticameră însă, îl întîmpină un paj care, punîndu-i vîrful degetului pe umăr, îi făcu semn să-şi lase povara lîngă bancheta de lemn sculptat aşezată de jurîmprejurul camerei şi să-l urmeze.

Negustorul ascultă, îşi lăsă cufărul la locul arătat şi-l urmă pe paj de-a lungul unui coridor în care dădeau mai multe uşi.

La zgomotul paşilor o uşă se deschise ; omul întorcînd capul se pomeni în faţa prinţesei Margareta. În acelaşi timp pajul dispăru după o draperie.

Negustorul se opri surprins.

— Frumosule vînzător de juvaeruri ! îi spuse prinţesa cu un surîs încîntător, să nu te mire că te-am chemat la mine ; de teamă că nu te voi mai revedea mîine, n-am vrut să amîn singura plată care poate fi demnă de dumneata şi de mine.

Şi cu acea desăvîrşită graţie ce-i întovărăşea toate mişcările, prinţesa întinse negustorului mîna.

Acesta, de asemeni, cu curtenia unui gentilom, puse un genunchi în pămînt, prinse cu vîrful degetelor mîna cea albă lipindu-şi de ea buzele cu un suspin pe care prinţesa îl puse pe seama emoţiei, dar care, poate, nu

exprima altceva decît un regret. Apoi, după o clipă de tăcere :

— Doamnă, zise negustorul, exprimîndu-se de data asta într-o franceză desăvîrşită, Alteţa Voastră îmi face o mare onoare ; dar ştie ea bine cine-i omul căruia îi face această onoare ?

— Monseniore, i se adresă Margareta, acum şaptesprezece ani am intrat în castelul din Nisa şi ducele Carol de Savoia mi-a prezentat pe fiul său ca pe viitorul meu soţ ; din ziua aceea m-am socotit logodnica prinţului Emmanuel-Philibert şi am aşteptat, plină de încredere în Dumnezeu, ora cînd Providenţa va binevoi să ne reunească. Dumnezeu a răsplătit încrederea pe care am avut-o într-însul, făcîndu-mă astăzi cea mai fericită şi mai mîndră prinţesă de pe pămînt !

Socotind apoi că spusese cu asta îndeajuns, prinţesa, cu o îndoită mişcare iute ca gîndul, aruncă cu o mînă pe după gîtul lui Emmanuel-Philibert lanţul de aur împodobit cu nestemate de la gîtul ei, pe cînd cu cealaltă lăsă în jos draperia ce-o despărţea de cel cu care îşi schimbase darurile de logodnă.

A doua zi şi în zilele următoare cei de la Luvru aşteptară în zadar pe acei doi negustori ambulanţi ; şi cum prinţesa Margareta nu destăinui nimănui cele petrecute după ieşirea lor din salon, cei care se apropiară mai mult de adevăr crezură că generoşii distribuitori de bijuterii şi rochii erau doi trimişi ai prinţului, însărcinaţi de dînsul cu darurile de nuntă, dar nimeni nu-şi putu închipui că unul din ei fusese chiar prinţul şi celălalt credinciosul şi nedespărţitul Scianca-Ferro.

VIII

CE SE PETRECEA LA CASTELUL TOURNELLES ŞI PE STRĂZILE PARISULUI ÎN PRIMELE ZILE ALE LUI IUNIE 1559

În ziua de 5 iunie a anului 1559, o splendidă cavalcadă alcătuită din zece gornişti, comandantul heralzilor cu patru heralzi, o sută douăzeci de paji atît de la curte

cît și de la grajdurile regale, de la vînătoare, de la creșcătoria de șoimi și din alte părți și din vreo treizeci, patruzeci de scutieri ce încheiau procesiunea, ieși din palatul regal Tournelles, aflat aproape de Bastilia, apucă pe strada Saint-Antoine, urmată de puzderie de norod care nu mai văzuse asemenea măreție și se opri în piața Primăriei.

Acolo ,trompetele sunară de trei ori, pentru a da timp ferestrelor să se deschidă și celor ce se aflau departe să se apropie ; apoi cînd locul fu tixit de mulțime și cînd toți ochii acelei gloate fură bine ațintiți și urechile bine deschise, comandantul heralzilor desfășură un pergament mare pecetluit cu sigiliul regal și după ce ceilalți patru heralzi strigară de trei ori : „Tăcere !... Ascultați ce se va spune !“ comandantul heralzilor începu să citească următoarea proclamație :

Din partea regelui,

„După ce, într-un lung, crîncen și furtunos război, armele au fost întrebuințate în multe părți cu vărsare de sînge omenesc, mai săvîrșindu-se și alte fapte vătămătoare pe care le iscă războiul, cînd Dumnezeu, prin grația sa divină, prin îndurarea și bunătatea sa, a binevoit să dea întregei creștinătăți, năpăstuită de atîtea nenorociri, tihna unei păci bune și temeinice, cel mai potrivit lucru este acum ca fiecare să se pregătească a slăvi și a sărbători, prin demonstrații de bucurie, plăcere și entuziasm, un bine atît de mare ce a schimbat toate dușmăniile și nemulțumirile în blîndețe și prietenie, datorită strînselor alianțe de înrudire ce se fac prin căsătoriile stabilite de tratatul amintitei păci, și anume :

„Al prea-slăvitului, prea-puternicului și prea-milostivului prinț Filip, rege catolic al Spaniei, cu prea-slăvita și strălucita prințesă doamna Elissbeta, fiica cea mare a prea-slăvitului, prea-puternicului și prea-milostivului prinț Henric, al doilea cu acest nume, prea-creștin rege al Franței, stăpînul și suveranul nostru.

„Și de asemeni al prea-slăvitului și prea-puternicului prinț Emmanuel-Philibert, duce de Savoia, cu prea-slăvita și strălucita prințesă doamna Margareta de Franța,

ducesă de Berry, sora unică a sus-numitului rege prea-creștin, stăpînul și suveranul nostru.

„Care, socotind că armele, în loc să fie întrebuințate pentru cruzimi și violențe, datorită ocaziilor ce se prezintă și se oferă, pot și trebuie să fie minuite cu plăcere și folos de către cei care doresc să se pună la încercare și să îndeplinească fapte și acțiuni frumoase și lăudabile.

„Face cunoscut, ca urmare, tuturor prinților, seniorilor, gentilomilor, cavalerilor și scutierilor prieepuți în mînuirea aremlor și doritori să-și arate iscusința pentru a trezi vitejia în cei tineri și a le recomanda isprăvile celor cu experiență, că în orașul capitală Paris, turnirul va fi deschis de Maiestatea Sa prea-creștină și de prinții Alphonse, duce de Ferrara, Francisc de Lorena, duce de Guise, pair și mare șambelan de Franța și Iacob de Savoia, duce de Nemours ; toți cavaleri ai Ordinului, care vor lupta împotriva oricui se va prezenta, calificat după toate regulile, începînd dintr-a șaisprezece zi a lunii prezente, luni, și continuînd pînă la terminare, supusă fiind la reprizele și regulile ce urmează :

„Prima repriză, călare, în arenă, în doi, va cuprinde patru lovituri de lance, și una pentru doamnă.

„A doua repriză, lupta cu sabia, călare unu contra unu, sau doi contra doi, după voința arbitrilor.

„A trei repriză, pe jos, trei lovituri de suliță și șase lovituri de spadă.

„Și dacă, din fugă, careva lovește calul în loc să lovească pe cavaler, va fi scos din rînduri, fără drept de întoarcere, dacă regele nu poruncește.

„Și pentru toate cele de mai sus vor fi orînduiți patru arbitri care să aibă grijă de toate.

„Și acela dintre atacanți care va rupe mai multe lănci și va combate mai bine, va căpăta premiul a cărui valoare va fi hotărîtă de judecători.

„La fel, cel care va lupta cel mai bine cu spada și suliță, va cîștiga de asemeni premiu care va fi hotărît de aceiași judecători.

„Toți atacanții, atît din regat cît și străini, vor fi obligați să se ducă să atingă unul din scuturile ce vor fi atîrnate la peronul din capătul arenei, arătînd astfel la ce repriză vor să participe : vor putea atinge, la

alegere, mai multe dintre ele, sau chiar pe toate, de voiesc: acolo vor găsi un ofițer care-i va înrola după scuturile pe care le-au atins.

„Toți atacanții vor fi deasemeni obligați să aducă, sau să trimită printr-un gentilom, numitului ofițer scutul lor purtînd pe el blazonul personal, pentru ca acest scut să fie atîrnat la peron timp de trei zile înainte de începutul acestui turnir.

„Și în caz că, în timpul hotărît, nu vor aduce sau nu-și vor trimite scuturile, nu vor fi primiți în amintitul turnir fără învoirea cavalerilor campioni.

„Și, pentru adeverire, noi Henric, prin grația lui Dumnezeu rege al Franței, am semnat prezenta vestire cu mîna noastră."

„*Semnat*: Henric"

După citirea acestei proclamații, cei patru heralzi strigară de trei ori:

— Trăiască regele Henric, Domnul să-i dea zile lungi și glorioase!

Apoi întreaga trupă — comandantul heralzilor cu cei patru heralzi, pajii și scutierii — scoaseră același strigăt, la care norodul răspunse printr-o aclamație generală.

După asta, cavalcada, tot în sunet de goarne, porni iar, traversă rîul, străbătu în lung Insula pînă la Piața Notre-Dame și acolo oprindu-se cu același ceremonial dădu citire aceleiași vestiri, urmată apoi de aceleași strigăte și fanfare.

În sfîrșit, pe același pod pe care venise, cavalcada se întoarse în oraș, trecu strada Saint-Honoré, ajunse în Piața Luvru unde avu loc o nouă citire, tot în mijlocul aclamațiilor și-a acelorași urale ale mulțimii, ce parcă ar fi presimțit că spectacolul făgăduit avea să fie ultimul de acest fel ce-i va mai fi dat să privească.

De acolo, pe bulevardele exterioare, cavalcada se întoarse la palatul Tournelles, unde își mutase regele curtea.

Într-adevăr, cu opt zile înainte regele primise înștiințare că ducele de Alba, ales să reprezinte pe regele Filip la ceremonia căsătoriei și la serbările ce trebuiau să-i

urmeze, se apropie de Paris cu o suită de trei sute de gentilomi spanioli.

Îndată regele evacuase Luvrul, retrăgîndu-se la palatul Tournelles, unde intenționa să locuiască cu întreaga curte cît timp vor dura serbările, rezervînd palatul său Luvru ducelui de Alba și ilustrilor oaspeți ce-i aducea cu dînsul.

La această primă veste, regele trimisese pe conetabil în întîmpinarea ducelui de Alba, poruncindu-i să nu se oprească pînă nu-l întîlnește.

Conetabilul îl întîlnise la Noyon pe reprezentantul regelui Filip al II-lea și continuase împreună cu acesta călătoria spre Paris. Ajunși la Saint-Denis, conetabilul și ducele de Alba văzură venind spre ei pe domnul mareșal de Vieilleville, șeful intendenței, ce era trimis de rege pentru a veghea ca spaniolii să fie tratați cu toate onorurile.

Două ore mai tîrziu, într-o frumoasă dimineață a ultimii duminici din mai, întregul alai, odihnit și înviorat, își făcu intrarea în Paris — intrare măreață, acel alai cuprinzînd cu totul, prinți, seniori, gentilomi, scutieri și paji, mai mult de cinci sute de cavaleri.

Domnul de Vieilleville îi conduse pe spanioli dintr-un capăt pînă în celălalt al Parisului, de la bariera Saint-Denis pînă la bariera Sergents; apoi îi găzdui, după cum fusese orînduit, pe ducele de Alba și principalii seniori spanioli la palatul Luvru și pe simplii gentilomi în strada Saint-Honoré.

Așa că atunci cînd avu loc citirea proclamației în Piața Luvrului, se aflau acolo s-o asculte aproape tot atîția spanioli cît și francezi și cînd se isprăvi, uralele izbucniră în două limbi.

Acum, dacă cititorul care a însoțit proclamația regală de la castelul Tournelles pînă în Piața Primăriei, din Piața Primăriei pînă în Piața Notre-Dame și din Piața Notre-Dame în Piața Luvru, vrea s-o urmeze înapoi la castelul Tournelles de unde-i plecată de două ore, vom profita de bunăvoința sa pentru a cerceta împreună marile lucrări hotărîte de rege să fie executate cu ocazia luptelor cavalerești anunțate în proclamația, pe care am crezut de cuviință că trebuie s-o redăm în întregime,

oricît de lungă ar fi, nu numai ca un document interesant și autentic, ca un exemplu al moravurilor acelei epoci în care s-a atins ultimul suflu cavaleresc al Franței, dar și pentru că regulile acestor întreceri ne vor ajuta să înțelegem mai ușor faptele ce se vor petrece sub ochii noștri.

Arena exterioară — prin această denumire înțelegem conturul întreg al construcției — fusese ridicată pe un loc viran ce se întindea de la palatul Tournelles pînă la Bastilia ; avea două sute de pași lungime pe o sută cincizeci lățime. Scheletul oval al acestei arene era construit din scînduri și acoperit cu pînză la fel ca cea de cort, numai că era mai bogat vărgată, adică cu azur și aur, cele două culori de pe stema Franței.

Pe cele două prelungiri laterale, se construiseră tribunele pentru spectatori și pentru gentilomii și doamnele de la curte.

Înspre castel se deschideau trei porți, imitînd oarecum forma celor trei porți ale unui arc de triumf, cea din mijloc fiind mai înaltă decît celelalte două.

Acea poartă din mijloc înainta în arenă cu douăsprezece ori cincisprezece picioare, formînd intrarea și ieșirea unui bastion în care trebuiau să stea cei patru cavaleri campioni, gata oricînd să răspundă celor ce ar veni să-i provoace. În fața acestui bastion se afla o barieră transversală pe care scutierii o deschideau la strigătul : *„Laissez aller !* [1]

Cei patru cavaleri campioni, după cum se știe, erau :
Regele Franței Henric al II-lea ;
Prințul de Ferrara, Alphons d'Este ;
Francisc de Lorena, duce de Guise ;
Iacob de Savoia, duce de Nemours.

Patru stîlpi cu banderole în vîrf aveau fiecare cîte o pavăză cu emblema unuia din ilustrii campioni ; atacanții, ce intrau prin partea opusă a arenei — unde

[1] Formulă consacrată în turnire, ce înseamnă : Dați-i drumul, porniți !

fusese construită o sală mare în care se puteau îmbrăca și dezbrăca — trebuiau să vină și să atingă cu lemnul lăncii lor scutul cavalerului campion pe care doreau să-l combată, pentru a arăta că nu cereau decît o simplă alergare în onoarea doamnelor, o întrecere cu arme neascuțite. În partea aceasta, ca și în cea dinspre castel, o barieră, deschizîndu-se, lăsa să treacă calul și cavalerul.

Fără îndoială că în ciuda acestor rînduieli se putea întîmpla ceea ce se întîmplă aproape întotdeauna în asemenea împrejurări : să se dea pe față deodată o ură înverșunată și vreun cavaler necunoscut să ceară regelui în loc de o întrecere cu arme neascuțite, o luptă adevărată fără de cruțare și, căpătînd acea învoire de la Henric al II-lea care n-ar avea curajul să i-o refuze, va veni să atingă scutul adversarului cu fierul și nu cu coada lăncii sale.

Atunci, în locul unui simulacru de luptă, va avea loc o luptă adevărată în care adversarii în loc de un joc obișnuit își vor pune în joc viața.

Arena interioară — cea în care trebuiau să aibă loc cursele — era lată de cincisprezece pași sau de patruzeci și cinci de picioare, îngăduind campionilor și atacanților să alerge unul contra unu, doi contra doi și chiar patru contra patru.

Acea arenă era închisă în lungime cu o balustradă de lemn înaltă de trei picioare și acoperită cu aceeași stofă care tapița tot interiorul cortului. Cîte două bariere ce se deschideau la fiecare capăt, îngăduiau judecătorilor de cîmp să intre în arenă, sau atacanților — dacă unii din ei, cu învoirea regelui, obțineau dreptul de a se întrece cu un judecător de cîmp în loc cu vreunul dintre campionii aleși — să treacă din arenă în spațiosul patrulater rezervat la dreapta și la stînga judecătorilor de cîmp și tribunelor, ca să poată atinge cu lemnul ori cu fierul lăncii scutul aceluia cu care voia să aibă de-a face.

Erau tot atîția judecători de cîmp cît și cavaleri campioni, adică patru judecători.

Cei patru judecători erau :
Prințul de Savoia Emmanuel-Philibert ;
Conetabilul de Montmorency ;

Domnul de Boissy, mare scutier — cărnia i se spunea în mod obişnuit Monsieur la Grand [1] ;

În sfîrşit domnul de Vieilleville, mare şambelan şi mareşal de Franţa.

Fiecare din ei aveau la un colţ al patrulaterului cîte un mic bastion purtînd în vîrf blazonul său.

Două din aceste bastioane — cel al domnului duce de Savoia şi al conetabilului — erau alipite de faţada palatului Tournelles. Celelalte două — ale domnilor de Boissy şi de Vieilleville — de clădirea construită pentru atacanţi.

Partea de sus a bastionului campionilor constituia balconul rezervat pentru regină, prinţi şi prinţese ; era îmbrăcat tot numai în brocart şi se aranjase un fel de tron pentru regină, fotolii pentru prinţi şi prinţese şi taburete pentru doamnele de la curte.

Totul era încă pustiu, vizitat însă zilnic de rege ce număra cu nerăbdare clipele, aşteptînd pe campioni şi atacanţi, pe judecători şi spectatori.

IX

ŞTIRI DIN SCOŢIA

La 20 a lunii iunie, un al doilea alai, nu mai puţin strălucitor ca al ducelui de Alba, sosea de la Bruxelles pe acelaşi drum şi intra în Paris pe aceeaşi poartă. În fruntea lui se afla Emmanuel-Philibert, viitorul soţ al doamnei Margareta de Franţa, ducesă de Berry.

Se făcuse o haltă la Écouen. Acolo se observase că prinţul întrase cu pajul său într-o casă unde păreau aşteptaţi, deoarece se deschisese la sosirea lor.

Acea casă ascunsă sub o boltă de verdeaţă se afla în afara oraşului şi era aşezată într-un loc singuratec, la o sută de paşi de drum.

[1] Domnul cel mare.

Escorta ,fără a se arăta neliniştită de dispariţia prinţului, făcu popas de cealaltă parte a drumului şi aşteptă.

După două ore prinţul apăru singur ; avea pe buze tristul zîmbet al celor ce-au săvîrşit un mare sacrificiu.

Se făcu doar în şoaptă remarca că pajul lui, ce era întotdeauna lîngă dînsul, acum lipsea.

— Haidem, domnilor, zise Emmanuel, sîntem aşteptaţi la Paris... Să plecăm !

Întorcîndu-şi apoi capul cu un suspin, ca şi cum ar fi cerut la ceea ce lăsa în urma lui o ultimă încurajare pentru a îndeplini o îndatorire neplăcută, porni în galop şi ajunse în fruntea escortei ce se desfăşura pe drumul spre Paris.

La Saint-Denis, Emmanuel-Philibert îl întîlni pe vechiul lui prizonier, conetabilul, ce-i venea în întîmpinare cum venise şi înaintea ducelui de Alba, din partea regelui şi pentru a-l felicita.

Emmanuel primi complimentele conetabilului cu o expresie curtenitoare, dar totodată gravă şi tristă. Se putea simţi în el omul ce-şi urma calea spre Paris, dar care îşi lăsase inima pe drum.

Între Paris şi Saint-Denis, prinţul zări venind spre ei un măreţ cortegiu ; era limpede că venea să-l întîmpine. Îl trimise pe Robert de Ravère, căpitanul gărzii lui, în recunoaştere. Cortegiul se compunea din două sute de gentilomi savoiarzi şi piemontezi, toţi îmbrăcaţi în catifea neagră, purtînd fiecare un lanţ de aur la gît şi era condus de contele de Raconis.

Grupul se orîndui în urma escortei lui Emmanuel-Philibert. Ajuns la barieră, cei din alai văzură un scutier, care fără îndoială îi aştepta, căci porni în galop îndreptîndu-se spre cartierul Saint-Antoine. Era un curier al regelui ce se ducea să-i vestească sosirea prinţului.

Din bulevard, cortegiul coti la stînga şi înaintă spre Bastilia.

Regele îl aştepta pe prinţ în faţa scărilor de la palatul Tournelles, ţinînd de mînă pe sora sa, doamna Margareta ; în spatele lui, pe prima treaptă se afla regina Caterina cu cei cinci copii ; pe celelalte trepte erau aranjaţi în amfiteatru prinţesele precum şi gentilomii şi doamnele lor de curte.

Emmanuel-Philibert opri calul la zece paşi de peron şi sări jos din şea ; apoi înaintă spre rege şi vru să-i sărute mîna, dar acesta îl cuprinse în braţe, spunîndu-i :

— Îmbrăţişează-mă, scumpul meu frate !

După aceea îl prezentă doamnei Margareta.

Doamna Margareta purta o rochie de catifea stacojie, cu tăieturi albe la mîneci ; nu avea drept podoabă decît splendidul cordon smălţuit, cu cinci chei de aur, pe care i-l oferise în dar la Luvru negustorul ambulant, din partea viitorului soţ.

La apropierea lui Emmanuel, tot roşul de pe rochie păru că trece pe obrajii ei.

Îi întinse mîna şi prinţul făcu la Tournelles întocmai ca negustorul la Luvru, puse un genunchi în pămînt şi sărută frumoasa mînă regească.

Apoi regele îl prezentă pe rînd reginei, prinţilor şi prinţeselor.

În cinstea lui, fiecare se gătise cu podoaba scoasă din cufărul negustorului piemontez, juvaer ce fusese socotit drept un cadou al logodnicului, deoarece nici unul din cei doi negustori ambulanţi nu venise să încaseze banii.

Doamna de Valentinois purta diadema cu întreita semilună de diamante, doamna Diana de Castro brăţara arabă, doamna Elisabeta colierul de perle, mai puţin palid decît gîtul ei şi delfinul Francisc frumosul pumnal florentin, pe care izbutise să-l scoată din masa de stejar în care îl înplîntase voinicul negustor.

Numai Maria Stuart nu se putuse găti cu preţioasa-i besactea, ce era acum cea mai scumpă podoabă a paraclisului ei şi care avea să primească, treizeci de ani mai tîrziu, în noaptea din ajunul morţii sale la castelul din Fotheringay, cuminecătura sfîntă sosită de la Roma, cu care s-a împărtăşit chiar în ziua execuţiei.

La rîndul său, Emmanuel-Philibert prezentă regelui pe seniorii şi gentilomii ce-l însoţeau.

Erau conţii de Horn şi de Egmont, cei doi eroi, unul de la Saint-Laurent şi celălalt de la Gravelines, care peste nouă ani aveau să moară ca martiri ai aceleiaşi credinţe, pe acelaşi eşafod, condamnaţi de ducele de Alba care în urma regelui Franţei le surîdea acum şi aştepta să-i vină rîndul să le strîngă mîna.

Era Wilhelm de Nassau, tînăr chipeş de douăzeci şi şase de ani, umbrit deja de acea tristeţe care avea să-i aducă mai tîrziu porecla *Taciturnul* şi care purta titlul de prinţ de Orania, pentru că în 1545 moştenise principatul de Orania de la unchiul său René de Nassau.

Mai erau, în sfîrşit, ducii de Brunswick şi conţii de Schwartzbourg şi de Monsfeld care, mai norocoşi decît celelalte personaje amintite, n-aveau să adauge morţii lor sinistra strălucire a eşafodului ori a asasinatului.

Apoi, deodată, ca şi cum nimic nu trebuia să lipsească acestei adunări de bărbaţi şi femei, însemnaţi de la început de către destin, ca şi cum era adus de fatalitate, se văzu sosind pe bulevard un cavaler alergînd în mare galop şi care, zărind strălucita societate adunată la poarta palatului, îşi opri calul, descălecă, aruncă frîiele în mîna scutierului său şi aşteptă ca regele să-i adreseze cuvînt.

Cavalerul putea fi liniştit : sosise atît de repede, oprise cu atîta măiestrie calul şi cu atîta eleganţă descălecase, încît Henric, şi el un călăreţ desăvîrşit, nu s-ar fi putut să nu-i dea atenţie.

Astfel că, ridicînd capul deasupra acelei adunări fastuoase ce-l înconjura, zise :

— A ! Lorges ! Lorges ! căpitanul gărzii noastre scoţiene pe care îl trimisesem în ajutorul mamei voastre cu trei mii de oameni, dragă Maria, şi care, pentru a nu ne lipsi nimic în ziua asta frumoasă, vine să ne aducă veşti din regatul vostru, din Scoţia ! — Haide, urmă regele, apropie-te, Montgomery ! apropie-te ! şi cum vom avea mari serbări şi mari distracţii, bagă de seamă la tăciuni ! Este un proverb care spune că nu trebuie să te joci niciodată cu focul.

Ar fi poate necesar să explicăm cititorilor că regele Henric făcea aluzie la accidentul provocat de Iacob de Montgomery, tatăl lui Gabriel, care la asediul simulat al palatului Saint-Paul pe care îl apăra împotriva regelui Francisc I, îl atinsese pe acesta în bărbie cu un tăciune aprins, rană care a adus, pentru mai bine de o sută de ani, moda bărbii lungi şi a părului scurt.

Montgomery înaintă spre Henric fără a putea bănui că un accident cu mult mai grav decît cel săvîrşit de tatăl său asupra lui Francisc I îi era sortit şi lui să să-

vîrşească asupra fiului, în timpul serbărilor pe care regele Henric le aştepta cu o bucurie atît de mare.

Aducea din Scoţia bune ştiri politice şi sumbre ştiri religioase. Elisabeta a Angliei nu plănuia nimic împotriva vecinii sale, frontierele erau liniştite ; dar înăuntru Scoţia luase foc.

Incendiul era reforma, iar incendiatorul John Knox.

În Franţa acel nume teribil era foarte puţin cunoscut atunci cînd îl rosti Gabriel de Lorges, conte de Montgomery. Într-adevăr, ce o interesa pe acea elegantă curte a dinastiei Valois care trăia în castelele ei din Luvru, Tournelles şi Fontainebleau ; ce-l interesa pe Francisc I cu ducesa-i d'Etampes, Leonardo da Vinci, Andrea del Sarto, Benvenuto Cellini, Bosso, Primatice, cu Rabelais, Budé, Lascaris şi Marot ; ce-l interesa pe Henric al II-lea cu ducesa lui de Valentinois, cu Ronsard, Philibert Delorme, Montaigne, de Bèze, du Bellay, Amyot, cancelarul de l'Hospital, Jean Goujon, Serlio, Germain Pilon, Caterina de Medici cu doamnele ei de onoare ; ce-o interesa pe toată această lume strălucitoare, frivolă, bravă, atee, în vinele căreia curgea, ca dintr-un îndoit izvor, sîngele francez şi italian, ce îmbina mereu istoria cu romanul, cavalerismul cu politica şi care avea pretenţia să facă din Paris totodată Roma, Atena şi Cordoba ; ce-i interesa pe toţi acei regi, prinţi, prinţese, gentilomi, sculptori, pictori, scriitori, arhitecţi iluminaţi de curcubeul gloriei, artei şi poeziei, ce-i interesa ce se petrece într-un colţ al globului pămîntesc pe care îl socoteau la hotarele lumii civilizate, la un popor sărac, neştiutor, brutal, privit ca o anexă a regatului Franţei, ca unul din acele juvaeruri mai deosebite ca metal, decît ca lucrătură, pe care o regină îl adaugă la paftaua lănţugului ce-l poartă la cordon ? Ţinutul acela avea să se răscoale într-o zi împotriva tînărului său rege Francisc, sau împotriva tinerei sale regine Maria Stuart ? Ei, atunci vor pleca pe cîteva nave aurite, cum a făcut Wilhelm cînd a cucerit Anglia, sau Roger cînd a cucerit Sicilia ! Vor lua Scoţia şi o vor pune, cu o brăţară de aur la picior în chip de lanţ, la genunchii nepoatei lui Eduard şi a fiicei lui Iacob al V-lea !

Dar Gabriel de Lorges schimba ideile de la curtea Franţei în privinţa Scoţiei ; îi făcea cunoscută Mariei Stuart, uimită, că principalul ei duşman nu era vestita regină a Angliei, Elisabeta, ci un biet preot renegat de la curtea pontificală numit John Knox.

El însă îl văzuse pe acest John Knox în mijlocul unei revolte populare şi păstrase o amintire cumplită pe care încerca încă s-o mai mărească în faţa viitoarei regine a Scoţiei, pînă la proporţiile la care îi rămăsese în minte.

Îl urmărise în timpul acelei răscoale, despre care chiar Knox vorbeşte în următorii termeni :

„Am văzut idolul Dagon[1] sfărîmat pe caldarîm, iar preoţii şi călugării luînd-o la sănătoasa, cîrjele episcopale aruncate, mitrele stricate, stiharele pe jos, calotele flenduri, călugări cenuşii de căscatul gurii, călugări negri de umflatul obrajilor, ţîrcovnici gîfîind şi împrăştiindu-se ca ciorile şi fericit cel ce ajungea mai repede la adăpost căci nu s-a mai pomenit vreodată asemenea spaimă în generaţia asta a lui Antecrist !..."

Cel din gura căruia sufla vîntul ce dezlănţuise furtuna trebuia să fie, şi chiar era, un titan. Într-adevăr, John Knox era unul din acele elemente cu înfăţişare omenească care apar în momentul marilor revoluţii politice sau religioase.

Dacă se nasc în Scoţia sau în Anglia în timpul reformei presbiteriene, se numesc John Knox ori Cromwel.

Dacă se nasc în Franţa în timpul reformei politice, se numesc Mirabeau ori Danton.

John Knox se născuse în Lothian-ul răsăritean, în 1505 ; aşa că la epoca în care ne aflăm avea cincizeci şi patru de ani. Tocmai urma să se călugărească cînd cuvîntul lui Luther răsună de la Worms pînă în Edinbourg ; pe dată John Knox se şi apucase să predice, cu toată violenţa temperamentului său, împotriva Papei şi a liturghiei. Numit în 1552 capelan al regelui Angliei Eduard al VI-lea, fusese silit să părăsească Marea-Britanie la suirea pe tron a sîngeroasei Maria şi se retrăsese la Geneva, lîngă Calvin. Maria murind şi Elisabeta urcîndu-se pe tron, socotise momentul favorabil şi se întorsese

[1] Crucifixul.

în Scoția, aducînd cu el mii de exemplare din pamfletul pe care îl tipărise la Geneva și care era în același timp un atac împotriva regentei actuale a Mariei de Lorena și împotriva viitoarei domnii a Mariei Stuart.[1]

În lipsa lui, arborele reformei, plantat de el, crescuse și adăpostea la umbra lui trei sferturi din Scoția.

Părăsise o patrie catolică și regăsea o patrie protestantă.

Acesta era omul de care trebuia să se teamă Maria. Cum așa? Maria avea a se teme de ceva?

Pentru ea, Scoția exista nu numai în depărtările spațiului dar și într-ale viitorului.

Ce legătură avea ea cu Scoția, ea, soția delfinului Franței; ea, nora unui socru de patruzeci și unu de ani abia, voinic, rezistent, înflăcărat ca un tînăr; ea, soția unui bărbat de nouăsprezece ani?

Care era cea mai proastă prezicere ce i s-ar putea face? Douăzeci de ani de domnie a regelui socru și patruzeci de ani de viață a regelui, soțul său. — Încă nu se știa că mureau atît de tineri în familia Valois!

Ce-i trebuia ei trandafirul acela sălbatic, crescut printre stînci, care se numea coroana Scoției, cînd avea în perspectivă coroana Franței care, spunea împăratul Maximilian, Dumnezeu ar da-o celui de-al doilea fiu al său, dacă ar avea doi fii?

Mai era, se înțelege, horoscopul acela pe care îl alcătuise un ghicitor în ziua nașterii regelui Henric al II-lea, horoscop atît de luat în bătaie de joc de conetabil, încredințat de rege în mîinile domnului de l'Aubespine și care spunea că regele Henric al II-lea va fi ucis în duel sau într-o luptă în doi. Mai era, într-adevăr, și semnul acela fatal pe care-l purta între sprîncene Gabriel de Lorges și care îl îngrijorase atît de tare pe împăratul Carol-Quintul pînă ce astrologul său îi spusese că acel semn nu amenința decît pe un prinț purtînd pe blazon floarea de crin.

Se putea oare ca unul din cei mai vestiți prinți ai creștinătății să se bată vreodată în duel? Se putea oare de asemeni ca Gabriel de Lorges, conte de Montgomery,

[1] Acel pamflet era intitulat: „Împotriva guvernării femeilor".

unul dintre cei mai devotați seniori ai lui Henric al II-lea, căpitanul gărzii sale scoțiene care-i salvase aproape viața la vînătoarea de mistreți din pădurea Saint-Germain, la care au asistat și cititorii noștri, să ridice vreodată o mînă paricidă împotriva regelui a cărui moarte îi ruina cariera?

Nici realitatea, nici prezicerea, nici prezentul, nici viitorul nu puteau decît întrista, măcar instinctiv, frumoasele chipuri ale acestei curți voioase, cînd clopotul cel mare de la Notre-Dame îi vesti că totul era pregătit, chiar și Dumnezeu, pentru prima dintre nunțile ce trebuiau celebrate, cea a regelui Filip al II-lea, reprezentat de ducele de Alba, cu Elisabeta de Franța, ce fusese numită Elisabeta *Păcii*, din pricina înrîuririi pe care o avea căsătoria ei asupra păcii în lume.

X

TURNIRUL DIN STRADA SAINT-ANTOINE

Era ziua de 27 iunie 1559 cînd clopotul cel mare de la Notre-Dame, cutremurînd vechile turnuri ale lui Filip-August, vesti ceremonia căsătoriei regelui Spaniei cu fiica regelui Franței.

Ducele de Alba, însoțit de prințul de Orania și de contele de Egmont, reprezenta, cum am mai spus, pe regele Filip al II-lea.

Ajunsă în piața catedralei, biata Elisabeta nu se mai putu ține pe picioare așa că trebuiră s-o susțină de subsuori și s-o ducă aproape pe sus pînă în naos. Acel trist serviciu îl îndepliniră contele de Egmont și Wilhelm de Orania, amîndoi însemnați de fatalitate, unul pentru eșafodul ducelui de Alba, celălalt pentru glonțul lui Balthasar Gérard.

Emmanuel o privea cu un zîmbet de simpatie, cărula numai Scianca-Ferro, singurul care știa ce lăsase prințul la Écouen, îi putea înțelege semnificația.

După ceremonie reveniră la castelul Tournelles, unde îi aştepta un mare banchet. Petrecură toată ziua cu muzică, iar seara Emmanuel-Philibert deschise balul cu tînăra regină a Spaniei care n-avea altă consolare decît absenţa soţului ei regal, de care mai rămînea despărţită încă vreo cîteva zile ; Iacob de Nemours dansă cu prinţesa Margareta, Francisc de Montmorency cu Diana de Castro şi delfinul, pe care ar fi trebuit să-l amintim la început, cu regina Maria Stuart.

Pentru un moment erau adunaţi acolo prieteni şi duşmani ; toate acele teribile duşmănii păreau, dacă nu stinse, măcar atipite.

Numai că prietenii şi duşmanii formau două grupe foarte distincte.

Conetabilul cu toţi fiii lui, Coligny, Dandelot şi gentilomii lor.

Francisc de Guise cu toţi fraţii lui : Cardinalul de Lorena, ducele d'Aumale, ducele d'Elbeuf... Nu se mai cunosc numele celor şase fraţi Guise.

Primii, surizători, triumfători, veseli.

Ceilalţi, întunecaţi, gravi, ameninţători.

Se vorbea în şoaptă că dacă a doua zi în arenă vreunul dintre Montmorency se va înfrunta cu un Guise, se va isca în loc de o întrecere, o adevărată luptă.

Dar Henric îşi luase toate precauţiile.

Dăduse poruncă ca Coligny şi Dandelot să nu atingă alte scuturi decît al său, ori ale lui Iacob de Nemours şi Alphonse d'Este.

Aceeaşi oprelişte i se făcuse lui Damville şi lui Francisc de Montmorency.

Cei din familia Guise voiseră la început să se îndepărteze de acele serbări. Ducele Francisc pretinsese că era nevoit să facă o călătorie în principatul său, dar Caterina de Medici şi Cardinalul de Lorena îl convinseseră să renunţe la acea hotărîre, imprudentă ca toate cele izvorîte din ciudă şi orgoliu.

Aşa că rămăsese, iar evenimentele dovediră că făcuse bine să rămînă.

La miezul nopţii toată lumea se retrase. Ducele de Alba o conduse pe Elisabeta pînă în camera ei, îşi aşeză piciorul drept în pat şi îl acoperi cu cearşaful, iar după cîteva secunde, îl scoase de sub cuverturi, salută şi ieşi. Căsătoria era săvîrşită.

A doua zi toată curtea se trezi în sunetele fanfarei, afară de regele Henric care nu dormise deloc, atît de nerăbdător era să sosească clipa întrecerilor, a căror desfăşurare o aştepta de atîta vreme !

Deşi turnirul trebuia să înceapă abia după amiază, din zorii zilei Henric al II-lea se tot agita din arenă la grajduri, cercetîndu-şi minunata-i herghelie, la care Emmanuel-Philibert tocmai adăugase — străluciţi dar ! — nouăsprezece cai gata înşeuaţi şi îmbrăcaţi în valtrapuri.

La ora prînzului cavalerii campioni şi judecătorii de cîmp mîncară deoparte, la o masă rotundă, pentru a aminti pe cea a regelui Artur, şi fură serviţi de doamne.

Cele patru servante ale iluştrilor comeseni erau regina Caterina, prinţesa Margareta, mica regină Maria şi ducesa de Valentinois.

După prînz, fiecare trecu în apartamentul său pentru a se înarma.

Regele avea o splendidă platoşă de Milano, toată damaschinată cu aur şi argint ; casca, avînd deasupra coroana regală, închipuia o salamandră cu aripile întinse ; scutul, la fel cu cel atîrnat pe bastion, avea pe el o semilună strălucind pe un cer senin, purtînd deviza :

DONEC TOTUM IMPLEAT ORBEN !

Culorile sale erau albul şi negrul — cele pe care, de altfel, şi le alesese Diana de Poitiers la moartea domnului de Brèze, soţul ei.

Domnul de Guise îşi pusese platoşa de luptă, aceeaşi pe care o purtase la asediul Metz-ului ; pe ea se vedeau bine semnele — ce se pot observa încă şi astăzi la muzeul artileriei din Paris unde-i păstrată — a celor cinci gloanţe pe care le-a primit la asediul de la Metz şi care s-au turtit de oţelul salvator.

Scutul său, ca și al regelui Henric, reprezenta un cer ; numai că un cer mai puțin limpede, căci un nour alb acoperea ca un văl o stea de aur.

Avea deviza :

PREZENTĂ, DAR ASCUNSĂ

Culorile sale erau albul și stacojiul ; „culorile, spune Brantôme, unei doamne pe care aș putea s-o numesc și căreia i-a fost devotat pe cînd ea era domnișoară de onoare la curte".

Din nefericire, Brantôme nu spune cine-i doamna și sîntem siliți, lăsați astfel în ignoranță, să fim la fel de discreți ca și el.

Domnul de Nemours avea o platoșă milaneză dăruită de regele Henric al II-lea ; scutul reprezenta un înger sau un amoraș — era greu să-ți dai seama care din doi este — ținînd un buchet de flori cu următoarea deviză :

ÎNGER SAU AMOR, VINE DIN CER !

Deviza făcea aluzie la cele întîmplate frumosului prinț în orașul Neapoli în ziua de Joia Verde [1].

Cum mergea după procesiune împreună cu alți seniori francezi, un înger, alunecînd de-a lungul unei sîrme întinse anume, coborî de la o fereastră, prezentîndu-i un splendid buchet din partea unei doamne.

De aici se trăgea deviza : *Înger sau amor, vine din cer.*

Culorile sale erau galbenul și negrul ; culori care, după spusele lui Brantôme, ar însemna : *Plăcere și statornicie* sau ; *Statornic în plăcere* ; „căci se bucura, se spune, de una din cele mai frumoase femei din lume, drept care, pe bună dreptate, trebuia să-i fie statornic și fidel, căci alta asemenea n-ar mai putea întîlni și avea."

În sfîrșit, ducele de Ferrara — acel tînăr prinț aproape necunoscut încă la acea epocă și care avea mai tîrziu să-și adauge numelui trista celebritate de a fi ținut închis

[1] Sărbătoarea euharistiei.

pe Torquato Tasso timp de șapte ani într-un spital de nebuni — purta o minunată platoșă venețiană. Scutul lui reprezenta pe Hercule doborînd leul din Nemea, cu deviza :

CINE ESTE TARE ESTE ZEU.

Culorile sale erau galbenul și roșul.

La amiază porțile fură deschise. Cît ai clipi, locurile rezervate în tribune se ocupară de doamnele, seniorii și gentilomii cărora numele le dădea dreptul de-a asista la serbări.

Apoi balconul regal se umplu la rîndu-i.

În ziua întîia, premiul trebuia să fie oferit de doamna de Valentinois.

Acest premiu era un splendid lanț, strălucind de safire, rubine și smaralde despărțite prin semiluni de aur, înlănțuite cîte trei.

Semilunile erau, după cum se știe, emblema frumoasei ducese de Valentinois.

În ziua a doua, învingătorul trebuia să primească răsplata din mîna doamnei Margareta.

Premiul era o bardă turcească de o lucrătură minunată, ce fusese dăruită de Soliman regelui Francisc I.

A treia zi — zi de onoare — era rezervată Caterinei de Medici.

Premiul era o spadă al cărei mîner și gardă fuseseră cizelate de Benvenuto Cellini.

La amiază, muzicanții așezați într-un balcon situat în fața balconului prinților și prințeselor, începură a suna din trompete.

Sosise ora întrecerii.

În arenă intrară mai întîi pajii, ca un stol de păsări.

Fiecare campion avînd cîte douăsprezece paji, erau în total patruzeci și opt, purtînd costume de catifea și mătase în culorile stăpînilor.

Apoi sosiră cîte patru scutieri de fiecare campion ; rolul lor era să adune șăncile rupte și să dea ajutor combatanților la nevoie.

Apoi, în sfîrșit, ieșiră la rîndul lor cei patru judecători de cîmp, din cap pînă în picioare în armură, cu

viziera lăsată, pe caii lor de asemeni în armură și îmbrăcați în valtrapuri lungi pînă la pămînt.

Fiecare, cu bastonul în mînă, se așează în fața uneia dintre barierele laterale, rămînînd acolo neclintit, ca o statuie ecvestră.

Atunci trompeții celor patru campioni apărură la cele patru porți ale bastionului și sunară provocarea spre cele patru puncte cardinale.

O altă trompetă răspunse și se văzu sosind pe poarta atacanților un cavaler în armură, cu viziera lăsată și cu lancea la scară.

La gît îi atîrna lanțul Lînei de aur; după acel ordin pe care îl primise în 1546 de la Carol-Quintul, odată cu împăratul Maximilian, Cosimo de Medici, mare duce de Florența, Albert, duce de Bavaria, Emmanuel-Philibert, duce de Savoia, Octave Farnese, duce de Parma și Ferdinand Alvarès, duce de Alba, îl recunoscură pe Lamoral, conte de Egmont.

Avea la cască pene albe și verzi: erau culorile Sabinei, contesa palatină, ducesă de Bavaria, cu care se căsătorise cu cinci ani în urmă la Speyer în prezența împăratului Carol-Quintul și a lui Filip al II-lea, regele Neapolelui și pe care a iubit-o cu multă duioșie și credință pînă la moarte.

Înaintă minunîndu-și calul cu acea desăvîrșită grație, datorită căreia ajunsese unul dintre cei mai vestiți călăreți ai armatei spaniole, faimă atît de mare încît regele Henric al II-lea, care în privința asta se spunea că ar fi neîntrecut, era gelos.

După ce străbătu trei sferturi din arenă, salută cu lancea și cu capul balconul reginei și al prințeselor, aplecîndu-și fierul lăncii pînă la pămînt, iar panașul căștii pînă pe gîtul calului și se duse să atingă cu lemnul lăncii scutul regelui Henric al II-lea.

Apoi, în timp ce trompetele răsunau, își sili calul să străbată de-a-ndăratelea în lung toată arena, ducîndu-se să se așeze, cu lancea pregătită, de cealaltă parte a barierei.

Cum întrecerea era cavalerească, nu era voie, după datină, să se dea lovituri decît de la gît pînă în partea

de jos a trunchiului, sau, cum se spunea pe vremea aceea, între cele patru membre.

În clipa cînd Egmont își punea lancea în poziție de luptă, apăru regele călare și în armură.

Chiar să nu fi fost Henric regele, aplauzele ar fi fost la fel de entuziaste la apariția sa. Nu era cu putință să știea cineva mai bine pe cal, să fie mai bine înfipt în scări, în sfîrșit, să arate mai sigur și mai elegant decît regele Franței.

Ca și contele de Egmont, își ținea lancea în mînă, gata pregătită. După ce făcu o piruetă cu calul pentru a saluta pe regină și pe prințese, se întoarse spre adversarul său și își rezemă lancea în suportul armurii.

Numaidecît scutierii ridicară barierele și judecătorii, văzînd că luptătorii erau gata, strigară într-un glas:

— *Laissez aller!*

Cei doi cavaleri n-așteptau decît clipa aceea pentru a se repezi unul asupra altuia.

Amîndoi se loviră drept în piept.

Regele și contele de Egmont erau călăreți prea desăvîrșiți pentru a cădea de pe cal și totuși la acea teribilă izbitură contele scăpă un picior din scară, iar lancea încă zbîrnîind îi sări din mînă și căzu la cîțiva pași de el, pe cînd lancea regelui abura în vreo trei patru bucăți, lăsîndu-i în mînă numai un ciomp nefolositor.

Cei doi cai, înspăimîntați parcă de ciocnire și de zgomotul zdruncinăturii, se opriră tremurînd, proptiți pe picioarele de dinapoi.

Henric aruncă departe de el rămășița lăncii.

Atunci, pe cînd arena răsuna de aplauzele spectatorilor, doi scutieri, se avîntară pe deasupra barierelor, unul ca să ridice lancea contelui de Egmont și să i-o dea, celălalt ca să ofere regelui o lance nouă.

Amîndoi își reluară locurile și își așezară lăncile în poziție de luptă. Trompetele sunară din nou, barierele se redeschiseră și judecătorii strigară a doua oară:

— *Laissez aller!*

De data asta, amîndouă lăncile se sfărîmară; Henric se îndoi pe spate, ca un arbore aplecat de vînt, pînă pe crupa calului, iar Egmont scăpă amîndouă picioarele din scări și trebui să se agațe de oblîncul șeii.

Regele se îndreptă, contele dădu drumul oblîncului și cei doi cavaleri, ce păruseră dezrădăcinați de acea izbitură grozavă, fură din nou văzuți în șea, bine propțiți în scări.

Aschiile lăncilor zburaseră în jurul lor. Lăsară pe scutieri să ridice sfărîmăturile lăncilor și se întoarseră, fiecare după bariera lui.

Acolo li se dădură lănci noi mai solide decît primele. Și caii și călăreții păreau la fel de nerăbdători; cali nechezau cu spume la gură; se vedea bine că nobilele animale, aflate de alergare și de trompete mai mult decît de pinteni, luau și ele parte la luptă.

Goarnele sunară. Toți spectatorii scoteau strigăte de bucurie și băteau din mîini, la fel ca o sută de ani mai tîrziu, cînd Ludovic al XIV-lea apăru pe scenă, interpretînd rolul Soarelui în baletul *Cele patru anotimpuri*.

Numai că fiecare întruchipa Franța epocii lor, Henric ca un războinic al evului mediu, Ludovic al XIV-lea ca un comediant al tuturor timpurilor; primul reprezentînd Franța cavalerească, al doilea Franța galantă.

Abia se auzi în mijlocul aclamațiilor strigătul *Laissez aller!*

Această de-a treia ciocnire fu și mai formidabilă decît celelalte două. Henric scăpă un picior din scară sub lovitura lăncii contelui de Egmont, care se rupse în bucăți, pe cînd lancea regelui rămase întreagă.

Lovitura fusese atît de cumplită, încît calul contelui ridică picioarele din față și chinga șeii rupîndu-se de puterea izbiturii, contele de Egmont alunecă pe spatele înclinat al calului, așa că, lucru de mirare! fără a fi azvîrlit din șea, cavalerul se pomeni la pămînt.

Dar cum căzu în picioare, acea cădere, cu neputință de evitat, sluji minunatului călăreț să-și arate îndemînarea și măiestria.

Totuși contele, salutîndu-l pe Henric, se declară învins, punîndu-se curtenitor la dispoziția învingătorului.

— Conte, îi spuse regele, sînteți prizonierul ducesei de Valentinois. Puneți-vă la dispoziția ei: ea, nu eu, va decide de soarta dumitale.

— Sire, răspunse contele, dacă mi-aș fi închipuit că-mi este sortită o atît de dulce sclavie, m-aș fi lăsat

învins de prima dată cînd am luptat împotriva Maiestății Voastre!

— Și ar fi fost o mare economie de oameni și de bani pentru mine, domnule conte, îi întoarse vorba regele, hotărît să nu se lase mai prejos în curtoazie; căci m-ai fi căutat de Saint-Laurent și Gravelines!

Contele se retrase și după cinci minute apăru în balcon pentru a îngenunchia la picioarele ducesei de Valentinois care-i legă mîinile cu un splendid colier de perle.

În timpul acesta, regele, care își făcuse cele trei curse, se odihnea, lăsînd locul ducelui de Guise, al doilea campion.

Ducele de Guise se întrecu cu contele de Horn; cele trei curse se desfășurară fără prea mare dezavantaj pentru generalul flamand, ce înfrunta un om socotit ca unul dintre cei mai buni luptători cu lancea ai timpului său.

La a treia cursă, cu o politețe la fel de mare ca a contelui de Egmont, se declară învins.

Apoi veni rîndul lui Iacob de Nemours, care luptă cu un spaniol numit don Francisco Rigonnès. La prima lovitură de lance, spaniolul scăpă un picior din scară; la a doua fu răsturnat pe crupa calului; la a treia fu zvîrlit din șea la pămînt. De altfel, a fost singurul spaniol care și-a încercat norocul la întreceri, căci vecinii noștri de peste Pirinei se recunoșteau inferiori în acest soi de lupte și nu voiau să-și riște reputația deja zdruncinată de eșecul lui don Francisco Rigonnès.

Rămînea ducele de Ferrara care se întrecu cu Dandelot; dar cu toate că șansele erau aproape egale pentru amîndoi, vajnicul apărător al Saint-Quentinului mărturisi, retrăgîndu-se, că prefera o luptă adevărată cu sabia împotriva unui dușman al Franței tuturor acelor jocuri ce i se păreau cam păgîne pentru un om ca dînsul, convertit abia de un an la religia reformată.

Drept care declară că fratele său Coligny îi va lua locul, dacă îi convenea; el nu va mai participa.

Și cum Dandelot era un om dintr-o bucată, își ținu cuvîntul față de el însuși.

Prima zi se sfîrși cu o întrecere de patru campioni contra patru atacanți; cei patru atacanți erau Damville

împotriva regelui, Montgomery împotriva ducelui de Guise, ducele de Brunswick contra lui Iacob de Nemours și contele de Mansfeld contra lui Alphonse d'Este.

În afară de rege care, fie datorită forței sale adevărate, fie curtoaziei adversarului, obținu un avantaj însemnat contra lui Damville, forțele se echilibrară.

Henric plecă în culmea fericirii.

Este adevărat că rău auzea ce se spunea în jurul său pe șoptite ; lucru ce nu-i de mirare, căci regii rareori aud chiar și ce se spune cu voce tare.

Se șoptea că domnul conetabil era un curtean prea desăvîrșit ca să nu-l fi învățat pe fiul cel mare cum trebuie să-și menajeze regele, chiar cînd are lancea în mînă !

XI

PROVOCAREA

A doua zi, regele Henric era atît de nerăbdător să reînceapă întrecerile, încît grăbi prînzul cu o oră, ca să poată intra în arenă exact la amiază.

În momentul cînd trîmbițele vesteau intrările pajilor, scutierilor și judecătorilor de cîmp — intrări pe care am încercat să le descriem în capitolul precedent — un cavaler purtînd o pălărie cu borduri mari ce-i ascundeau partea de sus a figurii și înfășurat, cu toată căldura nelipsită pe-o zi de sfîrșit de iunie, într-o mantie de culoare întunecată, ieșea din grajdurile castelului Tournelles călare pe un cal arab, a cărui iuțeală se vădi după ce scăpă de întreitul cerc al mulțimei îngrămădite în preajma castelului unde aveau loc întrecerile.

Într-adevăr, ajuns la colțul străzii Minimes, o luă în buestru care se schimbă, către frînghieria Enfants-Rouges, într-un galop ce-i îngădui călărețului să străbată într-o oră distanța de la Paris la Écouen.

Ajuns la Écouen, traversă orașul cu aceeași iuțeală și nu se opri decît la ușa căsuței singuratice, adăpostită

sub arbori mari, la care ne-am oprit și noi, cu Emmanuel-Philibert, în drumul lui spre Paris.

În curte catîri încărcați cu bagaje și un cal gata înșeuat, bătînd în pămînt cu copita, arătau pregătiri de plecare.

Emmanuel-Philibert aruncă o privire rapidă asupra acelor preparative, ce-i arătau că plecarea nu avusese loc ci numai se pregătea, își legă calul la un inel, urcă scara ce ducea la primul etaj și se repezi într-o cameră unde o femeie tînără sta pe un scaun și cu o expresie absentă își sfîrșea de închelat ultimele agrafe ale unei rochii de călătorie de culoare închisă, de o extremă simplitate.

În clipa cînd prințul intră în cameră, ea înălță capul, scoase un strigăt și, neputînd rezista îndemnului inimii, se avîntă înaintea lui.

Emmanuel o primi în brațe.

— Leono ! îi spuse el pe-un ton mustrător, asta-i ceea ce mi-ai promis ?

Dar tînăra femeie, cu buzele fremătînd și ochii închiși, nu putu decît să îngîne numele lui Emmanuel.

Prințul, continuînd s-o țină în brațe, făcu cîțiva pași înapoi pînă la un fel de canapea pe care se așeză, lăsînd-o pe tînără să-i alunece ușor din îmbrățișare, urmînd totuși s-o sprijine, astfel că ea rămase pe jumătate culcată și cu capul răsturnat pe un genunchi de-al lui.

— Emmanuel ! Emmanuel ! urmă ea să murmure, nefiind în stare să bîlbîie altceva decît numele acela drag.

Emmanuel-Philibert o privi multă vreme în tăcere cu o nespusă tandrețe.

Apoi, cînd în sfîrșit ea deschise ochii, îi spuse :

— A fost o întîmplare fericită că anumite cuvinte ale scrisorii tale de ieri mi-au dezvăluit planul ce-l aveai și că un vis dureros, în care îmi apăreai cu chipul în lacrimi și purtînd veșmînt de călugăriță, mi-au arătat intenția ta... Altfel plecai și nu te mai revedeam pînă la întoarcerea mea în Piemont !

— Sau mai degrabă, Emmanuel, murmură tînăra femeie cu voce stinsă, sau mai degrabă nu mă mai revedeai !...

Emmanuel păli și un fior îl străbătu. Leona nu-i văzu paloarea chipului, dar îi simți înfiorarea trupului.

— Nu, nu! rosti ea, făceam o greșeală!... Iartă-mă, Emmanuel! iartă-mă!

— Amintește-ți ce mi-ai făgăduit, Leona, zise Emmanuel atît de grav de parcă ar fi fost vorba de o obligație de onoare a unui prieten, nu de o promisiune de dragoste a iubitei. La primăria din Bruxelles mi-ai promis, cu mîna înălțată spre o icoană sfîntă, pe cînd fratele tău — acela căruia noi i-am salvat viața și care, fără să știe, ne nenorocește pe amîndoi! — fratele tău așteptă la ușă răspunsul favorabil pe care în devotamentul tău divin mă rugai să i-l dau, mi-ai jurat, Leona! să rămîi veșnic a mea, să nu mă părăsești decît în ajunul căsătoriei și apoi — pînă ce moartea unuia dintre noi îl va dezlega pe celălalt de jurămînt — să ne întîlnim în fiecare an în ziua de 17 noiembrie în căsuța din satul Oleggio unde te-am dus, copil pe moarte, lîngă mama ta moartă. Adesea mi-ai spus: „Tu mi-ai salvat viața, Emmanuel! așa că viața mea îți aparține; fă cu ea ce vrei." Atunci, fiindcă viața ta îmi aparține, fiindcă ai repetat asta în fața lui Hristos, nu despărți viața ta de a mea decît cel mai tîrziu cu putință... Și ca să îți cu sfințenie promisiunea, fără de care știu încă gata să refuz totul, du pînă la capăt devotamentul, virtutea asta supremă a femeii ce iubește, virtutea care o pune mai presus de un înger, deoarece pentru a fi devotați îngerii n-au nevoie să sacrifice pasiunile pămîntești, de care avem parte numai noi ceilalți, nenorociții muritori!

— O! Emmanuel! Emmanuel! murmură Leona, ce părea că revine la viață și fericire sub privirea și la glasul iubitului ei; nu-mi lipsește devotamentul, ci este...

Emmanuel-Philibert, aținti o privire întrebătoare pe încîntătorul chip aplecat.

— Este?... întrebă el.

— Vai! strigă Leona, este gelozia care mă chinuie!... Ah! te iubesc! te iubesc! te iubesc atît de mult, dragul meu Emmanuel!

Și cu o exclamație de fericire buzele celor doi amanți se atinseră.

— Geloasă? o întrebă Emmanuel; tu, geloasă?... și de ce?

— Ah! nu mai sînt! murmură ea; nu, o iubire ca a noastră este nemuritoare... Am simțit acum, sub sărutul tău, că nici moartea nu o poate curma pe a mea și că ea îmi va fi răsplata în ceruri! Cum ar putea muri iubirea ta aici pe pămînt?

— Ai dreptate, Leona mea, zise prințul cu tonul nespus de tandru și de convingător pe care știa să-l ia uneori, Dumnezeu a făcut o excepție în favoarea mea: trimițîndu-mi povara atît de grea a unei coroane, mi-a dat și mîna nevăzută a unui înger de-al său care să mi-o susțină pe cap. Ascultă, Leona, ce va exista între noi nu va semăna întru nimic cu ce există între ceilalți amanți. Vom trăi întotdeauna unul pentru altul, întotdeauna unul cu altul prin acea unire desăvîrșită a inimii care poate înfrunta timpul și chiar absența; fără prezența reală, fără a ne vedea în fiecare oră și în fiecare clipă, viața noastră va rămîne la fel... Știu bine că este viața iernii, fără flori, fără soare, fără fructe; dar, oricum, este totuși viață! Pămîntul simte că nu este mort; noi de asemeni vom simți că ne iubim!

— Emmanuel! Emmanuel! zise tînăra, acuma tu ești cel care mă încurajezi, mă mîngîi, mă faci să renasc!...

— Și acum, spuse prințul, hai să coborîm pe pămînt, draga mea Leona, și povestește-mi ce te-a făcut geloasă.

— Ah! de cînd te-am părăsit, Emmanuel, numai patru leghe ne despart și totuși nu te-am văzut decît de două ori!

— Îți mulțumesc, Leona mea! zise Emmanuel; însă după cum știi, la castelul Tournelles unde locuiesc, serbările se țin lanț... Triste serbări, de altfel, pentru două inimi: cea a sărmanei Elisabeta și a mea. Dar e la fel de adevărat că amîndoi ne jucăm rolul la aceste serbări, că trebuie să fim de față și că regele mă cheamă mereu.

— Dar atunci, întrebă Leona, cum se face că tocmai în mijlocul întrecerilor, cînd în calitate de judecător trebuie să fii de față, ai putut părăsi totul pentru a veni să mă vezi?

Emmanuel zîmbi.

— Tocmai asta mi-a dat putința să fiu liber ! Trebuie să asist la întreceri ; dar pot asista cu viziera lăsată... Presupune că un om de talia mea îmi îmbracă armura, încalecă pe calul meu și îndeplinește rolul meu de judecător de cîmp.

— A ! Scianca-Ferro ! exclamă Leona. Inimosul Scianca-Ferro ! dragă Emmanuel !

— Iar eu, cuprins de îngrijorare, chinuit de scrisoarea primită, urmărit de visul avut, vin să văd pe Leona mea, ca să-mi reînnoiască jurămîntul ei, pe care era gata să-l uite... Îmi contopesc inima și isufletul cu al ei și ne despărțim puternici ca acel uriaș ce n-avea nevoie decît să atingă pămîntul pentru a-și recăpăta forța.

Și buzele tînărului se aplecară a doua oară spre chipul Leonei și atingerea buzelor îi învălui pe amîndoi în norul acela de flăcări ce ascundea pe Marte și Venus de privirile celorlalți zei...

Să-i lăsăm să soarbă pînă la fund din cupa de aur ultimele lor ore de fericire și să vedem ce se petrecea între timp în arena de la palatul Tournelles.

Pe cînd Emmanuel-Philibert se îndepărta de palat în cea mai mare grabă a calului, lăsîndu-l pe Scianca-Ferro să-i îmbrace armura și să-i îndeplinească sarcina, un scutier bătea la ușa palatului întrebînd de prințul Emmanuel-Philibert.

Prințul Emmanuel-Philibert era, pentru moment, Scianca-Ferro.

Îl înștiință pe tînăr că un scutier necunoscut, ce nu voia să aibă de-a face decît cu însuși prințul, stăruia cu încăpățînare să-i vorbească.

Scianca-Ferro ținea locul prințului ; de altfel Emmanuel n-avea secrete pentru el.

Își puse coiful, singura parte a armurii ce-i mai rămînea să și-o așeze și, plasîndus-e în cel mai întunecos loc al apartamentului, spuse :

— Să intre.

Scutierul apăru în pragul camerii. Era îmbrăcat în haine de culoare închisă și nu purta nici blazon, nici deviză după care să poată fi recunoscut.

— Am cinstea să vorbesc cu Alteța Sa prințul Emmanuel-Philibert ?

— Precum vezi, răspunse Scianca-Ferro, ocolind cu acele două cuvinte un răspuns afirmativ.

— Iată o scrisoare din partea stăpînului meu, care așteaptă o consimțire sau un refuz.

Scianca-Ferro luă scrisoarea, o deschise și citi următoarele rînduri :

„Un om ce a jurat moartea prințului Emmanuel-Philibert îi propune, în timpul întrecerii care va avea loc astăzi, o luptă fără cruțare cu lancea, sabia, barda, ghioaga, pumnalul, fără să aștepte nici o cruțare de este învins, după cum și prințul nu trebuie să aștepte nici un fel de cruțare din partea acestui om dacă va ieși învingător.

„Prințul Emmanuel este socotit un comandant viteaz ; dacă nu-i nedem de faima aceasta, va primi lupta propusă și se va obliga să obțină garanție completă pentru învingător de la regele Henric al II-lea".

„Un dușman de moarte".

Scianca-Ferro citi scrisoarea fără să arate nici o tulburare și se întoarse spre scutier :

— Sprune stăpînului tău, îi răspunse, că va fi așa precum dorește și că, îndată ce regele își va termina alergările cu lancea, n-are decît să se prezinte în arenă și să atingă cu vîrful lăncii scutul prințului Emmanuel. Acel scut se află în dreapta bastionului, în patrulater, de aceeași parte cu a conetabilului și în fața scutului domnului de Vieilleville. Îmi dau dinainte cuvîntul că va avea toată garanția din partea regelui.

— Stăpînul meu a trimis o provocare scrisă, așa că dorește o garanție scrisă, replică scutierul.

În momentul acela apăru în prag și domnul de Vieilleville care venea să se informeze dacă Emmanuel-Philibert era gata.

Scianca-Ferro își lăsă viziera coifului și înaintă spre marele șambelan :

— Domnule de Vieilleville, rosti el, binevoiți a ruga din partea mea pe Maiestatea Sa să scrie cuvintele se

încuviințează în josul acestei scrisori. Rog stăruitor pe Maiestatea Sa să-mi facă acest hatîr care, refuzat de el, mi-ar păta onoarea.

Scianca-Ferro era complet îmbrăcat în armura ducelui ; viziera lăsată nu lăsa să i se vadă părul blond, ochii albaștri și barba roșcată. Domnul de Vieilleville se înclină înaintea celui pe care-l credea prințul și, cum ora întrecerii se apropia, se grăbi să plece pentru a îndeplini misiunea primită.

Peste cinci minute se întorcea cu scrisoarea.

Cuvintele *se încuviințează* erau scrise în josul ei, urmate de semnătura regală.

Fără a rosti o vorbă, Scianca-Ferro prezentă scrisoarea de garanție scutierului care se înclină și ieși.

Pretinsul prinț fără să mai întîrzie, intră în camera lui ca să-și ia sabia și ghioaga de luptă și trecînd prin fața armurierului îi porunci să ascută trei lănci.

Apoi se duse în fața barierii, la locul pe care îl ocupase prințul în ajun.

Trompetele dădură semnalul ; heralzii strigară că arena era deschisă și întrecerea începe.

Regele alergă primul, rupse trei lănci, una contra ducelui de Brunswick, alta contra contelui de Horn și a treia contra contelui de Mansfeld.

După asta veni rîndul ducelui de Guise, apoi al lui Iacob de Nemours și apoi al ducelui de Ferrara.

Toate acele întreceri fură adevărate minuni de măiestrie și forță, dar se vedea bine că ilustra adunare aștepta preocupată un mare eveniment.

Acel mare eveniment era lupta pe care o încuviințase regele, căci Henric n-avusese curajul să păstreze întreg secretul ; fără a spune cine era cavalerul campion, anunțase lupta.

Toată lumea știa deci că, mai mult ca sigur, înainte de a se sfîrși ziua sîngele va înroși acea arenă pregătită pentru petrecere.

Femeile se înfiorau la gîndul unei lupte cu arme ascuțite ; dar, cu toate că se înfiorau, așteptau poate cu mai multă nerăbdare decît bărbații acele momente de emoții extraordinare.

Ceea ce sporea și mai mult curiozitatea era faptul că nu se știa împotriva cărui dintre cei patru cavaleri campioni, ori dintre cei patru judecători de cîmp, fusese adresată provocarea.

Regele mai lăsase un lucru nelămurit : nu spusese dacă lupta va avea loc a doua zi ori a treia, adică în ziua aceea sau a doua zi.

Ori, cum avusese loc întrecerea regelui, a ducelui de Guise, a ducelui de Nemours și, la urmă, a ducelui de Ferarra fără să se întîmple nimic din ceea ce se aștepta, lumea începuse a crede sau că știrea era neadevărată, sau că lupta se amînase pe a doua zi.

După întrecerea ducelui de Ferarra trebuia, ca și în ajun, să urmeze întrecerea generală.

Trompetele dădură semnalul acelei întreceri, dar în loc ca cele patru trompete ale celor patru atacanți să răspîndă împreună, nu se auzi decît o singură trompetă sunînd o melodie străină cu note stridente și pline de amenințare.

Un freamăt străbătu mulțimea spectatorilor ; un murmur de așteptare împlinită și totodată de teamă se înălță din tribune, iar capetele unduiră ca un lan de grîu la suflarea vîntului.

În această imensă adunare numai două persoane știau pentru cine suna acea trompetă : cele două persoane erau regele și Scianca-Ferro care, pentru rege, ca și pentru toată lumea, era Emmanuel-Philibert.

Regele își scoase capul afară din bastion ca să poată vedea dacă ducele era la postul său.

Scianca-Ferro, înțelegînd intenția regelui, se înclină ușor pe gîtul calului.

— Curaj, cumnate ! zise regele.

Sub vizieră, Scianca-Ferro zîmbi, ca și cum putea fi văzut, și își ridică capul, scuturîndu-și penele de pe creasta coifului.

În acea clipă toți ochii se întoarseră spre bastionul atacanților. Un cavaler în armură completă trecea pragul și intra în arenă.

XII

LUPTA CU ARME ASCUȚITE

Cavalerul ținea în sus, proptită în scară, o lance cu vîrful ascuțit ; o sabie era prinsă la unul din oblîncurile șeii, o bardă la celălalt.

Scutierul său îl urma, ducînd încă două lănci cu vîrful ascuțit, ca cea a stăpînului.

Cavalerul era îmbrăcat într-o armură neagră, penele coifului erau negre, calul de asemenea negru, purtînd valtrap negru.

Numai tăișul bardei și vîrful ascuțit al lăncii aruncau sticliri sinistre.

Pe scurt nici o deviză, pe scutul mic nici o emblemă care să poată dezvălui cărei națiuni și cărei clase îi aparținea.

Un lanț de aur la gît și pinteni de aur la călcîie arătau totuși că era cavaler.

La apariția întunecatului personaj, ce părea un trimis al Morții, toți privitorii, în afară de unul poate, simțiră un fior străbătîndu-i.

Cavalerul negru înaintă încet pînă la două treimi din arenă, salută pe cele două regine și pe prințese, își sili calul să meargă de-a-ndăratelea și ajunse îndată de cealaltă parte a barierei, care se închise în fața lui.

Atunci își chemă scutierul care puse jos cele două lănci pe care le ducea pentru cazul că prima va fi ruptă, se duse s-o ia pe cea a stăpînului, ceru să i se deschidă bariera ce închidea de-a curmezișul intrarea în patrulater și, ducîndu-se direct la bastionul ducelui Emmanuel-Philibert, atinse cu fierul lăncii scutul cu blazonul ducatului de Savoia purtînd în jur deviza personală a acelui : *Spoliatis arma supersunt !*

Fierul lovit de fier scoase un sunet lugubru.

— Emmanuel-Philibert, duce de Savoia, în fața regelui Franței, în fața prinților, în fața nobililor seniori, gentilomi și baroni ce se află aici ; în fața reginelor, prințeselor și nobilelor doamne ce ne ascultă și ne privesc, stăpînul meu te cheamă la luptă fără de cruțare, fără

îndurare și iertare, luînd pe Dumnezeu martor al dreptății cauzei sale și pe toți cei aici de față ca judecători a felului în care se va purta. Dumnezeu și victoria să fie de partea dreptății !

Un strigăt slab răspunse acelei provocări ; strigătul acela scăpase de pe buzele palide ale doamnei Margareta, pe cale să leșine.

Se făcu apoi o tăcere adîncă, în timpul căreia nu se auzirâ decît următoarele cuvinte rostite de cel pe care toată lumea îl credea Emmanuel-Philibert.

— Bine. Spune stăpînului tău că primesc lupta așa cum mi-o propune, cu Dumnezeu ca judecător, cu regele, prinții, seniorii, gentilomii, baronii, reginele, prințesele și nobilele doamne aici de față ca martori și că renunț la îndurarea lui după cum și el renunță la a mea. — Și acum, Dumnezeu să hotărască de partea cui este dreptatea !

Și, cu o voce liniștită de parcă și-ar fi cerut bastonul de comandant ca judecător de cîmp, zise :

— Lancea !

Un scutier înaintă ținînd trei lănci cu vîrfuri ascuțite și strălucitoare ; Scianca-Ferro apucă, fără să aleagă, prima care se nimeri, își îndemnă calul cu mîna și cu pintenii, făcîndu-l să sară peste bariera laterală și intră astfel în arenă.

În urma lui apăru în patrulater un cavaler în armură ce se duse să-i ia locul pe care îl părăsise.

Era chiar regele ce avea să facă celor doi adversari cinstea de a fi judecătorul lor de cîmp.

De la intrarea cavalerului negru, tot timpul cît durase provocarea lui și răspunsul pe care îl primise, în arenă dominase tăcere adîncă.

Numai cîteva aplauze răsplătiră ușurința și îndemînarea cu care cavalerul își făcuse calul să sară peste bariera, deși nobilul animal era foarte stînjenit de armura ce-o purta pe cap și de armura călărețului ; dar acele aplauze se stinseră aproape imediat, cum se stinge de la sine, într-o biserică sau într-un cavou, vocea care, după ce a început pe un ton ridicat, își dă seama de sfințenia locului său de solemnitatea situației.

În timpul acesta cei doi adversari se măsurau din ochi prin vizierele lăsate și își propteau lancea în suportul armurii.

Scutierii ridicară atunci barierele și regele slobozi strigătul : *Laissez aller !*

Ceilalți trei judecători de cîmp păreau că-i cedaseră acel drept, ca și cum numai un rege putea da semnalul unei lupte în care se putea săvîrși moarte de om.

Cum se auzi strigătul : *Laissez aller !* cei doi adversari se și repeziră unul asupra celuilalt.

Se întîlniră drept în mijlocul arenei. Fiecare își alesese, pentru lovitura ce voia s-o dea, o țintă diferită ; cavalerul negru își îndreptase lancea spre viziera adversarului ,iar acesta îl ochise în mijlocul pieptului.

Abia la cîteva secunde după ciocnire se putu aprecia succesul fiecăruia.

Cavalerul negru smulsese coroana ducală de pe coiful lui Emmanuel-Philibert, pe cînd lancea celui ce lupta sub numele și cu armura ducelui se rupsese în trei bucăți de paltoșa de oeți a adversarului.

Izbitura fusese atît de năprasnică, încît cavalerul negru răsturnat pe crupa calului scăpase un picior din scară.

Dar într-o clipă și-l puse la loc și se ridică în șea.

Amîndoi combatanții se întoarseră în loc și reveniră la punctele de plecare.

Scutierul lui Scianca-Ferro îi aduse o lance nouă în locul celei frînte.

Cavalerul negru luă și el o lance nouă, deoarece vîrful celeilalte se turtise de creasta coifului ducal.

Nici un strigăt, nici o bătaie din palme, nici un bravo nu aclamase acea întîlnire ; se simțea că groaza pusese stăpînire pe întreaga adunare.

Într-adevăr, după înversunarea cu care se ciocniseră cei doi adversari ,se vedea bine că de astă dată avea loc o luptă adevărată, și cum spusese cavalerul negru, o luptă pe viață și pe moarte, fără milă și fără cruțare.

După ce lancea fusese aleasă și îndreptată în poziție de luptă, pe cînd caii jucau în loc cu înfocare, regele rosti a doua oară cuvintele *Laisez aller !*

Un al doilea zgomot se auzi, asemenea unui bubuit de tunet, apoi răsună o izbitură ca și cum ar fi căzut trăsnetul. Amîndoi caii se lăsară pe picioarele de dinapoi, amîndouă lăncile se frînseră ; numai că platoșa ducelui păstra urma fierului cavalerului negru, atîta tot, pe cînd bucata de lance a lui Scianca-Ferro rămăsese înfiptă în platoșa adversarului.

Crezură un moment că pieptul cavalerului negru fusese străpuns ca și platoșa ; se înșelau însă, căci fierul străbătînd armura se oprise în gulerul de zale al căștii.

Cavalerul negru apucă ciotul de lance cu amîndouă mîinile și căută să-l smulgă, dar zadarnic se sforță din răsputeri, așa că trebui să recurgă la ajutorul scutierului care abia la a doua încercare izbuti să-l scoată.

Nu se întîmplase încă nimic hotărîtor, se simțea totuși că avantajul, dacă exista vreun avantaj, era de partea ducelui de Savoia.

Reginele începeau să se liniștească, căci acel joc cumplit le captiva fără voia lor ; la fiecare cursă numai doamna Margareta întoarcea capul și ochii nu i se îndreptau spre arenă decît atunci cînd tinerele prințese și delfinul îi rosteau la ureche :

— Privește... hai, privește !

Regele era în culmea bucuriei ; asista în sfîrșit la o luptă adevărată ! Uitase aproape cu totul că șansa era încă nesigură și că sora lui putea sa rămînă văduvă, înainte de a ajunge ducesă ; s-ar fi spus că nu mai avea nici o îndoială asupra victoriei după felul cum striga :

— Curaj, cumnate ! Victorie scutului roșu și crucii de argint !

Între timp fiecare adversar lua a treia lance și se pregătea pentru a treia cursă.

Regele abia lăsă timp armei să se rezeme în suport, că și strigă pentru a treia oară :

— *Laissez aller !*

De astă dată calul cavalerului negru se prăbuși și chiar Scianca-Ferro, scăpînd amîndouă picioarele din scări, fu silit să se agațe de obline ; însă cu o rară înțelepciune, își desprinse barda cu o mînă iar cu cealaltă trase sabia, astfel că s-ar fi putut crede că nu făcuse

mișcarea decît cu intenția de-a înlocui arma ce se rupsese prin arma cu care avea să continuie lupta.

Pe de altă parte, cavalerul negru abia atinse pămîntul; dintr-un salt sări în picioare lîngă calul răsturnat și, cu aceeași iscusință pe care o arătase adversarului lui, își smulse sabia din teacă și barda din agățătoare.

Fiecare din cei doi combatanți făcu atunci cîte un pas înapoi, pentru a avea răgaz să-și atîrne barda la cingătoare; apoi, cu această armă la îndemînă cu o ultimă rezervă, cei doi dușmani, lăsînd scutierilor grija să ia caii și să ridice bucățile de lance, se năpustiră unul asupra altuia cu atîta furie și aținare, de parcă lupta de abia începea.

Dacă tăcerea fusese mare, dacă atenția fusese încordată în timpul celor trei curse, totul se schimbă cînd începu lupta cu săbiile unde toată lumea știa de altfel că Emmanuel-Philibert era neîntrecut. Nimeni nu se mira deci de forța și violența loviturilor care începură să cadă asupra cavalerului negru; dar ceea ce uimi pe spectatorii a fost adresa paradelor și iuțeala ripostelor din partea acestuia. Oricît de rapid era atacul, apărarea nu era mai prejos, sau mai degrabă nu exista atac pe de o parte și apărare de cealaltă parte; era un schimb egal de lovituri ,un schimb teribil! Cele două săbii păreau două spade de foc și nici un ochi, oricît de experimentat în acel joc al morții, nu le putea urmări; se observa că atinseseră scutul, coiful sau platoșa după scînteile ce țîșneau.

În sfîrșit, Scianca-Ferro repezi o asemenea lovitură în capul adversarului său că oricît de oțelit ar fi fost coiful, l-ar fi crăpat dacă cavalerul negru n-ar fi parat lovitura cu scutul; dar teribilul tăiș despică scutul în jumătate, de parcă ar fi fost de piele și mai făcu încă o tăietură mare în armura brațului. Stînjenit de un scut desfăcut în două, cavalerul negru făcu un pas înapoi, azvîrli resturile scutului departe de el și apucînd sabia cu amîndouă mîinile, repezi la rîndul lui o lovitură atît de furioasă în scutul ducelui, încît lama sabiei zbură în douăzeci de bucăți și-i rămase în mînă numai mînerul! Atunci se putu auzi cum Scianca-Ferro scoate un răcnet de bucurie sub viziera-i lăsată: cu cît arma devenea mai scurtă și mai grea, cu atît se simțea mai avantajat față de adversar. — Cavalerul negru își aruncase mînerul sabiei și se văzu învîrtejindu-se în mîna lui, ca o strălucire aurie, acea credincioasă bardă căreia îi datora numele de Scianca-Ferro.

Din acea clipă, strigătele de admirație nu mai conteniră în arenă, în tribune și în balcoane. Prin nici o comparație nu s-ar putea descrie iuțeala și violența loviturilor. Rămași amîndoi fără scut, nu mai putea fi vorba de îndemînare pentru cei doi combatanți, ci numai de forță. Lovit ca nicovala de ciocan, cavalerul negru rămase la început neclintit ca nicovala și aproape la fel de nesimțitor ca ea; dar loviturile se succedau cu atîta strășnicie că începu să dea îndărăt. Atunci potrivnicul său se dădu și el înapoi, barda teribilă se învîrti în mîna lui ca o praștie, zbură șuierînd și-l izbi pe cavalerul negru drept în mijlocul vizierii! La asemenea lovitură, ecesta deschise brațele, se clătină o clipă ca un copac dezbinat gata să cadă; dar înainte chiar de a cădea la pămînt, dintr-un singur salt, dintr-un salt de tigru, Scianca-Ferro se năpusti asupră-i, cu pumnalul ascuțit în mînă. Se auzi zgomotul celor două armuri ce căzeau hîrșîindu-se una de alta, apoi strigătul tuturor femeilor ce repetau: „Îndurare, duce de Savoia!... Duce Emmanuel, milă!" Dar Scianca-Ferro răspundea scuturînd din cap: „Nu, nici o îndurare pentru trădător; nici o milă pentru asasin!" și prin deschizăturile vizierii, printr-un punct slab al chiurasei, prin găurile zalelor de la gît, căuta un loc pentru pumnal, cînd deodată strigătele: „Oprește! Pentru numele lui Dumnezeu, oprește!" atraseră toate privirile asupra unui cavaler ce intra în goana mare în arenă și, aruncîndu-se jos de pe cal, înșfăcă în brațe pe învingător și cu o putere supraomenească ,ridicîndu-l în sus, îl aruncă la zece pași de învins.

Atunci, strigătului de groază ce răsunase îi urmă un strigăt de surpriză: — cavalerul acela, ce sosea în goana mare a calului, era ducele Emmanuel-Philibert.

— Scianca-Ferro! Scianca-Ferro! strigă ducele, roșu de mînie, scutierului său, ce-ai făcut?... Știi bine că pen-

tru mine viața acestui om este sacră și că nu vreau să moară!

— Sacră ori nu, răspunse Scianca-Ferro, pe sufletul maicii mele! să știi, Emmanuel, că n-are să moară decît de mîna mea!

— Din fericire, zise Emmanuel desfăcînd coiful învinsului, nu s-a întîmplat nici de data asta!

Într-adevăr, deși cavalerul negru avea fața plină de sînge, era numai leșinat; n-avea nici o rană gravă și fără îndoială că primele îngrijiri ale medicului aveau să-l readucă la viață.

— Domnilor, se adresă Emmanuel-Philibert către domnii de Vieilleville și de Boissy, sînteți judecători de cîmp, așa că pun pe omul acesta sub ocrotirea domniilor voastre! Cînd își va reveni în simțiri să fie liber de a pleca fără a-și spune numele, fără a fi obligat să mărturisească motivul dușmăniei. Este dorința mea, este rugămintea mea și, dacă-i nevoie, voi cere această favoare de la Maiestatea Sa, ca să fie astfel și porunca regelui.

Scutierii luară pe rănit în brațe și-l duseră.

Între timp Scianca-Ferro își desfăcea prînzătoarea coifului, de pe care dispăruseră coroana și creasta, și-l zvîrlea înciudat departe de el.

Numai atunci păru regele într-adevăr convins.

— Cum așa, cumnate, rosti el, nu erai domnia-ta?

— Nu, sire, răspunse Emmanuel-Philibert; dar cum vedeți era un om ce făcea cinste armurii pe care o purta.

Și-i întinse brațele lui Scianca-Ferro care, deși mîrîind ca un buldog silit să dea drumul prăzii și totuși ascultînd de stăpîn, veni să-și sărute fratele de lapte din vîrful buzelor.

Aplauzele, pînă atunci stăvilite de groază, sau oprite de uimire, izbucniră de pretutindeni cu o putere ce făcu să se cutremure toate tribunele. Femeile își fluturau batistele, prințesele își vînturau eșarfele și Margareta ținea în mînă, arătînd-o, barda splendidă care urma să fie răsplata învingătorului.

Dar toate astea nu-l consolau pe Scianca-Ferro că îi scăpa viu din mînă, pentru a doua oară, bastardul de Waldeck.

Așa că în timp ce suia, condus de rege și de Emmanuel-Philibert, pentru a primi din mîinile Margaretei barda, murmură:

— Dacă îmi cade a treia oară în mînă șarpele, frate Emmanuel, îți jur că nu va mai scăpa viu!

XIII

PREZICEREA

Cele petrecute la întrecerea din 29 iunie rămaseseră o taină nu numai pentru mulțimea spectatorilor, dar și pentru cei care prin rangul lor social mai apropiat de al ducelui, fie de o seamă ori mai presus, ar fi trebuit să-i cunoască tainele.

Din ce pricină ducele de Savoia, care ar fi trebuit să fie prezent, lipsise? Din ce pricină în lipsa lui, Scianca-Ferro, fratele său de lapte, îi îmbrăcase armura și cum se făcea că tocmai atunci, acel dublu al său, acel prieten, frate, trebuise, în locul lui, să dea o luptă atît de crîncenă?

Toate întrebările puse în legătură cu asta fură zădarnice și cum însuși regele părea doritor de a afla acel mister, Emmanuel îl rugă, surîzînd să nu încerce a ridica vălul ce acoperea un colțișor al vieții sale.

Numai doamna Margareta, cu acea curiozitate neliniștită ce se iartă unei dragoste adevărate, ar fi avut dreptul să-i ceară lămuriri; dar fusese atît de tulburată de luptă, era atît de fericită să-l revadă întreg și nevătămat pe scumpul ei duce că nu-i mai trebui altceva și singurul sentiment nou care se trezi în inima ei a fost sporirea afecțiunei frățești pentru Scianca-Ferro.

În trei rînduri ceruse Emmanuel vești despre rănit. Prima oară era încă leșinat; a doua oară își revenise în simțiri; a treia oară, încăleca pe cal.

Drept orice răspuns la grija prințului față de el, bastardul murmurase, cu un ton amenințător, următoarele cuvinte:

— Spuneți ducelui Emmanuel că ne vom revedea!

Apoi, necunoscut de toți, plecase urmat de scutierul său necunoscut.

Nu știa bineînțeles că luptase cu Sciarca-Ferro și nu cu ducele.

Episodul acesta, atît de emoționant de altfel, avusese darul să dea un avînt și mai mare plăcerilor din acea seară; numai că Henric la spunea doamnelor ce vorbeau despre evenimentul acela cu obișnuitul lor entuziasm:

— Ce-am să vă pot oferi mîine și ce spectacol va fi demn pentru ochii voștri frumoși, după cel pe care l-ați văzut astăzi?

Sărman rege! nu știa că spectacolul de a doua zi avea să fie atît de îngrozitor, încît îi va face chiar pe istorici să uite de cel din ajun.

De altfel, prevestirile nu lipsiră.

Cam pe la opt dimineața, una din femeile Caterinei de Medici se prezentă la Henric al II-lea spunîndu-i că venea din partea reginei care-l ruga umil s-o primească.

— Cum, s-o primesc? ripostă regele. Voi trece eu pe la ea, și chiar numaidecît... Nu-i oare regina și doamna mea?

Răspunsul regelui i se transmise Caterinei care clătină din cap. Într-adevăr, era prea puțin regină și încă mai puțin doamna lui.

Regina și doamna lui era ducesa de Valentinois.

Dar, intrînd la regină, regele se sperie văzînd-o cît era de palidă.

— Ei! Doamne! ce ai? întrebă el, ești cumva bolnavă și ai avut o noapte proastă?

— Da, dragul meu stăpîn, răspunse Caterina, sînt bolnavă, dar bolnavă de frică!

— Doamne sfinte! exclamă regele; și de ce îți este frică?

— Întîmplarea de ieri m-a tulburat, răscolindu-mi în suflet vechi spaime... Vă mai amintiți, sire, de prezicerea făcută la nașterea voastră?

— A! da, zise Henric, stai puțin... Nu-i vorba de un horoscop ce mă amenință?

— Întocmai sire.

— Că voi muri într-un duel, într-o luptă în doi?

— Și atunci, sire?

— Atunci, după cum vezi, horoscopul a greșit: cel amenințat nu eram eu, era cumnatul meu Emmanuel. Dar, slavă cerului, a scăpat!... Adevărat că n-aș putea spune în ce fel și nu prea înțeleg cum scutierul lui — acel diavol ce-a fost pe bună dreptate numit *Rupe-Fier*, — s-a aflat acolo la momentul potrivit în armura lui, ca să lupte în locul lui în acea cruntă întrecere cu cavalerul negru.

— Monseniore, urmă regina, nu cumnatul vostru Emmanuel era amenințat, ci Maiestatea Voastră... Lui, astrele îi făgăduiesc o viață lungă și fericită, pe cînd vouă, dimpotrivă...

Caterina se opri tremurînd.

— Draga mea doamnă, zise Henric, nu prea cred în preziceri, în influența astrelor ori horoscoape; am auzit dintotdeauna spunîndu-se că, de la cea făcută unui monarh din antichitate, numit Oedip, în clipa nașterii, pînă la cea făcută bunului rege Ludovic al XII-lea în ziua nunții sale cu doamna Ana de Bretania, că toate măsurile ce se iau împotriva acestor lucruri sînt zădarnice și că ceea ce trebuie să se întîmple, se întîmplă... Să ne încredem în bunătatea Domnului și ajutorul îngerului nostru păzitor, și să lăsăm să se desfășoare evenimentele.

— Sire, zise Caterina, n-ați putea renunța de a combate astăzi?

— Cum, doamnă, să nu combat astăzi? exclamă regele; dar nu știi că astăzi, dimpotrivă, am hotărît să lupt contra celor trei tovarăși de întreceri ai mei: domnul de Guise, domnul de Nemours și domnul de Ferrara? Este o născocire ingenioasă pe care am găsit-o ca să nu părăsesc arena și, deoarece este probabil ultimul turnir pe care-l voi mai vedea, să mă bucur cel puțin din plin.

— Sire, spuse Caterina, sînteți stăpînul; dar să nesocotești prevestirea astrilor înseamnă să înfruntați pe Dumnezeu, căci astrii sînt literele alfabetului ceresc!

— Doamnă, îi răspunse Henric, îți sînt cît se poate de recunoscător de îngrijorarea domniei-tale; dar în

afară de o înștiințare precisă a unei primejdii adevărate, nu voi schimba cu nimic programul zilei.

— Sire, urmă Caterina, din păcate nu există nimic precis în afară de temerile mele, nimic temeinic decît îngrijorarea mea, și ce n-aș da ca cineva care are o influență mai mare decît a mea asupra voastră să vă ceară ceea ce-mi refuzați mie.

— Nimeni nu are o influență mai mare asupra mea decît domnia-ta, doamnă, răspunse cu demnitate Henric ; și fii bine încredințată că ceea ce nu acord mamei copiilor mei, nu acord nimănui.

Apoi, sărutîndu-i curtenitor mîna, care era scoțită, de altfel, cea mai frumoasă din lume, adăugă :

— Și acum, doamnă, nu uita, te rog, că domnia-ta ești astăzi regina turnirului și că voi face tot ce-mi va sta în putință pentru a avea cinstea de a fi încoronat de mîna voastră.

Caterina suspină ; apoi, ca și cum, după îndeplinirea acelei îndatoriri, lăsa în grija lui Dumnezeu cele ce vor urma :

— Bine, sire, zise ea, să nu mai vorbim... La urma urmei ,se poate ca altui prinț să-i fie zilele amenințate. Dar, spun drept, m-aș teme mai puțin de un duel adevărat decît de această luptă simulată, căci prezicerea este clară și primejdia se află într-un turnir sau o întrecere cavalerească : *Quem Mars non rapuit, Martis imago rapit !* Cel care-i cruțat de Marte, este secerat de imaginea lui Marte !

Henric între timp se îndepărtase prea mult ca să mai audă textul prezicerii murmurat de Caterina cu voce încetă.

Fie din îngrijorare, sau vreun alt motiv, Caterina nu apăru la masa de prînz ; dar se instală printre primele în balconul regal.

Se observă atunci că era îmbrăcată cu o rochie de catifea violetă cu tăieturi de satin alb, cum se poartă doliul la curți.

Cînd sosi momentul să-și pună armura ,regele chemă pentru a-i face acel serviciu pe marele șambelan, domnul de Boissy.

Lucru cu totul neobișnuit, marele scutier, domnul de Boissy, nu era la postul său.

Absența lui Boissy o anunță regelui domnul de Vieilleville.

— Atunci, fiindcă tot ești aici, Vieilleville, spuse regele, nu-i cine știe ce nenorocire : îmi vei pune dumneata armura.

Domnul de Vieilleville se supuse ; dar cînd ajunse la coif, în clipa cînd să-l așeze pe capul regelui, marele șambelan păru că n-are curajul și suspină adînc :

— Dumnezeu ,rosti el punînd coiful pe masă, în loc să-l pună pe capul regelui — Dumnezeu mi-e martor, Sire, că niciodată n-am îndeplinit o treabă cu mai puțină tragere de inimă decît cea pe care o fac acum !

— Dar pentru ce, dragă prietene ? întrebă regele.

— Pentru că de mai bine de trei nopți, Sire, spuse domnul de Vieilleville, mă tot gîndesc că are să vi se întîmple o nenorocire astăzi și că această ultimă zi de turnir are să vă fie funestă !

— Ei ! zise regele, cunosc eu povestea și știu de unde bate vîntul.

— Nu vă înțeleg, Sire.

— Vreau să spun că ai văzut-o pe regina Caterina azi dimineață.

— Sire, am avut onoarea s-o văd pe regină, nu azi dimineață, ci ieri.

— Și ți-a vorbit de închipuirile ei, nu-i așa ?

— Sire, sînt trei zile de cînd regina Caterina nu mi-a făcut cinstea să-mi vorbească, și ce mi-a spus atunci n-avea nici o legătură cu teama pe care am mărturisit-o Maiestății Voastre... De altfel, urmă marele șambelan puțin jignit de faptul că regele părea încredințat că, în această împrejurare, el nu era decît ecoul altei persoane, regele este stăpînul și va face cum îi va fi pe plac.

— Știi ,reluă regele, vrei să-ți spun de ce ți-e frică ? fiindcă nu ești mareșal decît pe cuvîntul meu și brevetul n-a fost încă semnat. Dar poți fi liniștit, Vieilleville ; în afară de cazul că aș fi ucis pe loc, vei avea brevetul. Dacă nu-l pot semna cu numele meu întreg, îl voi semna cu inițiala și este același lucru.

— Deoarece Maiestatea Voastră privește astfel lucrurile, nu-mi mai rămîne decît să-i cer iertare de cele ce-am îndrăznit să-i spun... Totuși, dacă i s-ar întîmpla regelui o nenorocire, să fie regele bine încredințat că nu-mi va părea rău de brevetul meu, ci de nenorocirea ce i s-ar întîmpla.

Și îi puse coiful de fier pe cap.

În momentul acela intră amiralul Coligny.

Era în armură, fără de coif, pe care un paj îl ducea în urma lui.

— Vă rog să mă iertați, Sire, spuse el ; dar mă tem să nu se fi schimbat ceva în programul acestei ultime zile : se vorbește de o luptă generală cu care s-ar isprăvi întrecerile. Aș dori să știu de-i adevărat zvonul, căci în cazul cînd ar avea loc o luptă generală, aș avea de spus cîteva vorbe importante Maiestății Voastre în legătură cu asta.

— Nu, răspunse regele, nu va fi o luptă generală ; spune-mi totuși ceea ce voiai să-mi spui ,dragă amirale, în cazul cînd ar fi fost o luptă generală.

— Sire, reluă Coligny, regele să-mi ierte o întrebare care jur că nu-mi este dictată de o simplă curiozitate... Cu cine a hotărît regele să se întreacă ?

— A ! dragă amirale, nu-i nici o taină și se vede că ești foarte cufundat în problemele dumitale teologice că să nu știi asta ! Alerg întîi contra domnului de Guise, apoi contra domnului de Nemours și la sfîrșit contra domnului de Ferarra.

— Și Maiestatea Sa nu mai face altă alergare ?

— Nu, cel puțin așa cred.

Amiralul se înclină.

— Atunci ,spuse el, să-mi îngăduie regele să mă socot fericit și satisfăcut de cele aflate ; asta-i tot ce doream să știu.

— Ei, dragă amirale, zise rîzînd regele, văd că-ți trebuiește tare puțin pentru a te simți fericit și satisfăcut !

Se adresă apoi lui Vieilleville.

— Haide, haide, spuse el, pune să sune trîmbițele, Veilleville ; tare mă tem c-am întîrziat.

Trîmbițele sunară și întrecerea începu.

După cum spusese regele, lupta o deschise el și domnul de Guise. A fost o întrecere minunată. Cei doi cavaleri își arătară întreaga lor măiestrie ; totuși, la a treia întîlnire, lovitura regelui fu atît de năprasnică încît domnul de Guise scăpă picioarele din scări și se văzu silit să se agațe de oblînc ca să nu cadă.

Tot triumful îi reveni regelui, deși mulți pretindeau că nu domnul de Guise era de vină, ci calul său care era năbădăios, adică nărăvaș.

După desfășurarea celor trei curse, veni rîndul lui Iacob de Savoia. Regele puse să i se mai strîngă chingile calului și își alese singur, cu multă grijă, lancea.

Am mai vorbit despre îndemînarea, forța și mai ales faima domnului de Nemours la acel joc războinic.

Își dovedi renumele, dar nici regele nu pierdu nimic din faima sa. La a treia întîlnire, calul lui Iacob de Savoia căzu și cum în fața lui, cal și călăreț rămaseseră în picioare, judecătorii de cîmp îl declarară pe rege învingător.

În sfîrșit, trîmbițele dădură semnalul ultimei întreceri. După cum am spus, regele trebuia să se măsoare cu ducele de Ferarra.

Cu toate că era foarte priceput în acest soi de jocuri, Alphonse d'Este, care avea să-și ruineze ducatul cu serbări, turniruri și parade de cavalerie, nu era un adversar care să-l îngrijoreze pe Henric al II-lea. Regina Caterina, ce urmărea întrecerile cu o sinceră îngrijorare, începea să se mai liniștească puțin.

Astrele îi vestiseră că dacă va trece ziua de 30 iunie, nu mai avea de ce se teme pentru soțul ei și dacă în ziua aceea nu se mai întîmpla nici un accident, Henric va domni multe și fericite zile ca rege al Franței.

Trompeții sunară ; ducele de Ferarra și regele dădură cele trei asalturi. La ultima cursă Alphonse scăpă amîndouă scările, pe cînd regele rămase neclintit.

Regele era deci învingătorul.

— Dar asta nu-i era de ajuns ; încă nu bătuse ora patru după amiază, aplauzele îl exaltaseră și-i părea rău să părăsească arena.

— Ei ! pe toți dracii ! rosti el pe cînd judecătorii de cîmp strigau că totul se sfîrșise, ar însemna să-mi câștig prea ușor titlul de învingător !

Și zărindu-l pe Montgomery care în armură completă, dar fără coif, se afla în bastionul atacanților, îi strigă :

— Hei ! Montgomery, domnul de Guise mi-a spus că în alergarea de ieri era cît pe ce să-l răstorni de pe cal și că n-a văzut niciodată un concurent mai vajnic ca tine. Ascultă, cît timp mă duc să beau o cupă de vin ca să mă răcoresc, pune-ți repede coiful și vom rupe o lance în cinstea doamnelor.

— Sire, zise Montgomery, aș primi cu cea mai mare plăcere onoarea pe care binevoiește să mi-o facă regele, dar nu mai sînt lănci pe aici, atît de multe s-au folosit !

— Dacă nu mai sînt lănci în partea voastră, Montgomery, îi răspunse regele, au mai rămas în partea mea și am să-ți trimet trei, ca să ai de unde alege.

Și, întorcîndu-se către scutierul său :

— Hola ; France, zise el, trei lănci din cele mai solide pentru domnul de Montgomery.

Descălecă apoi, intră în bastionul său, puse să i se scoată coiful și ceru de băut.

În acel moment, cum sta cu cupa în mînă, intră domnul de Savoia.

— O cupă pentru domnul de Savoia ! porunci regele ; vreau să bea cu mine, el în sănătatea doamnei Margareta și eu în sănătatea doamnei mele.

— Sire, spuse Emmanuel, sînt foarte încîntat să vă îndeplinesc dorința, dar dați-mi voie mai întîi să vă comunic un mesaj.

— Spune, îl îndemnă regele surescitat de plăcere, te ascult.

— Vin din partea reginei Caterina, sire, pentru a vă ruga să nu mai alergați. Totul s-a terminat cu bine ; ar dori din suflet ca Maiestatea Sa să se oprească aici.

— Eh ! făcu regele, n-ai auzit, cumnate, că l-am provocat pe domnul de Montgomery și că i-am trimes lănci, să aleagă ? Spune-i reginei că voi alerga de astă dată de dragul ei și că după această cursă totul se va sfîrși.

— Sire... insistă ducele.

— O cupă ! o cupă pentru domnul de Savoia ! și pentru închinarea care o va face surorii mele, îi voi înapoia marchizatul de Saluces... Dar, pentru numele lui Dumnezeu ! nu încercați să mă opriți de a rupe această ultimă lance !

— Totuși nu o veți rupe, Sire ! se auzi o voce în spatele lui Henric.

Regele întoarse capul și îl recunoscu pe conetabil.

— A ! tu ești, urs bătrîn ! Ce treabă ai tu aici, sau poate că ți-e sete ? Locul tău este în arenă.

— Regele se înșeală, îi răspunse Montmorency ; locul meu era în arenă atîta timp cît arena era deschisă. Dar arena este închisă, așa că nu mai sînt judecător de cîmp.

— Închisă ? exclamă regele. Nicidecum ! mai am de rupt o lance.

— Sire, regina Caterina...

— A ! și tu vii din partea ei !

— Sire, te roagă stăruitor...

— O cupă !o cupă pentru conetabil ! îl întrerupse regele.

Conetabilul luă cupa bombănind.

— Sire, zise el, după ce am negociat o asemenea pace, mă credeam un ambasador de oarecare valoare ; dar Maiestatea Voastră îmi arată că am avut o părere prea bună despre mine și că trebuie să mă întorc la școală.

— Haide, duce ! rosti regele ; haide, conetabile ! să bem fiecare pentru doamna noastră ! dumneata cumnate în sănătatea Margaretei, mărgăritarul mărgăritarelor ; dumneata conetabile pentru doamna de Valentinois, frumoasa frumoaselor și eu pentru regina Caterina... Duce, și dumneata conetabile, îi veți spune că am băut această cupă în sănătatea ei și că voi alerga pentru ultima oară, în onoarea ei.

Împotriva unei asemenea îndărătnicii nu se putea lupta. Cei doi trimiși se înclinară și ieșiră.

— Hai, hai, Vieilleville, strigă Henric, coiful meu !

Dar în loc de Vieilleville intră Coligny.

— Sire, spuse el, sînt iarăşi eu... Cer iertare Maiestăţii Voastre !

— Eşti iertat, amirale... Şi uite, pentru că ai intrat dumneata, fă-mi un serviciu : prinde-mi catarama coifului.

— Sire, mai întîi, un cuvînt...

— Nu, te rog, dragă amirale... după !

— După, sire, va fi prea tîrziu pentru ceea ce am a vă spune.

— Spune atunci, şi cît mai repede cu putinţă.

— Sire, nu alergaţi în contra domnului de Montgomery.

— A ! şi dumneata ! exclamă regele. În calitatea dumitale de *parpaillot* [1] n-ar trebui totuşi să fii superstiţios ; aşa ceva i se potriveşte reginei care este catolică şi pe deasupra, florentină.

— Sire, ascultaţi-mă, reluă cu gravitate Coligny. Cu atît mai serios este ceea ce am a vă spune cu cît sfatul vine de la un mare împărat, acum mort.

— Aha ! este sfatul împăratului Carol Quintul pe care ai uitat să mi-l spui cînd te-ai întors de la Bruxelles ?

— Regele se înşeală ; i-am dat sfatul acela, dar indirect, îndemnîndu-l să-l trimită pe domnul de Montgomery în Scoţia.

— A ! e-adevărat, sfatul venea de la dumneata... Da, a fost şi mi-a făcut bune servicii acolo.

— Ştiu asta, sire ; dar poate nu v-aţi întrebat pentru ce v-am sfătuit să-l trimiteţi pe domnul de Montgomery în Scoţia ?

— Într-adevăr, nu ştiu.

— Ei bine, fiindcă împăratul Carol-Quintul aflase de la astrologul său că domnul de Montgomery are între sprîncene un semn ce arată că într-o zi va curma viaţa unui prinţ purtînd floarea de crin.

— Aş !

— Prea slăvitul împărat Carol-Quintul mă însărcinase să previn pe Maiestatea Voastră de acest horoscop ; dar cum îl socoteam pe domnul de Montgomery drept unul dintre slujitorii noştri cei mai devotaţi, cum nu aveam nici o îndoială că de era fatal unui prinţ ce poartă

[1] Poreclă dată reformaţilor.

floarea de crin, asta nu putea fi decît fără de voie ; cum mă temeam că dezvăluirea acestei preziceri ar dăuna bunăvoinţei ce i-o purtaţi, m-am mulţumit doar să dau regelui sfatul de a trimite pe căpitanul gărzii sale scoţiene în ajutorul regentei Scoţiei. Chiar şi astăzi, sire, cînd am crezut că va fi o luptă generală, am venit la Maiestatea Voastră să mă informez, pentru ca în caz că ar avea loc lupta generală — să-l îndepărtez pe domnul de Montgomery, sau să veghez, cum am făcut ultima oară, ca el să nu întîlnească pe Maiestatea Voastră. N-a avut loc lupta generală, aşa că n-am avut nimic de făcut, nimic de spus. Dar acum, după terminarea întrecerilor, cînd, datorită parcă unei fatalităţi, regele îl provoacă pe domnul de Montgomery, mă adresez regelui şi în speranţa de a împiedica această întrecere, îi spun : Sire, împăratul Carol-Quintul mi-a spus chiar mie cele ce-am avut cinstea să vă repet cu privire la contele de Lorges ! Sire, pentru numele lui Dumnezeu, nu luptaţi contra domnului de Montgomery ! Domnul de Montgomery e sortit să fie nefast unui prinţ ce poartă floarea de crin şi, dintre toţi prinţii floarei de crin, regele este cel mai mare !

Henric rămase o clipă gînditor, apoi, punînd mîna pe umărul lui Coligny :

— Amirale, îi răspunse el, dacă mi-ai fi spus azi dimineaţă ceea ce mi-ai spus acum, probabil că nu l-aş fi provocat pe domnul de Montgomery ; dar în momentul de faţă, provocarea fiind făcută, aş avea aerul că dau înapoi de frică. Ori, Dumnezeu mi-e martor că nu mă tem de nimic pe lumea asta ! Totuşi îţi mulţumesc, domnule amiral ; dar chiar de mi s-ar întîmpla o nenorocire, este prea tîrziu, voi rupe această lance !

— Sire, zise unul din scutieri întrînd pe cînd se rosteau acele vorbe, domnul conte de Montgomery, după porunca voastră s-a înarmat şi aşteaptă bunul plac al regelui.

— Bine, prietene ; bunul plac al regelui este să-mi prinzi catarama coifului şi să sune trompetele.

Dar porunca regelui se îndeplini numai pe jumătate. Scutierul îi încheie coiful, însă muzicanţii, crezînd că în-

trecerea s-a sfîrșit, piecaseră din balconul ce le servea drept estradă.

I se anunță regelui încurcătura, spunîndu-i-se că muzicanții erau încă destul de aproape pentru a fi rechemați, dar că asta ar cere vreun sfert de oră.

— Asta-i prea mult... zise regele... Vom alerga fără fanfare, și gata!

Apoi încălecă și ieși din bastion strigînd:

— Ei, domnule de Montgomery, ești gata?

— Da, sire, răspunse contele ieșind și el din bastionul opus.

— Domnilor, se adresă regele judecătorilor de cîmp, după cum vedeți n-așteptăm decît învoirea dumnevoastră.

— *Laissez aller!* spuseră domnul de Savoia și conetabilul.

Și în cea mai adîncă și mai sinistră tăcere, cei doi luptători avîntîndu-se, se întîlniră în mijlocul arenei și își sfărîmară lăncile unul de celălalt.

Deodată, spre marea uimire a spectatorilor, se văzu cum regele scapă picioarele din scări și, dînd drumul frîului, cuprinde cu mîinile gîtul calului ce-și opri cursa, pe cînd Montgomery împietrit parcă de groază zvîrlea jos bucata de lance ce-i rămăsese în mînă.

În același timp, domnii de Vieilleville și de Boissy, care bănuiau după atitudinea regelui că se întîmplase ceva extraordinar, săriră peste barieră și apucară calul de zăbală strigînd:

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a întîmplat, Sire?

— S-a întîmplat, bolborosi regele, că ai avut dreptate, dragă Vieilleville, să te împotrivești acestei blestemate curse!...

— Atunci, sînteți rănit, sire? întrebă foarte îngrijorat marele șambelan.

— Cred că sînt un om mort! murmură regele cu o voce atît de stinsă, încît numai acei care-l purtau îl auziră.

Într-adevăr, ciompul lăncii lui Montgomery, alunecînd de-a lungul armurii regelui, îi ridicase viziera și o așchie de lemn spărgîndu-i ochiul, îi pătrunsese pînă în creier.

Apoi, adunîndu-și toate puterile într-un ultim strigăt:

— Să nu se ia nici o măsură împotriva domnului de Montgomery, rosti regele; n-are nici o vină...

Un strigăt lung de groază se ridică din tribunele spectatorilor și cu toții se împrăștiară în dezordine, de parcă trăsnetul căzuse în mijlocul lor, fugind fiecare încotro vedea cu ochii și strigînd:

— Regele a murit!... Regele a murit!...

XIV

PE PATUL DE MOARTE

Între timp domnii de Boissy și de Vieilleville îl duseră pe rege în camera lui, punîndu-l îmbrăcat în armură pe pat.

Nu-i puteau scoate coiful, căci așchia de lemn rămăsese în rană, capătul ieșindu-i de vreo două, trei degete afară.

Chirurgii prezenți la turnir sosiră grabnic. Erau cinci, dar niciunul nu îndrăzni să-și ia răspunderea de a scoate așchia de lance din rană și cu toate că regina Caterina, delfinul și prințesele — singurii care fuseseră admiși în camera regelui — îi rugau stăruitor să-i dea un ajutor rănitului, ei se uitau unii la alții și clătinînd din cap, spuneau:

— Să fie chemat cît mai repede maestrul Ambroise Paré, căci fără el nu încercăm nimic.

— Să fie găsit maestrul Ambroise Paré, oriunde ar fi! zise regina.

Și într-o clipă, slujitorii, pajii și scutierii se repeziră în toate direcțiile, informîndu-se peste tot unde era o speranță de-a da de urma celebrului chirurg.

La acea epocă, maestrul Ambroise Paré, ajunsese într-adevăr la apogeul faimei sale. După ce îl urmase în Italia pe René de Montejean, colonel de infanterie, se întorsese în Franța, își luase diploma la colegiul Saint-

Edme, fusese numit starostele corporației chirurgilor și, de șapte ani, făcea serviciu la rege ca chirurg șef.

Îl găsiră în hambarul unui biet țiglar care căzuse de pe un acoperiș și-și rupsese piciorul.

Strigătele „Iată-l pe maestrul Ambroise Paré ! iată-l că vine !" vestiră sosirea lui.

Apoi în prag apăru un om de vreo patruzeci și cinci, patruzeci și șase de ani, cu mers impozant, frunte înclinată și ochi visători.

Zărindu-l, toți se dădură în lături pentru a-i deschide calea pînă la patul rănitului.

— Uitați-vă, maestre, îi spuseră medicii.

Și toți ochii se ațintiră asupra acelui om socotit singurul din Franța în stare să salveze viața regelui, dacă viața regelui putea fi salvată.

Am spus *din Franța*, căci exista în afara Franței un om cu un renume mai mare decît al lui Ambroise Paré și pe care chiar el îl numea cu plăcere maestrul său.

Omul acela era André Vesale, chirurgul lui Filip al II-lea.

Toate privirile ațintite asupra lui Ambroise Paré îl întrebau, mai expresiv chiar decît cuvintele, ce era de temut ori de sperat.

A fost cu neputință să se citească ceva pe fruntea vestitului practician ; se putu observa doar că la vederea rănii, chipul îi pălise puțin.

— Ah ! maestre Ambroise ! exclamă Caterina de Medici, nu uita că încredințez în mîinile dumitale pe regele Franței !

Ambroise Paré întinsese deja brațul spre Henric ; la aceste vorbe îl lăsă să cadă.

— Doamnă, rosti el, în starea în care se află regescul vostru soț, adevăratul rege al Franței nu este el, ci urmașul său. Cer îngăduința de a-l trata, cum aș trata pe cel din urmă soldat din armată, căci este singura șansă pe care o am de a-l salva.

— Există deci o șansă, maestre Ambroise ? întrebă regina.

— Nu spun asta, doamnă, replică chirurgul.

— Fă tot ce se poate, maestre ! urmă Caterina. Se știe că ești cel mai priceput om din țară.

Ambroise nu răspunse la compliment ; sprijinindu-și mîna stîngă de partea de sus a coifului, apucă cu dreapta așchia rămasă în rană și cu o mișcare tot atît de sigură, de parcă ar fi operat, cum spusese el, pe ultimul soldat din armată, smulse țandăra din rană.

O înfiorare străbătu trupul lui Henric care scoase un auspin.

— Acum, zise Ambroise, scoateți armura și coiful regelui, și cît mai încetișor cu putință.

Domnul de Vieilleville puse mîna pe coiful regelui, dar tremura așa de tare încît chirurgul îl opri.

— Lasă-mă pe mine, zise el ; sînt singurul a cărui mînă n-are dreptul să tremure.

Și așezînd capul regelui pe brațul lui stîng, îi desfăcu încet și sigur, fără nici o smucitură, coiful.

Odată coiful scos, restul armurii nu mai era o problemă atît de grea.

Dezbrăcarea întreagă a trupului se sfîrși fără ca rănitul să fi făcut vreo mișcare. Pentru moment, era complet paralizat.

După ce-l culcară pe rege, Ambroise Paré se apucă să-l facă pansamentul.

Examinarea aschiei pe care o așezase cu multă grijă pe o masă de lîngă patul regal îi arătase că acel corp străin intrase aproape de trei degete în cap iar resturile rămase în jurul lemnului că pătrunseseră pînă la membranele creierului.

Ambroise Paré mai întîi curăți rana, cu o spatulă îi desfăcu delicat marginile și cu un stilet de argint o sondă.

Așa cum bănuise după bucățica de lance ce-o scosese, rana era groaznică !

Aplică apoi pe marginile rănii cărbune pisat ce se folosea pe vremea aceea în loc de scamă ; după asta puse pe ochi o compresă cu apă foarte rece, ce trebuia schimbată din sfert în sfert de oră.

La contactul cu apa, obrazul regelui se contractă, dovadă că sensibilitatea nu dispăruse cu totul.

Chirurgul păru oarecum bucuros văzînd acea contracție nervoasă, apoi întorcîndu-se către familia regală în lacrimi, i se adresă reginei :

— Doamnă, n-aș putea încă să mă pronunț dacă va evolua spre bine sau spre rău, dar pot spune cu siguranță Maiestății Voastre că nu este pericol de moarte pentru moment. Așa că v-aș sfătui să vă retrageți pentru a vă odihni puțin și a mai lăsa o clipă de alinare durerii. Cît despre mine, începînd din clipa asta și pînă în ceea a morții, ori a însănătoșirii regelui, nu voi mai părăsi capătîiul patului său.

Caterina se apropie de rănit, aplecîndu-se pentru a-i săruta mîna, dar cînd i-o sărută îi și trase din deget faimosul inel pe care mai reușise o dată doamna de Nemours să i-l sustragă regelui și de care, se spunea, era legată taina acelei lungi dragoste a lui Henric pentru Diana.

Ca și cum ar fi simțit că i se smulge cu violență un sentiment din inimă, rănitul tresări la fel ca atunci cînd i se smulsese țandăra de lance din rană.

Ambroise Paré se apropie repede.

— Iertați-mă, doamnă, rosti el, ce i-ați făcut regelui ?

— Nimic, domnule, zise Caterina strîngînd în pumn inelul ; poate că din adîncul leșinului regele să mă fi recunoscut.

După Caterina, delfinul, apoi cellalți prinți și prințese plecară pe rînd.

Ieșind din camera regelui, Caterina îl întîlni pe domnul de Vieilleville care se dusese să-și schimbe cămașa, plină de sîngele regelui.

— Unde te duci, domnule de Vieilleville ? îl întrebă regina.

— Sînt mare șambelan, doamnă, răspunse domnul de Vieilleville și datoria mea este să nu părăsesc nici o clipă pe Maiestatea Sa.

— Datoria dumitale se potrivește cu dorința mea, domnule de Vieilleville... Știi că întotdeauna te-am socotit un bun prieten ?

Domnul de Vieilleville făcu o plecăciune. Deși la acea epocă Caterina își trata mai puțin rău pe *bunii ei prieteni* decît mai tîrziu, totuși cel căruia îi dădea acest titlu nu primi fără oarecare neliniște favoarea.

— Doamnă, zise el, mulțumesc foarte mult Maiestății Voastre pentru stima ce mi-o arată și voi face tot ce-i cu putință pentru a nu o dezamăgi.

— Pentru asta n-ai de făcut decît un singur lucru, domnule conte, și un lucru foarte ușor : s-o împiedici pe doamna de Valentinois și pe vreunul dintre ai conetabilului să ajungă pînă la rege.

— Totuși, doamnă, spuse Vieilleville, destul de încurcat de însărcinarea aceea ce-i întărea poziția, este adevărat, dacă regele murea, dar care îl punea în mare cumpănă în caz de însănătoșire — dacă doamna ducesă de Valentinois stăruie să intre ?...

— Îi vei spune, dragă conte, că atîta timp cît regele Henric de Valois este fără cunoștință, domnește în locul său regina Caterina de Medici și că regina Caterina de Medici nu vrea să intre curtezana Diana de Poitiers în camera soțului ei pe moarte !

— Drace ! drace ! făcu Vieilleville frecîndu-și urechea, vedeți că există, se zice, un anumit inel...

— Te înșeli, domnule de Vieilleville, îl întrerupse regina ; inelul acela nu mai există sau, mai degrabă, iată-l... L-am scos din degetul soțului nostru prea iubit, pentru a putea — dacă Maiestatea Sa, ferească Dumnezeu ! și-ar da duhul — să pun pecetea inelului său pe brevetul dumitale de mareșal al Franței, care știi bine că nu este încă semnat.

— Doamnă, reluă Vieilleville liniștit la vederea inelului și totodată de făgăduiala Caterinei, precum ați spus, sînteți regina și ca atare, poruncile Voastre vor fi împlinite.

— A ! știam eu bine, zise Caterina, că-mi ești prieten, dragă Vieilleville !

Și se îndepărtă ducînd fără îndoială în inima ei prea copleșită pînă la sfîrșit, un profund dispreț pentru speța umană.

Patru zile rămase regele neclintit și fără simțire ; în timpul acelor patru zile doamna de Valentinois se prezentă de mai multe ori, dar de fiecare dată intrarea i se refuză în mod categoric.

Unii prieteni o sfătuiau să plece din palatul Tournelles și să aștepte evenimentele în apartamentul ei de la

Luvru, sau chiar în castelul ei Anet, dîndu-i a înțelege că dacă se încăpățîna să rămînă i se putea întîmpla vreo nenorocire.

Dar ea răspundea mereu că locul ei era acolo unde se afla regele și că atîta timp cît regele va mai avea un suflu de viață, era pe deplin liniștită ; nici chiar cei mai înverșunați dușmani n-ar îndrăzni să atenteze la viața ei, ori măcar la libertatea ei.

A treia zi, seara — adică la vreo șaptezeci și două de ore după accident — un om plin de praf descăleca de pe un cal înspumat și asudat la poarta palatului Tournelles, spunînd că venea din partea regelui Filip și cerînd să-l vadă pe regele Henric, dacă se mai afla în viață.

Se știe ce ordine fuseseră date și cu cîtă strășnicie era păzită intrarea în camera regelui.

— Ce nume trebuie să anunțăm Maiestății Sale regina ? întrebă ușierul de serviciu, care răspundea cu capul față de domnul de Vieilleville de orice persoană ce deschidea ușa.

— Nu reginei trebuie să-i anunți numele meu, răspunse necunoscutul, ci învățatului meu confrate Ambroise Paré... Mă numesc André Vesale.

Ușierul intră în camera regelui ce se afla tot în nesimțire și în aparență lipsit de viață și, apropiindu-se de Ambroise Paré ce ținea în mînă un cap omenesc de curînd tăiat cercetînd în interiorul creierului tainele încă necunoscute ale inteligenței și vieții umane, îi comunică numele auzit cu o clipă înainte.

Ambroise Paré îl puse să-i mai repete încă odată numele, apoi sigur că nu se înșelase scoase o exclamație de bucurie.

— A ! domnilor, veste bună !... Dacă regele poate fi salvat de știința omenească, un singur om este în stare să săvîrșească asemenea miracol... Domnilor, mulțumiți Celui-de-Sus ; omul acela este aici !

Și deschizînd repede ușa :

— Intră, intră, zise el, dumneata care ești acum singurul și adevăratul rege aici !

— Domnule conte, se adresă el apoi domnului de Vieilleville, fiți bun și anunțați pe regină că ilustrul André Vesale se află lîngă augustul ei soț.

Domnul de Vieilleville, bucuros să ducă reginei iluzia unei vești bune, ieși în grabă din apartament, în pragul căruia se ivise, după cum am mai spus, un om de vreo patruzeci și șase de ani, de statură mijlocie, cu privirea vioaie și inteligentă, oacheș la piele și cu părul și barba creață.

Omul acela era într-adevăr André Vesale pe care regele Filip al II-lea, vestit de un curier al ducelui de Savoia despre accidentul întîmplat socrului său, îl trimisese grabnic în ajutorul rănitului.

Curierul găsise pe regele Spaniei la Cambrai și cum medicul său André Vesale îl însoțea în acel moment, vestitul anatomist reușise să ajungă la căpătîiul muribundului la sfîrșitul zilei a treia.

Se știe de ce mare renume se bucura în vremea aceea André Vesale ; nu este de mirare deci că avusese asemenea primire din partea unui om atît de conștiincios și de modest cum era colegul său Ambroise Paré, cu mult superior lui Vesale în practica manuală, mult mai priceput ca el să scoată un glonț sau să taie un membru, dar cu mult inferior în teorie și mai cu seamă în tot ce avea legătură cu știința anatomiei.

E drept că medicul din Brabant studiase cu pasiune anatomia o viață întreagă. Într-o epocă în care dogmele religioase socoteau sacru cadavrul uman și se împotriveau să se caute chiar și în moarte tainele vieții, el se expusese urei fanaticilor ca să ajute știința ce bîjbîia în întunericul ignoranței, cercînd să facă cîțiva pași înainte.

Vesale studie mai întîi la Montpellier. Din anul 1376, doctorii acestei școli obținuseră de la Ludovic de Anjou aprobarea, care le-a fost îngăduită apoi și de Carol cel Rău, regele Navarrei, și apoi de Carol al VI-lea, regele Franței, de a lua în fiecare an cadavrul unui criminal executat pentru disecție.

Vesale studie acolo în 1532 ; avea atunci optsprezece ani ; apoi veni la Paris

Acolo, cutezanța cu care înfrunta pericolele inevitabile meseriei de hoț de cadavre îi crease o adevărată faimă. Noaptea era văzut scormonind cimitirele sau adunînd de sub spînzurători leșuri adesea în putrefacție pentru care se lupta cu ciinii și cu corbii.

După trei ani petrecuți în asemenea muncă lugubră, Vesale obținu catedra de la Louvain și i se dădu voie să facă demonstrații anatomice la care i-a fost de mare folos pentru studiul oaselor un schelet întreg pe care îl avea.

Acel schelet trezi bănuieli magistraților. Chemat înaintea lor, Vesale a fost interogat prin ce împrejurare ajunsese scheletul în mîinile lui.

— L-am adus de la Paris, zise Vesale.

Vestitul anatomist mințea ; nu socotea însă un păcat mînciuna pusă în serviciul umanității.

Cum își procurase Vesale scheletul ?

Iată cum.

Într-o zi, pe cînd hoinărea cu un prieten numit Gemma pe terenul rezervat execuțiilor și care se afla cam la un sfert de leghe de Louvain, Vesale văzuse un cadavru ciugulit de păsările de pradă și din care nu mai rămăsese aproape decît scheletul. Acele oseminte strălucind de albeață atraseră privirile sublimului profanator care se hotărî să-și însușească carcasa umană. Extremitățile inferioare se desfăcură destul de ușor ; dar de teamă ca vertebrele gîtului rupte de greutatea călăului, care, după cum se știe își da drumul de pe spînzurătoare pe umerii osînditului, nu vor putea susține trupul, un lanț îi fusese petrecut pe după mijloc și legat de spînzurătoare.

Trebuiră să amîne pe noapte restul furtișagului. Ciolanele picioarelor și ale pulpelor fură desfăcute și ascunse ; apoi, la venirea nopții, la ora cînd doar bufnițele și vrăjitoarele se credea că ar mai bîntui acele triste paragini, Vesale se întoarse fără prietenul său, care nu avusese curajul să-l întovărășească și numai cu ajutorul mîinilor izbuti să scoată scheletul din lanț.

În trei nopți, diferitele fragmente din ceea ce fusese un om viu, ce gîndise, iubise și suferise la fel ca și cei care punea stăpînire pe rămășițele lui, fură aduse în oraș ; alte trei nopți fură de ajuns pentru a le spăla, a le îmbina și a le fixa cu sîrme.

Iată cum își procurase André Vesale scheletul ce stîrnise indignarea magistraților din Louvain și pe care el susținea că-l avea de la Paris.

Apoi urmă războiul din Italia, dintre Carol-Quintul și Francisc I. Vesale însoți oștile spaniole după cum confratele lui, Ambroise Paré, însoțea armatele franceze. Numai de două ori — odată la Montpellier, odată la Paris — avusese prilejul să asiste la disecarea unor cadavre omenești neîntrate încă în putrefacție, dar pe cîmpul de luptă, mai liber, se dedică cu un fel de frenezie, deși tot în mod clandestin, studiilor sale anatomice, imortalizate de penelul lui Rembrandt.

Atunci Vesale a îndrăznit, pe baza multor autopsii făcute în public sau în cabinetul său, să-l corecteze pe Galilen care, deoarece nu practicase autopsii decît pe animale, era plin de greșeli.

A făcut mai mult : a publicat și a prezentat prințului don Filip un *Manual de Anatomie* care nu era decît introducerea unei mari lucrări pe care intenționa s-o publice mai tîrziu.

Dar din clipa aceea, profesorii, rivalii lui și prin urmare dușmanii lui, găsind de ce se agăța, atacară cartea acuzînd-o de sacrilegiu și făcură o asemenea zarvă, de la Veneția pînă la Toledo, încît chiar și Carol-Quintul se sperie de scandal și dădu lucrarea teologilor universității din Salamanca, pentru a decide dacă au voie catolicii să deschidă trupuri omenești.

Din fericire, călugării răspunseră prin următoarea hotărîre, mai înțeleaptă decît cele formulate de obicei de ordinele religioase :

„Este folositor și prin urmare îngăduit."

Văzînd că faptele date la iveală nu sînt suficiente pentru a-l condamna pe Vesale, recurseră la calomnie.

Se răspîndi zvonul că Vesale „nerăbdător să studieze boala de care murise un gentilom spaniol, îi deschisese trupul înainte ca acesta să-și fi dat sufletul. Moștenitorii mortului, se spunea, forțaseră ușa dormitorului unde se încuiase Vesale cu cadavrul și ajunseseră la timp pentru a constata că inima, dată la iveală, încă mai palpita.

E adevărat că nu se spunea numele gentilomului ; e adevărat că moștenitorii interesați să facă un proces rămîneau în umbră și muți ; dar tocmai din pricină că acuzația era lipsită de dovezi, a fost acceptată fără cerce-

tare, şi rămase un fapt cîştigat de duşmanii lui Vesale, că deschisese un om încă viu.

De data asta scandalul luă asemenea proporţii, că numai încăpăţînarea lui Filip al II-lea — termenul nu este exagerat — a fost în stare să-l salveze pe Vesale, nu de un proces public ci de vreo capcană în care ar fi căzut victimă furiei mulţimii ce-l socoteau un păgîn şi un blestemat.

Dar vai ! Filip se plictisi mai tîrziu să-l ocrotească pe genialul martir. Vesale, silit să părăsească Franţa, Italia şi Spania, făcu un pelerinaj la mormîntul lui Isus Hristos, şi la întoarcerea din locurile sfinte, aruncat de o furtună pe ţărmul insulei Zante, muri acolo de mizerie şi foame !

Însă, la epoca în care am ajuns, puternicul braţ ce-l ocrotea nu obosise încă şi regele Spaniei convins de geniul medicului său, îl trimitea, cum am spus, socrului său Henric al II-lea.

XV

POLITICA FLORENTINĂ

André Vesale se apropie de rănit, îl examină, ceru informaţii lui Ambroise Paré despre tratamentul urmat, îl aprobă întru totul şi după ce se lămuri, ceru să vadă aşchia de lemn scoasă din ochiul regelui de iscusitul chirurg.

Ambroise Paré trăsese pe ţandăra de lemn o linie care arăta pînă unde pătrunsese.

Vesale întrebă în ce sens pătrunsese : orizontal, diagonal sau oblic.

Ambroise Paré răspunse că intrase oblic şi luînd capul pe care tocmai îl studia, îi înfipse în ochi aşchia pînă în locul unde pătrunsese într-al lui Henric al II-lea, dînd bucăţelei de lemn direcţia precisă pe care şi-o amintea că o avusese înainte de a fi scoasă din rană.

— Acum, zise Ambroise Paré, acesta-i capul... Tocmai voiam să-l deschid ca să mai văd odată cît de mult a putut distruge lovitura înăuntrul creierului.

Patru osîndiţi la moarte fuseseră decapitaţi pînă atunci, pentru ca chirurgii să poată face pe capetele lor experienţa pe care Ambroise Paré îi propunea lui Vesale s-o repete împreună. Dar Vesale îşi întrerupse colegul :

— Este de prisos, îi spuse, îmi dau seama după lungimea bucăţii de lemn şi după direcţia luată, ce fel de stricăciuni a putut face... s-a produs fractura arcadei ochiului drept şi a peretelui superior al orbitei... pătrunderea cu fractura oaselor şi ruperea învelişurilor dura-mater, pia-mater şi arachnoida, a părţii inferioare al lobului anterior drept al creierului... cu prelungirea pătrunderii în partea superioară a aceluiaşi lob — de unde inflamaţie, apoi congestie ce s-a răspîndit, după toate probabilităţile, în cei doi lobi anteriori.

— Întocmai aşa ! exclamă Ambroise Paré uimit, asta am constatat şi eu pe capetele osîndiţilor !

— Da, răspunse zîmbind Vesale, în afară de răspîndirea congestiei care nu putea să apară, rana fiind făcută pe morţi.

— Atunci, întrebă Ambroise Paré, ce părere ai despre rană ?

— Afirm că este mortală, spuse Vesale.

Un strigăt uşor se auzi în spatele anatomistului.

Caterina de Medici, adusă de contele de Vieilleville, intrase în camera rănitului în timpul explicaţiei anatomice dată de Vesale confratelui său şi auzise părerea rostită de el ; asta era pricina strigătului ce atrăsese atenţia celor doi chirurgi, care erau atît de absorbiţi de discuţia lor ştiinţifică că nici unul din ei nu observase prezenţa reginei.

— Mortală ! înghină Caterina. Aţi spus, domnule, că rana este mortală ?

— Cred că este de datoria mea, doamnă, răspunse Vesale, să repet Maiestăţii Voastre ce-am spus savantului meu confrate Ambroise Paré... Moartea unui rege nu este un eveniment obişnuit şi cei care moştenesc o împărăţie trebuie să fie din vreme înştiinţaţi de ora exactă cînd acea împărăţie scapă din mîinile celui mort pentru a

trece în mîinile celui viu... Oricît de dureroasă ar fi sentința, o repet deci, doamnă, rana regelui este prin natura ei mortală.

Regina își șterse cu batista fruntea șiroind de nădușeală.

— Și va muri, întrebă ea, fără să-și mai vină în fire ?

Vesale se apropie de rănit, îi luă mîna și-i numără bătăile pulsului.

— Nouăzeci de bătăi, spuse el după un moment lui Ambroise Paré.

— Înseamnă că febra a scăzut, răspunse acesta ; pulsul crescuse pînă la o sută zece în primele două zile.

— Doamnă, zise Vesale, dacă pulsul continuă să scadă în același ritm și dacă urmează o resorbție parțială a inflamației, este de așteptat ca înainte de a se stinge regele să-și mai recapete odată sau de două ori vorbirea.

— Și cînd se va întîmpla asta ? întrebă îngrijorată Caterina.

— A ! doamnă, îi spuse Vesale, cereți științei umane mai mult decît știe ! Totuși, înlocuind certitudinile cu probabilități, voi spune că dacă regele se va trezi din leșin, asta se va întîmpla mîine pe la mijlocul zilei.

— Ai auzit, Vieilleville, zise regina. Să fiu înștiințată imediat ce-și revine regele în simțiri. Eu trebuie să fiu aici, și nimeni altcineva, ca să aud ce are regele de spus.

A doua zi, cam pe la două după amiază, pulsul scăzînd la șaptezeci și două de bătăi, rănitul se mișcă puțin și scoase un suspin slab.

— Domnule de Vieilleville, spuse Vesale, anunțați pe Maiestatea Sa, regina mamă : socot că regele se va trezi din leșin și va rosti cîteva vorbe.

Marele șambelan se repezi afară din cameră și cînd se întoarse peste cinci minute cu regina, Henric începea să-și revină în simțiri șoptind, abia înțeles :

— Regina... Să fie chemată regina !...

— Aici sînt, monseniore ! exclamă Caterina căzînd în genunchi lîngă patul lui Henric al II-lea.

Ambroise Paré privea cu uimire pe omul acela care, dacă nu era stăpîn pe viață și pe moarte, părea cel puțin inițiat în toate secretele lor.

— Doamnă, întrebă Vesale, Maiestatea Voastră poruncește ca eu și domnul Paré să rămînem în cameră, ori să ieșim ?

Regina îl întrebă din ochi pe rănit.

— Să rămînă, murmură Henric. De altfel sînt atît de slăbit, încît mă tem că în orice clipă pot leșina...

Atunci Vesale făcu un semn, scoase din buzunar o sticluță plină cu un lichid roșu ca sîngele, vărsă cîteva picături într-o linguriță de argint aurit și strecură licoarea între buzele regelui.

Henric scoase un suspin de ușurare și chipul păru că i se mai înviorează puțin.

— Ah ! rosti el, mă simt mai bine !

Apoi, privind în jur :

— A ! tu ești, Vieilleville, urmă el ; nu m-ai părăsit ?...

— Nu, sire ! răspunse contele plîngînd, nici o minută !

— Mi-ai spus !... mi-ai spus ! murmură Henric ; dar n-am vrut să te cred... am greșit... Nici pe dumneata, doamnă, nu te-am ascultat... Nu uita că domnul de Coligny îmi este adevărat prieten, căci mi-a spus mai mult decît voi toți ceilalți. Mi-a spus că Montgomery este omul care mă va ucide.

— Ți-a spus de Montgomery ! exclamă Caterina. Dar cum de știa ?...

— A ! de la o profeție făcută împăratului Carol-Quintul... Bine că mi-am amintit, sper că domnul de Montgomery este liber.

Caterina nu răspunse.

— Sper că este ! urmă Henric. Cer, și la nevoie pretind, să nu i se facă nici un rău !

— Da, sire, răspunse Vieilleville, domnul de Montgomery este liber ; în fiece oră din zi și din noapte trimite după vești despre Maiestatea Voastră... Este disperat !

— Să n-albă remușcări... Bietul de Lorges ! m-a slujit întotdeauna cu credință și chiar de curînd pe lîngă regenta Scoției.

— Vai ! murmură Regina, de ce n-a rămas lîngă ea !

— Doamnă, nu de bună voie, ci din ordinul meu s-a întors din Scoția... Nu de bună voie s-a luptat cu mine, ci ordinul meu l-a silit să lupte... Nenorocul meu poartă vina, nu el; să nu ne răzvrătim deci împotriva Domnului, ci să profităm mai degrabă de clipa asta de viață ce mi-o acordă ca prin minune pentru a aranja afacerile noastre cele mai grabnice.

— O! monseniore! murmură Caterina.

— Și mai întîi, urmă Henric, să ne gîndim la făgăduielile făcute prietenilor noștri, după asta ne vom ocupa de tratatele încheiate cu dușmanii. Știi, doamnă, ce i s-a făgăduit lui Vieilleville?

— Da, sire.

— Tocmai trebuia semnat brevetul său de mareșal al Franței, cînd mi s-a întîmplat groaznicul accident; trebuie să fie gata pregătit.

— Da, sire, răspunse Vieilleville, Maiestatea Voastră a binevoit să-mi poruncească să-l iau în alb de la domnul cancelar, ca să vi-l dau spre semnare la prima ocazie... și iată-l... Îl aveam la mine în ziua aceea nefastă de 30 iunie și, cum de atunci nu m-am mai dezbrăcat, nici nu l-am părăsit pe rege, se află tot la mine.

Rostind acele vorbe, Vieilleville prezentă lui Henric brevetul.

— Am mari dureri dacă mă cuntesc, doamnă, spuse rănitul Caterinei; fii bună și semnează pentru mine brevetul, datează-l cu ziua de azi, înscrie din ce pricină îl semnezi în locul meu și dă-l vechiului meu prieten.

Plîngînd în hohote, contele de Vieilleville se aruncă în genunchi sărutînd mîna regelui întinsă pe pat, ce era tot așa de albă ca cearșaful pe care se odihnea.

În timpul acesta, Caterina scria în josul brevetului de mareșal al Franței:

„În locul regelui rănit, din ordinul său și lîngă patul său.

Caterina, regină.

4 iulie 1559."

Apoi citi și arătă regelui ce scrisese.

— E bine așa, sire? întrebă ea.

— Da, doamnă, răspunse Henric; și acuma, dă-i lui Vieilleville brevetul.

Caterina îl înmînă acestuia brevetul, spunîndu-i în șoaptă:

— Ai primit brevetul, dar să-ți știi mai departe promisiunea, dragă prietene, căci încă îți mai poate fi retras.

— Fiți fără grijă, doamnă, spuse Vieilleville, aveți cuvîntul meu și n-am să mi-l călc.

Și împăturind cu grijă brevetul, îl vîrî în buzunar.

— Altceva acum, zise regele. Domnul de Savoia și sora mea s-au căsătorit?

— Nu, Sire, răspunse Caterina; nu era momentul potrivit pentru o nuntă.

— Dimpotrivă, dimpotrivă, replică regele, și doresc să fie căsătoriți cît mai repede... Vieilleville, du-te și caută pe domnul de Savoia și pe sora mea!

Caterina zîmbi regelui în semn de încuviințare și, întovărășindu-l pe domnul de Vieilleville pînă la ușă îi spuse:

— Conte, să nu te duci după domnul de Savoia și doamna Margareta decît atunci cînd voi deschide ușa și-ți voi da eu ordin. Așteaptă aici în anticameră și, pe libertatea, pe viața, pe sufletul dumitale, să nu sufli un cuvînt despre revenirea la viață a regelui, mai ales doamnei de Valentinois.

— N-aveți nici o grijă, doamnă, spuse Vieilleville.

Și, într-adevăr, rămase în camera alăturată unde, după ce se închise ușa, Caterina putu auzi zgomotul pașilor greu ce trădau emoția noului mareșal.

— Unde sînteți, doamnă, și ce faceți? întrebă regele. Aș dori să nu pierd timpul.

— Iată-mă, domnule. Îi spuneam domnului de Vieilleville unde l-ar putea găsi pe domnul de Savoia, în cazul cînd prințul n-ar fi în apartamentul său.

— Cum, în cazul cînd n-ar fi în apartamentul său?

— Dar va fi... Domnul de Savoia nu pleacă decît seara din castel și se întoarce întotdeauna în zori.

— Ah! suspină regele cu invidie, era o vreme cînd și eu, la fel, băteam drumurile în nopțile frumoase pe un

armăsar înfocat: *Per amica silentia lunae*, cum spune micuța mea Maria Stuart... Ce încîntare să simți adierea răcoroasă și să vezi fremătînd frunzișul în lumina pală a lunii!... Ah! febra nu mă ardea ca acuma!... Doamne! Doamne! fie-ți milă de mine, căci sufăr cumplit!

Între timp, Caterina se apropiase de pat, făcînd semn celor doi medici să se îndepărteze.

Ambroise Paré și André Vesale răspunseră printr-o respectuoasă înclinare a capului și înțelegînd că cei doi prinți ai lumii pămîntene aveau de discutat vreo mare taină în clipa cînd unul din ei îl părăsea pe celălalt, se retraseră în firida unei ferestre pînă unde nu răzbăteau vocile.

Caterina își reluă locul lîngă Henric.

— Ei, zise regele, au să vină, nu?

— Da, sire, dar înainte de a sosi, îmi îngăduie Maiestatea Voastră a-i vorbi puțin despre treburile Statului?

— Spuneți, doamnă, răspunse regele, deși mă simt tare obosit și nu mai văd lucrurile de pe lumea asta decît ca printr-o pîclă.

— N-are a face! n-are a face! Dumnezeu va lumina pentru voi negura prin care le vedeți și va îngădui să le judecați poate chiar mai bine decît atunci cînd erați sănătos.

Henric se întoarse cu greu spre Caterina și o privi c-un ochi strălucind de febră și inteligență. Se vedea că făcea o sforțare supremă pentru a pune slăbiciunea lui la nivelul acelei inteligențe florentine, a cărei întortocheată profunzime avusese de attlea ori prilejul s-o prețuiască.

— Vorbiți, doamnă, rosti el.

— Iertați-mă, sire, reluă Caterina, nu-i nici părerea mea și nici a medicilor care speră întotdeauna, ci părerea Voastră, nu-i așa, că viața vă este în mare primejdie?

— Sînt rănit mortal, doamnă, spuse regele, și fără îndoială că Dumnezeu a îngăduit, printr-o minune, să am cu dumneata acest din urmă sfat.

— Ei atunci, sire, dacă-i o minune, zise regina, să folosim minunea pe care Cel-de-Sus n-a făcut-o fără rost.

— Vă ascult, doamnă.

— Sire, vă amintiți ce vă spunea domnul de Guise, fiind la mine în momentul cînd erați gata să semnați acel tratat nenorocit de la Cateau-Cambrésis?

— Da, doamnă.

— Domnul de Guise este un mare prieten al Franței.

— Aș! murmură regele, un Loren!...

— Dar eu, sire, răspunse Caterina, eu nu sînt lorenă.

— Nu, zise Henric, sînteți...

Și se opri.

— Terminați, spuse regina, sînt o florentină și prin urmare o adevărată aliată a casei de Franța... Ei bine, vă încredințez, sire, că Lorenul și Florentina au fost, în acea ocazie, mai Francezi decît anumiți Francezi.

— Nu vă contrazic, murmură Henric.

— Lorenul și Florentina vă spuneau: „Sire! un asemenea tratat cum vi se propune, sau pe care îl propuneți, abia dacă ar fi fost acceptabil a doua zi după bătălia de la Saint-Laurent sau cucerirea Saint-Quentin-ului; dar astăzi, cînd domnul de Guise a sosit din Italia, cînd a recucerit Calais, cînd ne bizuim pe cincizeci de mii de oameni bine înarmați în tabere și treizeci de mii în garnizoanele cetăților, un asemenea tratat este o batjocură!" Așa vă spunea Lorenul și Florentina, iar voi n-ați vrut să-i ascultați.

— Ei-adevărat, zise Henric revenindu-și ca dintr-un vis, am greșit...

— Vra să zică, mărturisiți? rosti Caterina cu ochii strălucitori.

— Da, mărturisesc... dar este prea tîrziu!

— Niciodată nu-i prea tîrziu, sire! zise Florentina.

— Nu vă înțeleg.

— Vreți să-mi dați mînă liberă? urmă Caterina; dacă vreți să lăsați totul în seama mea, vă redau toate orașele Franței, vă redau Piemontul, Nisa, Bresse și vă deschid drumul spre Milano!

— Și ce-i de făcut pentru asta, mă rog, doamnă?

— Trebuie să spuneți că, deși delfinul este major, din pricina sănătății sale șubrede și a lipsei de experiență în treburile statului, numiți un consiliu de regență pe un an, și mai mult dacă este nevoie, alcătuit din domnul de Guise, domnul cardinal de Lorena și eu,

care va conduce singur anul acesta afacerile politice, civile, religioase și celelalte.

— Și ce va spune Francisc ?

— Va fi foarte încîntat ! Nu-l interesează decît fericirea de a fi soțul micuței scoțiene, și nu mai are altă ambiție.

— Da, într-adevăr, zise Henric, e o mare fericire să fii tînăr, să fii soțul unei femei pe care o iubești !...

Și suspină.

— Un lucru însă strică totul, urmă el, că este rege al Franței și că un rege al Franței trebuie să-și pună țara mai presus de dragostele lui.

Caterina îi aruncă lui Henric o privire piezișă ; ar fi avut mare poftă să-i spună : „O rege care dai un sfat atît de înțelept, de ce oare nu l-ai urmat și tu ?"

Dar se temu să nu-i amintească cu asta de doamna de Valentinois, așa că tăcu, sau mai bine zis, îndreptă convorbirea pe calea de la început :

— Și astfel, eu regentă, domnul de Guise locotenent-general, domnul de Lorena administratorul regatului, vom avea grijă de toate.

— De toate !... Ce înțelegi prin cuvintele : „Vom avea grijă de toate ?"

— Să rupem totul, sire !... Să reluăm cele o sută nouăzeci și opt de orașe, Piemontul, Bresse, Nisa, Savoia, ducatul Milanului.

— Da, zise regele, și eu în timpul acesta mă voi înfățișa înaintea lui Dumnezeu împovărat cu un sperjur, profitînd de moartea mea ca să nu-mi țin o făgăduială !... E un păcat prea mare, doamnă, nu risc una ca asta... Dacă aș trăi, ar fi altceva... aș avea timp să mă pocăiesc !

Apoi ridicînd vocea :

— Domnule de Vieilleville, strigă.

— Ce vreți să faceți ? întrebă Caterina.

— Îl chem pe domnul de Vieilleville, care desigur nu s-a dus la domnul de Savoia.

— Și de ce îl chemați ?

— Ca să se ducă !

Într-adevăr, auzindu-se strigat, domnul de Vieilleville intră imediat.

— Domnule de Vieilleville, spuse regele, ai făcut bine să aștepți al doilea ordin pentru a te duce la domnul de Savoia, deoarece regina ți-a spus să aștepți ; dar acum îți dau al doilea ordin... Așa că du-te pe loc și în cinci minute domnul de Savoia și doamna Margareta să fie aici !

Simțind apoi că slăbește, privi în jur și zări pe cei doi medici care, auzindu-l pe Henric ridicînd vocea, se apropiaseră.

— Mai înainte, le spuse el, mi s-a dat să beau cîteva picături dintr-o licoare ce m-a înviorat... Trebuie să mai trăiesc încă o oră ; mai vreau cîteva picături din licoarea aceea.

Vesale luă lingurița aurită, turnă în ea vreo cinci, șase picături din băutura stacojie și, în timp ce Ambroise Paré sălta capul muribundului petrecîndu-și mîinile pe după perne, i le turnă în gură.

În timpul acesta, domnul de Vieilleville, neîndrăznind să încalce porunca regelui, se ducea să-l caute pe domnul de Savoia și pe doamna Margareta.

Caterina, în picioare lîngă pat, zîmbea regelui fierbînd de mînie în sine !

XVI

UN REGE AL FRANȚEI NU ARE DECÎT UN CUVÎNT

Cinci minute mai tîrziu, Emmanuel-Philibert intră pe o ușă și Margareta pe alta.

O rază de bucurie lumină chipurile celor doi tineri, văzîndu-l pe rănit reîntors la viață. Într-adevăr, datorită băuturii din care Henric înghițise cîteva picături se produsese, față de starea de letargie în care îl lăsaseră, o surprinzătoare ameliorare.

Caterina făcu un pas îndărăt, ca să cedeze lui Emmanuel și Margaretei locul ce-l ocupa lîngă patul rănitului.

Îngenunchiară amîndoi în fața regelui pe moarte.

— Bine, zise Henric privindu-i cu un surîs blînd și trist, stați bine așa, copiii mei... Rămîneți deci așa.

— Ce luminoasă speranță, Sire! murmură Emmanuel.

— Ce fericire, frate! rosti Margareta.

— Da, le răspunse Henric, este o fericire, pentru care mulțumesc Domnului, că mi-am recăpătat cunoștința... Dar nu este nici o speranță. Să nu ne bizuim deci pe ceea ce nu poate fi și să ne vedem de treburi ca niște oameni grăbiți... Emmanuel... ia mîna surorii mele.

Emmanuel îl ascultă; este adevărat că mîna Margaretei făcuse jumătate din drum spre mîna lui.

— Prințe, continuă Henric, am dorit căsătoria voastră cu Margareta pe cînd eram sănătos... Astăzi, cînd sînt pe moarte, nu numai că o doresc, chiar o pretind.

— Sire! repetă ducele de Savoia.

— Dragă frate! spuse Margareta sărutînd mîna regelui.

— Ascultă, murmură Henric cu un glas de o solemnitate impresionantă, ascultă Emmanuel: nu ești numai un mare prinț acum, datorită provinciilor pe care ți le-am dat, un nobil gentilom datorită strămoșilor, ci și un om cinstit, datorită judecății tale drepte și inimii tale generoase... Emmanuel, omului cinstit mă adresez acum.

Emmanuel-Philibert își înălță capu-i nobil; sufletul leal îi strălucea în ochi în timp ce rostea cu glasul acela dulce și hotărît, pe care numai el îl avea:

— Vorbiți, sire.

— Emmanuel, continuă regele, s-a semnat o pace, o pace defavorabilă pentru Franța...

Prințul făcu o mișcare.

— Dar n-are importanță, deoarece este semnată, reluă regele. Această pace te face în același timp aliatul Franței și al Spaniei; ești vărul regelui Filip, dar vei fi unchiul regelui Francisc. Astăzi sabia ta atîrnă greu în balanța cu care Dumnezeu cîntărește destinele regatelor, căci este sabia ce a nimicit trupele de la Saint-Laurent, ce a dărîmat zidurile de la Saint-Quentin... Ei bine, cer acestei săbii să fie la fel de dreaptă pe cît e de leal stăpînul ei, la fel de necruțătoare, pe cît e de curajos stăpînul ei! Dacă pacea jurată de mine și de Filip al II-lea

este ruptă de Franța, sabia aceasta să se întoarcă împotriva Franței! dacă pacea este ruptă de Spania, sabia să se întoarcă împotriva Spaniei!... Dacă locul de conetabil ar fi liber, Dumnezeu mi-e martor, duce, că ți l-aș da, ca unui prinț ce s-a căsătorit cu sora mea, ca unui cavaler ce apără granițele regatului meu; din nefericire locul este ocupat de un om căruia poate ar trebui să i-l iau, dar care, la urma urmei, m-a slujit sau a crezut că mă slujește, leal. N-are a face! nu te vei socoti legat decît de dreptate; dacă dreptatea este de partea Franței, brațul și sabia să fie de partea Franței! dacă dreptatea este de partea Spaniei, brațul și sabia să fie împotriva Franței!... Îmi juri asta, duce de Savoia?

Emmanuel-Philibert întinse mîna spre Henric.

— Jur pe inima leală ce face apel la lealitatea mea! rosti el.

Henric respiră ușurat.

— Mulțumesc! spuse el.

Apoi, după un moment, în care păru că mulțumește în gînd lui Dumnezeu:

— Și acum, reluă, cînd vor fi gata formalitățile necesare ce au întîrziat pînă acum căsătoria voastră?

— La 9 iulie, sire.

— Atunci, mai jură încă ceva: că ei mort sau viu, lîngă patul meu sau pe mormîntul meu, veți celebra căsătoria la 9 iulie.

Margareta aruncă asupra lui Emmanuel o privire iute în care se mai ascundea o fărîmă de îngrijorare.

El însă, apropiind capul Margaretei de al său, o sărută pe frunte întocmai ca pe o soră.

— Sire, zise el, primiți al doilea jurămînt așa cum ați primit și primul... Le rostesc pe amîndouă la fel de solemn și Dumnezeu să mă pedepsească deci la fel dacă îmi calc vreunul din ele!

Margareta se făcu palidă, părînd gata să leșine.

În clipa aceea ușa se deschise șovăitor și cu timiditate prin deschizătură se ivi capul delfinului.

— Cine intră? întrebă regele ale cărui simțuri căpătaseră acea ascuțime specifică bolnavilor.

— Ah! tata vorbește! strigă delfinul pierzîndu-și timiditatea și repezindu-se înăuntru.

Chipul lui Henric se lumină.

— Da, fiule, îi răspunse, şi eşti binevenit aici în cameră, căci am a-ţi spune lucruri însemnate.

Apoi se adresă ducelui de Savoia :

— Emmanuel, ai sărutat-o pe sora mea care îţi va fi soţie ; sărută-l şi pe fiul meu care îţi va fi nepot.

Ducele îl cuprinse în braţe pe băiat, îl strînse duios la piept şi-l sărută pe amîndoi obrajii.

— Îţi vei aminti de cele două jurăminte, frate ? spuse regele.

— Da, sire, de amîndouă cu acelaşi devotament, vă jur !

— Bine... Acum să fiu lăsat singur cu delfinul.

Emmanuel şi Margareta ieşiră.

Dar Caterina rămase pe loc.

— Ei bine ? i se adresă regele.

— Şi eu, Sire ? întrebă Caterina.

— Da, doamnă, da, şi dumneata de asemeni, răspunse regele.

— Cînd regele va dori să mă vadă, să mă cheme, zise florentina.

— După întrevederea asta puteţi intra iar, doamnă, spuse Henric, fie că vă chem, ori nu... Dar, adăugă el cu un surîs trist, s-ar putea să nu vă chem, căci mă simt tare slăbit... Totuşi, să veniţi.

Caterina făcu o mişcare ca să iasă imediat ; dar fără îndoială, chibzuind mai bine, se răsuci în loc şi veni să se încline în faţa patului pentru a săruta mîna regelui.

Apoi ieşi aruncînd, ca să zicem aşa, în urmă-i, în camera muribundului, o lungă privire plină de îngrijorare.

Deşi regele auzise închizîndu-se uşa în urma Caterinei, mai aşteptă încă o clipă ; apoi se adresă delfinului :

— Mama ta nu mai este aici, Francisc ? îl întrebă.

— Nu, sire, răspunse delfinul.

— Pune zăvorul la uşă şi vino degrabă lîngă patul meu, căci simt părăsindu-mă şi ultimele puteri.

Francisc se grăbi să-l asculte ; puse zăvorul şi se întoarse lîngă rege.

— Vai ! Doamne ! sire, zise el, ce palid sînteţi !... Cu ce-aş putea să vă fiu de folos ?

— Cheamă mai întîi medicul, spuse Henric.

— Domnilor, strigă delfinul întorcîndu-se spre cei doi specialişti, veniţi repede, regele vă cheamă !

Vesale şi Ambroise Paré se apropiară de pat.

— Aţi văzut ? spuse Vesale confratelui său, pe care fără îndoială îl prevenise de apropiata criză de slăbiciune a regelui.

— Domnilor, li se adresă Henric, putere ! putere ! daţi-mi putere.

— Sire, răspunse Vesale ezitînd.

— Nu mai aveţi elixir ? întrebă muribundul.

— Ba da, sire, mai am.

— Şi atunci ?

— Sire, licoarea aceasta nu dă regelui decît o forţă artificială.

— Ei ! ce importanţă are, totu-i să-mi dea putere !

— Şi poate că abuzul ei va scurta zilele Maiestăţii Sale.

— Domnule, urmă regele, nu se mai pune acum problema duratei zilelor mele... tot ceea ce doresc este să izbutesc a spune delfinului ce am a-i spune, şi pot muri la ultimul cuvînt.

— Sire, dacă ordonă Maiestatea Voastră... căci am stat în cumpănă chiar şi a doua oară, dacă să vă mai dau.

— Dă-mi pentru a treia oară din elixirul acela ; asta-i voinţa mea !

Apoi capul îi căzu pe pernă, ochiul i se închise şi o paloare atît de înspăimîntătoare i se răspîndi pe chip, încît părea că-şi va da sufletul.

— Tatăl meu moare ! tatăl meu moare ! strigă delfinul.

— Grăbeşte-te André, zise Ambroise ; starea regelui este foarte gravă !

— Regele mai are de trăit încă trei, patru zile, nu-ţi fie teamă, îi răspunse Vesale.

Şi de data asta, fără a se mai sluji de linguriţa aurită, turnă direct din sticluţă cîteva picături de elixir pe buzele întredeschise ale regelui.

Acum efectul se arătă mai tirziu ca în dăţile precedente, dar se dovedi la fel de bun.

Abia se scurseseră cîteva secunde şi muşchii feţei începură a se înfiora, sîngele păru că prinde iar a circula pe sub piele, dinţii se descleştară iar ochiul se redeschise, mai întîi tulbure, dar limpezindu-se treptat.

Regele respiră, ori mai degrabă suspină.

— Ah ! spuse el, slavă Domnului !...

Şi-l căută cu privirea pe delfin.

— Aici sînt, tată, zise tînărul prinţ îngenunchiat în faţa patului şi apropiindu-se de căpătîiul lui.

— Paré, rosti regele, ridică-mă cu pernele şi pune-mi braţul pe după gîtul delfinului, ca să cobor, sprijinindu-mă de el, ultima treaptă a mormîntului meu.

Cei doi medici erau încă lîngă rege ; atunci, cu îndemînarea ce ţi-o dă cunoaşterea anatomică a trupului omenesc, Vesale, strecurînd cu grijă pernele unei canapele sub cele de la căpătîiul regelui, îl ridică pe Henric ca să poată sta în capul oaselor, pe cînd Ambroise Paré petrecea pe după gîtul delfinului braţul rănitului, căruia paralizia începuse a-i da răceala şi greutatea morţii.

Apoi amîndoi se îndepărtară discret.

Regele făcu o sforţare şi buzele tatălui atinseră pe ale fiului.

— Tată !... şopti copilul pe cînd două lacrimi mari i se rostogoleau pe obraji.

— Fiule, îi spuse regele, ai şaisprezece ani, eşti acum om şi îţi voi vorbi ca unui om.

— Sire !...

— Îţi spun mai mult : eşti rege ! — căci mă mai pot eu socoti pe lumea asta ?... — şi îţi voi vorbi ca unui rege.

— Vorbiţi, tată ! zise tînărul.

— Fiule, urmă Henric, am săvîrşit, din slăbiciune uneori, dar niciodată din ură sau răutate, multe greşeli în viaţa mea !

Francisc făcu o mişcare.

— Lasă-mă să spun... Se cuvine să mă mărturisesc ţie, urmaşul meu, ca să te fereşti de greşelile pe care le-am făcut eu.

— Greşelile de care vorbiţi, tată, dacă există, răspunse delfinul, nu le-aţi săvîrşit voi.

— Nu, copilul meu ; dar eu sînt răspunzător de ele înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor... Una din ultimele şi din cele mai mari, continuă regele, am făcut-o la îndemnul conetabilului şi a doamnei de Valentinois ; eram legat la ochi, nu-mi dădeam seama... Îţi cer iertare, fiule !

— Vai ! sire !sire ! exclamă delfinul.

— Acea greşeală este pacea semnată cu Spania... este că am cedat Piemontul, Savoia, Bresse, Milano, o sută nouăzeci şi opt de fortăreţe, în schimbul cărora Franţa nu primeşte decît Saint-Quentin, Ham şi Catelet... Mă auziţi ?

— Da, tată.

— Mai înainte, mama ta era aici... îmi reproşa greşeala asta şi îmi propunea s-o îndrepte.

— Cum se poate, sire, spuse delfinul făcînd o mişcare, dacă v-aţi dat cuvîntul ?

— Bine, Francisc ! bine ! zise Henric. Da, greşeala este mare, dar cuvîntul este dat !... Francisc, orice ţi s-ar spune, oricît s-ar stărui, oricum ar încerca să te ademenească ; chiar de te-ar implora în alcov o femeie, chiar de ţi-ar cere preotul în confesional, de ar cerca cu ajutorul magiei să cheme fantoma mea pentru a te face să crezi că ordinul vine de la mine, fiule, pe onoarea numelui meu care îi dă strălucire numele tău, nu schimba nimic din tratatul de la Cateau-Cambrésis, oricît de dezastruos ar fi ; nu schimba nimic tocmai pentru că-i dezastruos şi păstrează pentru totdeauna pe buze şi în inimă maxima regelui Ioan : „Un rege al Franţei n-are decît un cuvînt !“

— Tată, spuse delfinul, vă jur pe onoarea numelui vostru că va fi aşa cum doriţi.

— Dacă mama ta stăruie ?...

— Îi voi spune, sire, că sînt şi fiul vostru, ca şi al ei.

— Şi dacă porunceşte ?

— Îi voi răspunde că sînt rege şi că eu sînt cel în drept să dea ordine şi nu să primească.

Şi rostind acele cuvinte, tînărul prinţ luă atitudinea măreaţă atît de caracteristică familiei Valois.

— Bine, fiule! urmă iar Henric, bine! asta voiam să-ți spun... Și acum, adio! simt că slăbesc, că ochiul mi se închide, că vocea mi se stinge... Fiule, repetă pe corpul meu înțepenit, același jurămînt pe care l-ai făcut acum, ca să fii legat totdeauna și de cel viu, și de cel mort... Apoi, după ce vei jura, eu fiind leșinat, deci mort, vei putea deschide mamei tale... Adio, Francisc! adio, fiul meu! sărută-ți tatăl pentru ultima oară... Sire, sînteți regele Franței!

Și Henric lăsă să-i cadă capul palid ce rămase nemișcat pe pernă.

Francisc urmă cu trupul său suplu, mlădios ca o trestie tînără, mișcarea făcută de corpul tatălui său; apoi ridicîndu-se și întinzînd solemn mîna pe trupul ce putea fi socotit din acea clipă un cadavru, rosti:

— Tată, îți repet jurămîntul de a respecta pacea încheiată, oricît de dezastruoasă ar fi ea pentru Franța! Să nu las să se scoată și nici să se adauge nimic la tratatul de la Cateau-Cambrésis, oricît s-ar stărui pe lîngă mine și oricine ar fi persoana care stăruie! Dumnezeu să-mi primească deci jurămîntul, la fel cum mi l-ai primit: „Un rege al Franței n-are decît un cuvînt!"

Și sărutînd pentru ultima oară buzele palide și reci ale părintelui său, ușor întredeschise de sufluł agoniei, se duse să deschidă reginei Caterina, pe care o găsi în picioare, țeapănă și nemișcată îndărătul ușii, așteptînd cu nerăbdare sfîrșitul acelei întrevederi la care nu-i fusese dat să asiste.

În ziua de 9 iulie ce urmă, lîngă patul regelui în care viața continua să mai pîlpîie, deși nu se arăta decît printr-un suflu atît de ușor încît abia aburea oglinda, Emmanuel-Philibert de Savoia luă în mod solemn de soție pe Margareta de Franța, ducesă de Berry, Cardinalul de Lorena oficiind slujba și toată curtea fiind de față la ceremonia ce se termină puțin după miezul nopții, la lumina făcliilor, în biserica Saint-Paul.

A doua zi, 10 iulie, către orele patru după amiază — adică la aceeași oră cînd, cu zece zile în urmă, avusese nenorocul să fie lovit de contele de Montgomery — regele își dădu ultima suflare ușor, fără nici o frămîntare, așa cum prezisese André Vesale.

Era în vîrstă de patruzeci de ani, trei luni și zece zile și domnise doisprezece ani și trei luni.

Comparîndu-l cu tatăl său, a avut meritul că și-a ținut chiar după moarte față de Filip al II-lea cuvîntul pe care tatăl său nu și-l ținuse în timpul vieții față de Carol-Quintul.

În aceeași zi doamna de Valentinois, care rămăsese la palatul Tournelles pînă în ultimele clipe ale regelui, plecă pentru a se retrage la castelul ei din Anet.

În aceeași seară întreaga curte se întoarse la Luvru. Numai cei doi medici și patru preoți rămaseră lîngă trupul neînsuflețit al regelui, cei doi medici ca să-l îmbălsămeze și cei patru preoți ca să se roage pentru el.

La poarta ce da în drum, Caterina de Medici și Maria Stuart se întîlniră.

Caterina, deprinsă de optsprezece ani să aibă întîietatea, voi să iasă prima; dar se opri deodată cedînd locul Mariei Stuart:

— Treceți, doamnă, rosti ea cu un suspin, sînteți regina!

XVII

ÎN CARE TRATATUL ESTE ÎNDEPLINIT

Henric al II-lea murise ca un adevărat rege al Franței, ridicîndu-se în patul de agonie pentru a ratifica promisiunile făcute.

La 3 iulie 1559 fură expediate mesajele regale care îl înapoiau lui Emmanuel-Philibert Statele.

Prințul trimise imediat, pentru a proceda la reluarea în posesie, trei dintre seniorii care fuseseră cei mai devotați în timpul restriștei sale. Erau locotenentul-general al Piemontului, Amédée de Valpergue, locotenentul-general al Savoiei, mareșalul de Chatam și locotenentul-general al Bresse-i, Philibert de la Beaume, senior de Montfalconnet.

Dar faptul că regele Henric al II-lea își ținuse atît de fidel promisiunile revoltă toată nobilimea Franței, al cărui exponent se face Brantôme.

„Lucrul acesta, spune cronicarul, a fost pus în discuție și foarte dezbătut în consiliu; unii susțineau că Francisc al II-lea nu era obligat să respecte angajamentele jurate de tatăl său, mai ales față de o putere mai mică; alții erau de părere să se aștepte majoratul tînărului rege, spunînd că ducesa de Savoia adusese și așa destule avantaje soțului ei și că nici înzestrarea a zece fiice de Franța n-ar fi costat atîta coroana regală.

„Căci, adăugă seniorul de Brantôme, de la mare la mare diferența este neînsemnată, dar nu-i același lucru de la mare la mic. Celui mare îi este dat a face împărțeala, iar celui mic să se mulțumească cu ceea ce binevoiește să-i acorde cel mai tare; iar acesta nu-i obligat să se conducă decît după dreptul și interesul său."

Morala, după cum se vede, este superficială și lipsită de scrupule; iar dacă în zilele noastre se mai practică încă în felul acesta, cel puțin nu se mai aprobă fățiș teoria.

Așa că francezii care ocupau Piemontul de douăzeci și trei de ani, nu se dădură duși decît extrem de greu și era cît pe ce să se răzvrătească împotriva ordinelor curții.

Trebuiră să i se trimită mareșalului de Bourdillon trei ordine succesive ca acesta să evacueze cetățile întărite și înainte de a le preda ofițerilor piemontezi, pretinse ca ordinul să fie înregistrat la parlament.

Cît despre Emmanuel-Philibert, oricît dorea să se întoarcă în ținuturile sale, era încă reținut în Franța de unele îndatoriri foarte importante.

Trebuia să se ducă mai întîi la Bruxelles să-și ia rămas bun de la Filip al II-lea și să-i predea conducerea Țărilor-de-Jos, pe care o primise de la el.

În locul lui Emmanuel-Philibert, Filip al II-lea numi guvernatoare a Flandrelor pe sora sa naturală, Margareta de Austria, ducesă de Parma, apoi, deoarece lipsea de prea mult timp din Spania, se gîndi să se întoarcă acolo cu tînăra-i soție.

Emmanuel-Philibert nu voi să-l părăsească pe Filip al II-lea decît atunci, după cum se exprimase el, cînd pămîntul îi va lipsi de sub picioare pentru a-l urma; așa că îl însoți pînă la Middlebourg, unde regele se îmbarcă la 25 august.

Emmanuel-Philibert se întoarse apoi la Paris pentru a asista la încoronarea tînărului rege.

Tînărul rege pleca la castelul Villers-Cotterets cu toată curtea sub pretextul că avea nevoie să stea retras; în realitate, însă, pentru a se distra în voie. — Părinții care lasă moștenire un tron, rareori lasă în urmă lungi regrete!

„Regele, spuse domnul de Montpleinchamp, unul din istoricii lui Emmanuel-Philibert, *plecă să se distreze* la castelul Villers-Cotterets și luă cu el pe unchiul său, ducele de Savoia, care se îmbolnăvi acolo de febră."

Castelul Villers-Cotterets, început de Francisc I, abia fusese terminat de Henric al II-lea și se mai pot vedea chiar astăzi pe fațada dispre biserică inițialele lui Henric al II-lea și a Caterinei de Medici, un H și un K — Caterina scriindu-se pe atunci cu K — înconjurate de cele trei semiluni ale Dianei de Poitiers; ciudată alianță, mai puțin ciudată totuși la acea epocă decît într-a noastră, să-ți asociezi amanta la viața conjugală!

Blinda prințesă Margareta, ce-l adora pe frumosul ei duce de Savoia, își luă rolul de infirmieră și îl îngriji singură cu mîna ei. Din fericire, febra ce-l doborîse pe duce nu era decît o febră a oboselii sporită de sfîșietoare păreri de rău. Emmanuel-Philibert își recîștigase un ducat regal, dar pierduse sufletul vieții sale; Leona se întorsese în Savoia și aștepta în satul Oleggio acel 17 noiembrie ce trebuia să-i reunească în fiecare an.

Pînă la sfîrșit, atotputernica zînă numită tinerețea învinse oboseala și durerea. Febra își luă zborul pe o ultimă rază a soarelui de vară și, la 21 septembrie, ducele Emmanuel putu să-i însoțească la Remis pe tînărul rege Francisc și pe regina Maria Stuart — ce aveau împreună treizeci și patru de ani — și să asiste la ceremonia încoronării lor.

În clipa cînd Dumnezeu își aplecă ochii asupra celui pe care mirul îl făcea alesul său, cu siguranță că i-a fost

milă de regele acela ce n-avea să mai trăiască decît un an, ca apoi să moară în chip misterios şi de acea regină ce-avea să rămînă prizonieră douăzeci de ani, ca apoi să aibă o moarte sîngeroasă !

În altă carte, din care sînt scrise primele capitole, i vom încerca să redăm acea domnie de patru luni şi douăzeci şi cinci de zile, în timpul căreia s-au petrecut atîtea evenimente.

După încoronarea şi întoarcerea regelui la Paris, Emmanuel-Philibert socotindu-şi oarecum îndeplinite îndatoririle faţă de cele două capete încoronate, îşi luă rămas bun de la nepotul său din Franţa, cum îşi luase rămas bun şi de la vărul său din Spania, ca să se întoarcă în sfîrşit în statele sale, din care plecase de atîţia ani.

Ducesa Margareta îşi conduse soţul pînă la Lyon ; dar acolo se despărţi de el. Bietul ducat de Savoia trebuia să fi ajuns într-o stare jalnică după douăzeci şi trei de ani de ocupaţie străină şi ducele Emmanuel avea foarte firească cochetărie de a pune oarecare orînduială în ţinuturile sale, înainte de a le prezenta soţiei : — apoi, trebuie să spunem că luna noiembrie se apropia şi, de cînd Leona îl părăsise pe Emmanuel la Écouen, Emmanuel rămăsese cu privirea aţintită asupra acelui punct luminos de 17 noiembrie, după cum pe o noapte întunecoasă şi apăsătoare de tristeţe, marinarul rămîne cu ochiul îndreptat spre singura stea ce străluceşte pe cer.

Scianca-Ferro o conduse pe ducesă înapoi la Paris şi ducele, după ce se repezi pînă la Bresse, se reîntoarse la Lyon, se îmbarcă pe Rhône, unde era să piară într-o furtună, apoi, debarcînd la Avignon, se îndreptă spre Marsilia unde îl aştepta un grup de seniori din Savoia aduşi de André de Provana.

Acel grup înimos, alcătuit din gentilomi rămaşi credincioşi ducelui şi plini de nerăbdare, nu mai putuse aştepta în ţară pe tînărul suveran, aşa că alergase înainte-i, grăbit să i se închine.

[1] Horoscopul. (N. A.).

În mijlocul serbărilor pe care le dădu Marsilia în cinstea ducelui de Savoia, o atenţie regească îi sosi lui Emmanuel-Philibert : Francisc al II-lea îi trimetea ungchiului său colierul ordinului Saint-Michel. De altfel nu era un dar prea deosebit, căci regele Franţei îl mai dăduse, cam la întîmplare, la încă optsprezece persoane, dintre care vreo doisprezece cel puţin nu prea îl meritau. „De aceea i se spunea colierul acela, ne informează istoricul de la care împrumutăm aceste amănunte, *zgardă pentru orice animale !*" Dar, cu obişnuita-i curtenie, Emmanuel îl luă şi-l sărută spunînd :

— Tot ce-mi vine de la nepot, îmi este scump ; tot ce-mi vine de la regele Franţei este pentru mine de preţ !

Şi îl puse chiar atunci la gît lîngă colierul Lînei de aur, pentru a arăta că nu făcea nici o deosebire între darurile primite de la regele Franţei şi cele primite de la regele Spaniei.

La Marsilia ducele se îmbarcă pentru Nisa ; — Nisa, singurul oraş care-i rămăsese atunci cînd le pierduse pe toate celelalte, ori cînd toate celelalte îl părăsiseră. — E drept că *Nisa* înseamnă *Victorie ;* aşa se face că scriitorii timpului, oameni atît de spirituali, nu scăpară prilejul de a spune că în mijlocul tuturor nenorocirilor, Victoria rămăsese fidelă lui Emmanuel-Philibert.

A fost desigur o mare bucurie şi totodată o mare satisfacţie a mîndriei lui Emmanuel, să se întoarcă bărbat împlinit, prinţ şi victorios în castelul unde altădată intrase un copil, slab şi pribeag ! Dar nu vom încerca să spunem ce s-a petrecut în el ; ar însemna că vrem să facem o istorie a simţămintelor şi nu cunoaştem istoric capabil s-o povestească.

Numai acolo, şi după rapoartele slujitorilor credincioşi pe care îi păstrase în Piemont, Bresse şi Savoia, îşi putu da exact seama de situaţia celor trei provincii : ţara era o ruină.

Provinciile transalpine, incluse în teritoriul francez, erau complet deschise şi tăiate în două de domeniul personal al ducelui de Nemours, ataşat regatului Franţei.

Era o rămăşiţă a politicii lui Francisc I.

Francisc I, ca să îndepărteze de Carol al III-lea, tatăl lui Emmanuel, chiar şi rudele cele mai apropiate, îl chemă lîngă sine pe Filip, fratele mezin al primului, al cărui apanaj cuprindea aproape o jumătate din Savoia; apoi, după ce îl atrase la curtea Franţei, îl căsători cu Charlotte de Orléans şi îi investi cu ducatul Nemours. — Ne amintim că am văzut la Saint-Germain pe Iacob de Nemours, fiul lui Filip, şi că se arăta foarte devotat intereselor Franţei.

Pe de altă parte, cei din Berna şi din Valais contestau dreptul lui Emmanuel asupra ţinuturilor de pe malurile lacului Leman, pe care ei le răpiseră tatălui său; şi cum pretenţiile lor erau sprijinite de Geneva, focar de erezie şi independenţă, era limpede că trebuia să trateze cu ei.

În afară de asta, Piemontul, Bresse şi Savoia erau lipsite de cetăţi de apărare, căci francezii dărîmaseră pe cele care îi stînjeneau şi nu păstraseră decît fortăreţele celor cinci oraşe unde trebuiau să ţină garnizoană pînă în momentul cînd ducesa de Savoia va da naştere unui fiu. De altfel dările fuseseră fixate şi încasate de francezi; resursele financiare erau deci inexistente, castele princiare fuseseră despuiate de mobile şi cît despre juvaerurile coroanei sau moştenirea părintească, era mult de cînd prinţul le prefăcuse în bani pe cele avute în posesia lui, cu intenţia să le răscumpere într-o zi.

Pentru a face faţă acestei mari lipse, ducele se întorcea pe domeniile sale numai cu vreo cinci, şase sute de mii de scuzi de aur, pe care îi avea din dota prinţesei Margareta şi din suma de răscumpărare a lui Montmorency şi Dandelot.

În afară de asta, absenţa şi nenorocirea, care întotdeauna spulberă toate îndatoririle, toate dragostele, toate devotamentele, îşi făcuseră efectul lor obişnuit: nobilimea care nu-l mai văzuse de cînd era copil pe Emmanuel, îşi uitase prinţul şi se obişnuise să trăiască într-un fel de confederaţie liberă. Aşa se petreceau lucrurile în secolele XV şi XVI chiar la suveranii respectaţi şi ascultaţi, cu atît mai mult la cei care, neputîndu-se apăra nici pe ei, nu puteau ocroti şi stăpîni pe cellalţi.

Astfel, de pildă, Filip de Comines îl părăsise pe ducele de Burgundia pentru a se supune lui Ludovic al

XI-lea; Tanneguy de Châtel şi vicontele de Rohan, vasalii ducelui de Bretania se supuseseră Franţei şi în schimb, Durfé, supus al regelui Franţei, trecuse la ducele de Bretania.

Mai mult: un mare număr din aceşti gentilomi, deşi rămăseseră Savoiarzi, primeau retribuţii de la regele Francisc, sau de la regele Filip şi purtau eşarfa Franţei, sau a Spaniei; în sfîrşit, ca un cancer al inimii, nerecunoştinţa îi cuprinsese pe cei mari, indiferenţa şi uitarea se răspîndise printre cei mici.

Şi asta din pricină că, încetul cu încetul, oraşele Piemontului se obişnuiseră cu prezenţa Francezilor. De altfel, învingătorii se purtaseră destul de blînd; nu ridicau decît impozitele strict necesare şi fără a impune o poliţie locală, lăsau pe fiecare să trăiască cum îi convenea. Cele mai multe dintre funcţii se cumpărau şi magistraţii, grăbiţi să-şi recupereze preţul funcţiei, nu pedepseau, sau pedepseau foarte uşor jaful pe care ei singuri îl practicau.

Astfel, putem citi despre asta în Brantôme: „Pe timpul lui Ludovic al XI-lea şi al lui Francisc I nu se afla în Italia nici locotenent al regelui, nici guvernator de provincie care să nu merite, după ce rămăsese doi, trei ani în funcţie, a i se tăia capul pentru delapidări şi şantajuri. Ducatul Milanului ne-ar fi rămas liniştit şi asigurat, fără jignirile şi relele nedreptăţi ce s-au săvîrşit, aşa că am pierdut tot!"

Reieşea deci că toţi cei care rămăseseră fideli ocrotirii prinţilor trăiau în întuneric şi oprimare, deoarece a rămîne credincios lui Emmanuel-Philibert, comandantul oştilor austriece, flamande şi spaniole împotriva Franţei însemna, bineînţeles, să socoteşti ocupaţia franceză drept asupritoare şi duşmană.

Cele cîteva zile petrecute de Emmanuel la Nisa fură zile de sărbătoare; nici copiii cînd îşi revăd tatăl după o lungă despărţire, nici tatăl revăzîndu-şi copiii pe care îi crezuse pierduţi nu-şi exprimă cu mai multă căldură bucuria şi dragostea! Aşa că Emmanuel-Philibert depuse în vistieria fortăreţei trei sute de mii de scuzi de aur pentru refacerea zidurilor oraşului şi pentru construirea, pe creasta stîncoasă ce desparte portul Villefranche de portul Limpia, a castelului de Montalban care, din cauza

proporțiilor sale reduse, făcuse pe ambasadorul venețian Lipomano să-l numească un model în relief de cetate. — Apoi plecase la Coni, orașul care împreună cu Nisa îi fusese cel mai credincios și care, neavînd artilerie, își turnase tunuri pe cheltuială proprie ca să se păstreze pentru prințul său. Emmanuel îl răsplăti împărțindu-i blazonul în patru cu crucea albă a Savoiei și îngăduind locuitorilor să poarte titlul de cetățean în locul celui de burghez.

Îl mai apăsa încă o problemă dintre cele mai grave : la fel ca Franța cu hughenoții ei, ce aveau să dea lovituri puternice tronului pe timpul lui Francisc al II-lea și Carol al IX-lea și Emmanuel avea pe calviniștii francezi din Alpii Piemontezi.

Începînd din 1535 Geneva adoptase luteranismul și ajunsese în puțin timp capitala discipolilor lui Calvin ; dar Israelul Alpilor exista din secolul al X-lea.

Într-adevăr, către mijlocul secolului al X-lea al erei noastre care, după tradiție, trebuia să fie și cel din urmă de pe lume, cînd o jumătate a lumii scotea un strigăt mare de groază la apropierea agoniei universale, cîteva familii creștine, trăgîndu-și obîrșia de la paulicieni, secta desprinsă din cea a manicheenilor și venind din Orient, se răspîndiseră în Italia, unde au rămas cunoscute sub numele de *paterini*, din care noi am făcut *patarins*, și au pătruns în văile de la Pragelas, Lucerna și Saint-Martin.

Acolo, în adîncul strîmtorilor îndepărtate, se fixaseră ca niște flori sălbatice și trăiau curați, simpli, neștiutori, în crăpăturile stîncilor pe care le credeau inaccesibile ; sufletul le era liber ca pasărea ce străbate azurul cerului, conștiința albă ca zăpada ce încununează muntele Rosa și muntele Viso, frații europeni ai Thaborului și Sinaiului. Paterinii nu recunoșteau ca fondator pe nici unul din ereticii modern și pretindeau că ei păstrează doctrinele Bisericii primitive în toată curăția lor. Arca Domnului, spuneau ei, se oprise pe munții unde locuiau și pe cînd Biserica romană era înecată în potop de greșeli, numai la ei rămăsese aprinsă făclia divină. De aceea nu-și spuneau *reformați*, ci *reformatori*.

Într-adevăr, această sectă cu obiceiuri austere, cu haină fără cusătură ca cea a lui Hristos, această sectă păstrase cu sfințenie spiritul, datinele și ritualurile primilor creș-

tini. Legea ei era Evanghelia ; cultul ce rezulta din această lege — cel mai simplu dintre cultele umane — acest cult era o legătură frățească, iar membrii comunității nu se adunau decît pentru iubire și rugăciune. Vina lor — căci, pentru a-i persecuta, fusese nevoie să le găsească neapărat o vină ! — vina lor fusese să susțină că Constantin, înzestrînd pe papi cu mari bogății, corupsese societatea creștină. Se bazau pe două sentințe rostite de Hristos ; prima : „Fiul omului n-are o casă unde să-și odihnească capul" ; a doua : „Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decît să intre bogatul în împărăția lui Dumnezeu". Această crimă atrăsese asupra lor severitatea unei instituții de curînd înființată, ce se numea Inchiziția.

Măcelurile și arderile pe rug au ținut patru secole ; — căci din ei se trăgeau albigenzii din Languedoc, husiții din Boemia și valdensii din Pouille — dar nimic nu putuse slăbi în ei credința și spiritul de convertire, misionarii lor călătorind neîncetat, nu numai pentru a vizita comunitățile religioase abia formate, dar și pentru a înființa altele noi. Principalii lor apostoli erau : Valdo de Lyon, de la care purtau numele de valdensi ; vestitul Bérenger ; Ludovico Pacquale, predicator în Calabria ; Giovanni de Lucerna, predicator la Genova și, în sfîrșit, mai mulți frați Molines, trimiși să propovăduiască în Boemia, Ungaria și Dalmația.

Prinții de Savoia nu văzură la început în valdensi decît un neam de oameni retrași, inofensivi, puțini la număr, cu obiceiuri blînde și o credință curată. Dar cînd apărură acei mari răscolitori de idei, acei mari tulburători ai lumilor, ce se numeau Luther și Calvin și valdensii s-au unit cu ei, Valdensii — ramură din uriașul arbore al Reformei — încetară de a mai fi o sectă religioasă și ajunseră un partid în Stat.

Pe timpul cînd nenorocirile se abăteau asupra lui Carol al III-lea, Valdensii, cum am spus, se răspîndiseră în văile Pragelas, Lucerna și Saint-Martin și cîștigaseră un număr mare de partizani în cîmpie și chiar în orașele Piemontului, la Chieri, Avignon și Torino ; așa că Francisc I, aliatul turcilor de la Constantinopol și al protestanților germani, trimisese poruncă, în 1534, senatului din Torino să ia măsuri împotriva lor, aplicînd cu cea mai mare

asprime legile, și totodată comandanților militari de a ajuta inchiziția pentru a-i sili pe Valdensi ori să asculte liturghia, ori să plece din țară. Prigoana asta s-a prelungit și sub Henric al II-lea.

Astfel că domnea o mare frămîntare în văile valdense cînd Emmanuel-Philibert sosi, la 16 noiembrie, la Verceil, unul din castelele unde vă amintiți că-și petrecuse copilăria.

XVIII

17 NOIEMBRIE

În dimineața zilei de 17 noiembrie, un călăreț înfășurat într-o mantie mare descăleca la ușa unei căsuțe din Oleggio și cuprindea în brațe o femeie aproape leșinată de bucurie și fericire. Cavalerul era Emmanuel-Philibert; femeia era Leona.

Deși se scurseseră abia cinci luni de cînd Emmanuel o părăsise pe Leona la Écouen, tînăra femeie se schimbase nespus de mult. Era aceeași schimbare ce se petrece cu o floare deprinsă la aer și la soare care-i pusă dintr-odată la umbră, ori cu o pasăre, liberă cîntăreață a văzduhului, pe care o închizi dintr-odată în colivie: floarea își pierde culorile, iar pasărea cîntecul.

Obrajii Leonei păliseră; privirea îi era tristă, vocea gravă.

După primul moment al fericirii de a se revedea, după primele vorbe schimbate cu descumpănita risipă a bucuriei, Emmanuel își privi cu îngrijorare iubita; mîna durerii îi atinsese chipul lăsînd pe el sumbra-i pecete.

Leona zîmbi la privirea întrebătoare a prințului.

— Văd ce cauți, iubitul meu Emmanuel, spuse ea: cauți pajul ducelui de Savoia, veselul tău tovarăș de la Nisa și Hesdin; îl cauți pe bietul Leone!

Emmanuel suspină.

— Acela, urmă ea zîmbind cu adîncă melancolie, a murit și n-ai să-l mai vezi... Dar rămîne sora lui, Leona, căreia i-a lăsat iubirea și devotamentul ce-l avea pentru tine!

— Ce importanță are! exclamă Emmanuel; pe Leona o iubesc! pe Leona o voi iubi veșnic!

— Grăbește-te atunci s-o iubești, și din tot sufletul, spuse tînăra cu același zîmbet melancolic.

— Dar pentru ce? o întrebă Emmanuel.

— Tatăl meu a murit tînăr, urmă ea; și mama la fel, iar eu peste un an voi împlini vîrsta mamei!

Înfiorat, Emmanuel o strînse pe inima lui.

— Dar ce spui tu, Leona? exclamă el cu voce schimbată.

— Nimic înfricoșător, prietene, acuma cînd sînt sigură că Dumnezeu îngăduie morților să vegheze asupra celor vii.

— Nu te înțeleg, Leona, zise Emmanuel ce începea să fie serios îngrijorat de expresia profund visătoare întipărită în ochii tinerei femei.

— Cîte ore îmi poți dărui, iubitul meu? întrebă Leona.

— A! toată ziua și toată noaptea! Nu ne-am înțeles că odată pe an, timp de douăzeci și patru de ore îmi aparții?

— Da... Atunci, să lăsăm pe mîine ceea ce am a-ți spune! Pînă atunci, iubitul meu, să retrăim trecutul!

Apoi, cu un suspin:

— Vai! adăugă ea, pentru mine, viitorul este trecutul!

Și făcu semn lui Emmanuel s-o urmeze.

Stabilită de puțină vreme în satul Oleggio, în casa aceea pe care o cumpărase și o aranjase mai degrabă ca pe un sanctuar decît ca pe-o casă de locuit, era încă o necunoscută pentru toți cei de acolo; Emmanuel-Philibert care nu se mai întorsese în Piemont din copilărie era și mai puțin cunoscut decît ea.

Țăranii priviră deci trecînd pe tînărul acela frumos ce abia dacă îi dădeau treizeci de ani și pe frumoasa tînără ce părea cel mult de douăzeci și cinci, fără a bănui că vedeau trecînd împreună pe prințul ce ținea în mîinile lui soarta Piemontului și pe cea care ținea în mîini inima prințului.

Unde se duceau ?

Leona îl călăuzea pe Emmanuel.

Din cînd în cînd se oprea și se apropia de un grup.

— Ascultă... îl îndemna ea pe Emmanuel.

Apoi îi întreba pe țărani :

— Despre ce vorbiți, prieteni ?

Iar ei răspundeau :

— Ce-am putea vorbi altceva, gingașă doamnă, decît despre întoarcerea prințului nostru în pămînturile sale ?

Atunci Emmanuel intra în vorbă cu ei.

— Și ce credeți despre el ? întreba.

— Ce vreți să credem ? spuneau țăranii. Nu-l cunoaștem !

— Dar îl cunoașteți din renume ? îi se adresa Leona.

— Da, ca un comandant viteaz ; dar ce ne interesează pe noi comandanții viteji ? Căpitanii viteji sînt cei care poartă războaiele pentru a-și păstra faima, și războaiele înseamnă pustiirea ogoarelor noastre, împuținarea oamenilor din sate, doliul fetelor și nevestelor noastre !

Și Leona îl privea pe Emmanuel cu ochi rugători.

— Auzi ? șoptea ea.

— Atunci, oameni buni, ce doriți de la prințul vostru ?... îi întreba Emmanuel.

— Să ne scape de străin ; să ne aducă pacea și dreptatea !

— Vă făgăduiesc, în numele ducelui, toate astea, spunea atunci Leona ; căci ducele Emmanuel-Philibert nu-i numai, cum spuneați, un comandant viteaz, ci și un suflet generos !

— Dacă-i așa, strigau țăranii, trăiască tînărul nostru duce Emmanuel-Philibert !

Atunci prințul o strîngea la pieptu-i pe Leona ; căci asemeni unei Eregii îi arăta acestui alt Numa[1] adevăratele dorințe ale poporului.

— Ah ! iubita mea Leona, îi spunea el, de ce nu pot face împreună cu tine înconjurul ținuturilor mele !

Iar Leona zîmbea cu tristețe.

— Voi fi întotdeauna lîngă tine, șoptea ea.

[1] Al doilea rege legendar al Romanilor, căruia nimfa Eregia i-ar fi dictat primele legi ale statului.

Apoi, atît de încet încît numai ea și Dumnezeu puteau auzi :

— Și mai mult decît acum, adăuga ea, mai tîrziu ! Ieșirăm din sat.

— Aș fi vrut, iubitul meu, rosti Leona, să te conduc acolo unde mergem acum pe un drum numai cu flori ; dar, după cum vezi, cerul și pămîntul amintesc împreună aniversarea pe care o sărbătorim astăzi : pămîntul este trist și despuiat și reprezintă moartea — soarele este strălucitor și blînd, reprezintă viața ; moartea care este trecătoare ca iarna și viața care este eternă ca soarele !... Recunoști locul unde ai găsit laolaltă moartea și viața ?

Emmanuel-Philibert privi în jur și scoase un strigăt ; recunoștea locul unde cu douăzeci și cinci de ani în urmă găsise lîngă un pîriu o femeie moartă și un copil pe moarte.

— A ! aici este, nu-i așa ? exclamă el.

— Da, răspunse Leona surizînd, într-adevăr, aici este.

Emmanuel își trase pumnalul, tăie o creangă de salcie și o înfipse drept în locul unde o găsise întinsă pe mama Leonei.

— Aici, rosti el, se va ridica o capelă a milostivei Fecioare.

— Și a Maicii îndurerate, adăugă Leona.

Apoi începu a culege de pe malul pîrîului cîteva flori tîrzii de toamnă, pe cînd Emmanuel-Philibert, grav și visător, rezemat de salcia din care tăiase o creangă, vedea perindîndu-se prin fața lui viața-i întreagă.

— Ah ! rosti el deodată, luînd-o pe Leona în brațe și strîngînd-o la piept, tu ai fost îngerul întruchipat care de-a lungul anevoioaselor căi pe care le-am urmat, m-ai călăuzit timp de douăzeci și cinci de ani, de aici de unde am plecat, tot pînă aici unde mă reîntorc !

— Iar eu, urmă Leona, îți jur aici, iubitul meu duce ! să continui în lumea spiritelor, misiunea pe care am primit-o de la Dumnezeu pe lumea asta.

Emmanuel o privi cu aceeași îngrijorare pe care o simțise revăzînd-o.

Leona, cu mîna întinsă, cu chipul luminat palid de stînsul soare tomnatec, părea de pe acuma mai mult o umbră decît o ființă vie.

Emmanuel înclină capul și scoase un suspin.

— A ! începi în sfîrșit să mă înțelegi, zise Leona. Dacă nu mai pot fi a ta, dacă nu mai am puterea să rămîn pe lumea asta, atunci nu mai pot fi decît a lui Dumnezeu !

— Leona ! Leona ! strigă Emmanuel, nu asta mi-ai promis la Bruxelles și la Ecouen !

— Ba fac mai mult decît ți-am promis, iubitul meu duce ! zise Leona. Îți făgăduisem să te revăd și să fiu a ta odată pe an și iată că acuma nu mi se mai pare îndeajuns și după multe rugăciuni, Dumnezeu mi-a îngăduit să mor repede, ca în sfîrșit să nu te mai părăsesc deloc !

Emmanuel se înfioră, nu de cuvintele auzite, ci ca și cum aripa morții i-ar fi atins inima.

— Să mori ! să mori ! spuse el. Dar știi tu oare ce este dincolo de viață ? Ai coborît, ca Dante Alighieri din Florența, în marea taină a mormîntului ca să vorbești astfel despre moarte ?

Leona zîmbi.

— N-am coborît în mormînt, ca Dante Alighieri din Florența, răspunse ea ; dar un înger a ieșit din el și a stat de vorbă cu mine despre viață și despre moarte.

— Doamne ! Leona ! exclamă Emmanuel privind-o pe tînăra femeie cu o expresie ce vădea un început de spaimă, ești sigură că nu ți-ai pierdut mințile ?

Leona surise ; se simțea în ea blînda și profunda siguranță a convingerii.

— Am revăzut-o pe maica mea, spuse.

Emmanuel o îndepărtă pe Leona de el, urmînd însă a-i ține mîinile și, privind-o din ce în ce mai mirat, exclamă :

— Pe maica ta ?

— Da, pe mama, spuse Leona cu o liniște ce-l făcu pe iubit să simtă un fior rece prin vine.

— Și cînd s-a întîmplat asta ? întrebă el.

— În noaptea trecută.

— Dar unde ai revăzut-o ? continuă ducele ; la ce oră ai revăzut-o ?

— La miezul nopții, lîngă patul meu.

— Și chiar ai văzut-o ? stărui Emmanuel.

— Da, răspunse Leona.

— Ți-a vorbit ?

— Mi-a vorbit.

Prințul își șterse cu o mînă fruntea îmbrobonată de sudoare și cu cealaltă o strînse pe Leona la inimă, ca și cum ar fi vrut să se încredințeze că cea pe care o avea înaintea ochilor era într-adevăr o ființă vie și nu o fantomă.

— Mai repetă-mi asta, draga mea copilă ! urmă el ; spune-mi ce-ai văzut, spune-mi ce s-a petrecut.

— Mai întîi, îi răspunse Leona, de cînd te-am părăsit, dragul meu Emmanuel, în fiecare noapte am visat pe singurele două ființe ce mi-au fost dragi pe lume : pe tine și pe mama.

— Leona, rosti prințul punîndu-și buzele pe fruntea tinerei femei.

— Frate ! răspunse ea ca și cum voia să dea acelui sărut toată curăția unei mîngîieri frățești.

Ducele ezită o clipă, apoi spuse cu voce înăbușită :

— Fie și așa, surioară !

— Mulțumesc ! zise Leona cu un zîmbet ingeresc ! Acum sînt sigur că nu te voi mai părăsi niciodată !

Și pentru a doua oară, ea singură întinse fruntea pentru sărutul prințului, care de astă dată își rezemă doar fruntea de a ei.

— Te ascult, murmură el.

— Precum îți spuneam, iubitul meu, în fiecare noapte, din acea zi de la Ecouen, v-am visat, pe tine și pe mama ; dar acelea nu erau decît vise și numai noaptea trecută mi-a apărut...

— Hai, spune !

— Dormeam ; m-a trezit o senzație ca de ghiață și am deschis ochii : o femeie îmbrăcată în alb și voalată se afla lîngă patul meu ; femeia aceea mă sărutase pe frunte. Era să scot un strigăt, dar ea își ridică vălul și am recunoscut-o pe mama !

— Leona ! Leona ! îți dai seama ce spui ? întrebă ducele.

Leona surise.

— Am întins brațele ca s-o cuprind, urmă ea, dar îmi făcu un semn și brațele îmi căzură fără vlagă lîngă mine. Eram țintuită de pat ; parcă numai ochii mei tră-

iau. Privirea îmi era ațintită spre fantomă și buzele mele șopteau : „Mamă !"

Emmanuel făcu o mișcare.

— O ! nu-mi era frică ; eram fericită !

— Și spui, Leona, că fantoma ți-a vorbit ?

— Da... „Copila mea, mi-a spus, de cînd am murit nu este prima dată cînd Dumnezeu îmi îngăduie să te revăd și adeseori în somn trebuie să mă fi simțit alături de tine, căci adesea am venit, strecurîndu-mă printre perdelele patului, ca acum, pentru a te privi dormind. Dar este prima oară cînd Dumnezeu îmi îngăduie să-ți vorbesc. — Spune, mamă, i-am răspuns, te ascult. — Copila mea, urmă fantoma, pentru binele crucii albe de Savoia, căreia i-ai sacrificat dragostea, Dumnezeu nu numai că te iartă, dar îngăduie ca la fiecare mare primejdie ce-l va amenința pe duce, tu să-i dai sfat...

Ducele o privi neîncrezător pe Leona.

— „Mîine, cînd va veni ducele să te vadă, îi vei spune ce misiune sfîntă ai primit de la Domnul ; apoi, fiindcă el se va îndoi..." Căci fantoma prevăzuse că ai să te îndoiești, iubitul meu !

— Într-adevăr, Leona, răspunse Emmanuel, ce-mi spui acum este un lucru atît de extraordinar, încît este natural să te îndoiești !

— „Apoi, fiindcă el se va îndoi, urmă fantoma, îi vei spune că la ora cînd o pasăre va veni și se va așeza pe creanga de salcie pe care a tăiat-o și va cînta, adică la 17 noiembrie, la orele trei după amiază, Scianca-Ferro va sosi la Verceil, aducînd o scrisoare de la ducesa Margareta. Atunci va fi silit să creadă." Și fantoma și-a coborît vocalul șoptind : „Adio, copila mea ! mă vei revedea cînd va fi timpul !" După asta, s-a făcut nevăzută...

Abia sfîrșise Leona de vorbit și o pasăre necunoscută, ce părea căzută din cer, se așeză pe ramura de salcie tăiată și înfiptă de duce în pămînt și începu a cînta melodios.

Leona zîmbi.

— Vezi bine, iubitul meu duce, rosti ea, în clipa asta Scianca-Ferro sosește la Verceil, unde îl vei găsi mîine.

— În adevăr, zise Emmanuel, dacă ceea ce-mi vestești se adevărește, Leona, înseamnă că-i un miracol !

— Și-atunci, mă vei crede ?

— Da.

— Vei face, cînd va fi cazul, ce-ți voi spune ?

— Ar fi un sacrilegiu să nu te ascult, Leona, căci vei veni din partea lui Dumnezeu.

— Iată tot ce aveam a-ți spune, prietene. Acum să ne întoarcem.

— Biată copilă ! murmură ducele, nu-i de mirare că ești așa de palidă, dacă ai prînit sărutul unei moarte...

A doua zi, sosind la castelul Verceil, Emmanuel îl găsi pe Scianca-Ferro așteptîndu-l.

Vrednicul scutier intrase în ajun în curtea cea mare, pe cînd sunau orele trei, aducînd o scrisoare de la ducesă !

XIX

MORȚII ȘTIU TOTUL

Scrisoarea prințesei Margareta era însoțită de o sumă de trei sute de mii de scuzi.

Mareșalul de Bourdillon care, fără îndoială, se conducea după ordinele secrete primite de la ducele de Guise, refuza să părăsească garnizoanele, dacă oamenii lui nu primeau un rest de soldă neplătit. Văzînd că francezii nu evacuau Piemontul atît de repede pe cît fusese înțelegerea, Emmanuel-Philibert scrisese regelui Francisc al II-lea, delegînd-o pe prințesa Margareta să înmîneze nepotului scrisoarea. Regele Francisc al II-lea, sfătuit de cei doi Guise, răspunsese că oștenii nu voiau să părăsească Piemontul înainte de a primi suma de o sută de mii de scuzi ce li se datora.

„Ori, spunea înimoasa prințesă Margareta, cum nu mai încape nici o îndoială că nu domnia-ta, ci Franța trebuie să plătească pe soldații francezi, vă trimet, prea-iubitul meu stăpîn și senior, această sumă de trei sute de mii de

scuzi, prețul juvaerurilor mele de față, pe care în mare parte le aveam în dar de la tatăl meu Francisc I.

„În felul acesta, adăuga ea, cea care va plăti va fi Franța, nu domnia ta."

Trupele franceze au fost deci plătite și nu mai rămaseră garnizoane decît în cele patru orașe prevăzute în tratat: Torino, Chivas, Chiri și Villeneuve-d'Asti.

Apoi Emmanuel se întoarse la Nisa cu Scianca-Ferro care nu rămase deloc acolo, ci plecă imediat la Paris pentru a-și relua serviciul pe lîngă prințesa Margareta.

Prințesa avea să vină în ținuturile ducelui numai atunci cînd orice urmă de tulburare va fi dispărut.

Poate că ducele, din dragoste pentru Leona, cam ingrat față de prințesa aceea atît de admirabilă, nu se grăbea s-o revadă așa cum merita ea.

Se apucă totuși de organizarea temeinică a ținuturilor sale și începu prin a da ceea ce se cuvenea credinței, uitării și nerecunoștinței.

Un mare număr dintre supușii lui trecuseră de partea francezilor; un număr mai mic se ținuseră deoparte, rămînînd în mod pasiv credincioși ducelui; în sfîrșit, cîțiva îi rămaseseră fideli în vremea de restriște și luaseră parte la apărarea intereselor lui. Acestora din urmă le dădu funcții și onoruri mai mari; celor pasivi le ierta slăbiciunea și se arătă îngăduitor cu ei, ajutîndu-i chiar dacă se ivea ocazia; cît despre primii, nu le făcu nici bine, nici rău, dar îi lăsă departe de treburile statului, spunînd:

— N-am nici un motiv de a mă încrede în ei acum cînd îmi merge bine, deoarece m-au părăsit cînd eram un dezmoștenit.

Apoi își aminti că țăranii din Oleggio îi ceruseră magistrați care să le facă dreptate, nu să le-o vîndă; ca urmare, numi ca șef al justiției pe Thomas de Langusque, conte de Stropiane, magistrat vestit prin integritatea sa și profunda cunoștință a legilor.

Pe lîngă asta, vechile consilii de justiție și parlamentele orînduite de ocupația franceză fură înlocuite cu două senaturi. Căci pe versantul occidental al Alpilor apărause următoarea zicală: „Dumnezeu să ne ferească de dreptatea parlamentului!" și acea zicală făcuse la fel ca Ha-

nibal și Carol-cel-Mare și cum avea să facă mai tîrziu Napoleon, trecuse din Alpii Occidentali în Alpii Orientali.

Statornicirea păcii ceru mai mult timp decît a justiției.

Am vorbit despre cele două pricini ale războiului, războiul teritorial și războiul religios care se iscaseră chiar în inima Savoiei.

Război teritorial cu Confederația Elveției, ce ocupase ținutul Vaud, comitatele de Romont, Gex și Chablais.

Emmanuel-Philibert consimți să cedeze Bernezilor tot malul drept al lacului Leman, cu condiția să i se redea Chablais, Gex și regiunile Ternier și Gaillard.

Pacea se stabili pe aceste baze.

Război religios cu reformatorii din văile Pragelas, Lucerna și Saint-Martin.

Am arătat că, aliindu-se cu calviniștii din Geneva și cu lutheranii din Germania, acei schizmatici deveniseră o forță.

Emmanuel-Philibert trimise împotriva lor pe bastardul de Achaie.

Acesta pătrunse în văi cu o armată de vreo patru, cinci mii de oameni. Credeau că e de ajuns pentru a înfrînge o populație neobișnuită să lupte și care n-avea alt mijloc de apărare decît uneltele de agricultură; dar cel care vrea într-adevăr să lupte pentru libertatea trupului și a sufletului poate face din orișice o armă.

Bărbații ascunseră femeile, bătrînii și copiii în peșteri numai de ei știute; sub amenințarea unei invazii, primiseră de la frații lor din Geneva mari cantități de praf de pușcă; minară stîncile de-a lungul căilor ce trebuiau să le urmeze catolicii; de abia intrați în strîmtori, năvălitorii auzeau bubuind deasupra capetelor un tunet mai teribil decît cel ceresc și un trăsnet cădea la fiecare fulgerare! Munții se cutremurau de detunături; stîncile smulse dintr-o dată din temelii păreau că se înalță întîi spre nori, apoi cădeau întregi sau sfărîmate, se rostogoleau pe povîrnișurile munților în avalanșe de granit, lovind oamenii care, căutîndu-și adversarii, nu vedeau decît vulturi înfricoșați planînd în văzduh.

Războiul a durat aproape un an.

În sfîrșit, valdensii și catolicii obosind, ajunseră la tratative de pace; poate că, de fapt, Emmanuel-Philibert

voise mai mult să dea o dovadă a dorinţii lui de a nimici erezia faţă de acei Guise care conduceau Franţa, ce înăbuşau rugurile din piaţa Grève, ce pregăteau Saint-Barthélemy şi faţă de Filip al II-lea ce guverna Spania şi ridica eşafoade la Bruxelles, Anvers şi Gand.

Ajunseră la înţelegerea ca valdensii să îndepărteze pe cei mai turbulenţi *barbas* ai lor — aşa îi numeau sectanţii din munţi pe preoţii lor din cauză că purtau bărbi lungi — şi după ce îi vor înlătura, locuitorii vor avea dreptul să-şi păstreze religia pe care o aveau în acele locuri din străvechi timpuri.

Dar, cum în văi exista de asemeni o populaţie catolică care, deşi mai puţin numeroasă, avea dreptul la libertatea cultului, se aleseră în fiecare vale cîte două sate unde avea să se oficieze liturghia.

Preoţii calvinişti îşi luară rămas bun de la familii şi de teamă ca nu cumva populaţia să se răzvrătească văzîndu-i exilaţi, plecară îmbrăcaţi în costume de păstori şi de conducători de catîri.

După plecarea lor, Emmanuel construi la ieşirile văilor fortăreţele Peyrouse, Villars şi Tours.

Fiind acum desăvîrşită pace în ducatul său, scrise ducesei să vină la el la Nisa; apoi, fiind 12 noiembrie a anului 1560, plecă la castelul său din Verceil.

În dimineaţa de 17 se afla la Oleggio.

De cînd se căsătorise, era a doua lui vizită la Leona.

Leona îl aştepta, ca şi în primul an, în pragul căsuţei.

În acele două inimi, în iubirea lor curată, exista asemenea unitate de gîndire, încît Emmanuel nu-şi putea închipui că ar lipsi de la întîlnire, iar Leonei nu-i trecea prin minte că Emmanuel ar putea lipsi.

De departe, cum o zări pe Leona aşteptîndu-l, Emmanuel se avîntă în galop, fericit c-o vede, dar plin de teamă să n-o regăsească mai palidă şi mai aproape de mormînt decît ultima dată.

Ca şi cum Leona ar fi prevăzut ce impresie va face chipul ei asupra iubitului, îşi acoperise faţa cu un văl.

Văzînd-o, Emmanuel se înfioră; semăna cu acea umbră voalată despre a cărei apariţie îi povestise la ultima lor întîlnire.

Cu mîna tremurînd îi ridică voalul şi două lacrimi tăcute îi izvorîră din ochi.

Tenul Leonei avea acum albeaţa marmorei de Paros, privirea era ca o flacără pe cale de a se stinge, vocea un suflu gata să înceteze. Părea într-adevăr că face o sforţare să trăiască.

Revăzînd pe iubitul ei duce, o uşoară roşeaţă se ivi pe obrajii tinerei femei. Inima îi era încă vie şi fiecare bătaie continua să spună: „Te iubesc!"

Era pregătită o gustare, dar Leona nici nu se atinse de ea; părea dezlegată de nevoile şi slăbiciunile acestei lumi.

După dejun, îl luă de braţ pe Emmanuel şi amîndoi reluară, prin sat, plimbarea pe care o făcuseră cu un an înainte.

De astă dată nu se mai vedeau prin preţe grupurile de ţărani îngrijoraţi, discutînd despre calităţile ori defectele prinţului lor. Trecuse un an şi anul acela izbutise să-l facă cunoscut. În afară de războiul limitat la cele trei văi şi care nu avusese ecouri mai departe, păcea ca o mamă alinase totul; garnizoanele franceze plecaseră din oraşele pe care le împilaseră douăzeci şi trei de ani; dreptatea se împărţea deopotrivă celor mari ca şi celor umili. Aşa că fiecare îşi vedea de treaba lui, plugarii pe ogoare, meseriaşii în ateliere.

Îl binecuvîntau pe duce şi cu toţii mai doreau doar un singur lucru: ca prinţesa Margareta să dea un moştenitor tronului Savoiei.

Leona zîmbea şi răspundea în locul ducelui:

— Dumnezeu care ni l-a redat pe iubitul nostru suveran, va avea grijă de Savoia!

La capătul satului, Leona apucă pe drumeagul pe care mersese cu un an înainte şi după un sfert de oră ajunseră deodată în faţa micii capele ce se ridica acum în locul în care ducele înfipsese în anul trecut o ramură de salcie şi unde păsărea necunoscută cîntase atît de minunat.

Era una din acele mici capele ale secolului al XVI-lea, construite cu atîta eleganţă şi cu o formă atît de sveltă, clădită în întregime din încîntătorul granit roz ce se găseşte în munţii Tesinului. Într-o firidă aurită, o Fecioară de argint prezenta trecătorilor pe fiul ei divin ce ţinea mîna dreaptă întinsă, binecuvîntînd.

Emmanuel, pios ca un cavaler din timpul cruciadelor, îngenunche și se rugă.

Cît timp dură ruga, Leona rămase în picioare alături, cu mîna rezemată pe capul lui ; apoi cînd sfîrși, îi spuse :

— Iubitul meu duce, mi-ai promis, chiar mi-ai jurat acum un an, aici, că dacă la întoarcerea ta la castelul Verceil vei găsi, cum ți-am vestit, pe Scianca-Ferro care îți va aduce o scrisoare de la ducesa Margareta, vei crede în viitor tot ce-ți voi spune, oricît de straniu ți s-ar părea vorbele mele și că-mi vei urma sfaturile, oricît ar fi de neînțelese.

— Da, ți-am făgăduit, răspunse ducele ; fii pe pace, îmi amintesc.

— Scianca-Ferro era la Verceil ?

— Era acolo.

— Ajunsese la ora pe care ți-am spus-o ?

— Cînd băteau orele trei, a intrat în curte.

— Era aducătorul unei scrisori de la prințesa Margareta ? .

— Scrisoarea aceea a fost primul lucru pe care mi l-a înmînat de cum m-a văzut.

— Ești gata deci să-mi urmezi sfaturile fără a le discuta ?

— Cînd îmi vorbești, Leona mea, am impresia că prin gura ta vorbește însăși Fecioara la al cărei chip m-am rugat !

— Ascultă, atunci. Am revăzut-o pe mama.

Emmanuel tresări la fel ca în celălalt an, cînd Leona rostise aceleași vorbe.

— Și cînd s-a întîmplat asta ? întrebă el.

— Noaptea trecută.

— Și... ce ți-a spus ? zise ducele, începînd fără voie a se îndoi iar.

— Ei, vezi ! zîmbi Leona, iar ai început să te îndoiești !

— Nu, răspunse ducele.

— Atunci, de data asta voi începe cu dovada.

Emmanuel ascultă.

— Înainte de a pleca spre Verceil ai scris prințesei Margareta să vină lîngă tine ?

— Este adevărat, răspunse uimit Emmanuel.

— Îi spuneai în scrisoare că o vei aștepta la Nisa, unde ea va sosi pe mare de la Marsilia ?

— Știi asta ? întrebă ducele.

— Mai adăugai că de la Nisa o vei conduce la Genova de-a lungul litoralului mării, prin San-Remo și Albenga ?

— Doamne ! murmură Emmanuel.

— Apoi că de acolo, prin încîntătoarea vale de la Bormida, trecînd pe la Cherasco și Asti, o vei conduce la Torino ?

— Este adevărat, Leona ! dar nimeni în afară de mine nu cunoaște conținutul scrisorii ; și am încredințat-o unui curier de care sînt sigur...

Leona zîmbi.

— Nu ți-am spus că am văzut-o astă-noapte pe mama ?

— Și apoi ?

— Morții știu totul, Emmanuel !

Ducele cuprins de o spaimă subită își șterse cu batista fruntea îmbrobonată de nădușeală.

— Trebuie să te cred ! înginâ el. Apoi ?

— Iată, dragă Emmanuel, ce mi-a spus mama : „Ai să-l vezi mîine pe duce ; îl vei hotărî să plece în timpul nopții, cu ducesa Margareta, prin Tenda și Coni și să trimeată pe drumul de pe malul mării o lectică goală escortată de Scianca-Ferro cu o sută de oameni bine înarmați.

Emmanuel o privi cu un aer întrebător pe Leona.

— „Este în joc soarta Savoiei !" așa mi-a spus mama, Emmanuel, iar eu îți spun : ai promis, ba chiar mai mult decît atît ; ai jurat să-mi urmezi sfaturile. Deci jură-mi că te vei duce cu ducesa prin Tenda și Coni, în timp ce Scianca-Ferro, cu o lectică goală și o sută de oameni bine înarmați, vor merge pe litoralul mării.

Ducele avu o clipă de ezitare : judecata lui de bărbat, mîndria de soldat, luptau împotriva făgăduielii făcute, a cuvîntului dat.

— Emmanuel, murmură Leona clătinînd cu melancolie din cap, cine știe ? poate este ultimul lucru pe care ți-l cer !

Emmanuel întinse mîna spre capelă și jură.

XX

DRUMUL DE LA SAN-REMO LA ALBENGA

Emmanuel-Philibert îi dăduse întîlnire prinţesei Margareta la Nisa, mai întîi pentru a răsplăti încă odată credincioşul său oraş; apoi, cum călătoria prinţesei avea să aibă loc în luna ianuarie, voia să-i prezinte ducatul sub înfăţişarea lui strălucitoare, în veşnica primăvară de la Nisa şi Oneglia.

Într-adevăr, ducesa Margareta sosi la 15 ianuarie şi debarcă în portul Villefranche; fusese reţinută mult timp de serbările date în cinstea ei la Marsilia. Acolo fusese sărbătorită totodată şi ca mătuşa regelui Carol al IX-lea, ce domnea atunci, şi ca ducesă de Savoia; pentru acele două titluri, vechiul oraş focean îi făcuse o primire fastuoasă.

Ducele şi ducesa rămaseră patru luni la Nisa.

Ducele folosi timpul acela pentru a grăbi construcţia galerelor pe care le comandase. — Un corsar calabrez, numit Occhiati, creştin renegat ce trecuse la religia musulmană, săvîrşise mai multe jafuri în Corsica şi pe coastele toscane; se spunea chiar că fusese văzută o corabie suspectă în apele din regiunea Genovei.

În sfîrşit, pe la începutul lui martie, odată cu primele adieri ale dulcei primăveri italiene ce mîngîie atît de blînd plămînii obosiţi, Emmanuel-Philibert hotărî plecarea.

Calea ce avea s-o urmeze era dinainte ştiută; cortegiul regal va merge pe drumul numit riviera Genovei, adică litoralul mării. Ducele şi ducesa — ducele călare şi ducesa în lectică — vor trece prin San-Remo şi Albenga, unde erau pregătite de înainte schimburi de cai.

Plecarea se fixă la 15 martie.

În zorii zilei cortegiul ieşi din castelul de la Nisa, ducele călare, cum am spus, cu viziera lăsată şi înarmat de luptă, călărind lîngă lectica cu perdelele trase. Cincizeci de oameni înarmaţi mergeau înainte, cincizeci în urmă.

În prima noapte se opriră la San-Remo.

A doua zi plecară la drum dis-de-dimineaţă.

Făcură o oprire la Oneglia pentru a prînzi; ducesa însă nu voi să coboare din lectică şi singur ducele îi duse acolo pîine, vin şi cîteva fructe.

Ducele mîncă fără a-şi scoate armura, ridicîndu-şi doar viziera coifului.

Spre amiază cavalcada şi lectica porniră mai departe.

Puţin după Porto-Maurisio drumul este înghesuit între doi munţi. Marea nu se mai vede şi te pomeneşti în nişte chei strîmte, cu stînci colţuroase pe dreapta şi pe stînga — loc cît se poate de potrivit pentru o ambuscadă!

Ducele trimise douăzeci de oameni înainte. Era o precauţie exagerată, căci de ce s-ar fi putut teme în acele timpuri de pace?

Aşa că cei douăzeci de oameni trecură netulburaţi.

Restul trupei intră şi el în defileu.

Dar în momentul cînd ducele, ce se afla tot lîngă lectică, intra la rîndu-i, o teribilă salvă de archebuze răsună, îndreptată mai ales asupra ducelui şi a lecticei. Calul ducelui fu rănit, unul din caii lecticei căzu mort şi un vaiet slab trecu ca o suflare prin perdelele lăsate.

Se auziră în acelaşi timp strigăte sălbatice şi se pomeniră atacaţi de o bandă de oameni în haine arăbeşti.

Căzuseră într-o capcană de piraţi.

Ducele voi să se repeadă la lectică, cînd unul dintre atacanţi, călărind un minunat cal arab şi îmbrăcat din cap pînă în picioare cu o za turcească, se avîntă spre el strigînd:

— Încoace, duce Emmanuel! de astă dată nu-mi mai scapi!

— Aha! dar nici tu! răspunse ducele.

Apoi, înălţîndu-se în scări şi ridicînd spada deasupra capului:

— Iar voi, luptaţi din răsputeri! strigă el către oşteni, voi încerca să vă dau pildă!

În acea clipă se încăierară cu toţii.

Dar să ni se îngăduie, ca în mijlocul învălmăşelii, să urmărim lupta celor doi şefi.

Se știe cît de priceput era ducele Emmanuel în jocul teribil al războiului și că puțini oameni se puteau măsura cu el, dar de data asta găsise un adversar pe potriva lui.

Mai întîi, cu mîna stîngă, amîndoi combatanții descărcară unul spre altul cîte un pistol, al cărui glonț aluneca pe armura ducelui și se turlise pe cea a piratului.

Apoi, după acel schimb de focuri care era doar un preludiu, lupta continuă cu spada.

Deși armele-i defensive erau turcești, corsarul avea ca arme ofensive, în mînă o spadă lungă, dreaptă și la oblîncul șeii o bardă cu coadă elastică și tăiș foarte ascuțit. Acele barde, cu coadă din piele de rinocer întărită cu lame mici de oțel, din pricina flexibilității lor, aveau o izbitură năpraznică.

Ducele folosea spada și o ghioagă, ce erau, după cum se știe, armele lui obișnuite; minuite de el, amîndouă erau de temut.

Cîțiva soldați voiseră să-i sară în ajutor, dar el îi îndepărtase răcnind:

— Făceți-vă datoria voastră! cu ajutorul Domnului mi-o voi face pe a mea!

Și, cu ajutorul Domnului, într-adevăr făcea minuni.

Era văzut că piratii nu se așteptaseră ca escorta să fie atît de mare, iar șeful lor — cel care îl atacase pe duce — sperase să-l atace mai pe neprevăzute și să-l găsească mai puțin bine înarmat; dar, cu toate că se înșelase, nu da nici un pas înapoi.

Se simțea în loviturile înfricoșătoare ce le repezea ducelui o ură mai cumplită chiar decît loviturile; dar sabia piratului, oricît de bine făurită, n-avea mare efect asupra armurii de Milano a ducelui, la fel cum pe zalele de Damasc spada ducelui se tocea.

În timpul acelei lupte crîncene, ducele simți cum calu-i rănit slăbește și în curînd va cădea sub el; se încordă din toate puterile pentru a da o lovitură adversarului: spada îi scînteia în mîini. Piratul înțelese ce formidabilă lovitură îl amenința; se răsturnă pe spate și, răsturnîndu-se, își cabră calul.

Și calul primi lovitura.

De data asta, armura de pe capul calului, dintr-un oțel mai puțin bun decît armura cavalerului, se despică și calul lovit între urechi se prăbuși în genunchi.

Crezîndu-și calul ucis, Maurul sări la pămînt în clipa cînd și calul ducelui cădea.

Cei doi adversari se văzură deci amîndoi în același timp, jos în picioare.

Amîndoi se repeziră la oblîncul șeii, unul pentru a-și smulge barda, celălalt pentru a-și lua ghioaga.

Apoi, ca și cum fiecare din ei ar fi socotit arma luată de ajuns de ucigătoare, cei doi luptători își aruncară spadele, piratul rămînînd cu barda și ducele cu ghioaga.

Nici ciclopii din peșterile Etnei, ce-au făurit trăsnetul lui Jupiter pe nicovala lui Vulcan, n-au dat lovituri atît de înfricoșate! Părea că însuși Moartea, regina bătăliilor sîngeroase, își oprise zborul, planînd deasupra celor doi oameni, sigură că va lua în brațe pe unul din ei, adormit pe vecie.

În scurtă vreme balanța păru că se înclină în partea ducelui. Barda potrivnicului îi smulsese bucată cu bucată coroana căștii, dar se vedea bine că coiții de oțel ai ghioagei, străpungînd zalele piratului, îi făcuseră răni teribile.

Apoi, față de forțele nesecate ale ducelui, forțele adversarului său păreau că slăbesc; prin deschizăturile coifului străbătea o răsuflare șuierătoare, loviturile lui nu mai erau atît de iuți și de puternice; nu ura, ci brațul se muia.

Dimpotrivă, puterile ducelui păreau că sporesc cu fiecare lovitură.

Piratul începu a da înapoi — pas cu pas, aproape pe nesimțite — dar da înapoi! Retragerea îl ducea spre marginea unei prăpăstii; însă, atent cum era să dea sau să pareze loviturile, parcă nu băga de seamă că se apropie cu încetul de abis.

Amîndoi, unul retrăgîndu-se și altul urmărind, ajunseră astfel pe stînca ce înainta deasupra prăpastiei; încă doi pași și piratul nu mai avea pe ce pune piciorul!

Dar fără îndoială că aici voise să ajungă, căci deodată aruncă din mînă barda și înșfăcîndu-și potrivnicul în brațe, strigă:

— Aha! duce Emmanuel! În sfîrșit am pus mîna pe tine, vom muri împreună!

Și, cu o sforțare în stare să smulgă din pămînt un stejar, își ridică dușmanul în brațe.

Dar un formidabil hohot de rîs îi răspunse.

— Te-am recunoscut, bastarde de Waldeck! îi spuse adversarul, desfăcîndu-se din lanțul de fier al brațelor.

Apoi, ridicîndu-și viziera coifului:

— Nu sînt ducele Emmanuel, adăugă el, și nu veți avea cinstea să mori de mîna lui.

— Scianca-Ferro! strigă bastardul de Waldeck. Ah! blestemați să fiți tu și ducele tău!

Și se plecă să-și ia înapoi barda pentru a reîncepe lupta; dar, cu toată iuțeala mișcării lui, ghioaga lui Scianca-Ferro, grea ca și stînca pe care luptau cei doi potrivnici, căzu pe ceafa renegatului.

Bastardul de Waldeck scoase un vaiet și căzu nemișcat.

— Ei! frate Emmanuel exclamă Scianca-Ferro, nu mai ești aici ca să mă împiedici de a zdrobi vipera!

Și cum în timpul luptei pumnalul de grație îi căzuse din teacă, apucă un bolovan mare și ridicîndu-l în mîini cu forța unui titan dintre acei ce clădeau Pelion peste Ossa, sfărmă capul inamicului cu coif cu tot.

Apoi rosti cu un hohot de rîs mai teribil decît primul:

— Ce mă bucură mai cu seamă la moartea ta, bastarde de Waldeck, este că murind în armura unui necredincios, vei rămîne de-a pururi blestemat!

Amintindu-și apoi de vaietul ce-l auzise în lectică, alergă acolo și dădu în lături perdelele.

Pirații fugeau care încotro.

Între timp, Emmanuel și prințesa Margareta înaintau liniștiți pe drumul ce duce la Tenda și Coni. Soseau în orașul din urmă cam pe la aceeași oră cînd între San-Remo și Albenga se dădea cumplita luptă pe care am povestit-o.

Ducele Emmanuel era preocupat.

Ce motiv putuse avea Leona ca să pretindă de la el schimbarea drumului? Ce pericol ar fi înfruntat dacă

trecea pe riviera Genovei? Și dacă era o primejdie, primejdia aceea nu-l va amenința pe Scianca-Ferro?

Cine îl informase pe Scianca-Ferro de făgăduiala pe care o făcuse el Leonei? Și cum de se întîmplase că, în momentul cînd voise să-i spună lui Scianca-Ferro de schimbarea drumului, acesta i-o luase înainte, vorbind el primul?

Cina a fost tristă. Prințesa Margareta era obosită, iar Emmanuel-Philibert pretextînd că are nevoie de odihnă se retrase pe la ora zece în camera lui. Avea impresia că dintr-o clipă în alta trebuia să sosească vreun sol cu vești rele.

Puse un om să vegheze la poartă și altul în anticameră, ca să poată fi trezit la orice oră din noapte și, dacă s-ar întîmpla ceva, să fie înștiințat.

Sună orele unsprezece; Emmanuel deschise fereastra: cerul era înstelat, văzduhul liniștit și limpede. O pasăre cînta într-un tufiș de rodie și ducelui i se păru că era aceeași pasăre pe care o auzise cîntînd la Oleggio... După o jumătate de oră închise fereastra și se așeză la masa plină de hîrtii, rezemîndu-se în coate.

Încetul cu încetul ochii i se împăînjenîră, pleoapele i se făcură grele; auzi nedeslușit primele bătăi ale miezului nopții; apoi i se păru că vede ca printr-o pîclă cum se deschide ușa camerii și înaintează un fel de umbră. Umbra se apropie și aplecîndu-se asupră-i, îi murmură numele.

În aceeași clipă simți atingîndu-l pe frunte ceva ca de gheață și un fior îi străbătu tot trupul; acea atingere rupse lanțurile nevăzute ce-l țineau împietrit.

— Leona! Leona! strigă el.

Într-adevăr, Leona se afla lîngă dînsul, dar de astădată, fără suflu pe buze, fără flacără în priviri; cîteva picături de sînge palid picurau dintr-o rană ce-o avea la piept.

— Leona! Leona! repetă ducele.

Și întinse brațele pentru a cuprinde fantoma, dar ea îi făcu un semn și brațele prințului căzură.

— Ți-am spus eu bine, Emmanuel, murmură umbra cu o voce dulce ca o adiere și ca o mireasmă îmbălsă-

mată, ți-am spus eu bine că voi fi mai aproape de tine moartă decît vie !

— De ce m-ai părăsit, Leona ? întrebă Emmanuel simțind că inima i se frînge în suspine.

— Pentru că mi-am îndeplinit misiunea pe pămînt, prea-iubitul meu duce, răspunse umbra ; dar înainte de a mă sui la cer, Dumnezeu îngăduie să-ți vestesc că dorința supușilor tăi s-a împlinit.

— Care dorință ?

— Prințesa Margareta este însărcinată și va da naștere unui fiu.

— Leona ! Leona ! strigă prințul. Cine ți-a dezvăluit această taină a maternității ?

— Morții știu totul ! șopti Leona.

Și în timp ce trupul i se destrăma într-un abur :

— Ne vom revedea în cer, iubitul meu duce ! spuse fantoma cu o voce ca o părere.

Apoi dispăru.

Ducele, care rămăsese încremenit în jilț cît timp umbra stătuse lîngă el, se ridică și alergă la ușă.

Valetul de strajă nu văzuse pe nimeni intrînd ori ieșind.

— Leona ! Leona ! strigă Emmanuel, te voi mai revedea ?

Și i se păru că la ureche un suflu abia simțit murmura :

— Da...

* * *

A doua zi, în loc să-și continue drumul, ducele rămase la Coni ; părea sigur că va primi vești.

Într-adevăr, pe la orele două sosi Scianca-Ferro.

— Leona a murit ? fură primele cuvinte pe care i le adresă Emmanuel.

— Ieri, la miezul nopții, răspunse Scianca-Ferro ; dar de unde știi ?

— Dintr-o rană la piept ? urmă Emmanuel.

— Un glonț destinat ducesei, zise Scianca-Ferro.

— Și cine-i ticălosul ucigaș, strigă ducele, ce urmărea să curme viața unei femei ?

— Bastardul de Waldeck, răspunse Scianca-Ferro.

— Ah ! făcu ducele, de-mi va cădea cîndva în mînă !

— Ți-am jurat, Emmanuel, că prima oară cînd îl mai întîlnesc pe șarpe, îl strivesc...

— Și ?

— L-am strivit.

— Atunci nu ne mai rămîne decît să ne rugăm pentru Leona ! spuse Emmanuel-Philibert.

— Nu noi trebuie să ne rugăm pentru îngeri, îi răspunse Scianca-Ferro, ci îngerii să se roage pentru noi !

* * *

La 12 ianuarie 1562, după cum prezisese Leona, prințesa Margareta născuse cu bine, la castelul Rivol, un prinț care primi numele de Carol-Emmanuel și care domni cincizeci de ani.

Trei luni după nașterea prunculuí princiar, francezii, potrivit condițiilor tratatului de la Cateau-Cambrésis, evacuară Torino, Chieri, Chivas și Villanova d'Asti, așa cum evacuaseră mai înainte restul Piemontului.

EPILOG

Într-o frumoasă dimineaţă de la începutul lui septembrie a anului 1580, cam la douăzeci de ani după evenimentele pe care le-am povestit, vreo douăzeci de gentilomi, din grupul celor patruzeci şi cinci cărora li se spunea Obişnuiţii regelui Henric al III-lea, aşteptau în curtea cea mare de la Luvru ora cînd regele, ducîndu-se la slujba religioasă, îi va lua în trecere cu el ca să-i pună, de voie, de nevoie, să-şi facă rugăciunile — căci era una din manîile regelui Henric al III-lea să aibă grijă nu numai de sufletul său, ci şi de al celorlalţi şi, la fel cum avea să spună cincizeci de ani mai tîrziu regele Ludovic al XIV-lea favoriţilor: „Veniţi să vă plictisiţi împreună cu mine", Henric al III-lea spunea filfizonilor[1] săi: „Veniţi să vă pocăiţi împreună cu mine."

Viaţa pe care o duceau Obişnuiţii sau cei Patruzeci-şi Cinci ai Maiestăţii Sale — la fel de bine cunoscuţi sub amîndouă denumirile — nu prea era o viaţă de distracţie: regulile de la Luvru erau aproape la fel de severe ca ale unei mănăstiri şi regele, invocînd moartea lui Saint-Mégrin, a lui Bussy d'Amboise şi a altor cîtiva gentilomi, morţi prigoniţe de o exagerată dragoste faţă de sexul frumos, da ca pildă acele accidente pentru a tuna şi fulgera împotriva femeilor, prezentîndu-le favoriţilor ca pe nişte făpturi inferioare şi chiar primejdioase.

[1] *Mignon* = drăguţ, filfizon, poreclă dată favoriţilor regelui Henric al III-lea.

Bieţii tineri erau deci nevoiţi — mai ales cei care voiau să rămînă în graţiile regelui — să facă scrimă, să joace mingea, să tragă cu sarbacanele în vrăbii, să se frizeze, să născocească forme noi de gulere, să-şi spună rugăciunile şi să se biciuiască dacă într-o asemenea viaţă nevinovată diavolul, care nu respectă nici chiar pe sfinţi, venea să-i ispitească.

Ştiind asta, nu-i lucru de mirare că văzînd un biet meşneag ce nu mai avea decît o mînă, un ochi şi un picior, cerînd de pomană unui călăraş de gardă la poarta curţii, unul din cei patruzeci şi cinci îi făcu semn să intre şi după ce îi dădu o monedă şi îi puse cîteva întrebări, îşi chemă numaidecît camarazii, din acea naivă dorinţă de a împărtăşi totul care se găseşte într-o egală măsură la elevii închişi între zidurile unei şcoli, la călugăriţele închise între zidurile unei mănăstiri şi la soldaţii închişi între zidurile unei fortăreţe.

Tinerii veniră în grabă şi înconjurînd pe noul venit începură a-l examina cu multă atenţie.

Ne grăbim să spunem că cel care avea onoarea de a atrage astfel atenţia generală, merita din plin să fie examinat.

Era un om de vreo şaizeci de ani care, de altfel, nu mai arăta de nici o vîrstă avînd în vedere straşnia stare fizică în care îl aduseseră campaniile făcute şi viaţa aventuroasă ce părea că o dusese.

În afară de ochiul, braţul şi piciorul ce-i lipseau, cerşetorul avea figura brăzdată de lovituri de sabie, degetele mîinii sfărmate de gloanţele pistoalelor şi capul cîrpit în mai multe locuri cu bucăţi de tinichea.

Avea nasul asa de plin de tăieturi şi împunsături, în sfîrşit, de tot soiul de cicatrice, că semăna cu un răboj de brutar pe care se face o crestătură de fiecare pîine dată pe datorie.

O asemenea momîie ciopîrţită, trebuie să recunoaştem, era un lucru de curiozitate pentru nişte tineri care, neavînd plăceri mai galante, socoteau duelul o distracţie.

Aşa că întrebările căzură ca grindina asupra cerşetorului. „Cum te cheamă? — Ce vîrstă ai? — În ce circiumă ţi-ai pierdut ochiul? — În ce încăierare ţi-ai

lăsat brațul ? — Pe ce cîmp de bătălie ți-ai uitat piciorul ?"

— Stați, domnilor, spuse unul dintre cei care îl interogau, să punem cu socoteală întrebările, altfel nenorocitul n-are să ne poată răspunde.

— Dar ar trebui ,mai întîi, să vedem dacă nu cumva îi lipsește limba.

— Nu, mulțumesc Domnului ,cinstiți seniori ! limbă am ; și, dacă binevoiți a vă arăta mărinimoși față de un bătrîn căpitan aventurier, o voi folosi să vă aduc laude.

— Căpitan aventurier, tu ? Haida de ! spuse unul din tineri, vrei să ne faci să credem că ai fost căpitan ?

— Totuși este titlul ce mi l-au dat nu numai odată ducele Francisc de Guise pe care l-am ajutat să recucerească Calais, amiralul Gaspard de Coligny pe care l-am ajutat să apere Saint-Quentin și prințul de Condé pe care l-am ajutat să intre în Orléans.

— Ai văzut tu pe acești comandanți vestiți ? întrebă unul dintre gentilomi.

— I-am văzut, le-am vorbit și mi-au vorbit... A ! fără îndoială că sînteți bravi, seniorii mei ; dar dați-mi voie să vă spun că neamul vițejilor, a eroilor s-a stins !

— Și tu ești ultimul ? întrebă o voce.

— Nu dintr-acei de care vorbesc, urmă cerșetorul, dar ultimul, într-adevăr, dintr-o asociație de viteji... Să știți, domnilor, că eram zece aventurieri cu care un comandant putea să încerce ori și ce ; dar moartea ne-a înhățat unul cîte unul, luîndu-ne cu de-amănuntul.

— Și care erau, întrebă unul din obișnuiți, nu aventurile, ci numele celor zece viteji ?

— Aveți dreptate să nu întrebați despre aventurile lor : numai cu aventurile lor și s-ar putea face un întreg poem și cel care l-ar fi putut scrie, bietul Fracasso, din nefericire a murit de o contracție a gîtului — dar în privința numelor, asta-i altceva...

— Să auzim numele !

— Domenico Ferrante, a fost cel care s-a dus primul. Într-o seară, trecînd cu doica marazi pe lîngă turnul Nesle, îi vine lui în cap să propună unui afurisit de sculptor florentin, pe nume Benvenuto Cellini, să-l ajute a căra un sac cu bani pe care acesta îl primise de la

vistiernicul lui Francisc I. Acel Benvenuto, ce întîrziase și în clipa aceea auzea sunînd miezul nopții la Saint-Germain-des-Prés, își închipuie că propunerea binevoitoare este o tentativă hrăpăreață ; trage sabia și atacînd fulgerător îl țintuiește pe bietul Ferrante de zid !

— Iată ce înseamnă să fii prea îndatoritor ! se adresă unul dintre ascultători către altul.

— Al doilea era Vittorio-Albani Fracasso, un mare poet care nu putea lucra decît la lumina lunii. Într-o seară, pe cînd căuta o rimă în apropiere de Saint-Quentin, cade din întîmplare în mijlocul unei ambuscade pregătită în calea ducelui Emmanuel-Philibert. Era atît de preocupat de răsvrătirea acelei rime, încît uită să întrebe pe cei ce pîndeau în ce scop se aflau acolo ; astfel că, trecînd între timp ducele Emmanuel, Fracasso se trezește în mijlocul încăierării. Încearcă din toate puterile să scape, dar cade amețit de-o lovitură de ghioagă repezită de scutierul ducelui, un bătăuș îndrăcit, cu numele Scianca-Ferro. Ori, ambuscada dînd greș, Fracasso rămîne pe cîmpul de luptă și cum, din cauza leșinului nu poate explica prin ce întîmplare ajunsese acolo, îi trec un juvăț în jurul gîtului și-l atîrnă de creanga unui stejar. Deși bietul Fracasso, în calitatea lui de poet, era slab ca un țîr, totuși greutatea trupului face să se strîngă lațul și strîngerea lațului pricinuiește sugrumarea. Tocmai în momentul acela își revine în simțiri ; vrea să dea lămuririle pe care le crede necesare în apărarea onoarei sale grav compromise, dar își revine în simțiri cu o secundă prea tîrziu ; lămuririle nu mai putură trece și rămaseră de cealaltă parte a lațului. Asta îi făcu pe mulți să creadă că bietul nevinovat fusese spînzurat pe bună dreptate.

— Domnilor, se auzi o voce, cinci pater și cinci ave pentru nefericitul Fracasso !

Al treilea, urmă cu melancolie cerșetorul, al treilea era un brav aventurier german numit Frantz Scharfenstein. Ați auzit, desigur, vorbindu-se despre răposatul Briareu și defunctul Hercule ? Ei bine, Frantz avea forța lui Hercule și statura lui Briareu. A murit eroic pe o breșă la asediul Saint-Quentin-ului. Domnul aibă în

pază sufletul lui și pe cel al unchiului său, Heinrich Scharfenstein, care a murit idiot de mult ce l-a plins!

— Ascultă, Montaigu, întrerupse o voce, crezi că dacă ai muri, unchiul tău s-ar idioți de plîns?

— Dragul meu, răspunse cel căruia i se adresase întrebarea, există în drept o axiomă ce spune: *Non bis in idem.*[1]

— Al cincilea, continuă cerșetorul, era un brav catolic numit Cyrille-Népomucène Lactance. Acela este sigur de mîntuirea lui căci, după ce a luptat douăzeci de ani pentru sfînta noastră religie, a murit ca un martir.

— Martir? Ei, drăcie! povestește-ne cum a fost.

— Foarte simplu, onorați seniori. Se afla sub comanda vestitului baron des Adrets, care pe atunci era catolic. — Nu se poate să nu știți că baronul des Adrets și-a petrecut viața făcîndu-se din catolic, protestant și din protestant, catolic. — Deci în timpul acela baronul des Adrets era catolic și Lactance se afla sub comanda lui cînd, baronul făcînd cîțiva prizonieri hughenoți în ajun de Joia Verde și, neștiind la ce fel de moarte să-i osîndească, Lactance are viziunea unei sfinte invenții, adică de a-i jupui, pentru a întinde pielea lor, ca niște tapiserii, în casele sătucului Mornas. Baronului îi place grozav ideea lui și o pune în execuție a doua zi, spre gloria eternă a sfintei noastre religii! Dar se întîmplă că în anul următor, chiar în aceeași zi, baronul între timp făcîndu-se protestant și Lactance căzînd în mîinile lui, baronul își amintește de sfatul pe care i-l dăduse cuviosul meu prieten și, cu toate protestele lui, pune să fie jupuit la rîndu-i! Am recunoscut pielea martirului după o aluniță pe care o avea sub umărul stîng.

— Poate ai s-o pățești și tu la fel într-o zi, Villequier, spuse unul din tineri vecinului său, dar dacă te vor jupui, n-au să tapiseze pereții cu pielea ta, doar, la naiba! să fie prea mare belșug de tobe în Franța!

— Al șaselea, povesti mai departe aventurierul, era un fante din prea iubitul nostru Paris, tînăr, frumos, galant, mereu preocupat de femei...

[1] Nu de două ori pentru același lucru (lat).

— Sssst! făcu unul dintre Obișmuiți; nu vorbi așa de tare, moșule: te-ar putea auzi regele Henric al III-lea care ți-ar da aspră pedeapsă că ai trăit într-o tovărășie așa de proastă!

— Și cum îl chema pe șmecherul care avea asemenea apucături? întrebă un alt gentilom.

— Îl chema Victor-Félix Yvonnet, răspunse cerșetorul. Într-o zi, ori mai bine zis, într-o noapte, pe cînd se afla la una din amantele lui, soțul n-are curajul să-l aștepte bărbătește și să-l atace cu sabia în mînă: scoate din țîțîni coșcogeamite poartă de stejar, ce cîntărea poate vreo trei mii de livre și o pune în echilibru pe balamale. Pe la trei dimineața, Yvonnet își ia rămas bun de la drăguța lui și se duce de-a dreptul la poartă, căci avea cheie; viră el cheia în broască, o răsucește de două ori și o trage spre el; dar poarta, în loc să se învîrtă în balamale, cade cît e de grea peste bietul Yvonnet! Să fi fost Frantz ori Heinrich Scharfenstein, ar fi împins-o îndărăt ca pe o foaie de hîrtie; dar bietul Yvonet, precum v-am spus, era un adevărat crăișor al dragostei, cu mîini și picioare delicate; așa că poarta îl zdrobește și a doua zi este găsit mort!

— Ia te uită, zise unul dintre cei Patruzeci-și-cinci căruia i se spusese Montaigu, asta-i o rețetă bună de dat domnului de Châteauneuf; desigur, tot va mai fi încornorat, dar măcar nu de două ori de același.

— Al șaptelea, urmă aventurierul, al șaptelea se numea Martin Pilletrousse. Era un prea cinstit gentilom, cum spune domnul de Brântome, care a pierit dintr-o nefericită încurcătură. Într-o bună zi, domnul de Montluc trece printr-un orășel și fiind salutat de toți dregătorii în afară de judecători, hotărăște să se răzbune de nepolitețea lor. În scopul acela cercetează și află că a doua zi trebuiau să fie judecați doisprezece hughenoți. Atît voia să știe; se duce la închisoare și intrînd în sala mare întrebă: „Cine este aici hughenot!". S-a întîmplat că Pilletrousse, ce-l știa pe domnul de Montluc hughenot înfocat și nu aflase că-și schimbase religia ca și baronul des Adrets, era pe acolo, învinuit de nu știu ce fleac. Crede că domnul de Montluc întrebă care-s hughenoți ca să le dea drumul și, cînd colo, era ca să-i

spînzure! Cînd bietul Pilletrousse își dă seama despre ce este vorba, protestează din toate puterile; dar zadarnic îi sînt împotrivirile, nu se ține seamă decît de prima lui declarație, așa că este spînzurat în toată legea, al doisprezecelea! A doua zi, cine înghite hapul? Judecătorii care n-au mai avut pe cine judeca... Dar, între timp, bietul Pilletrousse dăduse ortul popii.

— *Requiescat in pace!* spuse unul dintre ascultători.

— Este o urare creștinească, onorate domn, zise cerșetorul și vă mulțumesc în numele prietenului meu.

— Și acum al optulea, spuse o voce.

— Al optulea se numea Jean-Chrysostome Procope; era din Normandia de jos...

— Regele, domnilor! regele! strigă un glas.

— Hai, feri la o parte, șmechere! spuseră tinerii seniori și vezi de nu sta în calea Maiestății Sale, căci nu-i place să vadă decît fețe frumoase și oameni chipeși.

Era într-adevăr regele ce cobora din apartamentele sale avînd pe domnul de Guise în dreapta și pe domnul cardinal de Lorena în stînga. Părea foarte melancolic.

— Domnilor, zise el către gentilomii ce stăteau înșirați pe două rînduri în calea lui, ascunzîndu-l cît puteau mai bine pe omul ce n-avea un ochi, o mînă și un picior — m-ați auzit adesea vorbind de primirea strălucită ce mi-a făcut-o în Piemont ducele Emmanuel-Philibert de Savoia?

Tinerii se înclinară în semn că-și aminteau.

— Aflați că în dimineața asta am primit dureroasa veste a morții sale și că s-a săvîrșit din viață la Torino în ziua de 30 august 1580.

— Și, fără îndoială, sire, întrebă unul din cei patruzeci și cinci, că acel prinț vestit a avut o moarte frumoasă?

— Demnă de el, domnilor: a murit în brațele fiului său, spunîndu-i: „Fiule, învață din moartea mea cum trebuie să-ți fie viața și din viața mea cum trebuie să-ți fie moartea. La vîrsta ta ești în stare să cîrmuiești statele pe care ți le las. Ai grijă să le păstrezi urmașilor tăi și fii încredințat că Dumnezeu te va ocroti atît timp cît vei respecta cuvîntul lui!...[8] Domnilor, ducele Emmanuel-Philibert era dintre prietenii mei; îi voi purta doliul

opt zile și timp de opt zile voi asculta slujba oficială pentru el. Cine va face ca mine îmi va face plăcere.

Și regele își continuă drumul spre capelă; gentilomii îl urmară și ascultară cu smerenie slujba împreună cu el.

Dar cum ieșiră din biserică, îl căutară imediat din ochi pe cerșetor; cerșetorul însă dispăruse. — Odată cu el dispăruseră punga de la cingătoarea lui Sainte-Maline, bomboniera lui Montaigu și lanțul de aur al lui Villequier.

Aventurierul nu mai avea decît o mînă, dar, după cum se vede, se pricepea să o folosească.

Cei trei tineri voiră să știe dacă se slujea la fel de bine de unicu-i picior ca de mîna-i desperecheată și alergară la poartă pentru a întreba santinela dacă le putea spune ce s-a întîmplat cu cerșetorul șchiop cu care stătuseră de vorbă o jumătate de oră mai înainte.

— Domnilor, le spuse călărașul, a dispărut după hotelul Petit-Bourbon, dar la ieșire mi-a spus politicos: „Cavalere, s-ar putea ca nobilii seniori cu care am avut onoarea de a sta de vorbă să dorească a ști sfîrșitul ultimilor mei doi camarazi și cum îl cheamă pe bietul nenorocit ce le-a supraviețuit. Cei doi camarazi ce se numeau Procope și Maldent erau, unul din Normandia de jos și altul din Picardia; amîndoi foarte iscusiți în știința dreptului. Primul a murit procuror la Chatelet; al doilea, doctor la Sorbona. Iar pe mine mă cheamă Cesar-Annibal Malemort, și le-aș sta cu dragă inimă la dispoziție, dacă aș fi în stare.

Acestea sînt singurele vești ce au ajuns pînă la cei Patruzeci-și-Cinci și care au ajuns și pînă la noi, despre ultimul dintre aventurieri.

Hazardul făcuse ca acela ce-ar fi trebuit să moară primul — supraviețuise — ca prin minune — tuturor.

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI

I. Ce-ar fi putut vedea un om cocoțat pe cel mai înalt turn din Hasdin-Fert, în ziua de 5 mai 1555, pe la orele două după-amiază 5
II. Aventurierii 12
III. Unde cititorul face cunoștință mai bine cu eroii pe care locmai i-am prezentat 22
IV. Actul de asociație 31
V. Contele de Waldeck 42
VI. Judele 50
VII. Istorie și roman 62
VIII. Scutierul și pajul 75
IX. Leone — Leona 84
X. Cele trei veşti 97
XI. Odoardo Maraviglia 111
XII. Ce se petrecea într-o carceră a fortăreții din Milan în noaptea de 14 spre 15 noiembrie 1534 . . . 121
XIII. Demonul sudului 133
XIV. Unde Carol-Quintul își ține făgăduiala făcută fiului său don Filip 144
XV. După abdicare 170

PARTEA A DOUA

I. Curtea Franței 183
II. Vînătoarea regelui 190
III. Conetabil și cardinal 211

IV. Războiul 224
V. Unde cititorul regăsește chipuri cunoscute . . . 230
VI. Saint-Quentin 248
VII. Amiralul își ține cuvîntul 259
VIII. Cortul aventurierilor 269
IX. Bătălia 276
X. Domnul de Théligny 286
XI. Deșteptarea domnului conetabil 295
XII. Escaladarea 302
XIII. Despre îndoitul avanuj pe care îl poți avea cînd vorbești în dialectul picard 314
XIV. Bătălia de la Saint-Laurent 334
XV. Cum a aflat amiralul veşti despre bătălie . . . 348
XVI. Asaltul 357
XVII. Un fugar 367
XVIII. Doi fugari 374
XIX. Aventurier și căpitan 380
XX. Așteptarea 387
XXI. Parizienii 395
XXII. În tabăra spaniolă 404
XXIII. Unde Yvonnet adună toate informațiile dorite . 412
XXIV. Dumnezeu ocrotește Franța 419

PARTEA A TREIA

I. O amintire și o făgăduială 425
II. Trimisul Maiestăților Lor, regii Franței și Spaniei 434
III. La regină 440
IV. La favorită 447
V. În care, după ce învinsul a fost tratat ca un învingător, învingătorul este tratat ca un învins . 456
VI. Negustătorul ambulant 463
VII. Podoabele și rochiile de nuntă 471
VIII. Ce se petrecea la castelul Tournelles și pe străzile Parisului în primele zile ale lui iunie 1559 . 479
IX. Știri din Scoția 486
X. Turnirul din strada Saint-Antoine 493
XI. Provocarea 502
XII. Lupta cu arme ascuțite 510
XIII. Prezicerea 517
XIV. Pe patul de moarte 529
XV. Politica florentină 538
XVI. Un rege al Franței nu are decît un cuvînt . . 547
XVII. În care tratatul este îndeplinit 555
XVIII. 17 noiembrie 564
XIX. Morții știu totul 571
XX. Drumul de la San-Remo la Albenga 578
Epilog 586

Consilier literar : HORVATH DEZIDERIU
Tehnoredactor : IONESCU STELIAN
Corector : S. BACIU

B.T. — 12-XI-1992. Coli tipar 37,5
Apărut 1992

Tiparul executat la ROMCART S.A.